

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI

DOKTORA TEZİ

İNGİLTERE'NİN BALKAN POLİTİKASI VE
YUNANİSTAN

HAZIRLAYAN
HASAN DEMİRHAN

2502080348

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ALİ ARSLAN

İSTANBUL 2013

**(Bu tez 10049 referans numarası ile İstanbul Üniversitesi Bilimsel
Araştırma Projeler Birimi tarafından desteklenmiştir.)**

DOKTORA

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı :Hasan DEMİRHAN Numarası :2502080348
Anabilim/Bilim Dalı :Tarih Tez Savunma Tarihi :21.06.2013
Danışman :Prof.Dr.Ali ARSLAN Saati :09:00
Tez Başlığı :”İngiltere’nin Balkan Politikası ve Yunanistan”

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisanüstü Öğretim Yönetmeliği’nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ’NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof.Dr.Ali ARSLAN		Kabul
2-Prof.Dr.Cezmi ERASLAN		Kabul
3-Prof.Dr.Halil BAL		Kabul
4-Prof.Dr.Süleyman BEYOĞLU		Red
5-Yrd.Doç.Dr.Mehmet NAM		Kabul

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Doç.Dr.Recep KARACAKAYA		
2-Yrd.Doç.Dr.Mustafa SELÇUK		

İNGİLTERE’NİN BALKAN POLİTİKASI VE YUNANİSTAN

HASAN DEMİRHAN

ÖZ

Osmanlı Devleti’nin hâkimiyeti altında yaklaşık beş asır refah içinde yaşayan Yunanlılar, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılın başlarında Avrupa’da ortaya çıkan liberal ve özgürlükçü fikirlerin de etkisiyle 1821 yılının Mart ayında isyan hareketine başladılar.

Yunan isyanının ilk yıllarında Yunanlı isyancılar Avrupa’daki siyasi dengeler yüzünden Avrupalı devletlerden bir destek alamadılar. Ancak İngiltere’de iyi bir Yunan sever olarak tanınan George Canning’in Dışişleri bakanı olmasıyla birlikte İngiltere isyan üzerindeki politikalarını değiştirdi ve Yunanlıları desteklemeye başladı.

İngiltere için kurulacak olan Yunanistan, Akdeniz’de önemli stratejik bir konumdaydı, bu yüzden İngiltere dışındaki hiçbir devlet onun üzerinde hakimiyet kurmamalıydı. İngiltere’nin Yunan isyanı sürecindeki ilk politikası çıkabilecek bir Osmanlı-Rus savaşını engelleyerek Rusya’nın Yunanistan üzerinde bir otorite kurmasını önlemek oldu. Bundan sonra ise ülkesinde kurulan Yunan sever dernekleri aracılığıyla Yunan isyanını maddi ve manevi olarak destekledi. İngiltere’nin değişen politikaları ile birlikte Fransa ve Rusya’da isyan sürecine dahil olunca, Yunan meselesi Osmanlı Devleti’nin bir iç sorunu olmaktan çıkarak uluslararası bir sorun durumuna geldi. İngiltere’nin başını çektiği müttefik devletler (İngiltere, Rusya, Fransa), aralarında imzaladıkları protokollerle özerk bir Yunanistan kurulmasına karar vererek bu kararlarının kabul edilmesi için Osmanlı Devleti’ne siyasi alanda baskı yaptılar. Osmanlı Devleti bu baskılara boyun eğmeyince müttefikler askeri müdahaleler ile Yunan isyanına fiili olarak müdahil oldular. Bu müdahalelerin ardından Londra’da biraraya gelen Anlaşma Devletleri 3 Şubat 1830 tarihinde imzaladıkları Londra antlaşması ile bağımsız Yunanistan’ın kurulmasına karar verdiler. Osmanlı Devleti bu antlaşma şartlarını kabul etti.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, isyan, Yunanistan, İngiltere, Rusya, Fransa, çıkar çatışmaları.

UNITED KINGDOMS' BALKAN POLICY AND GREECE

HASAN DEMİRHAN

ABSTRACT

Greeks who lived prosperously under Ottoman rule for almost five centuries started a rebellion at March 1821 under the sway of liberal and libertarian ideas emerged in Europe at 18th century and early 19th century.

In the first years of Greek rebellion Greek rebels couldn't get the desired support from European states due to the political balance in the continent at the time. However, after a well-known Greek sympathizer George Canning get the office at the State Department, UK changed its policy about the rebellion and started to support Greeks.

Greece, which could be founded, would be a strategic position in the Mediterranean for the UK. Therefore no one but UK had to exert dominance over it. The first policy employed by the UK was preventing a possible Ottoman-Russian war that could lead Russian influence over Greece. Then it supported Greek rebellion in every possible means via the associations founded on its soil for the Greek cause. Since France and Russia also got involved in the rebellion with the changing policies of the UK, Greek dispute acquired an international level rather than being only an Ottoman internal affair. The Allies (UK, Russia, and France) lead by UK first exerted political pressure on Ottoman Empire to accept autonomous Greece. Since Ottoman State didn't surrender to these pressures, allies got actually involved in Greek rebellion with the military interventions. After these interventions a treaty signed in London (03.02.1830) decided an independent Greece to be founded. Ottoman Empire had nothing to do except bowing down the terms of the treaty.

Keywords: Ottoman Empire, Rebellion, Greece, England, Russia, France, conflict of interests.

ÖNSÖZ

2005 yılında İstanbul Üniversitesinde yüksek lisansa başladığımda Sayın Hocam Prof. Dr. Ali Arslan bize bir derste Yunanlılar ile aramızdaki savaşları bitiren Mudanya Ateşkes Antlaşması'nda bizim karşımıza masada Yunanlıların değil, onların yerine İngilizlerin oturduğunu ifade etmesi bende büyük bir şaşkınlığa sebep oldu. Nasıl bir millet bizzat katıldığı savaşın sonunda kendi kaderini çizicek bir antlaşmada taraf olarak bulunmaz ve bütün umutlarını bir başka devletin ellerine bırakabilirdi. Prof. Dr. Ali Arslan hocama bu soruyu sorduğumda; bana Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne karşı isyanında ve bağımsızlığını kazanmasında, İngiltere ve diğer Avrupa Devletleri tarafından desteklendiğini bu yüzden Yunan devletinin başta İngiltere olmak üzere Avrupalı büyük güçlerin güdümünden çıkmasının söz konusu olamayacağını söyledi. Daha sonra 2008 yılında bitirdiğim "1914-1918 yılları Arasında Yunanistan'da Yaşanan Gelişmeler" adlı tezimdeki çalışmalarında Yunanistan'ın gerçekten bağımsız bir devlet gibi davranmadığını bizzat teyit ettim. Yunanistan Birinci Dünya Savaşı sürecinde İngiltere tarafından kendi çıkarları için kullanılacak Akdeniz'de bir karakol olarak görülüyordu ve Yunanlılar İngiltere'nin bu politikalarını kabul ediyorlardı. Doktora tezimin belirlenmesi aşamasında Prof. Dr. Ali Arslan Hocam ile bu konuyu tekrar konuştuğumuzda Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandığı süreçte İngiltere'nin rolü ortaya konursa bundan sonraki yıllarda İngiltere ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin daha kolay anlaşılabilirliğini ancak bu konuda Türkiye'de ciddi bir çalışmanın yapılmadığını söylemesi üzerine Yunanistan'ın bağımsızlık sürecinde İngiltere'nin etkisini ortaya koymak için doktora tezi çalışmalarına başladım.

Yunanistan Osmanlı Devleti'nden isyan ederek kopan ilk devletti. 1821 yılında başlayan Yunan isyanı 1830 yılında sona ermiş ve bu süreç sonunda bağımsız bir Yunanistan kurulmuştu. Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması Osmanlı Devleti'ndeki diğer azınlıklara örnek olmuş ve bundan sonra Osmanlı Devleti dağılma sürecine girmişti. Aslında Osmanlı Devleti'nin Rum olarak nitelediği Yunanlılar Osmanlı toplumunda çok iyi bir yer işgal ediyorlardı. Özellikle İstanbul'un Fener semtinde yaşayan Rum aileler Fenerliler ismini almışlar ve Osmanlı Devlet yönetiminde önemli görevlerde bulunmuşlardı. Fener Ortodoks Kilisesi'nin Osmanlı yönetimindeki tüm Ortodoksların bağlı bulunduğu kilise olması

dolayısıyla Yunanlıların Ortodoks dünyasında tartışılmaz bir üstünlükleri vardı. Bunun dışında Yunanlılar Osmanlı Devleti'nde deniz ticareti ile uğraşmakta ve maddi olarak çok iyi bir kazanç elde etmekteydiler. Bunlar göz önüne alındığında bu isyanın sebeplerinin maddi bir fakirlik ya da Osmanlı yönetiminde gördükleri bir eziyet olduğu söylenemezdi.

Yunan isyanı başladığında Avrupa'da büyük devletlerin kendi aralarında yapmış olduğu antlaşmalar ile bir denge sistemi oluşturulmuştu. Bu sistemin kurucusu Metternich Avrupa'daki hiçbir liberal düşünceli isyanın desteklenmemesini ve imparatorlukların korunması prensiplerini diğer devletlere de kabul ettirmişti. Bu yüzden Yunan isyanı ilk yıllarında Avrupalı devletlerden bir destek göremedi. Ancak daha sonra İngiltere'de George Canning'in, dışişleri bakanlığı makamına oturmasıyla birlikte her şey değişti ve Yunanlı isyancılar Avrupalı devletlerin desteğini almaya başladılar. İlk destek hareketleri devletler tarafından değil, politikacıların desteklediği sivil dernekler ve Yunan severlerin kurduğu komitelerle gerçekleşti. Daha sonraki dönemde Avrupalılar isyan sürecine siyasi ve askeri olarak müdahale edeceklerdi.

Çalışmalarım esnasında Yunan isyanını araştıran birçok Türkçe eserin, Yunanlıların bağımsızlıklarını Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Edirne antlaşması sonrasında kazandıklarını ve bu süreçte Rusya'nın Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasında en etkili devlet olarak ifade edildiğini gördüm. Ancak bana göre bu doğru olamazdı. Çünkü On sekizinci ve On dokuzuncu yüzyıllarda tüm dünyada birinci devlet olan İngiltere'nin bu isyandan uzak kalması ve bu süreci bir başka devletin eline bırakması kendi çıkarları doğrultusunda yapılmaması gereken bir hataydı. İngiltere Akdeniz'de en büyük zenginliğine giden Hindistan yolu üzerinde kurulacak bir devletten en çok etkilenecek olan Avrupalı devletti. On sekizinci yüzyılda dünyanın en güçlü donanmasına sahipti. Ayrıca asırlardır kendi politikaları gereği Rusya'nın güneydeki stratejik bölgelere inme arzusunu engelliyordu. Bu politikanın devamı olarak da şeklen de olsa Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruyor onu Rusya'ya karşı bir set olarak kullanıyordu. Bu politikaların sahibi, bir İngiltere'nin Yunanistan'ın kuruluşunda küçük bir rol oynamasını düşünmek yanlıştı. Evet, Rusya ve Fransa isyan sürecinde bazı

müdahaleler yapacaklardı ancak bu müdahaleler kesinlikle İngiltere'nin çıkarlarına ve kazançlarına müdahale edecek bir şekilde olamazdı.

Bu düşüncelerin ışığında İngiltere'nin Yunan isyanındaki politikalarını ortaya koymaya çalışan tezimiz giriş ve bunu takip eden üç bölümden oluştu.

Çalışmamızın giriş bölümünde Balkanların ve Yunanistan'ın stratejik değerleri, bu bölge halklarının menşeleri ve bu toprakların Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine nasıl geçtiği kısa bir şekilde ele alınmıştır.

I. bölümde Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki ilişkilerin başlaması, Osmanlı Devleti'ndeki Yunanlıların yaşayışları ve Yunanlıları isyana götüren etmenler üzerinde durulmuş ve bunların değerlendirilmesi yapılmıştır.

Tezimizin II. Bölümünde Yunan isyanının başlaması ve sonrasında ortaya çıkan olaylar ortaya konarak bu olaylarda İngiltere'nin politikaları ve hamleleri açıklanmıştır.

III. bölümde İngiltere'nin önderliğinde Avrupalı devletlerin Yunan isyanına askeri ve fiilî müdahaleleri ile Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan eden antlaşmalar ve Yunan sınırının ve idarecilerinin belirlenmesinde İngiltere'nin rolü ortaya konulmuştur.

Çalışmamız sonuç kısmında yapılan genel bir değerlendirme ile tamamlanmıştır.

Bu tezin yazılış aşamasında birinci elden kaynaklara ulaşılmak üzere Başbakanlık Osmanlı arşivinde çalışılmış ancak tezimizin büyük bir kısmı için İngiliz arşivi kullanılmıştır. Çalışmalarımızda yararlandığımız diğer kaynaklar ise İngiltere parlamentosunda dönem ile ilgili olarak yapılan antlaşma metinlerinin ve yazışmaların bulunduğu Parlamento kayıtlarıdır (Parliament Papers). Ayrıca Yunan isyanı süresince İngiliz parlamentosunda yaşanan tartışmaların bulunduğu kitaplarda (Parliament Debates) bizim için son derece önemli kaynaklar olmuşlardır. Diğer önemli bir kaynak ise Yunan isyanına bizzat katılan İngiliz Yunan severlerin hatıralarıdır. Bunların yanında bu araştırma için yaklaşık olarak bir yıl kaldığımız Londra'da başta British Library olmak üzere birçok üniversite kütüphanesi taranarak

konumuz ile ilgili olan birçok eserden yararlanılmıştır. Bu kaynaklar tarafsız ve objektif bir gözle incelenmiş ve bu bilgiler ışığında tezimiz yazılmaya çalışılmıştır

Gerek konunun tespiti ve gerekse çalışmalarım esnasında engin bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim, kafamdaki klasik tarih anlayışını yıkarak konuya bilimsel bir perspektifle yaklaşmamı sağlayan üstün tevazu sahibi kıymetli hocam Prof. Dr. Ali Arslan'a bölümdeki hocalarım Prof. Dr. Cezmi Eraslan ve Prof. Dr. Halil Bal'a teşekkürlerimi sunarım. Diğer yandan, İ.Ü. Merkez Kütüphanesi, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi, İSAM ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve İngiltere Arşivi çalışanlarına da teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Çalışmadaki olası hatalar şahsıma aittir.

Hasan DEMİRHAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	XII
GİRİŞ.....	15

I. BÖLÜM

RUMLARDA BAĞIMSIZLIK DÜŞÜNCESİNİ OLUŞTURAN ETKENLER VE OSMANLI DEVLETİ İLE İNGİLTERE İLİŞKİLERİ

A) OSMANLI VE İNGİLTERE ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN BAŞLAMASI.....	24
1- İngiltere ve Osmanlı Devleti Arasındaki İlişkilerin Başlaması.....	24
2-Levant Company.....	35
B) 1821 ÖNCESİ MORA 'DA GÖRÜLEN İSYAN HAREKETLERİ VE AVRUPALI DEVLETLERİN TUTUMU.....	41
1- Osmanlı Devleti'ndeki Rum Kavramı.....	41
2- Avrupalı Devletleri'nin Yunan İsyanı Öncesi Politikaları.....	42
C) OSMANLI DEVLETİ YÖNETİMİNDEKİ RUMLAR VE İSYAN DÜŞÜNCESİNİN OLUŞUMU.....	61
1- XVIII. Yüzyıllarda Rum Toplumunun Yapısındaki Değişim ve Gelişim.....	61
a) Balkanlardaki Osmanlı Yönetim Şekli ve Rumların Statüsü.....	61
b) XVIII. Yüzyılda Rum Toplumundaki Değişim ve Gelişim.....	70
2- Yunan Aydınlanma Hareketi ve Yunan Aydınlarının İsyanına Etkisi	76
3- Ortadoks Kilisesi ve Faaliyetleri.....	88
4- Osmanlı Yönetiminde Fenerli Rumlar ve İsyanına Destekleri.....	94
5- Filiki Eteryası'nın Kurulması ve Faaliyetleri.....	98

II. BÖLÜM

YUNAN İSYANI'NIN BAŞLAMASI, GELİŞMESİ VE BU SÜREÇTE İNGİLTERE'NİN POLİTİKALARI (1821-1827)

A) YUNAN İSYANI'NIN İLK YILLARINDA YAŞANAN GELİŞMELER..108	
1- Tepedelenli Ali Paşa'nın İsyanı ve Etkileri.....108	
2- 1821 Eflak-Boğdan İsyanı ve Yaşanan Gelişmeler.....122	
3- Hıristiyan Arnavutların Yunan İsyanın'daki Rolü.....134	
4- Mora İsyanı'nın Başlaması.....141	
5- İsyanın Yayılması, Adalara ve Batı Anadolu Sahillerine Sıçraması.....157	
6- Osmanlı Devleti'nin İsyan Karşısındaki Politikaları.....165	
7-Osmanlı Donanması'nın İsyanın İlk Yıllarındaki Faaliyetleri.....172	
a) Donanmanın Hazırlanması.....172	
b) Sakız Adası İsyanı ve İsyanın Avrupa'daki Etkisi.....176	
c) Girit, Sisam ve Diğer Adalardaki İsyanlar ve Bunlara Osmanlı Donanması'nın Müdahaleleri.....182	
8- Yunanlıların Bağımsızlık İlanı ve Mora'da Devleti Kurma Çabaları.....185	
9- Yunanlıların Mora'da Türklere Karşı Yaptıkları Katliamlar.....194	
10- İsyanın İlk Yıllarında Avrupalı Devletlerin Tepkileri.....216	
11- Avrupa Ülkelerinde Hellenizmin Güçlenmesi ve Bazı Avrupalı Yunan severlerin İsyana Destek Vermek İçin Mora Yarımadası'na Gitmeleri.....231	
12) Amerikalı Yunanseverlerin Yunan İsyanına Destekleri.....246	
B) YUNAN İSYANI'NIN İLK YILLARINDA İNGİLTERE'NİN POLİTİKALARI.....249	
1- İngiltere'nin İsyanın İlk Yıllarında Tarafsızlık Politikası.....249	
a) İngiliz Dışişleri Bakanı Castlereagh'ın Politikaları.....249	
b) İyonya Adalarında Yaşanan Gelişmeler ve İngiliz Başkomiserliği'nin Beyannameleri.....262	

2- Londra Yunan Komitesi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri	268
a- Yunanlılara Silah ve Cephane Yardımı.....	271
b- Yunanlılara Borç Para Verilmesi.....	272
c-Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan Yardımlar.....	277
3- Lord Byron ve Öne Çıkan Diğer Önemli Yunan Severler.....	281
4- İngiliz Misyonerlerinin Yunanistan'daki Faaliyetleri.....	291
5- İngiliz Dışişleri Bakanı George Canning'in Yunan İsyanı İçin Düşünceleri ve Yunanlıların Savaşçı Olarak Tanınması.....	295
C) MISIR VALİSİ MEHMET ALİ PAŞA'NIN YUNAN İSYANI'A MÜDAHALESİ VE BAZI İNGİLİZ YUNANSEVERLERİN ASKERİ FAALİYETLERİ.....	301
1- İbrahim Paşa'nın Mora'ya Ulaşması ve Mora'da Yaşanan Askeri Mücadeleler.....	301
2- Yunanlı İsyancıların İngiliz Generaller Richard Church ve Cochrane ile Anlaşmaları ve İngiliz Subayların Yunan isyanındaki Askeri Faaliyetleri.....	315
D) YUNANLILARIN İSYANI SÜRECİNDE AVRUPALI DEVLETLERİN SİYASİ MÜDAHALELERİ VE İNGİLTERE'NİN TUTUMU.....	328
1- 1824 Ruslar'ın St. Petersburg Teklifi.....	328
2- 1825 St. Petersburg Görüşmeleri.....	338
3- Yunanlıların İngiltere'den Koruyuculuk Talepleri ve İngiltere'nin Cevabı...345	
4- 4 Nisan 1826 St. Petersburg Protokolü.....	350
5-Osmanlı ve Rusya Arasında Yaşanan Anlaşmazlıklar ve Akkerman Sözleşmesi.....	370
6- 6 Temmuz 1827 Londra antlaşması.....	373
III. BÖLÜM	
1827 NAVARIN SAVAŞI VE YUNANİSTAN'IN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASINDA İNGİLTERE'NİN POLİTİKALARI	
A) NAVARIN SAVAŞI.....	388
1- Navarin Faciası.....	388

2- Osmanlı Devleti'nin Navarin Faciasına Tepkisi.....	402
3-Avrupa'da Navarin'e Tepkiler ve İngiltere'nin Tutumu.....	409
B) NAVARİN SAVAŞI SONRASI YAŞANAN SİYASİ VE ASKERİ GELİŞMELER.....	412
1- İngiltere'de İktidar Değişimi ve Yani Başbakan Wellington'un Politikaları.....	412
2- Kapodistrias'ın Yunanistan'da İktidara Gelişi ve Politikaları.....	415
3- Fransa'nın Mora'ya Asker Çıkarması ve Mora'daki Askeri Faaliyetleri.....	421
4-Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa ile Yapılan Pazarlıklar ve Mehmet Ali Paşa'nın Yunanistan'dan Ayrılması.....	430
5- Korfu ve Poros Konferansları.....	436
C) 1828-1829 OSMANLI RUS HARBİ.....	445
D) LONDRA GÖRÜŞMELERİ VE YUNANİSTAN'IN BAĞIMSIZLIĞININ İLAN EDİLMESİ.....	453
1- Yunan Özerk Devletinin Kurulma Çalışmaları ve Sınırlar.....	453
2- Edirne Antlaşması ve Yunan Prensiği'nin İlanı.....	467
3- Yunan Devleti'nin Bağımsızlığını Kazanması.....	473
4- Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'ı Resmen Tanıması.....	482
E) YUNANİSTAN'IN YENİ KRALININ VE SINIRLARININ BELİRLENMESİNDE YAŞANAN GELİŞMELER.....	486
1- Yunanistan Tahtı İçin Adaylar ve Prens Leopold.....	486
2- Kapodistrias'ın Ölümü ve Yunanistan'da Yaşanan Anarşi Dönemi.....	496
3- Bavyera Prensi Otto'nun Yunan Kralı Olması.....	503
4- 21 Temmuz 1832 İstanbul Antlaşması ile Yunanistan Devleti'nin Sınırlarının Belirlenmesi.....	505
SONUÇ.....	515
BİBLİYOGRAFYA.....	522

KISALTMALAR

A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
A.Ş.	: Anonim Şirketi
ATESE	: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
A.Ü.D.T.C.F.	: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
F.	: Fasikül
FO	: Foreign Office
Haz.	: Hazırlayan
İA.	: İslam Ansiklopedisi
İSAM	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
K.	: Kısım
MEB	: Millî Eğitim Basımevi

M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Vol.	: Volume
Yay.	: Yayınları/Yayınevi

GİRİŞ

Balkanlar, Avrupa kıtasının güney doğusunda yer alan bir yarımadadır. Bu yarımada adını bölgede bulunan Balkan Dağlarından alır. Balkan adı Türkçe bir kelime olup, 19. yy başlarından beri kullanılmakta ve “sık ormanlarla kaplı sıra dağ ya da çalılıklarla kaplı engebeli arazi” anlamlarına gelmektedir. Yarımadaının doğusunda Ege Denizi, Marmara Denizi ve Karadeniz, güneyinde Akdeniz ve batısında ise Adriyatik Denizi bulunur. Balkanların kuzeyinden sınırını çizmek biraz zordur. Bir sınırlandırmaya göre; yarımada Tuna Nehri ve onun kolu Sava Irmağı esas alınarak, 505.000 km²’lik bir sahayı kaplamaktadır. Başka bir görüşe göre de, eski Yugoslavya ve Romanya ülkelerinin kuzey sınırları ölçü olarak alınır. Buna görüş dahilinde ise yarım ada toplam 788.645 km²’lik bir yüz ölçümü sahiptir. Diğer bir sınırlandırma ise; Osmanlı Devleti’nin Avrupa’daki Hristiyan dünyası ile çizdiği sınır olarak bilinmektedir. Bu sınırlandırmaya göre de, Balkanların toplam yüz ölçümü 1.000.000 km² bulur. Balkan adının Türkçe bir kelime olduğu ve bu adın Türkler tarafından verildiği göz önünde tutulursa son görüş geçerli bir ayırım olarak kabul edilmelidir.¹

Balkanlar coğrafi olarak dünyanın en önemli stratejik noktalarından biridir. Dünyanın bilinen en eski üç kıtası arasında yer alır ve doğu-batı yönündeki ticareti elinde tutar.² Ayrıca Balkanlar birçok farklı milleti de bir arada barındırır. Üç kıta arasında kalması kuzeyden, kuzey doğudan ve güneyden gelecek saldırılara açık olması, bu bölgenin Avrupa’dan, Asya’dan ve Afrika’dan gelen kültürlerin bir çatışma sahası olmasına sebep olmuştur. Tarih boyunca doğu ve batı arasında bir köprü olmuş olan bu yarımadayı kontrol edebilen güç, aynı zamanda bu bölgeye kendi kültürünü de empoze etmiştir. Yarımadaında bulunan doğal karayolları, vadiler ve nehirler de önemli stratejik değere sahiptir. Bu yollardan biri Tuna Nehri boyunca Karadeniz’in kuzeyinden başlayarak Romanya üzerinden Avrupa’nın

¹ Ramazan Özey, “Balkanların Coğrafi Yapısı”, **Balkanların El Kitabı**, KaraM/Vadi, Ankara 2006, s.13

² R. Taylan Yararcan, **An Eamination of Balkans in İnternational Politics from Past and Present**, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2009, s.23

merkezine kadar ulaşmaktadır. Balkanlardaki uygun geçişlerle birlikte birçok Asyalı kavim Avrupa kıtasının içlerine kadar bu şekilde nüfuz edebilmiştir. Balkanlarda sayabileceğimiz ikinci önemli rota Viyana'dan başlayarak Tuna Nehri boyunca önce Belgrad'a sonra Niş'e uğrayan ve Niş'ten sonra ikiye ayrılarak Selanik'e ve İstanbul'a ulaşan yol güzergağıdır. Üçüncü yol ise Roma'dan bu yana önemini koruyan askerî amaçlar için birçok kez Avrupalı devletler tarafından kullanılmış olan Arnavutluk ve Kuzey Yunanistan'dan İstanbul'a ulaşan yoldur.³ Bu yollar kıtalar arasındaki ticaretin gerçekleştiği yollardır ve dünya üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen her devlet bu yolları kontrolüne almak istemiştir.

Balkan Yarımadası'nda yaşayanlar hakkında sahip bulunduğumuz bilgilere göre yarımadanın ilk sakinleri, daha ziyade Morova Vadisi'nin batısından Adriyatik'e uzanan bölgede yaşamış olan İliryalılar ile Ege'den Tuna'nın kuzeyine doğru uzanan topraklarda nehrin doğu kıyısına yerleşmiş olan Trakyalılardır. Bu iki halk da kabile örgütlenmesine sahiptirler. M.Ö. 5. yüzyılda Trakyalılar örgütlü bir devlet kurmayı başarmışlardır. Trakyalıların bir kolu olan Daçyalılar, Rumen ulusunun temel unsurunu oluşturmaktadır. İliryalılar ise günümüzdeki Arnavutların atalarıdır.

Yunanlıların Balkan Yarımadası'ndaki varlıkları ise bu iki milletten daha sonra ortaya çıkmıştır. Yunanlıların ilk olarak yerleşim yerleri Ege Denizi sahilleri ve adalardır. Yunanlılar Ege Denizi boyunca site devletleri kurarak örgütlenmişlerdir. Bu site devletlerinin M.Ö. 1600-1200 yılları arasında kurulduğu düşünülmektedir.⁴ Yunanistan, M.Ö. 2. bin yılın başlarında bir görüşe göre Karadeniz'in güneyinden, bir görüşe göre ise Anadolu'dan gelen Akhaların "Akhaioi" istilasına uğradı ve daha sonra Akha medeniyeti de Yunanistan'ın kuzeyinden gelen Dorlar tarafından yıkıldı (M.Ö. 1200–1250). Bundan sonra Balkanlarda Karanlık Çağ denilen bir suskunluk dönemi yaşandı. Bu dönemde öne çıkan Eski Yunan siyasal ve sosyal yaşamının en karakteristik örgütlenmiş biçimi

³ L.S. Stavrinou, Stavrinou, L.S., **The Balkans Since 1453**, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1958, s.2

⁴ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi (18. ve 19. Yüzyıllarda)**, Çev: İhsan Durdu, Küre Yayınları, İstanbul 2006, s.4-5

olan ve Polis adı verilen kent devletleri olgusuydu. Bu kent devletleri arasında hiçbir zaman savaşlar bitmedi. Birçok kez güçlü olan kent devlet diğerlerini yönetimi altına almak için uğraştı.⁵ Bu girişimlerden biri Makedonya kralı II. Philippos'dan geldi. II. Philippos M.Ö. 337 yılında Yunan kentlerini ulusal kongreye katılmaya çağırdı. Bu kongre Korittos'ta toplandı ve Yunanlılar Makedon krallığına tabii oldular ve bu Helen⁶ birliği olarak adlandırıldı. Önder olarak da II. Philippos seçildi. II. Phillippos ve oğlu III. Aleksandros (Büyük İskender) Perslere karşı büyük bir sefer yapılacağını ilan etti. Fakat II. Philippos'un M.Ö. 336 yılında öldürülmesi üzerine bu sefere henüz 20 yaşında tahta geçen İskender, tek başına çıkmak zorunda kaldı. Büyük İskender kısa sürede Atina'yı ve Thebia'yı ele geçirip Doğu seferine hazırlandı. M.Ö. 334 baharında Anadolu'ya geçerek seferine başladı. Bu sefer sırasında Büyük İskender henüz 33 yaşında iken M.Ö. 323 yılında öldü. Büyük İskender'in ölümüyle Makedon İmparatorluğu'nda taht kavgaları ortaya çıktı.

Yunanistan, Romalıların bölgeye hâkim olduğu döneme kadar Makedon egemenliğinde kaldı. Romalılar, Yunanistan toprakları için Makedonlar ile üç kez savaştı (M.Ö. 197, 168 ve 148). Romalılar bu savaşlar neticesinde bütün Makedon topraklarını ellerine geçirdi ve Yunanistan bundan sonra 500 yıl boyunca Romalıların egemenliği altında kaldı.⁷ Yunan kentleri Romalıların hâkimiyetinde üç şekilde bulunuyordu. Birinci grup kentler, özgür kentler (Civitates Liberae); ikinci grup kentler, egemenlik altındaki kentler (Civitates Stipendiariare); üçüncü grup kentler ise doğrudan Roma'ya bağlı kentlerdi. Yunanlılar, 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra ise Doğu Roma İmparatorluğu'nun (Bizans İmparatorluğu) sınırları içinde kaldı. Bizans İmparatorluğu'nda⁸, İmparator I.

⁵ Oğuz Tekin, **Eski Yunan Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s. 22.

⁶ Helen adı, Yunanlıları kasteden ırkî bir birlikten çok kültürel bir birlik anlamında, aynı kültürü kabul edenler manasında kullanılmıştır. Kendilerini aynı medeniyetin üyesi sayanlar Helen olarak nitelemektedir. (Muzaffer Erendil, "Yunanlıların Kökeni ve Yunan Milletiyle (Greklerle) ilgili Kavram ve Deyimler", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri, Tarih boyunca Türk yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974'e Kadar)**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1986, s.106

⁷ Herkül Millas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar Dil ve Din Kimlikleri**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 50,68

⁸ Bizans Devleti ismi ilk kez Alman tarihçi Hieronymus Wolf tarafından 1562 yılında kullanılmıştır. (Dimitri Kitsikis, **Türk-Yunan İmparatorluğu**, İletişim Yayınları, İstanbul 1996, s. 12).

Theodosius döneminde (379-395) Hristiyanlık resmî din haline geldi. Bizans'ın Hristiyanlığı kabulü Antik Yunan Egemenliği'nin dışlanmasına da sebep oldu.

Hristiyanlığın kabulü ile Antik Yunan'ın dışlanmasının yanında etnik olarak Yunan ırkı da bu dönemde değişim geçirdi. Yunanistan yedinci yüzyılda Slavların istilasına uğradı. Ünlü Alman bilim adamı Fallmerayer 1830 yılında bu konu hakkında yayınladığı kitabında Slavların altıncı ve yedinci yüzyıllarda Yunanistan'ı istila ettiklerini ve şimdiki Yunanlıların eski antik Yunanlılar ile bir bağının olmadığını, bugünkü Yunanlıların bu istila sonucunda bölgeye yerleşen Slav ve Arnavut kabilelerin soyundan geldiğini iddia etti. Bu konuda çalışan diğer bir kişi olan Yunan tarih Profesörü, Konstandinos Paparrighopoulos'da (1851-1891) 1872 yılında yayınladığı ünlü "Antik Çağdan Günümüze Yunan Halkının Etnik Tarihi (Epilogos Tis İstorias TuElliniku Ethnus)" adlı eserinde; "Safkan (Eski) Yunanlılar M.S. 146'da Romalıların Korent'i işgal ve tahrip etmeleri ile yeryüzünden silinmişlerdir. M.S. 6. yüzyılda kuzey ve batıdan Yunan Yarımadası'na akan Slav, Arnavut ve Ulahlar bölgeye yayılmışlardır." demektedir.

Bugünkü Yunanlılar bütün dünya tarafından Grek-Greece olarak adlandırılmaktadır. Grek, Slavca bir kelime olup; "Hilekâr, dolandırıcı" anlamındadır. Bu tanımı Fransızların ünlü Ansiklopedileri Larousse XX. Siede'in 1930 tabının III. cilt 867 sayfasında bulabiliriz.⁹

Balkan ve Yunanistan coğrafyasında ilk defa Türklerin görülmesi ise 5. Yüzyılda Slav istilasının ardından 6. ve 7. Yüzyıllarda Karadeniz'in kuzeyinden batıya doğru göç eden Türk boyları ile olmuştur.¹⁰ Yani Türklerin Balkan coğrafyalarına ilk gelişi bazı tarih kitaplarında bahsedilen Osmanlı Devleti ile değil, bundan yaklaşık olarak 6 yüzyıl önce Karadeniz'in kuzeyinden gelen Türk boyları ile gerçekleşmiştir.¹¹

⁹ Oğuz Kalelioğlu, "Türk Yunan İlişkileri ve Megali İdea", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, sayı 41, Mayıs 2008, s.106

¹⁰ Orta Asya'dan Balkanlara olan Türk göçleri hakkında geniş bilgi için bakınız: Salim Koca "Türklerin Göçleri ve Yayılmaları", **Türkler Ansiklopedisi**, C.1, s. 992

¹¹ Halime Doğru, "Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Fetih ve İskan Siyaseti", **Türkler Ansiklopedisi**, C.9, s.302

Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında ikiye ayrılmasından sonra Yunanistan, Bizans İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde kaldı. Bizans İmparatorluğu'nun Türklerle ilk karşılaşması da 11. yüzyılda Türklerin Anadolu'ya akınları ile başladı. Doğu Anadolu'ya seferler düzenleyen Selçuklular ile mücadeleye giren Bizans İmparatorluğu'nun ordusu 1071 yılında Alparslan tarafından Malazgirt ovasında ağır bir yenilgiye uğratıldı. Bu galibiyetten sonra Türklerin Anadolu topraklarındaki ilerlemeleri Bizans için karşı konulamaz bir hal aldı. Ancak bu Türk ilerlemesi, 11. yy. sonlarından başlayan ve 13. yy. ortalarına kadar devam eden Haçlı Seferleri döneminde sekteye uğradı. Haçlı Seferleri sadece Anadolu'ya seferler düzenleyen Türkleri etkilemekle kalmayıp, Bizans İmparatorluğu'na da zarar verdi. 1204 yılında düzenlenen 4. Haçlı seferi ile İstanbul'da bir Latin devleti kuruldu. Bizans İmparatoru İznik'e sığınmak zorunda kaldı. Latinlerin İstanbul'daki egemenliği 1264 yıllarına kadar sürdü.

Anadolu'da Selçuklu hâkimiyetinden sonra ortaya çıkan beyliklerin arasında Osmanlı Beyliği (1299) zamanla güçlendi ve 1354 yılında Gelibolu kalesini alarak Rumeli topraklarında ilk fetih hareketini gerçekleştirdi¹² Bu ilk fethi hareketinden sonra Osmanlı Devleti kısa sürede tüm Balkanlara yayıldı. Sırasıyla 1364 Sırp sındığı, 1371 Çirmen, 1389 Birinci Kosova, 1396 Niğbolu, 1444 Varna ve 1448 İkinci Kosova savaşları ile birlikte Balkanlarda Osmanlı hakimiyeti adım adım inşa edildi. Sırp sındığı Savaşı'nda Sırp ve Bulgar ittifakı; Çirmen Savaşı'nda Sırbistan Krallığı; Birinci Kosova Savaşı'nda Sırp ve Bosna orduları; Niğbolu ve Varna savaşlarında Macaristan Krallığı komutasında oluşturulan Hristiyan (Haçlı) orduları; İkinci Kosova Savaşı'nda ise Macaristan, Eflak, Lehistan ve Sicilya ittifakı yenilgiye uğratıldı. Balkan şehirleri tek tek ele geçirildi.¹³ Bundan sonra Balkanlar

¹² Necdet ÖZTÜRK, "Rumeli'ye Çıkışımız", **Türklerin Rumeli'ye Çıkışının 650. Yıl Dönümü Sempozyumu Bildirileri**, İstanbul 2002, İstanbul 2002, 43-44.

¹³ Edirne (1361), Filibe (1363), Niş (1375), Serez (1383), Ohri (1385), Sofya (1386), Şumnu (1388-1389), Üsküp (1392), Tırnova (1393), Vidin (1396), Niş (1428), Selanik ve Yanya (1430), Zvornik ve Srebrenica (1439), İstanbul (1453), Novo Brod (1455), Atina (1458) gibi çok sayıda önemli Balkan kenti yaklaşık bir asır içinde ele geçirildi. Adriyatik'in en önemli ticaret merkezi olan Ragusa (Dubrovnik) Cumhuriyeti 1458'de Osmanlı himayesi altına geçti ve vergiye bağlandı. 1449 İskender Bey ayaklanması ile Osmanlı denetiminden çıkan Arnavutluk, 1478'de tekrar kontrol altına alındı. 1458-1460'da Mora Yarımadası, 1463'te Bosna, 1479'da Şkodra, 1482'de Hersek ve iki yıl sonra da önemli ticaret kentleri olan Kilia ile Akkerman Osmanlı toprakları haline geldi. Karadağ, Osmanlı

yaklaşık olarak 600 yıl boyunca Osmanlı Devleti'nin yönetimi altında kaldı ve Osmanlı Devleti için çok büyük bir öneme haiz oldu.¹⁴

Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında İstanbul'u fethinden sonra Osmanlı Devleti son derece stratejik bir değere sahip olan Ege Denizi, adaları ve bugünkü Yunanistan coğrafyası¹⁵ üzerine seferlerini sıklaştırdı. Mora Yarım Adası Fatih'in

fethine ancak 1499'a kadar direnebildi. 1476 ve 1503 yıllarında Eflak ve Boğdan prenslikleri Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı özerk bölgeler haline getirildi. Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1521'de Sırbın başşehri Belgrad'ı ve bir yıl sonra Rodos'u alan Osmanlı orduları, 1526'da Macar ordusunu Mohaç'da bozguna uğrattı. Mohaç Zaferini önemli fetihler takip etti: Jajce ve Banya Luka (1528), Macar Krallığı'nın başkenti Budin (1529), Peşte, Peç ve Estergon (1543), Transilvanya-Erdel (1551-1553), Temeşvar-Banat (1552), Zigetvar (1566), Bihaç (1592), Bezpiren ve Paluta (1593), Eğri (1596) ve Kanije (1600). Uzun yıllar süren seferler ve kuşatmalar sonucunda Girit Adası 1669'da ele geçirildi. Ayrıca Polonya ile yapılan Buczacz (1672) ve Zarawno (1676) antlaşmaları sonucunda Podolya ve Ukrayna üzerinde Osmanlı hakimiyeti tesis edildi. (Caner Sancaktar, "Balkanlar'da Osmanlı Hakimiyeti ve Siyasal Mirası", **Esam Dergisi**, Temmuz 2011, Cilt 2, s. 37-38, 34-48)

¹⁴ Osmanlı Devleti için Balkanlar, altı nedenden dolayı son derece önemli bir bölgeydi:

Her şeyden önce Osmanlı İmparatorluğu, 14. ve 15. yüzyıllarda bir "Balkan İmparatorluğu" olarak doğup gelişti. Bu nedenle de Balkan topraklarının güvenliği ve muhafazası, Osmanlı Devleti'nin güvenliği ve muhafazası demektir. İkincisi; bölgenin tarımsal ve hayvansal ürünleri sarayın, Edirne, İstanbul, Selanik ve Bursa gibi kalabalık kentlerin ve ordunun ihtiyaçlarını karşılıyordu. Örneğin 14. ve 15. yüzyıllar boyunca merkezi kentlerin et ihtiyacı Eflak ve Boğdan prensliklerinden, balık ihtiyacının önemli bir bölümü de Tuna nehrinden karşılanıyordu. Ayrıca Eflak ve Boğdan'dan bol miktarda tahıl ürünleri ve bal getirtiliyordu. Üçüncüsü; bölgenin zengin kentleri Osmanlı hazinesi için önemli gelir kaynakları idi. Selanik, Saraybosna, Sofya gibi ticaret kentleri devlete büyük oranda ticari gelir sağlıyordu. 1458'de Osmanlı himayesine giren Ragusa (Dubrovnik) Cumhuriyeti yüklü miktarda haraç veriyordu. Bu cumhuriyetin yıllık haraç yükümlülüğü ilk başta 1.500 duka altın olarak belirlenmişken zamanla arttırıldı ve 1481'den itibaren yıllık 12.500 duka altın haraç vermeye başladı. Sırbistan ve Doğu Makedonya'dan ise yüklü miktarlarda gümüş, altın, kurşun ve bakır madenleri çekiliyordu. Dördüncüsü; Avrupa'da meydana gelen teknolojik ve entelektüel yenilikler ve siyasal gelişmeler hakkında haberler Osmanlı İmparatorluğu'na Balkanlar üzerinden ulaşıyordu. Örneğin silah yapımı teknolojisi 1390'larda Ragusa üzerinden Balkanlar'a ve Balkanlar üzerinden Osmanlı İmparatorluğu'na girmiştir. Ayrıca Raguzalı gemi yapım ustaları Osmanlı tersanelerine çağrılmış ve buralarda Osmanlı donanması için güçlü gemiler yapmışlardır. Yani Balkanlar, Avrupa ile Osmanlı arasında teknoloji, bilgi ve iletişim köprüsü vazifesi görüyordu. Beşincisi; Balkanlar, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde devşirme sisteminin en fazla uygulandığı bölgeydi. Yani burası Osmanlı İmparatorluğu'na çok sayıda asker ve yönetici sağlamaktaydı. Ayrıca bu bölge, 1453'ten itibaren imparatorluğun merkezi olan İstanbul'u Avrupa'ya karşı koruyan "ileri karakol" konumuyla stratejik bir öneme sahipti. (Celal Sancaktar, **agm.**, s. 35-36)

¹⁵ Jeostratejik açıdan Ege Denizi Yunanistan'a, Karadeniz'den Akdeniz'e oradan da Güney Avrupa ve Kuzey Afrika'ya kadar olan deniz ulaşım hatlarını kontrol imkanı sağlamaktadır. Tüm bu deniz ulaşım hatları, Batı'ya yönelik birer stratejik kapı durumundadır. Üç kıtanın kesiştiği bir noktada ve önemli su yolları üzerinde bulunan Yunanistan ve içinde bulunduğu coğrafya, dünya ölçeğinde stratejik değeri bulunan ilgi sahalarından bir tanesidir. Doğu Akdeniz'de merkezi bir konumda bulunan Girit Adası, deniz ve hava tesisleri sayesinde Doğu Akdeniz bölgesinde bütün yönlerde doğru icra edilecek hareketler için özel bir deniz-hava üssü konumunda olup, Süveyş Kanalı'na kadar olan mesafedeki tüm deniz ulaşım hatlarını kontrol edebilme imkanı sunmaktadır. (Ertan Köse, **Yunanistan'ın Türkiye Ve Balkanlar Üzerindeki Stratejik Hedefleri**, T. C. Gebze İleri teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze 2005, Sayfa 4)

1460 seferi ile tamamen fethedildi ve 1461 yılında yapılan tahrirle Osmanlı tımar sistemi Mora'da uygulanmaya başlandı.¹⁶ Daha sonra 1687 yılında kısa bir süreliğine Venediklilerin eline geçen Mora, 1714 yılında yapılan bir seferle tekrar Osmanlı Devleti'nin yönetimi altına alındı.¹⁷

Osmanlı Devleti'nin İstanbul'un fethi sırasında Ege'de İmroz, Taşöz ve Semadirek adaları Cenevizlilerin ve bazı diğer adalar Venediklilerin hakimiyeti altında bulunuyordu. Aynı yıl içerisinde bu adaları yöneten Cenevizliler arasında taht kavgaları başladı ve taraflardan biri Fatih sultan Mehmet'den yardım istedi. Bu adaları yöneten Cenevizli Palamade ölünce yerine geçen oğlu Dorino, idaredeki bazı kimseleri iş başından uzaklaştırdı. Bunların Fatih'e müracaatı, daha önceki antlaşmaya göre Dorino'nun Osmanlılara vermesi lazım gelen tuz hasılatından bir kısmını Enez Limanı'na gelen yabancı gemilere satması ve Ferecik kadısının Enez ahalisinden şikayetçi olması üzerine Fatih karadan, Kaptan Yunus Bey de denizden Enez'i muhasara etti. (1454) Bunun üzerine Dorino, Semadirek Adasına kaçtı. Kaptan Yunus Paşa, onu getirtmek için adaya bir kadirga gönderirken, kendisi de İmroz'a giderek Kritovulos'u yanına çağırıp adanın idaresini ona verdi. Dorino, Yunus Paşa'nın kendisini getirtmek için gönderdiği gemiye binmeye cesaret edemeyip, kendisine ait bir gemiyle Enez'e oradan da Edirne'ye giderek Padişaha itaatini arz etti ve Semadirek, İmroz ve Limni adalarının idaresinin kendisine bırakılmasını sağladı. Ancak, Yunus Paşa'nın ikazı üzerine bundan vazgeçildi ve adaların Osmanlı idarecileri tarafından yönetilmesi uygun görüldü. Bu hadiselerden bahseden Osmanlı kronikleri, aynı seferle Taşöz'ün de Osmanlı hakimiyetine girdiğini yazmaktadırlar. Bu sefer sırasında aynı aileden olan idarecileri Nicolas Gattilusio'dan menmun olmayan Limni ahalisinin Osmanlılara müracaatla Türk idareci talepleri üzerine, Hamza Bey adanın idarecisi olarak atandı. Böylece Limni de Osmanlı hâkimiyetine girdi. Osmanlıların Ege Denizi ve adalar üzerinde yürüttükleri bu faaliyetler üzerine, Papanın bölgeye gönderdiği donanma Limni ve Taşöz'ü ele geçirmiş, İmroz ise idarecisi Kritovulos'un ustaca diplomasisi sayesinde

¹⁶ Levent Kayapınar, "Yunanistan'da Osmanlı Hakimiyeti'nin Kurulması", **Türkler Ansiklopedisi**, C.9, Ankara 2002, s. 191.

¹⁷ Sacit Kutlu, **Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007, s.26-28

kurtulmuştu. Kısa bir müddet sonra Limni ve Taşöz, Gelibolu sancakbeyi Kaptan Hadım İsmail Bey tarafından geri alındı. Daha sonraları Venedik’le süren uzun harp devresinde (1463-1479) İmroz ve Limni 1466 yılında Venediklilerin eline geçti. 1470’te İmroz, 1479’da da Limni geri alındı. Midilli Adası da Gattilusio ailesinin elinde bulunuyordu. Burası, Osmanlı sahillerini yağmalayan Katalan korsanlarının bir üssü konumuna gelmişti. Ada idarecileri, bu faaliyetlerden pay aldıkları gibi Papa tarafından Doğu Akdeniz adalarını nüfuzu altına almak için gönderilen donanmayı kabul etmiş ve Osmanlılar aleyhine bir de ittifak antlaşması imzalamışlardı. Bunun üzerine Edirne’de toplanılan divanda adanın alınmasına karar verilerek, 1462’de Vezir-i azam Mahmud Paşa 200 parçalık bir donanma ile Midilli üzerine gönderildi. Padişah da karadan hareket ederek, Edremit Körfezi’ne geldi ve Ayazmend’de çadırını kurdu. Ada 15 günlük bir muhasaradan sonra fethedildi. Fatih döneminde Osmanlı hâkimiyetine alınan adalardan birisi de Bozcaada’dır. Bizans zamanında Venedik ve Cenevizlerin adayı ele geçirmek için mücadelelerinden dolayı, 1381’de kale surları yıkılarak boşaltılmıştı. Adanın Osmanlı hakimiyetine girmesi hususunda Âşık Paşazade, Tursun Bey, Neşrî, Oruç Bey gibi çağdaş Osmanlı tarihçileri herhangi bir bilgi vermemektedirler. Dukas, 1455 yılında Rodos elçileri ile yapılan görüşmeleri zikrederken Limni, İmroz, Midilli ve diğer adaların Osmanlı hâkimiyetini tanıdığını yazmaktadır. Bundan Bozcaada’nın da o sırada Osmanlı hâkimiyeti altında olduğu anlaşılırmaktaysa da ada yine metruk kalmıştı. 1463-1479 Osmanlı-Venedik savaşları sırasında Bozcaada ve civar adalar Venedikliler tarafından kullanılıyordu. Limni’de üslenmiş olan Venedik donanmasının Midilli üzerine gideceği haberinin alınması üzerine, Kaptan-ı Derya Mehmed Paşa emrindeki donanma, Bozcaada üzerine gelerek adayı fethetti. Bundan sonra adanın boğaz emniyeti için önemi düşünülerek, 1479’da bir kale inşa edilmesiyle iskanı kararlaştırıldı. Doğu Akdeniz fetihlerine devam edilmek 1571 yılında Kıbrıs Venediklilerden alındı.¹⁸ Kıbrıs’ın alınmasında sonra Akdeniz’deki fetihlerin son halkası ise Girit’in fethi olacaktı. Osmanlılar, Kıbrıs’ın alınmasından sonra Mısır, Tunus, Cezayir ve Trablus deniz yolları üzerinde bulunan ve bu eyaletlerden İstanbul’a gelecek işeyi tehdit eden ayrıca Levant ticaretini kontrol altında tutan

¹⁸ Recep Dündar, “Kıbrıs’ın Fethi”, **Türkler Ansiklopedisi**, C.9, Ankara 2002, s. 1232

Girit Adasını ele geçirmek için uygun zamanı kolluyordu. Kaptan-ı Derya Yusuf Paşa komutasında düzenlenen ilk seferle birlikte 22 Ağustos 1645'te Girit'te Hanya alınmış böylece Osmanlılarla Venedik arasında yaklaşık 25 yıl süren Girit savaşları başlamıştı. Yusuf Paşa'dan sonra Girit serdarı tayin edilen Deli Hüseyin Paşa'nın yürüttüğü faaliyetlerle, 16 Kasım 1646'da Resmo alındı. Bundan sonra savaş, adanın idare merkezi ve en müstahkem şehri olan Kandiye üzerinde yoğunlaştı. Bu tarihten itibaren Fazıl Ahmed Paşa'nın 1669'da şehri almasına kadar lağım savaşlarıyla ve adaya gönderilmeye çalışılan zahire ve mühimmat için yürütülen donanma savaşlarıyla ünlü bir dönem yaşandı. Yapılan bu mücadele sonucunda 6 Eylül 1669 imzalan 17 maddelik barış antlaşması ile Girit Osmanlı Devleti'ne dahil oldu.¹⁹ Böylece Osmanlı Devleti Doğu Akdeniz'deki otoritesini tam olarak sağladı.

Osmanlı Devleti yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Ege adaları ve Mora'nın hâkimiyeti için bölgedeki Yunanlılar ile değil, önce Venedik daha sonra Cenevizliler ile mücadele etmişti. Yani Osmanlı Devleti adaları ve Mora'yı Yunanlılardan değil, küçük İtalyan Devletleri'nin elinden alıyordu. IV. Haçlı Seferi'nde Bizans İmparatorluğu'nun parçalanması ve Latinlerin İstanbul'a hakim olmasından sonra buralarda bir Bizans otoritesinden söz etmek esasen imkansızdı.²⁰

Osmanlı Devleti'nin Mora ve Ege adalarını birer Avrupa devleti olan Venedik ve Cenevizlilerden almasından sonra da Balkanlara ve Ege Denizi'ne Avrupalı devletlerin ilgileri azalmamış aksine artmıştı. Özellikle dünya liderliği peşinde koşan Avrupalı devletler ticaret ve stratejik aktiviteleri için çok önemli alanlar olan gördükleri Akdeniz kıyıları, Mısır, Yunanistan, Balkanlar ve Aşağı Tuna Havzasını ele geçirmek için çabalamaya başladılar.

İngiltere 18. yüzyılın başlarından itibaren dünya denizlerine hakim olmak ve sanayi inkılabı ile birlikte ürettiği mallarına pazar, ürettiği mamulleri için hammadde bulmak amacıyla sömürge devletleri bulmaya çalışıyordu. İngiltere'nin en büyük sömürgesi ise Hindistan'dı. İngiltere bu sömürgesini korumak ve ticaret yollarını

¹⁹ Ersin Gülsoy, "XVI-XVII. Yüzyıllarda Akdeniz'de Osmanlı Hâkimiyeti", **Türkler Ansiklopedisi**, Ankara 2002, s.589

²⁰ Yasemin Demircan, "Ege Adaları'nda Osmanlı Hâkimiyeti", **Türkler**, C.9, Ankara 2002 s. 671,

güvenlik altına almak için bazı teşebbüslerde bulundu. İngiltere için Akdeniz'in güvenliği demek Hindistan'ın güvenliği demektir. Bu yüzden İngiltere 1713 yılında İspanya ile yaptığı Trait de D'utrecht Antlaşması'nı yaparak Cebelitarık Boğazı üzerinde hâkimiyet kurdu. 1800 yılında Malta Adası'nı ele geçirdi ve bundan sonra İyonya adaları ile Yunanistan'a da hâkim olacaktı.²¹

Yunanistan isyanı da Avrupa'da ve dünyada söz sahibi olmak isteyen güçlerin Akdeniz için verdikleri mücadelelerin gölgesinde şekillenecek ve bu mücadelelerde her zaman birinci devlet İngiltere olacaktı. Nitekim bu mücadelelerin sonucunda kurulacak Yunanistan, İngiltere'nin nüfuz ve etkinliği altında bir İngiliz ileri karakolu olarak bizzat İngiltere tarafından teşkil edilecekti.

²¹ Süleyman Kocabaş, **Osmanlı'nın Yaşatılması ve Yıkılmasında İngiltere'nin Rolü 1783-1923**, Vatan Yayınları, İstanbul 2003

I. BÖLÜM

RUMLARDA BAĞIMSIZLIK DÜŞÜNCESİNİ OLUŞTURAN ETKENLER VE OSMANLI DEVLETİ İLE İNGİLTERE İLİŞKİLERİ

A-) Osmanlı Devleti ve İngiltere Arasındaki İlişkilerin Başlaması

1- İngiltere ve Osmanlı Devleti arasındaki İlişkilerin Başlaması

Türkler ile İngilizlerin ilk teması I. Haçlı Seferi sırasında, Haçlıların 1098 yılındaki Antakya Kuşatması esnasında gerçekleşti. Haçlıların Antakya Kuşatması sırasında İngilizler bir filo göndererek Haçlı Seferi'ne katılmışlardı. Türkler ve İngilizlerin ikinci karşılaşmaları ise III. Haçlı Seferi sırasında oldu. III. Haçlı Seferi'ne komuta eden İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard'a (1189-1199) karşı savaşan Selahattin Eyyubi'ye Haçlılara karşı mücadelesinde, Türk beyleri de yardım ettiler. Böylece Türkler ve İngilizler bir kez daha savaş alanında karşılaşmış oldular.

Türkler ile İngilizlerin üçüncü karşılaşması 1396 yılında Niğbolu Savaşı'nda yani Osmanlı Devleti'ne karşı gerçekleştirilen yine bir Haçlı Seferi esnasında oldu.²² Osmanlıları Balkan Yarımadası'ndan çıkarmak için Macar Kralı Sigismund'un idaresinde toplanan kuvvetlere Huntington Kontu kumandasında 1000 kişilik bir İngiliz kuvveti de katılmıştı.²³ İngilizlerle Türklerin üçüncü karşılaşmalarından sonra, iki millet arasında onaltıncı yüzyılın sonlarına kadar herhangi bir temas gerçekleşmedi.

İngilizlerin Osmanlı ile temaslarının onaltıncı yüzyılın son çeyreğine kadar başlamamasının birçok sebebi vardı. Bu sebeplerin en önemlilerinden biri tabii ki coğrafi nedenlerdi. Her iki ülkede Avrupa'nın en uç noktalarında bulunuyordu. Bu yüzyıllarda Yolculuklar birçok zorluğu da beraberinde getiriyor ve çok uzun sürüyordu. Sanderson adlı bir seyyahın 1584 yılındaki İngiltere'den İstanbul'a kadar

²² Halil Ersin Avcı, **İngiliz Ermeni İttifakı**, Paraf Yayınları, İstanbul 2010, sayfa 15-16

²³ Hasan Şahin, "Şark Meselesi Çerçevesinde Osmanlı-İngiliz İlişkilerine Genel Bir Bakış", **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Erzurum 2006, Sayı 29,s. 216

süren ilk yolculuğu tam beş ay sürmüştü. 1591 yılında gerçekleştirdiği ikinci yolculuğu ise hemen hemen altı ayını almıştı. Dolayısıyla ulaşım konusundaki zorluklar, Türklerle İngilizlerin uzun süre birbirlerine yabancı kalmalarında önemli bir faktör oldu. Coğrafi nedenlerden dolayı İngiltere, Osmanlı tehlikesinin dışında kalıyordu.²⁴ Bunun yanında İngiltere de onaltıncı yüzyıla kadar etkinliği son derece kısıtlı, küçük bir devlet durumunda kalmıştı. Bu küçük devletin büyük denizleri aşabilecek gemileri ve o dönemde Avrupa'nın büyük devletleri olan Fransa ve İspanya ile başa çıkabilecek bir gücü yoktu. İngiltere onaltıncı yüzyılın sonlarına kadar sınırlarına hapsedilmişti.

Bu yüzyıllarda İngilizler doğunun mallarını İtalyan devletleri aracılığıyla temin ediyorlardı. Özellikle Venedikli ve Cenevizli aracılar, İngiltere'nin Southampton, Sandwich ve Londra iskelelerine baharat (zencefil, tarçın, karabiber vs.), Mora şarabı, Korent üzümü, şeker, ipek, sırma, pamuk, İran halısı, şap, tıbbî ecza ve bitkiler (Mahmudiye otu, râvend sinâmeki v.s.) getirmekte²⁵; karşılığında yün, bakır ve kalay almakta idiler. İtalyanların bu aracılıktan büyük kâr elde etmeleri, XIV. yüzyılın sonlarından itibaren İngilizlerin alâkalarını Akdeniz ticâretine yöneltti. Önce İngiliz mallarının Akdeniz'e İtalyan gemileri ile gönderilmemesi kararlaştırıldı, sonra bizzat İngiliz gemileri ile nakline başlandı. Fakat İtalyan tüccarlar bu kârlı ticareti kuzeylilere kaptırmamak için cür'etli hareketlerde bulundular. Londra tüccarlarının gönderdiği gemiler Cenevizliler tarafından gasp ve tahrip olundu.²⁶ Örneğin Bristol tüccarlarından Robert Sturmy adında biri "Cog Anne" isimli gemiye, hacılarla birlikte bir miktar kalay ve yün alarak 1446'da Akdeniz'e (Joppa'ya) göndermişti; fakat bu gemi Ege sahillerinde batmıştı. Aynı tüccar, 1457 de, "Katherine Sturmy" adlı başka bir gemiye kurşun, kalay, yün ve yünlü kumaş yükleterek Akdeniz seferine yollamış; bu gemi Doğu Akdeniz sahillerinde birçok limana uğrayıp ve İngiliz mallarının karşılığı olarak "biber ve diğer muhtelif baharat"

²⁴ Orhan Burian, "Türk Görüntüsünün Rönesans Dönemi İngiliz Edebiyatına Yansıması", **Bellekten**, C. LVI, Sayı: 216, (Ağustos 1992), TTK, Ankara 1992, s. 567

²⁵ S.A. Skilleter, **William Harborne and the Trade with Turkey**, The British Acedemy, London 1977, s. 4

²⁶ Mübahat S. Küttükoğlu, **Osmanlı-İngiliz İktisâdî Münâsebetleri (1580-1538)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1974, s. 6

olarak İngiltere'ye dönerken, İngilizlerin faaliyetlerinden şüphelenen Cenevizliler tarafından Malta açıklarında yağmalanmıştı. Bu olay üzerine İngilizler yarım yüzyıla yakın bir zaman daha Doğu Akdeniz sahasına girmeye cesaret edemediler. Böylece İngiltere ile Akdeniz arasındaki ticaret tamamen İtalyan devletlerine bırakılmış oldu.

Kısa bir zaman içinde Osmanlı ilerleyişinin Akdeniz'de ve kıyılarında İtalyan devletlerine karşı bazı başarılar kazanması üzerine İngilizler cesaretlendi ve bunun sonucu olarak İngiliz gemileri tekrar Akdeniz'de görülmeye başlandı. İngilizlerin Akdeniz'de görülmeleri İngiliz kralı VII. Henry (1485-1509) dönemine rastlamaktadır. Kral Henry'nin saltanatının ilk yıllarında İngiliz gemilerinin Girit ve Sakız adaları ile Venediklilere ait diğer yerlere gittiklerini ve "tatlı şarap" alıp getirdiklerini biliyoruz.²⁷ Bilhassa 1511'den itibaren Bristol ve Southampton limanlarıyla Sicilya, Girid, Sakız hatta Kıbrıs, Trablusşam ve Beyrut arasında muntazam seferler yapılmaya başlandı. Ayrıca 1552'ye kadar İngilizlerin Sakız adasında da bir ticaret memuru bulundurduklarını kayıtlarda bulunmaktadır. Ancak farklı sebeplerden dolayı İngilizlerin Akdeniz seferleri 1552'de tekrar ani olarak kesildi ve 1573'e kadar hiçbir İngiliz gemisi Akdenize gelmedi. İngilizlerin tekrar Akdeniz de görülmeleri, Osmanlı Devleti'nin İnebahtı'da (1571) mağlubiyetinden az sonra oldu.²⁸

Onaltıncı yüzyılın ikinci yarısına kadar İngilizlerin Akdeniz ticareti birçok kez kesintiye uğramıştı. Bununla birlikte Türkler ve İngilizler arasındaki ilişkilerin başlaması ve gelişmesi İngilizlerin teşebbüsleri ile gerçekleşti. On altıncı yüzyılın ortalarına ve bilhassa sonlarına doğru İngiltere'de süratle gelişen denizcilik, çeşitli mamullerde üretimin artması, İngiliz tüccarlarının şahsi teşebbüsleri ve faaliyetleri, nüfusun artması, doğunun zenginliklerinden yararlanmak düşüncesi ve isteği İngilizlerin de Fransızlar ve Venedikliler gibi Doğu Akdeniz (Levant) ticaretine katılmalarını tetikledi.²⁹ Ancak İngilizlerin Akdeniz ticaretine dâhil olmasının önünde bazı engeller vardı. Bunların başında Osmanlı Devleti'nin Fransa'ya vermiş

²⁷ Akdes Nimet Kurat, **Türk İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi (1553-1560)**, TTK, Ankara 1953, s. 1-2

²⁸ Mübahat S. Kütükoğlu, **age.** s.7

²⁹ Akdes Nimet Kurat, **age.** s. 1

olduğu bazı ayrıcalıklar geliyordu. Kanuni Sultan Süleyman'ın 1536 yılında Fransızlara verdiği kapitülasyonların sonucunda Mısır, Suriye ve diğer bazı yerlerde, Fransız ticareti hızla gelişmişti. Bu imtiyazlarla birlikte Venediklilerin dışındaki bütün Hristiyan devletler Osmanlı Devleti ile Fransız bayrağı ve Fransız himayesi altında ticaret yapmak zorunda idi. Bu yüzden XVI. yüzyılda Doğu Akdeniz'e giden İngiliz gemileri Fransız bayrağı taşıyorlar ve Fransız konsoloslarına vergi ödüyorlardı.³⁰ Bu durum on altıncı yüzyılın ortalarına Kraliçe Elizabeth'in tahta çıktığı döneme kadar böyle devam etti.³¹

Kraliçe I. Elizabeth'in tahta geçişi ile birlikte (1558-1603) İngiltere; Doğu'nun zenginliklerinden nasiplenme, genişleme ve denizaşırı toprak edinme politikası takip etmeye başladı.³² Bu dönemde İngiltere'nin ticari ortağı olan Hollanda ile arasında bazı sorunlar ortaya çıktı, bunun sonucunda İngiliz tüccarlar birliğinin merkezi "The Merchant Adventurers" önceleri Hollanda'da iken Almanya'daki Emden şehrine, sonraları ise Hansa ticari birliğinin merkezi olan Hamburg'a nakledildi. İngilizler artık Avrupa'nın önemli şehirlerinde alışveriş yapmakta idiler; İngiltere'de tüccar zümresi bu ticari faaliyetlerin sonunda zenginleşti ve İngiliz toplumunda önemli bir konuma yükseldi. Dolayısıyla İngiliz tüccar sınıfı kısa bir süre içerisinde Akdeniz ticaretini kimsenin aracılığıyla değil kendi ellerine almak hevesine düştü.³³ Aynı zamanda İngiltere'de I. Elizabeth döneminde sadece Osmanlı ile ticari alanda değişiklikler olmamış, İngiltere'deki Türk imajı da değişmeye başlamıştı. On altıncı yüzyıla kadar Avrupalıların gözündeki Türk imajı, barbar, acımasız ve kural tanımaz bir millet şeklinde idi ve İngiltere'de çok katı bir dinî taasub hüküm sürüyordu. Bu olumsuz imaj Avrupalılar üzerinde büyük bir korku oluşturmaktaydı. Korkunun yanında Türklerin başarılı oluşları Avrupalı düşünürler tarafından merak konusu da yapıldı. Böylece Avrupalılar bu başarının temelindeki sebepleri öğrenmek için derin araştırmalara giriştiler. Osmanlılar ile İngilizlerin ticarete başlaması birçok İngiliz seyyahın ülkeye

³⁰ Akdes Nimet Kurat, **age.** s. 6-7

³¹ Jale Parla, **Efendilik, Şarkiyatçılık, Kölelik**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s.35

³² Halil Ersin Avcı, **age.** s. 20

³³ Akdes Nimet Kurat, **age.** s 6

gelmesine sebep oldu ve İngiltere’deki Türk imajı da bu seyyahların yazdığı kitaplara göre şekillenmeye ve düzelmeye başladı.³⁴

Osmanlı Devleti ile İngiltere arasındaki ticarî ilişkilerin başlaması için ilk teşebbüs Anthony Jenkinson adlı bir İngiliz tüccar ve seyyah tarafından yapıldı.³⁵ Jenkinson, İngiliz ticareti için imkânlar arayan bu devrin tipik “iş adamlarından” biri olması sebebiyle kendisi ve elçilerinin faydalanması için Osmanlı Sultanı Kanuni Sultan Süleyman’dan bir “Nişan-ı Şerif” (Bir ticaret izni) almayı başardı.³⁶ Jenkinson bu müsadeyi Kanuni Sultan Süleyman’ın İran seferi sırasında kış mevsimini geçirmek için konakladığı Halep’te 1553 (Hicri 961) tarihinde eline geçirmişti.³⁷ Bu ticaret müsaadesinin aslı korunamamış ancak İngilizce tercümesi Hakluyt tarafından tercüme edilmiştir. Buna göre Anthony Jenkinson’a veya onun temsilcisine; Osmanlı limanlarına uğrayarak, İngiliz gemilerine ticaret eşyası yüklemesi veya boşaltması, Fransızların ve Venediklilerin haiz oldukları imtiyazlardan faydalanması, gümrük vergisi dışında herhangi bir vergiye tabi tutulmaması, Fransız ve Venedik konsoloslarına ayrıca vergi ödememesi gibi önemli haklar veriliyordu. Ancak Jenkinson’a verilen bu “ticaret müsaadesi” İngilizler için iyi bir sonuç vermedi. Ne Jenkinson ne de başka bir İngiliz tüccarı Kanuni Sultan Süleyman’ın bahsettiği bu imtiyazlardan faydalanmadılar; zira böyle bir müsaade ile herhangi bir İngiliz gemisinin Osmanlı limanlarına geldiği de bilinmemektedir. Bunun başlıca nedenini İngiltere’nin siyasi durumunda aramak gerekir. VIII. Henry’nin kızı Mary’nin İngiltere tahtına geçmesi ve İspanya kralı Filip ile evlenmesi İngiltere’de Katolikliğin yeniden güçlenmesine sebep olmuştu. Bunun sonucu olarak İngiliz tüccarlarının Hristiyanlar için dinsiz kabul edilen Türkler ile ticari münasebetlere başlaması kabul edilemez bir durumdu. Diğer yandan da Kanuni Sultan Süleyman’dan ticaret izni alan Jenkinson’un Osmanlı ülkelerinde ticaret yapma hevesini kaybederek, ilgisini başka taraflara çevirmiş olması, Osmanlı ile ticaretin başlamamasında da etkili oldu.

³⁴ Hamiyet Sezer, “Batılıların Gözüyle Türkler”, **Türkler Ansiklopedisi**, C. 11, s. 394

³⁵ Akdes Nimet Kurat, “Türk İngiliz Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1553-1952)”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları**, Ankara 1952, s. 6

³⁶ Akdes Nimet Kurat, **age.** s. 10

³⁷ Mübahat S. Kütükoğlu, **age.**, s.9

Jenkinson Osmanlı topraklarından İngiltere'ye döndüğünde Rusya ve İran ile ilgilenmeye başladı. Jenkinson Moskova üzerinden İran'a kadar giderek İran ile ticaret yapmak imkânlarını araştırdı. Jenkinson doğu ticaret yolunun, Rusya'dan geçmesinin Suriye'den geçmesinden daha uygun olduğunu düşünerek 1555 yılında İngiltere'de kurulan Moskova şirketine (Muscovy Company) destek vermekten çekinmedi. Moskova şirketinin kuruluşu İngilizlerin Osmanlı ile ticaret yapması için de bir teşvik oldu. Çünkü şirket kurulduktan hemen sonra İngiltere'nin Rusya ile olan ticaret hacmini büyüttü ve İngiliz tüccarlarının büyük kârlar elde etmesini sağladı. Aynı zamanda daha önce bahsettiğimiz İngilizlerin diğer bir ticari kuruluşu olan İngiliz Tüccarlar Birliği de Almanya ve Hollanda'daki alışveriş faaliyetlerini arttırdı. Diğer yandan İngiliz korsanlarının (sonraları kraliçenin haberi ve onayı ile) Atlantik okyanusunda ve Amerikan sahillerinde "iş görmeğe" başlamalarının da İngiltere'nin ekonomik hayatı üzerinde tesiri görülmüştü.

Doğu kökenli malların İngiltere'ye gelişi duraklayınca ve İngilizlerin muhtaç oldukları biber, baharat, kuru üzüm, ipek, tiftik, pamuk, halı ve tatlı şarap gibi malların Hollandalı veya Venedikli tüccarlardan alınması imkânı azalınca İngiliz tüccarları bu malları kendileri getirmeye karar verdiler.³⁸ İngilizler aldıkları bu malların karşılığında Türklerin askerî alandaki başarıları ve efsanevî zenginliğini göz önünde tutarak, ülkelerinde gittikçe artan yünlü kumaş üretimini pazarlama arzusunu da gerçekleştirme amacıyla girişimlerde bulunmaya tekrar karar verdiler.³⁹

1552-1573 yılları arasında Doğu Akdeniz'deki faaliyetleri kesintiye uğrayan İngilizlerin, asrın son çeyreği başlarında yeniden seferlere başladıklarını görmekteyiz. Bu konudaki ilk teşebbüs Edward Osborne ve Richard Staper adlarındaki iki İngiliz tüccarı tarafından yapıldı. Bu iki tüccar ileri gelen devlet adamları ile temas etmek ve Osmanlı ülkelerindeki ticârî şartları incelemek üzere İstanbul'a Joseph Clement ve John Wright adlı iki İngiliz'i göndermeye karar verdiler. 1575'de yola çıkan Clement, bir buçuk sene kadar İstanbul'da kalıp tetkik ve temaslarda bulundu ve Osmanlı topraklarında yapılacak ticâret için gönderilecek

³⁸ Akdes Nimet Kurat, **age.** s. 10-12

³⁹ Netice Yıldız, "İngiliz Yaşamında Türk İmgisi ve Etkileri", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, s. 924

temsilciye bir yol hükmü alıp İngiltere'ye döndü. Edward Osborne ve Richard Staper temsilci olarak seçtikleri kişi William Harborne'du.⁴⁰

William Harborne kısa bir süre önce İstanbul'dan dönen Joseph Clement ve bir uşağın refakatinde 1 Temmuz 1578 tarihinde Londra'dan hareket etti. Seyahatini Lehistan üzerinden, yani karayolu ile yapmakta idi; bu yolun seçilmesi, belki de Harborne'un İstanbul'a gitmesini gizlemek arzusundan ileri gelmiştir.⁴¹ Aynı zamanda bu sayede Lehistan, Boğdan ve Eflak'taki ekonomik şartlar ve siyasi durum hakkında da bir fikir edinmek imkânı hâsıl olacaktı. Harborne yaklaşık üç aylık bir yolculuğun ardından 28 Ekim 1578 tarihinde İstanbul'a varmıştı.⁴²

Harborne, İstanbul'a vardığında bir taraftan ticârî faaliyetlerde bulunurken bir taraftan da sarayda nüfuz sâhibi bazı kimselerle münâsebetler kurmağa muvaffak oldu. Bunlar arasında Sadrâzam Sokollu Mehmed Paşa ve doktoru Salamon ile III. Murad'ın hocası Sadeddin Efendi ve Dîvan-ı Humâyun tercümanlarından Mustafa Çavuş bulunmakta idi. Harborne, İstanbul'daki bu temaslarından müsbet netice elde etti ve 15 Mart 1579 tarihinde Padişah'tan Kraliçe Elizabeth'e hitaben yazılmış bir mektup almayı başardı. Bu mektup ile Harborne Osmanlı ile İngiltere arasındaki diplomatik ilişkilerin de başlamasını sağladı. Bu mektubunda Sultan Murad; üç İngiliz tüccarına Osmanlı topraklarında ticâret yapmak için müsâade verildiğini, hangi "tarikle" gelirlerse gelsinler İngiliz tüccarlarına zorluk çıkarılmaması, gümrüklerini ödeyip ellerine mühürlü temessük aldıktan sonra kendilerine ve eşyalarına tecâvüzde bulunulmaması için beyler, kadılar, reisler ve iskele eminlerine emirler verildiğini ifâde ediyordu.⁴³ Harborne bu mektubu aldıktan sonra Londra'ya hareket etti.

⁴⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, **age.**, s.11

⁴¹ Zira İngiliz Devleti ve tüccarları Osmanlı ile ilişkilerin Fransız ve İtalyan devletleri tarafından baltalanmasından korkmakta idiler.

⁴² Akdes Nimet Kurat, **age.** s.15

⁴³ Mübahat S. Kütükoğlu, **age.**, s.12

Böylece Harborne, İstanbul'da kaldığı dört ay gibi kısa bir süre zarfında İngiltere ile Türkiye arasında ilk ilişkilerin temelini kurması bakımından hiç de küçümsenemeyecek bir başarı elde etmiş oldu.

Harborne'un Londra'ya "ticaret müsaadesi" ile geri gelmesi İngilizlerin Osmanlı Devletinin sınırları içinde ticaret faaliyetlerine girişebileceklerini gösterdiği gibi, III. Murad'ın mektubu da Padişahın ve Türklerin büyük bir çoğunluğunun İngiltere'ye karşı iyi niyet beslediklerinin bir kanıtı olarak düşünüldü. Bundan sonra İngiliz devlet adamları Türkler ile ilişkilerin güçlendirilmesi işini ciddi bir şekilde ele almaya karar verdiler. Harborne'un İstanbul'a gönderilmesi Osborne ve Staper tarafından yapılan şahsi bir teşebbüs idi, bu gelişmelerden sonra Kraliçe I. Elizabeth duruma müdahale ederek, Osmanlı Devleti ile ilişkilere resmi bir şekil vermek ve ticaretin daha geniş esaslarda yapılmasını sağlamak için girişimlerde bulunmaya karar verdi. İngiliz tüccarların bahsettiğimiz girişimiyle, Fransızlar ve Venedikliler örnek tutularak, aynı hakların İngilizlere temini yolunda Osmanlı Padişahından ricada bulunmak fırsatı da kazanılmıştı. Harborne Londra'da birkaç ay kaldıktan sonra İstanbul'a döndü ve bu sefer I. Elizabeth'in padişaha yazdığı mektubu getirdi. Bu mektupta; İstanbul'da Harborne'e gösterilen iyi kabul ve kraliçenin tebasından üç kişiye ticaret yapmak müsaadesi verildiği için teşekkür edildikten sonra, bu üç kişi adına yapılan müracaatın tamamıyla "şahsi" olduğu kaydedilmiş ve Osmanlı topraklarında bütün İngiliz vatandaşlarının hissedar olmasına izin istenmişti. İngiltere'ye gelecek Türk tüccarlarına da azami kolaylıklar yapılacağı da bilhassa kaydedilmişti. Mektubun sonunda Osmanlı topraklarında bulunan İngiliz esirlerinin (kürek mahkûmlarının) serbest bırakılması ayrıca rica edilmişti. Elizabeth'in mektubunda iki memleket arasında tesis edilecek olan ticari ilişkilerin faydalarından uzun uzadıya bahsedilmiş ve İngiltere'de Osmanlıların işine yarayacak birçok şeyin bulunduğu da belirtilmişti.⁴⁴

Harborne'un İstanbul'a tekrar dönmesi ve kraliçe Elizabeth'in mektubunu III. Murad'a sunarak İngilizler için kârlı bir ticaret antlaşması için yaptığı çalışmalar, Fransa'nın İstanbul'daki temsilcileri tarafından engellenmeye çalışıldı. Ancak Harborne Mayıs 1580'de İngilizlerin Türkiye'de serbest ticaret yapmalarını kabul

⁴⁴ Akdes Nimet Kurat, **age.** s. 25

eden ilk antlaşmayı sağlamayı başardı.⁴⁵ Bu antlaşma ile İngiliz tüccarlar; Venedik ve Fransız tüccarlar ile eşit haklara sahip oldular. Böylelikle İngiliz tüccarları Osmanlı limanlarında %5 gümrük vergisi ödeyerek⁴⁶ kendi bayrakları altında ticaret yapma hakkı kazanmışlardı. İngiliz Hükümeti'ne verilen bu ayrıcalıklardan hemen sonra, 4 Mayıs 1583 tarihinde İstanbul'da daimî elçi bulundurma hakkı da verildi. Ayrıca, İngiliz tüccarlarının ticarî ve yargı işleriyle ilgilenmek üzere İskenderiye, Trablusşam, Cezayir, Tunus, Trablusgarb ve Mısır'a konsoloslar göndermeleri kararlaştırıldı.⁴⁷

Ticaret antlaşmasının yapıldığı sıralarda Osmanlı Devleti; İran (1578-1590) ve sonra da Avusturya'ya (1593-1606) karşı uzun süren mücadelelere başlamıştı. Bu mücadeleler sebebiyle Osmanlılar çok büyük ölçüde savaş malzemesine ihtiyaç duydular. Bu gerçekten öyle muazzam bir ihtiyaçtı ki harp malzemesinin ciddi anlamda kıtlığı başladı. İngiliz tüccarlarının bu türde olan piyasadaki mal yetersizliğini gidermek için ellerinde imkânları vardı. Londra'daki İspanya elçisi olan Bernardino de Mendoza 1579'da Osmanlıların İngiltere'den bronz top yapımında kullanılması gerekli bir metal olan kalayı çok miktarda aldıklarını yazmıştır. Aynı süreçte İngiltere'den Osmanlı İmparatorluğuna gönderilen diğer mallar; kırık çanlar, reformasyon sırasında İngiliz kiliselerinden yağma edilmiş olan metal heykeller, demir ve çelik, kurşun, bakır, çakmaklı tüfekler, asker tüfekleri, kılıç demiri, kükürt, güherçile ve barut idi.⁴⁸ Osmanlıların bu dönemde takip ettiği kapitülasyon politikasının iki önemli amacının; birincisi yabancı devletlere bahşettiği tek taraflı kapitülasyonların sonucu olarak, ihraç ve ithal mallardan gümrük vergisi almak suretiyle hazineye gelir sağlamak, ikincisi ise kendi çıkar ve politikalarına

⁴⁵ Netice Yıldız, **agm.**, s.924

⁴⁶ Akdes Nimet Kurat'ın "Türk İngiliz Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1553-952)" adlı makalesinde bu gümrük vergi oranının İngilizler için %5 oranından %3 oranına düşürüldüğü ifade edilmektedir. (Akdes Nimet Kurat, "Türk İngiliz Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1553-1952)", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları**, Ankara 1952)

⁴⁷ Hasan Şahin, **agm.**, s.215

⁴⁸ Parry, Vernon J.: "Osmanlı İmparatorluğu, 1566-1617", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, IV, Çev: Necmi Ülker, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1998, s. 456-476

yardımcı olacak Batılı merkantalist devletlerden istifade etmek ve onları birbirine karşı kullanmaktı.⁴⁹

Harborne'un 1580 yılında ticari antlaşma ile İngiliz tüccarlara almış olduğu hakların ardından Edward Osborne ve Richar Staper, Moskova şirketinin faaliyetlerinin müsbet neticesini göz önünde tutarak, Osmanlı memleketlerindeki ticareti idare edecek bir kumpanyanın kurulması için harekete geçip diğer bazı Londralı tüccarlarla da işbirliği ederek kraliçeye bir dilekçe gönderdiler. Kraliçe I. Elizabeth 11 Eylül 1581'de E. Osborne, R. Staper, Thomas Smith ve William Garret de dâhil olmak üzere 12 tüccara 7 sene müddetle Türkiye ile ticaret yapma imtiyazını verdi. Bu suretle Türkiye Kumpanyası (Turkey Company) kurulmuş oldu.⁵⁰ Türkiye Kumpanyası, Levant Company'nin de çekirdeğini oluşturacaktı. The Levant Company 1581 yılından kapatıldığı 1825 yılına kadar 244 yıl Akdeniz'de faaliyetlerine devam etti.⁵¹

Harborne'un çabalarıyla başlayan Osmanlı-İngiliz ilişkileri Padişah III. Murad ve Kraliçe Elizabeth arasındaki yazışmalarla devam etti. Padişah III. Mehmed döneminde (1595-1603) 1601 yılında yeni bir ticari antlaşma imzalandı ve İngilizlere yeni imtiyazlar verildi. Bu antlaşma ile İngilizler, Osmanlı devlet adamları tarafından en çok güvenilir (the most favoured nation) devlet konumuna yükseltildi. Böylece İngilizler zamanında Fransızların işgal ettiği mevkiyi kazanmış oldular.⁵²

Bu antlaşmalar 1675 yılına kadar tahta geçen her Osmanlı Padişahı tarafından onaylandı ve gerektiğinde yeni maddeler eklendi. Ancak 1675 yılında yapılan antlaşma Osmanlılar ile İngilizler arasında yapılan son imtiyaz antlaşması oldu. XIX. asırdan itibaren ise 1809 Kal'a-yı Sultaniye ve 1838 Balta Limanı antlaşmaları ile tek taraflı imtiyaz verme şekli bırakılarak, karşılıklı imtiyazlara dayalı antlaşmalar yapılmaya başlandı.⁵³

⁴⁹ Halil Ersin Avcı, **age.** s.18

⁵⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, **age.**, s.14

⁵¹ Jale Parla, **age.**, s. 35

⁵² Akdes Nimet Kurat, **age.** 90

⁵³ Mübahat S. Kütükoğlu, **age.**, s. 32-33

Yukarıda ifade ettiğimiz Osmanlı ve İngiltere devletleri arasındaki ilişkilerin başlaması sadece iki ülke arasındaki ticari ihtiyaçlardan ortaya çıkmamıştı. Türk-İngiliz ilişkilerinin başlamasının iki ülke çıkarları açısından birçok önemli sebebi vardı.

Öncelikle, 1570'li yılların başına kadar İngiltere, ipek ve baharat ihtiyacını Belçika'daki Anvers Pazarı'ndan veya Fransa yoluyla Venedikli tüccarlardan sağlıyordu. 1572 yılında Belçika'nın İspanya Krallığı'nca işgal edilmesi ve İngiliz-Venedik deniz ticaretinin Osmanlı-Venedik savaşları neticesinde sekteye uğramasıyla İngiltere, en büyük ihraç malı olan yünlü tekstil ürünlerini satabileceği ve yukarıda sözü edilen ürünleri satın alabileceği yeni pazarlar aramak zorunda kaldı. Ayrıca 1580'de İspanya'nın Portekiz Krallığı'nı da ele geçirmesi İngiltere'nin çabalarına hız vermesini gerektirmişti.

İkinci olarak; 1570 yılında Papa V. Pius, Kraliçe Elizabeth'i aforoz etmesi üzerine de Kraliçe'nin İngiltere'de Protestan mezhebinin kuruluşunu onaylamasıyla, İngiltere'ye saldırmak için haklı bir sebep arayan İspanya'nın eline önemli bir koz geçmiş oldu. Papalığın teşvikiyle Katolik İspanya, Fransa, Mukaddes Roma-Germen Devleti ve bu devletin içinde yer alan Katolik İtalyan devletçiklerini karşısına alan İngiltere'nin güçlü bir müttefike ihtiyacı vardı. Aynı dönemde Belçika'yı ele geçiren İspanyollar, İngiltere'ye yakın bir üs elde etmişlerdi. İspanya'nın Portekiz'i istilasından sonra, sıra İngiltere'ye gelmişti. İspanyol işgaline karşı Portekiz ve sömürgelerinde süren direnişin İspanya tarafından batırılış hızı, İngiltere'nin ömrünü belirleyecek gibi görünüyordu.

Üçüncü sebep ise, Kraliçe'nin, Hristiyan din adamlarına göre "kâfir" olan Osmanlılarla işbirliği yapmanın getireceği sözüm ona uzak günahları yakın İspanyol tehdidine de yeğlemesiydi. Böylece küresel ekonomik çıkarlar ve jeopolitik beklentiler, İngiltere'deki karanlık Avrupa Ortaçağının skolastik inanışlarının önüne geçmiş oldu.

Bu sırada İspanya ve İran eksenli bazı siyasi gelişmeler, Osmanlı Devleti'ni de İngiltere ile doğrudan ilişkiler kurmaya yöneltmişti. Esasen Osmanlı Devleti de Avrupalı devletler ile doğrudan ticari faaliyetler kurmak amacındaydı. İkinci olarak, İngiltere'nin silah ve cephane imali için uygun iklim şartlarına ve yer altı

zenginliklerine sahip olması sebebiyle, Osmanlı Devleti'nin çok ihtiyaç duyduğu kaliteli barut, kalay, gülle, elik, kurşun gibi savaş hammadeleri İngiltere'den bolca temin edilebilirdi. nc bir sebep de İngiltere'nin coğrafi konum olarak Avrupa'nın kuzeyinde bulunması ve İngiltere'ye konuşlanacak Osmanlı deniz gücünün İspanya'yı baskı altına almada kullanılabilecek olmasıydı. Dördüncü bir sebep ise; Osmanlı Devleti'nin düşmanı Safevi İnan ile ilişki içindeki İspanya'nın hem Osmanlı Devleti'nin hem de İngiltere'nin ortak düşmanı olması; Osmanlı Devleti'nin çıkarları açısından İngiltere ile ittifakını son derece makul ve mantıklı kılıyordu.

Tüm bunlara ek olarak beşinci sebepse; İngiltere'nin Protestan mezhebini seçerek Katoliklerden ayrılması ve ikonoklastik (ikonkırııcı) bir yaklaşıma sahip olmasıyla Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da takip ettiği anti-Katolik politikaya uygun bir vaziyet almasıydı.⁵⁴

2-Levant Company

Onaltıncı yüzyıldan sonra dış ticarete, deniz ticareti her zaman kara ticaretine üstün gelmişti. Doğu Akdeniz üzerinde en fazla gemilerin dolaştığı alandı. Batılı devletler, Avrupa'da ticaret şirketlerinin kurulması ve bu şirketlerin devletler tarafından desteklenmesi ile birlikte Doğu Akdeniz'in ticaretine hâkim oluyorlardı.⁵⁵ Gücünü yitirmeye başlayan Osmanlı Devleti'nin bu ticari mücadelede başarılı olması çok zordu.

a-İngilizlerin Akdeniz'deki ticarettten pay alma isteği sonucunda 1581'de kurulan Türkiye şirketi (Turkey Company) kısa süre içerisinde İngiliz tüccarları için gelir getiren bir statüye kavuşmuştu. Turkey Company'nin kuruluşuna izin veren kraliçe I. Elizabeth şirketin işleyişi ile ilgili bazı kurallar konmasını da istemişti. Bu kurallar: Türkiye ile ticareti ancak imtiyaz verilen 12 tüccar yapabilecek, bunlara ilaveten iki de hükümet temsilcisi bulunacaktı.

⁵⁴ Halil Ersin Avcı, **age.**, 21-22

⁵⁵ İlhan Ekinci, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Deniz Ticaretinde Değişim ve Tepkiler", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Aralık 2006, Cilt 21, s. 35-76

b-İmtiyaz yedi sene için verilmiş olmakla beraber ticareti yürütmeye muvaffak olamadıkları takdirde geri alınacak; başarı gösterirlerse yedi sene için yeni bir imtiyaz daha verilecekti.

c-Kumpanya, her sene belli bir sayıda gemi göndermeğe ve birinci seneden sonra yıllık 500 paund vergi vermeğe mecbur tutulmuştu.

d-Ayrıca gönderdikleri gemilerle mürettebatın sayısını da İngiltere büyük amiriline bildirmek zorunda idiler.⁵⁶

Türkiye Şirketi kurulduğu günden 1590 yılına gelene kadar 19 gemi ile 27 sefer yapmış, bu gemilerde 787 mürettebat çalıştırarak onlara 11.369 paundluk bir ödeme yapmıştı. Kısacası şirket kendisinden istenen yükümlülüklerini yerine getirmişti.⁵⁷

Ancak yedi senelik müddeti dolduran Türkiye Kumpanyası'nın imtiyazının yenilenmesi konusu gündeme gelince bazı sorunlar ortaya çıkmıştı. Kraliçe I. Elizabeth'in Osmanlı padişahı ile iyi ilişkilere girmesi bazı çevrelerce, Katolik Avrupa'ya karşı İngilizlerin Türklerle birleşmesi olarak nitelenmişti. I. Elizabeth'den sonra tahta geçen I. James de Avrupa'daki dindaşlarının duygularına kapılıp Türkler hakkında iyi duygular beslememişti. Türkiye Kumpanyası'nın ahidnameyi yenilemek için Osmanlı Sultanına göndermesini istedikleri mektubu "tüccarların hatırı olsun diye bir Hristiyan prensine yakışmayacak bir davranışta bulunmak" istemediği gerekçesi ile de imzalamamak için direnmiş, ama sonunda imzalamıştı.⁵⁸

Yeni kurulan Türkiye Kumpanyası'nın sorunları sadece Kral I. James'den kaynaklanmıyordu. İstanbul'daki elçinin maaşı da dâhil bütün masraflar, şirkete ait olduğu için tüccarların bir kısmı bu durumdan çok memnun değildiler. Hatta bu tüccarlar daha ileri giderek tecrübesinden istifade edilmek üzere elçi olarak

⁵⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, *age.*, s. 14

⁵⁷ M. Epstein, *The Early History of the Levant Company*, George Routledge & Sons Limited, London 1908, s.19

⁵⁸ Necati Yıldız, *agm.*, s.925-926

gönderilen Harborne'un geri çağrılmasını ve seferlerin kesilmesini istediler. Fakat bu düşüncede olanlar azınlıkta kaldıkları için şirket faaliyetlerine devam etti.

Türkiye Kumpanyası tüccarları, bu tarihlerde Doğu Akdeniz'de ticâret yapan yegâne İngiliz tüccarları değillerdi. Bir de Venedik'le ticâret yapan kumpanya vardı. Kraliçe Elizabeth tarafından 1583'de altı sene için Edward Cordell, Edward Hambdon, Paul Banning ve diğer bazı tüccarlara verilen bir müsâade ile teşekkül eden "Venice Company" Venedikten kuş üzümü, tatlı şarap ve yağ ithalini eskiden beri buradan mal getiren tüccarlar hariç tutulmak üzere elinde bulunduruyordu. Hemen hemen aynı malların ticâretini yapan bu iki kumpanyanın birleşmesi doğu ticâretinde büyük kârların teminine vesile olabilirdi. Her iki kumpanyanın ticâret ve gemiciliklerinin miktarı, ödedikleri gümrük ve ticâret yaptıkları alanlar, mallar üzerindeki incelemeler ve üye sayıları meselesindeki tartışmalardan sonra 7 Ocak 1592'de verilen bir fermanla iki kumpanya birleştirilerek "Levant⁵⁹ Company" kuruldu.

Fermanda 53 asıl üyenin ismi belirtilmişti. Ancak bunlardan hariç 20 tüccar daha vardı ki bunların her biri 130 paund giriş aidatı ödeyecekti.⁶⁰ İzin, 12 sene için tanınmış olmakla beraber ticaret iyi yürütülmezse 18 ay evvel haber verilmek şartı ile imtiyaz geri alınabilecek, eğer kâr elde edilirse 12 sene daha uzatılacaktı. Ayrıca şirketin gümrük vergisinin altı ay içerisinde içinde ödenmesi gibi bazı imtiyazlar da sağlanmıştı.

Bu yüzyılda şirketler Doğu Akdeniz'de ve Balkanlarda emsalsiz bir ticarî ve hatta siyasi ağılar ve konumlar oluşturabiliyorlardı. Diğer bir deyişle, 1580'lere dek Akdeniz ticaretine egemen olan tek tek tüccarlardan ve hatta topluluk halindeki ticaret kolonilerinden daha fazla kaynağa hükmedebiliyor, daha sabırlı hareket edebiliyor, daha kesin cezalar verebiliyor ve daha ayrıntılı planlar yapabiliyorlardı.

⁵⁹ Levant; Şark (Arapça), Haver (Farsça) ve gün doğusu gibi coğrafi tanımlamalara işaret etmektedir. Fransızca "Lever" kelimesinin (kalkmak, doğmak-güneş için-) anlamlarından türeyen Levant, görüldüğü gibi genel olarak Doğu anlamındadır. (Raziye, Oban (Çakıcıoğlu), "Levanten kavramı ve Levantenler Üzerine Bir İnceleme", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Güz 2007, s. 337-356)

⁶⁰ Akdeniz ticaretinin kârlı olmasından dolayı İngiliz tüccarlar Levant şirketine üye tüccar sayısının artırılmasını istiyorlardı. Üye sayılarının sınırlandırılması tüccarlar arasında büyük tartışmalara sebep oluyordu. Herkes bu kârlı bölgede ticaret yapmak arzusundaydı. (M. Epstein, **age.**, 33)

İngilizler açısından bu ticaret ağının merkezi, şirketin en büyük tüccarlarının yaşadığı Londra'ydı. Şirket üyeleri, "komisyoncu tüccarlar" diye adlandırdıkları temsilcilerini, şirketin işlerini yürütmek üzere bu merkezden Osmanlı topraklarına ve diğer bölgelere göndermekteydiler.⁶¹ İlk şirket temsilcisi İstanbul'da çalışmaya başlamıştı. İngiliz nüfusunun Akdeniz'de hızla yayılmasından sonra Halep'te İzmir'de ve Girit'te yeni temsilcilikler kuruldu.⁶²

Levant Company'nin başarıları, özellikle kurumsallaşmış ticaret yapan Akdeniz devletleri başta olmak üzere, diğer ülkelerin kıskançlığını uyandırmıştır. Yakın Doğu ticaretinden yıllardır Venedik yararlanmaktaydı. Bu kent devleti İtalyan rakiplerini kısa bir süre önce denizden kovmuş ve doğudaki ticaret koridorlarında neredeyse tam bir tekelleşme keyfi sürmeye başlamıştı ve yeni rakipler istemiyordu. Hollandalılar ve İngilizler tarafından Atlas Okyanusu'ndan sürülen ve 1530'lardan başlayarak ticaret kenti Marsilya sayesinde kendi Akdeniz ticaretini oluşturan Fransa da rakip istememekteydi. Hem Venedikliler hem de Fransızlar, İngilizlerin ve Hollandalıların Akdeniz ekonomisine girmesine şiddetle karşı çıkmaktaydılar. Neticede Akdeniz'de çok sert bir mücadele başlamıştı.⁶³

Levant Şirketi'nin temsilcileri aynı zamanda İngiltere'nin de büyükelçileri konumundaydı. Bu temsilcilerin maaşlarının şirket tarafından ödenmesi bir anlamda İngiltere'nin Ortadoğu politikasının Levant Şirketi tarafından yönlendirilmesi anlamına geliyordu. Daha önce belirttiğimiz gibi İngiltere'nin İstanbul'daki ilk büyükelçisi William Harborne (1583-1588) idi. Harborne bir taraftan İngiltere'nin Yakın Doğu da ticari haklarını korumaya çalışırken diğer yandan bu bölgedeki İngiltere'nin dış politika aktörü olarak görev yapmaktaydı.⁶⁴

İngiltere İstanbul'daki büyükelçiliğinden başka Osmanlı Devleti'nin çeşitli yerlerinde konsolosluklar açtı. 1580'de Halep'te, 1583'de İskenderiye'de, 1589'da

⁶¹ Daniel Goffman, **Osmanlı İmparatorluğu'nda İngilizler 1642-1660**, Çev: Ayşe Başçı-Sender, Sabancı Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2001, s. 13

⁶² M. Epstein, **age.**, 73

⁶³ Daniel Goffman, **age.**, s. 15

⁶⁴ Bu konu hakkında daha geniş bilgi için tezimizin 8. sayfasına bakınız; Ayrıca, M. Epstein, **age.**, 75; Akdes Nimet Kurat, **age.** s 64-73

Petras'ta, 1611 İzmir'de (İngiliz tüccarlarının 1566'dan sonra Sakız'dan İzmir'e taşınmalarına rağmen resmi konsolosluk 1611'de nakledilmiştir), 1677'de Atina'da 1700'de Akka'da, 1715'te Selanik'te ve XVIII. yüzyılda Çanakkale'de İngiliz konsoloslukları açılmaya devam etti.⁶⁵ Ayrıca, pek başarılı olmamakla birlikte, Ankara ve Trabzon'da İngiliz tüccar toplulukları oluşturulmaya çalışıldı. 1620'li yıllara gelindiğinde İstanbul, İzmir ve Halep olmak üzere üç kent İngiliz "ulusu" nun Doğu Akdeniz dünyasındaki en önemli "ticarethaneleri" haline gelmişti.⁶⁶

Artık Akdeniz'e gidecek İngiliz malları ve mahsulleri veya Kızıldeniz ve Halep yoluyla gelen Doğu malları; Levant Company, faaliyete geçtikten sonra İngiliz gemileriyle taşınmaya başlandı; İngilizlerin, Osmanlı memleketlerine getirdikleri malların belli başlarından biri hiç şüphe yok ki İngiliz yünlü kumaşlarıydı. Fiyat bakımından yüksek olmakla beraber kalitesinin üstünlüğü dolayısıyla dâima rakipleriyle boy ölçüşebilme özelliğini muhafaza ediyordu. Bunun yanında İngilizler kurşun, kalay, demir ve çelik gibi madenler ile birlikte gıda maddeleri olarak Hindistan'dan getirdikleri karanfil, tarçın, yenibahar, biber ve Hindistan cevizi ürünleri satıyorlardı. Ayrıca toz ve kelle şekeri, siyah havyar, sade-yağı, badem içi ve kahve de bu ürünler arasına zikredilebilir. İlâveten züccaciye adı altında toplayabileceğimiz ayna, billur fanus, bardak vs. ile muhtelif cins saatler (çalar saat, çalar asma saat, çekmece saat), kağıt, iğne, çakı gibi ürünler de taşınan mallar içindedir. Ancak İngilizlerin getirdikleri Kanada kürkleri başlangıçta hayli revaçta iken, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Rus kürklerinin ithali sonucunda önemini kaybetmeye başlamıştır.

İngilizlerin Osmanlı limanlarından alıp götürdükleri mallara gelince; başlangıçta bunların önemli bir kısmını baharat ve İran ipeği oluşturmaktadır. Fakat baharat Hindistan'dan geldiği için bir süre sonra Türkiye'den sevk edilen mallar arasından çıkmıştır. Buna rağmen İran ipeği uzun süre Osmanlı Devleti'ne kâr bırakan bir mal olarak kalmaya devam etmiştir. İlâveten; Ankara tiftiği, pamuk ve

⁶⁵ Halil Ersin Avcı, **age.**, s. 78

⁶⁶ Daniel Goffman, **age.**, s. 26

pamuk ipliği, mazı deri, balmumu, sabun, tıbbi ecza vs. de Osmanlı'dan alınan diğer mallar arasındadır.

Kısa sürede örgütlü güçlü bir yapı haline gelerek Akdeniz ticaretinde öne geçen Levant Company'nin rakiplerini gölgede bırakmasının bir diğer sebebi de Papa'nın, Hristiyan gemilerinin Doğu'ya götürmesini yasakladığı kalay ve kurşun gibi maddeleri, bu yasağa önem vermeyerek ihraç etmeleriydi.

Levant Company'nin büyük kâr temin etmesi, sadece mallarının kalite itibariyle yüksek oluşu veya dinî bakımdan ihrâcı yasak olan malları Akdeniz'e taşınması değildi. İngilizler; Venedikli, Fransız ve Hollandalı tüccarların aksine olarak malı malla mübadele ediyorlar para ödemiyorlardı. Zaten "büyük çaptaki İngiliz mallarının ihrâcı, memleketin altın ve gümüşünü dışarı akıtması görevi East India Company'den (Doğu Hind Kumpanyası) ziyade Levant ticâretine emânet edilmişti". Bu mübâdele sistemi, diğer milletlerin ödedikleri para ile hemen hemen eşitlik teşkil ediyordu. Ancak Levant Company ticâretinde de her zaman ve her yerde mübadele dengesini temin etmek kolay olmuyordu. Meselâ, senelik £ 50 000 lik kuş üzümü satın alınan Zante Adası'na İngiliz malları için pazar bulmak imkânı yok gibiydi. Dolayısıyla başlangıçta hayli kârlı olan değiş tokuş sistemi, zamanla önemini kaybetmeye başladı. XVII. yüzyılın ikinci yarısında diğer milletler gibi İngilizler de para ticaretine başladılar. Ancak bu bir asır sürdü ve 1774'de çıkarılan bir emirle, tekrar eski sisteme dönülmek istendi. Türkiye'de mal fiyatlarındaki değişikliğin, ticareti zarara soktuğu düşüncesiyle altın ve gümüş sevki men edildi. "Money goods" (Para yerine geçen mallar) adı verilen mallar gönderilmeye başlandı ki bunlar çivit, biber, kalay ve şekerdi. Lâkin ödemenin bu şekilde durdurulması ticareti zarara sokmaktan başka bir işe yaramadı. Zira Türkiye'de, artık malı malla mübadele yerine para karşılığı satış tercih ediliyordu.⁶⁷

Osmanlı-İngiliz ilişkilerinin başlamasını sağlayan ve önceleri Turkey Company diye anılan Levant Company 244 yıl boyunca Osmanlı ve İngiltere ticaretinde rol oynamıştı. Levant Company, sadece İngiltere'nin ekonomisini yükseltmek ile kalmamış, ülkenin kültür, sanat ve bilim alanlarında gelişmesine,

⁶⁷ Mübahat S. Kütükoğlu, **age.**, s. 16-19

coğrafyanın ve seyahatlerle dış dünyanın tanınmasına yol açmış, köleliğin kaldırılmasında etkin olmuş, uzak diyarlardaki insanlara da İngiliz kültürünü tanıtmıştı.⁶⁸

B) 1821 Öncesi Mora’da Görülen İsyân Hareketleri ve Avrupalı Devletlerin Tutumu

1- Osmanlı Devleti’ndeki Rum Kavramı

Bugün özellikle yurt dışında genel olarak Rum denildiğinde Yunan aklı gelmekte ve böyle kavranmaktadır. Bundan dolayı da tercümelerde Rum kelimesi Greek/Yunan ile karşılanmaktadır. Herkes tarafından kabul görmeyen bu anlayışın tarihi, 80-100 yılında pek geçmemektedir. Esasen Roma/Doğu Bizans dönemindeki din ve mezhep açısından aynı devlet ve kiliseye mensup olanların adı olan Rum (Roma) kelimesinin, daha sonra Osmanlı döneminde Ortodoks kilisesine bağlı olanlar için kullanılması ile günümüze kadar ulaşan bir Rum kavramı teşekkül etmiştir. Dolayısıyla Rum kelimesi tarihî olarak Doğu Roma/Bizans ortodoks kilisesine mensup olanları ifade etmek üzere Roma kelimesinden türetilen ve dinsel mensubiyeti belirten bir kavramdır. Osmanlıya göre dinsel manalı bu Rum milleti bugünkü anlayışla ortodoks cemaatidir. Kısacası Osmanlı Devleti döneminde dinsel mensubiyeti bildiren Rum kelimesini bugünkü anlamıyla nation/millet Yunanlı olarak kabul etmek mümkün değildir. Zira Rum kelimesi Osmanlı’da ortodoks mezhebine tâbi olan herkes için kullanılmıştır ve Osmanlı’da Rum olarak adlandırılan birçok millet köken olarak Yunanlı değildir.⁶⁹

Bu gerçek bugün sadece Türk Tarihçileri tarafından değil birçok yabancı tarihçi tarafından da yazdıkları eserlerinde dile getirilmektedirler. Örnek olarak Mariel E. Chamberlien İngiltere’deki önemli politik simalardan olan Lord Aberdeen’i incelediği eserinde (Lord Aberdeen, A Political Biography) Rum kelimesinin daha çok dinsel bir anlam ifade ettiğini ve bunun ortodoks kilisesine bağlı anlamına geldiğini yazmaktadır.⁷⁰ Aynı bakış açısına Modern Yunan Tarihi ile

⁶⁸ Necati Yıldız, **agm.**, s.924

⁶⁹ Ali Arslan, **Osmanlı’dan Cumhuriyete Rum Basını**, Truva Yayınları, İstanbul 2005, s. 26.

⁷⁰ Mariel E. Chamberlien, **Lord Aberdeen (A Political Biography)**, Longman Group Limited, New York 1983, s. 198

ilgili birçok kitaba sahip olan C.M. Woodhouse da sahiptir. O da 1827 Navarin faciasını anlattığı (The Battle of Navarino) kitabında, Osmanlı Devleti'nde yaşayan ve Rum olarak ifade edilen topluluğun ortodoks cemaatini işaret ettiğini kaleme almıştır.⁷¹ Bu konuda verebileceğimiz örneklerin sayısı burada yazdıklarımızdan çok daha fazladır. Bugün artık bu konuda inceleme yapan tarihçiler geçmişte yapılan bu anlam hatasının farkında olmalıdırlar.

2- Avrupa Devletlerinin Yunan⁷² İsyanı Öncesi Politikaları

Avrupalı güçler; on sekizinci yüzyılın başlarından itibaren, ticaret ve stratejik aktiviteleri için çok önemli alanlar olan Akdeniz kıyıları, Mısır, Mora yarımadası, Balkanlar ve Aşağı Tuna Havzası'na sahip olabilmek için büyük bir rekabetin içine girmişlerdi. Bu rekabetin içindeki devletlerin İstanbul elçileri bu topraklara sahip olan Osmanlı ile ilişkilerin dışında birbirleriyle de sert bir mücadele halinde idiler.⁷³ Osmanlı Devleti ise kendi hâkimiyetindeki bu toprakları koruyabilmek ve varlığını sürdürebilmek için Avrupalı güçler arasında bir denge siyaseti uygulamaya çalışmaktaydı.

On sekizinci yüzyılın ikinci yarısına kadar Osmanlı Devleti'nin devletlerarası ilişkilerde kabul etmiş olduğu ilke, siyasî anlaşmazlıklarda ve savaşlarda kendi kuvvetine dayanmak, yani kendi kendine yetmekti. Bu sebeple, bahsettiğimiz tarihe kadar Osmanlı Devleti ile Avrupa devletlerinden biri veya birkaçı arasında imzalanmış saldırı veya savunma amacına yönelik antlaşmaya rastlanmamaktadır. Buna karşılık Osmanlı on sekizinci yüzyıl sonlarından itibaren ve bütün on dokuzuncu yüzyıl boyunca kendi kuvvetine dayanan bir siyaset değil; devletlerin menfaat çatışmalarından istifade etme temeline dayanan bir denge siyaseti izlemeye çalışmıştır. Böyle bir siyasete yönelmesinin en önemli sebebi ise Şark Meselesi

⁷¹ C. M. Woodhouse, **The Battle of Navarino**, Hadder ve Stoughton Limited, Londra 1965, s.63

⁷²Osmanlılardaki dini ayrıma göre ortaya çıkan millet kavramı gereği, 1821 yılında Mora'da çıkan isyan hareketini anlatan Osmanlı kaynaklarında Rum kelimesi kullanılmış ancak aynı dönemi anlatan Avrupalı yazarların kaynaklarında Yunanlı kelimesi tercih edilmiştir. Biz de bu çalışmamızda Mora ve çevresinde oluşan, 1821 isyanı sürecini ve isyanın alt yapısını hazırlayan Yunan Aydınlanması ve Milliyetçiliğini incelediğimiz bölümlerde Yunan, Osmanlı idaresini ve isyana karşı Osmanlı bakış açısını ve tedbirlerini açıkladığımız bölümlerde Rum kelimesini kullandık

⁷³ C.W. Crawley, **The New Cambridge Modern History**, C.IX, Cambridge University Press, Cambridge 1965, s. 525

kavramının ortaya çıkması⁷⁴ ve oluşan konjonktürün Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü tehdit etmeye başlamasıydı. III. Selim, Fransız İhtilâli'nin yarattığı uluslararası şartlarda Şark Meselesi çerçevesinde büyük güçlerin Osmanlı Devleti üzerinde yarattığı baskılardan bunalarak denge siyasetini uygulamaya koymuş ve kendisinden sonra gelenler de devletin son günlerine kadar bu anlayışa bağlı kalmışlardı. Bundan sonra da Osmanlı Devleti'nin İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya, Prusya (daha sonra Almanya) gibi devletlerle ilişkileri bu denge siyaseti çerçevesinde belirlendi. Osmanlı için büyük öneme sahip olan denge siyasetini kısaca; "Avrupa'nın büyük devletlerini ve menfaat çatışmalarını birbirlerine karşı kullanarak ve zaman zaman bunlardan birinin desteğini elde ederek, Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak⁷⁵ şeklinde tarif etmemiz mümkündür.

Osmanlı Devleti; denge politikasını, İngiltere'nin kendi çıkarları doğrultusunda kendisine verdiği destek ile bir süre başarı ile sürdürebildi. Ancak on dokuzuncu yüzyıldaki Balkan milletlerinin isyanlarına ve isyancılara yardım eden Avrupalıların müdahalelerine engel olamadı. Bunun en önemli kanıtlarından biri Osmanlı Devleti'nden koparak bağımsızlığını kazanan Yunanistan'a dur diyememesi idi.

Yunan isyanının başladığı tarih olan 1821 öncesinde Avrupalı devletlerin Balkanlarda uyguladıkları politikalar bu isyanın ortaya çıkmasında önemli rol oynadı ve isyancılara gerekli zeminin ve desteğin oluşmasını sağladı. Yunan isyanı öncesi Avrupalı devletlerin politikalarını incelemek için, bu bölgeye coğrafi, dinî ve ırkî yönlerden çok yakın olan Rusya'nın politikalarını ele almakla başlamamız doğru olacaktır.

⁷⁴ İlk defa 1815'te Viyana Kongresi sırasında Avusturya Başbakanı Metternich tarafından kullanılan "Şark Meselesi" tabiri, Osmanlı Devleti ile Batılı devletlerarasındaki münasebetleri tanımlamak için kullanılmıştır. (Nuri Yavuz, "Şark Meselesi Açısından Ortadoğu'da Gelişmeler", **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 23, Sayı 3, Ankara 2003, s. 90) Büyük devletler Şark meselesi olarak isimlendirdikleri Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerini Osmanlı Devleti'ndeki azınlıkları kendi politikaları çerçevesinde kullanmaya çalışmak şeklinde sürdürmüşlerdir. (Gül Akyılmaz, "Şark Meselesi Kavramı ve Günümüzdeki Yansımaları", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Aralık 2004, Sayı 2, s 43

⁷⁵ Gül Akyılmaz, **agm.**, s 49-50

Rusya, Balkanlarda etkili bir politika izlemek amacıyla burada yaşayan insanlar ile dinsel ve ırksal yakınlıklarını kullanmak istemiş, bu yakınlıklarını Osmanlı Devleti'ne karşı bir silah gibi kullanmayı denemiştir.⁷⁶

İstanbul'un 1453'te Osmanlı Devleti tarafından fethinden sonra, Rusya'da iktidar olan Büyük İvan (1462-1505) ile başlayan ve devam eden süreçte Rus Çarları; kendilerinin Roma İmparatorluğu'nun mirasçısı ve Ortodoks Hristiyanların koruyucusu olduklarını kabul ve iddia ediyorlardı.⁷⁷ Rusya, bu iddiasının yanında Balkan coğrafyasında etkili olmak ve 1689 yılında tahta geçen Büyük Petro'nun dış politikasını uygulayarak güneydeki stratejik bölgelere inmek hevesindeydi.⁷⁸ Bu hayallerini gerçekleştirmek için harekete geçen I. Petro, 1696 tarihinde Osmanlılardan Azak Kalesi'ni alarak Karadeniz boylarını elde etmek istemiş, daha sonra da kendisini İstanbul'u alıp Ege ve Akdeniz'e inmek gibi vazgeçilmez bir politikayı sürdürmeye adanmıştı. I. Petro Akdeniz'deki önemli noktalara inme hayali için birçok politika geliştirdi. Rusya'nın bu politikaları; Karadeniz'de donanma oluşturmak, Balkanlardaki Slav kökenli Hristiyanları ayaklandırarak kendi amacına yönelik olarak kullanmak, Balkan coğrafyasında kendine bağlı uydu devletler oluşturmak şeklinde sıralanabilir.

I. Petro bu amacına yönelik olarak 1699 Karlofça Antlaşması'ndan sonra Slav kökenli Balkan Hristiyanları ve diğer etnik unsurlar arasına misyonerler gönderdi. Sırlar, Bulgarlar ve Rumlar arasında Türklere karşı ayaklanma fikirleri aşılamaya çalıştı.⁷⁹ I. Petro'nun Osmanlı Devleti'ne karşı uyguladığı politikaların temeli,

⁷⁶ Matthew Anderson, "Russia and the Eastern Question 1821-1841", **Europe's Balance Power 1815-1848**, Edited: Alan Sked, The Macmillan Pres Ltd., London 1979, s.80

⁷⁷ Paul Constantine Pappas, **The United States and the Greek War for Independence (1821-1828)**, CoLombia University Pres, New York 1985, s. 13

⁷⁸ Fahri Yetim, "Osmanlı Devleti'nin Dağılma Sürecinde Balkan Milliyetçiliği ve Büyük Güçler", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 25, 2011, (s. 285-296), s.288

⁷⁹ 23 Mart 1711 tarihli ve I. Petro'nun imzası ile birlikte Rusya bir genelgede yayınlamıştı. Genelgede şunlar yazılıydı: Sizlerle bizleri seven metropolitlere, voyvodalara, serdarlara, kleftlerin ileri gelenlerine, kaptanlara ve bizim dinimizde olan bütün Hristiyanlara bu mektubu gönderiyorum... Türkler inancımızı ayaklar altına almışlardır. Kiliselerimizi elimizden almışlardır, Manastırlarımızı bozmuşlardır. Roma kralına son verip bunca kişiyi esir etmişlerdir. Ben sizin yardımınıza geliyorum... Türk, İsveç kralı ile birlik olmuştur. Ama benim kılıcım çok adam kesmiştir. Kılıcımın gücüyle rahatınıza kavuşacak ve kurtulacaksınız... Tanrının birliği adına birleşelim savaşalım namus ve iyi kalpliliği bulalım. Sizlere acıyorum ve kurtarmak ve kilisenizi canlandırmak istiyorum. İnanç

İstanbul'a tayin ettiği ilk Rus elçisi P. A. Tolstoy'a verdiği ve bizzat kendi yazdırdığı talimat çerçevesinde şekillenmişti. Bu talimata göre elçi Tolstoy; Rus Çarı'na, "Osmanlı Devleti'nin umumi durumu, ahalisi, idare şekli, devlet ricali, askeri vaziyeti ve teşkilatı, yabancı devletlerle ilişkileri, askeri hazırlıkları, yapılan hazırlıkların kime karşı olduğu, hangi milletlere sempati beslendiği, devlet gelirlerinin toplamı ve nasıl toplandığı, askerinin durumu, harbe hazır kuvvetlerinin sayısı, askerlerin ne kadar maaş aldıkları, donanmanın vaziyeti, Osmanlı kalelerinin durumu, Türk piyadelerinin Avrupaî tarzda eğitilip eğitilmedikleri, topçularının vaziyeti ve topçu mektebinin olup olmadığı ve ayrıca Rus Patriği'nden başka Ruslara faydalı olabilecek kimseler olup olmadığı" gibi pek çok maddeyi içeren bir rapor sunacaktı. Fakat I. Petro zamanında Rusya Karadeniz'e ulaşamamış ancak dış politika hedefleri kendisinden sonraki haleflerine bir vasiyet şeklinde kalmıştı.⁸⁰ Çar I. Petro vasiyetinde Rusya'nın Rumlar üzerine uygulaması gereken politikalarını şu sözlerle ifade etmiştir: "Macaristan'a, Türkiye'ye ve Polonya'nın güneyine yayılmış bulunan ve dinî bakımdan da birlik arz etmeyen veya tarikatlarda ayrılan Rumların üzerinde dinin üstün nüfuzundan faydalanmalı, bütün aldaticı yollarla onları kendimize bağlamalı, onların hâmisî olarak tanınmalı ve ruhanî bir üstünlük ünvanı kazanmalıyız. Bu bahâne ve onların vasıtasıyla Osmanlı Devleti hakimiyet altına alınacaktır. Ne kendi kuvvetleriyle ve ne de siyasî bağlantıları ile artık tutunamayacak ve kendiliğinden boyunduruk altına girecektir."⁸¹

Petro'nun ardından, Ruslar için onun hayallerinin en büyük takipçisi Rus Çariçesi II. Katerina (1762-1796) oldu. II. Katerina Rus tahtına oturduktan sonra Lehistan'da bazı iç sorunlar meydana gelmiş, Rusya da bunu fırsat bilerek Lehistan'ın iç işlerine müdahale etmişti. Ancak Rusya'nın Lehistan'da nüfuz kazanması Osmanlı devlet adamlarını telaşa düşürdü. Zira Osmanlı devlet adamları için Lehistan'da Osmanlı Devleti'ne düşman bir devletin yerleşmesinden doğacak

adına savaşın. Tanrıya şükredelim ve atalarımızın topraklarını almaya çalışalım. (Herkül Millas, **Yunan Ulusunun Doğuşu**, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s.192)

⁸⁰ Erdoğan Keleş, "Rusya'nın Panslavizm Politikasının Balkanlarda Uygulanmasına Dair Bir Layiha", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İlke)**, Güz 2008, Sayı 21, s 124-125

⁸¹ Mustafa Turan-Musa Gürbüz, "Yunan Bağımsızlık Düşüncesinin Tarihi Temelleri ve Tropolçe Katliamı", **Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi**, Sayı:1, Ankara 2006, s.15

sonuçları tahmin etmek hiç de zor değildi. Rusya'nın Lehistan'a müdahalesi sonucu bazı Leh asilzadeleri Ruslardan kaçarak Osmanlı sınırını geçtiler. Lehlileri takip eden Rus birlikleri de sınırları dikkate almadan Osmanlı arazisine girerek kaçan Lehlileri yakaladılar ve onlarla birlikte birçok müslumanı da öldürdüler. Bunun üzerine Osmanlı Devleti 1768 yılında Rusya'ya savaş açtı.⁸² Rusya Osmanlı Devleti'ni yenmek için planlarını hemen uygulamaya karar verdi. Bu planlar arasında en dikkat çekici olan, Rus ordularının Akdeniz harekâtı kumandanı Aleksis Orlof'un hazırlamış olduğu harekât planı idi. Buna göre Rus donanması derhal harekete geçerek Çanakkale Boğazı'nı kapatacak ve Osmanlı donanmasının Çanakkale Boğazı'ndan çıkmasını engelleyecekti. Orlof'un planının ikinci aşaması da Mora Yarımadası'ndan başlayarak Selanik'e kadar tüm Yunanları ayaklandırmaktı.⁸³ Rus donanması 1770 yılında Osmanlı Devleti'nin deniz güçlerini imha etmek ve Mora'da isyanı gerçekleştirmek için Baltık Denizi'nden Doğu Akdeniz'e hareket etti.⁸⁴ Rus donanmasının Akdeniz'e gelişi tamamıyla İngiltere hükümetinin onayı ve yardımıyla olmuştu. Rusya ile ticaretten büyük menfaatler elde eden İngilizler bu dönemde Rusya'yı desteklemek politikası güdüyorlardı. İngilizler Rusların kazanacakları zaferlerin İngiliz ticareti için olumlu sonuçlar doğuracağı beklentisi içinde idiler. Dolayısıyla Baltık denizinden hareket eden Rus donanması İngiltere'ye gelince, İngiliz hükümeti Rus askerlerinin taşınması için gereken 12 İngiliz gemisinin kiralanmasına ve birçok rütbeli İngiliz subayının da Rus hizmetine girmesine izin verdi.⁸⁵ Akdeniz'e inmeyi başaran Rus donanması Sakız Adası yakınlarında, Koyun Adaları Çatışması'nda (6 Temmuz 1770) Osmanlı donanmasını yendi ve bunun üzerine Osmanlı donanması Çeşme limanına sığındı. Bir gün sonra Rus donanması limana ateş gemileri göndererek Osmanlı donanmasını tahrip etti.⁸⁶

⁸² Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi**, TTK, Ankara 1999, s. 288

⁸³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi, C.4**, TTK, Ankara 1982, s. 394

⁸⁴ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi C.1**, Çev: İhsan Durdu, Küre Yayınları, İstanbul 2006, s.76

⁸⁵ Akdes Nimet Kurat, **Türkiye-Rusya**, Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 26

⁸⁶ M.Murat Hatipoğlu, **Türk Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1988, s.4, Barbara Jelavich, **age.**, s.76

Rus donanmasının Osmanlı donanmasını yenmesinden sonra Orlof'un planının ikinci aşamasına geçildi. Yunanları isyana teşvik için birçok broşür ve propaganda kâğıdı dağıtıldı. Rus ajanları her yerde halkı isyana çağırıyorlardı. İsyana Rus ordusunda görev yapan, aslen Makedonya doğumlu Rapazelis'te katılmıştı. Yunan milliyetçileri isyana çok hevesliydi. Rus çariçesi Katerina da Moralılara isyan süresince yardım edeceği sözünü vermişti. Ayrıca Katerina ve isyancılar arasında birçok düzmece belge de hazırlanmıştı. 1770'te Aleksis Orlof'un kardeşi Theodore Orlof, Mora'ya az sayıda gemi ile ulaştı ve bağlı birlikleri ile isyancılara dâhil oldu. Aleksis Orlof ise askerlerinin büyük kısmı ile Tropolice'ye ilerlemeye karar verdi.⁸⁷ Yunan isyancı birlikleri Mezistre (Mistre), Moton ve Londari kasabalarını basarak birçok müslümanı katlettiler. Kısa süre sonra Manyalılar da isyan etti. Guston, Balyabadra, Arkadya, Karitena, Kalavitra, Vestice ve Kalamata gibi Müslümanların yerleşik olduğu kasabalar Rus ve Rum isyancılar tarafından yağmalandı. İsyan bütün Mora'ya yayıldı. Rum isyancıların bu ilerleyişleri Osmanlı Devleti'ne bağlı düzensiz Arnavutlar tarafından durduruldu.⁸⁸ Ancak isyancılar 1770'in Nisan ayında Navarin Kalesi'ni de ele geçirmeyi başardılar. Bu sırada Rum isyanından cesaret alan Makedonyalı isyancıların lideri Papazolis de isyan etti ve Ruslardan yardım istedi. Ancak Ruslar ona gerekli desteği vermediler. Aleksis Orlof kısa süre daha mücadeleye devam ettikten sonra Navarin Kalesi'ne çekildi. Bu sırada kaçarak Yunan isyanına katılan binlerce Arnavut askeri de Navarin'e gelmişti. Ancak Ruslar bunlara kale kapısını açmadı. Mayıs ayında Aleksis Orlof birlikleri ile birlikte Navarin'den gemilerle ayrıldı. 1774 yılında Küçük Kaynarca Antlaşması ile savaş bittiğindeyse faturanın büyüğü isyancı Rumlara kesilecekti.

1768 yılında başlayan Osmanlı-Rus Harbi'ni sona erdirmek için 1772 Ağustos-1773 Mart ayları arasında Budapeşte'de, daha sonra da küçük bir Boğdan kasabası olan Focşani kasabasında yapılan barış görüşmeleri sonuçsuz kaldı. Çünkü Rus Çariçesi bu görüşmelerde, deniz üssü olarak kullanılabilecek küçük bir Ege adasının Rusya'ya verilmesini talep etmişti. II. Katerina'nın 1774 yılının Mart ayına

⁸⁷ Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu**, Yapı Kredi Yayınları, Çev: İdil Eser, İstanbul 2001, s.27

⁸⁸ Ali Fuat Örenç, **Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan**, Babiali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2009, s.21-22

kadar istediği diğer ayrıcalık ise Rus ticaret gemilerinin yanı sıra Rus savaş gemilerinin de Boğazlardan serbestçe geçiş hakkına sahip olmasıydı. II. Katerina'nın bu konulardaki ısrarları yüzünden Osmanlı ile Rusya arasında bir antlaşmaya varılamıyordu. Müzakerelerin sonucunda II. Katerina bu isteklerinden vazgeçmiş ve ülkeler arasında bir antlaşma zemini oluşmuştu. II. Katerina'nın isteklerinden vazgeçmesinin nedeni ise Osmanlıların gücü değil, Rusya'da bu dönemde yaşanan bazı huzursuzluklardı.⁸⁹

Savaş 21 Temmuz 1774'de imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile sona erdi. Bu antlaşma 28 esas madde ve iki ek maddeden ibaretti.⁹⁰ Küçük Kaynarca Antlaşması, Karadeniz bölgesindeki güç dengesinde tam bir değişikliğe işaret etmesi dolayısıyla, Osmanlı Devleti için son derece önemli bir askeri ve diplomatik felaketi ifade etmekteydi. Rusya; Kerç, Yenikale kaleleri ve Karadeniz boyunca Aksu ve Özi nehirleri arasında uzanan arazi de dâhil olmak üzere daha önce Kırım Hanlığı'na ait toprakları ele geçirmeyi başardı. Kırım Hanlığı'nın bağımsız olduğu ilan edildi. Bu statü Rusya'ya Kırım'a nüfuz etme ve nihayet ilhak etme için açık kapı oluşturmaktaydı. Ayrıca bu antlaşma ile Rusya'ya kapsamlı ticari ayrıcalıklarda veriliyordu; bunların en önemlisini, Rusya'nın ticaret gemilerinin Karadeniz'de ve Boğazlarda serbest denizcilik hakkını elde etmesi teşkil ediyordu. Sözün kısası, daha önceleri kapalı bir Osmanlı gölü olan Karadeniz bundan böyle kuzeyin büyük gücü Rusya'ya açık olacaktı.⁹¹ Rusya, buna ek olarak Osmanlı şehirlerine konsololar atama ve daha önceleri İngiltere ve Fransa'ya tanınmış olan ticari ayrıcalıkların aynlarından yararlanma hakkı da elde etti. Bunun yanında, Bâb-ı âlî'den savaş tazminatı ödemesi de istendi. Gelecek açısından en önemli koşulları ise, Rusların Osmanlı İmparatorluğu'nun işlerine müdahalesine imkân tanıyan maddeler oluştuyordu. Bunlardan birincisi, Rus askerlerinin Tuna Prenslüklerinden çekilmiş

⁸⁹ Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu**, s.27

⁹⁰ Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 290

⁹¹ Karadeniz, Rus ticareti açısından bir çıkış kapısı idi. Çünkü Avrupa'nın en uzun akarsularından biri olan Volga, Petersburg'dan Hazar Denizi'ne doğru akmakta ve Karadeniz'e dökülen Don akarsuyuna bir noktada 70 kilometre yaklaşmaktadır. Ayrıca Rusya için yalnız Karadeniz'in buz tutmadığı dikkate alınırsa, bu denizin Rusya için önemi daha iyi anlaşılacaktır.(Muharrem Dördüncü, "1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1841 Londra Sözleşmesine Kadar Boğazlar Meselesi", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Haziran 2001, Cilt III, Sayı 1, s.73-90)

olmasına rağmen, Osmanlı hükümeti; bu nüfusa resmi olarak siyasi ve dini garantiler vermekte ve Rusya'nın bu nüfus lehine Bâb-1 âlî'ye müdahale hakkı sarih bir biçimde ifade edilmekteydi. İkinci olarak mutabakat metninin iki maddesinde, Bâb-1 âlî; daha sonraları Rus diplomatlarının Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ortodoks nüfusun tamamı lehine kendilerine konuşma hakkı verildiği şeklinde yorumlayacakları güvenceler vermekteydi. Madde on dört Rusya'ya; İstanbul'da "daima bu İmparatorluğun elçilerinin koruması altında bulunacak, her türlü zorlamadan uzak olacak ve ibadet dili olarak Yunancayı kullanacak olan bir kamu kilisesi" inşa etme hakkı tanıyordu. En tartışmalı olan yedinci madde ise şöyleydi:

*Bâb-1 âlî, Hristiyan dinini ve kiliselerini sürekli olarak korumayı taahhüt etmekte ve ayrıca Rusya'nın İmparatorluk Sarayı'nın elçilerine her vesilede, madde on dördte zikredilecek olan İstanbul'daki yeni kilise adına olduğu gibi bu kilisenin ayinleri yöneten papazları adına da temsilcilik yapma izni vermekte; komşu ve gerçekten dost bir gücün güvenilir memurları tarafından gerçekleştirilmeleri sebebiyle bu temsilciliklere gereken itibarı göstermeye söz vermektedir.*⁹²

Burada açık olarak Rusya'nın Osmanlı ülkesindeki Ortodoks Hristiyanları "himaye eder" diye bir hüküm yoktu. Ancak Rusya bu maddeden güç alarak ortodoksların himayesine bir hakkı varmış gibi her fırsatta Osmanlı içişlerine karışmıştı. Rusya'nın ortodoksları himaye politikasından azami derecede fayda sağlayanların başında da Rumlar gelmekteydi.⁹³

II. Katerina, Küçük Kaynarca Antlaşması ile önemli kazançlar elde etmesine rağmen bu başarısını yeterli görmüyordu. II. Katerina'nın amacı Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırmak ve özellikle Avrupa'daki topraklarını Avusturya ile paylaşmaktı. II. Katerina, devrinin en nüfuzlu şahsiyetlerinden biri olup, uzun zaman Çariçe'nin "gözdesi" (âşıkı) olan Prens Potemkin tarafından, daha Rus-Türk Harbi devam ederken, "Doğu sisteminin büyük plâni" adıyla Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkmaya

⁹² Barbara Jelavich, *age.*, s.76-77

⁹³ Küçük Kaynarca Antlaşması ve Rusya ile daha sonra yapılan diğer bazı antlaşmalar Yunan Adalarında gemicilik ve deniz ticareti yapan Yunan gemicilere yeni olanaklar sağlamıştı. Yunan tüccarlar Karadeniz'deki Rus limanları ve Avrupa arasında Rus bayrağı altında mal taşıyarak, ticaret yapmışlar ve kısa süre içinde zenginleşmişlerdi. (Sacit Kutlu, **Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007, s.40)

matuf bir tasarı hazırlanmıştı. "Grek projesi" ni de ihtiva eden bu tasarıda "Türklerin Avrupa'dan kovulmaları ve İstanbul merkez olmak üzere, bir Rus Prensinin idaresinde "Grek Devleti"nin kurulması düşünülmekte idi. İşte bu sebeple, II. Katerina'nın Nisan 1779'da doğan ikinci torununa, İstanbul'un kurucusu Bizans İmparatoru Konstantin'in adı verilmiş ve birçok Rum dadı saraya alınmıştı. Aynı zamanda St. Petersburg'da Rum gençleri için bir askerî mektep açılmış ve tasarlanan "Grek Devleti" için Rum subaylar yetiştirmek hazırlıklarına girişilmişti. II. Katerina İstanbul'un Ruslar tarafından zaptının bir hatırası olmak üzere bir madalya dahi darbettirmek suretiyle bu tasarıyı ne kadar ciddiye aldığını göstermek istemişti. Balkanların doğu kısımları ve Ege Denizi'ndeki adalar ile Boğazları içine alacak olan böyle bir "Grek Devleti" tabiatıyla ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ile mümkün olacaktı. Eflâk-Boğdan topraklarını içine alacak ayrı bir "Dakya Devleti" nin de kurulması da planın içinde var olan bir bölümdü; bunun başına da Prens Potemkin geçirilecekti. Bu geniş plânların gerçekleştirilmesinin, tıpkı Lehistan'ın taksiminde olduğu gibi, Avusturya ile anlaşmaya bağlı olduğu düşünüldü. Nitekim bu "Grek Projesi" 13-24 Ekim 1782 tarihinde Viyana Sarayı'na bildirildi. 1780 yılında Avusturya tahtına çıkan II. Joseph, II. Katerina'nın bu plânına esas itibariyle karşı gelmemekle beraber⁹⁴, Avusturya için Balkanlarda ve Tuna boyunda genişçe bir saha istedi, ancak Rusya'nın ise buna muvafakat edeceği şüpheli idi. Gerçekte bu "Grek projesi" aslında hiç bir ciddî esasa dayanmıyordu; böyle bir "Grek Devleti"nde Rumların sayı itibarı ile küçük bir azınlıkta kalacakları muhakkak olduğu gibi, başta İngiltere ve Fransa olmak üzere Avrupa Devletlerinin Rusya'nın Boğazları ele geçirmesine karşı koyacakları da aşikârdı. Dolayısıyla II. Katerina bu geniş hayallerinden vazgeçmek zorunda kalmış, ancak 1783 yılında Kırım'ın Rusya'ya ilhakını da sağlamıştı. Rusya böylece Karadeniz'e ulaşmıştı.⁹⁵

Osmanlı Devleti kendi toprağı olan Kırım'ın 1783 yılında Rusya tarafından işgaline sessiz kaldı. Çünkü Osmanlı'nın bu yıllardaki tek destekçisi olan Fransa, Amerika Bağımsızlık Savaşı'na bağlı olarak İngiltere ile savaş halinde idi. Buna

⁹⁴ Yusuf Akçura, **Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri (18.ve 19. Asırlarda)**, TTK, Ankara 2010, s.17

⁹⁵ Akdes Nimet Kurat, **Türkiye-Rusya**. s.32-33

rağmen Osmanlı Devlet adamları Rusya'nın Kırım'ı işgalinin, Rusya'ya Karadeniz'de büyük bir üstünlük sağladığını düşünüyorlar ve savaşın kaçınılmaz olduğu görüşünde birleşiyorlardı. Bu düşüncenin ışığında Osmanlı Devleti 1787 yılında Rusya'ya savaş ilan etti. Ruslar bu savaşta da Yunanları kışkırtarak 1770'de yaptıkları gibi Osmanlı Devleti'ne karşı bir isyan hareketi tertiplemek istediler. Ancak Rumlar 1770 deki kötü hatıralarını Rusların onları yalnız bırakmalarını unutmamışlardı. 1789 Fransız ihtilâli'nin gerçekleşmesi ve uluslararası alandaki belirsizlikler savaşın uzun süre devam etmesinin önüne geçti. Kendi çıkarlarının tehlikeye düştüğünü gören İngiltere ve Fransa devreye girerek iki ülke arasında 1792 yılında Yaş Antlaşması'nın imzalanmasını sağladılar. Antlaşma ile Kırım tamamen Ruslara kalmış ve iki devlet arasında daha önce yapılan antlaşmalar da teyid edilmişti⁹⁶

Yaş Antlaşması'nın ardından Osmanlı ile Ruslar arasında yaşanan diğer bir mücadele 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı idi. Bu mücadelenin ortaya çıkması ise şu şekilde gerçekleşti. Mısır harekâtında İngiliz-Rus ve Osmanlı ittifakı ordularına karşı yenilen Napolyon; Fransa'ya geri dönmüş ve 9 Kasım 1799 tarihinde bir hükümet darbesi ile yönetimi tekrar ele geçirmişti. Napolyon 1804 yılında kendisini İmparator ilan etti. Napolyon'un tekrar Fransa'da güçlenmesi Avrupa'nın diğer devletlerini tedirgin etti. 1805 yılında İngiltere, Rusya ve İsveç tekrar bir koalisyon oluşturdu. Osmanlı Devleti Avrupa'da yaşanan bu mücadeleye dâhil olmak istemese de bir taraftan Fransa'nın diğer taraftan İngiltere ve Rusya'nın baskısına maruz kaldı.

Rusya 1798/1799 yılında yapılan ittifak antlaşmasının yenilenmesini ve buna birçok maddenin eklenmesini Osmanlı Devleti'nden talep etti. İlave edilmek istenen maddeler arasında “Osmanlı topraklarında yaşayan Hristiyan-Ortodoks halkın Rusya'nın himayesi altına konması “ şartının açıkça yazılı olarak tespiti de vardı. Eflak ve Boğdan voyvodalarının Rusya'nın izni olmadan tayin ve azlinin gerçekleşmemesi talep ediliyordu. Bunun yanında Rus savaş gemilerinin Boğazlardan serbestçe geçme hakkının da yapılacak antlaşmaya dâhil edilmesi isteniyordu. Osmanlı ve Rus temsilciler arasında yapılan müzakereler sonucunda 23

⁹⁶Tülay Duran, “Rusların Orta Asya ve Yakın Doğu İstilasını, Uygulayamadıkları << Greek Projesi>>”. **Belgelerle Türk Tarih Dergisi**, Sayı:27, Aralık 1969, s. 50

Eylül 1805 tarihinde bir antlaşmaya varıldı. Bu antlaşmada Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan Ortodoks teb'anın Rusya'nın himayesi altına konması meselesi, Bâb-ı âlî tarafından küçültücü olarak nitelendi ve reddedildi. Ruslar, Osmanlı Devleti'ni Fransa'ya karşı kaybetmemek için bu isteklerinde fazla direnmediler. Fakat Eflak ve Boğdan voyvodaları maddesi ile Boğazlardan Rus savaş gemilerin geçiş hakkı Osmanlı Devleti tarafından kabul edildi. Bu antlaşma bir yıl kadar yürürlükte kaldı. Rusya'nın antlaşmanın bazı hükümleri çiğnemesi üzerine Osmanlı Devleti de Rus savaş gemilerinin iki defa Boğazdan geçmelerine izin vermeyince antlaşma feshedildi ve iki devlet 1806 yılında birbirine savaş ilan etti. 1806 yılında başlayan savaş İngiltere'nin araya girmesi ile 1811 yılında yerini barış görüşmelerine bıraktı ve 16/28 Mayıs 1812 tarihinde Bükreş Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile iki devlet arasında normal münasebetler yeniden kuruldu.⁹⁷

On dokuzuncu yüzyılda Osmanlı topraklarındaki karışıklıkların ortaya çıkmasında Rusya'nın yanında, Fransa'nın politikaları ve onun dünyaya hediye etmiş olduğu İhtilal fikirleri de önemli bir rol oynamıştır.

1789 Fransız İhtilali öncesindeki Osmanlı-Rus çatışması ve Balkanların sosyal ve ekonomik gelişim koşulları için uygun ortamı sağlama bakımından önemli olan Küçük Kaynarca Antlaşması ve aynı sıralarda gerçekleşen 1776 Amerikan Bağımsızlık Savaşı sırasında yayınlanan "*Vatandaşlık Hakları Bildirgesi*" Balkanlardaki milliyetçilik akımlarının doğuşunda etkili olmuştur. Bu olayları takip eden Fransız İhtilali de Balkanlar'da kültürel gelişmeyi derinden etkilemiş, özgürlük ve eşitlik gibi kavramlar Balkan halklarındaki ulusal kurtuluş hareketlerini tetiklemiş, özellikle de ulusal bilinçlerini yeni kazananlar için itici bir güç olmuştur.⁹⁸

Fransız İhtilali'nin yaydığı fikirler ilk yıllarda Osmanlı Devleti için bir endişe kaynağı olmamıştı. Osmanlı Devlet adamları ihtilalin yıkmayı amaçladığı imtiyazlı sosyal sınıfların Osmanlı'da olmadığını düşünüyorlar⁹⁹ bu yüzden herhangi bir

⁹⁷ Akdes Nimet Kurat, **Türkiye-Rusya**,s. 48-49

⁹⁸ Dimitris Loules, "Fransız Devriminin Yunanistan Üzerindeki Etkisi", **Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Çev: Selda Kılıç, Cilt 15, Sayı 6, s.292

⁹⁹ Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, TTK, Ankara 2003, s.81

önlem almaya gerek duymuyorlardı. Ancak Fransız İhtilali'nin fikirleri sadece Avrupa'nın farklı sosyal sınıfları barındıran imparatorluklarını etkilememiştir. Tüm dünyada özgürlük ve eşitlik fikirleri ile İmparatorlukların dağılmasına hizmet etmiştir.

Fransa'nın 17 Ekim 1797 tarihinde Campo Formio Antlaşması ile Venedik'e ait olan İyonya Adaları'nı alarak Arnavutluk sahillerine hâkim olması ile birlikte kadim iki dost, Osmanlı ve Fransa komşu olmuşlardı.¹⁰⁰ Ancak Fransa Napolyon'un liderliğinde artık dostluk anlayışından çok uzaktı. Napolyon Fransız İhtilâli'nin ardından, Avrupalı rakiplerini yendikten ve barışa zorladıktan sonra devrim hareketini yayma düşüncesiyle Osmanlı topraklarına yönelmiş, bunu da meclisinde ve basınında açık açık konuşmaya başlamıştı. Bir yandan Rumlara karşı devrim hareketlerini sürdürürken diğer yandan Osmanlı Devleti'ndeki ayaklanma hareketlerini de desteklemişti. Mora valisinden gelen raporlarda Napolyon Bonapart'ın Rumlar arasında milliyetçilik propagandası yapmaya başladığı yazılı idi.¹⁰¹ Aslında Fransa ile Rumlar arasındaki ilişkiler 1797 yılından önce şekillenmeye başlamıştı. 1792'den başlayarak, Yunanlar ile Fransızlar arasındaki ilişkilerde önemli gelişmeler göze çarpıyordu. 1795 ve 1796'da Yunan bayrağı, Marsilya limanında görülen ikinci ya da üçüncü bayrak durumundaydı. İlk olarak o dönemde, Fransız himayesi altında bir "Bağımsız Helen Devleti"nden söz edildi.¹⁰²

Napolyon, İyonya Adaları'nı aldıktan sonra Akdeniz'e hâkim olmak amacıyla Dalmaçya kıyılarıyla Balkanlar'da milliyetçilik ve dolayısıyla bağımsızlık hareketlerinin yayılmasından büyük çaba gösterdi. Bununla Osmanlı Devletini içte meşgul edip Mısır'a hâkim olmayı planlıyordu. Zira hayallerinde Akdeniz'i bir Fransız gölü haline getirmek vardı.¹⁰³ Ayrıca Mora'ya ve Mısır'a göndereceği iki

¹⁰⁰ Enver Ziya Karal, "Yunan Adaları'nın Fransızlar Tarafından İşgali ve Osmanlı Rus Münasebetleri (1797-1802)", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri Dergisi (İÜEFTSD)**, Sayı 1, İstanbul 1937, s.100

¹⁰¹ Ayşe Pul, "Osmanlı-Fransız Diplomasinin İki Mühim Evresi: Girit ve Mısır Seferleri", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi ve Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)**, Ankara 2007, Sayı 22, s. 159-176, s.169

¹⁰² Nikos Svoronos, **Çağdaş Hellen Tarihine Bakış**, Çev: Panayot Abacı, Belge Yayınları, İstanbul 1988, s. 34

¹⁰³ Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1985, s.97

maraşeli olan, Augereo ve Junot'ın kendilerine eş olarak Yunan kızlar seçmelerini destekledi ve bu güvendiği iki subayını, Mora'ya Manyotlar arasına gönderdi. Napolyon Yunan milliyetçiliğinin ortaya çıkmasında çok etkili olan şair Rigas'a saygı duydu ve onun Yunanlılar için yazmış olduğu bildirisini tüm Mora'ya dağıttırdı.¹⁰⁴

Napolyon bununla da yetinmeyerek İyonya Adaları'nın yönetiminden sorumlu olan General Centili'ye "Rum halkını elde etmek için elinizden gelen her çabayı gösteriniz. Eğer halk, bağımsızlığa özen gösteriyorsa onların milliyetçilik ve dolayısıyla bağımsızlık fikirlerini harekete geçiriniz" emrini vermişti.¹⁰⁵ Bir süre sonra komutanlardan aldığı raporlarda "emirlerinin başarıyla uygulanıp çok iyi sonuçlar alındığını" öğrenince " Mora'da gelişen milliyetçilik¹⁰⁶ tutuculuğu dinî tutuculuktan daha güçlü olacaktır" diyerek Yunanlılara gemilerle pek çok silâh ve cephane sevk etti.¹⁰⁷

Napolyon'un İyonya Adaları'nı işgal etmesi sadece Osmanlı Devleti'nin toprak kaybı anlamına gelmiyordu. Bu işgal, İngiltere'nin en önemli sömürgesi olan Hindistan'a giden yolun tehlikeye düştüğü ve Rusya'nın güneydeki stratejik bölgelere inme hayalinin ortadan kalkabileceği anlamına da geliyordu. Çünkü bu iki devlet, bundan sonra Akdeniz'de güçsüz bir Osmanlı yerine güçlü ve dünya hâkimiyeti peşinde koşan bir Fransa ile karşı karşıya kalacaklardı. Zaten Napolyon Ağustos ayında Beşler Heyeti'ne (Direktuar yönetimine) gönderdiği raporunda planlarını şöyle dile getiriyordu.¹⁰⁸

“ Korfı, Zenta, Kefalonya adaları bizim için bütün İtalya'dan daha ehemmiyetlidir. Bu adalar veyahut bütün İtalya'dan birini intihabı lâzım gelse,

¹⁰⁴ C.W. Crawley, *age.*, s.530

¹⁰⁵ Fahri Maden, “Yunan Bağımsızlık Düşüncesinin Gelişmesi ve Mora İsyanı (1821)”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 39, Aralık 2007, s. 163-177, s172

¹⁰⁶ Mora ve çevresinde yaşayan nüfusun büyük bir çoğunlu Yunanlı idi. Bu yüzden Napolyon bu coğrafyada Yunan milliyetçiliği yaptırmak istiyordu. Bu dönemde Napolyon'un en büyük yardımcıları da Osmanlı sınırları dışında kurulan Yunan ticaret kolonileri idi. Çünkü zenginleşen Yunanlılar Yunan milliyetçiliğini körüklüyorlardı.

¹⁰⁷ Yaşar Yücel, Ali Sevim, **Türkiye Tarihi**, C.4, TTK, Ankara 1992, s. 180

¹⁰⁸ Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu**, s. 42

ticaretimiz için zenginlik ve refah kaynağı olan adaları muhafaza ederek bütün İtalya'yı İmparatora bırakmak daha münasiptir. Türklerin İmparatorluğu her gün yıkılmaktadır. Yunan adalarını elde bulundurmakla bu imparatorluğu himayeye imkân bulacağımız gibi sırasında ondan hissemizi almakta mümkün olacaktır. İngiltere'yi tam manası ile ezmek için Mısır'a hâkim olmamız lâzım geldiğini yakında idrak edeceğiz. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması şarkla olan ticaretimizi muhafaza için bizi erkenden lâzım gelen tedbirleri düşünmek mecburiyetinde bırakmaktadır”¹⁰⁹

Napolyon, Campo Formio Antlaşması ile İyonya Adaları'nı aldıktan sonra gözünü Mısır'a dikti. Mısır, Fransa için büyük önem arz etmekteydi. Çünkü İngiltere'nin önünü burada keserek Doğu Akdeniz'de hâkim konuma gelecek, dolayısıyla Hindistan yolunu denetim altına alacaktı. Bu konu hakkında Fransa Dışişleri Bakanı Talleyrand, hükümetine şöyle bir rapor sunmaktadır: *"Mısır, gerek Hindistan, gerek diğer yerlerin ticareti bakımından bize sınırsız yararlar sunmaktadır. Girit ve Limni adaları ise bize, Ege Denizi'ne ve Çanakkale Boğazı'na egemenlik sağlar."* Böylece Fransa, okyanuslarda İngiltere'ye kaptırılan üstünlüğü Akdeniz'i ele geçirerek dengeleyecek ve bir kara devleti olmaktan kurtulacaktı.¹¹⁰

Fransız birlikleri Mısır seferi için 1798 yılında Fransa'nın Toulon şehrinde hazırlıklara başladı. Bu hazırlıkların Mısır seferi için yapıldığı haberleri yayılınca Osmanlı Devleti bu hazırlıkların sebebinin Fransız Hükümeti'ne sordu. Fransız Hükümeti tarafından, Osmanlı elçisi Esseyit Ali Efendi'ye, *"Toulon hazırlıkları İngiltere'nin istilası içindir"* dendi,¹¹¹ Osmanlı elçisi de bu söze inandı.

Fransız donanması 19 Mayıs 1798 tarihinde 280 parça gemi ve 38.000 kişilik bir kuvvet ile Toulon'dan hareket ederek 21 Haziran'da Malta'yı işgal etti ve 2 Temmuzda İskenderiye limanına vardı.¹¹² Fransa'nın Mısır'ı işgali üzerine çıkarları

¹⁰⁹ Enver Ziya Karal, **İ.Ü.E.F.T.S.D.**, s.111

¹¹⁰ Muharrem Dördüncü, **agm.**, s.78

¹¹¹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, TTK, Ankara 1983, C.5, s. 21

¹¹² Süleyman Kocabaş, **İngiliz Tuzağı (Osmanlı'nın Yaşatılması ve Yıkılmasında İngiltere'nin Rolü)**, Vatan Yayınları, İstanbul 2003, s.22

tehlikeye düşen İngiltere¹¹³ ve Rusya buna tepki gösterdiler ve Fransa'yı Mısır'dan çıkarmak için harekete geçtiler. Osmanlı 3 Ocak 1799 tarihinde Rusya ile bir ittifak antlaşması imzaladı. Bu antlaşmanın süresi 8 yıl olarak belirlenmişti ve Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü garanti altına alıyordu. Osmanlı-Rus antlaşmasının en önemli maddesi (gizli bir hükümlerle), savaş süresince Rus savaş gemilerine Boğazlardan geçiş serbestliği tanınmasıydı. Daha önce örneği olmayan bu ödüne karşın Osmanlı Devleti, Boğazlar üzerindeki egemenlik hakkını tümüyle koruyor ve Boğazlar savunmasının bütün sorumluluğunu taşımaya devam ediyordu, antlaşmada ayrıca Osmanlı ve Rus savaş gemilerinin dışında hiçbir savaş gemisinin Karadeniz'e giremeyeceği belirtiliyordu. Osmanlı Devleti 5 Ocak 1799 tarihinde benzer şartlarda bir antlaşmayı da İngiltere ile imzaladı.¹¹⁴

1 Ağustos 1798'de Amiral Nelson kumandasındaki İngiliz donanması Ebukir'de Fransız donanmasını yaktı. İyonya Adaları'nı ve Dalmaçya kıyılarını Fransızlardan geri almak için yola çıkan bir Rus savaş filosu, tarihte ilk defa, 5 Eylül 1798'de İstanbul Boğazı'nı geçti ve Büyükdere açıklarında demir attı. Bir ay sonra da Çanakkale Boğazı'na yöneldi.

Mısır'da başarılı olamayacağını anlayan Napolyon bir yıl sonra yerine General Kleber'i bırakarak gizlice Fransa'ya döndü. Kleber'in 1800 yılı Haziran'ında bir suikastta öldürülmesinden sonra Fransa, 1801 Ağustos ayında Mısır'ı tamamen boşalttı.¹¹⁵

Osmanlı-Rus ortak donanması 1798 Ekim'inde Ege'ye açıldıktan sonra 1799'un ilk aylarında Fransızları İyonya Adaları'ndan (Yedi Ada) çıkardı. İyonya Adaları daha önce Osmanlı Devleti'nin toprağı değildi. Adaların durumu için

¹¹³ İngiltere, Akdeniz üzerinde egemenlik kurmanın önemini ancak on sekizinci yüzyılın sonlarına doğru anlayabilmişti. Hindistan ile Avrupa arasındaki en kısa yol Akdeniz üzerinden geçmekteydi ve Hindistan'a giden en önemli yol Mısır üzerindendi. Hindistan'a giden diğer bir yol da, Dicle ve Fırat vadisinden Basra körfezine ulaşmaktaydı. Bu yol da Osmanlı Devletinin egemenliği altındaydı. İşte bu nedenle ki İngiltere, Osmanlı İmparatorluğunun toprak bütünlüğünün korunmasını desteklemekteydi. İngiltere, Osmanlı Devleti ile işbirliği halinde, bu yolların Fransa'nın ya da Rusya'nın denetimi altına girmesini önlemeyi amaçlamıştı.(Hüner Tuncer, **19. Yüzyılda Osmanlı Avrupa İlişkileri**, Ümit Yayıncılık, Ankara 2000, s.38)

¹¹⁴ Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu**, s.48

¹¹⁵ Sacit Kutlu, **age.**, s.44-45

Osmanlı Devleti ve Rusya arasında 21 Mart 1800 tarihinde bir antlaşma yapıldı. Antlaşmaya göre İyonya adaları, (Cezayir-i Seb'a) adında Osmanlı Devleti'ne bağlı bir cumhuriyet olacaktı ve Osmanlı Devleti'ne üç yılda bir 75.000 kuruş ödeyecekti. Rusya ise bu yeni kurulan devletin toprak bütünlüğünü korumayı garanti ediyordu. Ayrıca Venedik'ten ayrılan Preveze, Parga, Vanitza ve Butrinto gibi Arnavutluk kıyılarına yakın adalar Osmanlı Devleti'ne bırakılacaktı¹¹⁶

Bu şekilde Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü açısından zararlı ve tehlikeli olan Fransa komşuluktan uzaklaştırılırken bu kez de, sonucu bakımından aynı olumsuz etkiyi yapacak bir başka tehlike baş gösterdi. Bu da yeni kurulan İyonya Cumhuriyeti'ndeki Rus propagandası idi. Bu durum 3 Ocak 1807 tarihine kadar devam etti. Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan nedeniyle Rusya'ya karşı bir savaş ilan yaptıği bu tarihte, aslında kendisine tabi olan İyonya Cumhuriyeti'nin Rusya tarafından kabul edilmediğini bildirdi. Ancak Rusya 1807 tarihli Tilsit Antlaşması'yla,¹¹⁷ İyonya Adaları'nı bir kez daha Fransızlara verdi. 1815 Viyana Kongresi'nde alınan karar gereğince, bu adalar İngiliz koruması altında bağımsız bir devlet olarak ortaya çıktı. Böylece bu adalar, Osmanlı yönetiminde olmayan ilk Yunan bölgesi olma özelliğini de elde etti.¹¹⁸

Fransız kuvvetlerinin 1801'de Mısır'ı terk etmesinden sonra yapılan müzakereler sonucunda Osmanlı Devleti ile Fransa arasında 25 Haziran 1802 tarihinde Paris'te bir barış antlaşması imzalandı. Paris Barış antlaşmasının ilk maddeleri, Fransa'nın Osmanlı Devleti'nde şimdiye kadar sahip olduğu bütün kapitülasyonların aynen devam edeceğini belirtmekteydi. Napolyon buna çok önem vermişti. Diğer taraftan antlaşmanın 5. maddesi ile de Osmanlı Devleti ve Fransa

¹¹⁶ Fahir Armaoğlu, **age.**, 86; Akdes Nimet Kurat, **Türkiye-Rusya**, s.45

¹¹⁷ Napolyon Mısır seferinden yenik dönünce Akdeniz'i kontrol edebilmek için tekrar bazı planlar yaptı. Bu planları gereği Balkan Yarımadası'nı kuzey ve güney olarak iki parçaya bölecek ve Rusya ile paylaşacaktı. Bu bölüşüm Yunanlıların yaşadığı sınırlara kadar olacaktı. Napolyon güney Balkanlara İstanbul ile birlikte sahip olmak istiyordu. Fakat bu planda üç önemli engel vardı. Birincisi, İstanbul'un dünya üzerindeki gücü ve tüm güçlü devletlerin İstanbul'u kontrol etmek istemesi. İkincisi, İngiltere'nin Akdeniz'deki gücü. Üçüncüsü ise Yunan kilisesinin Ortodokslar üzerindeki gücü. Yunanlılar ortodoks ve Slav olduklarından dolayı Katolik Fransızlara sıcak bakmıyorlardı. (Lord Courtney of Penwith, **age.**, s.47-48)

¹¹⁸ Meral Bayrak, **1821 Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Eskişehir 1999, s. 34-35

birbirlerinin toprak bütünlüklerini karşılıklı olarak garanti etmekteydiler. Yalnız antlaşmaya eklenen gizli bir maddeye göre, taraflar toprak bütünlüklerini karşılıklı olarak garanti etmekte iseler de, Fransa'nın herhangi bir devletle yapacağı savaşa Osmanlı Devleti, kendisi isterse katılacaktı. Antlaşmanın 4. maddesi ile de Osmanlı Devleti, İngiltere ve Fransa arasında imzalanmış Amiens Barışı'nı da aynen kabul etmekteydi. Amiens barışının bazı maddeleri ile İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü kabul etmişlerdi.¹¹⁹

Osmanlı Devleti, sınırlarını tehdit eden Fransa ve Rusya ile olan ilişkilerini düzenlerken dönemin büyük gücü olan İngiltere'nin desteğini yanına almak istiyordu. Zira İngiltere Avrupa'daki dengeler için çok önemli bir güç merkezi konumunda idi.

İngiltere'nin Osmanlı Devleti ile münasebetlerinin temelini ticari çıkarları oluşturuyordu. 1780'li yılların sonuna kadar hiçbir İngiliz hükümeti, Doğu Akdenize ve Balkanlara ciddi bir ilgi göstermemişti. Bu bölgelerin İngiltere açısından çok az değer taşıdığı düşünülüyor, dolayısıyla Londra'da Rusya'nın yayılmacılığını engellemek için ciddi bir arzu duyulmuyordu. Ancak II. Katerina'nın 1780'li yıllarda Amerikan Savaşı sırasında Avrupa'nın bütün deniz devletlerinin İngiltere'ye karşı tavır alarak "Silahlı Tarafsızlık" içine girmesinde oynadığı rol, daha önce Londra'da kabul edilen Rusya'nın İngiltere'nin doğal müttefiki olduğu varsayımını yıkıp geçmişti. Ayrıca 1787 yılında Rusya-Fransa ticaret antlaşmasının imzalanması da aynı etkiyi yaratacaktı. Aynı yılın ilk aylarında Avrupa'daki Rus gücünün Londra'da huzursuzluk ve hatta bazı kabine üyelerinin kafasında karşı çıkma düşüncesi yarattığının işaretleri de ortaya çıkmaya başlamıştı.

İngiltere'de bazı devlet adamları tarafından; Avrupa'daki güç dengesini korumak, Prusya ile iyi ilişkileri sürdürmek ve İngiltere'nin prestijini korumak için Doğu Akdeniz'de ve balkanlarda Rusya'ya karşı çıkmak gerektiği savunuluyordu. Elbette ki tüm bu siyasi nedenlere ekonomik nedenler de ekleniyordu. Yeterince güçlenen Polonya'nın geleneksel İngiliz ticaretinde Rusya'nın yerini alabileceği öne sürülüyordu. Polonya, İngiltere'nin daha önceleri ağırlıkla Rusya'dan temin ettiği

¹¹⁹Fahir Armaoğlu, *age. s. 87*

donanma malzemeleri için önemli bir kaynak olabilirdi. Dolayısıyla 1790 yazında bu ticari planlar İngiliz dış politikasının mihenk taşını oluşturacaktı.

İngiliz yönetici sınıflarının Rusya'nın yayılmacılığına karşı düşmanlığı 1791 yılının başında Ochakov (Özi ve Özü kaleleri) sorunuyla doruk noktasına çıktı. İngiltere'de Rus ordusunun 1788 sonbaharında uzun bir kuşatma sonrasında ele geçirdiği bu kalenin, Bug ve Dinyester haliçlerine hâkim olduğu düşüncesine inanılıyordu. Bu kalenin Rusya'nın eline geçmesi, kalenin; Polonya'nın bu nehirler üzerinden Karadeniz ve Akdeniz'e ticaretini ve dolayısıyla bir süredir Londra'da çok arzu edilen bir gelişme olan Polonya'nın güçlenmesini engellemekte kullanılabileceği fikri çok rahatsız ediciydi. Daha da kötü olan gelişme ise 1787 yılında Rusya ile ticaret antlaşması imzalayan Fransa'nın Ukrayna ve Polonya'dan istediği donanma malzemelerini sağlayabilecek duruma gelmesiydi. Kale, Rusya'nın Karadeniz'deki durumunu da güçlendirecek ve sallantıdaki Osmanlı İmparatorluğu'na hâkimiyet kurma gücünü arttıracaktı. Bütün bu nedenlerle ki, aslında bunlar oldukça yetersiz gerekçelerdi. İngiliz hükümeti barış antlaşması imzalandığında Rusya'nın Ochakov'u (Özi ve Özü) teslim etmesini sağlamakta kararlıydı. Mart sonunda William Pitt, St. Petersburg'a bir ultiimatom gönderdi; ultiimatomda II. Katerina'nın on gün içinde, kabul edilebilir koşullarla barış yapmaya istekli olduğunu açıklaması talep ediliyordu. Pitt aynı zamanda Avam Kamarası'ndan Rusya'ya karşı muhtemel bir saldırı için filonun daha da güçlendirilmesini isteyecekti. Ancak Pitt'in kamuoyunun görüşlerini yanlış değerlendirdiği hemen ortaya çıkacaktı. İktidardaki bakanlara darbe indirmek için uygun bir sopa bulmaya hevesli olan siyasi rakipler, değerli Rus ticaretini kaybetme endişesine düşen endüstriyel ve ticari sermaye, adını pek duymadıkları uzak bir kale uğruna savaşa girme olasılığından dehşete düşen çok sayıda sıradan vatandaş, hükümete karşı birleşecekti. Parlamento'da Pitt; hoşnutsuzluğunu yüksek sesle ifade eden milletvekillerinin, onun politikasına karşı duydukları düşmanlıkla mücadele edecekti. Kabinedeki meslektaşlarının bir bölümü bile özellikle becerikli İçişleri Bakanı Lord Grenville, Pitt'in siyasetini desteklemeyecekti. Basının broşür yayımcılarının çoğunluğu Pitt'e karşıydı. Sonuç olarak Pitt, 6 Nisan gibi erken bir

tarihte “Planımızı ilk haliyle uygulamak için çok az şansımız var” diyerek başarısızlığı kabul edecekti.¹²⁰

William Pitt’in Rus tehdidinin ortadan kalkması için gerekirse savaşın dahi göze alınması gerektiği fikrinin¹²¹ 1791’de İngiltere’de kabul edilmemesinden sonra Napolyon’un 1798’de Osmanlı eyaleti olan Mısır’a ayak basması ve fazla bir güçlük çekmeden ülkeyi işgal etmesi, İngiltere’nin Osmanlı toprak bütünlüğünü korumak için harekete geçmesi gerekliliğini ortaya koydu. Fransa’nın bu hamlesi Osmanlı-İngiliz işbirliğini başlatan bir dönüm noktası oldu. Nitekim 5 Ocak 1799’da İngilizlerle imzalanan ittifak antlaşmasının, Osmanlı siyasetinde ve Avrupa politikasında önemli bir yeri vardır¹²². Bu antlaşmadan sonra İngiltere Osmanlı Devleti’ne fiili olarak yardım edecektir.

İngilizler Hindistan topraklarını Fransızlardan aldıktan sonra İngiliz dış siyasetinin amaçlarını, araçlarını ve sınırlarını belirleyen en önemli etken Hindistan ile İngiltere arasındaki denizyolu bağlantısını sağlayan “imparatorluk Yolu’nun” güvenliği meselesi oldu. Osmanlı Devleti coğrafi konumu ve egemenliği altında olan toprakları sebebiyle İngiltere’nin gözden çıkaramayacağı bir ülke hâline geldi. İngiltere, imparatorluk yoluna en büyük tehdidin Fransa ve Rusya’dan gelebileceğini düşünmeye başladı. İngiltere; Napolyon 1798’de, Hindistan’ın anahtarı olarak görülen Mısır’a çıkınca Osmanlı Devleti’nin yeterince güçlü olmadığını, Hint yolunun güvenliğini kendi başına sağlayamayacağını anladı. İngiltere bundan sonra Rusya’nın Boğazlar ile İstanbul’a, Fransa’nın da Doğu Akdeniz’e yerleşmesini önlemek amacıyla Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünü koruma siyaseti izlemeye başladı.¹²³

Osmanlı Devleti’nin Balkanlardaki diğer bir komşusu ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’dur. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Rusya’nın saldırgan tavırlarından Napolyon’un hayallerinden ve Fransız İhtilâli’nin yıkıcı

¹²⁰ Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu**, s.35-39

¹²¹ Fahir Armaoğlu, **age.**, s. 21

¹²² Hasan Şahin, **agm.**, s.220-221

¹²³ Gül Akyılmaz, **agm.**, s.50-51,

tehlikelerinden korunmak için Avrupa'daki statükonun korunması ve sınırların değişmemesi gerektiği prensibini savunuyordu.¹²⁴

C) Osmanlı Devleti Yönetimindeki Rumlar ve İsyan Düşüncesinin Oluşumu

1- XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Yönetimindeki Rum Toplumunun Yapısı

a)Balkanlardaki Osmanlı Yönetim Şekli ve Rumların Statüsü

Balkan Yarımadası, “*Pax Romana*” (Roma Barışı) olarak adlandırılan dönem dışında ilkçağlardan beri devamlı katliamlara, sürgünlere, göç ettirmelere sahne olan bir bölgeydi. Osmanlı Devleti, 1389 Kosova Savaşı'nda Sırp ordusunu yendikten sonra kalıcı olarak yerleştiği Balkanlar'da dönemin şartlarına iyi uyum gösteren, tarıma dayalı bir sosyal düzen kurdu. Din ve ırk ayrımcılığı gözetmeyen, aksine bütün unsurların varlığını koruyan bir siyasi yapıyı yaşama geçirdi.¹²⁵

Osmanlı Devleti'nin kısa süre içerisinde Balkanların büyük bir kısmını¹²⁶ Kuzey Afrika'yı, Ortadoğu'yu ve Ön-Asya'yı kontrol etmesi, Osmanlı yöneticilerinin buralarda yaşayan birçok değişik inanca sahip halk topluluklarını yönetmenin zorlukları ile de karşı karşıya kalmasına sebep oldu. Bu zorluklar karşısında Osmanlı Devleti hâkimiyeti altına aldığı toplulukları dinsel inançlar

¹²⁴ Hüner Tuncer, **Metternich'in Osmanlı Politikası (1815-1848)**, Ankara 1996, s.13 vd.; Alan Sked, “The Metternich System, 1815-1848”, **Europe's Balance Power 1815-1848**, s.106

¹²⁵ Sacit Kutlu, **age.**, s. 3

¹²⁶ Balkan Yarımadası'na Osmanlı hâkimiyetinin bu kadar çabuk girmesi ve bu hâkimiyeti yıllarca ciddi bir muhalefetle karşılaşmadan devam etmesi siyasi, sosyal ve kültürel sebeplere dayanmaktaydı. Zira Osmanlı idaresi Bizans ve Haçlıların getirdiği feodal toprak rejimini ortadan kaldırarak araziye miri esaslar dâhilinde işletmeye koymuştu. Bu yeni rejimde toprak uç beyleri ve sonra sipahiler eliyle devlet kontrolü altında işletilmiş ve bu şekilde köylünün yükü hafiflemişti. Mesela Bizans idaresi zamanında yılda 4-6 ay efendisinin tarlasında ücretsiz çalışmak zorunda kalan Ortodoks Hristiyan köylüsü yeni toprak rejimi sayesinde bu yükten kurtarılmıştı. Yalnız vergi araç (ispenç) vermek ile mükellef tutulmuştu. Osmanlı idaresinin Balkanlara yerleşmesi gerçek bir sosyal inkılap meydana getirmiş ve Ortodoks Hristiyanlar, Katolikle eşit görülmedikleri feodalizmden Osmanlı idaresi sayesinde kurtulabilmişlerdir. Osmanlı idaresi tüm Balkan yarımadasına siyasi ve ticari bir bütünlük kazandırmış ve ayrıca bölgeye “*Pax Ottomanica*” (Osmanlı barışı olarak) bilenen iki yüzyıllık bir barış getirmişti bu uygun şartlar altında Balkanlar XV-XVIII. yüzyıllarda ekonomik bakımdan çok gelişmiş, zirai üretim artışı sayesinde birçok yeni kasaba ve köy kurulmuştu.(Kemal H. Karpat, “Balkanlar”, **İslam Ansiklopedisi**, C.5, Türk Diyanet Vakfı, s.29)

temelinde sınıflandırarak “millet sistemi”ni¹²⁷ geliştirdi.¹²⁸ Osmanlı Devleti’nde millet sözcüğü dinî inançla tarif edilen “*nation*”, kelimesinin karşılığı olarak düşünülmüştü ve devletin iç işlerini, eğitim, din, adalet işlerini düzenlemek için öngörülüyordu.¹²⁹

Osmanlı Devleti Müslüman, Rum, Ermeni ve Yahudi milletleri olarak ifade edebileceğimiz dört farklı millettten oluşmuştu. Bu dört millet dışında kalanlar onlardan birine dâhil ediliyordu. Millet sisteminin temel amacı dinî, etnik, ekonomik vb. farklılıklar nedeniyle Osmanlı tebaası arasında çıkabilecek çatışma olasılıklarına meydan vermemek, tebaanın uyum ve güven içinde bir arada yaşamasını sağlamaktı.¹³⁰

Osmanlı Devleti temelde teokratik bir devlet görünümünde olmasına rağmen hiçbir zaman azınlıklara karşı hoşgörüsüz ve baskıcı bir yönetim şekli sergilemedi. Egemenlik kurduğu ülkelerde, devlete karşı maddi yükümlülüklerini yerine getirdikleri sürece, bölgesel yönetimlere doğrudan karışılmadı ve dinsel baskı uygulanmadı.¹³¹ Osmanlı Devleti’nde farklı dine mensup olanlar özgürce ibadetlerini yerine getiriyorlardı.¹³² Osmanlı’daki farklı dini gruplar arasında Fatih Sultan

¹²⁷ Millet sistemi Fatih’in eseridir. Fatih, 1454 yılında Ortodoks Hristiyan milletini kurdu. Bu milleti kültürel ve siyasi açıdan Rum olan İstanbul patriğinin yetkisi altında topladı. Bizans Kilisesi’nin Roma ile birleşmesine karşı çıkan Scholarius Genoidis’i ilk Patriği olarak atadı. Artık Ortodoks nüfusun dini, kültürel ve ailevi ilişkileri, Patrik’in yetkisindeydi. Bu sayede siyaset ve din birbirinden ayrıldı. Fatih’in kurduğu bu millet Rumlar, Bulgarlar, Sırlar, Arnavutlar, Ulahlar, Boğdanlılar, Rutenler, Hırvatlar, Karamanlar, Süryaniler, Metlikler ve Arap Hristiyanları içeriyordu. Hem merkezdeki hem de yerel düzeydeki millet önderleri/temsilcileri kendi cemaat üyeleri tarafından seçiliyorlardı. Son aşamada ise Sultan’ın onayına sunuluyorlardı. (Yahya Kemal Taştan, “Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri”, **Balkanlar El Kitabı**, KaraM/Vadi Yayınevi, Ankara 2006, s.423)

¹²⁸ Richard Clogg, *age.*, s. 22

¹²⁹ Evangelia Balta, “Osmanlı Devleti’nde Rum Millet ve Ekonomik Gelişmişlikleri”, **Osmanlı Devleti’nde Din ve Vicdan Hürriyeti**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2000. s. 231; İlber Ortaylı, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Millet Sistemi”, **Türkler**, C.10, s.217

¹³⁰ Sacit Kutlu, *age.*, s. 6

¹³¹ Şennur Şenel, “19. ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar”, **Balkanlar El Kitabı**, C.I, KaraM/Vadi, Ankara 2006, s. 400

¹³² İslam araştırmalarında önemli bir yeri olan Brockelmann, “İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi” adlı eserinde Osmanlı yöneticilerinin gayrimüslimlere yönelik tutumlarıyla ilgili şu ifadelere yer vermiştir:

Mehmet'in İstanbul'u fethi sonrasında takip ettiği siyaset, Ortodoks kilisesine büyük itibar kazandırmış, İstanbul Rum Patriği'nin konumu, bütün Balkan ortodokslarının üzerine ruhanî, malî ve adlî yetkilere sahip olacak şekilde belirlenmişti.¹³³ Bu nedenle Rumlar, Osmanlı ülkesindeki azınlıklar arasında seçkin ayrıcalıklı bir millet konumuna geldiler.¹³⁴

Osmanlı Devleti yönetimi altındaki yerlerde bu bölgelerin özelliklerine göre merkeziyetçilikten uzak, farklı yönetim şekilleri belirledi. Bu anlayışın ürünü olarak da bu türden yerlere idarî, malî ve hatta adlî ayrıcalıklar verdi.¹³⁵

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu izleyen ilk yüzyıllarda, gerek köylerde gerekse kentlerde, "*eşraf, erkân, ihtiyarlar, âyan*" olarak bilinen ileri gelenler (müslim ve gayrimüslimler), iltizam ve yerel yönetim işlerinde, merkeze bağlı devlet

"Alt tabakadan idare organlarının keyfi hareketlerine karşı merkezî idarenin kolayca yardıma çağrılabilirdiği hükümet merkezinde ve civarında milliyetlerine ve mezheplerine göre millet halinde toplanan Hristiyanlar, bilhassa Rumlar "Rum milleti" tam bir siyasi ve dini hürriyete malik idiler. Onların patrikleri Osmanlı hâkimiyeti devrinde evvelce Bizansta malik oldukları salahiyet ve nüfuzdan daha geniş bir nüfuza bile sahipti. Vaftizler, evlenmeler, cenaze merasimleri ve hac açıktan açığa ve ekseriya parlak bir şekilde icra ediliyordu. Büyük yortu günlerinde Türk hükümeti dini merasimin bir engele maruz kalmadan icra edilmesi için kilise kapılarına kendiliklerinden yeniçeri nöbetçiler koyuyorlardı." Gayrimüslimler İslâm hukukunda ehl-i zimmet aile hukukunu ilgilendiren meselelerinde kendi dinî hükümlerine bağlı idiler. Millet sistemiyle birlikte bu konuda herhangi bir değişiklik yapılmamış ve gayrimüslimler evlenme, boşanma, miras ve vasiyet gibi meselelerini yine kendi dinî hükümlerine göre çözmüşlerdir. Bununla birlikte istemeleri halinde Osmanlı mahkemelerine de başvurma hakları vardı ki şer'iyeye sicillerinde onbinlerce gayrimüslimin hemen her konuda şer'î mahkemelere başvurduğu ve meselelerine İslâm hukukuna göre çözüm istedikleri görülmektedir. (Ali İhsan Karataş, "Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlere Tanınan Din ve Vicdan Hürriyeti", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 15, Sayı 1, 2006, s.270-271

¹³³ Patriğe Millet Başu ünvanı verildi. Milletın sözcük anlamı din olduğundan, böylece patrik dinsel bir cemaat olan Ortodoksların başu kabul ediliyordu. Böylece Ortodoks Patriği, sonradan diğer Millet Başlarına-yani dinsel cemaat başlarına verilen en geniş yetkiler ve ayrıcalıklarla donatılmış oldu. O zamana kadar İmparatorun emrinde bir dinsel başkan olan Patrik, şimdi İmparatorun koruyuculuğunda, kendi dinsel topluluğunun birçok dünyasal işlerinin de tartışılmaz yöneticisi olmuştu. Artık ortodoksların evlenme, boşanma, miras gibi özel hukuk sorunları ve giderek Ortodoksların arasındaki cezai de olsa öteki anlaşmazlıklar ya Patrik veya yetki verdiği Papazlar tarafından çözümlenecekti. Osmanlı İmparatorluğu Müslüman olmayan uyruklarının yalnız verecekleri vergiler ile ilgileniyor, öteki işleri kendi dinsel başkanlarına bırakıyordu. Bunun içindir ki, Osmanlı İmparatorluğu'nda altı yüzyıl boyunca, bir hukuk birliğinden söz etmek olanaksızdır.(Çoşkun, Üçok, "Osmanlı İmparatorluğu ve Rum Ortodoks Kilisesi", **Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri**, ATASE Yayınları, Genkur. Basımevi, 1986, s.191)

¹³⁴ Ali Fuat Örenç, **age.**, s.18; Aşkın Koyuncu, "Yunanistan'da Bağımsız Devlet", **Balkanlar El Kitabı**, C1, KaraM/Vadi Yayınevi, (Der. O. Karatay-B. A. Gökdağ), Ankara 2006, s.488-496, s. 490

¹³⁵ Şerafettin Turan, "Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hakimiyetinden Çıkışı", **Belleten**, C. XXIX/113, 1965, s.79; Meral Bayrak, **agt**, s. 25

memurlarıyla işbirliği yaparlardı. Bu düzen, on altıncı yüzyılda gerçek bir cemaat yönetimi ve yerel yönetim olarak kurumlaştı. Daha sonra padişah fermanlarıyla resmîyet kazandı. Belirli çiftliklere bağlı olmayan, her özgür köyün yerel yönetimi vardı.¹³⁶ Bir köy ya da bir kasaba, halkının dinsel bileşimine göre ayrı bir cemaat oluştururdu. Müslüman cemaatler, hristiyan cemaatler ya da karma cemaatler oluşabiliyordu. Aynı köy ya da kasabada, müslüman cemaatleri, Hristiyan cemaatleri, Yahudi cemaatlerini görmek mümkündü. Her cemaatin kendi yönetimi vardı. Osmanlı İmparatorluğu'nun doğuşunda ve gelişmesinde araştırılması gereken bu yerel yönetim sistemine uygun olarak Rum cemaatleri de oluşmuş ve gelişmişti.¹³⁷

Osmanlı Devleti'nin vermiş olduğu bu haklar azınlıklar için büyük bir özgürlük demektir. Bu yüzden Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan Rumlar, Osmanlı Devleti yönetimini daha önce yaşadıkları Venedik yönetimine tercih ediyorlardı.¹³⁸ Bu memnuniyet özellikle Rum yöneticilerin Yunan isyanı başladığında isyancılara destek vermesini bile geciktirmişti.¹³⁹

¹³⁶ Balkan Hristiyanlarının büyük çoğunluğu, geleneksel ve Osmanlı öncesine ait esaslara göre tesis edilmiş küçük köylerde yaşıyordu. Köyler, genellikle yöresel dile göre örneğin arkon, knez, çorbacı, kocabaşı veya hocabaşı gibi farklı ünvanlarla anılan görevliler tarafından yönetilmekteydi. Bunların bazıları yerel geleneğe göre köyün erkekleri tarafından ve genellikle de erkeklerin en zengin veya en cesurları arasından seçilirdi; diğerleri ise, geleneksel olarak bu makamı elinde bulunduran aile veya kabilenin üyesi olmaları hasebiyle bu görevdeydi. Bu idarecilere, kendilerinden ayan veya ihtiyar heyeti diye söz edeceğimiz kişiler yardım etmekte veya bu kişiler idarecilerle işbirliği halinde köyü yönetmekteydi. Çoğu topluluklar, önde gelenler tarafından yönetiliyordu. Sakinlerin hayat ve servetlerini de ilgilendiren meseleler dâhil olmak üzere büyük kararlar genellikle topluluğun tüm erkek üyelerinin katıldığı meclisler tarafından ele alınırdı. Çoğu köyler ayrıca, daha büyük bir örgütün bir parçasını teşkil etmekteydi; yerel toplulukların temsilcileri, ortak sorunları görüşmek üzere merkezi bir mahalde buluşurlardı. Köyün ileri gelenleri, ya yerel Osmanlı resmi konseyinin üyeleri arasında yer almakta ya da Hristiyanları ilgilendiren meseleler üzerine gayri resmi danışmanlar olarak hizmet vermekteydi. (Barbara Jelavich, *age.*, s.64)

¹³⁷ Nikos Svoronos, *age.*, s. 22

¹³⁸ Douglas Dakin, *The Unification of Greece (1770-1923)*, Ernest Benn Ltd., Londra 1972, s.10

¹³⁹ “ Rum soyundan gelen kocabaşılar, Türk rejiminin muhafaza edilmesinden yanaydılar. Ne de olsa Mora Beylerbeyi sadece bir milyon akçe alıp, Bâb-ı âli'ye iki milyon akçe gönderilirken, toplanan vergilerden bir buçuk milyon akçe kendilerine kalıyordu. Beş metropolitin, beş başpiskoposun, ve sekiz piskoposun Osmanlı yönetiminde rahatları yerinde idi ve bu yüzden durumlarının değişmesi işlerine gelmiyordu. (Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)*, C.5, Çev: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009, s.216

Osmanlı hâkimiyetinde yaşayan ve ilk olarak isyanları sonucu bağımsız bir devlet kurmayı başaran Rumlar birbirine benzemeyen birçok gruptan meydana geliyordu. Bu gruplar arasında ortak bir kültür yoktu. Gelenekleri ve görenekleri birbirinden farklı idi.¹⁴⁰ Bu farklı grupların varlığı ve yerel liderlerin çatışmaları Rumlar arasında bir birliğin kurulmasını engellemişti.¹⁴¹ Bu gruplar kısacası şöyle ifade edilebilir: Rumeliotlar (Rumeliler) Romelia'nın (Mora yarımadasının kuzeyi) dağlarında yaşayan özgür insanlardı. Agrapha ve Pelien Olympus Dağları'nın kuzeyinde Makedonya'nın güneyinde yaşıyorlardı. Armatoller gibi kendi düzenlerini kendileri sağlıyorlardı. Kendi yöneticilerini kendileri seçiyorlar ve vergileri bu yöneticileri topluyordu. Karakter olarak özgürlüklerine çok düşkünlü ve Yunan isyanında diğer bölgelerdeki Rumlara göre daha cesurca savaşmışlardı. Birçok Rumeliot ticaret ile meşgul idi. Akdeniz'den aldıkları çeşitli malları kuzey bölgelere Karadeniz kıyılarına taşıyorlardı.¹⁴²

Mora'da yaşayan diğer bir grup ise Moreotlar (Moralılar ya da Manyalılar) idi. Moralılar Yunan halkı tarafından fazla sevilmezlerdi. Moralı liderler entirikacı, hain, kinci karaktere sahip olmak ile suçlanırlardı. Morayı yerel liderler yönetirdi. Bu yerel liderler otoritelerini kurmuş oldukları küçük birlikler ile sağlıyordu. Bu küçük birlikler vergi toplamakta ve Kleflere karşı malları korumakta kullanılıyordu. Mora'da Armatol birlikleri yoktu. 1770'deki Rus teşvikiyle çıkan düzensizliklerden sonra Mora, birçok hırsız çeteleri ile dolmuş taşmıştı.¹⁴³

Yunanlı isyancılar arasındaki diğer iki önemli grup ise Armatoller ve Klefler idi. Bu iki grup Yunan isyanında başrolü oynamıştı.

¹⁴⁰ Keith R. Legg and John M. Roberts, **Modern Greece (A Civilization on the Periphery)**, Westview Pres, Oxford 1997, s.12

¹⁴¹ Barbara Jelavich, "The Balkans and The Greek War of İdependence", **Hellenism And The First Greek War of Liberation (1821-1830 Continuity and Change**, Edited: Nikiforos P. Dizmondouros, John P. Anton, John A. Petropulos, Peter Topping, Balkan Studies, Selanik 1976, s. 157

¹⁴² George Finlay, **History of the Greek Revolution and of the Reign of King Otho**, Zeno Pres, Londra 1971,s. 18

¹⁴³George Finlay, **age.**, s.25; David Howarth, **The Greek Adventure (Lord Byron and Other Eccentrics in the War of İdependence)**, New York Atheneum 1976, s. 29-30

Kleptler; hırsızlar, topraksız dağlara sürülen insanlardı. Bunlar kanunsuz bir şekilde yağma ve soygunlar yaparak yaşarlardı. Ancak Kleptler, Yunan isyanı sırasında birer kahraman olarak anılmaya başlandılar.¹⁴⁴ Kırk veya elli kişilik gruplar halinde faaliyet gösteren ve dağ topluluğunun hayran olduğu tüm ideallerin tecessüm etmiş hali olarak romantik bir şöhret elde eden bu topluluklar “*yorgunluk, açlık ve susuzluğa karşı olağanüstü ölçüde dayanıklı*” olarak bilinmekteydi; son derece güçlü ve büyük atlet olduklarına inanılmaktaydı. Silah kullanma konusundaki becerileri efsanevi bir hal almıştı. Çete savaşında ve “*düşmanları karanlıkta pusuya düşürmede*” uzmandılar. Bu insanların etkinliklerinin oluşturduğu yoğun hayranlık, modern Yunan tarih yazıcılığında yansımaları şu şekilde bulmaktaydı:

“Yakalandıklarında, Türk işkencecilerin ellerinde büyük metanet sergiliyorlardı. Tüm ıstıraplara sessizce tahammül etmek onlar için bir onur meselesi idi. Cesaretini yitiren veya işkence ile öldürülmekten kurtulmak için inancından vazgeçen tek bir klept bile söz konusu olmamıştı. Böyle can çekişerek ölme ihtimali yüzünden birbirlerini “kurşun sağlam olsun” ifadesiyle selamlarlardı. Eğer bir klept kurtulması imkânsız biçimde yaralanmışsa, düşmanlarının bir kazığın ucuna takıp kasabalarda ve köylerde dolaştırmalarını önlemek için yoldaşlarına kafasını koparmaları için yalvarır ve bu talep adeta kutsal bir istek gibi yerine getirilirdi”¹⁴⁵

Kleptler, kanunsuz bir hayat sürmelerine rağmen kilise ile ilişki içerisinde idiler. Bu durum onlara Yunan isyanı sürecinde bazı avantajlar kazandırmıştı. Kleptlerin arasına katılanlar için kiliselerde törenler yapılırdı. Bu törenlerde yeni kleptler istavroz çıkarır silahlarını değiş tokuş ederlerdi. Ama törenin temelini kanlarını değiştirmeleri tutardı. Bu bir manada kan değişikliği idi. Bundan sonra kilisede büyük bir ziyafet verilirdi. Mora’da birçok küçük kilise Kleptlerin ismi ile anılıyordu.¹⁴⁶ Ayrıca Kleptler Mora’da büyük bir zenginliğe de sahip olmuşlardı. Mesela Yunan Klept Stauraris 120 kasabayı kontrol ediyor, bu kasabaların her

¹⁴⁴ William St. Clair, **That Greece Might Still be Free**, Oxford University Press, Newyork-Toronto 1972, s.8

¹⁴⁵ Barbara Jelavich, **age.**, s.84

¹⁴⁶ Donma N. Dontas, **The Last Phase of the War of Independence in Western Greece (December 1827 to 1829)**, Institute for Balkan Studies, Selanik 1966, s.6

birinde ise 70 aile yaşıyordu. Staurnaris 8.000 büyük baş hayvana sahipti. Büyük bir araziyi işletiyordu ve emrinde 400 savaşçı vardı.

Armatoller, Osmanlı devleti için çalışan paralı askerlerdi. Armatoller Bizans, Venedik dönemlerinde de Mora'da bulunan bir teşkilattı. XVI. yüzyılda Armatoller Bosna, Arnavutluk, Bulgaristan, Makedonya, Korent körfezi bölgelerinde de bulunuyordu. Fakat Mora'da armatol yoktu. Armatollerin görevi Kleflere karşı kasabaları, kaleleri ve yoldaki kervanları korumaktı.¹⁴⁷ Osmanlı Devleti Armatol¹⁴⁸ gruplarına köylerin meclisleri üzerinde yönetim hakkı verdi ve asayişini temin edip vergileri toplama sorumluluğunu yükledi. Bu grupların ücretleri, korumakla yükümlü oldukları mahaller tarafından ödenmekteydi. Liderler kaptan, izleyicileri ise palikarya diye isimlendiriliyordu. Kaptanlık babadan oğla geçen bir görev olabildiği gibi, köy ihtiyar heyetinin seçimine de bağlı idi. Bâb-ı âlî tarafından tanınmalarına ve yetkilendirilmelerine karşın, bu grupların kendi bölgeleriyle yakın bağları da vardı. Ayrıca yerel hükümet veya ileri gelenler tarafından tutulan kapî, yani inzibatlarda bu teşkilatın bir ögesi idi.¹⁴⁹ Armatoller kısaca Osmanlı Devleti'nin kırsal bölgelerdeki polis teşkilatlarıydı ve Osmanlı Devleti onların yaşadıkları bölgelere yerel özerklikler vermişti.¹⁵⁰

Osmanlı Devleti farklı gruplardan oluşan Rumları idare edebilmek için birçok farklı bölgesinde farklı idari yapılar kurmuştu. Bunlardan biri Mora Yarımadası'nın güneyinde bulunan Manya (İsparta) bölgesinde kurulan idi. Manya; Kaptan Paşalığa yılda ödediği az bir vergiyle bağlıydı. Bu da önceleri dört bin kuruş iken sonraları onbeş bin kuruşa kadar çıkartılmıştı. Manya aslında 8 kaptanlığa ayrılmıştı, ancak daha sonra on bir kaptanlık olmuştu. Kaptanlardan biri ölünce yerine mirasçısı geçirdi. Sarp kayalık olması ve Müslümanlardan kimsenin oturmaması sebebiyle Osmanlı bir idari teşkilat kurmamış bu da bölgedeki kaptanların kendi başlarına hareket etmesi sonucunu doğurmuştu. Kaptanlar kendi aralarından birini reis

¹⁴⁷ Douglas Dakin, *age.*, s.18

¹⁴⁸ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi* (18. ve 19. Yüzyıllarda) eserinde Armatol kelimesi yerine Mortolos sözcüğünü kullanmaktadır.

¹⁴⁹ Barbara Jelavich, *age.*, s.84

¹⁵⁰ George Finlay, *age.*, s.20

seçerlerdi. Ancak bu yöntem daha sonra değiştirilerek reisler, Manya Başbuğu ünvanı ile Kaptan Paşalar tarafından atanır oldu.¹⁵¹

Osmanlı Devleti yönetimi altına aldığı Ege adalarında da farklı bir yönetim tarzını benimsedi. Ege Adaları Türk egemenliği altına alındıklarında yönetim olarak önceleri Kaptanpaşa Sancağı'na bağlandı. Merkezi Gelibolu olan Sancak XVI. Yüzyıl sonlarında Cezâir-i Bahr-i Sefid Eyaletine dönüştürüldü. 1867'de kabul edilen Vilayetler Nizamnamesi ile yeni bir idari düzen kurulurken de, Biga, Midilli, Sakız, Rodos, İstanköy ve Kıbrıs, Cezâir-i Bahr-i Sefid Vilayeti adı altında bir araya getirildi, fakat çok geçmeden Biga ve Kıbrıs Sancaklarını ayırmak ve İstanköy yerine de Limni'yi Sancak merkezi yapmak suretiyle Vilayet'in sancak sayısı 4'e indirildi. Bu değişiklikler sırasında Vilayet merkezi Sakız'la Rodos arasında sık sık değiştirildi, sonunda Rodos'ta karar kılındı.¹⁵²

Osmanlı, yönetimi altına aldığı adalarda yaşayan Rumları özendirici tedbirler aldı. Ege adalarından az vergi toplanıyordu. Bunlardan vergiler, tek tek yükümlülerden değil, toplu biçimde adalardan alınıyordu. Her ada için yıllık toplam bir vergi öngörülmüştü. Adalılar bu toplu vergiyi kendi aralarında bölüşerek topluyorlardı. Vergi oranı öteki bölgelere kıyasla daha düşüktü.¹⁵³

Osmanlı Devleti, adaları Yunanlılardan'dan ya da Bizans'tan değil Venedik'ten, Ceneviz'den ve Rodos Şövalyelerinden almıştı. Bunun bir sonucu olarak da adalar halkına kendi dinlerini ve dillerini korumak, kendi dillerinde öğretim yapmak hakkını tanıırken buralarda Venediklilerin ve Cenevizlilerin uyguladıkları yönetim biçimini kısmen olsun sürdürmekte de bir sakınca görmemişti. Çünkü klasik Osmanlı egemenlik anlayışına göre önemli olan; aman dileyenlerin ehl-i zimmet statüsüne alınmaları, yani devletin yüksek hâkimiyetini kabul etmek, düşmanca davranmamak ve belirli vergiler ödemek koşullarıyla kendi cemaatlerini

¹⁵¹ Ahmet Cevdet Paşa, **Tarihi-i Cevdet**, Matba-i Osmaniye, İstanbul, 1301, C.XI, s. 116-117

¹⁵² Şerafettin Turan, "Geçmişten Günümüze Ege Adaları Sorunu Boyutlar, Taraflar", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri (Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri -20 Temmuz 1974'e Kadar)**, Ankara 1986 s. 35-53, S.36

¹⁵³ Bilal N. Şimşir, **Ege Sorunu Belgeler C.1 (1912-1913)**, TTK, Ankara 1989, s. XIV

ilgilendiren konularda serbestçe davranmalarına olanak sağlamak idi. İç yönetimde tanınan bu kolaylıklar malî, hatta adlî konuları da kapsamakta ve birer fermanla saptanmaktaydı.

Adaların yönetimi ilk olarak şöyle tanzim edildi: Büyük adaların yönetimi halk tarafından seçilen ve genellikle 12 kişiden oluşan Demogerondia denilen yerel bir meclise bırakıldı. Bu meclisin başkanına Demogeronte deniyordu ki bir tür belediye başkanı ya da şehir kethüdası demektir. Her adaya, geliriyle orantılı yıllık bir vergi saptandı. Maktu adı verilen bu vergi yerel meclislerce halktan toplanıyor ve belirli zamanlarda adaya gelen Türk hazine görevlilerine teslim ediliyordu. Maktu vergiyi ödeyen adalar halkı, bazı vergi yükümlülüklerinden bağışık sayılmışlardı.

Osmanlı Devleti daha sonraki yıllarda, Avrupalı devletlerin yaptıkları baskılar sonucunda adalardaki özerklikleri genişletmek zorunda kalmış, genişletilen bu özerklikler adaların bağımsızlığa kavuşmasında bir dayanak olarak kullanılmıştı.¹⁵⁴

Osmanlı Devleti'nin tüm Ege adalarında ve Yunan anakarasında kurmuş olduğu adaletli yönetim Rum halkının Osmanlı yönetimini tercih etmesine sebep olmuştu. Bunun en büyük kanıtı da şuydu: Osmanlı Devleti, 1699 Karlofça Antlaşması ile Mora topraklarını Venedik'e terk etmişti. Bölgenin kontrolünü ele geçiren Venedikliler, Mora halkına ağır vergiler yüklemişler ve sert müdahalelerde bulunmuşlardı. Yapılan ekonomik baskılara Katolik din adamlarının tazyiki de eklenince Moralılar Türk idaresinin kendileri için ne büyük bir nimet olduğunu anlamışlardı. Bunun üzerine Sadrazam Damad Ali Paşa Osmanlı Ordusu ile 1715 yılında İstanbul'dan hareket ederek Mora'yı tekrar fethetmiş, ancak Avusturya'nın da mücadele girmesiyle savaş uzamıştı.¹⁵⁵ Bununla birlikte, 1718 yılında yapılan Pasarofça Barışı ile Mora tekrar Osmanlı Devleti'nin eline geçmişti. Osmanlı Devleti Mora'yı alınca Mora halkı büyük sevinç gösterilerinde bulunmaktan çekinmemişti.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Şerafettin Turan, "Geçmişten Günümüze Ege Adaları Sorunu Boyutlar, Taraflar" s. 38

¹⁵⁵ Erhan Afyoncu, "Osmanlı İdaresinde Yunanistan", **Balkanlar El Kitabı**, C.1, s.333

¹⁵⁶ Justin McCarthy, **Ölüm ve Sürgün**, Çev: Bilge Umar, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 1995, s. 51

Osmanlı Devleti'nin Mora'yı tekrar ele geçirmesinden sonra Mora'da ve Adalarda daha özerk bir idare kuruldu. Rumlar kasabalarının menfaatlerini korumak amacıyla aralarından seçtikleri temsilcileri eyaletlerdeki Divan'lara gönderdiler. Diğer yandan bu temsilcilerin oluşturduğu kurul, yönetim ve vergilendirme konusunda uzman Mora Senatosu'na delege yolluyor, bunlardan Hristiyan iki üye ve müslüman iki üye ile Tripoliçe vezirinin Divan'ında yerlerini alıyorlardı. Has konumunda olup sultanın ailesinin toprakları sayılan adalar, Kaptan Paşa tarafından kontrol ediliyor ve bu paşanın bölgelerdeki temsilcisi, XVIII. yüzyıldan itibaren Fenerli olmak kaydıyla, donanmanın bir tercümanı oluyordu. Osmanlı filolarına deniz malzemesi sağlanması karşılığında, adalar önemli malî imtiyazlara sahip olmuş, kendi kendilerini yönetmiş ve ordu kurmakta dahi serbest hale gelmişlerdi. Denizciler ve tacirler zengin bir sınıf oluşturarak yerel meclisler üzerinde etkili olmuşlar ve Osmanlı Devleti temsilcileri ile işbirliği yapmayı adet haline getirmişlerdi. 1756 İpek patrikliğinin aynı dönemde Ohrid'deki Bulgar metropolitliğinin de kaldırılması üzerine hiyerarşinin yüksek kademeleri de Rumların elinde kalmıştı.¹⁵⁷

Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasında kurmuş olduğu bu özerk yapılar Balkan uluslarındaki milliyetçilik fikirlerinin kolayca güçlenmesine yardımcı olmuş ve isyan hareketlerini de tetiklemişti.

b) XVIII. Yüzyılda Rum Toplumundaki Değişim ve Gelişim

Mora yarımadası ve Ege sahillerinde yaşayan Rumlar, Bizans Devleti'nin zayıflaması ile birlikte Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına girmişler ve 433 yıl boyunca Türklerle birlikte yaşamışlardı. Ancak bu uzun süre Rumların bağımsız bir devlet kurma hayallerini engellememişti.¹⁵⁸ Rumlar, Bizans İmparatorluğu'nun çöküşünü, kendilerine günahlarından dolayı Tanrı tarafından verilen bir ceza olarak görüyorlar ve Osmanlı egemenliğinde uzun süre yaşamak zorunda kalmayacaklarına

¹⁵⁷ George Castellen, **Balkanların Tarihi**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1993, Çev: Ayşegül Yaraman-Başbuğu, s.267

¹⁵⁸ Osmanlı egemenliğinde yaşayan Rumlar görünüşlerine rağmen hiçbir zaman iyi bir azınlık olmamışlardı. Türkleri ve diğer milletleri sevmezlerdi. Kendi kültürlerine sınıksız bağlı yaşarlardı. Türkçeyi çok öğrenmezlerdi.(Mithat Sertoğlu, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Azınlık Meselesi", **Belgelerle Türk Tarih Dergisi**, Sayı:25, Ekim 1969, s. 44-52, s.44)

inanıyorlardı. İnançlarına göre Yaradılış'tan sonraki yedinci bin yılın sonunda (1492) dünyanın sonu gelecekti.¹⁵⁹

On altıncı ve on yedinci yüzyıllarda Rumlar için Osmanlı egemenliğinden kurtulmak hala bir düş gibi görünüyordu. Rumlar arasında yaşatıldığı biçimiyle, bir gün kurtulacaklarına dair itikatları olmasının yanı sıra, kurtuluşun ancak ilahi güç tarafından sağlanacağına da inançları devam etmekteydi. Er veya geç taht varisi soylarının eski gücüne kavuşacağına ve İstanbul'u (Konstantinopolis) geri alacaklarına inanıyorlardı. Kuzeyden gelen sarı saçlı özgür ırkı anlatan "*Ksanthon genos*" destanı da hala gerçekleşeceğine inanılan bir metindi. Bu destansı insanlar ise Osmanlı yönetimi altında olmayan tek Ortodoks halk olan Ruslarla özdeşleştirilmekteydi.

XVII. yüzyılda Myra Metropoliti Matthaïos, Osmanlı egemenliğinden kurtulmak için Ruslara bel bağlandığını şu dizelerle ifade etmekteydi:

"Sarı saçlı ırkın gelip bizi özgürlüğümüze kavuşturmasını

Moskova'dan gelip bizi kurtarmasını umut ediyoruz-

Kâhinlere, sahte kehanetlere inanıyoruz

Ve zamanımızı boş şeylerle harcıyoruz.

Türk'ün ağını kaldırsın diye üzerimizden

Umudumuzu kuzey rüzgârına bağlıyoruz¹⁶⁰

Ancak on sekizinci yüzyıla gelindiğinde Yunan toplumunda önemli değişiklikler görülmeye başlandı. Rumlar Avrupalı büyük devletlerin kendi aralarındaki mücadelelerinden ve Osmanlı'ya karşı yaptıkları baskılardan yararlanarak ticari alanda büyük faaliyetlere girişmişler ve kısa süre içerisinde zenginleşmişlerdi. Bu ticari faaliyetlerin sonunda Rumlar için bağımsızlık artık bir düş olmaktan çıkmış, gerçekleştirilmesi istenen bir hedef haline gelmişti.

¹⁵⁹ Nurettin Türsan, **Yunan Sorunu**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul 1980, s.5

¹⁶⁰ Richard Clogg, **age.**, s.31; Theophilus C. Prousis, **Russian Society and the Grek Revolution**, Northern Illinois University Press, Dekalb 1994, s. 4; Meral Bayrak, **agt.**, s. 19

Osmanlı Devleti'nin, 1715 yılında (Pasarofça Antlaşması) ile Mora'yı ele geçirmesi Rumların ekonomik hayatlarında bir dönüm noktası oldu. Osmanlı bu fethi ile Balkanlarda ekonomik yaşamı felce uğratan savaşları da sona erdirmişti. Barış ile birlikte bölge, Anadolu Avrupa ticaretinin merkezi oldu. Akdeniz ticareti İtalyan Devletlerinin Akdeniz'deki etkinliğinin azalması ile birlikte iki büyük gücün eline geçti: Fransa ve İngiltere. Rumlar için çok önemli bir olay da ticaretin, Osmanlı İmparatorluğu'nun güney ve güney doğu bölgelerinden kuzey ve kuzeybatıya geçmesiydi. Batı dış ticaretinin gelişmesi, Balkan Yarımadası ticaretinin de gelişmesine yol açtı. Osmanlı Devleti'nin Balkan Yarımadası'nın ticareti de Rumların elinde bulunmaktaydı.¹⁶¹ Tek rakipleri, Selanikli Yahudilerdi; ama bu rekabet fazla önemli değildi. Zira Rumlar, Anadolu'daki Ermenilerle de işbirliği halindeydiler. İzmir ve Selanik Osmanlı Devleti'nin ticaret merkezleri oldu. Bunun dışında, Yanya, Arta, Patra, Iraklio (Girit) ve Sakız Adası gibi kentler de oldukça önemli ticaret merkezleri haline geldi. Batı Avrupa, Almanya ve Avusturya'da, daha sonra da Rusya (Odesa) ve Fransa'da (Marsilya) Yunan toplumları oluştu. Bunlar evvelce olduğu gibi göçmenlerden değil, ticaret amacıyla yurt dışına giden ve yerleşen Yunanlılardan oluşmuştu.¹⁶² Batılılar arasında süren rekabetten

¹⁶¹ Osmanlı Ticaretinin Rumların eline geçmesini Bilal Şimsir "*Ege Sorunu (1912-1913)*" adlı eserinde şu şekilde anlatmaktadır: "Rum isyanı başladığında Osmanlı'ya başkaldıran, Ege'de egemenlik iddiasında olan bu filo, Yunan ticaret filosunun bir parçasıydı ve bir bakıma Osmanlı yönetiminin de eseri idi Osmanlı Devleti, Fatih Sultan Mehmed zamanından başlayarak Doğu Akdeniz'deki Ceneviz ve Venedik deniz ticaretine ezici darbeler indirmiş, bunlardan boşalan yerin öncelikle Osmanlı Rumları'nca doldurulması yolunu açmıştı. IV. Haçlı Seferi'nden Beri Ege'de üstünlük "Bizans İmparatorluğu'ndan Venedik Tüccar Devleti'ne geçmiş bulunuyordu, yerli Rumlar, Katolik Venediklilerce eziliyor, sömürülüyorlardı. Osmanlılar, Rumlar için kurtarıcı olarak Ege'ye çıktılar ve birçok yerlerde Rumlar'ın çağrısı üzerine adaları Venedik'ten aldılar. Osmanlı yönetimi, savaşlarda Türk-Müslüman halkı kullanıyor, ticaret işlerini ise daha çok Rumlar'a bırakıyordu. Yalnız Girit Adası'nın Venedik'ten alınmasında Türk-Müslüman halk yüz bin can verdi. Ada alındı ve Rumlar için bir ticaret kapısı daha açıldı. Osmanlı yönetimi Rumlar'ı ticarete özendiren tedbirler de almıştı. Ege adalarından az vergi toplanıyordu. Buralarda vergiler tek tük yükümlülerden değil, global biçimde adalardan alınıyordu. Her ada için yıllık toplam bir vergi öngörülmüştü. Adalılar bu global vergiyi kendi aralarında bölüşerek topluyorlardı. "Vergi oranı, öteki bölgelere bakarak daha düşüktü. Venedik vergilerine oranla ise çok çok hafifti. Ege adaları, öteki Osmanlı eyaletlerinden farklı olarak Kaptan Paşa'ya Bağlanmıştı. Osmanlı donanması, arada bir adalara şöyle bir uğramakla yetiniyordu. Adalılar kendi işinde, gücünde, ticaretindeydi Bu elverişli koşullarda Rum deniz ticareti geliyordu, Fener Rumlar'ı Osmanlı Bürokrasisi'ne giriyorlar, Mora ve adalar Rumları da kendilerini deniz ticaretine veriyorlardı. Osmanlı yönetimi, deniz ticaretini adeta Rumlar'ın tekeline bırakmış, bir Rum ticaret filosu, bir Rum tüccar sınıf yaratmak için elinden geleni yapmıştı." (Bilal Şimsir, *age.*, s. 14)

¹⁶² Akdeniz ticareti ve Osmanlı Devleti'nde özel konumlarından dolayı Yunanlılar çok zenginleşmişlerdi. Bazı Yunanlılar Yunanistan'da yaşarken bir kısım Yunanlı tüccar ise Avrupa'nın büyük ticaret merkezlerinde yerlerini almışlardı. Örneğin 1786 ve 1820 yılları arasında Viyana'daki Yunan nüfus hızla artmış 500'den 3000 belki daha fazla bir sayıya ulaşmıştı. Bu Yunan nüfusa

yararlanmayı başaran Yunanlılar, böylece onların kapitülasyon haklarından da yararlandılar.¹⁶³ Yunan ticaret filosu bu arada çok gelişti¹⁶⁴ ve Osmanlı karasuları dışına çıktı. Akdeniz'de seferler yapmaya başladı.¹⁶⁵ Fransa ile İngiltere arasında patlak veren deniz savaşı sırasında Yunan ticaret filosu her iki ülkeye de hizmet etti.¹⁶⁶ On dokuzuncu yüzyılda Osmanlı Devleti'ndeki en güçlü ve hızlı gemiler Rumlaralara aitti.¹⁶⁷ Aslında Rum ticaret filosunun bu büyük gelişimini sağlayan iki olay vardı: Küçük Kaynarca Antlaşması (1774) ile Ruslar, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ortodokslara birtakım haklar tanınmasını ve Rus bandıralı gemilerle seyahat etmelerini sağladı.¹⁶⁸ Bundan başka Fransız ihtilali ve Napolyon

Viyana Üniversitelerine eğitim için gelenlerde dâhildi. (C.W. Crawley, **The New Cambridge Modern History**, s.545) ; Avrupa'nın değişik kentlerinde kurulan Yunan kolonileri arasında Londra, Viyana, Marsilya ve daha sonraları Odessa kolonileri çok güçlendi. Bu koloniler, anayurtlarındaki tutumlarına uygun olarak yerel Ortodoks kilisesi civarında örgütlenmekteydi; kolonilerin sakinleri dillerini ve güçlü bir dini ve ulusal kimlik bilincini muhafaza etmekteydi. Bu göçmenler, tüm iktisadî alanlarda faaliyet göstermekteydi. Bazıları çok başarılıydı; diğerleri de güç bela yaşıyordu. Fakat hepsi birlikte, üyeleri eğitim fırsatlarına ve bir Balkan köylüsünden çok daha geniş bir vizyona sahip, ulusal bilinci olan sıkı bir topluluk oluşturmaktaydı.(Barbara Jelavich, **age.**, s. 60)

¹⁶³ Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ve Yaş Antlaşması ile Rusya, Osmanlı Devleti'nden bazı imtiyazlar almayı başarmıştı. Rusya Küçük Kaynarca Antlaşması ile Osmanlı coğrafyasındaki ortodoksların hamiliğini elde etti. Rumlar bu antlaşmanın ardından 1779 yılında Rusların bayrağı altında ticaret yapma ve boğazlardan serbest geçiş hakkını kazanmışlar, böylece Rusya'nın koruyuculuğu altına girmişlerdi (Barbara, Jelavich, **Russia and Greece During The Regency of King Othon 1832-1835**, Balkan Studies İnstitute, Selanik 1962, s.18)

¹⁶⁴ Napolyon savaşlarından sonra İngiliz donanmasının Fransızları Doğu Akdeniz'den uzaklaştırması ile birlikte Rumlar burada en güçlü tüccarlar haline gelmişti 1813 yılında Rumların en az 615 gemisi (bunların bazıları Amerikalılar tarafından yapılmış ve bu gemilerin 153.180 tonluk bir yük taşıma hacmi vardı.17.500 gemici bu gemilerde çalışıyordu. Yunan gemilerinde 5878 top bulunuyordu.(Paul Constantine Papas, **age.**, s.13)

¹⁶⁵ Rumların ticari faaliyetleri iki ana yönde gerçekleşiyordu. Bunlardan birisi, Rum tüccarlar Teselya'dan Epirus'tan ve Makedonya'nın kuzey bölgelerinden aldıkları mamulleri Avusturya-Macaristan, Güney Almanya, Tuna prenslikleri ve Güney Rusya'ya taşımaktı. İkinci olarak ise Ege adalarından, İtalya limanlarından ve Karadeniz'den aldıkları ürünü Batı Akdeniz'e götürmekteydiler. (Yannis Yannouloupoulos, "Greek Society on the Eve of Independence" **Balkan Society in the Age of Greek Independence**, Edited: Richard Clogg, Macmillan Press, London 1981,S.25)

¹⁶⁶ Rumlar 18. yy. başında 600 gemilik bir filoyla kaçak ticaretin başında idiler. (İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, Hil Yayınları, İstanbul 1987, s. 51-52)

¹⁶⁷ Lord Courtney of Penwith, **Nationalism and War in the Near East.**, Clarendon Pres, Oxford 1915, s.45

¹⁶⁸ Rusya İmparatorluğu da 18. yüzyılın sonlarında Balkanlar ve Doğu Akdeniz'de ticari etkinliğini arttırdı. Ancak ticari denizcilikte pek varlık gösteremeyen Rusya'nın ticari filosu, büyük ölçüde Rum armatörlerden meydana geliyordu. Rus bandırası ile faaliyet gösteren Rum armatörler bu sayede çok zenginleştiler ve Rusya'nın Karadeniz sahillerinde büyük ticaret kolonileri kurdular. (İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, s.60)

savaşları ¹⁶⁹ sırasında Rum ticaret filosu İngiliz ablukasını yarmış ve Fransız halkına yiyecek taşımıştı. Bu, Rum filosuna olan güveni son derece arttırmıştı. Bahsedilen dönemde Akdeniz'in tek serbest limanı olan Selanik, Orta Avrupa'nın büyük bir ticaret deposu oldu. Yüzyılın sonuna doğru, Rumlar Fransızların rekabetini kırarak karşılarında tek rakip olarak yalnız İngilizleri görmeye başladılar. Ege adaları ve özellikle Çamlıca (Hydra), Suluca (Spetsai) ve İpsara (Psara) adaları çok önemli ticaret filolarına sahip oldular.¹⁷⁰ Ticaret alanındaki çalışmalar, ülkedeki üretimi de olumlu yönde etkiledi. Zirai ürünlerde artış oldu. Bundan hem büyük mülk sahibi Türkler hem de Rum mülk sahipleri yararlandı. Özellikle Mora'daki kaba kumaş, ipekli kumaş, kürk, boyanmış pamuk ipliği üretimi çok arttı. Bu ürünler çoğunlukla Batı Avrupa'ya ihraç edilmekteydi. Bu arada el işleri, ev ekonomisinden ayrılmış, bunun sonucunda yeni üretim merkezleri kurulmuş ve dolayısıyla ihracat alanları daha da genişlemişti. Büyük sermaye eksikliği nedeniyle, sermaye ile iş gücünün ortak olduğu şirketler kuruldu. Bu şirketler, hisse senetleri esasına göre kurulmuştu. Mademohoria ile Ambelakia bölgelerinde kurulan ortaklıklar, yetkinlikleri yönünden Batı ticaret çevrelerinin hayranlıklarını doğurmuştu.¹⁷¹

On yedinci yüzyıldan bu yana ticaret ile zenginleşen Rum burjuvazi ulusal bilincin ortaya çıkışında önemli roller oynadılar. Rum zenginler okullar yaptırarak¹⁷², kitaplıklar kurarak, güçlendikçe daha fazla yetişmiş insana gereksinim duydukları için burslar vererek, bir yandan Osmanlı Devleti içindeki Rum gençlerin giderek laikleşen bir eğitim olanağına kavuşmasını sağlamışlar, diğer yandan da Avrupa'da oluşan yeni düşüncelerin hızla Osmanlı Devleti içindeki eğitimli Rum toplumuna ulaşmasını kolaylaştırmışlardı. Rum tüccarların desteği ile önce yalnızca

¹⁶⁹ Napolyon savaşlarında Fransızların ve İngilizlerin Akdeniz'deki mücadeleleri her iki ülkenin Akdeniz'deki ticari faaliyetlerine büyük darbeler vurmuştu. Bu mücadele de Yunan tüccarlar için büyük bir fırsat ortaya çıkarmıştı. (L.S. Stavrinou, **age.**,s.275)

¹⁷⁰ Theophilus C. Prousis, **age.**, s.11

¹⁷¹ Nikos Svoronos, **age.**, s.27-28

¹⁷² Rum tüccarlar ve ortodoks cemaati okullar için büyük yatırımlara girişmişlerdi: 18. yüzyıl sonlarında Ayvalık'ta yetmiş sınıflı, amfili kütüphaneli bir okul için 7000 kuruş harcanmıştı; Sakız'da aynı toplamin harcadığını biliyoruz; Bükreş ve Yaş'ta bundan çok daha büyük yatırımlara girişilmişti. Yanya'daki okul için, o yıllarda astronomik bir sayı olan 600.000 altın drahmi harcanmıştı. 1749 da Yaş'ta eğitim mecburi olmuştu. (Herkül Millas, **age.**, s.43)

İstanbul'daki Patriklik akademisinde¹⁷³ eğitim görme olanağına sahip Rum gençler, başka yerlerde okuma şansına sahip olmuşlardı¹⁷⁴. İzmir, Bükreş, Sakız, Ayvalık gibi yerlerde Rum tüccarların açılmasını sağladıkları okullarda, giderek laik bir eğitim verilmeye başlandı. Bu okullarda dinsel konulardan çok Yunan klasikleri, matematik ve doğa bilimleri okutuldu. Buralardaki öğretmenlerden pek çoğu Batı üniversitelerinde eğitim görmüşlerdi. Bu okulların parlak mezunlarına da Rum tüccarların sağladıkları burslarla Batı üniversitelerinin kapıları açılıyordu. Batı üniversitelerinde eğitim gören Rum gençler sadece Aydınlanma'nın¹⁷⁵, Fransız Devrimi'nin, romantik milliyetçiliğin başlıca görüşleriyle tanışmakla kalmayıp; Antik Yunan dili ve uygarlığının eğitim görmüş çağdaşlarının düşüncelerinde ne denli olağanüstü bir yer tuttuğunu gördüler.¹⁷⁶ Bu anlayış sonucunda Eski Yunan'a olan ilgi arttı ve bu ilgi Rumlar arasında milliyetçilik fikrini de güçlendirdi.

Rumlar arasındaki değişimin diğer bir göstergesi de basılan Yunanca kitap sayıları idi. XVI. ve XVII. yüzyıllarda, özellikle Venedik'te Yunanca kitaplar basılıyordu. XVIII. yüzyılda Rum burjuvazisinin ortaya çıkışıyla birlikte Yunanca kitap sayısı hızla arttı. Bu yüzyılın ilk çeyreğinde yüz eserden biraz fazla yayımlanmışken, son 25 yılında yayımlanan Yunanca kitap sayısı 700'ü aşmakta,

¹⁷³ Patriklik Mektebi ya da Fener Rum Mektebi olarak anılıyordu. Bu okulun tarihi, İstanbul'un fethinden önceki yıllara gidiyordu. Okulda eski Yunan dili, felsefe, ilahiyat, riyaziyat ve fizik bilimleri okutulmakta ve buradan yetişen gençlerden bir kısmı kilise teşkilatında, bir kısmı da Osmanlı Devleti'nin önemli mevkilerinde çalışmaktaydı. Fenerli adını taşıyan ve birçoğu, Saray ve Bâb-ı âli Tercümanlığı, Eflak ve Boğdan Voyvodalığı gibi görevlerde bulunan kimseler, hep bu okuldan yetişmekteydi.(İlnur Polat, "Türk Yunan İlişkileri Çerçevesinde Rum Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Yeri ve Önemi", (Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri (Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri -20 Temmuz 1974'e Kadar), Ankara 1986, s.445

¹⁷⁴ Örneğin Macaristan'daki 17 kentte Yunan tüccarlarının çocukları için kurulmuş okulların bulunduğu biliniyor. (Şükrü S. Gürel, **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ümit Yayıncılık, Ankara 1993, s. 24-25

¹⁷⁵ Aydınlanma felsefesinin temel düşüncesi bireyin kendi kaderini belirleme yeterliliğine sahip olduğu düşüncesidir. Aydınlanma düşüncesi bu bağlamda başka milletlerin yönetimleri altında yaşayan halkların özgürlük hayallerini kurmalarını desteklemiştir.(Kemal H. Karpat, **Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk**, İmge Kitabevi, Çev: Recep Boztemur, İstanbul 2004, s.32)

¹⁷⁶ Osmanlı yönetiminin egemen olduğu yüzyıllarda antik Yunan'a ilişkin yok denecek kadar az şey biliniyordu, ancak yeni yetişen Yunan gençler klasik Batı kültürünün etkisi ile de uygar dünyanın saygı duyduğu bir mirasın varisleri olduklarını anlamaya başladılar. Yunan isyanının biraz öncesinde eski Yunan terimlerinin kullanılması sapkınlık ölçülerine vardı. On dokuzuncu yüzyılın ilk on yılında, Kilise yetkililerinin şaşkın bakışları altında milliyetçiler çocuklarını, Hristiyan adlarından çok antik Yunan büyüklerinin adlarıyla vaftiz etmeye başladılar. Hatta Bazı fanatikler kendi adlarını da değiştirmeye kalktılar. (Richard Clogg, *age*, s.40-41)

XIX. yüzyılın ilk yirmi yılı içinde basılan Yunanca telif ve çeviri eser sayısı ise 1300'ü bulmaktaydı.

Yunanca konuşulan kültürel evrendeki değişimin asıl göstergesi, basılan kitapların içeriğindeki değişikliklerdi. XVIII. yüzyılın başlarında daha çok dinsel içerikli kitaplar yayımlanırken, 1821'den önceki yıllarda basılan kitapların içeriği laikleşmişti. Bu arada Batılı filozof ve bilim adamlarının kitapları da Yunancaya çevriliyordu.¹⁷⁷

Yunan toplumunda yaşanan tüm bu gelişmeler ve değişimler 1821 Yunan isyanının hazırlayıcı sebeplerinden biri olmuştu.

2- Yunan Aydınlanma Hareketi ve Yunan Aydınlarının İsyana Etkisi

On sekizinci yüzyılda yaşanan gelişmelerin Akdeniz'de oluşturduğu uygun ticari koşulları değerlendiren Yunanlılar ekonomik olarak güçlenmişler ve Avrupa'nın büyük şehirlerinde ticaret koloniler kurmuşlardı. Bu ekonomik güç, birçok Yunan gencin Avrupa'nın önemli şehirlerindeki üniversitelerde okuma fırsatı yakalamasını ve Batı tarzında laik eğitim veren Yunan okullarının Osmanlı coğrafyasında kurulmasını sağladı. Avrupa ile yakın ilişki içerisinde olan Yunanlılar, Avrupa'daki aydınlanma düşüncesini¹⁷⁸ ve ihtilal fikirlerini yakından takip etme şansını buldular.

Yunan toplumunda görülen bu değişime paralel olarak on sekizinci yüzyılda Avrupa'da dünyayı sarsan olaylar yaşanıyordu.¹⁷⁹ Bu yüzyılda üç yıl (1748-1751)

¹⁷⁷ Şükrü S. Gürel, *age.*,s. 23-24

¹⁷⁸ Yunan aydınlanma düşüncesi, Yunanlıları Osmanlı toplumundaki ortodoks hristiyan topluluğundan ayırma ve ulusal bilinç kazandırma konusunda çok etkili oldu. Bu ulusal bilinçlenme de Yunan isyanına giden sürecin temel taşlarından biri olarak hizmet gördü.(Richard Clogg, **Modern Yunanistan Tarihi**, s.40)

¹⁷⁹ On sekizinci yüzyıl, Aydınlanma Yüzyılı olarak bilinir. Bu yüzyılda (kimi) insanlar yeni bir anlayışın ışığında yeni bir inanca yönelmişlerdi. "Mantık", "bilim" gibi kavramlar genel iyimserlik ve eylem rüzgarları estirmişti. Toplumun değişmesi ve iyileştirilmesi, ama daha önemlisi insanın kendisinin de değişmesi ve daha "iyi" ve mutlu olması gündeme gelmişti. Reformlar ve keşifler artık insanları heyecanlandırmaktaydı. Bilimsel bir yöntemle "ileri" ye gitmek hemen hemen bir fetişe dönüşmüştü. "Eski düzen" ise kimi çevrelerce kötülenmiş; bütün kötülükler "eski"ye yüklenmiş, eskiden kurtulma hep güzel bir yol olarak algılanmıştı. Aydınlanma, hürriyet, ilerleme, insanın değeri, evrensel insanlık, hukuki haklar, insanın mutluluğu, peşin yargılara ve boş inançlara, dinin peşin yargılarına karşı olmak gibi düşünceleri ortaya çıkaran bir hareketti. Bu yüzyılda, özellikle yüzyılın ikinci yarısında toplumsal yapı; tepede bu yapının yandaşları ruhban sınıfı ile birlikte aristokrasinin

içerisinde Montesquieu'nun *Yasaların Ruhunu*, Buffon'un, *Doğa Tarihi* yayımlanacak; *Ansiklopedi*, Rousseau, Diderot, d'Alembert, David Hume ortaya çıkacaktı. 1766'da bir Yunanlı olan Boulgares, Voltaire'in ilk Yunanca çevirisini yayımlayacaktı.

Yunanlılar arasında ise geniş çapta ilk aydınlanma hareketi on sekizinci yüzyılın son çeyreğinde görüldü. Bu dönemde Yunanlıları etkileyecek olan iki önemli olay Küçük Kaynarca Antlaşması (1774), ve Fransız İhtilali¹⁸⁰ yaşandı. Ancak Yunan aydınlanması sadece bu iki olayın sonucu olarak gerçekleşmedi, bu bir birikimin¹⁸¹ eseri idi.¹⁸² Bu birikimin sonucunda birçok Yunan aydını, Yunan

çörelendiği, temelinde ise genelde yoksul köylülerin bulunduğu bir piramit olarak algılandı. Günlük aristokratik yaşam biçimi ile kent ve köylerdeki basit yaşam biçimi (ki genelde romantik bir eğilimle bu yaşam biçimleri abartılmıştı) kalıplaşmış bir biçimde dile getiriliyordu. Ancak zenginlik, ticaretin yoğunlaşması sonucunda yeni zenginler olarak belirmeye başlayan burjuvaların elinde toplanmaya başlanmıştı; "halk" olduğunu iddia eden yeni bir sınıf güçlenmişti. Burjuvalar kent yaşamına yeni bir görünüm vermişlerdi. Bu "orta sınıf"tan bürokratlar, avukatlar, yazıcılar çıkmaya başladı. Bu sınıf yeni yatırımlardan yanaydı; endüstri ve ticaretten yanaydı. Rahat, zengin bir biçimde ve lüks içinde yaşama, aristokratlardan çok, belki de bu sınıfın tutkusuydu. Bu tutku geleneksel tutucu ahlak anlayışına ve kimi eski inançlara bile zaman zaman meydan okuyordu. Din konularında "deizm", yani Tanrı'nın günlük yaşamımıza karışmayan tarafsız bir yaratıcı gibi algılanması, "bilimin" bir fetişe dönüştürülmeye başlaması, kilise otoritesini sarsıyordu. Hristiyanlık'ın kendisi olmasa da, kilise örgütü eleştiriye açık bir kurum haline dönüşmeye başlamıştı. (Herkül Millas *age.*, s. 55-56)

¹⁸⁰ Fransız İhtilali önde gelen birçok Yunan lideri etkilemişti. Yunanlılar ihtilalin yaydığı fikirlerle uluslaşma fikrini benimsemişlerdi. Fransız ihtilali, Yunanlıları öylesine etkilemişti ki, İstanbul'da 14 Temmuz 1793'te "Demokrasi Bayramı" diye Bastille'in yıkılmasını kutlamış, ayrıca İnsan Hakları Beyannamesi'ni okumuşlardı. (Filiz Yaşar, *Yunan Bağımsızlık Savaşı'nda Sakız Adası*, Phoenix Yayınları, Ankara 2006, s.11)

¹⁸¹ Yunanlılarda "ulusal bilinç" in uyanışı diğer Balkan ülkelerine nazaran daha eski ve farklı çizgiler izler. "Biz Heleniz" sözü ilk kez, Osmanlıların bölgeye yayılmaya başladıkları sırada Plethon Gemistos (1355-1452) tarafından dile getirilmişti. Avrupa Hımanist hareketin bir üyesi sayılabilecek Gemistos, Antik Helenlerin dilinin, dininin ve kurumlarının benimsenmesini ister. Gemistos açık bir biçimde ulusçu anlayışı anımsatan bir dil kullanmıştır. Doğu ve Batı kiliselerinin birleşmesi için yoğun bir çaba harcamıştır. Ancak Gemistos'un çağrısı kitleleri etkilememiştir. Osmanlı yönetimi yıllarında bu tarz radikal görüşler uzun zaman duyulmamıştır. Helen ulusal bilinci, kişisel düzeyde çok eskilerde, 15. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu düşünce toplumsal bir güç olarak ise 18. yüzyıl gibi oldukça geç bir dönemde görülmüştür. Gemistos'tan sonra Hımanizma hareketi içinde yer alan Konstandinos Laskaris de bu uyanışın temsilcilerindendir. 1476 yılında Milano'da bir Helen Gramer'i yayımlanmıştır. Ondan yarım asır sonra ilk çağdaş Yunanca kitap basılmıştır. Ulusal inancın yerleşmesi ve yaygınlaşması, Avrupa'daki gelişmeleri izleyen Yunanca konuşanlar arasında görülmüştür. Avrupa'da ulusal dillerin güçlendiği ve saygınlık kazandığı dönemde Yunanca kitaplar da yayımlanmıştır. Ulusal bilinci dile getiren aydınlar arasında, Uniate mezhebine bağlı olan ve İtalya'da yaşayan Leo Allatius (1559-1586) vardı. Allatius eski Yunanca yazdığı Helleas adlı kitapta "genos" un kurtuluşunu dile getirmişti. "Genos" ulus anlamına yakın bir sözcüktür. Aynı dönemde İtalya'da yaşayan Nikolaos Sophianos, Hellen "genos" unun Avrupalılara kıyasla edebiyat ve bilim konusunda ne denli geri kaldığına hayıflanır. Batı'da yaşayan Frankiskos Skoufos halk dilinde ve yazdığına göre "genos" un çıkarını gözetken bir risale yazar. Bu risalede "kölelikten kurtulmayı" dile getirir. Batı'da yaygınlaşan görüşlere açık olan aydınlar arasına Konstandinos Maurokordatos (1711-1769) ve Eugenios Boulgares (1716-1818) anılabilir. Boulgares "ethnos" un kurtuluşunu anlatmıştır. Bu örnekler, "düşünce" olarak "ulusun kurtuluşunun" Batı'da egemen olmaya başlayan anlayıştan ne denli etkilenmiş olduğunu göstermektedir. (Yahya Kemal Taştan, *age.*, s.430-431)

ulusunu hayal etmeye başlamıştı. Ulus olma bilinci öncelikle tebaa olmaktan kurtulup, kendi siyasal yapısını oluşturmaktan geçiyordu. İkinci olarak da milli birliğe dayanmaktaydı. Almanlar ve İtalyanlar gibi Yunanlılar da tek bir devlet içinde bir araya gelmeliydiler.¹⁸³

Yunan aydınlanmasının iki eksenini vardır. Birincisi dil alanındadır. Yunancanın yaygınlaşması, dilbilimin gelişmesi biçiminde görülen hareket iki farklı yönde gelişmiştir. Kimi aydınlar antik Yunancayı (Atik diyalektini) canlandırmaya çalışmışlar, kimileri ise konuşulan halk dilinin temel olarak alınması yönünde uğraş göstermişlerdir. Dil tartışmaları bu aydınlanma hareketinin temel özelliklerinden biriydi. Bu konudaki gruplaşmaları çok genel bir biçimde özetlersek “tutucu” güçlerin antik dil yanlıları oldukları, Batıcıların ise halk dilinden yana oldukları söylememiz mümkündür.

Aydınlanma hareketinin ikinci eksenini Antik Yunan’dı. Esasen Antik Yunan dili, simgeleri, edebiyatı, kimi tarihsel olayları ile Yunanca konuşanlar arasında yüzyıllardan beri hep var olmuştu.¹⁸⁴ Avrupa’da Rönesans ve Aydınlanma hareketi ile birlikte, Avrupa’da Eski Yunan’a büyük bir ilgi doğdu. On sekizinci yüzyıl ortalarında, Alman, Fransız ve İngiliz düşünürlerin çalışmaları, gerekli filolojik ve leksikografik eklerle desteklenmiş Yunanca klasiklerin kullanışlı basımlarını ulaştırılabilir kılmakla kalmadı, aynı zamanda düzinelerce kitapla, putperest antik Yunan (Helen) medeniyetini yeniden kurdu. Böylece yüzyılın son çeyreğinde Helen geçmişi, çoğunluğu Osmanlı devleti sınırlarının ötesine yolculuk etmiş, orada eğitim görmüş, Yunanca konuşan bir dizi genç aydın için ulaştırılabilir hale geldi. Bu anlayış kendine Yunanlı diyen ya da Yunanca konuşan ortodokslar arasında yeni bir heyecan ve ilgi alanı doğurdu, bu ilgi de Yunan aydınlanmasını etkiledi. Batı medeniyetinin merkezlerindeki Helenperestlikten¹⁸⁵ çıkan bu gençler, modern Yunanlıları

¹⁸² Herkül Millas, *age.*, s.42-43

¹⁸³ Eric J., Hobsbawm, **1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik “Program, Mit, Gerçeklik”**, (Çev. Osman Akinhay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1995, s.51

¹⁸⁴ Herkül Millas, *age.*, s.43

¹⁸⁵ Avrupalı aydınlar eski Yunan kültürünü göklere çıkarıyorlardı. Avrupa aydınları “ Yunan-ı Kadim” i yegâneleştiriyor. “Kâinata hareket eden ne varsa kaynağı Yunan” dır, diyebilecek kadar ileri gidiyorlardı. (Fahri Maden, *agm.*, s.168)

“barbarlıktan arındırma”, yani onları “Perikles ve Sokrates’e yaraşır varlıklar”a dönüştürme işine soyundular.¹⁸⁶

Aydınlanma düşüncesinin Mora yarımadasında ve adalarda yayılmasındaki en büyük pay ise Yunanlı tüccarlarındı. Yunanlı tüccarlar; Mora yarımadasında ve kuzeyinde kurdukları okullara kitap ve ekipman getirerek, çocuklarını Avrupa şehirlerinde okutarak, Voltaire, Locke, Rousseau gibi aydınlanma düşünürlerinin kitaplarını çevirterek aydınlanma düşüncesini desteklediler. Bunun yanında Yunanlı tüccarların Yunan aydınlanmasına en büyük katkıları, ana dillerinde kitap ve gazete çıkararak¹⁸⁷, halk dilinde bilgi edinmeyi sağlamalarıyla oldu. Bu süreç öğretmen, gazeteci, edebiyatçı, tüccar ve paradoksal biçimde papazlardan oluşan “entelijansiya” sınıfını ortaya çıkardı. Dolayısıyla kalıplaşmış sınıfların ve sınıf kültürünün olmadığı yerlerde; köyden çıkma kabiliyetli bir genç, şehirli esnafın çocuğu, cevval bir hatip, bir papaz milli aydın sınıfının doğal üyeleri oldu. Bu sınıf ana dilde gazete, kitap ve risale yazarak, okul ve telkin yoluyla kendilerine takipçiler bulmayı başardı. Böylece aydınlanma düşüncesinin bütün Yunanlılar arasında yayılması başarıldı.¹⁸⁸

Mora’daki aydınlanma fikrini halk arasında yayılmasını sağlayan tanınmış isimler arasında ilk akla gelenler ise; M. Anthrakites, E. Boulgares, Beniamin Lesbios, K. Koumas, Th. Kaires, Kh. Pamplekes, Th. Pharmakides, Katartzes ve bunlar arasında en önemli yere sahip olan Regas ve Koreas’ı idi. Bu düşünürlerin çoğu ticaretin ve sanayinin güçlü olduğu merkezlerde ortaya çıkmaya başlayan ve “lise”, “akademi” gibi isimler taşıyan okullarda öğretmenlik ya da yöneticilik görevini üstleneceklerdi. Bu okullar ise önceleri zenginler tarafından daha sonraları ise cemaat tarafından finanse edilmiştir¹⁸⁹

Aydınlanma düşüncesi ile birlikte Yunanlar arasında en çok tartışılan konu köken meselesiydi. Cumhuriyetçi Yunan aydınları, Aydınlanma döneminin düşüncelerinin ve hümanizminin etkisi altında, evrensel bir uygarlığı yaşama

¹⁸⁶ Aşkın Koyuncu, **agm. S.496-497**

¹⁸⁷ Enver Ziya Karal. **age.**, s.109

¹⁸⁸ Aşkın Koyuncu, **agm.**, s. 495

¹⁸⁹ Hekül Milas, **age.**, s.39-40

geçirmenin ve onun içinde yer almanın peşindeydiler. Antik Yunan Medeniyeti'nin Avrupa Uygarlığı'nın temel dayanaklarından biri olduğunu savunuyor ve Avrupa'da yeniden böyle bir rol oynamayı en önemli görevleri olarak görüyorlardı. Bu görevi üstlenirken kendi aralarında yeni kimliklerini adlandırmada güçlükler yaşadılar. Bir kısmı Antik Yunanlılar gibi, Helen tanımını kullanmayı yeğledi. Regas ise kendini Rum olarak görüyordu. Ancak Yunan aydınlanmasının diğer önemli liderlerinden Koreas, Yunan ulusunun geleceğinin Doğu'da, Bizans geçmişinde olmadığını; Avrupa devrimini ve Aydınlanma fikirlerini özümsemesine bağlı olduğunu söylüyordu. “Ya Batılıların bize dedikleri gibi Grek tanımını kullanalım, ya da Helen diyelim. Ama asla Romios demeyelim” diyordu. Boulgares ise, putperestliği hatırlattığı için Helen; Romalı olmadıkları için Romios adlandırmalarını reddediyordu. O da Avrupalılar gibi Grek tanımının kullanılmasını önerdi. Batı ile ilişkili olan Yunanlılar Grek sözcüğünü benimsediler. Yunan aydınları arasında çocuklarına tarihî Yunan isimlerini verme modası hızla yayıldı.

Yunanlı aydınlar Avrupa Uygarlığı'nda yeniden etkili rol oynamak amacıyla Fransa'daki devrimcileri örnek aldılar. Fransız devrimcileri feodal aristokrasiyi ve kilise kurumlarını yıkmışlardı. Onlar da Fransa Kralı ve feodal Fransız aristokratları yerine eski Bizans'ın devamı olarak gördükleri Osmanlı Devleti'ne, Katolik Kilisesi'nin yerine de Fener Patrikhanesi'ne karşı çıktılar. Bizans'ı ve Osmanlı Devleti'ni, tüm kötülüklerin kaynağı olan dine dayalı tutucu ve gerici devletler olmakla suçladılar. Patrikhaneyi köhnemiş, baskıcı ve yabancı bir düzenin temsilcisi olarak nitelediler. Osmanlı yönetimini, Fener Patrikhanesi'ni, İstanbul Rumlarını ve Avrupa kraliyet yönetimlerini “*tutucu ve gerici monarjist güçler*” olarak adlandırdılar.¹⁹⁰ Buna karşılık Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlı güçler Bizans'ın ve Hristiyan geleneğinin savunuculuğunu üstlenmişlerdi.¹⁹¹ Mücadelenin ve Yunan

¹⁹⁰ Sacit Kutlu, *age.*, s. 43

¹⁹¹ Bu mücadeleye Ortodoks kilisesinin Patrik V. Gregorios zamanında (1819), Yunanistan'da doğan bebeklerin Antik Yunan isimleri alarak vaftiz edilmelerini yasaklaması örnek olarak verilebilir.(Herkül Millas, *age.*, s.143)

Devleti'nin kuruluşunun sonucunda Yunan Devleti ile Patrikhane'nin arası bütünüyle bozulacak ve otuz yıla yakın bir süre her türlü ilişki kesilecekti.¹⁹²

Yunanlılar arasında isyan öncesinde yaşanan aydınlanma döneminde iki ismin çok önemli olduğunu yukarıda belirtmiştik. Bunlardan ilki Yunan kültürünü benimsemiş ve aslen bir Ulah olan Regas, diğeri ise Koreas idi.

Regas¹⁹³ ya da kendi kullandığı isim ile Velestinli Regas (Rigas okunur) 1757 yılında Teselya'nın Velestino adlı küçük bir kasabasında doğmuştu. İlköğrenimini Teselya'da tamamladıktan sonra İstanbul'a gelmiş burada kısa bir süre özel öğretmenlik yapmıştı. Regas 1782 yılında Fenerli güçlü ailelerden İpsilantislerin yanında sekreter olarak çalışmaya başladı. 1786-1790 yıllarında Eflak'ta Fener voyvodalarının yanında ilk siyasal deneyimini kazandı. 1790 yılında Viyana'ya giden Regas burada Fransız İhtilali'nin fikirlerinden etkilendi. Regas'ın ilk Viyana ziyareti altı ay kadar sürmüştü. Regas burada iki kitap yayınladı. Bunlardan birincisi *Duyarlı Aşıkların Okulu*, ikincisi ise *Bilgisever Helenler için Fizik* derlemesi idi.¹⁹⁴

Regas Viyana'ya ikinci seyahatini 1 Ağustos 1796 tarihinde gerçekleştirdi. Bu ziyareti ilkinde göre daha uzundu. Regas Viyana'da bu kez on altı ay kalmış ve bütün vaktini planlamış olduğu yazılarını, çevirilerini ve öteki çalışmalarını yayımlamaya vermişti.¹⁹⁵ Bu arada aynı yıl Viyana'da bir cemiyet kurma teşebbüsünde bulunmuş ancak başarılı olamamıştı.¹⁹⁶

Regas, 1797 yılında Eflak'ın Yeni Haritası'nı Boğdan'ın Genel Haritası'nı ve Helen dünyası olarak nitelediği bölgenin Genel Haritası'nı yayınladı. Bu üç eser arasında en önemlisi Helen bölgesinin haritası idi. Harita on iki parçadan oluşuyor ve 2x2 metre boyunda bir pano oluşturuyordu. Kapladığı alan Tuna boylarından Girit'e

¹⁹² Herkül Millas, *age.*, s. 50

¹⁹³ Regas'ın doğduğu yöre Anrtik Pherai kentinin de bulunduğu yörededir. Bu yüzden Regas'ın ölümünden sonra, Yunan aydınlar tarafından, kendisine "Feraios", ismi daha uygun görülmüştür (daha Yunanca sayılmış) ve bugün Regas, Yunanistan'da Regas Pheraios ismi ile bilinmektedir. (Herkül Millas, *age.*, s.80)

¹⁹⁴ Herkül Milas, *age.*, s. 81-83

¹⁹⁵ Herkül Millas, *age.*, 84

¹⁹⁶ M. Murat Hatipoğlu, *age.*, s. 6

ve Adriyatik Denizi'nden Anadolu'nun ortalarına yaklaşıyordu. Haritada her yörenin Antik ismi yazılıyor, Antik Yunan Uygarlığı zamanındaki önemli olaylar, ünlü kimseler belirtiliyordu. Haritada Antik paralar ve Bizans İmparatorları'nın adları da bulunuyordu. Genelde Antik Yunan'ın yüceliğini belirten bir çalışma idi.¹⁹⁷ Regas bu haritayı Helenlere ve Helenseverlere ithaf etmişti. Bu harita çok geniş bir Helenizm amacının ve hayallerinin bir göstergesiydi.¹⁹⁸

Regas aynı yılın Ekim ayında Fransa'da yaşanan ihtilalin bir benzerini Balkanlarda hayata geçirebilmek için Viyana'da "*İnsan Hakları Bildirgesi'ni ve Anayasa ilkelerini*" bastırdı. (Bu iki metin bir arada Regas'ın anayasası olarak bilinir.) Bu anayasanın birinci İnsan Hakları Bölümü 35, ikinci anayasa ilkeleri bölümü ise 124 maddeden oluşmaktaydı. Regas'ın anayasası 27 Haziran 1793 tarihli Fransız Anayasası'nı örnek alıyordu. Hem maddelerin (aynı olan) sayıları, hem içeriği, hem de egemen olan anlayış kuşkuya yer bırakmayacak şekilde Fransız Anayasası'nın etkisini ortaya koymaktaydı. Ancak Regas'ın anayasası Fransız İhtilali'nin ideolojisini izlemekle birlikte, Osmanlı toplumunun koşullarına uygun gelecek değişiklikler ve eklemeler yapılarak hazırlanmıştı. Regas'ın düşüncesine göre hazırlanan bu anayasa sadece Yunan halkının haklarını ve ödevlerini içermiyordu. Regas bu anayasayı Osmanlı egemenliğinde yaşayan tüm halklar için hazırlamıştı. Anayasanın ilk cümlelerinde bu düşünceler şöyle ifade ediliyordu. "*Helenlerin evlatları olan halk ki Rumeli'de, Küçük Asya'da (yani Anadolu'da), Akdeniz'in adalarında, Boğdan'da yaşamaktadır ve iğrenç Osmanlı despotluğu altında inlemekte olan herkese... ayrıntısız herkes diyorum, Hristiyanlar ve Türkler, hiçbir din farkı gözetmeden (Çünkü herkes Tanrı yaratığı ve evladıdır)...*

Regas'ın bağımsız bir ulusal devlet anlayışı yoktu. Osmanlı Devleti'ni "*dünyanın en güzel devleti*" olarak nitelemekteydi. Amacı bu devlete son vermek değil, bir devrimle, Fransa'da olduğu gibi, demokratik bir yapı kazandırmaktı. Regas Fransa'da yer almış olan politik değişikliklerin Osmanlı Devleti için de gerçekleşmesini amaçlıyordu. Bu yönde ulusların "*kardeşliğine*" inanması da o

¹⁹⁷ Herkül Millas, *age.*, 84

¹⁹⁸ Yusuf Akçura, *age.*, s. 20

zamanın ideolojisine uygun bir anlayıştı. Bütün ulusların düşmanı Tiran'dı. Tiran'ın hangi ulustan olduğu Fransa'da önemli değildi; ezilenlerin de ulusu önemli değildi. O yıllarda cepheler, tiranlar ve ezilen halklar olarak belirlenmişti. Regas'a göre: *“Anayasa ile kişilerin özgürlükleri garanti altına alınmalıydı. Tiran'ın keyfi davranışları değil, yasalar toplumun temeli olmalıydı. Cezalar suça uygun olmalı, kişinin servetine saygı gösterilmeliydi. Her meslek herkese açık olmalı, kölelik yasadışı sayılmalıydı. Çalışamayanlara yardım sağlanmalı ve herkes okuma yazma öğrenmeliydi. “Erkek-kız tüm çocuklar köylerde okula gitmeliydi”. Vergi vermek şarttı, ancak yoksullar vergi vermeyecek tersine yardım göreceklerdi. “Egemenlik halka dayanır, bir bütündü... Kişi ya da bir kesim insan ya da bir kent değil, ancak halk emir verebilirdi... Halkın bir bölümü tüm ulusun adına hareket edemezdi”.*¹⁹⁹

Regas Fransız İhtilali'nden etkilenerek de birçok şiir yazdı. En ünlü şiiri 1797 yılında yazmış olduğu *“Thourios”* (savaş ilahisi) idi. Bu şiir Fransızların milli marşı, Marseillaise'den izler taşıyor ve ²⁰⁰ şiirde şöyle deniyordu:

“Ey yiğit insanlar, daha ne kadar taştan kavuklarda

Tek başımıza, dağ sırtlarındaki aslanlar gibi yaşayacağız?

Zavallı köleliğimizden ötürü dünyadan kaçarak;

Kardeşlerimizi, ana ve babalarımızı, yurdumuzu,

Arkadaşlarımızı, çocuklarımızı ve bütün yakınlarımızı bırakarak

Saklandığımız mağaralardan dışarı bakarak mı yaşayacağız?

Oysa bir saatlik özgürlük

*Kırk yıllık köleliğe yeğdir!”*²⁰¹

Regas, on altı ay kaldığı Viyana'da Yunanlılar için çok önemli olan çalışmalarını basma imkânı bulmuş ve Yunan milliyetçileri için bir esin kaynağı

¹⁹⁹ Herkül Millas *age.*, 92-97

²⁰⁰ Georges Castellan, *age.*, s. 268

²⁰¹ Richard Clogg, *age.* s. 46

olmayı başarmıştı. Bu çalışmalarının ardından Regas Viyana'dan Trieste'ye gitti. Burada kendisini takip eden Avusturya polisi tarafından sekiz arkadaşı²⁰² ile birlikte tutuklandı ve 24 Haziran 1798 tarihinde kendisini idam ettirecek olan Belgrad Paşası'na teslim edildi.²⁰³ Regas'ın ölmesi onun milliyetçi Yunanlılar üzerindeki etkisini azaltmamış, aksine onun eserleri Yunanlılar için bir ilham kaynağı olmaya devam etmişti.

Yunan aydınlanmasında lider olarak ifade edeceğimiz diğer isim ise Adamantios Koreas idi. (1748-1833) Koreas İzmir'de doğmuş ancak yaşamının büyük bir bölümünü Paris'te geçirmişti. Koreas Paris'te Fransız İhtilali'ne şahit olmuş ve ihtilalin fikirlerini yakından tanıma fırsatı bulmuştu. Paris'te kaldığı süre içerisinde klasik yapıtları inceleyen bir bilim adamı olarak sağlam bir yer edinmişti. Koreas, Antik Yunan yazarlarının kitaplarını Yunan okuyucularına yönelik olarak düzenlemeyi başarmış ve bir saygınlık kazanmıştı.²⁰⁴

Koreas 1798 yılında İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesinin bastığı *“Pederler Öğretisi”* adlı esere karşı hemen *“Kardeşlik Öğretisi”* adlı eserini kaleme aldı. Patrikhane'nin bastırıldığı bu anonim eser, 96 sayfalık bir risale idi. Risalede *“Allahsız Fransızları (dinsel) saygısızlığa düşüren nedenler”* incelenmekte *“fanatik bir şekilde savunmuş oldukları laik özgürlük sistemleri ve eşitlik ilkeleri”* eleştirilmekteydi. Koreas ise halk ayaklanmalarını durdurmaya yönelik olan bu risaleye karşı yazdığı *Kardeşlik Öğretisi*'nde kısaca şu fikirleri savunmaktaydı: *“Osmanlı Yönetimi çok kötüdür, çağ dışıdır. Grekler özgürlüğe kavuşmalıdır; zaten uygar ülkelerde cumhuriyet eski kokuşmuş kralları devirmektir. Pederler Öğretisi adlı risalenin yazarı çıkarlarını Türklerin çıkarları ile bir saymaktadır. Türklere köle olmaktan rahatsız olmamaktadır. Hristiyanlık aslında insanların eşit olmasını isteyen bir dindir.”*

²⁰² Regas ile öldürülenler arasında şu isimler vardı: Sakız kökenli Viyana tüccarı E. Aryentes (31 Yaşında), Yanyalı doktor D. Nikolides (32), Sakızlı A. Koronios (27), Kastoryalı tıp öğrencisi İ. Emanouel (24), kardeşi Panayotes (22), Siyatistalı (Kuzey Yunanistan) T. Tourountzas (22) ve Kıbrıslı İ. Karatzas (31) (Herkül Millas, *age.*, s. 100)

²⁰³ Georges Castellan, *age.*, s. 269

²⁰⁴ Richard Clogg, *age.* s. 42-43

Koreas, Kardeşler Öğretisi'ni yayımladıktan bir yıl sonra Napolyon'un Mısır Seferi sırasında, Napolyon'un esir halklara kurtuluşlarını vereceğini düşünerek, Savaş Şarkısı adlı eserini yayımladı. Bu şiir Kardeşlik Öğretisi'nde gördüğümüz anlayışının tekrarı idi. "Müslümanlar", "Türkler", tiranlık, kamçı, falaka kıyasıya kötüleniyor; vatan, özgürlük, Helas²⁰⁵, ünlü Antik Yunanlılar yüceltiliyor; kölelik, esaret, zorbalık, yoksulluk, cehalet kınanıyor; yurttaşlar ulusal ayaklanmaya çağrılıyordu. Koreas bundan sonra da çalışmalarına devam ederek 1801 yılında Savaş Borusu adlı şiirini yayımladı. Bu şiirde Yunanlıları ayaklanmaya çağıran bir eserdi. Koreas, 1803 yılında Paris'te Fransızca olarak çok yanlı ve derinlemesine bir çalışma ürünü olan "*Memoire sur l'etat actuel de la civilisation dans la Grece*" adlı konuşmasını yaptı. 1805 yılında Yunanlıların Ruslara, İngilizlere²⁰⁶ ve Fransızlara karşı nasıl bir tutum takınmaları gerektiğini anlatan "*Grekler Ne Yapmalı*" adlı eserini yazdı. Aynı yıl Zoima kardeşlerinin ekonomik desteğiyle 17 ciltlik *Helen Kütüphanesi*'ni yayımladı.²⁰⁷ Antik Yunan ile ilgili olan bu çalışmanın amacı Yunanlılara zaferlerle dolu bir geçmişleri olduğunu hatırlatmaktı.²⁰⁸ Bunun yanında yayımlanmamış bir Yunanca/Fransızca sözlük ve çağdaş bir Yunanca dilbilgisi de hazırladı.

Koreas zamanındaki Yunancayı eleştiriyor, çağdaş yazı dilinin mümkün olduğunca klasik gramere ve kelime dağarcığına yakın olması gerektiğini savunuyordu. Aynı zamanda yüzyıllar boyunca gündelik konuşma dilinin parçası olan İtalyanca, Slavca ve Türkçe kelimelerin atılmasından yanaydı. Zihnindeki bu fikirlerle *Katharevousa* adı verilen bir dil ortaya çıkardı. Bu dil gelecekte Yunan Devleti'nde hükümet ve resmi işlerinde resmi dil olarak kabul edilecekti.²⁰⁹

²⁰⁵ Helas Yunanlıların yaşadığı topraklar anlamında kullanılmaktadır.

²⁰⁶ Kleanthes (Bu koşullar altında Grekler Ne yapmalı kitabında bir karakter)'in ağzından söyledikleri: "Çıkarıcı ticaret düşkünü cimri İngilizler kendi mutluluklarını düşünürler ve bunun için gerektirdiğinde bütün dünyanın kanını akıtırlar... Hintlileri egemenlikleri altına alırlarken onları Tiranlarından kurtarmak için değil bunu kendi Tiranlıklarını kurmak için yapmışlardır. Her gün Hintlilerin alın teri ile utanmadan zenginleşmektedirler... Eğer İngilizler Hellas'a girerlerse hiç kuşkun olmasın Greklerin alın yazısı da farklı olmayacaktır. (Herkül Millas, *age.*,166)

²⁰⁷ Herkül Millas, *age.*, s. 143-150

²⁰⁸ Georges Castellan, *age.*, s. 269

²⁰⁹ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi (18. ve 19. Yüzyıllarda)*, s. 200

Yunan aydınlanması sürecini iyi etüt edebilmek ve Yunan isyanının hazırlanmasındaki fikrî etkiyi kavrayabilmek için, bu dönemde yazılmış ancak yazarları belli olmayan iki önemli çalışmayı daha incelememizde yarar vardır. Bunlardan ilki Rusingilizfransız adlı şiidir. İngiltere'nin ünlü şairlerinden ve ileride tezimizde belirteceğimiz gibi Yunanlıların istiklallerine kavuşmalarında son derece etkili olan Lord Byron, 1811 yılının Mart ayında Atina'dan gönderdiği bir mektupta, Yunanca yazılmış olan ve ruhban sınıfını, prensleri, beyleri ve ileri gelenleri eleştiren bir şiir gördüğünü yazmaktaydı. Araştırmalar bu şiirin 1799 ve 1810 yılları arasında yazıldığını ortaya koymaktadır. 1813 yılında yayımlanan *A Journey Through Albania* adlı kitabında J.C. Hobhouse bu şiirden şöyle söz etmekteydi.

“Patrik ve Fenerli Beyler Bâb-ı âlî’ye sadıktırlar. Kentlerdeki ileri gelenler ile zengin tüccarlar ancak kendi çıkarlarına yarayacaklarına emin oldukları değişiklikleri getirecek eylemlere girişmektedirler. Liderlerin bu tutuculuğu Yunanlıları ilgisiz bırakmıyor. Toplum içinde bu konu açık bir biçimde konuşulmakta ve hiciv konusu olmaktadır; bir halk geleneği izlenerek şarkı yolu ile halk onlardan öç almaktadır. Yol arkadaşına (Lord Byron) kısa dizelerden oluşan bir yapıtı hediye ettiler. Bu yapıtta imtiyazlı sınıfların duygusuzluğu anlatılmaktadır. Oyun biçimi taşıyan şiirde, yurtsever bir Yunan, bir İngiliz, bir Fransız, bir Rus, bir Metropolit (Yüksek rütbeli bir din adamı), bir Eflak Voyvodası, bir tüccar, bir çorbacı (İleri gelen bir Hristiyan), ve umutsuz ve ağlayan bir kadın görünümünde Yunanistan²¹⁰’ın kendisi yer almaktaydı.

Şiir en açık bir şekilde Yunanlı aydınların ”*tutucu*” güçlere nasıl baktıklarını ve nasıl değerlendirdiklerini gözler önüne sermektedir.

Bu döneme ait ikinci anonim eser ise iki yüz sayfa kadar olan ve 1806 yılında İtalya’da basılarak Mora ve adalarda dağıtılan “*Helen Nomarşisi*” adlı bir risale idi. Helen Nomarşisi coşkulu bir yazı üslubu ile yazılmıştı. Kilise çağdışı anlayışından dolayı yeriliyor ve düzen değişikliği istemediği için eleştiriliyordu. Risaleye göre Patrikhane ve genelde Kilise, Osmanlı yönetimi ile (tiranlığı) işbirliği içindeydi.

²¹⁰ Avrupalı yazarların 1821 isyanı ile ilgili olarak yazmış oldukları eserlerde Osmanlı yönetimindeki bugünkü Yunanistan coğrafyası için yer isimleri kullanmaktan çok Yunanistan ismi kullanılmaktadır.

Cemaatin ileri gelen kimseleri “*aptal insanlar*”dı, dinin ileri gelenleri ise “*kilise soyguncuları*”ydı;

Risale beş küçük kitaptan ve bir ekten oluşuyordu, yazar bu eseri ayaklanmaya bir çağrı olarak hazırlamıştı. Temelde özgürlüğü savunur. “*özgürlük olmazsa, ne hak sağlanır, ne eşitlik, ne sevgi, ne irfan, ne namus... Özgürlükten yana her mücadele haklıdır... Gerçek bir yurttaşın yaşamı, ya özgürlük için ya da özgürlük içinde son bulmalıdır... Vatan sözünün anlamını yalnız özgür olanlar anlayabilir... Özgür yaşam olmayacaksa ölüm yeğdir... Köle ruhların içinde dostluk da yaşayamaz... İnsanlar arasında uyum da özgürlükle sağlanabilir...*”²¹¹

Yunanlılar arasında on sekizinci yüzyılın son çeyreğinde görülen aydınlanma düşüncesi Avrupa’daki aydınlanma düşüncesinin paralelinde gelişmiş bir hareketti. Zengin Yunanlı tüccar sınıfının eğitime verdiği önem, aydınlanma düşüncesinin Yunanlılar arasında doğmasını ve gelişmesini sağlamıştı. Aydınlanmacı düşünürlerin Yunan halkını isyana teşvik etmek için iki güçlü enstrümanı vardı. Bunlardan ilki Fransız İhtilali’nin doğurduğu ve Napolyon’un seferleri ile tüm Avrupa’ya yaydığı özgürlük ve eşitlik fikirleriydi. Bu fikirler bazen Hristiyan-Müslüman düşmanlığı fikriyle desteklenerek Osmanlı egemenliğinin mutlaka yıkılması gereken zorba bir yönetim, bir tiranlık olduğu anlayışı halka işlenmişti. Bu düşünürler Osmanlı egemenliğinin yıkılması için Fener Rum kilisesi ve aristokrat Yunanlılar diyebileceğimiz Fenerliler ile mücadele etmişler, onları Yunan halkının gözünde değersizleştirmek için birçok eser kaleme almışlardı.

Aydınlanmacı Yunanlıların elindeki ikinci enstrüman ise Avrupalıların medeniyetlerinin temeli saydıkları²¹² Eski Yunan’ın varisleri oldukları kabulüydü. Eski Yunan düşüncesi, Yunanlılar arasında milliyetçilik fikrinin güçlenmesinde son derece etkili olmuş ve 1821 yılında başlayan Yunan isyanında motive edici bir rol üstlenmişti.

²¹¹ Herkül Millas, *age.*, s.152-166

²¹² Ferhat Prinççi “Yunan Ulusal Kimliği’nin Oluşumu Sürecinde İçsel ve Dışsal Parametrelerin Analizi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara 2006, Sayı: 46, s.53-78, s.57

3- Ortodoks Kilisesi ve Faaliyetleri

İstanbul'un fethi ile Bizans Devleti ortadan kalktı ancak ortodoks kilisesi (Bizans kilisesi) yaşamaya devam etti. Bunun anlamı siyasi olarak ortadan kalkan Bizans Devleti'nin ruhanî anlamda yaşatılması demektir.

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un fethinden sonra 1 Haziran 1453'te Ayasofya'da ilk Cuma namazını kıldırması sonra Patriklik makamıyla ilgilenmişti. Fatih, Ortodoks Patriğin saygı sunmaya gelmeşiğine şaşırıyordu. Patriğin ziyarete gelmemesinin sebebi ise kısa süre sonra anlaşıldı. Ortodoks Hristiyanlarının²¹³ lideri sayılan Patriklik makamı Patrik II. Anastasios'un istifasından beri boş bulunuyordu.²¹⁴ Bunun üzerine Fatih bu makamı ortadan kaldırma gücü elinde iken bunu yapmamış kendi siyasetinin²¹⁵ bir gereği olarak yeni bir Patrik seçilmesini

²¹³ Roma İmparatorluğu'nun 375 yılında ikiye ayrılması, daha sonraki yıllarda Hristiyan âleminin de ikiye ayrılmasına sebep olmuştu. Bilhassa Batı Roma'nın yıkılmasından sonra Eski Roma rolünü oynayan Bizans, o günkü siyaseti icabı Roma'daki Papa'yı değil, İstanbul'daki Patrik'i en büyük Hristiyan ruhanî lider olarak tanımaya başladı. VI. y.y. da başlayan bu ayrılık gittikçe artarak XI. y.y. da kesin şeklini aldı. 1053 yılında Ortodoks mezhebini kabul etmiş olan Doğu Hristiyanları, İstanbul'da Ortodoks Patrikhanesini resmen kurdular ve Roma Katolik Kilisesi'nden kesin olarak ayrıldılar. Bir ara Latinlerin İstanbul'u ele geçirmeleri (1204) ile sarsıntıya uğradıysalar da Bizans İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar fasilasız devam ettiler. Ancak Kilise, Doğu Roma İmparatorluğu gibi sonraları basit bir değişim geçirerek Grek Kilisesi olarak anılmaya başlandı. Yahut Doğu Roma'dan armağan kalan ismiyle Rum Patrikhanesi oldu. (Hikmet Yavuz Ercan, "Fener ve Ortodoks Patrikhanesi", **Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 5, Sayı 8, Ankara 1967, Sayfa 411-438, s.411)

²¹⁴ Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birbirlerinden ayrılmasından sonra bu iki kilisenin birleştirilmesi için birçok girişim olmuştu. Ancak mezhepler arasındaki karşılıklı nefret yüzünden bu teşebbüslerin hiç biri başarılı olamadı. Osmanlı Devleti'nin güçlenmesi ve Hristiyanların hâkimiyetini tehdit etmeye başlamasıyla kiliselerin birleşmesi daha sık gündeme gelmeye başladı. Son Bizans İmparatoru XI. Konstantinos da Papalık'tan yardım sağlamak için bir girişimde bulundu. Roma'dan gelen Kardinal İsidoros, Patrikhane'yi bir tarafa bırakarak, 12 Aralık 1452 günü Ayasofya'da Katolik usullerine göre bir ayin tertipledi ve Patrikhane'nin Roma Kilisesi'ne katıldığını açıkladı. Patrik II: Anastasios bu emrivakiye büyük tepki göstererek istifa etti. Megadük Notaras da İmparatorluk konseyinde açıkça, İstanbul'da Latin kûlahı görmektense Türk sarığı görmeyi tercih ettiklerini söyledi. Patrikhanenin başında bir Patriğin bulunmadığı bu sırada İstanbul Türkler tarafından fethedildi. (M. Sureyya Şahin, "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi", **İslam Ansiklopedisi**, C.12, İSAM, s.343)

²¹⁵ Osmanlı İmparatorluğu'nda en büyük azınlık nüfusuna sahip olan Ortodoksların pek çoğu Osmanlı yönetimini, Katolik Batı'ya tercih ettiler. Fatih'in gayrimüslimlere tanıdığı bu geniş ayrıcalık ve hoşgörü, onların uzun yıllar devlete karşı minnet ve bağlılığını sağladı. Ancak Fatih'in gayrimüslim unsurlara karşı izlediği bu hoşgörülü politikayı; sadece Ortodoks dünyasını Katolik dünyasından ayırmak, Ortodoksları devlete bağlı kılmakla açıklamak eksik olur. Bu noktayı maddeler halinde özetlemeye çalışırsak:

1. İstanbul'un fethi ile birlikte Fatih, İslam dünyasının değil, Ortodoks dünyasının da başı olmuştur. Patrikhaneler açtırılmak suretiyle içeride Gayrimüslim unsurlara ve dışarıda yabancı ülkelere bunun meşruiyeti gösterilmiştir.

emretmişti. Bu emir üzerine toplanan kilise başkanları, ruhban ve şehirde yeniden toplanan halk kendi örf ve adetlerine göre laik sınıfına mensup Gerogios (Kortesios) Skolarios'u, "Gennadios" adıyla, oybirliğiyle patrik seçtiler. Böylece Gennadios, Türk hâkimiyeti altında ilk ortodoks Patriği oldu.²¹⁶

Fatih, Ortodoks Patriği Gennadios'u kabulünde kendisine büyük saygı göstermiş, Bizans'da bile görülmeyen bir protokol ile görevi kendisine tevdi etmişti. Gennadios'a bir kır at ve asa hediye edilmiş, vezirlere kendisine saray-ı hümayunun, amirenin dışına kadar refakat etmeleri emredilmişti. Fatih, ayrıca her zaman tek başına yemek yediği halde, o gün Gennadios ile yemek yiyerek ve ona verdiği önemi göstermişti.²¹⁷ Padişahın kapıya kadar uğurladığı Patrik, saraydan beyaz bir ata binerek merasimle Patrikhane'ye ayrılan, günümüzde Fatih Camii'nin yerinde bulunan On İki Havari Kilisesi'ne götürülmüştü. Patrikhane çevresine Anadolu'dan getirilen Türklerin yerleştirilmiş olması ve içinde bir Türk'ün cesedinin bulunması sebebiyle bir yıl sonra On İki Havari Kilisesi'nden Çarşamba civarındaki Pammakaristos Manastırı'na taşındı. (1455) 131 yıl burada hizmet gören Patrikhane, Şeyhülislam Çivizade Mehmet Efendi'nin fetvası ile kilisenin camiye (Fethiye camii) çevrilmesi üzerine, Fener civarındaki Eflak Konağı Kilisesi'ne, 1597'de de Balat'taki Aya Dimitri Kilisesi'ne yerleştirildi. Bu tarihten sonra Fener Ortodoks Patrikhanesi

2. Başkentte Patrikhaneler açtırılmak ve bunların bir kısmı birbirlerine bağlanmak suretiyle, özellikle dağınık bulunan Gayrimüslim toplulukların ve küçük kiliselerin kontrolü sağlanmış ve merkezileştirilmiştir.

3. "Nizâm-ı âlem" düşüncesine sahip olan hükümdardan kaynaklanan bir bütün tebaayı koruma âlicenap olma anlayışı vardır.

4. Fatih'in insanlık anlayışı ve insanlık yönü de bunda etkili olmuştur.

5. Ortodoks dünyasına sahip çıkmakla, Katolik dünyasıyla ilişkileri kesilmiş ve birleşme çabaları sonuçsuz bırakılmıştır.

6. Patrikhaneler açtırılmak suretiyle Gayrimüslim unsurların devlete bağlılığı sağlanmıştır.

7. Genellikle Türklerin, özellikle Osmanlıların yabancılara karşı gerçekçi ve hoşgörülü politikalarının doğal sonucudur. (Yavuz Ercan, "Türk Yunan İlişkilerinde Rum Patrikhanesi'nin Rolü", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri (Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri 20 Temmuz 1974'e kadar)**, Gnkur. Basımevi, Ankara 1986, s. 195-209, s.202)

²¹⁶ M. Sureyya Şahin, **Fener Rum Patrikhanesi ve Türkiye**, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1996, s.52

²¹⁷ İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Parçalanışı", **Çankaya Üniversitesi Gündem**, Sayı 22, Temmuz 2005, s.18

adıyla anılan kurum, 1602 yılında bu günde içinde bulunduğu Aya Yorgi (Hagios Georgios) Manastırı'na taşındı. Bu tarihten itibaren Patrikhane; Fener Rum Patrikhanesi olarak anılmaya başlandı.²¹⁸

Fatih, Gennadios'a Türk ve İslam hukuku çerçevesinde Patrikliğin haklarını belirten bir ferman vermişti.²¹⁹ Bu fermanda Patriğin şahsı muhteremdi; yani, Patriğin kendisi ve yanındaki büyük papazların şahısları taarruzdan masum bulunacak, herhangi bir kimse onu rahatsız veya ona muhalefet etmeyecekti. Genel hizmetlerden, yani vergi vb. gibi sorumluluktan (aynı şekilde kendisinden sonra gelecek olan bütün Patrikler ve idaresine bağlı bütün kilise şefleri de) muaf tutulmaktaydı. Kiliseleri de ellerinde kalacak; yani, camiye çevrilmeyecekti. Dini ayinleri de serbest olacaklardı. Nikâh ve cenaze işleri, törenleri, eskisi gibi yapılacaktı. Ayrıca Ortodoks Kilisesi'nin esas teşkilatını ve dinî inançlarını ruhanî meclislerde değiştirmemek hakkı tam olarak veriliyordu. Patrik, vezir ile aynı derecede tutuluyordu. Patrikhaneyi korumak için yeniçerilerden bir muhafız birliği de tahsis edilmişti. Böylece resmen bağımsız bir dinî kurum olarak tanınan Patrikhanenin bu imtiyazları daha sonra tahta çıkan bütün padişahlar tarafından da tasdik edildi.²²⁰ Patrik de verilen bu imtiyazlara karşılık Padişahın huzurunda *"Devlete karşı sadakatten ayrılmayacağına, mükellefiyetlerini yerine getireceğine, din adamı ve diğerlerinden hiyanetini gördüğü kişileri araştırıp hemen bildireceğine"* dair yemin ederdi.²²¹

Osmanlı Devleti'ni bir evrensel imparatorluk düzeyine yücelten Fatih Sultan Mehmet, fethin ardından Patriğe verdiği beratla İstanbul Ortodoks Patrikliği'ni

²¹⁸ M. Sureyya Şahin, **agm.**, s. 344

²¹⁹ *"Kimse Patrik'e tahakküm itmesün, kim olursa olsun hiçbir kimse kendüsüne ilişmesün, kendisi ve ma'iyetinde bulunan papaslar her dürlü 'umumi hizmetlerden müebbeden mu'af olsun. Kiliseleri, camie tahvil edilmeyecektir, izdivac ve defin işleri, sâir âdet işleri, Rum Kilise ve 'âdetlerine göre eskisi gibi yapılacaktır."* M.Sureyya Şahin, **age.**, s.59)

²²⁰ Çoşkun Üçok, "Osmanlı İmparatorluğu ve Rum Ortodoks Kilisesi", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri (Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri 20 Temmuz 1974'e kadar)**, Gnkur. Basımevi, Ankara 1986, s. 191.; M. Sureyya Şahin, **agm.**, s.344; M. Macit Kenanoğlu, **Osmanlı Millet Sistemi (Mît ve Gerçek)**, Klasik Yayınevi, İstanbul 2004, s.97

²²¹ Adnan Sofuoğlu, **Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri**, Turan Yayıncılık, İstanbul 1996, s.12

ortodoks dünyasının lideri durumuna getirdi.²²² Osmanlı egemenliğindeki bütün ortodoksları bir merkezden yönetebilme isteği ile birlikte Ortodoks Balkan Slavları, Rum kilisesine bağlandı. Bulgar Patrikliği zaten 1397 yılında kaldırılmıştı. 1459 yılında Sırp Patrikliği de kaldırıldı. Sırp lar, Bulgarlar vb. İstanbul Rum Patrikliği'nin dinî egemenliği altına sokuldu. Balkan Slavlarının tek özerk din otoritesi sadece Ohri'deki Bulgar Piskoposluğu olarak kalmıştı. Sırp asıllı Sokullu Mehmet Paşa 1557 yılında yeniden bir Sırp Patrikliği kurdursa da bu patriklik, Fener Rumlarının etkisiyle 1766 yılında kaldırıldı. Ertesi yıl Ohri Bulgar Piskoposluğu' da kaldırıldı ve böylece Fener Rum Patrikliği²²³, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ortodoksların tek din otoritesi olarak kaldı. Osmanlı Devleti'nin, Halifelik'ten sonra en önemli din kuruluşu oldu.²²⁴

Patrikhane, Fatih Sultan Mehmed tarafından yeniden kuruluşundan itibaren, Türklük aleyhine sinsice iki yönlü bir politika takip etmişti. Bunlardan biri kendini Avrupa kamuoyunda Müslümanların eline düşmüş mazlum bir kuruluş olarak tanıtmaya çabasındı. Nitekim 1699 Karlofça Antlaşması'na Patrikhane'nin dinî serbestîsinin engellenmemesine dair bir madde konulmuş, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'nda ise bu husus Rus Çarı'nın teminatı ile daha da pekiştirilmişti.

²²² İstanbul Patriği, Ortodoks milletinin başı olarak ağır görevler ve sorumluluklar üstlendi. Daha önceleri, Bizans İmparatorları kilise işlerinde önemli bir rol oynamışlardı; sultanlar gibi onlar da, Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcileri ve tebaalarının refahlarından Tanrı'ya karşı sorumlu kişiler olarak görülmekteydi. Dinî meseleler imparatorların idaresi altında, Patrik ve Sinod (kutsal meclis) tarafından halledilmekteydi; Patrik, İmparator'dan sonra gelen en yüksek devlet memuru idi. Dinî inanç ile ilgili tartışmalar zuhur ettiğinde İmparator; İstanbul, Antakya, Kudüs, İskenderiye ve bölünmeden önceki dönemde Roma Patrikleri olmak üzere beş Patrikliğin temsilcilerinden bir meclis toplar ve bu meclise başkanlık ederdi. Fethin ardından ortada imparator ve memurları kalmadığı için daha önceleri onların üstlendikleri görevlerin önemli bir bölümü kilisenin yetki alanına dâhil oldu. Teorik açıdan dört Doğu Patrikliğinin eşit olmasına karşın, uygulamada Ortodoksların sözcülüğünü İstanbul Patrikliği yaptı ve apaçık bir biçimde üstün konum elde etti. (Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi, 18. ve 19. Yüzyıllarda**, s.54-55)

²²³ Fener Ortodoks Kilisesi Fatih'in kendisine verdiği haklar ile birlikte siyasi gücü eline geçirirken ekonomik yönden de güçlü bir duruma getirildi. Patrikliğin sahip olduğu mal ve gelirler son derece genişti. Kiliselerin ve manastırların bağları, bahçeleri, sığırları, koyunları, dükkânları bulunuyordu. Dindar Hristiyanların yaptıkları bağışlar da önemli bir gelir kaynağı idi. Ayrıca kiliseler, Hristiyanlar arasındaki ihtilafları çözdükleri zamanlarda, evlilik veya miras ile ilgili yaptıkları işlemlerde çeşitli vergiler alıyorlardı. İstanbul'daki Patrik de yerel kilise ve manastırlara gönderdiği görevliler aracılığıyla bunlardan ayrıca vergi alırdı. Yerel kilise ve manastır görevlileri Patrik'e karşı yükümlü oldukları mali borçları yerine getirmedikleri takdirde ceza alırlardı.(Mustafa Turan-Musa Gürbüz, "Yunan Bağımsızlık Düşüncesinin Tarihi Temelleri ve Tropolice Katliamı", **Uluslar arası Suçlar Tarih Dergisi**, Avrasya Stratejik Araştırmaları Merkezi Yayınları, Sayı 1, Ankara 2006, s. 22))

²²⁴ Bilal N. Şimşir, **age.**, s.XXXIV

Böylece Lozan Konferansı'na kadar bu mazlum kuruluş propagandası başarıyla yürütülmüştü.

Takip edilen politikanın ikinci yönü ise Sırp, Arnavut, Ulah, Bulgar gibi Yunanlı olmayan Ortodoks tebaanın Yunanlaştırılarak Bizans İmparatorluğu'nun ihyasına çalışılmasıydı.²²⁵

Osmanlı egemenliği altında bulunan diğer Ortodoks kiliselerin kapatılması sonucu İstanbul Patriği, Ortodoks Hristiyanların sadece ruhanî başkanları değil, aynı zamanda siyasi şefleri konumuna da yükselmişti. Patrikhane takip ettiği Yunanlaştırma politikası gereği bütün Rumeli'deki piskoposluk makamlarına Yunan papazlarını yerleştirmeye başladı; Yunan Kilisesi ayini, Slav Ayini'nin yerini aldı²²⁶; ortada, sadece Yunan okulları kaldı. Yunanlılar, kültür yönünden daha ileri olduklarından Yunancanın, medeniyet dili olmasını; kilise ve okullarda olduğu gibi, ticarete de Yunancanın kullanılmasını sağlamışlardı. Balkanlardaki Ortodoks Hristiyanların arasındaki münevver tabaka ile şehirlerdeki, ana dilleri olmadığı halde, günlük muamelelerinde Yunanca konuşurlardı.²²⁷ Patrikhane, müstakbel Yunan İmparatorluğu'nun temellerini hazırlamak üzere büyük bir şevkle çalışıyordu. Patrikhane bir gün İstanbul'un Yunanlıların eline geçeceğini ve Osmanlının harabelerinden bir Yunan İmparatorluğu'nun kurulacağını hayal ediyor²²⁸ ve bunun için Yunan milliyetçiliğini muhafaza ediyordu.²²⁹ Balkanlar Mora'dan, Karpatlar'a

²²⁵ M. Sureyya Şahin, **agm.**, s.345

²²⁶ Rıfat Uçarol, **age.** s. 100

²²⁷ Bulgarların, Romenlerin, Eflakların okumuş takımı kendisini Helen olarak görüyordu. Bunlar mutlaka Yunancayı da öğreniyorlar ve öğrenilmesini teşvik ediyorlardı Buna örnek vermek gerekirse Eflaklı bir Romen olan Pope Michael yazdığı şiir kitabının başında: "Dininin dilini öğren (Yunanca) ve bununla konuş, bununla dua et, bununla yaşa, bununla düşün" diyerek Yunancayı teşvik ediyordu. (İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Milliyetçilik", **XIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ayrı Basım, Ankara 2002, Sayfa 1-15, s.1)

²²⁸ Douglas Dakin, **age.**, s.9

²²⁹ İstanbul Ortodoks Patrikliği Yunan milliyetçiliğinin esas unsuru idi. Yunan milliyetçiliğine gıda veren kaynak ne Eflatun ve Aristo ne de Batı Avrupa'nın liberal ve sosyalist fikirleriydi. Yunan milliyetçiliği en başarılı şekilde papaz teokrasisinin ürünüydü. Yunanlılarda milliyetçiliğin rehber ve bekçileri yüzlerce yıl papazlar olmuştu. Ortodoks kilisesinin karşısında liberalizm, demokrasi, sosyalizm ve laiklik halk kitleleri için hemen hemen hiçbir anlam ifade etmezdi. Kilise halka karşı milliyetçilik bayrağını taşıyan bir merkezdi. Adamantios Polyzodies'in Ortodoks Kilisesi için söylediği şu sözler bizlere bir fikir verebilir. " *İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesinden sonra ortodokslar hayli din özgürlüğüne kavuştular. Bu özgürlüğü hem eğitsel hem de yurtsever amaçlar*

kadar hakiki bir Yunan vatani olacaktı. Patrikhane, 1800 yılında çıkardığı emirnamelerle Bulgaristan’da Rumca’yı biricik ibadet ve öğretim dili yaptı. Slovence yazılmış ibadet kitapları her tarafta yasaklandı, toplattırılıp yakıtıldı. Hülasa Balkanlar’da XIX. yüzyıl başlarında bu Yunanlaşma ve Yunanlaştırma öylesine ilerlemişti ki, Balkanlar’ı geçen turistler artık buraları, bir “Yunan memleketi” olarak tasvir etmekteydi. Her yerde Yunanlı tüccarlar, Yunanlı rahipler ve Yunan öğretmenler hâkimdi. Ayrıca Patrikler bu Yunanlı olmayan Ortodokslara sadece dillerini değil, mefkûre ve geleneklerini de öğretmek için büyük bir çaba içine girmişler ve her yerde okullar açmışlardı.²³⁰ Böylece Patrikhane; Yunan kültür ve milliyetinin dayanağı olmuş, bilgili ve sistemli idareleriyle milli duyguları uyandırmıştı.²³¹ Yunan din adamları vaazlarla halkın kalbinde hürriyet iradesini, milletin yeniden doğuş fikrini aşılammıştı.²³²

On sekizinci yüzyılın son çeyreğindeki aydınlanmacı Yunan düşünürler kiliseyi Osmanlı Devleti ile beraber hareket etmekle suçlamışlar ve kiliseyi baskıcı diye ifade ettikleri Osmanlı otoritesinin ortağı ilan etmişlerdi. Ancak bu düşünürlerin gözden kaçırdığı çok önemli bir şey vardı. Kilise, Bizans’tan kalan gelenekleri devam ettirerek Yunan milliyetçiliğinin tarih içerisinde yok olmasını önlemişti. Kilisenin bu tavrı 1821 öncesi Yunanlı isyancıların halk arasında genel bir taban bulmasını sağlayan en önemli unsur olmuştu.²³³

*için kullanma açıkgozlülüğünü gösterdiler. Her ortodoks kilisesi bir okul, her papaz gizli bir öğretmen oldu... Herkesin bildiği şudur ki, ortodoks kilisesi olmasaydı bir Yunan ihtilali ve bir Yunan bağımsızlığı olmazdı. Bu olay bize Yunan Milleti’nin neden bu kadar kiliselerine bağlı olduğunu gösterdi. Bu kilise salt bir dini kurum olmaktan fazla bir şeydir, çünkü o her zaman Yunan ırkının gelenekleriyle, hayalleriyle ve özlemleriyle bir görülmüştür. (Fahri Maden, **agm.**, s.170)*

²³⁰ Yunanlılar, Epir, Makedonya ve Trakya, Trabzon ve Kayseri’ye kadar Anadolu’da; Kudüs’e kadar Suriye ve Filistin’de; Hartum’a kadar Mısır’da Osmanlı Devleti’nin sınırlarının her köşesinde birçok okul açmışlardı. (M. Sureyya Şahin, **age.**, s.100)

²³¹ Yunanlıların öteki Ortodokslardan daha önce bağımsızlık istemelerinde ve almalarında Fener Ortodoks Kilisesinin payı büyük olmuştu. Nitekim Mora ayaklanması bir din adamının Patras Rum Piskoposu Germanos’un ihtilal bayrağını açmasıyla başladı. (Bilal N. Şimşir, **age.**, s.XXXV)

²³²M. Sureyya Şahin, **age.**, s.168

²³³ Balkan Tarihi kitapları incelendiğinde; Osmanlı hâkimiyeti boyunca Balkan halklarının “ulusal” bilincini ayakta tutan başlıca unsurlar olarak, kilisenin yanı sıra haydutlar/klefler, papaz ve köy komünün öne sürüldüğü görülmektedir. Kilisenin dua ve ayinleri, her bir etnik topluluğa özgü; onları diğer unsurlardan ayıran metinler, ilahiler, yortular ve adetlerden izler taşır. Geleneğin içinden evrilerek gelen anı, sembol ve mitlerin muhafazası ve nakledilmesinde din adamları önemli rol oynar.

4- Osmanlı Yönetiminde Fenerli Rumlar ve İsyân'a Destekleri

Osmanlı egemenliğinde yaşayan Hristiyanlar arasında en ayrıcalıklı grup, İstanbul'da Fener Ortodoks Patrikhanesi'nin bulunduğu semtte yaşayan daha sonra Fenerliler ismini alacak olan zengin aristokrat ailelerdi. Fener semtinde yaşayan bu ailelerin büyük bir çoğunluğu Yunan uyruklu olmakla beraber aralarında Helenleştirilmiş²³⁴ İtalyan, Romen ve Arnavut aileler de vardı.²³⁵ Fenerliler on sekizinci yüzyıla geldiklerinde Montesquie, Racine Voltaire gibi Fransız aydınlarının kitaplarından tercümeler yapmakta, gençlerini Avrupa üniversitelerine göndermekte, oradaki fikir hareketlerini takip etmekte ve bilim adamlarıyla temas halinde bulunmaktaydılar.²³⁶ Ayrıca çocuklarını çok iyi bir dil öğreniminin yapıldığı ve Fener Patrikhanesi tarafından açılan okula gönderirlerdi. Bu okula alınan çocukların birkaç dil öğrenmeleri sağlanırdı. Fenerli çocuklar kendi dillerinden başka Türkçe, Arapça ve Farsça'yı mükemmel bir şekilde öğrendikleri gibi, İtalyanca ve Fransızca'yı da öğrenirlerdi.²³⁷ Fenerlilerin Avrupa dillerini konuşabilmeleri onlara Osmanlı yönetiminde büyük bir ayrıcalık kazandırmıştı.²³⁸

Osmanlı Devleti'nin askeri gücü ve itibarı azalarak sınırları daraldıkça, Bâb-ı âlî, Avrupalı güçlerin koyduğu koşullara uymak zorunluluğu ile karşı karşıya kaldı. Düşmanlarını savaş alanlarında yenemeyen Osmanlı Devleti'nin dil bilen usta

Balkan tarih yazıcılığında ruhban sınıfı ile kilise ve manastırların, Balkan halklarına karşı sürekli bir tehdit gibi algıladıkları Osmanlı varlığı ve “*Türk asimilasyonuna karşı ulusal bilincin koruyucusu*” olarak resmedilmesi ve ulusçuluğun yayılmasında onlara ayrı bir önem atfedilmesi buradan kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, “*Osmanlı esareti*” döneminde ruhban sınıfı, kilise ve manastırlar, dil, din ve yerel gelenekleri sürdürmüş, ortaçağ hatıralarını korumuş, Osmanlı hâkimiyetine karşı pasif bir muhalefeti beslemiş ve cemaat bazında dinsel dayanışma duygusunu muhafaza etmiştir. Öncelikle, kilise ve manastırların Osmanlı'ya rağmen değil, onun sayesinde yaşadıklarının göz ardı edilmemesi gerekir. Balkan halklarının Osmanlı hâkimiyeti öncesinde bağımsız devlet ya da kiliselere sahip olması, kilise ve manastırlar sayesinde ortaçağın hatıralarını yaşatmaları, onların ulusal değil, etnik-dini kimliklerini muhafaza etmelerini sağlamıştır. (Aşkın Koyuncu, *agm.*, s. 492)

²³⁴ Helenleşmek ile ilgili geniş bilgi için bkz. tezimizin 76. sa yfasına

²³⁵ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi, 18.19. Yüzyıllarda**, s. 60; Richard Clogg, **Modern Yunanistan Tarihi**, s. 34

²³⁶ Filiz Yaşar, *age.*, s. 12

²³⁷ M. Sureyya Şahin, *age.*, s.171

²³⁸ İlber Ortaylı, Osmanlı İmparatorluğu'nda Milliyetçilik, s.4

diplomatlara ihtiyacı vardı. Osmanlı Devleti'nde görevli devlet adamları ise dil bilmekten yoksundu. Osmanlı Devleti yabancı devletler ile olan ilişkilerinde aracılara muhtaç kalıyordu. Neticede Osmanlı'nın bu eksikliği Fenerli Rumlar tarafından doldurulacaktı.

Osmanlı Devleti'nde yüksek bir mevkiye getirilen ilk Fenerli, Sadrazam Köprülü Fazıl Ahmed Paşa tarafından 1699 yılında Divan-ı Hümayun tercümanlığına atanan Panagiotis Nikousios idi.²³⁹ Bu görev bu tarihten itibaren 1821 Yunan isyanına kadar Fenerli ailelerin elinde kaldı. Nikousios bu göreve atanınca bazı ayrıcalıklara da sahip oldu. Osmanlı'da Fenerli Divan-ı Hümayun Tercümanları cizye vermiyorlar, kendilerinin ve ailelerinin yaşamlarına, giyimlerine hiç kimse karışmıyor, sakal bırakabiliyor, dört hizmetçi alabiliyor, kürk giyebiliyor, at, koşu arabaları ve kayıkla gezebiliyorlardı.

Osmanlı Devleti'nde görev alan en ünlü Fenerli ise Panagiotis Nikousios'dan sonra göreve atanan Aleksandros Mavrokordotos²⁴⁰ (1673-1709) idi. Öyle ki Mavrokordotos, Reisü'l küttâb Rami Mehmet Paşa ile birlikte Karlofça (1699) görüşmelerine katılmıştı.²⁴¹

Fenerliler doğrudan Divan tercümanı olabildikleri gibi genellikle önce "Tersane veya Derya Tercümanlığı"na getirilirlerdi, burada Kaptan Paşa Eyaleti olan Akdeniz adalarında yaşayan reayanın vergilerini toplarlardı. Bu görev de onlara bir bakıma bu bölgelerin idareciliğinin verilmesi anlamına geliyordu. Tercümanlar donanmada bir süre çalıştıktan sonra Divan-ı Hümayun Tercümanlığı'na

²³⁹ Cyril Mango, "The Phanaroits and Byzantine Tradition", **The Struggle Greek War for Independence War**, Edited: Richard Clogg, The Macmillian Press, London 1973, s.42-43 Barabara Jelavich, **Balkan Tarihi, 18.19. Yüzyıllarda**, s.61; Meral Bayrak, **agt.**, s. 43

²⁴⁰ Mavrokordatos döneminin birçok Yunanlı gibi doktordu, İtalya'da Padua kentinde tıp eğitimi almıştı. (Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi, 18.19. Yüzyıllarda**, s.61)

²⁴¹ Cyril Mango, **agm.**, s. 43

geçerlerdi.²⁴² XVIII. yüzyılda baş tercümana bağlı olarak çalışan sekiz "*dil oğlanı*" ve on iki hizmetli vardı ve bunların hepsi de Rum ailelerden gelmekte idiler.²⁴³

Osmanlı yönetiminde görev alan Fenerlilerin ulaştıkları en önemli mevki ise Tuna eyaletleri olan Eflak ve Boğdan voyvodalıkları idi.

On sekizinci yüzyılların başlarında beliren Rus tehlikesine ve Avusturya tehdidine karşı bu eyaletlerde bulunan yerli voyvodalar Osmanlı Devleti'ne karşı bağlılıklarını yitirmişlerdi.²⁴⁴ Bu da Osmanlı Devleti'nin bu bölgelerde bazı düzenlemeler yapmasını gerektirmekteydi. Bunun üzerine Bâb-ı âlî, Boğdan ve Eflak voyvodalıklarına yerli Prenslerin değil, sürekli kendi kontrolünde kalabileceğini düşündüğü Fenerli Beylerinin tayinini uygun gördü. Bu kararın neticesinde devlete sadık görülen Divan-ı Hümayun Tercümanı Aleksandro Mavrokordotos'un oğlu Nikola Mavrokordotos 1711 yılında Boğdan vilayetine voyvoda olarak atandı. Burada iki dönem görev yapan Nikola bu görevinden 1716 yılında Eflak'a voyvoda olarak atandı.²⁴⁵ Böylece 1821 yılına kadar sürecek olan Fenerli hâkimiyeti²⁴⁶ Tuna vilayetlerinde başlamış oldu.²⁴⁷ Fenerli voyvodalar

²⁴² Cahit Bilim, "Tercüme Odası", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)**, Sayı 1, Ankara 1990, s. 29,31,43

²⁴³ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s. 115; Cahit Bilim, **agm.**, s.31

²⁴⁴ III. Ahmet (1703-1730) döneminde Boğdan Voyvodası olan Dimitri Kantemir, Rus Çarı Petro ile bir ittifak yapmış ve böylece Rusya'nın Romanya siyasetine karışmasına sebep olmuştu. Yaş'ta imzalanan bu ittifak antlaşmasına göre Boğdan, Tuna ve Karadeniz'deki eski sınırlarına kavuşmuş olacak; voyvodalık Kantemir ailesinde kalacak; hatta Rusya güya hiçbir karşılık beklemeden 10.000 askerin maaşını ödeyecekti. Rus Çarı Deli Petro komutasındaki Rus kuvvetleri, Prut nehri kenarındaki Stanileşti köyü civarında Osmanlı ordusuna yenilince, Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa, birkaç kaleyi teslim etmesi ve savaş tazminatı vermesi şartıyla Rus Çarı ile bir antlaşma imzaladı. Bunun üzerine Kantemir Rusya'ya kaçtı ve Çar'ın müşaviri oldu. Kantemir'in bu ihanetinden sonra Eflak voyvodası Brancoveanu da aynı şekilde davranmıştı. (Abdülkadir Özcan, "Boğdan", **İA.**, C.6, s. 270); (Tülay Ertan, **Fener**, İA. C.12, s. 342); (Kemal H. Karpat, **Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk**, s. 27)

²⁴⁵ Tülay Ertan, **age.**, s. 342

²⁴⁶ Boğdan ve Eflak'ta 1711 yılında başlayan Fenerli yöneticiler döneminde Boğdan'da 36, Eflak'ta 38 farklı kişi voyvoda olarak görev yapmıştır.(Cyril Mango, **agm.**, s. 43)

²⁴⁷ 100 yıldan fazla süren Fenerli Beyleri devri, halen Eflak ve Boğdan'da nefretle anılan bir dönemdir. Patrikhanenin desteklediği Fenerli Beyleri beraberlerinde getirdikleri çok sayıda akrabaları ve iş ortakları ile yerli halkı sömürmekle kalmamışlar, Eflak köylüsüne köklü bir fakirlik kültürünü de aşilayarak Allah'ın kendilerini, beylerini beslemek ve hizmet etmek için yaratmış olduğu felsefesini işlemişlerdir.(Kemal Karpat, **Eflak**, İA., C.10, s. 468)

görevleri süresince Bükreş ve Yaş kentlerindeki lüks saraylarında yaşarlar, üç yıla yakın bir süre bu bölgeleri genel vali sıfatı ile yönetirlerdi.²⁴⁸

Fenerlilerin Osmanlı Devleti'ndeki mevkileri ve zenginlikleri onlara Ortodoks Kilisesi üzerinde hâkimiyet şansı da vermişti. Zaten Tuna vilayetlerinde yönetici olarak çalışırken buradaki Ortodoks kiliselerini kontrol ediyorlardı. XVIII. yüzyıl boyunca Fener Ortodoks Kilisesi'nde sadece iki Fenerli, Patrik olarak görev yapmış olsa da Fenerli ailelerin Kilise'nin üzerindeki etkisi tatışılmazdı. Kilise her dönem Fenerli ailelere karşı borçlu idi. Bu maddi güç de Fenerlilere büyük bir avantaj sağlıyordu.²⁴⁹

Fenerli aileler Osmanlı Devleti'nde çok önemli mevkilere gelmelerine rağmen, kendilerine hedef olarak; Osmanlı Devleti'nin gücünü ve refahını arttırmayı değil, devlet dili olarak Yunancayı kullanan ve Yunan asilzadeleri tarafından yönetilen, çok uluslu bir devlet tasavvuru ile Bizans Devleti'ni yeniden kurmayı seçmişlerdi. Bu yüzden Fenerliler, Bizans hanedanları ile kendileri arasında kan bağı tespit etmek için büyük çaba harcıyorlardı.²⁵⁰

1821 yılında Yunan isyanının başlaması ile birlikte Fenerli aileler isyana katılıp katılmamak arasında bölünmüşlerdi. Bir kısmı isyanın aptalca olduğunu ve büyük devletlerin müdahalesi olmaksızın bunun imkânsız olduğunu düşünüyor ve böyle bir riske girmenin anlamsızlığını ifade ediyorlardı. Dolayısıyla Sultana sadık kalmanın en iyi yol olduğunda birleşiyorlardı. Bir kısım Fenerli aile ise isyanı desteklemiş ve bağımsız Yunan Devleti'nin kurulmasında büyük yardımlarda bulunmuşlardı.²⁵¹

Yunan isyanına katılan Fenerli ailelere mensup en önemli kişilerin başında 1821'de isyan eden Aleksandr İpsilantis ve kardeşi Dimitri İpsilantis bulunuyordu. Aleksandr 1821'de Eflak'ta Romenlerin ve Rusların desteğini alacağını düşünerek

²⁴⁸ Richard Clogg, **age.**, s. 35

²⁴⁹ Cyril Mango, **agm.**, s. 48

²⁵⁰ Barbara Jelavich, **age.**, s. 62

²⁵¹ L.S. Stavrinis, **age.**, s.279-282

ayaklanmış ancak kısa süre içerisinde başarısızlığa uğrayarak yakalanmıştı. Aleksandr'ın kardeşi Dimitri ise 1821 Temmuz'unda Mora'ya ulaşmıştı. Fiziksel olarak zayıf bir askerdi. Ancak Yunanlılar onu abisi gibi Rusya'nın temsilcisi olarak düşünmüşler ve kendileri için bir umut olarak görmüşlerdi. Dimitri İpsilantis çok acımasız, az idealist anlaşmaya hazır bir karakterdi. Ancak isyan sürecinde gücünü koruyamamıştı. Diğer önemli Fenerli karakter ise son derece akıllı ve kurnaz olan Alexander Mavrokordotos idi. Alexander Mavrokordotos, Eflak'ın eski yöneticisi ve amcası olan Karatzas'ın sekreterliğini yapmıştı. Karatzas Osmanlı Devleti'ne düşmanlık yapınca ikisi birlikte 1818 yılında Osmanlı topraklarından kaçmışlardı. Mavrokordotos; Yunan isyanı başlayınca harekete geçmiş topladığı Fransız, İtalyan ve Yunan gönüllüleri ile 10 Temmuz 1821 tarihinde Fransa'nın Marsilya limanından Mora'ya hareket ederek askerî mücadeleye başlamıştı. Yunan isyanının en önemli simalarından biri olan Mavrokordotos'un yanındaki diğer bir Fenerli Rum da Negrıs idi. Negrıs Salona'ya gitmiş ve isyana oradan dâhil olmuştu.²⁵²

5- Filiki Eterya'nın Kurulması ve Faaliyetleri.

Ticaret ile zenginleşen ve Avrupa'nın önemli ticaret merkezlerinde koloniler kuran Yunanlılar, ilk olarak ticari faaliyetlerini yürütmek ve kültürel değerlerine sahip çıkmak için yaşadıkları şehirlerde dernekler kurmuşlardı.²⁵³ Ancak on altıncı yüzyıldan başlayarak kurulan bu derneklerin mahiyetleri; 1789 Fransız İhtilali ve ihtilalin yaydığı fikirler ile on sekizinci yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan Aydınlanma düşüncesi ve onun yansıması olan Eski Yunan'a duyulan özlem

²⁵² Douglas Dakin, *age.*, s.45

²⁵³ Yunanlıların kurduğu ilk cemiyet çok eski yıllarda Ancora'da 1514 yılında kurulmuştu. Bu cemiyet varlığını 18. yüzyıla kadar sürdürdü. Cemiyetin üyeleri Yunanca konuşan tüccarlardı. Bu dernek amaç olarak Balkanlar'da ve Doğu Akdeniz'de ticaret yapan üyelerinin faaliyetlerini desteklemeyi seçmişti. Karlofça Antlaşması (1699), Küçük Kaynarca Antlaşması (1774) ve Yaş Antlaşması (1799) Yunan tüccarlara Doğu Akdeniz ticaretinde büyük imkânlar sağlamıştı. Bundan sonra binlerce Yunanlı Avrupa'nın ticaret merkezlerine dağılmışlar ve birçok dernek kurmuşlardı. Bunlar sadece Yunanlıların ticari hedeflerine hizmet etmekle kalmayıp Yunanlıların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına da cevap vermek için çalışmalar yapıyorlardı. Bu tür cemiyetlere 1545 yılında Transilvanya'da kurulan cemiyet örnek verilebilir. Bu cemiyeti 1636 yılında Yunanlıların ortakları olduğu bir şirket kurmuştu. 1640 yılında şirket, bir papaz kiralarak vaftiz, evlenme ve cenaze törenlerini düzenlemeye başladı. 1776 yılında okullar açtı ve Yunanlı çocukların eğitimleri için öğretmenler kiralandı. Bu şirketin ve derneğin masrafları Yunanlı tüccarlar tarafından karşılanıyordu. Bu derneğin çalışmaları diğer Yunanlı dernekler tarafından da kopya edilmişti. (George D. Frangos, "The Philika Eteria A Premature National Coalition", *The Struggle Greek for Independence of War*, s.87)

dolayısıyla değişmeye başladı. Fransız devriminin yaydığı fikirlerin Avrupa'da üstünlüğü ele geçirmesinden sonra Yunanlılar tarafından kurulan derneklerin amacı, Yunanlılar arasında siyasi ve fikir birliği sağlayıp bağımsız Yunanistan için yapılacak olan isyanın altyapısını oluşturmak ve bunun için gerekli örgütlenmeleri yapmaktı. Bu bağlamda kurulan ve 1821 Yunan İsyanı'nın planlanmasında rol oynayan en önemli dernek, 1814 yılının ortalarında kurulan Filiki Eterya²⁵⁴ (Dostlar cemiyeti) idi. Ancak Filiki Eterya Yunan isyanını hazırlamak için kurulan dernekler arasında ilk olanı değildi. Ondan önce kurulan birçok dernek Filiki Eterya'nın fikir zeminini oluşturmuştu.

Filiki Eterya'dan önce Yunanlılara özgürlük fikrini aşlamak amacıyla kurulan ilk dernek Velestinli Regas'ın 1796 yılında kurmaya çalıştığı dernek idi. Ancak Avusturya polisininin 1797 yılında Regas'ı tutuklaması ve Osmanlı yetkililerine teslim etmesi üzerine bu dernek amacına ulaşamamıştı. Başarıya ulaşamayan bu ilk dernek teşebbüsünden sonra 1800'lerin başında, aralarında şair Adamantios Koreas'ın da bulunduğu, ancak üye sayısı kesin olarak bilinmeyen Athena adında bir başka örgüt kuruldu. Hakkında fazla bilgi sahibi olunamayan bu kuruluşu, 1813'de Paris'de Comte Choiseul-Gouffier'rün başkanlığında diğer bir örgüt takip etti. Fransa'nın İstanbul'daki eski elçilerinden biri olan Gouffier'un önderlik ettiği bu cemiyetin adı Hotel Grec idi. Aralarında ünlü Filiki Eterya'nın kurucularından Athanasios Tsakalof'un da bulunduğu Hotel Grec'in sekreterliğini Bâb-ı âlî'nin Paris'deki maslahatgüzarı Angelopulos üstlenmişti. Fransız eğilimindeki bu kuruluşlardan başka Finiks (Föniks) ve Filiki Eterya gibi Rusya sempatizanı örgütler de Hotel Grec'in bünyesinden çıkacaktı. Finiks cemiyeti, 1787'de Boğdan'dan Osmanlı Devleti görevlisiyken Rusya'ya kaçan Aleksandros Mavrokordotos tarafından kuruldu. Rusya'nın yardımlarıyla eski Bizans'ın yeniden kurulabileceğine inanan Mavrokordotos, bu cemiyeti Nikolaos Skuphas ile birlikte oluşturmuşsa da

²⁵⁴ Filiki Eterya (Philika Eteria) bizdeki literatürde yanlışlıkla Etniki Eterya (Etniki Heteria) diye zikredilir. Ancak bu iki dernek birbirinden farklıdır. Etniki Eterya (Milli Cemiyet) Yunanistan'ın başkentinde 1894'te subaylar, aydınlar ve tüccarlar tarafından kurulan bir cemiyettir. Sözde Osmanlı egemenliğindeki bütün ırkdaşları kurtarmak için kurulmuş gibi görünse de asıl amacı Makedonya sorununa el atıp Bulgar komiteleriyle mücadele etmektir.(İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, s. 65)

Skuphas ve tüccar Zosimas'ın dışında önemli bir şahsiyetin üyeliği tespit edilmemiştir.

Yukarıda zikredilen derneklerin dışında isyanın hazırlanmasında, sadece milli bir tarih ve kültür bilinci oluşturmak amacıyla kurulanlar da bulunuyordu. Bu dernekler arasında sayabileceğimizden ilki, Arta metropoliti Ignatius tarafından 1810'da Bükreş'te kurulan Filolojiki Eterya (Dil-Edebiyat Cemiyeti) idi. Bu cemiyet 1811'den itibaren Viyana'da yayınlanan Hermis o Loģios [Bilge Hermes] adlı bir dergiyle işbirliği içine girmişti. Bundan daha etkili bir cemiyet de 1812'de Atina'da, üyeleri arasında İngilizlerin de bulunduğu Eterya ton Filomuson [Yunan mitolojisindeki "müz" kavramından esinlenilerek adlandırılan "Sanat Tanrıçası Dostları Cemiyeti"] idi. Filomusi diye de anılan bu kuruluş, başta İngilizler olmak üzere Atina ve çevresinde yaşayan yabancılarca oluşturulmuş ve *"Yunanlıların eğitimi"* meselesini kendisine amaç edinmişti.²⁵⁵ Bu derneği isyanın destekçilerinden ve ilk Yunan entellektüellerinden olan Anthimos Gazis tarafından Viyana'da kurulan bir örgüt izlemişti.²⁵⁶

Bu derneklerin ardından Yunan isyanında en etkili olan Filiki Eterya (Dostlar Cemiyeti) 1814 yılında Karadenizin bir liman kenti olan Odessa'da (Hocabey) kuruldu.²⁵⁷ Kurucuları ticaretle uğraşan masonik localara kayıtlı Patnos Adası'ndan Manuel Ksanthos, Nardalı Skoufas ve Yanyalı Antanasios Tsakolof adlı üç Yunanlı tüccar idi.²⁵⁸

²⁵⁵ M. Murat Hatipoğlu, *age.*, s 3-7

²⁵⁶ Filiz Yaşar, *age.*, s. 15

²⁵⁷ Nicolae Jorga, "*Osmanlı Tarihi*" eserinde Filiki Eterya Cemiyetinin kuruluşunu şöyle ifade etmektedir: "1814 yılında Elbe'den geri dönen Napoleon'un onayı ile Paris'te eski İstanbul elçisi ve "Yunanlıların" eski bir dostu olan Choiseul-Gouffier'in himayesi altında bir topluluk oluştu. Topluluğun "kardeşlerinden" biri olan Antanasios Tsakaloff, Paris'ten yola çıkarak, Bükreş ve Moskova'ya geldi ve topluluğun yeni şubelerini oluşturdu. Rusya'nın bu eski kutsal şehrinde Moskova'da ve Odessa'da bu topluluk kısa bir süre sonra Çar'ın yardımı ile gerek Kara Yorgi'nin geri çağırıldığı Sırbistan'da, gerek Mihail ve belki de Aleksandru Sutzonun birliğe üye oldukları Romen prensliklerinde, gerekse "prensleri" sürekli değişen ve çoğunlukla idam edilen Manya başta olmak üzere asıl Türk eyaletlerinde ayaklanmalar çıkartmayı amaçlayan Filiki Eterya'ya (Dostluk Cemiyeti'ne) dönüştü." (Nicolae Jorgo, *age.*, s. 210)

²⁵⁸ Douglas Dakin, *The Unification of Greece (1770-1923)*, s.29

Derneğin Odessa’da açılması bir tesadüf değildi. Odessa, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması’ndan sonra Karadenizin ticaret açılmasıyla birlikte Rusya’nın tahıl ticaretinin merkezi olmuştu. Bu ticaretin başında da Yunan armatörler ve tüccarlar vardı.²⁵⁹ Yunan tüccarların kârlı faaliyetleri Odessa’yı Yunan diasporasının merkezi durumuna getirmişti. Odessa Yunanlılar için Batı’ya açılan bir kapı durumundaydı. Moskova’da, Viyana’da, Venedik’te basılan Yunanca kitaplar önce Odessa’ya gelir ve buradan dağıtılırdı. Dolayısıyla Odessa Yunan okulları, tiyatrosu ve kitap kültürü açısından bir merkez konumundaydı.²⁶⁰

Filiki Eterya Derneği çalışmalarında masonik esasları kabul etti. Çünkü kurucuları Avrupa’da kurulan masonik örgütlerde görev yapmışlardı. Kurucularından biri olan Yanyalı Antanasios Tsakolof Greek-Speaking Guest House’un, Nikolas Skoufas Phoenix’in, Emmanuel Ksanthos ise İyonya mason örgütünün bir üyesi idi.²⁶¹ Dernek üyeleri arasında haberleşmeyi sağlarken gizliliğe çok önem veriyordu. Gizliliğin sağlanması için kuruculardan Manuel Ksanthos tarafından özel bir sözlük hazırlanmış²⁶² ve üye isimleri farklı şekillerde şifrelenmeye başlanmıştı.²⁶³

Filiki Eterya, amacını milletini kötülüklerden temizlemek ve halkının cennete gitmesi için günahlarından azat edilmesi için onlara yardım etmek olarak ifade

²⁵⁹ Şükrü S. Gürel, **age.**, s. 27

²⁶⁰ Theophilus, **agm.**, s. 17

²⁶¹ 1807 yılında Fransa’nın eski İstanbul elçisi olan Choiseul Gouffier seçkin Yunanlılarla birlikte Paris’te Yunanca konuşulan misafir evini (Greek Speaking Guest House) kurdu. Bu derneğin amacı Yunanlıların Türklere karşı isyanını organize etmektir. 1811’de İyonyalı bir Yunanlı olan Count Romas Korfu’da masonik bir loca kurdu. 1812’de bu loca Yunanistan’ın en büyük mason locası oldu. (The Grand National Lodge of Greece) bu locaları Lefkas’ta Paris’te ve Moskova’da ve daha birçok yerde kurulan Yunan mason locaları takip etti. Mason locaları arasında Moskova’daki “Athena” adlı loca en çok bilineni idi ve locanın Regas’ın kurduğu Eteria ile ilişkisi bulunuyordu. Bu mason localarına benzer bir dernek de Alexander Mavrokordotos tarafında kurulan “Phoenix” idi. Ayrıca İyonya’da kurulan birçok mason derneği de vardı. Bu derneklerin tamamı olarak Odessa’da kurulan Filiki Eterya örgütünün kuruluşuna yardımcı oldu. (Douglas Dakin, **The Unification of Greece 1770-1923**, s.29)

²⁶² Manuel Ksanthos özel bir sözlük hazırladı. Bu sözlükte birçok kelime aslından başka bir anlamda kullanılıyor ve bazı rakamlar isimlerin yerine geçiyordu. Şifre ile yazılan mektuplar ele geçirildiğinde hiçbir şey anlaşılmazdı. Üyeler imza yerine şifre harflerinden ikişer kelime kullanıyorlardı. (Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.140; Bu şifrelere örnek olarak: Bîgaraz, padişahı; Muhibbi insaniyet, Rus Çarını; Aiyade Meşgul, sadrazamı; Kaynana, Tepedelenli Ali Paşa’yı ifade etmekteydi. (Yaşar Yücel- Ali Sevim, **age.**, s. 188)

²⁶³ Ahmet Cevdet Paşa **age.**, C.XI, s.136

etmişti. ²⁶⁴ Ancak derneğin asıl amacı; ilk aşamada Mora’da bağımsız bir Yunan devleti oluşturma, sonra da Orta Yunanistan, Batı Trakya, Selanik, Ege Adaları, On iki Ada, Kıbrıs ve Batı Anadolu’yu Yunanistan’a katma, nihayet İstanbul’u ele geçirerek Bizans’ı yeniden kurmaktı. ²⁶⁵

Filiki Eteryaya kuruluşundan sonraki ilk yıllarında (1814-1816 arasında) çok hızlı büyüme şansını yakalayamadı. ²⁶⁶ İki yıl içerisinde Rusya’dan sadece 30 kadar Yunanlı tüccar derneğe üye kaydedilmişti. ²⁶⁷ Derneğe üye kabulü Avrupa’daki benzer cemiyetlerdeki gibi işliyordu. Tafsilatlı bir dinî ayin ile üyelik derecelerine göre duygusal uygulamalar mevcuttu. ²⁶⁸ Derneğe üye olanlar gerektiğinde, servetlerini ve hayatlarını feda edeceklerine, derneğin planlarını tam bir sır olarak tutacaklarına yemin ederlerdi. ²⁶⁹ Büyük yemin şu şekildeydi:

“Kutsal ve perişan vatanım, senin ruhanî ismin için ant içiyorum. Uzun dönemli sıkıntıların ve perişan haldeki çocuklarınca uzun yıllardır saklanan mahkûmiyet altındaki halkının acı gözyaşları üzerine ant içiyorum. Bütün benliğimi sana adıyorum. Bundan böyle, düşüncelerimin sebebi ve tek amacı sen olacaksın. İsmi bütün hareketlerimin rehberi olacak ve mutluluğun çabalarımın ödülü olacaktır. Tek bir an için bile sıkıntılarına ilgisiz kalır veya yükümlülüğümü yerine getirmezsem eğer, ilahi adalet; hakkaniyet yıldırımlarını başıma yağdırsın, atalarımın bana kalan adımı yok olsun, kişiliğim yoldaşlarım tarafından lanetlensin ve ölümüm günahımın kaçınılmaz cezası ve ödülü olsun ki ben üyeliğimle Eteryaya’nın saflığına helal getirmeyeyim”. ²⁷⁰

²⁶⁴ C. W. Crawley, M.A, *age.*, s. 11

²⁶⁵ Fahrettin Seyfi, **1820-1827 Mora İsyanı**, İstanbul Askeri Matbaası, İstanbul 1934, s.4; Mustafa Turan-Musa Gürbüz, *agm.*, s. 20, Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XI, s.130

²⁶⁶ Richard Clogg, **Modern Yunanistan Tarihi**, s. 47

²⁶⁷ Douglas Dakin, **The Unification of Greece 1770-1923**, s.30

²⁶⁸ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllarda**, s. 229

²⁶⁹ Enver Ziya Karal, *age.*, s. 110

²⁷⁰ Hasan Demirhan, **Yunanistan’da Emperyalist Kavga (1914-1918)**, İdil Yayıncılık, İstanbul 2012, s.21

Filiki Eteryâ'nın kurucuları derneğin başkanının kim olduğunu gizli tutarak bu konuda esrarengiz bir hava estiriyorlardı. Başkanın açıklanmamasına rağmen onun büyük bir zat olduğu izlenimi yaygındı. Üyelerin birçoğu başkanın, Çar I. Alexandr veya onun dışişleri bakanlığını yapan Kapodistrias olduğuna inanmaktaydı.²⁷¹

İhtilal karakterindeki bu örgüt malî problemlerini çözümlenmek amacıyla bünyesine öncelikle büyük tüccar ve armatörleri kaydediyor, ayrıca halk üzerinde daha etkili propaganda yapabilmek için papazları kullanıyordu. Apostol diye de anılan bu görevli papazlar Rum nüfusunun bulunduğu bütün bölgelere (Mora, Kıta Yunanistan'ı, adalar vs), hatta Tuna boyuna, Sırbistan'a ve Bulgaristan'a kadar dağılarak üye kaydetmeye ve taraftar kazanmaya çalışıyorlardı.²⁷² Böylece Rum olmayan diğer Hristiyan Balkanlılarla birlikte Osmanlı Yönetimi'ne karşı ortaklaşa ayaklanmak için, onların nüfuz sahibi kişilerini de kışkırtıyorlardı.²⁷³

Filiki Eteryâ'nın yapısı; derneğin yönetici kadrosunun dışında, 4 sivil sınıf ve 2 askerî sınıftan mevcuttu. En düşük sınıf (Vlamides) basit ve eğitimsiz kimselerdi. Bunlara önemli bilgiler verilmiyor, ancak bunların sadakatinden ve maddi yardımlarından yararlanmak isteniyordu. İkinci sivil sınıf (sistimenos) bunlar düşük sınıf memurlar ve küçük tüccarlardı ki bunlardan istenenler ve beklenen maddi yardımları Vlamidesler'den fazla idi. Üçüncü ve dördüncü sınıflar bunlar zengin ve eğitilmiş sınıf idiler. Düşük askerî sınıfın ismi Aferomenos (adanmış kimse) ve

²⁷¹ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**,C.XI, s.230 ; M. Murat Hatipoğlu, **age.**, s. 10

²⁷² Tarihi kesin olarak belirtilmeyen bir istatistike göre Filiki Eteryâ üyelerinin bölgelere göre dağılımı şöyle idi: Filiki Eteryâ üyelerinin 425'i Romanya ve güneybatı Rus şehirlerinde, 55 üyesi Eflak'ta, 189 üyesi Moldovya'da, 181 üyesi kuzey ve orta Rusya'da, 122 üyesi Odessa şehrinde yaşıyordu. Filiki Eteryâ'nın Avrupa'daki önemli merkezlerinden Londra, Paris, Marsilya ve Amsterdam'dan herhangi bir üye kayıt edilmemişti. Viyana'dan sadece 1 üye kayıt olmuştu. Tüm İtalya'dan ise kayıt olan üye sayısı 14 idi. (George D. Frangos, **agm.**, s.87) Bu istatistik bize Filiki Eteryâ üyelerinin en çok Rusya'daki Yunanlılardan destek gördüğünü göstermektedir.

²⁷³ M. Murat Hatipoğlu, **age.**, s.10

yüksek askerî sınıf Archigos (lider) idi.²⁷⁴ Bu sınıflar arasında en kalabalık grup tüccarlar idi.²⁷⁵

Filiki Eterya büyük idealler²⁷⁶ ile kurulmuş olan bir dernek idi. Dernek bu ideallerine ulaşabilmek için büyük bir askerî ve malî yardım ile güçlü ve etkili bir lidere ihtiyaç duyuyordu. Bu ihtiyaçlar göz önüne alındığında lider olarak ilk akla gelen isim Ioannis Kapodistrias idi. Kapodistrias Korfu'da doğmuş, Napolyon Savaşları sırasında Yunan Adaları'ndaki Rus idaresinde görev almıştı. 1809 yılında Rus hizmetine girdikten sonra bürokrasinin basamaklarını çok hızlı bir şekilde çıkarak Çar'ın güvenini kazanmıştı. Aslen Yunanlı olan Kapodistrias, Rusya'nın dışişleri bakanlığını yürütüyordu. 1817 yılında S.t Petersburg'a gelen ve Filiki Eterya'nın bir üyesi olan Nikoloas Galatis kendisine cemiyetin başkanlığını teklif etti.²⁷⁷ Ancak Kapodistrias bu teklifi Rus Çarı'nın özel hizmetinde bulunduğunu söyleyerek reddetti.²⁷⁸ Aslında Kapodistrias Filiki Eterya'nın ideolojik uygulamalarını desteklemiyordu. Kapodistrias Yunanlıların ahlaki bakımdan ve eğitim yönünden güçlenmesini istiyordu. Politik olarak bağımsızlığa hazır olmadan silahlı bir isyan hareketinin Yunanlılar için çok feci sonuçlar doğuracağını iddia ediyordu. Ayrıca Çar Alexandr'ın Avrupa'da Napolyon sonrası kurulan denge siyasetine destek verdiğini, bu yüzden Filiki Eterya tarafından yapılacak herhangi bir

²⁷⁴ Douglas Dakin, **The Unification of Greece 1770-1923**, s.31-32

²⁷⁵ 1821 yılında Filiki Eterya'nın bilinen üyelerinin yarısından çoğunu kendini tüccar olarak sınıflandıran oluşturuyordu. Bunların oranı %53,7, sayı olarak ise 497 idi. İkinci en büyük grup kendisini profesyoneller olarak niteleyen gruptu. Bunların arasında öğretmenler, doktorlar, öğrenciler ve tüccar olmayan devlet görevlileri bulunurdu. Bunların oranı %13,1 sayısı 117 idi. Mora'nın lokal liderlerinin oranı %11,7 sayısı 111 idi. Din adamlarının oranı ise %9,5 ve sayısı 85 idi. Askerlerin (armatol ve kleftler dâhil) oranı %8,7 ve sayısı 78 idi. Üye sayılarından yola çıkarak Filiki Eterya'nın Yunanlı tüccar sınıfı tarafından desteklendiğini ve burjuvanın güçlü olduğu bir dernek olduğunu söyleyebiliriz. (George D. Frangos, **agm.**, s.87)

²⁷⁶ Filiki Eterya'nın Amaçları: 1.Yunan ulusuna bağımsız bir ülke sağlamak 2.Batı Trakya ve Selanik'in Yunanistan'a ilhakı (Enosis), 3.Ege Adaları'nın Yunanistan'a ilhakı 4.Oniki Adaların, Yunanistan'a ilhakı 5.Girit Adası'nın, Yunanistan'a ilhakı 6. Batı Anadolu'nun, Yunanistan'a ilhakı 7.Kıbrıs'ın; Yunanistan'a ilhakı 8.Pontus-Rum Devleti'nin yeniden kurulması 9. İstanbul'un ele geçirilmesi ve Grek-Bizans İmparatorluğu'nun diriltilmesi (Selahattin Sâlışık, **Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Etnik-i Eterya**, Kitaş Yayınevi, İstanbul 1968, s.149)

²⁷⁷ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllarda**, s. 230

²⁷⁸ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.146-147

ayaklanmanın Rusya ve diğer devletler tarafından desteklenmeyeceğini düşünüyordu.²⁷⁹

Kapodistrias'ın Filiki Eterya'nın teklifine hayır demesinden sonra, 1818 yılında derneğin merkezi İsyambul'a Manuel Ksanthos'un evine taşındı.²⁸⁰ Filiki Eterya'nın merkezinin İstanbul'a taşınması ile birlikte dernek çok hızlı bir şekilde büyümeye başladı. Yeni bir organizasyon sistemi kuruldu. On iki "havari" atandı ve her birine belirli bir bölgeyi örgütleme görevi verildi. İstanbul'dan Yunan bölgelerine ve Tuna Prenslüklerine kadar olan bölgede gizli hücreler ağı kuruldu. Para toplandı ve Yunan yaşam merkezlerine talimatlar gönderildi.²⁸¹ Filiki Eterya bu dönemde birçok önemli ismi, üyesi olmaya ikna etti. Bunlar arasında Odessa'da Kara Yorgi, Mora'daki ünlü kleftlerden Th. Kolokotrones, Balyabadra (Patras) Metropolitliği Piskoposu Germanos, Mani başkanı Mavromichalis, Tuna Prenslüklerinde bulunan Fenerliler ve birçok toprak sahibi zengin soylular sayılabilir.²⁸²

Kapodistrias'ın 1817 yılında Filiki Eterya üyelerinin liderlik teklifini reddetmesine rağmen cemiyet üyeleri 1820 yılında tekrar kendisine gelerek aynı teklifi yinelediler. Kapodistrias'ın düşünceleri hala değişmemişti ancak bu sefer Kapodistrias; onlara, Filiki Eterya liderliği için Rus ordusunda general ve Çar'ın emir subaylarından biri olan Aleksandr İpsilantis'i önerdi. Aleksandr İpsilantis de Filiki Eterya'nın liderliği için iyi bir aday olarak gözükiyordu. Filiki Eterya onun sayesinde Rusya'nın desteğini alabileceğini düşünerek kendisine derneğin liderliğini teklif etti. Aleksandr İpsilantis bu teklifi 12 Nisan 1820'de kabul ederek Filiki Eterya'nın yeni lideri oldu.²⁸³

Aleksandr İpsilantis'in başkanlığa geçmesinden sonra Filiki Eterya isyan hazırlıklarını daha da hızlandırdı. Ancak bu süreçte cemiyette fikir ayrılıkları ortaya

²⁷⁹ Theophilus C. Prousis, *age.*, s. 22

²⁸⁰ Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XI, s.136

²⁸¹ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllarda**, s. 231

²⁸² Georgeos Castellen, *age.*, s. 270-271

²⁸³ Ahmet Cevdet Paşa, *age.* C.XI, s.148-149; Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllarda**, s. 231

çıkmişti. Bu fikir ayrılığının sebebi, isyanın ne zaman başlatılacağı konusu idi. Filiki Eteryâ'nın bir kısım üyeleri isyan için icap eden bütün hazırlıkların yapılması ve gerekli güç için beklenilmesini savunurken diğer grup; isyan başladığında katılımların sağlanarak gerekli güce ulaşabileceklerini ve bu yüzden hemen harekete geçilmesini savunuyordu. Ancak her iki grup da isyan etme konusunda hemfikirdi.²⁸⁴ Neticede Filiki Eteryâ üyeleri isyana başlamadan önce hazırlıklarını tamamlamak, altyapıyı oluşturmak için planlar yapmaya başladı. Bu planlardan uygulanmak için bir tanesi seçildi. Filiki Eteryâ'nın uygulamak istediği planın özeti şöyleydi:

Osmanlı Devleti'ni işgal için Sırların hemen ayaklandırılması ve İşkodra halkı savaşa hazır ve istekli olduklarından, onları oyalamak için Karadağlıların İşkodra tarafına tecavüz ettirilmeleri; Tepedelenli Ali Paşa'nın yanındaki Yunanlı kaptanları derneğe almakla beraber, Ali Paşa ile aralarında bir antlaşma senedi imzalamak üzere Yanya'ya bir memur gönderilmesi; Mora ile Akdeniz adaları halkını bir an önce isyan etmeleri için cesaret vermek üzere Aleksandr İpsilantis ile Başrahip Gregorios'ın Akdeniz sahillerini gezip, dolaşmaları; Moralıların isyanından önce Osmanlı Donanması'nın yakılması meselesinin İstanbul içinde araştırılması; Filiki Eteryâ sempatizanlarının elinde bulunan ticaret gemilerinden on tanesinin Akdenize açılarak isyan etmeleri; Mora'ya gönderilmek üzere Eflâk ve Boğdan'dan fazla miktarda para temin edilmesi; Mısır ve Kıbrıs'tan vaad edilen para yardımlarının tahsili ve Mora isyanı devam ettiği sürece Mısır valisinin tarafsız kalmasına çalışılması; Rusya ve Napoli devletlerinin ve Mısır valisinin askeri hizmetlerinde bulunan Yunanların Mora'ya iadeleri ve Mora'ya silah gönderilmesi.

Bu plan gereği Sırbistan, Karadağ, Yanya, Mora, Mısır, Kırım, Eflak ve Boğdan'a özel memurlar gönderilerek, adı geçen raporun maddelerinin uygulanmaya başlanması için çalışmalara başlandı. Bu bölgelere giden memurların toplayabildikleri kadar para ile İstanbul'a gelmeleri kendilerine bildirildi. İstanbul'daki cemiyet üyeleri yardımıyla İstanbul'da bulunan Yunanlı kaptanlar planlardan haberdar edildi. Yunanlı kaptanlardan ihtiyaç duyulduğu takdirde, gemilerini gerekli malzeme ile birlikte milletleri uğruna feda edeceklerini ve her gemiden silahlı on nefer çıkaracaklarını garanti eden belgeler alındı.

²⁸⁴ Ahmet Cevdet Paşa **age.**, C.XI, s.138

Aleksandr İpsilantis planda öngörülen Osmanlı donanmasının yakılmasından vazgeçilip ele geçirilmesinin daha uygun olduğunu belirterek, bu konunun araştırılması için İstanbul'a bir emir gönderdi.²⁸⁵ İstanbul'da bulunan Filiki Eterya üyeleri bunun gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini araştırdıktan sonra, bunun imkânsız olduğuna karar vererek İpsilantis'e bildirdiler. Daha sonra İpsilantis bu önerisinden vazgeçti.²⁸⁶

Ayrıca planın temel amaçlarından biri olan İstanbul'un ele geçirilmesi sırasında burada yaşayan Müslümanların bir gecede katledilmesine, bundan kurtulanların da açlıktan ölmeleri için zahire ambarlarının yakılmasına karar verildi.²⁸⁷

Filiki Eterya Yunan isyanı için tüm hazırlıklarını tamamlamaya çalışırken aradığı fırsat Tepedelenli Ali Paşa'nın isyanı ile ayağına gelmişti. Osmanlı Devleti Ali Paşa'nın isyanı ile meşgulken, fırsatı kaçırmak istemeyen Filiki Eterya lideri Aleksandr İpsilantis 1821 yılının Mart ayında Prut nehrini geçerek Yunan İsyanı'nı başlattı.

²⁸⁵ Aleksandr bu önerisi için bkz. Fevzi Kurtoğlu, **Yunan İstiklal Harbi ve Navarin Muharebesi, C.1**, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, 1944, s. 7-8

²⁸⁶ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C. XI, s.180

²⁸⁷ Mehmed Mansur, **age.**, s. 26; Meral Bayrak, **agt.**, s. 51

II. BÖLÜM

YUNAN İSYANI'NIN BAŞLAMASI, GELİŞMESİ VE BU SÜREÇTE İNGİLTERE'NİN POLİTİKALARI (1821-1827)

A) Yunan İsyanı'nın İlk Yıllarında Yaşanan Gelişmeler

1-Tepedelenli Ali Paşa'nın İsyanı ve Etkileri

Ali Paşa 1744 yılında Tepedelen Âyanı²⁸⁸ Veli Bey'in çocuğu olarak dünyaya geldi. Ali Paşa küçük yaşta babasını kaybetti ve annesi Esmihan Hanım tarafından yetiştirildi. Gençliği Osmanlı döneminde yaşanan çete savaşları²⁸⁹ içinde geçti. Genç yaşlarında, Berat şehrinde oturan Delvine, Tırhala ve Yanya sancaklarını idare eden Kurt Paşa onu çağırıp hizmetine aldı. Kurt Paşa'nın yönetiminde bulunan Delvine sancağındaki Hristiyan kaptanların halka zulüm yapması ve kendilerinden birçok şikâyetlerin alınması üzerine, Tepedelenli Ali Paşa bu kaptanları²⁹⁰ cezalandırmak için görevlendirildi. Tepedelenli Ali Paşa Hristiyan kaptanlar ile yaptığı mücadeleleri kazandı, onları tutsak ederek Kurt Paşa'ya teslim etmeyi başardı.

²⁸⁸ Âyan kelimesi “göz” anlamına gelen ayn kelimesinin çoğulu olan âyan eşraf, vücûh ve erkân ile eş anlamlıdır. Özellikle halkın gözünde soy sop ve itibarca sivrilmiş olanlar için kullanılır. Osmanlı'da idareci konumu ifade etmek için de kullanılmıştır. Osmanlı'da taşra idaresinde vali, mutasarrıf, mütesellim ve voyvodalar merkezden tayin edilirdi. Bu yöneticilerden başka her şehir ve kasabada a'yân-ı vilâyet arasından seçilen bir âyan bulunurdu. Merkezî hükümete karşı halkın ve halka karşı da merkezî hükümetin temsilcisi durumunda bulunan ve halk ile devlet arasındaki işleri yürüten kimseye baş âyan, reis-i âyan, âynü'l-a'yân veya resmi âyan adları verilirdi. XVI. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren memleketin idaresinde ve nizamında aksaklıkların belirmesiyle âyanlar önem kazanmaya başladı. Bu devirde halk ile devlet arasındaki işlerde aracı ve iş takipçisi olarak faaliyet gösteren âyanın, bulunduğu yerin çeşitli ihtiyaçlarını temin etmek, bilirkişilik yapmak, bazı vergilerin tahsil edilme zamanını belirlemek, kötü idarecilerin azledilmeleri ve yerlerine iyi yöneticilerin tayin edilmeleri yolunda şehir sakinlerinin isteklerini İstanbul'a arz etmek gibi fonksiyonları vardı. Özellikle bir bölgede yapılacak işlerde vali ve kadıların muhatabı baş âyan idi. Bu sebeple halkın vekili sıfatıyla memleketin yetkilileriyle bir araya gelerek meseleleri hallederdi. Ancak Osmanlı yönetiminde merkezî otoritenin zayıflaması ile âyanlar bir taraftan kendi görevlerini yürütürken çok defa da haklı veya haksız kendi menfaatlerini gözetmişlerdir. Taşradaki otorite boşluğunu dolduran âyan, eşraf, hanedan ve derebeyi aileleri memleketin birçok yerinde kendi üstünlüklerini kabul ettirmişlerdir.(Özcan Mert, “Âyan”, İA, C.4, s.195-198)

²⁸⁹ İkinci Viyana kuşatmasından sonra Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki eyaletleri bir kargaşalık, iktisadî çöküntü ve asayişsizlik içine düştüler. Asayişsizlik ve savaşın getirdiği ağır vergiler, Anadolu'da da aynı çöküntüyü doğurdu. Ordunun bozgunuyla, şehirlerde asayiş sağlamakla görevli garnizonlar erimiş, yol güvenliği azalmış ve süregelen savaşlar, Balkan eyaletlerinde merkezî yönetimin kontrolünü yok etmişti. Halk, merkezî hükümetten sürekli olarak para ve asker yardımı istiyor, merkezî hükümet ise bu istekleri karşılayamıyordu. Osmanlı topraklarında büyük bir asayişsizlik yaşanıyordu.(İlber Ortaylı, **İmpatorluğun En Uzun Yüzyılı**, s.55-56)

²⁹⁰ Kaptanlara konusunda geniş bilgi için bkz tezimizin 71-74

Ali Paşa'nın bu başarılarının İstanbul'da duyulması üzerine kendisine 1784 yılında mîr-î-manlık rütbesiyle Devline Mutasarrıflığı verildi. 1785 yılında Derbentler başbuğluğuna otoritesini kurmak için çalışmış kendisine rakip gördüğü Arnavut beyleri ile mücadeleden çekinmemişti.²⁹¹ Zira İstanbul'a sadakatini ispat etmek ve göze girmek için her fırsatı değerlendirmeye çabalıyordu.²⁹² Napolyon'un Mısır'a saldırması ile birlikte başlayan Osmanlı-Fransa Savaşı'nda Dalmaçya kıyılarındaki Fransız kuvvetlerine karşı büyük başarılar elde etti.²⁹³

Yanya valisi olan Tepedelenli'nin diğer büyük bir hizmeti de bölgede yaşayan Hristiyan Arnavutların (Suliotların) isyanını bastırması idi. Suliotlar Yanya civarında Suli denen bölgede yaşayan cengâver bir halk idi. Her Osmanlı-Rus harbinde Rusya'nın desteği ile ayaklanma girişiminde bulunuyorlardı.²⁹⁴

²⁹¹ Ali Paşa'nın Arnavutluk'ta vermiş olduğu iktidar mücadelesi ile ilgili geniş bilgi için bkz. (Hamiyet Sezer Feyzioğlu, "19. Yüzyıl Başlarında Arnavutluk'taki İktidar Mücadelesi", **A.Ü.D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. XXVIII/36, Ankara 2004, s.103-116.

²⁹² Tepedelenli Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti'ne bağlılığını ispat etmek için giriştiği mücadelelerden birine örnek vermek gerekirse; Venedik kontrolünde olan İyonya Adaları ile yarı bağımsız Arnavut beyleri arasında daima kıyıya yakın adalar için anlaşmazlıklar yaşanırdı. Arnavut beylerin arasında tahıl ve kereste ticaretinden pay kapabilmek için mantıksal bir birlik vardı. Arnavut beylerinden Selim Paşa bu ticaretten pay almakta avantajlı olmak için İyonya Adaları'ndaki Venedikliler ile sıkı bir işbirliği içine girmişti. Hatta bu yakınlık Selim Paşa tarafından Venedik Cumhuriyetine toprak satmaya kadar gitmişti. (Selim Paşa Venediklilere Butrinto'da çok küçük bir arazi parçası satmıştı.) Selim Paşa'nın veya diğer bütün beylerin ve âyanların kontrol ettiği topraklar Sultan'a aitti. Selim Paşa Sultan'ın topraklarını gayrimüslimlere satmak gibi büyük bir suç işlemişti. Selim Paşa'nın hatası Ali Paşa için Osmanlı devletine sadakatini göstermek ve kendi ispat etmek için bir fırsat ortaya çıkardı. Ali Paşa sürekli olarak Selim Paşa'nın yaptığı kanunsuzlukları İstanbul'a rapor etmiş, Selim Paşa'ya karşı yapılacak askerî bir harekâta gönüllü olabileceğini yazmıştı. Bunun üzerine Ali Paşa'ya beklediği ferman gelmiş, Osmanlı Devleti Ali Paşa'yı Selim Paşa'nın ortadan kaldırılması için çağırılmıştı. Ali Paşa böylece İstanbul'daki yerini sağlamlaştırmıştı. (İlker Demir, **Tepedelenli Ali Paşa And the West: A History Of His Relations with France and Great Britain 1798- 1820**, Adlı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümü, Aralık 2007, s.37)

²⁹³ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, s.110; Campo Farmio antlaşması ile Fransa'nın eline geçen İyonya adaları ile Parga, Preveze, Voniça ve Butrinto Ali Paşa'nın hâkimiyetine katmak istediği yerlerdendi. Ali Paşa bir taraftan Fransızlarla ilişkilerde bulunup onlardan kendi askerini düzenlemek ve en iyi şekilde silahlandırmak için yardımlar alırken, diğer yandan bu yerleri işgal etmek için fırsat kolluyordu. Donanması ile de Himara Adası sahillerindeki bazı yerleşim yerlerini eline geçirmişti. Napolyon'un Mısır'a saldırması üzerine Ali Paşa Korfu'nun alınması için asker göndermiş, Butrinto'yu almış, Delvine'ye dört saat mesafedeki Preveze civarında Fransızlarla yaptığı savaşı kazanarak şehre girmişti. Tepedelenli Ali Paşa'nın bu başarıları III. Selim'i son derece memnun etmiş ve kendisine vezirlik rütbesi verilmişti. (M. Cavid Baysun, "Ali Paşa, Tepedelenli (1744-1822)", **İslam Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C.1, İstanbul 1995. Sayfa: 344)

²⁹⁴ M. Cavid Baysun, **agm**, s. 344

Ali Paşa'nın Suliotlara karşı 1792 yılında başlattığı ilk harekâta tam bir başarı elde edilememiş ve çatışmalar 1798 yılına kadar sürmüştü. Ali Paşa tam bir sonuç alamadığı bu altı yıllık mücadelenin sonrasında, diğer Arnavut beylerinin desteğini alarak Suliotlara karşı 1801 yılında tekrar saldırıya geçti ve birçok Suliot savaşçısını yok etmeyi başardı. Suliotların dağların yüksek yerlerinde kurdukları köylerine girdi. Bunun üzerine Suliotlar Ali Paşa'ya karşı meydan muharebesi yerine gerilla taktiği uygulayarak mücadelelerine devam ettiler. Ali Paşa onların gerilla taktiklerine karşılık kontrol kuleleri inşa ettirdi ve Suliotların hareketlerini izlemeye başladı. Ali Paşa'nın aldığı tedbirler ve mücadeleyi sonuna kadar sürdürmesi sonucunda Suliotlar yenildi. Birçok Suliot bugünkü Yunanistan coğrafyasının farklı bölgelerine dağıldı. Ali Paşa ordusuyla birlikte Filibe'ye kadar ilerledi ve Suliotlar ile 1803 yılında bir antlaşma yaptı. Antlaşmaya göre Suliotlar topraklarını terk edecekler ve istedikleri yerlere malları ile birlikte güvenli bir şekilde gidebileceklerdi.²⁹⁵ Ali Paşa böylece uzun süren bir savaşın sonunda topraklarında güvenliği sağlayabildi. Ancak bu antlaşmanın ardından Ali Paşa hakkında dedikodular ortaya çıktı ve kendisinden Rumeli Beylerbeyliği makamı alındı. Bu makamın kendisinden alınmasında 1802 yılında Osmanlı Devleti'nin bölgedeki diğer bir paşası olan Gürcü Osman Paşa'nın ordusundaki Arnavut askerlerini kendi tarafına geçmeye çağırması önemli rol oynamıştı. Çünkü Ali Paşa'nın Arnavut askerler üzerindeki bu hâkimiyeti Osmanlı yöneticilerinde bir tedirginlik oluşmasına sebep olmuştu.²⁹⁶

Tepedelenli, Suliotlara karşı yaptığı mücadelenin ardından sınırlarını devamlı olarak genişletme politikası izledi. Kendi bölgesine bitişik olan İşkodra vilayetindeki miras bırakma hakkından yararlanmak için oğlu Veli Paşa'yı İşkodra valisi Mustafa Paşa'nın kızı ile evlendirdi. 1800 yılında Ali Paşa'nın diğer oğlu Muhtar Paşa ve adamları Avlonya'ya ve Berat'a akın etti. Ali Paşa 1812 yılında Gardiki'yi ve Ergiri Kasrı'yı (Argyrokastron) topraklarına kattı.²⁹⁷ Bu toprak kazanımları Ali Paşa'yı çok

²⁹⁵ İlker Demir, **agt.**, s.42

²⁹⁶ Nicolae Jorga, **age.**, s.135

²⁹⁷ Nicolae Jorga, **age.**, s. 197

güçlendirdi ve onu Durazzo-Manastır-Selanik hattının güneyinde kalan bugünkü Yunanistan ve Arnavutluk’u içeren bölgenin fiilî hâkimi durumuna getirdi.²⁹⁸

Ali Paşa hâkimiyeti altındaki topraklarda asayişin sağlanması için çalışmalar yaptı. Epir ve Teselya bölgesinde halkın huzurunu bozan armatol çetelerine karşı giriştiği mücadele de önemli ilerlemeler kaydetti. Osmanlı yönetimi tarafından, bugünkü kuzey Yunanistan’daki kleftlerin²⁹⁹ eşkiyalık hareketlerini engellemek amacıyla oluşturulan yerel milis kuvvetleri olan armatoller, otorite boşluğundan dolayı asıl görevlerinden sapmışlar ve onlar da kleftler gibi davranır olmuşlardı. Genellikle Pindus Dağları’nı kendilerine mesken edinen çeteler nedeniyle bölgede güvenlik kalmamış, tüccarlar ve hatta posta sürücüleri bu bölgede dolaşamaz olmuşlardı. Ali Paşa, bu çetelerle giriştiği mücadelenin sonunda bölgedeki asayişi sağladı. Armatoller, haydutlar, hırsızlar ve serseriler ele geçirildikleri yerde yok edilmişler veya bir daha meydana çıkmaya cesaret edemeyecek şekilde ortadan kaybolmuşlardı.

Ali Paşa, egemenliği altındaki bölgede tam bir hâkimiyet sağlayabilmek amacıyla, daimi olarak dört-beş bin kadar asker bulundurmaktaydı. Bunların bir kısmı kendi emri altında bulunurken, diğer kısmı yolları ve geçit yerlerini korumak üzere oluşturulan karakollarda görev yapmaktaydı. Bu askerler rastgele toplanmış olan ücretli kimselerdi. Büyük gelire sahip Ali Paşa’nın daimi gelirlerini, iki yüz kadar çiftlik hasılatı, gümrük vergileri ve Hristiyanlardan aldığı haraç, gelirleri oluşturmaktaydı. Büyük bir servet sahibi olan Ali Paşa’nın bunların dışında da gelir kaynakları vardı ki, bunlar soygunlardan elde edilen gelirler ile her türlü narhlardan aldığı paylardı.³⁰⁰

Tepedelenli Ali Paşa’nın ulaştığı olduğu bu güç ve başına buyruk hareketleri Bâb-ı âlî’yi rahatsız etmiyor değildi. Bâb-ı âlî bazen Ali Paşa’ya nasihat yollu bazen de tembih yollu emirler yazıp gönderiyordu. Ali Paşa’da bunlara karşılık

²⁹⁸ Hamiyet Sezer, “Tepedelenli Ali Paşa’nın Çiftlikleri üzerine Bir Araştırma”, *Bellekten*, C. LXII/233 (Nisan 1998), s.75

²⁹⁹ Armatoller ve kleftler hakkında geniş bilgi için bkz. tezimizin s. 71-74

³⁰⁰ Gabriyel Römeran, *age.*, s.216-220; Meral Bayrak, *agt.*, s.52-53

hareketlerinin sebeplerini anlatan ve birçok mazeret içeren cevaplar yazıyordu. Ali Paşa'nın yazdığı cevaplar Bâb-ı âlî'yi tatmin etmese de Ali Paşa'nın yaşlı olması ve yakın zamanda vefat edeceği düşüncesi ile işlerin düzeleceği³⁰¹ konusundaki ümit herhangi bir müdahalenin önüne geçiyordu.³⁰²

Ali Paşa'nın Arnavutluk'taki gücünü arttırması Avrupa Devletlerinin de dikkatinden kaçmamıştı. Ali Paşa ile kurdukları diplomatik ilişkiler sayesinde onu kendi yanlarına çekebilmeyi ve hedeflerine ulaşabilmek için kullanmayı düşünüyorlardı. Bu diplomatik temaslar da Ali Paşa'nın Balkanlar'daki gücünü perçinlemekte idi.

Ali Paşa'nın Avrupa Devletleri ile olan temasları iki farklı dönemde ve farklı gaye ile gerçekleşmişti. İlk temaslar Avrupa'da yaşanan Napolyon Savaşları esnasında olmuş, İngiltere ve Fransa Ali Paşa ile görüşerek onun desteğini almak dolayısıyla birbirlerine karşı kullanmak istemişlerdi. Ali Paşa ise bu savaş ortamından yararlanarak sınırlarını ve gücünü genişletmek amacındaydı. İkinci temaslar ise Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti'ne karşı isyan hareketine girişmesinden sonra gerçekleşmişti. Bu dönemde Ali Paşa Avrupa Devletlerinin desteğini alarak Osmanlı Devleti'ne karşı kullanmak ya da kendi can güvenliğini sağlamak için girişimlerde bulunmuştu.

Napolyon'un Fransa'da iktidarı ele geçirmesi ve bir dünya imparatorluğu kurma düşüncesini gerçekleştirmek için harekete geçmesi üzerine Ali Paşa ile Fransa arasında görüşmeler başladı. Mısır Seferini müteakip, şarktaki mevkiilerini istirdada çalışan Fransızlar, Tepedelenli'nin gücünden yararlanmak için onunla ilişkiye

³⁰¹ II. Mahmut, saltanatı döneminde taşra eyaletlerinde güçlü olan Âyanlar ile Ekim 1808 tarihinde Sened-i İttifak antlaşmasını yapmış idi. Ancak bu antlaşmanın yapılması II. Mahmut'un saltanatına gölge düşürmüştü. Bu da II. Mahmut'u son derece rahatsız ediyordu. Bunun üzerine II. Mahmut hem Sened-i İttifak niteliğinde ve özelliğindeki belgelerle bir daha karşılaşmamak hem de yenileşme hareketleri karşısında muhalif olarak gördüğü âyanı her bakımdan kendisine bağlamak ve onların taşradaki üstünlüklerine son vermek üzere merkezîyetçilik siyasetine yöneldi. Padişahı bu siyasetinde saray, ulema Bâb-ı âlî-ı Âli bürokrasisi de destekledi. Çünkü bu siyasetin başarısı merkezin vilayetlere hâkim olması ve adı geçen zümre mensuplarının nüfuzlarının taşrada azalarak geçersiz olması demektir. II. Mahmud asi ve âyan üzerine ordu göndermek ve bazen de onları birbirine düşürmek suretiyle merkezî otoriteyi hâkim kılmayı başardı. Padişah itâatkar ve güçlü olan âyana karşı ise kuvvet kullanmadı ve onların ölümlerini bekledi.(Özcan Mert, **agm.**, s. 197)

³⁰² Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI. s.44-46

girmeye çabalamışlar ve bu amaçla Yanya'ya Pouqueville adında bir Fransız konsolos göndermişlerdi. Fransızlar Ali Paşa'ya hoş görünmek ve ona dostluklarını ispat amacıyla ilişkileri başlatmanın yanında, bir miktar silah ve mühimmat ile birlikte Ali Paşa'nın top bataryalarında görev alacak topçu askerleri de gönderdiler. Aslında bu Fransız yardımlarının temel amacı Napolyon'un Ali Paşa'yı Ruslara karşı kullanmak düşüncesi idi. Ali Paşa ise kendi gayelerini gerçekleştirebilmek için Fransa'dan yararlanabilmek düşüncesi ile hareket ediyordu. Ali Paşa Fransa ile olan ilişkilerin sağlam bir zemine oturtulması için, Mehmed Efendi'yi (İtalyan papazı Marco Guerini) Napolyon ile görüşmek için gönderdi. Mehmet Efendi Tilsit'te Napolyon tarafından kabul edildi. Ancak Napolyon ile Rus Çarı Alexandr'ın Tilsit'de (1807) yaptıkları antlaşma ile İyonya Adalarının Fransızlara bırakılması, bu adaları ele geçirmek isteyen Ali Paşa'yı hayal kırıklığına uğratmıştı. Yedi (İyonya) Adalarının, Fransa'nın eline geçmesinden sonra Fransa ile olan yakınlaşma sona erdi. Bozulan ilişkilerin ardından Yedi Adaları ele geçiren Fransızlar sınırlarını daha da genişletme amaçlarından vazgeçmeyerek, bu gayeleri için yeni yollar denemeye başladılar. Bu yollardan biri de Ali Paşa'nın buralardan çekilmesi için onun düşmanlarına yardım edip ona karşı isyan çıkartma teşebbüsleriydi. Bu teşebbüslerin birinde Tırhala bölgesindeki Yunanlılar, Blachavas'ın idaresinde ayaklandılar. Bu ayaklanmalara bazı Müslümanlar da iştirak ettilerse de Muhtar Paşa bu ayaklanmayı bastırdı ve ayaklanmanın lideri olan Blachavas yakalanıp idam edildi. Böylece Fransızların yıkıcı politikasının da önüne geçilmiş oldu.³⁰³

Ali Paşa ile İngiltere'nin ilişkileri ise 1803 yılında İngiltere'nin İstanbul elçisi William Hamilton'dan aldığı bir mektup ile başlamıştı. Hamilton, Ali Paşa'ya Fransa'ya karşı iş birliği önermişti. Ali Paşa da Hamilton'a yazdığı mektuplarda İngiltere'ye her türlü yardımı yapmakta hazır olduğunu bildirmişti. Ayrıca eğer İngiltere isterse deniz kıyısındaki kalelerini de İngilizler için boşaltabileceğini belirtmiş ve Arnavutluk ile İngiltere arasında güçlü ticari ilişkilerin kuvvetlenmesini arzu ettiğini de eklemişti.³⁰⁴ Bundan sonra Ali Paşa ve İngiltere arasındaki ilişkiler, İngiltere'nin Napolyon Savaşları sırasında iki görevlisini Ali Paşa'ya göndermesi ile

³⁰³ M. Cavid Baysun, **agm**, s. 345

³⁰⁴ İlker Demir, **agt.**, s.111

devam etti. Bu iki temsilci J.P. Morrier (1804-1805) ve General Leake (1807-1810) idi.³⁰⁵ J.P. Morrier'in görevi Ali Paşa'yı İngiltere, Rusya ve Osmanlı Devleti arasında Yedi Ada Cumhuriyeti için yapılan antlaşmayı kabul etmesi için ikna etmektir. Çünkü Ali Paşa Rusya'nın Yedi Adaları kontrol etmesine karşı çıkıyordu. Morrier'den sonra İngiltere tarafından görevlendirilen ikinci isim olan William Martin Leake'in özel görevi ise Ali Paşa'yı, Fransa'ya karşı askerî yönden desteklemektir.³⁰⁶ İngiltere bu temsilcilerine verdiği özel görevlerin yanında başka görevler de yüklemiştir. Elçiler, Ali Paşa'ya Avrupa'da Osmanlı Devleti'nin yıkılması durumunda kendisinin tamamen bağımsız olabilmesi için İngiltere'nin her türlü yardımı yapacağını telkin etmekle yükümlü idiler. Bu elçilerin dışında Ali Paşa'yı 1809 yılında ziyaret eden diğer bir ünlü İngiliz de şair Lord Byron idi. Byron izlenimlerini yazmış olduğu "*Childe Harold's Pilgrimage*" adlı eserinde, Ali Paşa'nın İngiltere'nin politikalarını benimsediğini ifade ediyordu.³⁰⁷ Ali Paşa İngiltere'nin kendisine gönderdiği elçilerin dışında ilişkilerini sürdürmek için Malta'ya bir elçi, Seyyid Ahmed Efendi adında başka bir elçiyi de Londra'ya gönderdi. Ayrıca bu dönemde Ali Paşa, İngiltere'den çok sayıda top, tüfek, cephane ve savaş malzemesi de almayı başarmıştı.³⁰⁸

Yukarıda ifade ettiğimiz bilgiler Ali Paşa ile İngilizler arasındaki ilk münasebetlerin bir dökümüdür. Bu ilişkiler İngiltere'nin; Akdeniz'deki varlığını tehlikeye düşürecek olan Fransa'ya veya Rusya'ya karşı Ali Paşa'yı kullanma isteği ve Ali Paşa'nın da kendi çıkarları için İngilizler ile işbirliği üzerine kuruluydu. Ancak Ali Paşa ile İngiltere arasındaki münasebetlerin ikinci devresinde, Ali Paşa'nın isyan etmeye karar verdikten sonra İngilizlerin desteğini almak istemesi vardı.

Ali Paşa isyan ettiğinde (1820) Korfu'da bulunan İngiltere Yüksek Komiseri Maitland'dan İngiliz Donanması'nın kendisine yardım etmesini istedi. Bunun üzerine

³⁰⁵ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s. 13

³⁰⁶ İlker Demir, **agt.**, s.76-80

³⁰⁷ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), Selanik, 1955, s. 13

³⁰⁸ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.99

Maitland bunu İngiltere'ye bildirdi; talimatları beklerken de bazı casuslarını, Ali Paşa'nın askeri gücü hakkında bilgi almak için İyonya Adaları'na gönderdi. Ali Paşa bu yardım isteğinin ardından, daha önce Napolyon Savaşları sırasında Mora ve çevresinde savaşmış olan Napier adında eski bir İngiliz subayına yüksek miktarda maaş (1.000.000 paund) teklif ederek onu ordusunda savaşmak için davet etti. Napier'in bu teklif karşısındaki tavrı Ali Paşa'ya bazı nasihatlar vermek oldu. Napier, Ali Paşa'ya Yunanlıların yardımlarını almasını tavsiye ediyordu. Napier bu tavsiyenin yanında Ali Paşa için İngiltere'de bazı İngiliz devlet adamları ile Ali Paşa'ya yardım konusunu tartıştı. Ancak ne İngiltere ne de Ali Paşa bu yardım için tam olarak uygun şartları hazırlayamadılar.³⁰⁹

Ali Paşa'nın isyan sırasında İngiltere'den diğer bir yardım isteği ise malı ve mülküyle birlikte Osmanlı topraklarından kaçmasına yardım edilmesi idi.³¹⁰ Ali Paşa'nın bu isteğine ilk olarak İyonya Adaları Yüksek Komiseri Maitland olumlu cevap vererek, Ali Paşa'nın İngiltere'nin hâkimiyetinde olan dilediği herhangi bir yere gidebileceğini belirtti. Ancak Osmanlı'nın bu haberleşmelerden haberdar olması ve İngiltere'ye yaptığı baskılar sonucunda İngiliz hükümeti Ali Paşa'nın bu isteğini geri çevirdi.³¹¹ Böylece Ali Paşa isyanında İngiliz yardımından mahrum kaldı.

Bunun üzerine yüzünü Rusya'ya dönen Ali Paşa, 1820 Şubat ve Mart ayları boyunca Balyabadra'daki (Patras) Rus elçisi ile de ilişki kurmaya çalıştı. Ali Paşa Rusya'nın Balyabadra (Patras) konsolosunun çevirmeni olan Loannes Papparregopulos ile 1820 Nisan ayında Preveze'de görüşmeyi başardı.³¹² Ali Paşa bu

³⁰⁹ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.20

³¹⁰ Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan İyonya Adaları Başkomiseri Maitland'e 1236 (1820) yılında gönderilen tahrir, BOA **HH**. Nr: 59102

³¹¹ İngiltere'nin İyonya Başkomiseri Maitland tarafından Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'ya 1235 (1820) yılında gönderilen tahrir, BOA, **HH**. Nr. 50058

³¹² Ahmet Cevdet Paşa ise Ali Paşa ile Papparregopovlos arasındaki görüşmeyi Tarih-i Cevdet'de Trikopi tarihinden naklederek şöyle yazıyor: Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa devlet tarafından yakında kendisi hakkında yapılacak muameleyi anladı. İhtiyaç halinde yardım etmesi için Rusya ile haberleşmek fikrine kapıldı. Bu işi yoluna koymak üzere o da eski dostu olan adı geçen Papparregopulos'u Rusya'ya göndermeyi tasarladı. Onu Preveze'ye davet ederek durumu anlattı. Papparregopulos kabul etmedi ve Badre'ye dönerek durumu Badre piskopası olan Bermanoz'a anlattı. Piskopos onun bu şekilde Ali Paşa'ya red cevabı vermesinden hoşlanmadı. Filiki Eteryaya taraftarı olan piskopos kararlaştırılan isyana renk ve kuvvet verecek böyle bir vesileyi terk ve feda etmenin doğru

görüşmede tercümana kendisinin hala Osmanlı Devleti ile anlaşmak için çabaladığını; ancak Osmanlı Devleti, kendisine karşı bir saldırıda bulunursa sonuna kadar savaşacağını ifade etti. Buna bağlı olarak eğer Rusya, Osmanlı'nın Avrupa'daki topraklarını ele geçirmek için herhangi bir saldırıda bulunursa; şu anda yönettiği toprakların otonom bir krallık şeklinde kendisine verilmesi şartıyla Rusya'nın yanında savaşa dâhil olabileceğini bildirdi.³¹³ Ancak Ali Paşa'nın Çar'a Paparregopulos aracılığıyla yapmış olduğu bu teklif Çar tarafından kabul edilmedi.³¹⁴

Ali Paşa'nın Yanya ve civarında çok güçlü olması ve başına buyruk hareketler etmesi daha önce de belirttiğimiz gibi Osmanlı yönetiminde kendisine karşı bir hoşnutsuzluk oluşturmaktaydı. Sert mizacı ve bölgedeki halka yaptığı zulümler yüzünden etrafına büyük bir korku salmıştı. Ahmet Cevdet Paşa, Ali Paşa'yı şu sözler ile değerlendirmekteydi: “*Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa gibi o da devletin muvazzaif askerlerinin subaylarından yetişmedir. Onun için hal ve hareketlerinde onu taklid etmekteydi. Hâlbuki aralarında çok uzak mesafe var idi. Çünkü Mehmet Ali Paşa askerî idareden ziyade siyasî işlerde usta, son derece tedbirli ve bilgili bir kimse idi. Mısır'ı imar ederek memleketin servetinden faydalanırdı. Ali Paşa'nın idaresi ise halen bir başıbozuk asker kumandanının işlerine benzerdi. Ziraat ve ticareti geliştirerek köy ve kasabaların gelişmesine çalışacağına birçok köyleri birer bahane ile çiftlik haline getirerek ziraatin azalmasına sebep oluyor idi. Köy halkı iken çiftlikle ücretli işçi veya diğer şekilde onun gadrine uğramış olan hristiyanlar onun zulmünden kurtulmak için fırsat kollamakta idiler. Kendisine yardımcı olan Toska beyleri ve ağaları içinde de ondan pek çokları şikâyetçi idi. Elhasıl Ali Paşa'nın idaresi zaten hoş giden ve devlet tarafından beğenilen bir idare şekli değildi. Fakat Mora'da ve etrafından isyan etmeğe uygun ve hazır Rumların üzerinde büyük bir baskı idi. Bu sebeple Halet Efendi onun yok edilmesini istediği halde*

olmayacağını Paparregopulos' anlattı ve onu Ali Paşa ile görüşmeye ikna etti. (Ahmet Cevdet Paşa *age.*, C.XI, s.159)

³¹³ Dennis N. Skiotis, “The Greek Revolution: Ali Pasha's Last Gamble”, **Hellenism and the First Greek War of Liberation (1821-1830): Continuity and Change**, Hazırlayanlar: Nikiforos P. Diamandouros, John P. Anton, John A. Petropoulos, Peter Topping, İnstitute for Balkan Studies, Selanik, 1976, s. 100

³¹⁴ W.Wilson Phillips, M.A, **The War of Greek Independence 1821 to 1833**, Smith Elder Co., Londra 1897, s. 28

Reissü'l küttâb Canib Efendi buna engel olup, diğer vekillerin çoğu da onun fikrinde idiler”³¹⁵

Ali Paşa ayrıca Filiki Eterya'nın varlığından haberdardı ve Rumların bir isyan yapmak üzere olduklarını öğrenmişti. Rum olan doktoru vasıtasıyla Filiki Eterya'nın çalışmalarına dair pek çok bilgi edindiği³¹⁶ gibi, komitecilerin bazı mektuplarını ve bu arada Yanya Despotu'na yazdıkları bir mektubu eline geçirdi. Despotu çağırarak mektubu “*okusanız da dinlesem*” hitabıyla elini uzatınca Despot nüzul gelerek ölmüştü. Bunu üzerine Ali Paşa Bâb-ı âlî'yi durumdan haberdar etti ancak II. Mahmud'un mühürdarlığında bulunan Hâlet Efendi'nin³¹⁷ Fenerli Rumları koruyan tavırları yüzünden Ali Paşa'nın söyledikleri dikkate alınmadı.³¹⁸

Canib Efendi ve diğer vüzeranın, Ali Paşa'yı Halet Efendi'nin düşmanca tavırlarına³¹⁹ karşı müdafa etmesi ve Rum isyanı tehlikesinin olması bir süreliğine kendisine karşı bir askerî harekâtı engellemişti. Ancak Ali Paşa'nın; Veli paşa'nın

³¹⁵ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.44

³¹⁶ Ali Paşa, Yunanlı isyancıların Viyana'da toplanacaklarını haber alınca Yunanlı doktoru Luka'yı Viyana'ya kendisinin muzdarip olduğu niksir hastalığı ile ilgili bilgiler almak bahanesiyle Viyana'ya göndermişti. Luka bu ziyaretinde isyancı Rumlar hakkında oldukça geniş bilgiler elde etmiş ve bunu Ali Paşa'ya bildirmişti. (Lütfi Paşa, **age.** s.11)

³¹⁷ Halet Efendi, II. Mahmut döneminde nişancı olarak Osmanlı Devleti'nin hizmetinde bulundu. II. Mahmut zamanında gücünü gittikçe arttırmış ve padişahın baş danışmanı olmuştu. Halk arasında “*devlet kâhyası*” diye anıldı; tayin ve azillerde büyük rol oynadı. Fenerli Rumlar ile olan ilişkilerinden dolayı adı bir kısım yolsuzluklara ve devlet aleyhindeki bazı faaliyetlere karıştı. Çarşafınca merhametsiz, kindar biri olarak nitelendirilen ve pek sevilmeyen Halet Efendi; hayatı boyunca, muhaliflerine karşı ve menfaatlerinin devamı için Yeniçeri ocağına dayandı. II. Mahmut'un orduya yeni bir düzen verme girişimlerine muhalif kalarak onu hep yeniçerilerin isyan tehdidi ile korkutmuştu. 1821 yılında başlayan Rum isyanını bastırarak tek adam olan Tepedelenli Ali Paşa'nın katlinde büyük rol oynadı. (Abdülkadir Özcan, *Halet Efendi (1760-1822)*”, **İslam Ansiklopedisi**, s.249-251)

³¹⁸ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi C. 5**, s.111

³¹⁹ Ahmet Cevdet Paşa; Halet Efendi'nin, Tepedelenli Ali Paşa'ya karşı düşmanlığının iki sebebi olduğunu yazmakta ve şöyle açıklamaktadır: “*II. Mahmut yeniçerileri düzene koymayı düşünüyordu. Bu ise Halet Efendi'nin işine gelmemekteydi. Bu yüzden Halet Efendi bu işi geciktirmek için her zaman dışarıdan bir olay çıkartıp, padişahın bu kararını geciktirirdi. Tepedelenli Ali Paşa'nın isyanını da Halet Efendi bu pencereden görmüş ve Ali Paşa'nın mutlaka cezalandırılması için ısrarcı olmuştu.*” (Ahmet Cevdet Paşa, **age.**,C.XI, s.217); Diğer açıklama ise: “*Halet Efendi Ali Paşa'nın alışıla gelen ölçüde gönderdiği para ve hediyeleri az bularak yılda bin kese akçe istedi. Ali Paşa ise böyle vergi gibi kesilen para verme işine yanaşmadığından Halet Efendi onun aleyhine ayaklandı, öldürülmesini istedi. Böylece bir Yanya gâilesi ortaya çıktı.*” (Ahmet Cevdet Paşa **age.**,C.XII, s.44-46)

kethüdası olan ve İstanbul'a gelen Paşo İsmail Bey'e karşı Arnavut fedailerini ile bir suikast girişimi düzenlemesi, Ali Paşa'nın cezalandırılma işini ortaya çıkardı.³²⁰

Bu olay şöyle gerçekleşmişti: Ali Paşa Yanya ileri gelenlerinden Paşo Bey'den çekiniyordu, bunun için onu idam ettirmek istedi. Paşo Bey de Drama Nazırı Mahmut Bey'in yanına kaçıp sığındı. Ali Paşa, onun derhal yakalanıp cezalandırılması için arkasına düştü. Bâb-1 âlî'ye de müracaat ederek Paşo Bey'i, Mahmut Bey'den resmen istenmişse de Mahmut Bey onu saklayarak teslim etmedi. Daha sonra Mahmut Bey İstanbul'a çağrılınca Paşo Bey'de Mahmut Bey ile birlikte İstanbul'a geldi. Paşo Bey İstanbul'da konağında pencere yanında otururken sokaktan geçen Arnavutlar onu öldürmek için üzerine kurşun attılar. İçlerinden biri yakalanıp sorguya çekilince bu işi Ali Paşa'nın emri ile yaptığını söyledi. Paşo Bey öldürülmemiş ise de Ali Paşa'nın düşmanlarını İstanbul'da bile öldürtebileceği düşüncesi pek çok kimseyi korkutmuştu. Bu durumdan en çok ürkenlerin başında da Halet Efendi geliyordu. Bu suikast girişiminden hemen sonra Ali Paşa'nın İstanbul'daki adamları Yanya'ya kovuldu.³²¹

Bâb-1 âlî; bu suikast girişiminin ortaya çıkmasından sonra Arnavutluk ve civarındaki vezirlere ve beylere, Yanya tarafından mukayyet olmak emrini verdikten sonra, Ali Paşa'yı Derbendler Başbuğluğu'ndan ve oğlu Veli Paşa'yı Tırhala Başbuğluğundan azletti (Nisan sonu). Çiftliklerinden ve diğer taraflardan kendine mensup kuvvetleri çekmek şartı ile Yanya Sancağı Tepedelenli'ye bırakıldı. Hükümet, onun bu emirlere itaat etmeyeceğini bildiğinden, lazım gelen tedbirleri alıp; Rumeli valisini, İşkodra mutasarrıfını ve diğer bazı ümerayı Ali Paşa üzerinde yapılması muhtemel bir harekete memur etti. Mora valiliğine tayin edilmiş olan Hurşid Ahmed Paşa'yı da bu sefere serasker olarak atayarak Nasuh-zade Ali Bey kumandasında bir filo ile Arnavutluk sahillerine gönderdi.

Tepedelenli Ali Paşa ise bu yaşananlardan sonra bir taraftan Bâb-1 âlî'ye başvurarak affını istiyor, diğer taraftan mücadele için hazırlıklarını sürdürüyordu. Yanya'yı İngilizlerden ve Fransızlardan aldığı silahlar ile tahkim ediyor, oğullarını

³²⁰ M. Cavid Baysun, **agm.**, s. 346

³²¹ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**,C.XI, s.95-96

idaresi altındaki arazinin önemli noktalarına savunma hatları kurmaları için gönderiyordu. Bunun dışında Mora, Sırbistan, Adalar, Eflak ve Boğdan'da genel bir isyan çıkartmak için görüşmelere de başlamıştı.

Ali Paşa bölgede isyana hazırlanan Filiki Eteryaya yöneticileri ile görüşmeler yaptı. İlk Yunan isyanını duyunca hemen danışmanı Alexsis Noutsozu'yu elçi olarak isyancı Yunanlılara gönderdi. Ancak Noutsozu, yaptığı görüşmelerde Yunanlıların Ali Paşa'nın hâkimiyeti altında yaşamak için değil, bağımsızlık için isyan etmiş olduklarını gördü. Kendisi de fikir değiştirerek isyana katıldı ve Yunan isyanının liderlerinden Alexandr Mavrokordotos'un danışmanı oldu.³²²

Ali Paşa 23 Mayıs 1820 tarihinde Yanya'da genel bir toplantı düzenledi. Bu toplantıda Toskalık ve Teselya kıt'aları beyliğinin kendi ailesine teminini Mora ile birleştirilecek olan Karlıeli'nde, yine kendi himayesinde, bir mümtaz Yunan eyaleti oluşturma planını açıkladı. Kendisi ile birlikte hareket edecek olan Yunanlılara para ve muhimmât vermeyi de vaad ediyordu.³²³ Bâb-ı âlî bu yaşananların ardından iki ay sonra Ali Paşa'nın vezirliğini kaldırdı ve onu Yanya'dan azletti. Ali Paşa'nın oğulları ve torunları ile birlikte Tepedelen'de ikamet etmesini emretti. Ancak Ali Paşa bu emirlere itaat etmeyince, asi olarak ilan edildi ve idamı hakkında ferman çıkarıldı.³²⁴

Ali Paşa'nın Rumlar ile toplantısından sonra, ilk olarak Ali Paşa'nın emrinde bulunan ve aslen Yunanlı olan Armatoller, Osmanlı ordularına karşı savaşımaya başladı. Aynı zamanda Yedi (İyonya) Adalar'a kaçmış olan savaşçılara yurda dönme ve armatöller ile birleşme çağrılarını yapıyordu. Bu adı geçen savaşçılar Ali Paşa'nın kaçmak zorunda bıraktığı Kleft ve Suliotlardı. Bunlar Osmanlılardan da af sözü ve iyi ücret önerileri alıyorlardı. Her iki taraftan gelen bu tekliflerle adalara kaçmış olanlar geri döndüler. Bunlar daha sonra Yunan İsyanı'na da katılacak ve önemli bir rol oynayacaklardı. Geri dönen bu savaşçılar Ali Paşa'nın Yunan davasıyla bütünleşmesi sebebiyle önceleri Ali Paşa'nın tarafını seçtiler. Ancak Ali Paşa'nın savaşa girmekteki kararsızlığı, bilinen ikiyüzlülüğü, hırsı Yunan liderlerini rahatsız

³²² Douglas Dakin, **The Unification of Greece (1770-1923)**, s.42

³²³ M. Cavid Baysun, **agm.**, s.346

³²⁴ İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarih Kronolojisi**, C.IV, İstanbul 1971, s.104

ediyordu. Bu nedenlerden dolayı Armatollerin bir kısmı Osmanlı tarafına geçti. Buna rağmen Osmanlı ordularının Ali Paşa'ya karşı kısa bir zamanda üstünlük sağlayamaması ve isyanı bastıramamasının ardından 27 Ocak 1821'de bölgedeki Arnavutlar ve Suliotlar arasında bir antlaşma yapıldı. Bu antlaşmada Arnavutların ve Suliotların “*bir beden içinde bir ruh olacakları*” ve kanlarını Ali Paşa'nın zaferi için akıtacakları belirtiliyordu. Böylelikle hemen hemen bütün kleft ve diğer kabileler, dağ köylüleri Osmanlılara karşı eylemlere başlayacaklardı.³²⁵

Osmanlı Devleti'nin Ali Paşa'ya karşı görevlendirdiği kuvvetler bazı başarılar elde etmiş, bu da sorunun kısa süre içerisinde çözüleceği izleniminin doğmasına sebebiyet vermişti. İşkodra Mutasarrıfı Mustafa Paşa, Kigalık'tan Ali Paşa'nın kuvvetlerini çıkarmış ve Baba Paşa (Kahraman İbrahim Paşa) İnebahtı, Misolongi ve Narda (Arta)'yı işgal etmiş; Butrinto, Avlonya ve Parga'yı hâkimiyeti altına almıştı. Hâkimiyeti altındaki toprakların sür'atle elden çıktığını gören Tepedelenli, Yanya kalesine kapanarak, şehrin varoşunu yakıp, İsmail Paşa'nın taaruzlarına karşılık vermeye başlamıştı. Kalede birkaç bin Müslüman ve Hristiyan asker, yeterli derecede cephane, erzak ve top vardı. Bir süre sonra Veli Paşazade Mehmed Bey Parga'da, Veli Paşa Preveze'de, Muhtar ve Salih Paşalar Ergri'de teslim oldular. Yanya ordusu seraskeri Hurşit Paşa, kaleyi tamamen kuşatmakla beraber, savunmanın gücünden bir türlü kaleyi ele geçiremiyordu. Ali Paşa ise, Osmanlı ordusundaki Arnavutları Türkler aleyhine çevirip, firar ettirmeye muvaffak oluyordu. Ali Paşa'nın zaman zaman yapmış olduğu saldırılar neticesinde de Hurşid Paşa'nın kuvvetleri bir hayli hırpalanıyordu.³²⁶

Osmanlı kuvvetlerinin Tepedelenli Ali Paşa isyanını bastıramaması ve Osmanlı ordusunun büyük bir kısmının Ali Paşa üzerine gönderilmesi, Yunanlıların uzun süredir hazırladıkları isyanları için uygun zemini hazırlamıştı.³²⁷ Yunanlıların 1820'den önce isyan için karşılarındaki en büyük engel Tepedelenli Ali Paşa idi. Ali Paşa Arnavutluk'ta gücünü pekiştirdikten sonra, güneye hatta Mora'ya girmişti.

³²⁵ Hamiyet Sezer, “Mora İsyani ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı”, s. 89

³²⁶ M. Cavid Baysun, **agm.**, s.347

³²⁷ W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s. 28

İstanbul'da hala etkin olan ve belki de Fenerlilerin sözlerine kanan Halet Efendi, padişahın Filiki Eterya'yı önemsemeyip bütün dikkatini Ali Paşa'yı alt etmeye vermesini sağladı. Böylece başlayan olaylar zinciri Balkanlar'da milliyetçilik fikrini bastırabilecek olan son gücün de yok olmasını sağlamak üzereydi.³²⁸

Ali Paşa'nın isyanı Osmanlı Devleti'ni çok müşkül bir duruma soktu. Süliotlar isyan etmiş, Boğdan'da ve Mora'da isyanlar başlamıştı. Bir kısım isyancı Yanya civarlarına kadar gelip Hurşit Paşa'nın ordusuna saldırmak üzereydi. Karaman valisi Reşit Paşa'nın Yanya ordusuna yardıma gelmesi ile bu büyük tehlike atlatılmış oldu.³²⁹

Ali Paşa iki yıla yakın bir süredir Yanya Kalesi'nde kuşatma altında idi. Daha önce Letreç Kalesi lağımla atılıp Hurşit Paşa tarafından ele geçirilince Ali Paşa'nın elinde yalnız göl kenarındaki kale kaldı. Burada onunla kapanıp kalan askere üzüntü ve bezginlik gelince, Hurşit Paşa; Ali Paşa'nın emrindeki askerlere yüklü rüşvetler vererek ve kale içine casuslar göndererek türlü vaatlerle onları birer ikişer çekip kaleden çıkarıyordu. Hurşit Paşa kaleden kaçanlara ayrıca rütbe ve hediyeler de veriyordu. Bu suretle Ali Paşa'nın etrafında toplananlar dağılarak Ali Paşa sadece 46 adamı ile kaldı. Ali Paşa'nın dayanacak gücü kalmamıştı. Ali Paşa ve Hurşit Paşa arasında birçok haberleşme ve mektuplaşmadan sonra Hurşit Paşa, Ali Paşa'ya İstanbul'a gidip Osmanlı Devleti tarafından gösterilecek yerde, oturup verilecek maaşa kanaat etmek şartıyla canına dokunulmayacağına dair bir senet verdi. Bunun üzerine Ali Paşa da beş on adamı ile birlikte kaleden çıkıp İstanbul'a gidinceye kadar kalmak üzere Yanya Gölü üzerinde bulunan adaya geçti.

Tepedelenli Ali Paşa'nın İstanbul'a gelme düşüncesi onun can düşmanı Halet Efendi'yi telaşlandırmıştı. Hemen harekete geçen Halet Efendi, Serasker Hurşit Paşa'nın Ali Paşa'ya verdiği teminatın Padişah tarafından kabul edilmemesini sağladı. Bunun üzerine Hurşit Paşa, Ali Paşa'nın affedildiğini bildiren sahte bir ferman hazırladı ve eski Mora Valisi Köse Mehmet Paşa'ya verdi. Köse Mehmet

³²⁸ Stanford J. Shaw-Ezel Kural Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, C.2, Çev: Mehmet Harmancı, E Yayınları, İstanbul 2000, s. 44-45

³²⁹ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII., s.204

Paşa, Ali Paşa'nın öldürülmesi için görevlendirildi. Köse Mehmet Paşa ve adamları sahte fermanı kullanarak Ali Paşa'nın Yanya Gölü'nde ikamet ettiği kaleye kadar gittiler. Ali Paşa kendisine karşı yapılan bu hileyi son anda fark etmiş ve kendisini korumak için çabalamıştı. Ancak silahlı çatışma esnasında atılan kurşunlar Ali Paşa'ya isabet edince, Paşa ağır yaralandı ve kısa bir süre sonra hayatını kaybetti. (24.01.1822)

Ali Paşa'nın ölümünden 10 gün sonra, kesik başı Silahtar Ahmet Ağa tarafından İstanbul'a getirildi ve Silivrikapı dışına defnedildi.³³⁰ Daha önce idam edilmiş olan oğulları Veli, Salih ve Muhtar Paşa ile torunu Mehmet Paşa'nın başları da aynı yerde bir sıraya gömüldü.³³¹

Ali Paşa'nın ortadan kaldırılması ile artık Rumların önünde isyan için hiçbir engel kalmamıştı. Ali Paşa'nın isyanı Osmanlı güçlerini meşgul etmiş, böylece Rumlar isyan için yeterli zamanı bulmuşlar ve Mora'da teşkilatlanmışlardı.³³² Artık Osmanlı idarecileri milliyetçilik fikri ile beslenen Rum isyancıları ile baş başa kalmışlardı.

2- 1821 Eflak-Boğdan İsyanı ve Yaşanan Gelişmeler

Tepedelenli Ali Paşa isyanının Osmanlı Devleti'ni zor duruma düşürmesi ve meşgul etmesi Filiki Etery'a'nın yıllardır hazırlığını yaptığı isyan için uygun ortamı hazırlamıştı. 12 Nisan 1820 tarihinde Filiki Etery'a'nın lideri seçilen Aleksandr İpsilanti isyanın başlatılması için hızla hareket edilmesini ve oluşan bu uygun ortamın değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyordu. Ancak isyan hareketinin başlaması için paraya ihtiyacı vardı. Bunun için Fransa'ya giderek para yardımı aramaya karar verdi. Bükreş Antlaşması (1812) ve Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki diğer antlaşmalara göre; Aleksandr ve ailesinin Osmanlı Devleti'nden üç milyon kuruş alacağı vardı. Ayrıca Aleksandr; ailesinin Rusya'daki emlakine karşılık göstererek, Paris sarraflarından altı milyon kuruş borç almayı da başardı. Aldığı borçlarla Trieste'ye gelen Aleksandr, oradan Mora'ya çıkarak isyanı başlatmak

³³⁰ Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XII, s.35-37

³³¹ M. Cavid Baysun, *agm.*, s.347

³³² Douglas Dakin, *The Unification of Greece*, s.43

hevesindeydi. Aleksandr isyan sürecinde Fransızların da kendisini yalnız bırakmayacaklarını düşünüyordu.³³³

Aslında Yunanlı isyancılar, isyan hareketinin ilk olarak coğrafi yapının uygunluğu³³⁴ ve Yunan nüfusun yoğunluğu açısından Mora'da başlamasını planlamışlardı. Ancak bu bölgedeki isyan hazırlıklarının umulduğu kadar hızla ilerlememesi, isyanın nerede başlaması gerektiğine karar veremeyen Aleksandr İpsilantis'in Boğdan'a yönelmesine sebep oldu. Yunan isyanının Boğdan'da başlatılmasının sebebi dönemin şartları göz önüne alındığında gayet akıllıca gözüküyordu. Osmanlı bürokrasisinde bulunan ve Filiki ile ilişkisi olan Fenerliler isyana destek verecekti ve bölgedeki Boyarlar ile de anlaşılmıştı. Bunlara ek olarak Eflak ve Boğdan'ın coğrafi konumu, stratejik açıdan mükemmeldi. Filiki Eteryas, diğer Balkan halkları olan Bulgar, Sırp ve Romenleri de işin içine katmak istediğinden isyan için en iyi plan Boğdan'dan başlamaktı. Başarı kazanan isyancılar, daha sonra bu halkların desteği ile Mora'ya yürüyebilirdi. Bu yürüyüş esnasında bütün Balkan halklarının yığınlar halinde Yunan bayrağı altında toplanacakları umuluyordu. Ayrıca bu bölge kendisinden yardım beklenen Rusya'ya da komşu idi. Rus desteğine olan inanç isyancılar arasında çok güçlüydü.³³⁵ Rusya daha önce birçok kez bu bölgeyi işgal etmişti³³⁶ ve tekrar isyancılara yardım etmek için işgal edebilirdi. İsyancıların birçoğu, isyan hareketi ile birlikte Osmanlı'nın bölgeye müdahale etmek için zorlanabileceğine inanıyordu. İsyanın burada başlatılmasındaki sebeplerden biri de Eflâk ve Boğdan'da isyân çıktığı halde, Rusya Devleti'nin onayı alınmadan Osmanlı Devleti tarafından isyâncılar üzerine asker gönderilemeyeceği,

³³³ **Yücel Özkaya**, "1821 Yunan (Eflak-Buğdan) İsyancıları ve Avrupalıların İsyan Karşısındaki Tutumları", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974'e Kadar)**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1986, s. 117-118

³³⁴ Yunanlıların kin ve isyan ateşi ilk olarak Mora tarafında yanmıştı. Bölge sarp kayalıklarla ve dar boğazlar ile kaplıydı. Bu coğrafyada atlı askerlerin harekât yapması çok zordu. Coğrafi şartlar orduların manevra kabiliyetini yok ediyor ve gerilla taktiği ile savaş verecekler için büyük avantajlar sağlıyordu.

³³⁵ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar**, s.222

³³⁶ Yücel Özkaya, **age.**, s.115

gönderildiği takdirde iki devlet arasında savaş çıkması ihtimalinin yüksek olmasıydı.³³⁷

Aleksandr isyanın nerede başlamasına karar verdikten sonra Yunanlıları kendi bayrağı altında toplamak için hemen harekete geçti ve 8.10.1820 tarihinde Yunan ileri gelenlerinin her sınıfına hitaben bir beyanname hazırladı. İpsilantis, bu beyannameyi Akdeniz’de ve adalarda yayınlaması için Dimitri Temli isminde bir Yunanlı’yı görevlendirdi. Dimitri Temli İstanbul’a geldiğinde ortodoks Patrik’i Gregorios ile görüşerek kendisinden Akdeniz adaları ve sahillerindeki Yunanlıların ileri gelenlerine hitaben bir tavsiye mektubu³³⁸ aldı.

Aleksandr İpsilantis’in Beyannamesi özet olarak şöyleydi: “ *Bütün Avrupa halkı kaybetmiş oldukları istiklâl ve milliyetlerinin geri verilmesine ve hükümdarlar adına olan zâlimlerin tecavüzlerinin önlenmesine çalışıp çabaladıklarından beri Yunanistan’ın tabii aydınlık ve neşrolunan ilim ve maârifin tesirleriyle halkın gözlerinin açıldığını yayararak artık zalimin zulmü altında durmak çirkin ve namussuzluk olduğundan atalarımız olan eski Yunanın diğer milletlerden öne geçmelerine sebep olan akıl, görüş ve yardımlaşma azmi şimdi milletimizin kalplerinde güzel bir şekilde görülüyor. Deniz ticareti dindaşlarımızın elinde olup, eski Yunanın İranlı’ya yaptıkları gibi bunlar dahi bir fedakârlık yapmaya istekli ve hazırdırlar. Kara muharebelerinde dahi eski Yunan kumandanlarına eş nice yiğitler meydana çıkar.* ”³³⁹

³³⁷ Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XI, s.132

³³⁸ Patrik Gregoryus’un mektubunun metni şöyleydi: “ *İlahi merhamet Nazarının nâîli Gregoryus, Akdeniz Adalarında oturan Hristiyan milletini mezhep riyasetinde bulunan ve işbu Patriklik makamının mektubuna rastlayıp rûhani işlerde müteşârik ve ihvânımız olan ruhânîyetli metropolitler ve hürmetli başpiskopos ve episkoposlar ve riayetli kocabaşı ve millet mu’teberleri! Allah’ın himayesine nâ’iliyetimiz hulâsa-i dev’âtımız olduğu ifadesinden sonra ma’lûm ola ki, mektubumuzun hamili nezaketli Dimitri Temli Cenâbları kendine müte’allik ba’zı meblağlar istihsali hususu için memleketinize hareket edeceğinden ve ilahi himayenin altında bulunan “rif’at’li” nin taraflarınıza olan mektubundan maslahatı, etrâfiyle ma’lumunuz olacağından ve mezkur Temli, cümlelerin itimadını kazanmış asdâtkâr ve etvâri mücerreb ve hürmete layık ve sezâvar bir zât olduğundan biz iş bu rakam (yazı)nın sahibi, sizlere kalbden teşvik ve terğib ederiz ki, bi- mennihi Te’ala o tarafa vardığında gücünüz yettiği merteye hakkında hürmet ve ri’ayet ve olacak teşebbüslerin hûsûlüme elinizden geldiği derece bez-i gayret ve uûrumun faydalarını celb ve da’vet edici bir fi’lin icrâsına himmet eyliyesiz; çünkü kişi, her ne ekerse, onu biçer. Tevfik’i ilahî cümlelerinize refik olsun.* ” (Ahmet Sofuoğlu, *age.*, s.186-187)

³³⁹ Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XI, s. 172

Alexandr İpsilantis beyannamesinde de görüldüğü gibi kendisini çok büyük bir lider olarak görüyordu. Beyannamesini tamamen Yunan milliyetçiliği üzerine oluşturmuştu. Nüfusu dört milyonu bulan Eflak ve Boğdan halkını ve Rumeli’de bulunan Ulahları ve Sırları içine almıyordu.³⁴⁰ Ancak İpsilantis yine de yerel halkları kazanmak için girişimlerde bulunacaktı.

Aleksandr İpsilantis isyanına destek bulabilmek için ilk olarak Eflak ve Boğdan voyvodalarının desteğini sağlamayı düşündü. Boğdan Voyvodası Mihail Suça zaten Filiki Eteryacıların bir üyesiydi ve isyana destek veriyordu.³⁴¹ Eflak Voyvodası Sucu Aleko ise, Filiki Eteryacıların hareketlerine katılmak istemiyordu. Ancak Aleko’nun ölümü³⁴² Osmanlı Devleti’ni bu bölgede zor bir duruma sokmuş; Yunanlı isyancıların işini ise kolaylaştırmıştı. 12 Ocak 1821’de, Aleko’nun ölümü ile ilgili olarak, Bükreş Boyarları tarafından Bâb-ı âlî’ye gönderilen yazıda Eflak Voyvodası Aleko’nun eceliyle öldüğü belirtilmekteydi.³⁴³ Aleko’nun ölümünden sonra Boğdan Voyvodalığına 14 Şubat 1821’de Kalimachi Sarı Bey diye tanınan Skarlet Callimachi atanmıştı.³⁴⁴

Aleksandr İpsilantis Eflak ve Boğdan’da isyanın başarılı olması için yerel halkın³⁴⁵ da desteğini almak zorundaydı. Filiki Eteryacı üyeleri 1819 yılından bu yana

³⁴⁰ Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XI. s. 175

³⁴¹ Abdülkadir Özcan, “Boğdan”, *İ.A.*, s. 271 (269-271)

³⁴² Ahmet Cevdet Paşa eserinde, Aleko’nun Filiki Eteryacılar tarafından zehirlenerek öldürüldüğünü iddia eder. (Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XI s. 177)

³⁴³ Yücel Özkaya, *age.*, s.117

³⁴⁴ Valeriu Veliman, “Osmanlı Devleti ve Romen Prenslüklerinde 1821 Senesi Olayları”, **IX. Türk Tarih Kongresi’nden Ayrı Basım**, TTK Yayınevi, Ankara 1988, s. 969 (967-975)

³⁴⁵ Yerel halk diye nitelendirdiğimiz Eflak ve Boğdan halkı arasında üç isyankâr güç mevcuttu. İlki Filiki Eteryacı ve Fener rejimi ile bağlantılı olan bir gruptu. Bu grup isyanın arkasındaydı. Yerel boyarlar, ikinci grubu oluşturuyorlardı. Fenerli prenslerle işbirliği yapsalar bile hepsinin asıl amacı, sadece yerel bir iktidarı yeniden kurmaktı. Bâb-ı âlî’ye karşı tutumları net değildi. Osmanlı hâkimiyetini zihinlerde tutmaya meyillilerdi; fakat bu prensliklerdeki siyasi otoritenin kendilerine bırakılması halinde mümkündü. Aksi halde Avusturya veya Rusya’nın himayesinde bağımsızlığı tercih edeceklerdi. Kesinlikle büyük Helen canlanışının taraftarı değillerdi. Bu durumda üçüncü unsur ise köylüler arasındaki büyük hoşnutsuzluktan kaynaklanmaktaydı. Hoşnutsuzlukları vergiler ve toprak sahipliği koşullarından kaynaklanıyordu; hedefleri milliyetçi olmaktan ziyade sosyal hedeflerdi. Fakat destekleri, bir isyanın başarısı için mutlaka gerekliydi. (Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllarda**, s. 233)

Sırp lider Miloş Obrenoviç³⁴⁶ ile haberleşiyorlar ve onu gerçekleştirecekleri isyan hareketine dâhil etmek için çaba harcıyorlardı.

Filiki Eteryaya üyelerinin bu çabalarına verebileceğimiz örneklerin arasında Miloş Obrenoviç'e gönderilen birçok mektubu dile getirebiliriz. Yunanlı isyancıların bu mektuplarında Hristiyanların özgürlüklerine kavuşmalarının gerekliliği ve bunun için birlikte hareket etmelerinin zorunlulukları dile getiriliyordu. Aleksandr İpsilantis'de Filiki Eteryaya'nın lideri olduktan sonra Miloş'a birçok şahsi mektup yazmıştı. İpsilantis bu mektuplarında Miloş'a büyük vaatler veriyordu. 7 Kasım 1821 tarihinde gönderdiği bir mektubunda, İpsilantis ailesinin; Sırp halkına sevgisinden, onların cesur davranışlarını takdirlerinden söz ettikten sonra, birlikte hareket etmeleri gerektiğinden bahsetmekteydi. Görüşmek ve fikir birliğine varmak için adamlarından Arestidi adlı birini gönderdiğini, kendisine güvenebileceğini iletmekteydi. Gönderilen söz konusu mektupta İpsilantis, Miloş'a ve Sırp halkına ittifak konusunda bir takım taahhütlerde bulunmaktaydı. Buna göre;

1- Miloş'un ailesinin Sırp milleti içinde üstün tutulacağı,

2- Miloş'un bütün Sırp halkının lideri olduğu,

3- Miloş ve ailesinin gerek Kara Yorgi taraftarları gerek Rusya'da bulunan Sırp'lar tarafından rahatsız edilmeyeceği,

4- Sırp halkının gerektiğinde ve isyana hazır oldukları anda kendilerine maddi yardım ve askeri ihtiyaçlarının sağlanacağını ve buna dair yardımı kardeşi veya onun gibi itibarlı bir adamıyla göndereceğini taahhüt etmekteydi. Ayrıca, bu konuda bir cevap beklediğini ifade etmekteydi.

³⁴⁶ Sırp'ların basında o dönemde Miloş Obrenoviç vardı. Miloş Obrenoviç, Sırp İsyanı'nın ikinci bölümünün (1815) lideridir. 1780 yılında Uziçe nahiyesine bağlı Dobrinya köyünde doğdu. Soyadı annesinin ilk kocası olan Obren'den gelmektedir. İlk gençlik yıllarında çobanlıkla uğraştı. Bir ara Uziçe'de Hacı Ahmet Ağa isimli birinin çiftliğinde kocabaşılık yaptı. Daha sonra Bosna-Hersek tarafına sığıp götürüp satmak suretiyle ticarete atıldı. 1804'te isyan çıktığında Miloş, üvey ağabeyi Milan'ın yanında voyvoda olarak isyana katıldı. İsyan sırasında asiler arasında yaşanan iç mücadelede Kara Yorgi'nin karşısında yer aldı. Miloş'un şöhreti kahraman bir savaşçı olarak değil, halkla kurduğu yakın ilişkilerden dolayı alçak gönüllü bir knez olarak yayıldı.(Hamiyet Sezer Feyzioğlu, "Yunan İsyanı Sırasında Sırp-Yunan İlişkileri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 27, sayı 44, Ankara 2008, sayfa 67-75 s.70)

Filiki Eteryaya'nın bütün bu gayretleri sonuç vererek Filiki Eteryaya yöneticileri ile Miloş arasında 4 Kasım 1820'de bir mutabakat imzalandı. Bu antlaşmanın maddeleri ise şöyle idi:³⁴⁷

1- İki tarafta saldırı ve savunma halinde birbiri ile müttefik olarak hareket edeceklerdir.

2- İki taraf her durumda birbirini koruyacaktır.

3- Sırbistan'a iltica edecek olan Yunanlılara iyi davranılacak ve himaye edileceklerdir.

4- Antlaşmayı imzalayan taraflardan biri zor bir duruma düşerse diğer taraf ona yardım edecektir.

5- Antlaşmayı imzalayan taraflar için faydalı olan işlerin yapılmasında iki taraf da çaba harcayacaktır.

6- Eğer gerekirse Yunan isyancılar Sırbistan'dan geçebileceklerdir.

7- Filiki Eteryaya lideri Aleksandr İpsilantis'in tarafından Sırbistan'a göndereceği özel temsilcilere hürmet ve itibar gösterilecektir.

8- Düşmana karşılık vermek için gerekli savaş malzemeleri bu antlaşmanın imzalanmasından itibaren üç ay içinde hazırlanacaktır.

9- Birleşik eyaletler ve müttefikler tam bağımsızlıklarını kazanıncaya kadar Müslümanlar ile savaşa devam edeceklerdir.

10- Mezhep ve vatan için hayırlı olan her türlü tedbir alınacak ve uygulanacaktır.³⁴⁸

Aleksandr İpsilantis; Miloş Obrenoviç ile yaptığı ittifak antlaşmasının ardından Rumenlerin liderliğini yapan Tudor Viladimirescu ile de görüşmeler içerisine girdi ve 1821 yılında bir antlaşma imzaladı.³⁴⁹

³⁴⁷ Hamiyet Sezer Feyzioğlu, "Yunan İsyanı Sırasında Sırp Yunan İlişkileri",s.72

³⁴⁸ Filiki Eteryaya Üyeleri ile Sırp Lider Miloş arasında imzalanan Antlaşma metni BOA, **HH**. Nr. 44927-F

Tudor Vladimirescu, 1821 Ocak ayında Osmanlı Devleti'ne karşı bir isyan hareketinde bulunacaktı. Aslında isyanı Tuna prensliklerindeki Fenerlilerin yönetimine ve yerel ağlara karşı idi. Bu isyanı sırasında onun amacı; Fenerlilerin Tuna Prensliklerindeki hâkimiyetini bitirmek ve onların yerlerine, toplumun her kesiminin katıldığı milli bir meclis ile ülkenin yönetilmesini sağlamaktı. Bir gün kendisinin Romanyalı insanların lideri kabul edileceğini hayal ediyordu.³⁵⁰ 1821 Şubat'ında askerleri ile bulunduğu Padeş köyünde, isyan niyetini belirten sert bildirdesinde şu sözler ile Rumen halkını isyana çağırıyordu:

“ Eflak'ta yaşayan kardeşlerim, milliyetiniz ne olursa olsun, kötülüğü kötülükle karşılamayı hiçbir kanun engelleyemez... Üzerimizde kanımızı emen canavarlar olarak duran ve yaşamamızı tehdit eden ruhbanlardan ve siyasetçilerden daha ne kadar çekeceğiz? Daha ne kadar zaman köleleştirileceğiz?... Ne Tanrı ne de Sultan kendisine itaat edenlere bu şekilde davranmaz. Bu yüzden kardeşlerim, hep bir araya gelip kötülüğü sona erdirelim ve rahata erelim ”³⁵¹

Görüldüğü gibi Vladimirescu'nun Yunanlıların milliyetçi tavırları veya Romenlerin milli bağımsızlığı ile ilgili herhangi bir iddiası yoktu.

Aleksandr'ın Eflak ve Boğdan halkının desteğini almak için antlaşmalar yaptığı süreç içerisinde, Eflak'ta bazı muhtelif isyan olayları gözükmeye başladı. Bunların ilki 15 Şubat 1821'de, Argos Çarşısı'nda iki sarhoşun havaya birkaç el ateş etmesi üzerine Yunan gönüllülerin olaya karışması ile yaşanmıştı. Şehir yarım saat içerisinde dört yüz silahlı tarafından işgal edilmişti. Ama Yunan isyanı, nisan ayı için planlandığından, araya giren kocabaşlar olayları yatıştırmıştı.³⁵²

Diğer bir olay ise 1821 Şubat'ında Eflâk'ın metropolidi, Piskopos Gammes ve boyarları tarafından Bâb-ı âlî'ye yollanan yazıda belirtilen bilgiler ışığında şöyle idi. Eflak Voyvodası Sucu Aleko Bey'in ölümünden sonra, Todori Vladimir ile Dimitri

³⁴⁹ W. Crawley, **The New Cambridge Modern History**, s. 538

³⁵⁰ Douglas Dakin, **The Unification of Greece (1770-1923)**, s.38

³⁵¹ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllarda**, s. 234

³⁵² Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 9

adlı kişiler yanlarındaki kırk kadar eşkıya ile köylerde dehşet saçmaya başlamışlardı. Bunlar daha sonra Tasmana Manastırı'na çekilmişlerdi. Manastırda bir süre kalan Todori, Sırp ve Arnavut askerlerinden oluşan çetesiyle Tasmana Manastırı'ndan çıkarak saldırılara ve yağmalara başlamıştı. Todori'nin eşkıya sayısı yeni katılanlar ile birlikte sürekli olarak artıyordu. Todori'nin niyeti çetesiyle birlikte Sahra semtine ve Karyora nahiyesine saldırarak Bükreş'e dönmektir. Osmanlı yetkilileri Eflak'ta gerçekleşen bu olayların Boğdan'a sıçramaması için gerekli önlemlerin alınmasını Boğdan'daki yetkililerden istediler.³⁵³

Filiki Eterya lideri Aleksandr İpsilantis yapılan uzun hazırlıkların ve antlaşmaların ardından artık isyan saatinin gelip çattığına karar vererek 3000³⁵⁴ asker ile birlikte 6 Mart 1821 tarihinde yanında kardeşi Nikola İpsilantis ve kendisi gibi Rusya'da görev yapmakta olan *Kantakuzen* ile birlikte Prut nehrini geçerek isyan hareketini başlattı. İpsilantis ve beraberindekiler aynı gün Yaş şehrine ulaştılar.

İsyanın ilk günlerinde şehirde kendine göre bir düzen kuran İpsilantis Yaş katedralini "*Kutsal Mücadele*" bayraklarıyla donattı.³⁵⁵ Aleksandr burada Boğdan halkına seslenmek için beyannameler yayınladı.³⁵⁶ Aleksandr İpsilantis, bu beyannamelerin birinde; "*Helenler, saat çalmıştır. Dinimizin ve vatanımızın intikam zamanı gelmiştir. İleri! Çok güçlü bir devletin haklarımızı koruyacağını göreceksiniz*" diyordu³⁵⁷. Aynı beyannamenin devamında Aleksandr İpsilantis, ateşli ama çift anlamlı sözlerle Boğdan halkına seslenmeye devam ederek Rumen

³⁵³ Yücel Özkaya, *age.*, s. 118

³⁵⁴ Aleksandr İpsilantis'in Prut'u geçerken asker sayısını 3000 olarak belirten birçok kaynak var iken Douglas Dakin yazmış olduğu "*The Unification of Greece*" adlı kitapta bu sayının 4500 olduğunu belirterek. Bu ordunun içinde Sırlar, Bulgarlar, Karadağlılar, Moldovyalılar ve 700 kadar Yunan öğrencinin olduğunu yazmaktadır.

³⁵⁵ M. Murat Hatipoğlu, *age.* s.17; W.Wilson Philips, M.A., *age.*, s. 30

³⁵⁶ Alexandr İpsilantis Yaş'da üç bildiri dağıtmıştır. Biri 6 Mart 1821 tarihinde Buğdan halkına hitap etmektedir. (Yukarıda belirtildiği gibi). Diğer ikisi de 8 Mart tarihinde olup ilki Filiki Eterya üyelerinedir. Bu hitabette özetle "halkın *silahlandırılmasını, para toplanmasını, milli kıyafetlerin giyilmesini, Yunanistan'ı yeniden kurmak için savaşılması*" istenmektedir. Diğer bildiride ise "*Yunan halkına !... İnanç ve vatan için dövüş'...*" denilmekte ve Miltiades, Themistokles, Leonidas gibi klâsik Yunan kahramanlarından söz edilip, Marathon ve Termoplai muharebeleri hatırlatılarak, "*Silah başına arkadaşlar! Vatan sizi çağırıyor...*" ifadesi kullanılmaktadır. (M. Murat Hatipoğlu, *age.*, s. 18 Dipnot 2)

³⁵⁷ Fahir Armaoğlu, *age.* s. 170

sözcüğünü kullanmaktan titizlikle çekindi. Eflaklara ise “*Daçyalılar*” diyordu. “*Moldovya denilen bu yerin ahalisi öğrenmeli ki; Tanrı'nın yardımı ve lütf-i inayetiyle bütün Yunanistan tiranlığın boyunduruğundan kurtulmak için bayrak kaldırmıştır ve hürriyetini istemektedir. Kendisi vatan-ı ahalinin trampetleri nereye çağırırsa oraya gidecektir. Bazı ümitsizliğe düşmüş Türklerden Moldavyalılar korkmamalıdır. Çünkü onları bu cüretleri için cezaya çarptırarak korkunç bir kuvvet hazır durmaktadır.*” İpsilantis'in korkunç güç olarak ifade ettiği ise isyana destek vereceğini umut ettiği Rusya'dan başkası değildi.³⁵⁸

Aleksandr İpsilantis bir yandan yazdığı bildirimlerle halkı yanına çekmeye çalışırken diğer yandan dinî liderlerin de desteğini alması gerektiğini biliyordu. İpsilantis Boğdan'a girdiğinde çok sıcak karşılanmasa da herhangi bir direniş ile de karşılaşmamıştı. Önemli bir rahip olan Metropolit Venieman Costachi, Rumların yönetimi altındaki Üç Hiyerarşi Kilisesi'nde Aleksandr İpsilantis'in kılıcını bizzat beline taktı ve Aleksandr ile birlikte ihtilalin diğer liderlerine kurulacak özgürlük ordusu için çeşitli milletlere mensup bekâr gençlerden gönüllü toplamalarına izin verildi.³⁵⁹

Bu arada Vasil Karabiya adında bir eşkiyanın emri altında birleşen bir grup isyancı 11 Mart 1821 (6 Cemâziyelâhir 1236) günü Kalas kasabasını yakıp yıkarken, kasabanın iskelesinde bulunan 20 kadar Müslüman ticaret gemisini de batırmışlardı. Ayrıca buradaki Müslümanların mal ve eşyaları yağmalandı, içlerindeki Türkler korkunç bir şekilde öldürüldü.³⁶⁰ Aleksandr İpsilantis, İbrâil ve daha sonra Tuna sahillerindeki öteki kale ve toprakları ele geçirerek Tuna'nın sol sahiline tamamen sahip olmak istiyordu. Ancak sadece Kalas'ı ele geçirebildi.³⁶¹

Aleksandr İpsilantis, Yaş'ta ve Kalas'ta Yunanlılar tarafından yapılan katliamları görmezlikten gelerek bunları savaşların birer doğal sonucu olduğunu

³⁵⁸ Nicolae Jorga, **age.** s.213; Meral Bayrak **agt.**, s. 64

³⁵⁹ Nicolae Jorga, **age.** s.214

³⁶⁰ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.185; W.Wilson Philips, M.A., **age.**, s. 33; Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 30

³⁶¹ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.267

düşünüyordu. Ayrıca bu bölgede yaşayan Türkler; İpsilantis komutasındaki isyancı birliğini, büyük Rus ordusunun öncü grubu sanıyorlardı.³⁶²

İsyancılar Kalas'ı yakıp yıktıktan bir gün sonra, 12 Mart 1821'de Eflak'a hareket ederek 9 Nisan'da Bükreş'e vardılar. Aleksandr İpsilantis'in Bükreş'e vardığında ordusundaki asker sayısı 5000 e ulaşmıştı.³⁶³ Ordusunda şimdi 2000 tecrübeli asker vardı. Rumen lider Vladimirescu ise 65 bin kişilik bir orduyla 2 Nisan'da Bükreş'e varmıştı.³⁶⁴ Ancak Aleksandr İpsilantis ve Vladimirescu'nun Bükreş'e varmasından önce, bu iki isyancının tüm planlarını altüst edecek bir haber 17 Mart 1821'de Bükreş'teki konsolosluk tarafından ele geçirildi. Habere göre Aleksandr İpsilantis Rus Çarı tarafından ordudan atılmış ve İstanbul Fener Ortodoks Patriği onu aforoz etmişti.³⁶⁵ İpsilanti ve Vladimirescu Rusya'nın desteği olmadan giriştikleri isyan hareketinin başarılı olamayacağını biliyorlardı. Dolayısıyla Rusya'nın bu tavrı her şeyi değiştirmişti.

İpsilantis isyanı başlattığında Rus Çarı Aleksandr; Laibach'da müttefikleriyle, İtalya Yarımadası'nda ve İspanya'da başlayan isyanlar için ne gibi tedbirler alınabileceğini tartışıyordu. Burada Çar'ın Avrupa'daki düzeni koruma düşüncesi, Avusturya Başbakanı Metternich'in görüşleriyle daha da güçlenmişti. Eğer Çar Aleksandr İpsilanti'ye destek verirse 1814-1815 yılları arasında Avrupa'da kurulan kırılğan muhafazakâr düzeni ölümcül bir biçimde zayıflatacak, merkezi Fransa'da olan düzen karşıtı, devrimci güçlerin bir kere daha kıtayı silip süpürmesine izin verecekti. Bu yüzden Çar bu yardım talebine destek vermedi.³⁶⁶ Çarın o dönemdeki Rum asıllı Dışişleri Bakanı Kapodistrias bu durumdan çok üzgündü.³⁶⁷

³⁶² W.Wilson Philips, M.A., **age.**, s. 34

³⁶³ M. Murat Hatipoğlu, **age.**, s. 18

³⁶⁴ Nicolae Jorga "*Osmanlı Tarihi*" adlı eserinde Vladimirescu'nun Bükreş'e varmasının tarihini 30 Mart olarak belirtmektedir. (Nicolae Jorga, **age.** s.215)

³⁶⁵ Barbara Jelavich **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllarda**, s. 236

³⁶⁶ Matthew Smith Anderson, **age.** s. 80

³⁶⁷ W. Crawley, **The New Cambridge Modern History**, s.678

Rusya'nın desteğinden yoksun kalan İpsilantis ve Vladimirescu arasında bazı sorunlar da baş göstermeye başladı. Vladimirescu'nun sosyal nedenlerle başlattığı isyan giderek, Rumen milliyetçiliğine kaymış ve Vladimirescu siyasi olarak çok güçlenmişti. Artık Eflak Voyvodası Scarlet Kallimachi'yi kabul etmeye pek niyeti yoktu. Zira Tudor Vladimirescu Bükreş'e girdiğinde, hayal ettiği gibi, halk tarafından Prens Tudor nidalarıyla karşılanmıştı.

Tudor Vladimirescu bu durumda Aleksandr İpsilantis'in kendisine yaptığı ittifak teklifini "*Eflak'ın Rumların ülkesi olmadığını bu yüzden Yunanlılar ile işbirliğinin söz konusu olamayacağını*" söyleyerek reddetti.³⁶⁸ Bunun üzerine Vladimirescu'nun ordularını kullanmak isteyen İpsilantis, Tudor Vladimirescu'yu çeşitli entrikaların sonucunda 8-9 Haziran gecesi idam ettirdi.³⁶⁹

Aleksandr İpsilantis'in kurduğu tüm hayaller yok olmak üzere idi. Rusya isyana destek vermediğini açıklamıştı. Tudor Vladimirescu'nun asılması Rumen halkının İpsilantis'e karşı öfke duymasına sebep olmuştu. Bu yanlış hamlelerinin dışında Eflak ve Boğdan halkı da yıllardır Fenerlilerin yönetimindeydi. Fenerli voyvodalar tarafından halka yapılan baskılar, İpsilantis'in isyanına destek verilmemesinin en önemli sebeplerinden biri idi.³⁷⁰ Eflak ve Boğdan halkı kesinlikle Filiki Eteryaya tarafından kurulması hayal edilen bir Yunan devletinin reyası olmak istemiyordu.

Osmanlı Devleti Eflak ve Boğdan'daki isyana müdahale etmek için gerekli hazırlıklarını yaptıktan sonra askerî harekâta başlamaya karar verdi. Serasker Berkofçalı Yusuf Paşa bu iş için görevlendirildi. İsyancılar üzerine üç koldan hücum edilmesi planlandı. Yusuf Paşa'nın İbrail'den ileriye hareketi sırasında, Silistre ve Vidin valileri de Tuna'nın karşı kıyısına birer fırka çıkaracak ve isyancıların üzerine gönderecekti. Yusuf Paşa'nın gönderdiği birkaç kıta, topları ile birlikte Kalas'a giderek burada tahkimat yapan, siper kazan Yunanlı isyancılara karşı harekâta geçti

³⁶⁸ Nicolae Jorga, *age*. C. V, s.215

³⁶⁹ Barbara Jelavich **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllarda**, s. 237

³⁷⁰ Denis Delant, "Romanian Society in the Danubian Principalities in the Early 19 th. Century", **Balkan Society in the Age of Greek Independence**, Editör: Richard Clogg, The Macmillian Pres Ltd., London 1981, s. 230

ve Kalas'ı isyancılardan kurtardı. Kalas'ın isyancılardan kurtulduğu haberi 21 Mayıs 1821'de İstanbul'a ulaştı.

Serasker Yusuf Paşa; Çerhacısı olan Salih Paşa'yı emrindeki yeniçerilerle birlikte Purut kıyılarındaki isyancıların tabyalarını ortadan kaldırması için görevlendirdi. Salih Paşa başarılı bir harekâtla isyancıları Purut kıyılarındaki barınaklarından çıkardı. Salih Paşa bu başarısının ardından isyancılar ile Fotşan havalisinde yaptığı savaşı da kazandı.

Ordunun Vidin kolu, Dağşan köyünde Aleksandr'ın kardeşi Nikola'nın komuta ettiği 8000 kişilik bir isyancı grubunu perişan ederek dağlara kaçmalarını sağladı.

Silistre kolu ise ilerleyerek isyancıların daha önce ele geçirdikleri Tergovişte kasabasını ele geçirdiler.³⁷¹ Bu savaştan sonra Alekandr İpsilantis 30 kadar arkadaşıyla Rofal kasabasına, oradan da Avusturya'ya kaçtı.³⁷²

Aleksandr İpsilantis başarısız isyan harekâtının ardından, kendisine ihanet ile suçladığı Eflak halkına yayınladığı bildiride öfkesini şu sözlerle dile getiriyordu:

“Sizin gibi gevşek ve edepsiz bir kavimden meydana gelen askerle birlikte bulunmak bundan sonra benim namusuma elvermediğinden sizin gibi sözünde durmaz takımını terk edip gitmeye mecbur oldum. Çünkü size baş olmak bana utanç verir. Siz Hirustos'a ve vatanınıza ihanet ettiniz. Ben ise sizinle beraber ya galibiyet ya da ölümü düşünürken bana da ihânet ettiniz. Bundan sonra sizden ebediyen ayrılacağım. Siz yarın yine Osmanlı'ya karışın ki sizin halinize lâyük dostlarınızdır. Artık gizlendiğiniz ormanlardan çıkıp onlarla birleşin. Ve onların, sebepsiz yere katlettikleri kilise reislerinizin ve özellikle patrik ve metropolidlerinizin kanlarına bulanan ellerini öpün. Koşarak kan, aile ve çocuklarınızın karşılığında onların köleliğini satın alın. Sizin hakkınızdan Tanrı gelsin.”³⁷³

³⁷¹ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.268

³⁷² Yücel Özkaya, **age.**, s. 127

³⁷³ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.272-273

Aleksandr İpsilantis Avusturya'ya kaçınca 26 Haziran 1821'de kardeşi Nikola, yakınlarından Lasani, Lehli Orfanu ve Gaviski adlı arkadaşlarıyla hapsedildi. Munkacz ve Theresienstadt'da 6,5 yıl yattı ve sürenin bitiminden 6 ay sonra da Viyana'da öldü.³⁷⁴

Yunan isyanının ilk perdesi olan ve Aleksandr İpsilantis komutasında gerçekleşen bu isyan hareketi, yaklaşık dört ay sürmüş ve Osmanlı Devleti tarafından kolaylıkla bastırılmıştı. Bunda Aleksandr'ın yetersizliği kadar, Eflak ve Boğdan halkının onu desteklememesi ve Avrupa'daki büyük güçlerin bu isyan sürecinde Osmanlı Devleti'nin müdahalelerini meşru olarak kabul etmesi³⁷⁵ de önemli rol oynamıştı. Eflak'ta isyanın bastırılmasına rağmen, Osmanlı için daha büyük tehlike olan Mora'da bir isyan başlamıştı ve bu hareket gittikçe güçleniyordu. Osmanlı artık tüm dikkatini ve gücünü buradaki ayrılıkçı Yunanlılara karşı kullanmak için hazırlamalıydı.

3- Hristiyan Arnavutların Yunan İsyanı'ndaki Rolü.

Yunanlıların 1821'de başlayan isyanlarında milliyetçilik fikri ön planda değildi. Yunan isyanının ardındaki itici güç Ortodoks-Hristiyanlık bilinci idi. İsyân öncesinde birçok Ortodoks, kendisini aynı milletin bir parçası olarak görüyordu. Bunda Osmanlı Devleti'ndeki millet sisteminin de etkisi büyüktü. İsyancı Ortodokslar, Rumların giriştikleri başkaldırmaya katılacakları ve kurulacak yeni devlette yer alacakları düşüncesi ile hareket ediyorlardı.³⁷⁶ Piskoposlar ve papazlar ayaklanmanın ön saflarında kendilerini göstermişlerdi ve eğer sıradan halk Tanrı

³⁷⁴ M. Murat Hatipoğlu, **age.** s.18, dipnot 3; Meral Bayrak, **agt., s. 67**, Süleyman Kocabaş, **Tarihte ve Günümüzde Türk-Yunan Mücadelesi**, İstanbul 1988, s.54

³⁷⁵ Eflak isyanı çıktığında Osmanlı Devleti isyana müdahale etmek için akıllıca bir dış siyaset izlemiş ve bu bölgede yıllardır mücadele ettiği Rusya'nın herhangi bir müdahalesine imkân vermemiştir. Ayrıca bölgedeki diğer güç olan Avusturya'nın da desteği sağlanmıştır. (Valeriu Veliman, **agm.** s.973)

³⁷⁶ Yunan isyanının hazırlık devresinde önemli bir rol oynayan Regas'ın tanımını yaptığı devlet, ulusalcılık temelleri üzerine kurulmamaktaydı. İsyanın ilk günlerinde Yunanlılar arasında da saf bir Yunan milliyetçiliği de görülüyordu. Onlar tiran olarak gördükleri Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmek istiyorlardı. Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz. tezimizin "Yunan Aydınlanma Hareketi ve Yunan Aydınlarının İsyana Etkisi" bölümüne.

adına bir eylem yaptıkları inancı içinde olmasaydı, ayaklanmanın kayda değer başarı kazanabilmesi çok zordu.³⁷⁷

Yunanlıların isyan sürecinde dinî motifleri (Ortodoks Hristiyanlığı) kullanmalarındaki en büyük etken ise Balkanlardaki tüm Ortodoksların, ruhanî olarak Fener Ortodoks kilisesine bağlı olmalarıydı. Zengin Bulgar, Sırp, (Ortodoks) Arnavut ve Ulah tüccarlar, şehrili yüksek Hristiyan tabaka, dinî ve sosyal seçkinler arasında Yunanlılaşma eğilimi yaygındı. Ancak burada kastedilen Yunanlılaşma; kendilerini Bizans kültürel geleneği içinde tanımlayan ve kültürel harcı, edebî Yunanca olan geniş bir Ortodoks cemaate bağlılık duygusuydu. Sıradan halk tabakaları da kendilerini dinî bir cemaatin parçası olarak görüyordu. Nitekim Bulgar Haydut Velko, Kondo Voyvoda ve Dragan Papazoğlu çeteleri ile birlikte Sırp isyanına destek verdikleri gibi, çok sayıda Sırp, Bulgar, Ortodoks Arnavut, Ulah ve Karadağlı dinî bir dayanışma duygusu ile Mora isyanına destek verecekti.³⁷⁸

Aleksandr İpsilantis, Eflak ve Boğdan'da bir isyan harekâtına girişmeden önce burada yaşayan halkların desteğini almak için çabalamış, Sırp ve Rumen liderleri ile antlaşmalar imzalamıştı. Bu antlaşmaların yanında isyanı hazırlayan Filiki Etery'a da tüm Balkan halklarını kucaklayan bir politika izlemekteydi. Zaten bu örgütün kurucularından birinin Bulgar asıllı bir tüccar olması da bizlere derneğin politikalarının Yunan milleti dışında diğer halkları da kapsadığını göstermektedir.³⁷⁹

Yunan isyanı başladığında isyan Balkan halklarının tümünden destek görmüştü. Yunanlıları destekleyen Balkan halklarından biri de Bulgarlardı.

Yunanlıların isyanı 1821'de Mora'da patlak verdiğinde, sanıldığı gibi tersine, Avrupa'nın aydın çevrelerinden önce Bulgarlar, Yunanlıları desteklemeye koştular. Avrupa aydınlarının Perikles devri Antik Yunan'a duyduğu hayranlık veya saygı, Bulgarlarda çağdaş Yunanlığa da vardı. XIX. yüzyılın başlarına kadar Bulgaristan'da modern eğitim büyük ölçüde Rum okullarında yapılıyordu. Balkanların ticaret dili

³⁷⁷ Kemal H. Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji**, Timaş Yayınevi, İstanbul 2009, s.12

³⁷⁸ Aşkın Koyuncu, **agm.**, s. 494

³⁷⁹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, s. 109

(lingua franca) Yunancaydı. Bulgar tüccar ve aydınlarının birçoğu Eteryaya denilen Yunan ulusçu gruplarına üye veya sempatizandı. Bu gizli gruplar Bulgaristan'ın her yerine dağılmışlardı. Aleksandr İpsilantis ayaklandığı zaman da kendisine önce Bulgar gönüllüler katılmıştı. Eflak'taki başarısızlığa rağmen Mora İhtilali'nde de aynı şey oldu. Mora İhtilali'nde en tanınmış Bulgar gönüllü birliği, Sava Binbaşı'nın komutasındaydı.

Ancak Yunan isyanına hiç şüphesiz en büyük destek Hristiyan Arnavutlar tarafından verildi.³⁸⁰

Yunan isyanına destek veren Arnavutların kökeni Balkanların en eski milletlerinden biri olan İliryalılar'dan gelmektedir.³⁸¹ Arnavutların yaşadıkları topraklar, dağlarla ve denizle çevrelendiği için yabancı istilalarına kapalı kalmış ve bu doğal savunma hatları onların yüzyıllar boyunca varlıklarını sürdürmelerini sağlamıştı.³⁸²

Arnavutlar, Balkanlar'da bilinen en eski milletlerden olmasına rağmen XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Balkan halkları arasında yaşam şartları açısından en gerilerde yer almaktaydılar. İnanç olarakda on sekizinci yüzyılda karmaşık bir dini portreye sahiptiler. O vakitler en zayıf grup durumunda olan Katolikler; yoğun olarak kuzeyde, İşkodra merkezli bölgede yaşamaktaydı. Ortodokslar; temelde, İşkombi'nin güneyindeki Goriçe ve Ergiri bölgelerinde idi. Müslümanlar ise Arnavutluğun her yanında var olmakla birlikte, yoğun olarak merkezde ve Kosova'da meskûndü. Katolik Arnavutlar temelde, koruma hakkına sahip olduğu iddisasındaki Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan destek beklemekteydi.

Ortodoks Arnavutlar ise Ohri piskoposluğunun kaldırılmasından sonra güçlü bir Yunan etkisi altına girdi. Kiliselerinde yapılan ayinler ve eğitim Yunancaydı.

³⁸⁰ George Finlay, *age.*, s.39

³⁸¹ Donma N. Dontas, *age.*, s.42; Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar**, s. 4

³⁸² R. Taylan Yararcan, **An Eamination of Balkans in İnternational Politics from Past and Present**, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2009, s. 27

Dini yönden birçok parçaya bölünmüş olan Arnavutlar, Toskalar ve Gegalar olmak üzere de iki ayrı gruba ayrılmışlardı. Gegalar kuzeyde dağlık engebeli bölgelerde yaşıyorlardı. Yönetim olarak özerk bir yapıya sahiptiler. Temel birimi, “*fis*” diye isimlendirilen ve idaresi en yaşlı erkek üye tarafından gerçekleştirilen kabile oluşturmaktaydı. Fis ile irtibatlı olarak, bir veya daha fazla kabileden müteşekkil olan ve “*bayrak*” diye isimlendirilen siyasi mahiyetli bir toprak birimi de mevcuttu. Liderlik yani “*bayraktarlık*” babadan oğla geçmekteydi. Bayrak “*temelde diğer tüm bayraklarla ortak olan örfî ve diğer adlî düzenlemelere göre yönetilen özerk bir devlet*” şeklinde tanımlanmaktadır. Önemli meseleler kabilelerin erkek üyelerinden müteşekkil meclisler tarafından çözümlenmekte ve hükümler yazılı olmayan örfî yasa, temel alınarak verilmekteydi. Dağ kabileleri vergi vermek zorunda olsalar da merkezden çok uzak bölgelerde yaşayan bu dağ kabilelerinden vergi almak epey zordu. Merkezî yönetim bu insanları kontrol etmekte çok güçlük çekiyordu.

Toskalar, Gegaların aksine herhangi bir kabile sistemine sahip değillerdi ve kendi seçilmiş ileri gelenlerinin yönetimi altındaki köylerde yaşıyorlardı. Müslüman Toskalar tımar sistemine dâhil olmuşlardı. Ancak Epir bölgesindeki Suli gibi dağlık bölgelerde yaşayan Ortodoks Toska köylüleri, Gegalara benzer bir bağımsız konum elde etmişlerdi. Çoğu zaman bu köylüler vergi vermemek için direniyorlar ve bir özerklik kazanıyorlardı. Yunan İsyanı’na en büyük desteği veren grup Epir bölgesinde yaşayan Sulili Arnavutlar (Suliotlar) olmuştu.³⁸³

Güneybatı Epir’de yaşayan, yarı bağımsız statüdeki Yunanca konuşan Suliotlar (Hristiyan Arnavut kabileler); birkaç yüz Arnavut aileden oluşuyor ve “*Faras*” ismi verilen ve sayıları 60 civarında olan köylerde yaşıyorlardı. Coğrafya olarak yaşadıkları yerler yüksek duvarların zirveleri idi. Toprak taşlı olduğundan tarım yapmazlar sadece koyun beslerlerdi. Yaşadıkları yerler ormanlar ile kaplıydı. Bu yüzden ormancılık da geçim kaynaklarından biriydi. Ancak esas geçim kaynakları; hırsızlık, yağmacılık ve kaçırdıkları kişilerden aldıkları fidyeler idi. Suliotlar barbar karakterde olduklarından kendi içlerinde de sık sık acımasız çatışmaların çıktığı görülürdü. Aralarında kan davaları eksik olmazdı; çünkü

³⁸³ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllarda**, s.89-92

akrabalık bağları çok güçlüydü. Suliotlar kendi içlerinde çatışmalar da dışarıdan gelen herhangi bir tehdide karşı hemen birleşirdi. Yaşadıkları şartlar ve gelenekleri onları her an savaşa hazır bir topluluk olarak tutuyordu. Hatta gerektiğinde Suliot kadınları da savaşa katılırlardı.³⁸⁴

Suliotlar, 1821 Yunan isyanından önceki yıllarda da birçok kez Osmanlı güçleri ile karşı karşıya gelmişlerdi. Suliot nüfusunun büyük bir kısmı, 1770 yılında Rusya'nın etkisi ile Mora'da çıkan isyanlara katılmış ve 9 yıl boyunca Türk otoritesine karşı savaşmışlardı. Ancak bu Arnavut birlikleri Tropolice yakınlarında Hasan Gazi tarafından yenilgiye uğratılınca dağılmışlardı.³⁸⁵

Suliotların bu isyana dâhil olmalarından sonra, 1788 yılında Yanya'ya ulaşan Tepedelenli Ali Paşa ile de aralarında bir mücadele yaşanmıştı.³⁸⁶ Ali Paşa'nın bu mücadelesi yaklaşık olarak 15 yıl sürdü. 3 Eylül 1803 tarihinde Ali Paşa'nın birlikleri Suli bölgesindeki Kako kasabasını ele geçirdi ve bundan sonra binlerce Suliot yaşadığı yerleri bırakarak Parga tarafına göç etti.³⁸⁷ Bu göç edenlerin dışında, bir kısım Suliotlar ise Ali Paşa'nın emri altındaki Armatol birliklerine katıldı. İlerleyen süreçte bu Suliotlar, Ali Paşa'nın emri altında Osmanlı güçlerine karşı savaşacaklardı.³⁸⁸

Suliotlar, ilk olarak Ali Paşa'nın isyanında, Ali Paşa'nın ordularında Osmanlı güçlerine karşı savaştılar. Ancak Ali Paşa'nın isyanının bastırılması ve Yunan isyanının Mora'da başlamasından önce, Yunanlılara katılmaya karar vererek³⁸⁹ Yunanlılar ile 1 Eylül 1821 tarihinde Peta'da bir antlaşma imzaladılar.³⁹⁰

³⁸⁴ İlker Demir, *agt.*, s. 42

³⁸⁵ George Finlay, *age.*, s.40

³⁸⁶ Tepedelenli Ali Paşa ve Suliotlar arasındaki mücadeleler hakkında geniş bilgi için tezimizin "Tepedelenli Ali Paşa İsyanı ve Etkileri" adlı bölüme bakınız.

³⁸⁷ George Finlay, *age.*, s.45-52

³⁸⁸ Hamiyet Sezer, "Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı", s. 8

³⁸⁹ Suliotların isyana katılmaları, Yunan papaz Germanos'un isyan bayrağını dalgalandırıp hareketi başlattığı günden iki gün önce idi. (4 Nisan 1821), (Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.33)

³⁹⁰ Douglas Dakin, **The Unification of Greece (1770-1923)**, s. 42

Suliotların, Yunanlıların yanında savaşmalarının en büyük sebeplerinden biri Tepedelenli Ali Paşa tarafından Suli bölgesinden sürülmelerinden sonra Yunanlılar ile bir arada yaşamaya başlamalarıydı. Suliotlar, Yunan köylüler ile birlikte çiftliklerde çalışıyor, Yunan yerel liderler tarafından idare ediliyorlardı. Askerî özelliklere sahip olan Suliotlar yaşadıkları yerlerde askerî birlikler kurmuşlar ve Yunanlılar tarafından yerli savaşçılar olarak kabul edilmişlerdi. Bu da onlara halk arasında bir statü kazandırıyordu.

Suliotlar; 1821 Mart ayında Mora'da isyan başladığında, Filiki Eteryaya hakkında hiç bir şey bilmiyorlardı ve Yunanlıların bağımsızlık isteklerine hiç dikkat etmemişlerdi.³⁹¹ Yunanlıların ise Arnavutlara karşı politikaları, eşitlik ve tüm Ortodoks halkların kardeşliği propagandasıydı. Bu propaganda Balkanlardaki bütün Ortodoks halklar gibi Suliotları da etkilemişti. Suliotlar Yunan isyanındaki girdaba, herhangi bir planlı yardımı düşünmeden sürüklenmişlerdi. Suliotlar isyana dâhil olduktan sonra büyük bir coşku ve fedakârlık içinde Yunanistan'ın kurulması için savaştılar. Ancak Suliotlar orduda herhangi bir düzeni veya eğitimi kabul etmiyorlardı. Sadece başlarındaki reislerine itaat ederlerdi. Avrupa'dan gelen birçok Yunansever komutan onları düzenli birlikler haline getirmeye çabalamış; ancak başarılı olamamıştı. Suliotlar savaş taktiği olarak, Yanya'da Ali Paşa'ya karşı nasıl mücadele etmişlerse isyan sırasında da aynı şekilde gerillalar gibi çarpışmaktaydılar. Dağlar da önemli geçitleri kontrol ediyorlar; ani baskınlar yapıyorlar; tehlikeye düştüklerini hissedersen geri çekiliyorlardı. Onlar için önemli olan bireysel kahramanlıklardı.³⁹²

Suliotlardan düzenli bir ordu kurmaya çalışan Avrupalı Yunanseverlerin en önemlilerinden biri Lord Byrondu. Byron, İyonya Adaları'ndan Mora'ya hareket etmeden önce, kendisine özel bir ordu kurmak istemiş ve bu orduyu Arnavut Suliotlardan oluşturmuştu. Byron kurduğu bu birlik ile büyük zaferler kazanacağını hayal etmekteydi. Lord Byron İyonya Adaları'ndan ayrılarak kişisel ordusu ile birlikte Misolonghi'ye geldi. Ancak o da diğer Avrupalı Yunanseverler gibi

³⁹¹ Hamiyet Sezer ise "Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı" adlı makalesinde (s.91-93) Douglas Dakin'in iddiasının tersine Suliotların, Filiki Eteryaya içinde görev aldığından bahsetmektedir.

³⁹² George Finlay, *age.*, s.83-84

Suliotları düzenli bir askerî birlik haline getiremedi. Yüzlerce disiplinsiz Suliot, Misolonghi’de halk ve tüccarlar arasında huzursuzluklara sebep oldu. Lord Byron’un ölümünden sonra ise bu birlik dağıldı.³⁹³

Yunan isyanınınnda Suliotların en etkili olduğu yer Epir bölgesi idi. Burada Makro Botzares komutasında savaşan Suliotlar, Arta kasabasını ele geçirmişler ve birçok müslümanı acımadan katletmişlerdi.³⁹⁴

Yunan İsyanı’nda Arnavutların elbiseleri çok popüler olmuş, adeta isyancıların milli elbisesi gibi görülmeye başlanmıştı. Arnavut elbiseleri özellikle askerler tarafından giyiliyordu. Arnoteller ve Kleftler arasında da Arnavut elbisesi giymek modaydı. Eğer Arnavut elbisesi giymiş birini görürseniz bunun bir asker olduğunu iddia edebilirsiniz. Ayrıca isyan döneminde Yunan yerel yöneticiler arasındaki mücadeleler, kurulan Yunan hükümetlerini çok zor durumda bırakıyordu. Bu iç mücadeleler döneminde Yunan hükümetleri, en çok Suliotlar tarafından destekleniyordu.³⁹⁵

Yunan İsyanı’nda kurulan hükümetin ilk başbakanı olan Konduriottes bir Hristiyan Arnavut idi ve çok zor Yunanca konuşabiliyordu.³⁹⁶ Bu örnek, Arnavutların Yunan İsyanı’ndaki yerini göstermesi açısından çok dikkat çekicidir.

Yunan İsyanı’nda etkili olan Arnavutlar sadece Yunan ana karasında yaşayanlar da değildi. Aralarında birçok gemi sahibi ve denizcinin bulunduğu Çamlıca (Hydra), Suluca (Spetza), Poros, Kastri ve Kronidi adalarında yaşayan Arnavutlar da isyana katılmışlardı. Zaten bu adaların nüfuslarının büyük bir çoğunluğu Arnavut idi. Sadece Çamlıca (Hydra) Adası’nda Yunan İsyanı’ndan önce yaklaşık 20.000 Arnavut yaşamaktaydı.³⁹⁷

³⁹³ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s. 172

³⁹⁴ W.Wilson Philips, M.A., **age.**, s. 64

³⁹⁵ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s. 232

³⁹⁶ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek İndependence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, Cambridge University Pres, Cambridge 1930, s.8

³⁹⁷ George Finlay, **age.**s. 30

1821 yılının Nisan ayında ilk olarak Arnavutların yoğun olarak yaşadıkları Çamlıca (Hydra), Suluca (Spetza) ve İpsara (Psara) halkı isyana katılmaya karar verdi. Bu adalılar, Napolyon Savaşlarından sonra Fransa'nın Akdeniz'in doğusundaki etkinliği azalınca büyük bir deniz filosu ile Akdeniz ticaretinde söz sahibi olmuşlardı. İsyana katılınca Türk Bayrağı taşıyan ticaret gemilerine saldırmaya başlayarak, Birçok Türk ticaret gemisini ele geçirdiler; tayfalarını öldürdüler; gemilere zarar vererek yağmaladılar. Adalıların, saldırdıkları gemiler arasında hacı kabilelerini Mekke'ye götüren hacı gemileri de vardı. İskenderiye'ye değerli taş ve mücevher taşıyan hazine gemilerini ele geçirdiler.

Adalı Arnavutlar isyan süresince binlerce müslümanı katlettiler. Yakaladıkları bir Türk gemisindeki 55 gemiciyi büyük bir zafer kazanmış edası ile Çamlıca Hidra'ya götürmüşler ve sahilde büyük bir ateşte yakarak öldürmüşlerdi; yaptıkları vahşet tarif edilemez boyuttaydı.³⁹⁸

Yunan İsyanı; ilk başladığında Balkan halkları tarafından, tamamen bir Ortodoks-Hristiyan isyanı olarak kabul edildi. Bu yüzden de birçok Balkan halkı buna iştirak etti. Arnavutlar ise bu iştirak edenler arasında en fedakâr ve yararlı olanlardı. Bu fedakârlıklar Yunanlılara yapılan dış yardımlarında etkisiyle bir Yunan ulusal devletinin kurulmasını sağlamıştı.

4- Mora İsyanı'nın Başlaması

Aleksandr İpsilantis, Eflak ve Boğdan'daki isyan hareketine başladığında Mora'da da isyanın başlaması için birçok Filiki Eteryaya mensubunu buraya göndermişti. Yunanlı isyancılar isyanın geniş bir coğrafyaya yayılmasını istiyorlardı. İsyancılar için Mora'nın uygun coğrafi şartlarını ve lehlerinde olan nüfus yoğunluğunu³⁹⁹ kullanmaları Yunan İsyanı'nın geniş bir coğrafyaya yayılması, açısından bir avantaj sağlayacaktı. İkinci olarak da dindaşları olan Avrupa

³⁹⁸ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s. 2;

³⁹⁹ Mora'da Türkler sayısal olarak Yunanlılardan daha az idi. Türkler genellikle şehirlerin dışındaki çiftliklerde tarım ile uğraşıyorlardı. Türklerin yaşadıkları yerleşim yerleri Mora bozkırlarında dağınık bir şekilde duruyordu. Ayrıca burada yaşayan Türkler kesinlikle Mora'da çıkabilecek bir ayaklanmaya karşı bir tedbir almamışlardı. (W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s. 44) Bu tedbirsizlik onların toplu şekilde katledilmesinin sebeplerinden biri olacaktır.

Devletlerinin ilgilerini buraya çekmeyi başarabilecekler; böylece onlardan siyasi-mali-askeri destek alabileceklerdi.

Mora'da ilk isyan hareketleri başladığında burada onları kontrol edebilecek ve durduracak herhangi bir Osmanlı gücü bulunmuyordu. Mora valisi Hurşit Paşa Mora'da eli silah tutabilen bütün Türkleri alarak Tepedelenli Ali Paşa'nın üzerine gitmişti. Bu yüzden Yunanlılar için ilk isyan hareketlerini gerçekleştirmek güç olmadı.

Aleksandr İpsilantis Tuna Prenslüklerinde isyana başladığında kardeşi Dimitrios'u Mora isyanına liderlik yapması için bölgeye göndermişti. Dimitri'nin dışında Filiki Eteryaya'nın Mora'daki sürdürdüğü çalışmaların sonucu olarak isyanda liderlik yapacak birçok önemli isim de ortaya çıkmıştı. Bu isimler arasında Fenerli asil ailelerden birine mensup olan Aleksandr Mavrokordotos, Suliotların lideri Marka Botsaris, ünlü bir kleft lideri olan Theodoros Kolokotronis, Manyotların reisi Mavromihalis⁴⁰⁰, Balyabadra (Patras) Patriği Germanos⁴⁰¹ sayılabilir.⁴⁰² Dimitri İpsilantis 19 Haziran 1821 tarihinde Triyeste'den Çamlıca'ya (Hydra) gelerek, halk tarafından “*Mesih*” (Kurtarıcı) diye karşılandı.⁴⁰³ Dimitri İpsilantis, kardeşi Aleksandr'ın kuzeyde yenilmesine rağmen, kendisini onun emrinde bir teğmen olarak nitelemiş ve Mora'daki isyanın başına geçmek istediğini belirtmişti.⁴⁰⁴

Yunanlılar, Mora'da isyana hazırlanırken Aleksandr İpsilantis de Mora'daki isyancıları teşvik eden yazılar gönderiyordu. Ayrıca Mora'daki kale ve istihkâmların durumunu ve ihtiyaç halinde Rumlardan ne kadar asker toplanabileceğini araştırmak için o tarafa özel bir memur da gönderdi. Bu memurun yaptığı tespitlere göre o sırada

⁴⁰⁰ İsyanda Manyalıların lideri olan Mavromihalis ismi, Yunan İsyanı'nı anlatan birçok kaynakta Türk takma adı olan Petro Bey olarak geçmektedir. (David Howarth, **age.**, s.29)

⁴⁰¹ Germanos, Filiki Eteryaya'nın Mora'daki önemli isyancı liderlerinden biriydi. Filiki Eteryaya 1820 yılında Mora yarımadasını örgütlemiş ve 7 bölgeye ayırmıştı. Bu yedi bölgenin en üst yöneticisi Germanos idi. Ancak Filiki Eteryaya'nın yapmış olduğu bu plan çok etkili olmadı. Çünkü Mora'daki yerel liderler bu bölünmelere karşı çıktılar. (W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s. 44)

⁴⁰² Hamiyet Sezer, “Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı (1821-1829)”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.2, Ankara 1999, s. 91

⁴⁰³ Nicolae Jorga, **age.**s. 231

⁴⁰⁴ W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s. 54

Manya Beyi'nin topladığı asker sayısı 7750, Mora Hristiyanlarından harp edebilecek olanlar ise 30.400 kişi idi. Böylece isyancıların toplam sayısı 38.150'yi buluyordu. Mora'daki Osmanlı askeri ise sadece 12.800 kişiden ibaretti.⁴⁰⁵ Bu askerlerin büyük bir bölümü de Ali Paşa isyanını bastırmak için Serasker Hurşid Paşa ile birlikte Arnavutluk'taydı.

Mora'da Yunanlılar tarafından yapılan ilk isyan kıpırtıları görüldüğünde Serasker Hurşit Paşa'ya acil olarak beş altı bin askere ihtiyaç duyulabileceği bildirildi. Bunun üzerine Hurşid Paşa, emrindeki askerlerden üç yüz kadarını bazı reisleri ile birlikte geri gönderdi ve kendisi Yanya tarafına gitti. Yirmi beş gün geçtikten sonra tekrar kararlaştırılan miktarda asker isteğinde bulunulduğunda, Hurşid Paşa, eğer reâyanın kötü hareketleri daha fazla artarsa her bir taşına bir adam bedel olacak kadar çok sayıda asker gönderileceğinden şüphe olunmaması; yarımadanın korunmasına ve güvenliğin sağlanmasına dikkat olunması hakkında bir yazıyı cevap olarak gönderdi.⁴⁰⁶ Ancak Hurşid Paşa'nın yazdığı bu yazının aslında bir değeri yoktu. Çünkü nüfus olarak çoğunlukta olan Yunanlıların Türkler üzerine bir anda saldırması ile bütün Türkler aniden öldürülebilirlerdi. Türk nüfusunun kıyımından sonra Hurşid Paşa'nın gönderdiği askerin bir yararı olmayacaktı. Bu cevaptan da anlaşılacağı gibi Serasker Hurşit Paşa Yunanlıların isyan hareketlerini pek dikkate almamıştı. Bu duyarsızlık ise Osmanlı Devleti'ne çok ağır sonuçlara mal olacaktı.

Bu arada Osmanlı yetkilileri, Filiki Eteryâ tarafından Mora'ya gönderilen birkaç görevliyi yakalamışlardı. Yakalanan bu kişilerin sorgularından sonra Mora Kaymakamı Salih Ağa gelişmelerden şüphelenerek, bütün kazalardan kocabaşılıarı, metropolit ve piskoposları "*eracifin sebebi söylenmek*" üzere Tropolice'ye çağırdı. Davet edilen despotlar ve kocabaşılardan Kalavrita, Gaston, Vestice ve Balyabedre (Patras) kocabaşılıarı dışındakiler geldi. Gelmeyenler ise, Tripolice'ye geldiklerinde öldürüleceklerinden korktuklarını açıklayarak Kalavrita'ya yakın eski Hagia Lavra

⁴⁰⁵ Ahmet Cevdet, *age.*, C.XI, s.150

⁴⁰⁶ Ahmet Cevdet, *age.*, C.XI, s. 102

Manastırı'nda konakladılar.⁴⁰⁷ Bunun üzerine Salih Ağa, yanına gelmiş bulunan kocabaşları aracılığıyla “*itimadnameler*” yazdırdıysa da bunun bir yararı olmadı.⁴⁰⁸

Aslında Osmanlı yetkilileri Yunanlıların Kalavrita ve çevresindeki isyan hareketlerinden önce, bölgedeki Filiki Eteryâ'nın hazırlıklarından haberdar olmuştu. Ancak herhangi bir önlem alınmamıştı. Osmanlı Devleti'nin isyan hazırlıklarını duyması ve tedbir almayı ise şu şekilde oldu: Filiki Eteryâ, Odessa kentinde kurulduktan kısa bir süre sonra birçok üyeye sahip olmuştu. Bu üyeler arasında en çok dikkati çeken isimlerden biri Nikolas Galatis adında Yunan bir tüccardı. Galatis, o dönemde Rus dışişleri bakanlığı yapan Kapodistrias'ın yakın arkadaşıydı. Galatis bu yakınlığına da güvenerek Filiki Eteryâ'nın isyan planlarını özgürce Moskova'da konuşmaya başlayınca Filiki Eteryâ'nın faaliyetleri herkes tarafından duyuldu. Çar bu dedikodular üzerine Galatis'i tutuklattı. Galatis'in tutuklanması ile birlikte Filiki Eteryâ hakkında birçok doküman da ortaya çıktı. Bu durumdan haberdar olan Moskova'daki İngiliz elçisi de yaşananları İngiltere'ye rapor etti.⁴⁰⁹ Bunun üzerine harekete geçen İngiliz hükümeti İstanbul'daki elçisi vasıtasıyla Filiki Eteryâ'nın Mora'da bir isyan hazırlığında olduğunu Bâb-ı âlî bildirdi. Bâb-ı âlî bu konunun araştırılması için Divanhâne tercümanı Nikola Maruzi'yi Mora'ya gönderdi. Ancak Nikola, Filiki Eteryâ'nın bir üyesi idi. Nikola; Mora'ya ulaşınca isyancılara isyandan vazgeçmeleri konusunda nasihat etmek yerine, bir an önce isyanı başlatmaları için onlara teşvikte bulundu. İstanbul'a döndüğünde de Mora hakkında yazdığı raporunda Osmanlı devletinin Mora Hristiyanlarından her şekilde emin olması gerektiğini belirtti. Bâb-ı âlî de bu rapor mucibince Mora'ya asker sevkinden vazgeçti.⁴¹⁰

Yunanlı isyancılar aslında isyan günü olarak Paskalya gününü (22 Nisan 1821) seçmişlerdi. Planları da Paskalya gecesini Müslümanların üzerine ani bir baskın yaparak onları katletmekti. Eğer başarısız olurlarsa Tepedelenli Ali Paşa'nın

⁴⁰⁷ Zeki Arıkan, “1821 Yunan İsyanının Başlangıcı”, *ATB*, Yıl 1987, Sayı: 22, s. 99; Meral Bayrak *agt.*, s. 69; Ali Fuat Örenç, *age.*, s.33; Nicolae Jorga, *age.*, s. 217; Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XI, s.103; W.Wilson Phillips, M.A, *age.*, s. 47; David Howarth, *age.*, s. 47.

⁴⁰⁸ Meral Bayrak, *agt.*, s. 69

⁴⁰⁹ Douglas Dakin, *The Unification of Greece (1770-1923)*, s.30

⁴¹⁰ Ahmet Cevdet Paşa, *age.* C.XI, s. 166

kendilerini aldattığını söyleyecekler ve isyanın sebebini Ali Paşa olarak göstereceklerdi. Bu plandan tüm Yunanlıların haberdar olması için kasaba ve köylere papazlar gönderilmişti. Ancak Argos kasabasında iki sarhoşun havaya ateş etmesi üzerine çevrede bulunan Yunanlılar Paskalya gününde başlayacakları isyanın planlarının meydana çıktığını sanarak, derhal kasabanın içine kaçmışlardı. Ayrıca dağlarda bulunan Yunan isyancıların bazıları da ortaya çıkmışlar ve çevredeki Müslümanlara saldırmaya başlamışlardı. Yaşanan gelişmelerin üzerine Argos kasabesindeki Müslümanlar kasabayı terk ederek Anabolu kalesine sığındılar.⁴¹¹ Böylece Yunanlıların niyeti ortaya çıkmış oldu.

Kalavitra kasabasında yaşananların ardından, 2 Nisan 1821’de Mani kasabasında bir isyan başladı.⁴¹² Bir gün sonra da Manyotların lideri Petro Bey Kalamata’yı kuşattı. Kalamata’yı ele geçiren Manyotlar buradaki bütün erkekleri öldürerek; kadın ve çocukları köle haline getirdiler. Bütün bu katliamlar bittikten sonra ise 24 güzel giyimli papaz ve diğer isyancılar zafer şarkıları söylediler.⁴¹³ 5 Nisan 1821 günü ise 5.000 Yunanlı Kalamata’nın yakınındaki kutsal kilisede toplandı.⁴¹⁴ Ertesi gün, yani 6 Nisan 1821’de Balyabadra (Patras) Piskoposu Germanos Kalavitra’nın yakınındaki Agia Lavra Manastırı’nda isyan bayrağını açtı. Bayrağın üzerinde Ayayorgo’nun (Aziz George) haçını yerleştirmişti.⁴¹⁵ Germanos’un isyandaki düsturu şu idi “*Hristiyanlara barış, konsoloslara saygı, Türklere ölüm*”⁴¹⁶ 4 Nisan’da da Hristiyan Arnavutlar isyana başlamış; onlara Attika ve Boeatia’daki köylüler de dâhil olmuştu.⁴¹⁷

⁴¹¹ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s. 213-214

⁴¹² Georges Catellen, **age.**, s. 272

⁴¹³ W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s.51

⁴¹⁴ Douglas Dakin, **The Unification of Greece (1770-1923)**, s.40

⁴¹⁵ Nicola Jorga, **age.**, s. 218

⁴¹⁶ David Howarth, **age.**, s. 28; Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllarda**, s. 241; W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s. 49

⁴¹⁷ Douglas Dakin, **British and American Philhellenes (During the War of Greek Independence 1821-1833)**, s. 23

Rahip Germanos'un isyanı başlatmasıyla birlikte dağlardan inen Yunanlı isyancılar, Kalavitra'daki 200'den fazla Müslümanın evini basıp, bütün erkekleri öldürdüler; Türk kadınlarını ise esir aldılar. Buradaki katliamlar aralıksız iki gün sürdü.⁴¹⁸

Germanos'un isyanı başlatmasının ardından geçen üç haftada, isyan çok hızlı bir şekilde genişledi. Yunanlıların kısa sürede çok başarılı olmalarına karşın; aslında isyan için belli bir planları yoktu.⁴¹⁹ Buna rağmen Nisan ayının sonuna doğru Salona, Livadhia ve Talenti şehirleri düşmüştü.⁴²⁰ Mora Yarımadası'nda Osmanlı Devleti'nin elinde çok az kale kalmıştı. Osmanlı'da kalan kalelerden Koron'u 2000 Yunan isyancı kuşatmıştı; diğer isyancılar da Modon ve Navarino önlerindeydi. Böylece Mora'nın hemen hemen her kalesi isyancılar tarafından kuşatılmıştı. Balyabadra önlerinde 4000, Tropoliçe'yi kuşatan ise 10.000 isyancı vardı. Monemvasia'da ise 3000 vahşi Manyalı kalenin düşmesi ve yağma için beklemekteydi. Acrocorinthos ise 8000 isyancı tarafından ablukaya alınmıştı.⁴²¹

Yunan İsyanı'nın plansızlığının yanında diğer bir sorunu da isyana katılanlar arasında tam bir bütünlüğün olmaması idi. Yunan toplumu XIX. yüzyıla gelindiğinde kendi arasında gruplara bölünmüştü. Mora Yarımadası sayısız bölgesel (feodal) liderler ile doluydu. Bu bölgesel liderler arasında yüzyıllardır mücadeleler devam ediyordu.⁴²² Ayrıca bu yerel liderler, gerçekte Avrupalılar gibi Helen dostu değillerdi ama böyle görünmeye çalışıyorlardı. Avrupalı Yunanseverlerin aksine bu yerel liderlerin amacı, Avrupa'nın milli devlet anlayışı ile birlikte Eski Yunan'ın gelenekleri ile formüle edilmiş bir devlet kurmak değildi. Onların amacı aslında çok basitti. Türkleri ülkeden kovmak, yönetimi ele geçirmek ve giden Türklerin mallarına el koymak istiyorlardı. Zaten isyanın ilk yıllarında yaptıkları vahşet bunun

⁴¹⁸ Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 34

⁴¹⁹ David Howarth, **age.**, s.28

⁴²⁰ Douglas Dakin, **British and American Philhellenes (During the War of Greek Independence 1821-1833)**, s. 23

⁴²¹ W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s. 52

⁴²² William St. Clair, **age.** s.35

en önemli delili idi.⁴²³ Bu yerel liderler kesinlikle merkezi bir yönetime ve maliyeye karşı idiler.⁴²⁴

İsyandaki farklı grupların yanında, Yunanlıları isyana başlatan sebepler arasında da büyük farklılıklar söz konusuydu. Yunanlıları isyana yönelten ve devamını sağlayan sebepleri sıralamak gerekirse; Türklerin hâkimiyetine karşılık hissettikleri milliyetçilik, kiliseye duydukları saygı, komplocu zihniyetleri, merkezî otoriteye düşmanlık, bir gün yaptıkları isyan hareketinden dolayı cezalandırılma korkusu, gelir elde etmek ve esas olarak hepsinin toprak elde etme istekleri sayılabilir. Yunan toplumunda zenginler sınıfı, Türkler olmaksızın Osmanlı toplumunu isterken; fakirler daha fazlasını istiyorlardı. Onların hayali zenginleşmek ve sınıf atlamaktı. Zenginler ve fakirler arasında gizli bir çatışma vardı. Ama asla fakir Yunanlılar zengin Yunanlılara karşı birleşip harekete geçmedi. Fakirlerin güçlü bir liderleri, entellektüel bir yapıları yoktu. Bu yüzden onlar yerel liderlerin arkalarından gidiyorlardı.⁴²⁵

Yunan isyanında bu yerel liderlerin yanında; Avrupalı Yunanseverler tarafından desteklenen ve başını Mavrokordotos'un çektiği bir grup, kleftler, armatoller⁴²⁶ ve sivil Fenerliler ile kilise görevlilerinin⁴²⁷ bulunduğu diğer gruplar vardı.⁴²⁸

Sivil grup olarak nitelenebilecek grup, özellikle isyan döneminde kararsız kalan kesimdi. Bu sivil sınıflar arasında en zengin olan grup; gemi sahibi olup, deniz ticareti ile ilgilenen adalardaki güçlü ailelerdi. Bunlar isyana katılma konusunda

⁴²³ William St. Clair, *age*, s. 22

⁴²⁴ W.Wilson Phillips, M.A, *age*, s. 79-80

⁴²⁵ Douglas Dakin, **The Unification of Greece (1770-1923)**, s. 44

⁴²⁶ Yunanistan'da isyan katılan farklı gruplar ve yerel liderler (Armatoller, Kleftler, Manyotlar, Rumeliotlar) hakkında daha geniş bilgi için tezimizin "XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Yönetimindeki Rum Toplumunun Yapısı" bölümüne bakınız.

⁴²⁷ Özellikle üçüncü grupta bulunan kilise görevlileri, Yunan isyanı süresince çok etkili oldular. Papazlar kiliselerde çanlar çalarak halkı ihtilale katılmaya davet ediyorlar ve isyanda ölenlerin şehit olacaklarını söyleyerek isyana kutsiyet katıyorlardı. (Meral Bayrak, *agt.*, s. 71)

⁴²⁸ Elizabeth, Roberts, "**Freedom, Faction, Fame and Blood**" **British Soldiers of Conscience in Greece, Spain and Finland**, Sussex Academic Press, Brighton 2010, s.20

birçok tereddüt yaşamışlardı. Adalılar Akdeniz ticaretini ellerinde tutuyorlar ve zenginleşiyorlardı. Doğal olarak isyanın patlak vermesi onlara ticari yönden büyük bir darbe vurmuştu. Bu aileler isyana katılmaları için zorlanana kadar isyana dâhil olmak istememişlerdi. Diğer bir sınıf Mora'daki toprak sahibi Yunanlılardı. Bunlar Mora'daki toprağı ve ticareti kontrol eden kocabaşılar ve primateler (vergi toplayıcılar, yerel liderler) idi. Bu yönetici Yunanlılar da isyana katılmakta isteksiz davranmışlardı. Bu sınıf ilk günlerde isyanın anlamsız olacağını düşünüyordu. Çünkü primateler Osmanlı yönetimindeki zenginliklerinden ve güçlerinden memnundular.⁴²⁹ Bu önemli pozisyonlarını da kaybetmek istemiyorlardı. Bunun yanında Yunanlılar arasında en avantajlı sınıf olan Fenerliler de tereddüt içinde idiler. Fenerli aileler de isyana katılıp katılmamak arasında bölünmüşlerdi.⁴³⁰

Mora'da yaşanan bu gelişmelerin ardından Osmanlı güçleri de isyanı bastırmak için harekete geçmişti. Serasker Hurşid Paşa, Kapıcıbaşı Mustafa Beyi Yanya ordusundan kendisine verdiği 3500 asker ile Tropolice'ye gönderdi. Mustafa Bey hemen harekete geçerek Rumeli sahilindeki kayıklarla Mora'ya geçti. Burada Sirozlu Yusuf Paşa ile buluştu. Siroz'da iki gün kalarak eksiklerini tamamlayan Mustafa Paşa, Vestice tarafına hareket ederek bölgeye ulaşmış; iki saatlik bir muharebeden sonra burada bulunan eşkiyaların 200'ünü etkisiz hale getirip, diğerlerinin de teslim olmasını sağlamıştı. Buradan Gördüs'e (Korent) geçen Mustafa Bey, üç saatlik bir muharebeden sonra 300 kadar isyancıyı etkisiz hale getirip, kasabayı ele geçirmişti. Mustafa Bey, Gördüs'ten sonra Argos kasabasına ulaşmış, 600 kadar isyancıyı etkisiz hale getirerek kasabada denetimi sağladı. Daha sonra Mustafa Paşa ve askerleri Anabolu kalesine giderek kaleyi Yunanlıların kuşatmasından kurtardı. Mustafa Bey kaledeki halkın Anabolu ve Badra'ya nakilleri konusunda yapılan teklifleri kabul etmeyerek, ahalinin burada kalmasını uygun buldu. Mustafa Bey Anabolu kalesinde yedi gün kalarak Trapoli'den gelen 2000

⁴²⁹ Mora'nın köylerinde bir asilzade sınıfı oluşturan Yunan asıllı kocabaşıları, Osmanlı rejiminin muhafaza edilmesinden yanaydılar. Ne de olsa Mora Beylerbeyi sadece 1 milyon akçe alıp, Bâb-ı âlî'ye 2 milyon akçe gönderilirken, toplanan vergilerden kendilerine 1,5 milyon akçe kalıyordu. Beş metropolitin, beş başpiskoposun ve sekiz piskoposun Osmanlı yönetimi altındaki rahatları yerinde idi ve bu yüzden durumlarının değişmesi işlerine gelmiyordu (Nicolae Jorga, *age.*, C.V, s. 215-216)

⁴³⁰ L.S. Stavrinos, *age.*, s. 279-282

askerle birleşerek Trapoliçe'ye hareket etti. Mustafa Bey Trapoliçe'ye varmış; ancak Yunanlı isyancıların kaleyi kuşatmaları üzerine burada sıkışıp kalmıştı.⁴³¹

Mora isyanı ile uğraşıldığı sırada, Eğriboz Adası'ndaki Hristiyan da ayaklanmış oldukları haberi alındı. Bunun üzerine Sirozlu Yusuf Paşa emrindeki askerlerle birlikte Yanya'dan hareket ederek Preveze ve İnebahtı yoluyla Eğriboz'a doğru yola çıktı. Yusuf Paşa, İnebahtı Kalesi'ne yaklaşınca Mora Yarımadası'nda Hristiyanların isyan ettikleri ve Balyabadra Kalesi'nin kuşatıldığı kendisine haber verilerek yardım istendi. Yusuf Paşa bunun üzerine İnebahtı'dan kayıklarla Mora kıyısına geçti ve Balyabadra'yı isyancıların kuşatmasından kurtardı. Yusuf Paşa'nın bu başarılarından sonra kendisine İnebahtı Körfezi'ndeki kalelerin muhafazası görevi verildi.

Yusuf Paşa, Balyabadra Kalesi'nden isyancıları kovduktan sonra Mora Hristiyanlarının tamamının isyan etmiş olduklarını; bu isyanın bastırılması için acil şekilde 5000 askerin bölgeye gönderilmesi gerektiğini Hurşid Paşa'ya bildirdi. Hurşid Paşa da Mora İsyanı'nın önem kazandığından bahsederek 3500 askerle buraya Mustafa Bey'in gönderildiğini ve Mora Valisi Mehmet Paşa'nın da kalabalık bir asker ile bölgeye intikal edeceğini Bâb-ı âlî'ye bildirerek, bölgeye disiplinli bir askerî birlik olan Evlad-ı Fatihan askerlerinin de sevk edilmesini istedi.⁴³²

Yusuf Paşa'nın bu harekâtından sonra Mora Valisi Köse Mehmet Paşa Trapoliçe'nin kurtarılması için harekete geçti. Köse Mehmet Paşa; Yusuf Paşa'nın kendisine gönderdiği 800 asker takviye ile birlikte Tırhala üzerinden Mora'ya hareket etti. Mora yolu üzerinde Dömeke ve İzdin arasında isyancılarla çarpışan Mehmet Paşa, bu isyancı grupları dağıtmayı başardı. Bundan sonra harekete devam eden Mehmet Paşa Eğriboz'a bağlı Badracık kazasını isyancıların elinden kurtardı. Bardacık'tan sonra Livadya'ya hareket eden Mehmet Paşa burada yapmış olduğu muharebede galip gelerek; Livadya'yı kurtardı. Mehmet Paşa, Livadya'nın kurtarılmasından sonra İzdin'e döndü.

⁴³¹ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.215-216; Fahrettin-Seyfi, **age.**, s. 9, Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 36

⁴³² Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.216

Mehmet Paşa İzdin'e döndüğü sırada isyancı korsanlar Korent (Galos) önüne gelerek saldırılar düzenlemekteydiler. Bunun üzerine Tırhala Mutasarrıfı Mahmut Paşa Korent'in korunmasına koştı. Bu arada isyan Selanik ve Yenişehir'e kadar yayılmıştı. Bir takım isyancılar ise Veletsin kazasına gelerek, Yenişehir'den Korent'e giden yolun emniyetini tehlikeye sokmuşlardı. Mahmut Paşa bu eşkiyalar üzerine askerî kuvvetler göndererek isyancıların dağıtılmasını sağladı. Bu başarıdan sonra Mahmut Paşa Tırhala sancağı dâhilinde isyan eden Hristiyan köyler üzerine bizzat kendisi hareket ederek isyanı bastırdı. Korent'i kuşatan isyancıların bir kısmı kılıçtan geçirildi, bir kısmı ise esir edilerek Korent kalesine götürüldü. Bu isyanlarda rolü olduğu anlaşılan Yenişehir Fener Metropolitide de tutuklanarak idam edildi.⁴³³

Bütün bu uğraşa rağmen Mora isyanı Selanik'e kadar genişledi. Osmanlı askerlerinin Mora'daki kuvvetlerinin yetersizliği ve denizlerdeki isyancı teknelerinden dolayı Mora'ya yardım götürülememesi isyanın bastırılmasını engelliyordu. İsyanın ilk günlerinden itibaren Benefşe (Menekşe) Kalesi kuşatma altındaydı. Kaleye dışarıdan bir yardımın gelmesi de imkânsızdı. Kalenin savunulmaya uygun olması, buradaki kale halkının beş ay kadar savunma yapmasını sağlamış; ancak bundan sonra açlık baş göstermişti. Halk şehirde bulunan kedi, köpek hatta insan ölülerini bile yemek durumunda kalmıştı. Bunun üzerine kale halkı 5 Ağustos 1821 tarihinde Yunanlılarla bir antlaşma yaparak, teslim olmaya karar verdi. Fakat Yunanlı isyancılar kaleyi ele geçirdikten sonra, antlaşma şartlarına uymadılar. Zira antlaşma şartlarına göre İzmir'e götürülecek olan 600 kadar Türk; 3 Suluca gemisine bindirilerek tamamen soyulduktan sonra Kaşot Adası'na götürülerek aç ve çıplak bir halde terk edildi. Daha sonra Osmanlı yetkilileri bir Avusturya gemisi kiralayarak, bu zavallıları kurtarmayı başardı.

Mora'nın en güzel limanı olan Navarin ise 19 Ağustos 1821 tarihinde teslim oldu. Navarin'deki Müslümanlar da Menekşe Kalesi'ndeki gibi bir antlaşma ile kaleyi Yunanlılara teslim etmişlerdi. Ancak Yunanlı isyancılar yine antlaşmanın

⁴³³ Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.11, s.217

şartlarına uymayarak; Müslümanları Anadolu kıyısına götürmemişler ve tamamını katletmişlerdi.⁴³⁴

Yunan isyancılar 1821 yılının Ekim ayında Mora'nın başkenti Tropolice önlerinde idiler. Tropolice'nin nüfusu 5000 kadardı. Ancak isyan çıkınca köylerini terk eden birçok Müslüman da Tropolice'ye sığınmıştı. Tropolice'de 2000 kadar Arnavut asker de bulunmaktaydı. Ayrıca Hurşit Paşa'nın emriyle kalabalık bir Osmanlı ordusu da buraya gelmişti. Şehir stratejik açıdan önemli bir konumdaydı. Bu yüzden Yunanlı isyancılar şehri ele geçirmek için çabalıyorlardı. Şehir nüfusunun kalabalıklaşmasından dolayı zahire sıkıntısı da yaşanmaya başlamıştı. Ayrıca şehirde bulunan komutanlardan Salih Ağa ve Mustafa Bey arasındaki senlik benlik kavgası yüzünden yönetim kademesinde bir kargaşalık hüküm sürmekteydi. Mustafa Bey'in birkaç kez kaleden çıkarak isyancılar üzerine yapmış olduğu taaruzların başarısızlıkla sonuçlanması, askerinin üzerinde büyük bir bezginlik ve umutsuzluk ortaya çıkarmıştı. Bunun üzerine Tropolice'nin önde gelenleri kendi aralarında bir toplantı yaparak kalede bulunan kadın ve çocukları ortaya alıp; Arnavut askerleriyle memleketin delikanlıları iki yanda savaşarak deniz kıyısında bulunan Tropolice'ye 12 saat mesafedeki Anaboli'ye götürmeye karar verdiler. Ancak şehirde kaymakam olarak bulunan Salih Ağa'nın Hurşid Paşa'dan yardım geleceğini söylemesi üzerine bu karar uygulanmaktan vazgeçildi.⁴³⁵

Bu arada isyancılar, Barda tarafından Tropolice'ye sığınan Müslümanlarla gizlice haberleşmeye başladılar. Bunlardan bazılarını memleketlerine dönmelerinin sağlanacağı vaadiyle kandırdılar ve kaleden ayrılmalarını sağladılar. Ancak Yunan isyancılar sözlerinde durmayıp, kaleden çıkan bu Türklere yollarda saldırdılar ve tamamını öldürdüler. Bu gelişmelerden sonra şehirde zahire sıkıntısı had safhaya ulaştıncaya isyancılarla teslim şartlarının görüşülmesi kararlaştırıldı. Bu görüşmelerin sonunda Yunanlılar kaledeki Türklerin İzmir'e nakledilmeleri karşılığında beş milyon kuruş bedel istediler.⁴³⁶ Bu nedenle görüşmeler uzadıysa da sonunda anlaşmaya

⁴³⁴ Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s.22

⁴³⁵ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII, s.25-26

⁴³⁶ Ali Fuat Örenç, **age.**, s.32

varıldı. Buna göre Tropoliçe'deki Türkler önce Guston Kalesi'ne daha sonra da Arnavutluk kıyılarına taşınıp bırakılacaklardı. Bu antlaşmanın görüşmeleri sürerken kaledeki Arnavutların lideri Elmas Ağa ise isyancılarla gizlice anlaştı. Bu anlaşmaya göre Arnavutlar 10 Ekim 1821 gecesi kale kapılarını açacaklar ve dışarıya çıkacaklardı. Arnavutlar anlaşmaya uyarak gece kapıyı açınca isyancılar bir anda kaleye doldu bu esnada şehirdeki Türkler ne yapacaklarını bilemediler. Kimi sokaklarda şehit edildi; kimisi ise evlerinde saklanmaya çalıştılar. Üç yüz kadar Türk de Değirmentepe'deki büyük tabyaya girip sığındılar. Tropoliçe'ye giren isyancılar acımasızca Türkleri katlettiler ve bu katliam üç gün sürdü. Şehirde bulunan 40 bin erkek ve kadın aman dileyip, teslim olmalarına rağmen vahşice öldürüldüler. Hatta Yunanlılar kaledeki Türkleri öldürmekle yetinmeyip, Türk mezarlarını kazdılar; ölüleri çıkarıp yaktılar.⁴³⁷ Tropoliçe Müftüsü Halim Efendi, Müslümanları savaşa teşvik etmek bahanesiyle suçlanarak, üzerine yağ dökülüp yakıldı.⁴³⁸ Tropoliçe şehri paslı çivilere kadar yağmalandı. Sadece Many Prensi'nin kendisine aldığı ganimetteki payı yirmi katır ve iki deve ile taşınabilecek kadar büyük bir miktardaydı.⁴³⁹ Tropoliçe katliamından sadece Osmanlı devlet adamlarının eşlerinin bulunduğu 97 kişi sağ bırakılmıştı. Bunların Yunanlılar tarafından sağ bırakılmasının en büyük sebebi de fidye alınabileceğinin düşünülmesi idi. Bu 97 kişi dört ay isyancıların elinde kalmasından sonra, İngiliz konsolosu aracılığıyla Hurşid Paşa tarafından verilen üç yüz kişi ve dört yüz kese akçe karşılığı serbest bırakıldılar. Badıra'ya götürülüp oradan da bir İngiliz gemisine bindirilerek, Preveze yoluyla Yanya ordugâhına getirildiler.⁴⁴⁰

Yunanlıların Tropoliçe'yi kuşatmalarında ve yaptıkları katliama katılan bazı Avrupalı Yunanseverlerde mevcuttu. Bu Yunanseverler Tropoliçe'de Yunanlıların ne kadar vahşice davrandıklarını görmüşler ve bunları yazarak ortaya koymuşlardır.

⁴³⁷ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII, s.27-28; Mustafa Turan-Musa Gürbüz, **agm.**, s. 31-32

⁴³⁸ Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 23

⁴³⁹ Nikolae Jorga, **age.**, s. 230

⁴⁴⁰ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII, s. 28

Bunlar arasında bildiklerimiz; İngiliz Yunanseverler Humphreys, Persat ve Voutier, Fransız Yunanseverlerden ise Raybound, Lavillasse, Blondel, Palestra'dır.⁴⁴¹

Mora'da isyanın hızla yayılması karşısında Osmanlı askerlerinin başarı gösterememesi üzerine, bölgedeki Osmanlı askerinin sayısının artırılması düşünüldü. İlk olarak bölgede herhangi bir birliğe mensup olmayan Arnavut askerlerin orduya dâhil edilmesi için çaba gösterildi. On gün içinde on binden fazla asker yazıldı. Ayrıca Mora'daki asker sayısının artırılması için Anadolu'dan da takviyeler yapılmaya çalışıldı. Teke, Hamid ve Aydın sancaklarından 2000 kişilik asker toplanarak Antalya limanından Mora'ya sevki düşünüldü. Ancak Yunanlı korsanların Ege'deki faaliyetleri üzerine bu plan gerçekleştirilemedi⁴⁴²

1821 yılının sonunda Yunan isyanını durdurmakla görevli olan vezirler ve memurlar İzdin'de bir toplantı yaptılar. Bu toplantıda söz alan Ali Şefik Paşa, Mora'daki durumu gözler önüne sererek eğer isyanın bastırılması isteniyorsa alınması gereken tedbirlerin neler olduğunu içeren bir konuşma yaptı. Ali Şefik Paşa'nın konuşması ana hatları ile şöyleydi:

“ ... Mora'yı kurtarmak için yapılan hazırlığın yüzde doksan dokuzu eksiktir. Bugünkü durumda İzdin ve çevresini korumaya imkân yoktur. Her askere onar günlük zahire verilsin, bu on günde işi bitirip Mora'yı ele geçirecek mi? Haydi ele geçirildi diyelim. Asker yiyecek aramakla mı uğraşacak, yoksa eşkıya ile kavga mı edecek? Bir asker on günlük yiyeceğini yüklenirse hammal demektir... Eşkıya din kavgası veriyor. Bizim Arnavut askeri ise ulufe için kavga ediyor. Ulufeleri verilmezse kaçıp giderler. Eğer aç kalırlarsa emsali gibi hemen düşman tarafına geçiverirler. Bir de bu on bin asker her ne kadar sayıldı ise de yedi bin kadar ancak vardır. Bu kadarcık asker Mora'yı ele geçirmeye ve muhafaza etmeye yetmez. Bu yerler muhafaza edilmediği takdirde ordunun arkası kapanır, nihayet bozgun olur, asker dağılır... Osmanlı Devleti'nin isteği Mora'yı ele geçirmekse önce seksen bin asker olmalı ki 20,30 bini ele geçirilen yerlerin muhafazası için bırakılsın. Geri

⁴⁴¹ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833, s.29

⁴⁴² Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.216 ve C.XII, s.26

*kalanla taaruza geçmeli ki eşkiya bunalıp amana gelsin. Yoksa bir yer ele geçirildikten sonra bırakılırsa ormanlara çekilmiş olan eşkiya çıkıp, yine orasını ele geçirir...*⁴⁴³

1822 yılında da isyancılar ve Osmanlı güçleri arasında mücadeleler devam etti. Bu yıl Seyit Ali Paşa Mora Seraskeri olarak tayin edildi. Seyit Ali Paşa bunun üzerine İzdin'e gitti. Ancak elinde kendi maiyyetindeki askerden başka herhangi bir asker yoktu. Bu arada sayıları onbini bulan isyancıların Bardacık kasabasına saldırılacakları duyulunca Dramalı Mahmut Paşa buraya gönderilmişti. Mahmut Paşa Bardacık kasabasında isyancılarla yaptığı muharebeyi kazanarak, isyancıları kılıçtan geçirdi. İsyancılardan 3000 kişi etkisiz hale getirilmişti geri kalanları da gemilere binerek kaçtılar.

Tepedelenli Ali Paşa isyanının bastırılması ile Hurşid Paşa'da Mora'ya gelmişti. Hurşid Paşa gelir gelmez Mora Seraskeri ve Valisi Seyit Ali Paşa'yı azlederek, yerine Dramalı Mahmut Paşa'yı atadı. Hurşid Paşa'nın Mora'ya gelmesi ile birlikte onun maiyyeti de orduya katılmış ve asker sayısı 25.000'e ulaşmıştı. Bu ordu temmuz ayında Hurşid Paşa'nın emri ile Korent Kalesi'ne doğru harekete geçti. Havanın sıcaklığı, zahirenin eksikliği ve hastalıklar sebebiyle ordu büyük zaiyatler vererek Korent kasabasına ulaşabilmişti. Bu sırada kuşatma altında bulunan Anaboli Kalesi'ne gidilerek kuşatma kaldırıldı; oradan da Argos kasabasına geçilerek bu kasaba isyancıların elinden kurtarıldı. Mahmut Paşa Tropoliçe'nin üzerine de gitmek istiyordu. Ancak gerekli zahirenin bulunmaması ve ordudaki bazı kargaşalıklar yüzünden Mahmut Paşa bu fikrinden vazgeçerek Korent'e döndü. Bu arada Mısır'dan gelen üç zahire gemisi ordudaki açlığın önüne kısa bir süreliğine de olsa geçmişti.⁴⁴⁴

1822 yılındaki önemli çarpışmalardan biri de Atina önlerinde gerçekleşti. Avrupa'nın medeniyetinin beşiği sayılan Atina'yı ele geçirmek isteyen isyancılar bu

⁴⁴³ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII, s.29-30

⁴⁴⁴ Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 15

amaçlarına 21 Haziran 1822 tarihinde ulaştılar ve konsoloslar tarafından kurtarılan birkaç kişi dışındaki tüm Müslümanları katlettiler.⁴⁴⁵

Atina veya Acropolis o dönemde Avrupalı Yunanseverler için çok büyük bir öneme sahipken, Yunan isyancılar için bir değeri yoktu. Zaten isyancılar kültürel veya tarihsel değerlerinden habersizdiler. Yunan medeniyeti hakkında hiçbir bilgileri yoktu. Hatta isyancıların çoğu okuma yazma bile bilmiyorlardı. Meşhur kleft liderlerinden Nikotsaras kendisinin Eşil'e (Aşil) benzetilmesine içerleyerek “ *Eşil kim? Onun tüfeği çok mu adam öldürdü?*” diye sormuştu. Oysa Yunanseverler, Leonadis'in savaşçılarınin esir torunlarıyla omuz omuza savaşıacaklarını sanıyorlardı. Ancak gerçekleri gördüklerinde çok büyük bir hayal kırıklığına uğradılar.⁴⁴⁶

Bu arada Atina'nın düşmesinden sonra Korent civarında büyük başarılar kazanan Dramalı Mahmut Paşa'nın ölüm haberi geldi. Bunun üzerine Mora seraskerliğine Edip Ahmet Paşa tayin edildi. Bu esnada Halet Efendi idam edilmiş ve Hurşid Paşa'da ölmüştü. Hurşid Paşa'nın vefatından sonra Rumeli valiliği ve seraskerliği, Bosna Valisi Celâl Paşa'ya verildi. Ancak Celâl Paşa yolda iken vefat ederek yerine Köse Mehmed Paşa tayin edildi. Köse Mehmet Paşa; Mora Seraskerliğine Berkofçalı Yusuf Paşa'yı tayin ederek, ona Yenişehir'e gitmesini emretti.⁴⁴⁷

Bu tayinlerin ardından yapılan hazırlıklar ile birlikte ordunun bir kısmı ilk olarak Misolonghi ve Andilikoş Adası üzerine hareket etti. Bu sırada birkaç kocabaş orduya gelerek, halkın korku içinde bulunduğunu, isyancıların da teslim olmak istediğini bildirdiler. Osmanlı ordusunu şartların konuşulması için Galta/Galata'ya davet ettiler. Ordu bölgeye ulaşınca saldırıya uğradı. Muharebe üç gün sürdü. İsyancılar başarısız oldu ve dağıldılar. Bu sırada Misolonghi ve Andilikoş'un Kolokotronis tarafından takviye edildiği haber alındı. İsyancılar Misolonghi'ye 12 gemi ile 6 bin adam çıkarmışlardı. Ayrıca kaleyi toplarla donatıp, dışına hendekler kazdılar. Bunun yanında kale etrafına yeni duvarlar örüyor, siperler inşa ediyorlardı.

⁴⁴⁵ Selahi Sonyel, **agm.**, s.116

⁴⁴⁶ Aşkın Koyuncu, **agm.**, s.500

⁴⁴⁷ Fahrettin Seyfi, **agm.**, s. 17

Misolonghi isyancıları, teslim şartlarını görüşmek üzere yanlarına yollanan elçiye hitaben; şimdiye kadar birçok Müslüman'ı öldürdüklerini, pişmanlıklarının kabul edilmeyeceğini bildiklerini, bu nedenle teslim olmayacaklarını söylemişlerdi. Misolonghi'yi kuşatan ordunun erzakı bitince bir başarı sağlanamadı. Bunun üzerine ordu Misolonghi önlerinden Balyabadra'ya döndü.

Mora'nın stratejik mahallerinden olan Anabolu Kalesi, isyancılar tarafından kara ve denizden kuşatılmış halde idi. O an itibariyle Anabolu'da 7500 kadar Müslüman mevcuttu. Kuşatma nedeniyle kalede şiddetli yiyecek sıkıntısı yaşanıyordu. İlerleyen günlerde kaledeki Müslümanlar hayvan leşi, pabuç kösesi yiyerek hayatta kalmaya çalıştılar. Buna rağmen birçok Müslüman açlıktan öldü. Nihayet kale teslim olmak zorunda kaldı ki sadece 2400 Türk sağ kalabilmişti. Müslümanlar 22 Ocak 1823 tarihinde bir mukavele ile kaleyi Yunanlılara teslim etmek zorunda kaldılar. Öldürülmeyen Türklerden bir kısmı 10-15 adet Yunan teknesine bindirilerek Kuşadası ve İzmir taraflarına nakledildi.

Anabolu ile aynı anda kuşatma altındaki Korent'in (Gördüs) 7-8 bin civarında nüfusa sahip Müslümanları da teslim olup olmamayı tartışıyordu. Burada durum çok daha kötüydü. Kış geldiği için şartların da elverişsizleşmesi nedeniyle Müslüman halk ölüm ile yüz yüze kalmıştı. Ordu yardıma gelmeyince 500 asker ile birlikte halkın buradan tahliye çaresi aranmış, büyük izdiham yaşanmıştı. Nihayet kalede biraz asker bırakılıp, sağlanan gemilerle buradaki nüfus Badıra'ya taşınabildi. Daha sonra kaledeki askerler de alınca, Gördüs isyancıları bırakılmış oldu.⁴⁴⁸

1823 yılında önemli bir mücadele de Eğriboz adasında gerçekleşti. Eğriboz Adası'nda bulunan Kızılhisar Kalesi'ne isyancılar saldırmışlardı. Eğriboz Muhafızı Ömer Paşa bu saldırı üzerine derhal kaleye gelerek isyancıları dağıttı. İsyancılar bu yenilgiden sonra toplanıp, kaleyi bir kez daha almak için uğraşmışlarsa da başarılı olamayarak kaçmışlardı. Bu sırada Osmanlı donanması da Eğriboz'a geldi. Donanmadaki yeniçerilerden Dalkılıç askerleri kaleye çıkarıldı. Karadan ve denizden yapılan operasyonlarla bölgedeki isyancılar etkisiz hale getirildi.⁴⁴⁹

⁴⁴⁸ Ali Fuat Örenç, *age.*, s. 45,46

⁴⁴⁹ Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XII, s.107-108

1822 ve 1823 yıllarında Mora'da Patros, Koron ve Modon dışında her yer Yunanlıların ellerine geçmişti.⁴⁵⁰ Arta Körfezi'nden Korent Körfezi'ne kadar olan bölge artık Yunanlıların elinde idi.⁴⁵¹ Anakaraya yakın yerlerde Yunan gemileri, Osmanlı donanmasına karşı üstünlük kurmuşlardı. Bu gelişmeler Yunanlılarda Bizans İmparatorluğu hayalleri yeşertmeye başlamıştı.⁴⁵²

Osmanlı Devleti tarafından isyanın ilk yıllarından itibaren yürütülen mücadele Yunan isyanını bastırmakta yeterli olamadı. Bu başarısızlıkların sebepleri arasında; ordudaki asker sayısının azlığı, disiplinsizlik, yeteri kadar zahirenin bulunamaması ve komutanlar arasındaki senlik benlik kavgasının olması sayılabilir. Yaşananların ardından Osmanlı devlet adamları, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım alınmasını düşündüler ve bunun için Hüsnü Bey'i Mehmet Ali Paşa ile görüşmek üzere Mısır'a gönderdiler. Artık isyanın bastırılması için Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa ve onun düzenli birlikleri olan Cihadiye askerlerinden ümit beklenecekti. Gerçekten de İbrahim Paşa'nın Mora'ya varması ile birlikte isyanın görüntüsü değişmiş ve yepyeni durumlar ortaya çıkmıştı.

5- İsyân'ın Yayılması, Adalara ve Batı Anadolu Sahillerine Sıçraması

Yunan isyanının Mora Yarımadası'nda başlaması ile birlikte Ege Denizi'nde bulunan adalar ile Kıbrıs, Sakız, Sisam, İstanköy ve Girit adaları da isyana dâhil oldular. Yunan isyanının Mora Yarımadası'nın dışında Akdeniz'de de yayılması Osmanlı Devleti'ni çok büyük bir tehlike ile karşı karşıya getirmişti. Zira isyancılara ait olan tekneler (izbandut) Osmanlı'nın isyanı bastırmak için göndereceği yardımların deniz yolu ile yapılmasını engelleyerek, saldırılara açık olan adaların ve Batı Anadolu kıyılarının güvenliğini tehdit edebileceklerdi.⁴⁵³

Ege Denizi'nde isyan hareketlerinin genişlemesine ve güçlenmesine en büyük katkıyı ise aslen Arnavut olan Suluca (Spetsia) 15 Nisan 1821, İpsara (Psara) 18

⁴⁵⁰ William St. Clair, *age.*, s. 108

⁴⁵¹ W.Wilson Phillips, M.A, *age.*, s.79

⁴⁵² William St. Clair, *age.*, s. 108

⁴⁵³ Zeki Arıkan, "1821 Ayvalık İsyanı", *Belleten*, Cilt LII, Ağustos 1988, s. 203

Nisan 1821 ve Çamlıca (Hidra) 28 Nisan 1821 adalarının isyana dâhil olması sağladı. Bu adalar güçlü ve yetenekli denizciler yetiştiren yerlerdi.⁴⁵⁴ Çamlıcalı kaptan Tombazis'in daha isyanın başında küçük büyük 180 gemiden oluşan büyük bir filosu vardı.⁴⁵⁵

Osmanlı Devleti'nin karşı karşıya kaldığı bu filo, aslında korsan gemilerinden oluşan bir filoydu ve düzenli donanmalara karşı denizlerde savaşa girebilecek bir durumda değildi. Ama Ege'nin güvenliğini bozmaya ve Osmanlı gemilerini tehdit etmeye yeterliydi. Bu isyancı gemileri, saldırılarını daha çok soygun için gerçekleştiriyordu. Mora Yarımadası'ndaki kleftlerin yerini, denizlerde bu korsanlar almıştı. Adaların bir çeşit ağaları olan gemi sahipleri ve kaptanlar, ancak kazanç getirecek saldırılara rıza gösteriyorlardı. Dolayısıyla yerel ihtilal komiteleri, bu korsanları sefere çıkmaya zorlukla razı edebiliyordu. İsyancılar, gemi ve kaptan bulduktan sonra da tayfa topluyordu. Bunlara biraz para ödüyorlar, vurgunlarda bunun kat kat fazlasını elde edeceklerini vaat ediyorlardı. Bir vurgun yapıldıktan sonra, ganimet; kaptanla tayfalar arasında bölüşülüyordu. Ganimet yetersiz görülürse; ikinci sefere gemi ve kaptan bulmak, tayfa toplamak, ihtilalciler için güçleşiyordu. İhtilalciler gemileri daha çok Doğu Ege'ye gönderiyorlardı. Amaçları Anadolu kıyısındaki adalarda da ihtilal çıkarmak ve İstanbul-Mısır deniz yolundan geçecek ticaret gemilerine saldırmaktı. Doğu Ege adalarında ihtilal çıkarmak işi pek başarılı olamadı. Ancak isyancılar Doğu Ege'de çok kazanç sağlamayı başardılar. Ege'deki bu mücadele kârlı olmasına rağmen başıbozuk ilkel bir savaştı. Çünkü Yunan gemileri belli bir komutanın emri ile hareket etmiyorlar; belli bir stratejiye göre değil, kendi çıkarlarına göre sefere çıkıyorlardı. Yunanlı isyancılar için tutsak almak, merhamet etmek diye bir şey yoktu. Kenarda köşede yakaladıkları

⁴⁵⁴ Osmanlı Devleti yönetiminde yaşayan Rumlar denizcilikte çok iyi bir durumda idiler. Osmanlı donanmasının büyük bir kısmı da Rum tayfalardan oluşuyordu. Ahmet Cevdet Paşa Rumların Osmanlı donanmasındaki yerlerini şöyle ifade etmektedir. “*Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Kaptan-ı Derya Gazi Hasan Paşa da Osmanlı deniz kuvvetlerini düzene koyduğu sırada Akdeniz adaları Hristiyanlarını gemi tayfası olarak kullanmıştı. Donanma-i Hümayun tayfalarının çoğu Rumlardan olmuş oldu. Bu tedbir o zaman için duruma uygun görülmüştü. Rumlar ise gemicilik mesleği ile ne büyük sermayeye sahip olduklarını daha o zaman anlamışlardı. Bu mesleği ileride Osmanlı Devleti'ne karşı kullanmak niyetiyle ilerletmeye gayret etmişler ve çok geçmeden gerek sayıca gerek bilgi bakımından Müslüman gemicilerden üstün duruma geçmişlerdi.*” Ahmet Cevdet, *age.*, C.XII, s. 120

⁴⁵⁵ Douglas Dakin, *The Unification of Greece, 1770-1923*, s. 40, Bilal Şimşir, *age.*, s. XIII

savunmasız gemilerin tüm yolcularını, tüm tayfalarını akıl almaz işkencelerle öldürüyorlardı.⁴⁵⁶

Osmanlı Devleti, Ege'de ortaya çıkan bu durum karşısında güvenliğin tehlikeye düştüğünü düşünerek, Mora'ya yardım ulaştıracak yüklü gemilerin gönderilmemesine karar verdi. Deniz yolunun kapalı olduğu süre içerisinde İstanbul'a zahire ve başka şey getirilmesi zor olacağından, ufak kayıklarla ve karadan postalar gönderilerek, Akdeniz'in Anadolu kıyıları incelendi. Midilli, Sakız, Kuşadası ve Rodos taraflarında ne gibi hareketlerin olduğu tespit edildi. Karadan Anadolu sahilini takip ederek Rodos adası karşısına kadar incelemeler yapılması için özel postalar çıkarıldı. Kaptan-ı Derya Ahmed Paşa'ya ve birkaç kaptana; yetenekli adamların seçilip menzil kayıkları ile Rodos'a kadar gönderilmelerini ve Akdeniz'in ve adaların durumunu, Mısır, Kıbrıs ve Akka'dan zahire getirilmesinin imkânının olup olmadığını araştırarak bilgi toplamalarını içeren bazı emirler sadrazam tarafından verildi. Durumun incelenmesinden sonra donanmanın Akdeniz'e çıkartılarak, deniz yolunun açılması zaruri bulundu; ancak Eflak ve Boğdan ile Mora Yarımadası'nda yaşanan isyanların ve arkasından adaların isyan etmesinde Rusya'nın parmağı olduğu düşünülerek, donanma gönderilmeye cesaret edilemedi.⁴⁵⁷ Bu durum da korsanlara büyük bir cesaret verdi.

Ege'de korsanlık yapan Yunan gemileri ufak ve kullanışlı teknelerdi. Kapakların⁴⁵⁸ yanaşamayacağı sulara dolaşırlar ve fare gibi her deliğe girip çıkarlardı.⁴⁵⁹ Yüzlerce adası, girintili, çıkıntılı kıyıları, sayısız koyları ile Ege Denizi de böyle ufak tefek gemilerin saldırıları için büyük bir avantaj sağlıyordu.⁴⁶⁰ Osmanlı Donanması'ndaki küçük gemiler ise donanmadan ayrılamazlardı. Yunanlı korsanların isyan sürecindeki diğer avantajlarından biri de Rusların Küçük Kaynarca Antlaşması'yla (1774) Ortodoks Hristiyanlar üzerinde kazandığı hamiliği idi. Bu

⁴⁵⁶ Bilal Şimşir, **age.**, s. XVII

⁴⁵⁷ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.224-225

⁴⁵⁸ Tahtadan yapılmış eski bir savaş gemisi

⁴⁵⁹ Ahmet Cevdet Paşa, **age.** C.XII, s.89

⁴⁶⁰ Bilal N. Şimşir, **age.**, s. XVIII

sayede Yunan isyancı gemileri, çoğu kez Rus bandırası çekiyorlardı. Bu yüzden de isyancıların gemileri, Rus ticaret gemilerinden ayırt edilemiyordu. Rus bayrağı çeken bu gemiler de istedikleri yerlere diledikleri gibi girip çıkıyorlardı.⁴⁶¹ Diğer yandan Rus gemileri bu isyancılara silah ve cephane yardımı da yapmaktaydıEge'deki Yunanlı korsanlar sadece Osmanlı gemilerine saldırmıyorlar; bazen karşılaştıkları yabancı ticaret gemilerine de saldııyorlardı. Özellikle yabancı ticaret gemilerinden, Avusturya gemileri hedef seçiliyordu. Bunun en büyük sebebi de Avusturya Başbakanı Metternich'in Yunan isyanına ve her çeşit isyana karşı olmasıydı. Yunanlı isyancılar Ege'de bazı İngiliz ve Fransız gemilerini de durdurup arama yapmışlardı.⁴⁶²

Yunanlı isyancıların ticaret gemilerine saldırmalarının bir örneği, Anadolu'nun Menteşe sancağı sahilleri boyunca dolaşan izbandutlar tarafından gerçekleştirilmişti. Bu izbandut gemileri, bahsedilen bölgeden gelip geçen ve limanlarda bulunan tüccar gemilerine saldırmaya başlamışlar, bu nedenle bölgede güvenlik kalmamıştı. İsyancılar ilk olarak 4 Mayıs 1821 tarihinde limanda bulunan bir ticaret gemisine saldırdılar. Saldırı haberini duyan Müslüman halk yardıma koşmuş, 3 saat boyunca isyancılarla mücadele etmişlerdi. 12 gemiden oluşan Yunanlı korsanlar, aynı gün İstanköy adası ile Bodrum arasında 4 Müslüman ticaret gemisini de ele geçirdiler. Birkaç gün sonra Çamlıca adasına ait korsan gemileri; Mısır tarafından İstanköy'e doğru gelen yine 4 adet ticaret gemisine saldırdılar ve içlerinde bulunan bütün Müslümanları katlettiler.⁴⁶³

Yunanlı isyancıların yapmış olduğu bu saldırılardan en çok zarar görenler ise Müslüman hacı gemileri idi. Yunanlı isyancılar 11 Mayıs 1821 tarihinde İstanbul, Rumeli ve Anadolu hacılarını taşıyan bir gemiye saldırdılar. Bu Osmanlı gemisi 434'ü erkek 10'u kadın olmak üzere toplam 444 hacı adayını kutsal topraklara götürmekteydi. Gemi, Sakız ve Midilli adaları arasında isyancıların saldırısına uğramış ve içinde bulunan hacılar esir alınmıştı. Bu olaydan iki gün sonraki bir

⁴⁶¹ Zeki Arıkan, **agm.**, s. 579

⁴⁶² Bilal N. Şimşir, **age.**, s. XVIII

⁴⁶³ Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 63-64

saldırıda esir olan ve bir şekilde isyancılardan kurtulup İstanbul'a gelen Hacı Mehmet Efendi; Rumeli, İstanbul ve Anadolu'dan gelen 400 hacının esir alınarak İpsara adasında altı gün esir edildiğini anlatmıştı. Hacı Mehmet, kaptan ve tayfaların öldürüldüğünü, kendi gemisindeki hacılarıyla birlikte sadece 124 hacının kurtulduğunu söylemişti.

13 Mayıs 1821'de isyancıların saldırısına uğrayan hacı gemisinden kurtulan İnce Mehmet Ağa'nın anlattıkları ise şöyleydi: İnöz Kalesi'nden gelip, Rumeli'den aldığı 25 hacı ile İskenderiye'ye giden gemiye; İnöz İskeleyi'nden Konstanti adlı Reis, kaptanlık etmekteydi. Midilli Adası'nın küçük kalesi önüne ulaştıklarında İpsaralı Acı Kaptan'ın, Osmanlı bayrağı taşıyan ve reis ile tayfası da Osmanlı vatandaşı şeklinde giyinmiş olan iki direkli gemisine rastladılar. Acı Kaptan, "*gemi kaptanına sorumuz var*" diye Reis Konstanti'yi kendi sandalı ile gemisine götürdü. Konstanti, gemiye geri döndüğünde hacılara "*korkmayın bunlar zararsızdır*" diye haber verdi. Ancak bundan sonra iki filika ile 60 kadar silahlı isyancı gelip; hacıların silahlarını, paralarını, eşyalarını aldılar ve ellerini bağlayarak hacıları İpsara adasına götürdüler. Hacılar, adada iki gün önce yakalanan hacılarıyla birlikte dört gün esir edildiler. Dört gün sonunda ise isyancılar hem iki gün önce yakalanan hem de yeni yakalanan hacılara, onları gemilerine götüreceklerini; mallarını iade edip, kendilerini serbest bırakacaklarını ve ardından da Kuşadası'na götüreceklerini söyleyerek kendi gemilerine bindirdiler. Onları ambarda bir kamaraya doldurup ambarın kapağını kapattılar. İlk ele geçirilen geminin kaptan ve tayfaları Müslüman olduğundan, bunlar başka bir gemiye bindirildiler. Hacı gemisi gece yola çıkarak Sakız'a dokuz saat mesafedeki Venedik kayası önüne demir attı. İzbanditler, öncelikle diğer gemideki kaptan ve tayfaları öldürdüler. Daha sonra ise hacılar, bir filika ile gemiye gelen yedi silahlı adam tarafından karaya çıkarma bahanesiyle beşer altışar, kaptan ve tayfalarının öldürüldüğü gemiye götürülüp öldürüldüler. Ambarda olan hacılar, götürülenlerin öldürüldüğünü anlayınca ambardan çıkarak isyancılarla mücadele etmeye başladılar. Hacılar mücadele ettikleri isyancıları etkisiz hale getirerek ele geçirdikleri bir sandalla diğer gemiye gidip, buradaki korsanları da etkisiz hale getirdiler ve geminin demirini kesip Venedik Kayası önünden ayrıldılar.⁴⁶⁴

⁴⁶⁴ Filiz Yaşar, *age*, s. 55-56

Ticaret ve Hacı gemilerine yapılan bu saldırılar ile birlikte çok geçmeden Kıbrıs, Sisam ve Sakız gibi Akdeniz'in büyük adalarına da saldırılar gerçekleşti ve buralarda da isyan hareketleri görülmeye başlandı.⁴⁶⁵ İlk olarak değineceğimiz Kıbrıs'ta kilisenin başını çektiği isyan hazırlığı, aslında daha isyan başlamadan önce şekillenmişti. Kiliselerdeki ayinlerde ve kiliseye bağlı ruhban okullarında yoğun bir propaganda ve beyin yıkama faaliyetleri yapılıyordu. 19 Haziran 1821 tarihinde Filiki Eterya liderlerinden Konstantin Kanaris; Kıbrıs'a uğrayarak, isyanın propagandasını yapmış ve bildiriler dağıtarak Mora'daki isyancılara götürmek üzere para, silah ve yiyecek toplamıştı. Kiliseleri birer silah deposu haline getiren Kanaris, çeşitli bölgelerdeki kiliselere ayaklanmanın nasıl olacağını anlatan mektuplar da gönderiyordu.⁴⁶⁶ İsyancılara sadece Kıbrıs'ta söz sahibi olmak yetmiyordu. Zira onlar; Türkleri tamamen yok ederek, bağımsızlıklarını ilan etmek istiyorlardı. Bunun için de her fırsatta Müslüman-Türk halka hakaret, eziyet ve işkence yapıyorlardı.⁴⁶⁷

Diğer adalardaki da durum Kıbrıs adasından daha kötü bir durumdaydı. Mora'da isyanın başlaması ile birlikte Sisam adası Hristiyanlarının da isyan ettiği haberi duyuldu. Sisam Hristiyanları, isyan başlayınca adanın voyvodasını hapsedtiler. Hapsedilen voyvoda bir yolunu bularak kaçıp kurtulmuş ise de isyancılar; Müslümanlardan ticaret ve misafirlik nedeni ile Sisam'da bulunan on beş kişi ile birlikte ele geçirdikleri bir geminin sekiz denizcisini ve kaptanını çeşitli işkencelerle idam ederek, mal ve eşyalarını yağmaladılar. Ayrıca Sisamlı isyancılar; adaya yakın sularda görülen korsan tekneleri ile birleşerek, adanın yakınlarında sefer halinde olan Müslüman gemilerine hücum etmeye başladılar. İsyancılar, Kuşadası sahillerinden hayvan ve insan kaçıırarak, Sisam ve Sakız boğazlarını kestiler; böylece Osmanlı Devleti'nin Akdeniz ticaretine büyük bir sekte vurdular.

⁴⁶⁵ Şerafettin Turan, "Geçmişten Günümüze Ege Adaları Sorunu Boyutlar, Taraflar", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri (Türk Yunan İlişkileri, 20 Temmuz 1974'e Kadar)**, Gnkur. Basımevi, Ankara 1986, s. 42 (35-53)

⁴⁶⁶ Fahri Maden, **agm.**, s. 171

⁴⁶⁷ Mübahat Kütükoğlu, "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri (Türk Yunan İlişkileri, 20 Temmuz 1974'e Kadar)**, Gnkur. Basımevi, Ankara 1986, s.134

Yunanlı isyancılar, Ege Denizi'ndeki önemli saldırılarından birini de Sakız Adası'na yaptılar. İsyancıların, 24 gemiden oluşan filosu Sakız Adası'nın Paşa limanına gelerek; adadaki isyancıların desteği ile isyan etmek istedi. Ancak ada halkı yaşanan gelişmelerden şüphelenerek hemen harekete geçip; metropolidi, kocabaşı ve tüccarlarından 40 kadar itibarlı Yunanlı'yı rehin aldı. Bunun üzerine izbandut gemileri Sakız adasından çekilmek zorunda kaldılar.⁴⁶⁸

İmroz adası da isyancıların tecavüzüne uğradıysa da ada halkının isyancılar ile işbirliği yapmaması sonucu, isyancılar burada başarılı olamadı. Dolayısıyla adaya saldıran isyancıların bir kısmı etkisiz hale getirilirken, bir kısmı da esir edilmiş ve gemilerine el konmuştu.⁴⁶⁹ Limni adasında da yerli halk, dışarıdan bütün tahriklere rağmen isyana destek olmadı. Adada eli silah tutan sadece 300 erkek bulunuyordu; ancak Limni Rumları adaya çıkan isyancılara karşı Osmanlı askerinin yanında savaştı. Tehditler artınca, adadaki askerî birlik Rumeli ve Anadolu'dan takviye edildi. Buna rağmen, 1822 yılı sonlarında Limni adasına büyük bir saldırı gerçekleşti. Adaya 25 gemi içinde gelen 3 bin isyancı, kaleyi 8 saat kuşattı ise de başarılı olamadı. Limni'ye takviye için, Rumeli'den Evlad-ı Fatihan askeri gönderildi. Limni'de ele geçen bazı gemiler ile isyancılar İstanbul'a gönderildi. Semadirek adasında ise durum farklı olmuş, ada halkı isyancılar ile birleşerek isyan etmişti.⁴⁷⁰

1821 yılında adalardaki isyanlar Girit adasına da sıçradı. Başta hırsızlıkları ve serkeşlikleri ile tanınan İsfakyalılar olmak üzere, Hanya sancağına bağlı Apokorono ve Hanya nahiyesinin dağ köylerindeki gayrimüslimler; 1821 yılının Temmuz ayında ayaklandılar ve yıllarca beraber yaşadıkları Müslümanlara saldırdılar. Bâb-ı âlî Girit'te ortaya çıkan bu isyan hareketinin durdurulması için Mısır Valisi Mehmet Paşa'dan yardım istedi. II. Mahmut'un bu konudaki iradesi sadrazam tarafından kendisine tebliğ edilen Mehmet Ali Paşa 21 Eylül 1821 tarihli cevabında; din ve

⁴⁶⁸ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.227-228

⁴⁶⁹ Mübahat Kütükoğlu, "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları", s.135

⁴⁷⁰ Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 65-66

devletle, padişahın uğruna malını ve canını düşünmeyerek, kendisine bırakılan Girit adasının muhafazasını sağlamaya çalışacağını bildirdi.⁴⁷¹

Yunanlı isyancılar, adalar ile birlikte Batı Anadolu kıyılarını da tehdit etmeye ve bu yörelerde yaşayan Rum reayası da kıpırdanmaya başlamıştı. Çamlıca, Suluca ve diğer adalardan gelen gemiler Kuşadası'nı tehdit etmeye başladılar. Menteşe sahilinde Çandarlı Kalesi'ne saldıran isyancılar, bu kaleyi yakmış ve daha sonra gemilerine binerek buradan uzaklaşmışlardı. Kısa bir süre sonra Ayvalık ve Yund Adası'nda yaşayan Yunanlılar da isyan ederek, Edremit taraflarına saldırmaya başladılar. Maarız Körfezi ve Kalesi de isyancıların saldırılarına uğramaktan kurtulamadı. Çamlıca ve Suluca gemileriyle 14 Şaban 1236 (17 Mayıs 1821) tarihinde Maarız Körfezi'ne gelen isyancılar adanın içerisinde bulunan Maarız Kalesi'ne saldırarak ve kalenin savunmasız oluşundan yararlanıp, bir baskınla burasını ele geçirdiler. Kaleye giren izbandutlar, buradaki topları gemilerine yükleyerek kaçtılar. Bu sırada Bergama kazasında toplanan 200 kadar kalyoncu askeri, İstanbul'a gönderilmek üzere, Ayazmend yakınındaki Kabakum iskelesinde iki çekdirmeye bindirilmişti. İskeleden yirmi mil kadar açıldıktan sonra Ayvalık ile Yund Adası arasında isyancıların saldırısına uğrayan bu denizcilerden altmış kadarı yüzerek karaya çıkabilmiş, geri kalanlar ya boğulmuş ya da isyancıların eline tutsak düşmüşlerdi. Artık Mora isyanının etkisi bütün Batı Anadolu şehir ve kasabalarında görülmeye başlanıyordu. İzmir de sık sık korsan teknelerinin saldırısına uğramaktan kurtulamıyordu.⁴⁷²

İzmir'in Seferhisar'ı köylerinden İpsili de 1823'te, Sisamlı Yunanların baskınına uğradı. Köyde yaşayan Yunanlılar da bu isyanda, isyancılara yardım etmişlerdi. Büyüklü küçüklü 40 tekne ile gerçekleştirilen bu baskında da Müslüman halk katl ve idam edildi. isyancıların ellerinden kurtulabilen Müslüman köy halkı ise Seferhisar'a kaçtılar.⁴⁷³

⁴⁷¹ Cemal Tukin, "Girit" **İA.**, s.89 (85-93); Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.227-228; Mübahat Kütükoğlu, "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları", s.135

⁴⁷² Zeki Arıkan, **agm.**, s. 579-580

⁴⁷³ Mübahat Kütükoğlu, "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları", s.136

Eflak ve Boğdan'da başlayan isyan; 1823 yılına gelindiğinde tüm Mora'yı, bütün Ege adalarını ve Batı Anadolu'yu kaplamıştı. Ancak son yaşananlar ile birlikte Akdeniz'de devam eden bu korsanlık faaliyetleri, sadece Osmanlı Devleti'ni rahatsız etmekten daha fazla anlam ifade etmeye başlamıştı. Yüzyıllardır Akdeniz ticaretinden yararlanan İngiltere, Fransa ve Avusturya'nın ticari çıkarları zedeleniyordu. Bu kayıplar daha sonraki yıllarda Avrupa'nın Yunan isyanına dâhil olmasının önemli sebeplerinden biri olacaktı.

6- Osmanlı Devleti'nin İsyan Karşısındaki Politikaları.

Eflak ve Boğdan'da başlayan isyanın; Mora Yarımadası'na ve Ege Denizi'ne sıçraması, Osmanlı devlet adamları üzerinde büyük bir şaşkınlığa sebep oldu. İsyan bölgelerinden gelen olumsuz haberler ve isyancıların Müslümanlara yaptıkları zulümler; Padişah II. Mahmut tarafından duyulunca, Padişah bu duruma çok sinirlenmiş ve sert tedbirler alınmasını emretmişti.

18 Cemaziyelevvel 1821 (18 Şubat 1821) Salı günü ve 21 Cemaziyelevvel 1821 (21 Şubat 1821) Perşembe günü Şeyhülislâm konağında toplantılar yapılarak, Yunanlıların isyan meselesi ele alındı. Bu iki toplantıda daha henüz kesin bir karara varılamamışken, 21 Şubat 1821 Cuma günü sadrâzam, şeyhülislâm, Halet Efendi ve yeniçeri ağası Padişah tarafından huzura çağrıldı ve kendilerinden Yunanlıların isyanı hakkında bilgi istendi. Onlar da isyan hakkında bildiklerini Padişah'a ifade ettiler. Bunun üzerine II. Mahmut duydukları karşısında hiddetlenerek, bütün Rumların katledilmelerini emretti. Bu emrin gereği İstanbul ve çevresi için yeniçeri ağasının görevlendirildiği imâen bildirilince, yeniçeri ağası yer öperek; işittim ve kabul ettim, dedi. Bu olay karşısında Sadrazamın dili tutularak, ne yapacağını şaşırıldı. Ancak Şeyhülislâm Halil Efendi, sadrazamın da desteğiyle söz almaya cesaret edip ve isyanda suçlu ve suçsuzu ayırmak, meseleyi genişçe araştırmak ve şeriata uygun davranmak üzere birkaç gün izin istedi. Padişah II. Mahmut bu isteği kabul etti ve emrin uygulanmasından önce, Şeyhülislam Halil Efendi'ye bir kaç günlük izin verdi

Bu toplantıdan sonra bazı tedbirli kişilerin, gizli ve iyi niyetle yaptıkları telkin ve teklifler ile Rum Patriği ve bazı metropolitler ile Rum cemaatinin önde gelenleri müracaatta bulunarak; padişaha bağlı Yunanlıların böyle isyanlara karışmadıklarını, bundan haberlerinin olmadığını ve yaşananlardan dolayı büyük bir

korku içinde olduklarını, Padişah tarafından hayatlarının bağışlanmasını istediler.⁴⁷⁴ II. Mahmut; bu talepler üzerine tüm Rumların katledilmesinden vazgeçerek, isyanda parmağı olanların belirlenmesini ve onların cezalandırılmasını, suçlu olmayanlara dokunulmamasını içeren bir ferman yayınladı.⁴⁷⁵ Bu ferman çoğaltılarak gerekli yerlere iletildi, bir nüshası da Rum Patrikhânesine gönderildi.

Osmanlı devlet adamları Yunanlıların bu isyanı karşısında nelerin yapılabileceğinin belirlenmesi için danışma meclisleri düzenledi ve bu toplantılarda bazı kararlar alındı.

Öncelikle Osmanlı Devleti'nin her bir köşesine emirler gönderilerek; Yunan isyanının durumunun açıklanması ve isyana katılanların tutuklanarak tahkikatlarının yapılması ile gerekli soruşturma yapıldıktan sonra cezalarının verilmesi ve henüz isyana katılmamış olanların muhafazasına dikkat edilmesi kararı alındı. İsyanın İstanbul'da duyulmasından sonra yabacılara karşı yapılabilecek saldırıların önlenmesi ve Batılı misafirlerin korunması için, Fener mahallesinin etrafı askerlerle sarıldı.⁴⁷⁶ İstanbul ve çevresindeki güvenlik güçleri çoğaltıldı. Şöyle ki Yeniçeri-ağası İstanbul'un içini; Bostancıbaşı Surdışı, Boğaziçi ve dolaylarını; Topçubaşı Beyoğlu'nu; Tersâne Başçavuşu Galata'yı; Kaptan Paşa tersane ve dolaylarını korumakla görevlendirildi. Bu bölgeleri koruyacak olan yetkililerden bölgelerindeki Hristiyanları rencide etmemeleri özellikle istendi. Vali mutasarrıf ve muhafızlara yönelik Eflâk ve Boğdan olayları hakkında tafsilatı ve Patrik tarafından papazlara yapılan tenbihleri kapsıyan yazılar yazıldı.

Varna'da sürgünde bulunan vezirlerden Mustafa Paşa, tekrar vezirliğe getirilerek Karadeniz Boğazı dışındaki, Karaburun denilen yerin korunması ile görevlendirildi. Karadeniz Boğazı'ndan geçecek gemileri kontrol etmek üzere de oraya bir firkateyn ve bir korvet gönderildi.

⁴⁷⁴ Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XI, s.194

⁴⁷⁵ Osmanlı Padişahı II. Mahmut'un Yunan isyanı üzerine Osmanlı topraklarında yaşayan Rumlar için 1235 (1820) tarihinde yayınladığı ferman, BOA. **HH**. No:17530

⁴⁷⁶ Nicolae, Jorga, *age.*, s. 220

Bu sırada İstanbul hanlarında bulunan Hristiyanlar tespit edilerek, kefalete bağlandı. Kefili olmayanların çıkarılması ve ellerindeki silâhların bedeli karşılığında alınması; bundan böyle hanlara kefilsiz Hristiyan kabul olunmaması ve hanlara Müslümanlardan birer memur tayin edilmesi için İstanbul kadısına ferman gönderildi.

Yine bu sırada Hristiyan halkın ellerinde bulunan silâhların toplatılmasına karar verilip, Hristiyan evlerinde bulunan silâhların on güne kadar teslim edilerek bedellerinin devletten alınacağı; adı geçen zaman içinde getirip teslim etmeyenlerin evlerinin tek tek aranarak, kimin evinde silâh bulunursa kendisine ceza verileceği hükmü kondu. Bu konu ile ilgili emirler Cemaziyelahirin 24'ünde (29 Mart 1821) Rum ve Ermeni patriklerine gönderilerek, Hristiyan halka bildirildi.⁴⁷⁷

Boğdan'da başlayan isyana karşı İstanbul Patriği'de bir aforozname yayımlayarak metropolitlere gönderdi. Patrik; aforoznamesinde, ortodoks din görevlilerine seslenerek, Aleksandr İpsilanti'nin yayınladığı kâğıtlara itibar edilmemesini ve ona destek verilmemesini istedi. Ayrıca bu aforoznamenin bütün Hristiyanlara duyurularak, gerekli önlemlerin alınmasını ve Osmanlı Devleti'ne sadık kalınmasını tenbîh ve nasihât etti. Patrik Gregoryos'un yayınladığı bu aforozname, o sırada İstanbul'da bulunan Kudüs-ü Şerif Rum Patriği ve mevcut olan diğer bütün metropolitler tarafından da tasdik edildi.⁴⁷⁸

24 Recep 1236 (5 Nisan 1821) tarihinde çıkarılan bir fetva ile isyana katılanların sadece cezalandırılmalarına değil, mallarına da devletçe el konulmasına karar verildi. Bu sebeple, gerek isyana katılarak etkisiz hale getirilenlerin gerekse korkarak veya eşkiyaya katılmak üzere kaçanların emlakına el konuldu. El konulan bu emlakın tespiti için özel olarak bazı devlet memurları görevlendirildi. Emlakın kayıt işi bitince de tespit edilenler müzayede ile satılmaya başlandı. El konulan bu emlakların bir kısmı da kiraya verilerek, gelirleri hazineye îrâd olarak kaydedildi. İsyandan dolayı idam edilen veya kaçan Yunanlıların iş yerleri önce mühürlendi,

⁴⁷⁷ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.194-195

⁴⁷⁸ Fener Ortodoks Patriği'nin 1236 (1821) tarihinde yayınlamış olduğu aforozname, BOA, **HH.** Nr. 50272-A. Tarih 1236 (1821), Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s. 196

sonra mühürler açılarak malların sayımı yapıldı; Yunanca tutulmuş defterler tercüme ettirilerek, borçları tespit edilip, tahsil edildi.⁴⁷⁹

Eflak ve Boğdan'ın isyanı üzerine İstanbul'da yaşayan Yunanlılardan bazılarının isyana katıldığı haberi duyulunca, Yunanlıların bir kısmı korkuya kapılmıştı. Korkuya kapılan Rumlardan bazıları, fazla miktarda borç yaparak ve halkın malını dolandırarak İstanbul'dan kaçmaya başladılar. Bunun üzerine Osmanlı Devleti; dost devletlerin ticaret gemilerine bunlar gibi kaçak Hristiyanların kabul edilmemesi için çıkarılan fermanları, yabancı devletlerin elçiliklerine gönderdi.⁴⁸⁰

İsyancılara ait teknelerin; Çanakkale Boğazı'ndan girerek, Marmara'daki Türk teknelerine zarar vermeleri ve sahillere baskınlar yapmaları, İzmit hatta İstanbul civarına kadar gelmeleri de önleyici tedbirler alınmasını gerektirdi. Çünkü bu tekneler, ahidnâmeli devletler bandırası ile Marmara'ya girmeye başlamışlardı. Dolayısıyla başlangıçta çektikleri bayraklar nedeniyle de aranmıyorlardı. Ayrıca bu gemiler ikmal yapmak üzere sahillere yanaştıklarında, yine ahidnâmeler hükümlerine göre, ihtiyaçlarını kolaylıkla temin edebiliyorlardı. Onun içindir ki 1821 Mayıs'ında hangi devletin bayrağını taşırlarsa taşırsınlar Boğaz'dan geçecek, bütün gemilerin aranması prensibi getirildi. Ancak aranmada dikkat edilecek iki husus vardı:

1- Bir tecavüz vukuunda, geminin kendini koruması için gerekli olandan fazla silah, top ve cephane bulunmayacaktı.

2- Gemide, personel dışında adam olmayacaktı.

Bu maddelerin dışına çıkan teknelerin derhal durdurularak, durumlarının merkeze bildirilmesi kararı alındı. Rus Bayrağı taşıyan gemilerden sadece Akdeniz'den Marmara'ya girecek olanlarının değil; Akdeniz'e çıkmak üzere Boğaz'dan geçenlerin de aranmasına başlandı. Silah, cephane, top ve gemici sayısının fazlalığından başka; zahire ve diğer ihracı yasak olan malların da gemilerde bulunması halinde, bu gemiler yine Boğaz'da durdurularak, İstanbul'a haber verilecekti. Boğaz muhafızına

⁴⁷⁹ Mübahat Kütükoğlu, “Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları”, s. 143-145; Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.239; Meral Bayrak, **agt.**, s. 101

⁴⁸⁰ Ahmet Cevdet Paşa, **age.** C.XI, s.198

bu emir gönderilirken, bir itirazla karşılaşılması için, alınan tedbirden İstanbul'daki Rus elçisi de haberdar edildi.⁴⁸¹

Cemaziyelâhirin yirmibeşinde (30 Mart 1821) fermanlar çıkartılarak, Rumların dinî fikirler üzerine Müslümanlar aleyhine birleştikleri ve bazı devletlerin de kendilerine yardımlarının mümkün olabileceği ifade edildi. Bu birlikteliğe karşın Müslümanların da at ve silah temin ederek, uyanık ve hazır bulunmaları istendi. Ancak silah kullanımı artınca bundan vazgeçilerek; suçsuz reayaya dokunulmaması, rastgele silah kullanılmaması, aksi takdirde çok sert cezaların uygulanacağını bildiren yeni bir ferman daha ilan edildi.⁴⁸²

Paskalya günlerinde Hristiyanların bazı yerlerde toplanmaları gelenek ise de 1821 yılında, Yunan İsyanı'ndan dolayı yaklaşan Paskalya'da toplanmaları yasak edildi.⁴⁸³

Yunan İsyanı başladığından bu yana, Osmanlı topraklarında casuslar yakalanıyordu. Dolayısıyla bu sırada mürûr tezkeresi düzeni kuruldu. Devlet çıkarlarının korunması için Türk sınırlarında, kadılar tarafından mühürlü olarak verilecek tezkereyi almayanların seyahatlerine izin verilmeyeceği açıklandı. Gelip gidenleri yoklamak üzere Küçükçekmece'de ve Bostancı-başı köprüsünde memurlar dikildi. Denizden gelip gidenleri aramak üzere Kurşunlu Mahzen'de de bir daire kuruldu; buraya nazır ve kâtipler tayin edildi.⁴⁸⁴

İstanbul Rum Patriği olan V. Gregoryos; Yunan isyanı başladığında bir aforozname yayınlamak, Filiki Eteryâ üyelerinin yapmış oldukları yeminlerin batıl olduğunu ve üyelikten çekilmeyerek devlete karşı savaşa devam edeceklerin lanet altında kalacağını ilan etti.⁴⁸⁵ Ancak Patrik'in bu teşebbüsünün, isyancıların üzerinde etkili olamamasının yanında Yunan İsyanı'nda kilisenin büyük bir payının olması,

⁴⁸¹ Mübahat Kütükoğlu, "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları", s. 147-148

⁴⁸² Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.199-200; Ali Fuat Örenç, **age.** s. 50

⁴⁸³ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.209

⁴⁸⁴ Meral Bayrak, **agt.**, s. 103-104

⁴⁸⁵ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, s. 113

Patrik V. Gregoryos hakkındaki şüpheleri arttırdı. Bu dönemde çıkan fermanlar doğrultusunda, İstanbul'daki Ortodoks halkın tek tek Patrikhane'ye götürülüp kefile bağlanması ve deftere kaydedilmesi dikkat çekmiş;⁴⁸⁶ bu hareketlilik, Patrik'in Ortodoks halkı örgütleyerek, isyana destek olmak istediği şeklindeki söylentilere sebep olmuştu. Ayrıca Fatih kanunnamelerine göre; Patrik'in kendisine sağlanan dinsel özgürlüğe karşı Ortodoks cemaatin Osmanlı Devleti'ne bağlılığını sağlaması gerekli idi.⁴⁸⁷ Ancak Patrik V. Gregoryos bunu başaramadığı gibi; Patrikhane'de yapılan incelemelerde Patrik'in Moralı isyancılar ile haberleştiği de ortaya çıkmıştı.⁴⁸⁸ Bu gelişmelerin ardından Osmanlı devlet adamları, Rum cemaati ile görüşerek Pisidye Metropolitidi Oyenos'u yeni Patrik olarak atadı ve Patrik V. Gregoryos'un idamına karar verdi. Osmanlı devlet adamları bu idam kararı ile isyancıların gözünü korkutup, isyanı bir an önce bitirmeyi düşünmüştü.⁴⁸⁹ Bu kararın bildirilmesi için sadrazam Benderli Ali Paşa bir irade ile Patrik Gregoryos'u Bâb-ı âlî'ye çağırıldı. Benderli Ali Paşa Gregoryos'a *“Senin bu fesaddan önceden haberin yok mu idi ki saklayıp söylemedin”* diye sorduğunda Patrik haberi olmadığını söyledi. Bunun üzerine sinirlenen Benderli Ali Paşa tekrar söze başlayarak *“Ya! Bir fahişe avratın yaptığı zinaya kadar haberiniz olduğu halde, böyle milletçe büyük bir fitne fesaddan cahilce haberim yoktu demekle, inandırabilir misiniz”* diye ısrarla

⁴⁸⁶ İstanbul Ortodoks Patrikhanesi'nde alışlagelmedik bir hareketliliğin yaşandığını belirten ve Bâb-ı Âlî'ye sunulan bir tahrir, BOA, HH. Nr. 50254. Tarih 1236 (1821)

⁴⁸⁷ Richard Clogg, **Modern Yunanistan Tarihi**, s.53

⁴⁸⁸ Adnan Sofuoğlu yazmış olduğu *“Fener Patrikhanesi ve Türkiye”* adlı eserinde Ortodoks Patriği Gregoryos'un Yunan isyanı ile ilişkisinin olduğunu şöyle anlatmaktadır; *“Mora isyanının alevlendiği günlerde Rus idaresine giren Kınm'dan gelen Yunus Bey, Sadrazam Benderli Ali Paşa'ya Rusya'nın Ruslaştırma tesislerinden ayrı olarak kiliseler de yaptırdığını ve bu kiliselere İstanbul Patrikhanesinin yetiştirdiği “güvenilir papazlar”ın tayin edildiğini anlattı. Filiki Eterya'nın Rus sarayını elde ettiğini, Petersburg'un ileri gelenlerinin bu dernekle ilgili olduklarını da sözlerine ilave etti. Ayrıca Megali İdea planının Patrik Gregoryos tarafından hazırlandığını ifade etmiş ve bunlarla ilgili belgeler de getirmişti. Bu belgeler yukanda da belirttiğimiz gibi Yunan isyanının asıl hazırlayıcısının Filiki Eterya Cemiyeti'nin merkezi İstanbul'daki Ortodoks patrikhanesi, dolayısıyla Patrik Gregoryos olduğunu ortaya koymaktaydı. Patrikhanedeki bu arama sonucu; Moralı asi kaptanlara yazılan mektuplar, İstanbul'daki hazırlıklar için verilen bilgiler, Dışişleri Bakanı'nın maiyyetinde çalışan Fenerli beylerden alınan devletin gizli hazırlıkları; İngiliz ve Fransız elçiliklerinden edinilen bilgiler, özellikle Rusya'daki hazırlık safhaları, Odesa'daki Filiki Eterya merkezinden gönderilen silahlar, Dünya Ortodoksluk âlemine hitaben yazılan yardım beyannameleri, yardımlara ait makbuzlar gibi belgeler ele geçirildi. Bu durum Patrikhane'nin isyandaki rolünü açıkça ortaya koyuyordu. (Adnan Sofuoğlu, **age**. s.192)*

⁴⁸⁹ Ortodoks Patriği V. Gregoryos'un idam kararını belirten Hattı Hümayun, BOA, **H.H.** Nr. 51287. Tarih 1236 (1821)

suçlayınca söz alan Gregoryos “Devletli Efendim bendeniz doksan yaşını geçmiş şuursuz bir ihtiyarım. Eğer bilirse on ikiler bilir” diyerek cevap verdi. Sıradan papazların ve kocabaşlıkların bildiği bu olayı bir Patrik’in bilmemesinin olanaksız olduğunu belirten Sadrazam Benderli Ali Paşa, Patrik’in cevaplarını kabul etmedi. Gregoryos Patrikhane’ye götürülerek yaftası göğsüne takıldı ve kethüdası ile birlikte Paskalya gününde (22 Nisan 1821) Patrikhane’nin orta kapısına götürülerek, resmî kıyafetleriyle idam edildi.⁴⁹⁰

Gregoryos’un idamından sonra Tarabya, İzmit, Edremit, Kayseri metropolitleri de idam edildi.⁴⁹¹

Patrik’in cesedi ipte üç gün asılı kaldıktan sonra İstanbul’daki Yahudi ayaktakımına verildi. Ceset Yahudiler tarafından Haliç’in dar sokaklarında sürüklenerek denize atıldı.⁴⁹²

Patrik’in idamı Osmanlı devlet adamlarınca beklenen sonuçları doğurmamıştı. İsyancılar üzerinde bir korku yaratmadığı gibi, Avrupalı devletlerin de Osmanlı’ya karşı sert tepkilerine sebep oldu.

Eski Yunan Patriği olan ve Edirne’de yaşayan Kirillos Efendi’nin de isyanda parmağı olduğu tespit edilerek; kendisi ile birlikte kocabaşlıklardan ve zengin tüccarlardan söz sahibi yirmi üç kişi, Edirne’nin farklı semtlerinde idam edildi.⁴⁹³

İdamlara İstanbul’da da devam edildi. Bunlar arasında Divan-ı Hümayun Tercümanı olan Fenerli Constantine Mourouzi de vardı. İsyarla ilişkisi tespit edildiğinde, hakkında çıkan ferman uyarınca 16 Nisan 1821 tarihinde, samur kürkü, samur kalpağı ve özel elbisesi ile Alay Köşkü önünde idam edildi. Cesedi benzerlerine ibret olması için üç gün meydanda bırakıldı. Bundan sonra da

⁴⁹⁰ Ortodoks Patriği Gregoryus’un idamını ifade eden Hattı Hümayun, BOA, HH. Nr. 17530; Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.232; Meral Bayrak, **agt.**, s. 108-109; Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 52-53; Alan Palmer, **age.**, s. 96; Sacit Kutlu, **age.**, s. 52; Georges Castellen, **age.**, s. 272

⁴⁹¹ Aşkın Koyuncu, **agm.**, s. 499; Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.233

⁴⁹² Richard Clogg, **Modern Yunanistan Tarihi**, s.53

⁴⁹³ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.236

Fenerlilerin bu göreve getirilmemesine karar verildi Bir gün sonra da Donanma tercümanı Hançerli-zâde Mihalâki ile Yorgaki Mavrokordotos idam edildi.

Divan-ı Hümâyun tercümanlığına bundan sonra, Müslümanlardan birinin getirilmesi kararlaştırıldı. Bunun için Mühendishane-i Berrî Hümâyun hocalarından Rum asıllı Müslüman olmuş Bulgarzade Yahya Efendi ile oğlu Ruhiddin Efendi görevlendirildi.

Ancak işlerin yoğunluğu nedeniyle Yahya Efendi'nin ve oğlunun yeterli olmamaları, Divan-ı Hümâyun Baştercümanlığı'na Yahya Efendi'nin gözetiminde, Fenerlilerden olmayan Rum Stavraki Aristarchi'nin vekâleten atanması kararı alındı. 1822 yılının Nisan ayına kadar bu görevde kalan Stavraki'ye de olan güvenin sarsılması üzerine, görevinden uzaklaştırılarak; Bolu'ya sürüldü ve ondan sonra da bu göreve hiçbir Rum atanmadı. Yahya Efendi asaleten Bâb-ı âlî'ye tercümanı olarak bu işten sorumlu kılındı ve tercüme odasının başına getirildi.⁴⁹⁴

Bâb-ı âlî ayrıca Mora'daki asker sayısını arttırmaya çalıştı, denizlerde güvenliği temin için güçlü bir donanma hazırlamaya gayret etti. Ayrıca Mora'da güvenliğin sağlanması için Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan yardım istendi. Tepedelenli Ali Paşa'nın öldürülmesinden sonra ise bütün kuvvetler Mora'ya sevk edildi.⁴⁹⁵ Ancak bu çabalar yeterli olmadı ve isyan İbrahim Paşa'nın Mora'ya gelmesine kadar kontrol altına alınamadı.

8-Osmanlı Donanması'nın İsyanın İlk Yıllarındaki Faaliyetleri

a) Donanmanın Hazırlanması

Osmanlı Devleti; Mora'da isyanın çıkması ile aynı dönemde Akdeniz'de faaliyete başlayan Yunanlı korsanların, Osmanlı gemilerine ve adalara saldırıları karşısında bazı tedbirler almak zorunda kalmıştı. Bu tedbirlerin başında ise; Rusya'nın müdahalesinden korkulduğu için, Akdeniz'e çıkmasına izin verilmeyen donanmanın denize açılarak, adalarda ve Akdeniz'de güvenliği sağlaması vardı. Zira Akdeniz'de güvenliğin sağlanamaması, Osmanlı Devleti'nin Mora'ya ve adalara

⁴⁹⁴ Meral Bayrak, **agt.** 110-111

⁴⁹⁵ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, s. 115

yardım göndermesini engelliyor; bu da Mora Yarımadası'nda ve diğer adalarda isyancılara karşı mücadele eden Osmanlı ordularını çok müşkül durumda bırakıyordu. Yanya Seraskeri Hurşit Paşa, 26 Haziran 1821 tarihinde yazdığı raporunda, Osmanlı Donanması Koron ve Modon sularına gelerek Mora'nın imdadına yetişmediği takdirde; Yunan isyanının çok güçleneceğini ve fena bir vaziyet alacağını bildiriyordu. Raporda tehlikenin sadece Mora'da değil, Ege Denizi'nde de büyük olduğundan bahisle; Yunanlı isyancıların batırdığı ve zaptettiği gemilerin sayısının 32'ye çıktığı belirtiliyordu.⁴⁹⁶

Bu gelişmelerin ve raporların ardından, Mayıs (1821) ayının ortalarında yapılan görüşmelerde Osmanlı Donanması'nın Akdeniz'e çıkarılmasına karar verildi. Donanmanın kaptanlığına da Riyâle-i Hûmayun Kaptanı Seyid Ali Bey uygun görüldü. Ali Bey'in donanmasında, Kûh-ı Revan kalyonu ile birlikte üç kalyon ve bir brik gemisi bulunuyordu. Seyid Ali Reis bu donanması ile birlikte Çanakkale Boğazı'ndan çıkıp, Midilli adasının yanından giderek Anadolu sahiliyle Sakız, Sisam ve Rodos boğazlarından geçerken yolda rastgeldiği izbandut gemileri ile mücadele edecek ve oraların emniyetini sağladıktan sonra; Rumeli tarafına ulaşarak oranın da emniyetini sağlayacaktı. Bu seferi sırasında Mora'ya gönderilen zahireyi de teslim edecekti. Seyid Ali Reis'in seferinin planı yapılırken, Osmanlı donanmasının güçlendirilmesi için Garp Ocaklarından, İskenderiye'den ve Rodos'tan küçük korsan teknelerinin de getirilmesi için emirler yazıldı.⁴⁹⁷

Bu dönemde Osmanlı donanmasının vaziyetini ve Mora'nın kötü durumunu gören II. Mahmut, donanmanın güçlendirilmesi için Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istedi. Cezayir, Tunus, Trablusgarp filolarının İskenderiye limanına girerek, Mısır filosu ile işbirliği yapmasına karar verildi. Mehmet Ali Paşa; II. Mahmut'un bu teklifini kabul etmiş ve yolladığı bir ferman ile İskenderiye'de toplanacak olan filonun Arnavutluk kıyılarına kadar giderek, Kapudan Ali Bey'in filosu ile birleşmesini ve ayrıca başka bir filo tertip edilerek, Mısır'dan Rodos'a gitmekte olan Türk ve Mısır ticaret gemilerinin emniyet altına alınmaları emrini

⁴⁹⁶ Fevzi Kurtoğlu, *age.*, s. 15

⁴⁹⁷ Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XI, s.251

yolladı. Ayrıca II. Mahmut'un göndermiş olduğu fermanda, Romanya'da çıkan ihtilalden dolayı, Eflak ve Boğdan'dan erzak getirilemediği; bu yüzden Mısır'dan gönderilmekte olan zahirenin iki misline çıkarılması isteniliyordu. Mehmet Ali Paşa; bu ferman üzerine harekete geçerek, on dört günde 13 gemi donattı ve 4 Fransız ticaret gemisi de satın alarak, 18 gemiden oluşan bu donanmayı, 9 Temmuz 1821 tarihinde İskenderiye'den Rodos'a gönderdi.⁴⁹⁸ Donanmanın İskenderiye'den ayrılmasından sonra Mehmet Ali Paşa; 24 Temmuz 1821 tarihinde kapı kethüdası Necip Bey'e bir tahrirat yazarak, Mora tarafında bulunan Kapudan Ali Bey emrindeki donanmaya katılmak için gönderdiği 18 parça gemiye eski kethüdası Topuzoğlu Kabııcı-başı Mehmet Ağa'yı başbuğ atadığını bildirdi. Rodos'a gönderilen bu gemiler ile Bodrum taraflarında damadı Muharrem Bey'in idaresi altında bulunan gemilerin birleşeceklerini ve bundan sonra da parça parça temin edilen gemilerin takım takım gönderileceği, ayrıca tüccar gemileriyle asker ve mühimmat gönderileceği de ifade edildi. Topuzoğlu hakkında Donanma-yı Hümayun memurlarının iyi muamele yapmaları ve İstanbul için yedi parça İngiliz gemisiyle 79.200 kilo buğdayın gönderildiği ve geri kalan kısmının da yine İngiliz ticaret gemileriyle sevk edileceği bildirildi. Mehmet Ali Paşa'nın bu hizmetleri padişaha arz edilince II. Mahmut çok mutlu olmuş ve onu takdir etmek için bir de Hatt-ı Hümayun çıkarmıştı.⁴⁹⁹

Mehmet Ali Paşa'nın donanmasıyla desteğinden sonra, 21 Ağustos 1821 tarihinde de Trablusgarp Beylerbeyi Yusuf Paşa; Yunan isyanını bastırmak için istenilen gemileri hazırlayıp, Mısır'a göndereceğini ve Mısır'dan gelecek gemilerle birlikte donanmaya katılacaklarını bildiren bir tahrirat gönderdi. Böylece Mısır gemileriyle birlikte Trablusgarp'tan gelen gemiler Boğaz'da bulunan donanma ile birleşerek, Akdeniz'deki Seyid Ali Paşa emrindeki güçlere katılmak üzere denize açıldılar.⁵⁰⁰

⁴⁹⁸ Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 17; Meral Bayrak, **agt.**, s. 80, Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 67

⁴⁹⁹ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.261-262

⁵⁰⁰ Meral Bayrak, **agt.**, s. 80

Ancak II. Mahmut, Mısır ve Trablusgarp'dan katılan gemilere rağmen, donanmanın henüz Akdeniz'deki korsanlarla başa çıkabilecek bir güçte olmadığına inanıyordu. Bu yüzden zaman zaman emirler çıkararak, Osmanlı Donanması'ndaki gemi sayısını arttırmaya çalıştı. Bu sebeplerden dolayı çıkarılan bir emir, 28 Mayıs 1821 tarihinde Kaptan Paşa'ya bildirildi. Emir gereği yapılan araştırmada tespit edilen İstanbul limanında demirli 8 ticaret gemisinin donanmaya katılmasına karar verildi. Gemilerin kaptanları tersaneye çağrılarak, donanma emrine girmek üzere top, mühimmat ve diğer levazımat ile gemilerin donatılmalarına başlandı. Bu gemilerle birlikte yine tersanede teçhiz edilen 8 parça tüccar gemisi, Giritli İbrahim Kaptan'ın emrine verildi. Giritli İbrahim Kaptan'ın 8 gemisine ilaveten, 5 tüccar gemisi daha padişah emrine dayanılarak bulunmuş ve böylece İbrahim Paşa komutasında 13 parça gemi daha donanmaya dâhil edilmişti. Bu gemilerin Çanakkale Boğazı'ndan çıkarak Seyid Ali Reis'in donanmasına katılması için 8 Haziran 1821 tarihinde bir ferman da çıkartıldı.

Donanma için harcanan gayretlere rağmen Akdeniz'deki isyancıların faaliyetleri önlenememiş aksine artmaya devam etmişti. Bunun üzerine Patrona Hümayun Kaptanı Muhtar Bey Donanma-yı Hümayun başbuğluğuna atandı. Ayrıca Beşiktaş önünde demirli olan Fatih, Bahri, Burc-ı Zafer adlı iki kalyon ile Karadeniz Boğazı'ndaki gemilerden Gurre-i Nusret, Fevz-i Nusret firkateynleri ve tersane mevcudunda bulunan Bahr-ı Zafer firkateyni ile toplam 5 geminin daha donanmaya katılmasına karar verildi.⁵⁰¹ Patrona Muhtar Bey bu gemileri alarak, Rodos açıklarında Mısır ve Garp Ocakları filoları ile birleştikten sonra Preveze sularına gidecekti. Donanma 14 Temmuz 1821 tarihinde Çanakkale Boğazı'ndan Akdeniz'e açıldı. Birinci filo Patrona Muhtar Bey'in, ikinci filo Riyale Seyid Ali Bey'in, nakliye gemilerinden oluşan üçüncü filo ise Kara Ali Bey'in komutasında olup, bu üç donanmanın Başkomutanı ise Kara Mehmet Paşa idi. Donanma Bozcaada, Midilli adalarını geçerek Çeşme Boğazı'na ve Sakız ulaştı. Bu bölgeler dikkatlice tarandıktan sonra Kuş Adası'na yönelindi.⁵⁰² Ancak Sisam Adası'nda karışıklıkların çıktığının duyulması üzerine donanma Sisam'a gitti. Osmanlı Donanması; Sisam

⁵⁰¹ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.259

⁵⁰² Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 19

önlerinde yapmış olduğu mücadelede Yunanlı isyancılara karşı başarılı olamayınca, merkezden gelen ani bir emirle, Sisam civarından ayrılarak Mora tarafına Rumeli Valisi Hurşid Paşa'ya yardıma gitti. Donanmanın Sisam'dan ayrılması ise isyancılara aradıkları fırsatı vermişti. İsyancılar, adanın alt tarafından dolaşarak asker taşıyan tüccar gemilerinin önünü kestiler. Bu ani baskın sırasında haydutların gönderdiği ateş kayıkları iki gemiyi yakmış, diğerleri de düşman eline geçmesin diye tayfalar tarafından imha edilmişti. Bu saldırı üzerine 8 tüccar gemisi tamamen elden çıkmıştı.⁵⁰³

Osmanlı Donanması Sisam'dan ayrıldıktan sonra, Mısır'dan gelen gemilerle buluştu. Bu takviyeler ile birlikte donanmadaki gemi sayısı 50'ye ulaşmıştı. Osmanlı Donanması, İstanköy Adası civarında içlerinde ufak gemilerinde bulunduğu 105 parça izbandut gemisine rastladı. İstanköy'ün kalesinden atılan büyük topların güllerinden dolayı, isyancılar Bodrum sahillerine sıkışmışlardı. Yapılan mücadelede Sirozlu Yusuf Paşa büyük kahramanlıklar göstermiş ve isyancıların gemilerini terk ederek karaya çıkmalarını sağlamıştı. Yusuf Paşa ele geçirdiği gemileri ve on sekiz topu alarak Balyabadra'ya (Patras) götürmüştü.⁵⁰⁴

Türk ve Mısır filoları bu ilk seferlerinden sonra, geri dönmek için 26 Ekim 1821'de Balyabadra'dan (Patras) hareket etti. Mısır filosu Girit civarında Türk donanmasından ayrılarak İskenderiye'ye yol alırken, Osmanlı Donanması ise 16 Kasım 1821 tarihinde Çanakkale Boğazı'ndan girerek İstanbul'a geldi.

Osmanlı Donanması, bu seferi yapmakla Koron, Moton, Balyabadra (Patras), Lepanto kalelerini Yunan isyancılara teslim olmaktan kurtarmıştı.⁵⁰⁵

a-Sakız Adası İsyanı ve İsyanın Avrupa'daki Etkisi

Bundan önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi, Sakız Adası Yunan isyanının ilk günlerinde isyancılar tarafından işgal edilmeye çalışılmış; ancak ada halkının aldığı bazı tedbirler neticesinde bu saldırılar savuşturulmuştu. Bu ilk saldırının ardından

⁵⁰³ Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 70

⁵⁰⁴ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XI, s.264

⁵⁰⁵ Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 22-23

kaleyi ele geçiremeyen isyancılar, adadan vazgeçmeyi düşünmediklerinden, bu stratejik adayı ele geçirmek için fırsat kollamaya başladılar.

Sakız Adası; isyancılar ve Osmanlı Devleti için önemli bir mevkideydi ve her iki tarafta adanın yönetimine sahip olmak istiyordu. Ada; Akdeniz'deki ticaret yolları üzerinde bulunuyor ve Filistin, Suriye, Mısır gibi ülkeleri Avrupa ve Balkanlara bağlayan bir irtibat noktası olarak işlev görüyordu. Daha önemlisi Anadolu'ya hâkimiyetin kilit noktasıydı. Midilli Adası ile birlikte değerlendirildiğinde, İzmir'e yönelik deniz yollarını kontrol edebilecek bir konumdaydı.⁵⁰⁶ Ayrıca ekonomik olarak da çok zengin bir durumda olan ada, meyve bahçeleri ve sakız ağaçları ile süslüydü. Dolayısıyla burada yaşayan halk, rahat bir hayat sürmekteydi. Yönetim çok demokratik bir yapıya sahip olup, yerli halkın serbest bir surette iştirak ettiği belediye ve köy meclisleri tarafından yönetiliyordu. Sakızlılar arasında Yunancadan başka İtalyanca konuşanlar da vardı. Sakızlı zengin tacirler arasında oğullarını İtalya üniversitelerinde okutanlar bulunuyordu. Bunlardan tıp tahsil edenler, yabancı dil bilenler, Osmanlı Devleti'nin önemli kademelerinde görev aldılar. Özellikle Kaptan Paşa Ege Denizi'nde yaptığı seyahatlerinde Sakızlı tercümanlar kullanırdı. Sonraları bu tercümanlar, sadaret tercümanlığına kadar yükseldiler. Hatta bunlardan bazıları sadrazamlar tarafından himaye edilerek, Eflâk ve Buğdan prensliklerine dahi çıktılar.⁵⁰⁷ Ancak adanın bu zenginliği ve Osmanlı Devleti yapısındaki önemli konumu, halkını isyancılara katılmaktan alıkoymadı.

1821 yılında adaya yapılan ilk saldırıdan sonra endişeye düşen Osmanlı yetkilileri; adanın demografik özelliklerini⁵⁰⁸ de düşünerek, adaya asker gönderilmesini Bâb-ı âlî'den istemişlerdi. Adada içlerinde Katolik olan İtalyan veya

⁵⁰⁶ Filiz Yaşar, **age.**, s.2

⁵⁰⁷ Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 3

⁵⁰⁸ Adada yaşayan nüfusa ilişkin en erken bilgiler 17. yüzyıla rastlamaktadır. Bu dönemde 25.000'i Yunanlı, 8000'i İtalyan, 6000'i de Türk olmak üzere 40.000 kişi yaşamaktaydı. 19. yy. başlarında sadece Sakız kasabasındaki bu kasabanın ada nüfusunun yarısına sahip olduğu düşünülür, 22.000 Yunan, 2000 Müslüman ve 1000 Yahudi ve Latin Katoliklerin yaşadığı belirtilmektedir.(Filiz Yaşar, **age.**, s. 43)

yarı İtalyan⁵⁰⁹ ile birlikte 80.000 Hristiyan ve 1000 kadar Müslüman-Türk bulunmaktaydı.⁵¹⁰

Bâb-ı âlî adanın asker isteğine cevap olarak, 1821 yılında Saruhan ve Sığıla taraflarından topladığı 750 askeri göndermiş; ancak bunların bir kısmı adadan firar edince 150 kişi kadar kalmışlardı. Bu askerlerin adaya gönderilmesinin akabinde, Vezir Vahit Paşa da Sakız muhafızı olarak atandı. Vahit Paşa'nın maiyyetinde; bir orta topçu ve askerleriyle birlikte bir humbaracı halifesi, beraberindeki 10 bin askerle Sığıla sancağı Mutasarrıfı Hacı İlyas Ağa bulunuyordu. Sakız'da yaşayan Yunanlılar, 1821 yılında adaya yapılan saldırıda isyancılara yardım ettiklerinden dolayı cezalandırılmaktan korkuyorlardı. Vahit Paşa'nın ve askerinin adaya gelmesinden sonra, ada halkı Vahit Paşa'ya itaatlerini bildirerek kendisinin ve askerlerinin mutfak masraflarına kadar her şeyi karşılayacaklarını bildirdiler.

Ancak Sakız halkı bu tavırlarında samimi değildi. Çünkü Ege Denizi'nde ve adalarda gerçekleşen isyanlardaki başat rolü üstlenen İpsara ve Suluca gemilerinin hisselerinin çoğu Sakızlılara aitti. Malları ile isyancılara yardım ediyorlar ve isyan etmek için de fırsat kolluyorlardı. Bununla birlikte Vahit Paşa da Sakızlıların samimiyetlerine güvenmiyordu. Bu sebeple Bâb-ı âlî'den 2000 kadar daha askerin Sakız'a gönderilmesini talep etmişti.

Vahit Paşa'nın istediği askerlerden sadece 500 kadarı adaya varmışken⁵¹¹ İzmir'de bulunan İngiliz konsolosu; İpsara Adası'ndaki isyancıların gemilerini hazırladıklarını, Sisam'dan 4000 kadar Yunan asker aldıklarını ve Sakız Adası'na saldırmak için plan yaptıklarını, İzmir Muhafızı Hasan Paşa'ya bildirdi.⁵¹²

İngiliz konsolosunun haber verdiği izbandut gemileri, Sisam Adası tarafından 22 Mart 1822'de Sakız Adası'na ulaştılar. İsyancıların donanması 60'ı küçük 17'si

⁵⁰⁹ Nicolae Jorga, *age.*, s. 238

⁵¹⁰ Mübahat Kütükoğlu, "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları", s.138

⁵¹¹ Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XII, s.40-41

⁵¹² Meral Bayrak, *agt.*, s. 82

büyük olmak üzere toplam 77 gemiden⁵¹³ oluşuyordu. Vahit Paşa isyancıların adaya gelmesi üzerine askerleriyle kaleye çekilerek, civardaki Türkleri de kalenin içine aldı ve kapıları kapattı. Ertesi gün isyancılar Çeşme limanı karşısındaki Timiana köyüne yanaşp, 6000 isyancıyı karaya çıkardılar. İsyancıların adaya gelmesi üzerine adada bulunan halk da 1821 isyanında olduğu gibi yine isyancılara katıldı. Böylece isyancıların sayısı on bini geçmiş oluyordu. İsyancılar karadan ve denizden kaleyi kuşatmaya başladılar.⁵¹⁴ Sakızın varoşlarını işgal ederek toplar yerleştirdiler, tabya ve metrisler kazdılar.⁵¹⁵ Bütün evlere, mağazalara, kiliselere Sakız'ın bağımsızlık bayrağını çektiler. Metropolitin konağı, karargâh yapıldı ve altı üyeden oluşan bir meclis açıldı.

İsyancıların saldırısının başladığı 23 Mart'tan Osmanlı donanmasının adaya ulaştığı gün olan 11 Nisan'a kadar 19 gün devam eden kuşatma esnasında isyancılar; Sakız köylerinden, İpsara, Hidra ve Sisam adalarından silah, erzak ve cephane yardımı alırken, Osmanlı güçlerine sadece Çeşme'den gelen 97 kişilik bir askerî birlik yardım edebilmişti.⁵¹⁶ Kuşatma esnasında Osmanlı askerleri de zaman zaman kaleden çıkarak, isyancılara hücum ediyorlar ve bu hücumlarda Yunan isyancılara ağır kayıplar verdiriyorlardı. Ancak buna rağmen kale içindeki Osmanlı güçleri çok zor durumdaydı.

Kuşatma devam ederken, 10 Nisan günü Sakız Adası'nda bulunan Fransız konsolosu kaleye gelerek Vahit Paşa ile görüştü. Konsolos, Yunanlıların büyük bir saldırıya hazırlandıklarını söyleyerek; Vahit Paşa ve maiyyetini, kaledeki Türklerle birlikte Çeşme'ye götürmeyi teklif etti. Fakat Vahit Paşa durumlarının iyi olduğunu söyleyerek, bu teklifi geri çevirdi.⁵¹⁷

⁵¹³ Fevzi Kurtoğlu, “Yunan İstiklal Harbi ve Navarin Muharebesi” isimli eserinde Sakız adasına saldıran Yunan isyancıların donanmasının, 7'si büyük, 48'i orta, 65'i küçük olarak toplam 130 tekneden oluştuğunu yazmaktadır. (Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 25)

⁵¹⁴ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII, s.491

⁵¹⁵ Mübahat Kütükoğlu, “Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları”, s.138

⁵¹⁶ Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 26

⁵¹⁷ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII, s.43-44

Bu görüşmeden bir gün sonra, 11 Nisan 1822’de Nasuhzade Ali Paşa’nın emrindeki Osmanlı donanması Sakız Adası’na ulaştı. Donanma adaya ulaşır ulaşmaz; İzmir, Aydın ve Saruhan dolaylarından topladığı gönüllüleri hemen karaya çıkardı. Osmanlı donanmasının gelmesi üzerine isyancıların gemileri adanın diğer tarafına kaçmışlardı. Osmanlı donanması Çeşme’den de gelen yardımların kendilerine eklenmesiyle birlikte, yaklaşık 28 günlük bir mücadeleden sonra isyanı bastırılabilirdi. İsyancıların bir kısmı firar etti, bir kısmı ise teslim oldu. İlk isyan girişiminde kaleye hapsedilerek rehin tutulanlar, başta Başpiskopos olmak üzere vatan hainliği suçuyla idam edildi. Birçoğu esir alındı. Limanda bulunan 20 kadar korsan gemisi yakıldı. 15 kayık, çeşitli ebatlarda 30 adet top, pek çok mühimmat ile birçok eşya ele geçirildi. Sakız’ın bazı köylerinden gelen af talepleri, silahların teslimi şartıyla kabul edildi. Silahlarını teslim eden bu köylerin muhafazası için asker bulunduruldu. Teslim olmayan köylere de harekâtlar yapıldı.⁵¹⁸

İsyanın bastırılmasına rağmen Yunanlar adadan vazgeçmemişlerdi. Kısa bir süre sonra, 18 Haziran 1822 tarihinde Avusturalya bandıralı birkaç izbandut gemisi Sakız limanına geldi. İzbandut gemilerinin komutanı Konstantin Kanaris idi. Bu gemiler; hala limanda bulunan Osmanlı donanmasına karşı gece yarısından sonra aniden saldırıya geçti ve Osmanlı donanmasına ağır kayıplar verdirdi. Bu saldırı da Ali Paşa’nın kalyonu da isabet almış ve yanmaya başlamıştı. Ali Paşa kalyonunda çıkan bu yangın sonucunda gemiyi terk ederken düştü ve hayatını kaybetti.⁵¹⁹

Sakız isyanının bastırılması sırasında birçok Yunan’ın hayatını kaybetmesi⁵²⁰ ve sayıların abartılması yüzünden, Avrupa kamuoyunda büyük yankı

⁵¹⁸ Ali Fuat Örenç, **age.** s. 69-70; Meral Bayrak, **agt.**, s. 83; Fevzi Kurtoglu, **age.**, s. 28-29; Ahmet Cevdet Paşa, **age.** C.XII, s.45

⁵¹⁹ Nicolae Jorga, **age.**, s. 238, Ali Fuat Örenç, **age.** s. 71; Meral Bayrak, **agt.**, s. 84; Fevzi Kurtoglu, **age.**, s. 29; Ahmet Cevdet Paşa, **age.** C.XII, s.46

⁵²⁰ Sacit Kutlu yazmış olduğu “*Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti*” adlı eserinde Osmanlı Devleti’nin Sakız isyanını değerlendirirken hatalar yaptığını ve bunun da Yunanlıların Avrupa kamuoyundaki desteklerini arttırdığını ifade etmiş ve konuyu şu şekilde değerlendirmiştir: “*Aydınlanma ve Fransız devrimi fikirlerinin etkisi altında Avrupa’nın sosyal-kültürel ve siyasi alanlarda kaydettiği gelişmeleri ve gayrimüslim unsurları etkilemeye başlayan cumhuriyetçi, bağımsızlık yanlısı, milliyetçi fikirlerin farkına varmayan Dersaadet, Sakız’daki durumu tebaanın ayaklanması değil, gâzâ olarak kabul etti. Sakız Adası dar-ül harp, isyancı Yunanlar da reaya veya zimmi statüsünde olamayan düşman olarak değerlendirildiler. Adaya gönderilen Osmanlı askerleri kendilerini gâzâyâ giden gaziler gibi gördüler. 1822 Mayıs ayında yenilen Sakızlı Yunanlılar*

yaptı. Bazı Avrupalılar bunu Tropolice’de yapılan katliamın bir rövanşı olarak görüyordu. Avrupa’daki Yunansever dernekler yaptıkları yayınlarla, Yunanlıların Sakız Adası’nda büyük bir soykırımdan geçirildiği haberlerini yaydılar. Yunanseverlik dalgalar halinde bütün Batı Avrupa’yı sardı. Avrupa’daki birçok sanatçı ve düşünür Sakız isyanını temsil eden eserler yaptılar. Bunların arasında Victor Hugo’nun “*Yunanlı Çocuk*” şiiri, Deleroix’in “*Chios (Sakız) Adası Kıyımı*” adlı portresi⁵²¹, William Cullent Bryant’ın “*Sakız’da Katliam*”ı (The Massacre at Scio) sayılabilir. Ayrıca Avrupa’da Yunanlılar için ilk para yardımı, Sakız isyanının bastırılmasından sonra toplanmaya başlandı.⁵²²

Avrupa kamuoyundaki bu tepkilere rağmen; isyanın çıkmasıyla Sakız’dan kaçmış olan Rus konsolosu dışındaki diğer bütün konsoloslar, Vahit Paşa’yı zaferinden dolayı kutlamaya ve tebriğe geldiler. Ayrıca savaş sırasında herhangi bir saldırıya uğramadıkları için de teşekkür ettiler.⁵²³

Sakız Adası, 1822 yılındaki kuşatmanın ardından 1828 yılına kadar, farklı zamanlarda yine Yunan isyancıların saldırılarına uğradı. Bu kuşatmaların en uzununu 2 yıla yakın sürdü. Bu kuşatma 1826 Eylül ayında başlamış ve 1828 yılının Mart ayında sona ermişti.⁵²⁴ Bu kuşatmanın uzun sürmesinin en önemli nedeni de Yunanların özellikle Navarin Muharebesi’nden sonra, adayı ele geçirebileceklerine inanmış olmalarıydı. Çünkü Navarin limanında Osmanlı donanmasını yakan İngiliz, Fransız ve Rus kuvvetleri, Sakız Adası’nda da Yunanlılara yardım edebilirdi. İsyancılar bu düşüncelerle Navarin’den sonra, Sakız Adası’ndaki saldırılarını şiddetlendirdiler. Osmanlı donanması, Navarin hadisesinden sonra Sakız’a yardım için donanma gönderip göndermeme konusunda kararsız kaldı. Ancak Osmanlı, Avrupa Devletleri donanmalarının Sakız’a müdahale etmeyeceğini anlayınca Tahir

aman dilediler ve reaya statüsünü kabul ettiler. Köylere geri dönülmesine izin verilmesine rağmen mallar, müsadere edildiği için güçlük yaşadılar. Geleneksel Osmanlı düşüncesi doğrultusunda olay bir ayaklanmanın bastırılması değil, ‘Sakız’ın fethi’ olarak görüldü ve bu anlayışa göre davranıldı”. (Sacit Kutlu, **age.**, s. 53)

⁵²¹ Sacit Kutlu, **age.**, s. 54

⁵²² Richard Clogg, **age.**, s. 52

⁵²³ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII.s. 44

⁵²⁴ Filiz Yaşar, **age.**, s. 51

Paşa komutasında bir donanmayı Sakız'a gönderdi. Donanma 12 Mart 1828 tarihinde Sakız'a ulaştı ve karaya 2500 kişilik bir kuvveti çıkartarak, adadaki Yunan kuşatmasını kaldırdı.⁵²⁵ Böylece uzun süren Sakız Adası mücadeleleri bitmiş oluyordu.

c) Girit, Sisam ve Diğer Adalardaki İsyanlar ve Bunlara Osmanlı Donanmasının Müdahaleleri

Sakız Adası sularında Nasuhzade Ali Paşa'nın şehit edilmesi üzerine Kaptan-ı Deryalığa Kara Mehmet Paşa getirilmişti. Ancak Kara Mehmet Paşa'nın, Akdeniz'deki korsanlık faaliyetlerine karşı yapılan mücadelede yetersiz kaldığı düşünülünce, 8 Aralık 1822'de onun yerine Koca Hüsrev Mehmet Paşa Kaptan-ı Deryalık mevkiine getirildi.⁵²⁶

Koca Hüsrev Paşa, izbandut gemilerinin küçük ve kullanışlı olması ve Osmanlı donanmasındaki kapakların yanaşamayacağı sığ sularda hareket edebilmesi nedeniyle izbandut gemileriyle mücadele edebilecek gemiler inşa ettirmeye karar verdi. Bunun için Hüsrev Paşa, kapakların küçüğü olan firkateyn ve korvet ve diğer küçük gemilerden oluşan 52 gemiyi hazırlamış ve bunlara Haliç ile İstanbul Boğazı'nı koruma görevi vermişti. Hüsrev Paşa donanmanın seferi için giriştiği hazırlıklarını tamamladığında, Osmanlı donanması 1823 Mayıs ayının sonlarında tekrar Akdeniz'e açıldı. Akdeniz'e çıkarılan bu gemiler doğruca Mora'ya gitti; ancak bu donanma Mora sularında iken yüz kadar İzbandut gemisi Menemen Güzelhisar, Çandarlı kıyılarına yanaşıp saldırılar düzenlemişlerdi.

Hüsrev Paşa bu seferinde isyan eden adalara yardım etmeye çalışıyor ve Mora'ya ihtiyacı olan erzağı temin etmek için çabalıyordu. Bu arada Yunan korsanlar, Eğriboz Adası'ndaki Kızılhisar Kalesi'ne saldırdılar. Bunun üzerine Eğriboz Muhafızı Ömer Paşa harekete geçerek, Kızılhisar'a gitti ve isyancıları dağıttı; ancak isyancılar tekrar toplanarak Kızılhisar Kalesi'ni bir kez daha zorlamaya çalıştılar. Bu sırada Osmanlı donanması da Eğriboz'a varmış ve karaya asker çıkarmıştı. Yapılan

⁵²⁵ Fevzi Kurtoğlu, *age.*, C. II, s. 194-199

⁵²⁶ Fevzi Kurtoğlu, *age.*s. 38; Ali Fuat Örenç, *age.*, s. 71,

mücadelede Osmanlı güçleri büyük bir başarı kazanarak, isyancıları dağıttı. Bu haberin İstanbul'da duyulması, büyük sevinç gösterilerine sebep olmuştu.⁵²⁷

Yunanlı isyancılar, 1821 yılında Girit'e yaptıkları saldırıda başarılı olamamalarına⁵²⁸ rağmen adadan vazgeçmiş değillerdi. Çünkü Girit Akdeniz'de çok önemli stratejik bir noktada bulunuyordu. Doğu Akdeniz'e ve Ege Denizi'ne hâkim bir konumda⁵²⁹ olan Girit; bu stratejik öneminden dolayı ilerleyen süreçte, yani Yunan devletinin kurulma aşamasında, büyük pazarlıklara sebep olacaktı.

İsyancıların ilk olarak adaya saldırımları sırasında (1821 yılı Ramazan Bayramı'nda) Hanya sancağına bağlı Apokorno ve Hanya nahiyelerinin dağ köylerinin halkı, isyanı desteklemişlerdi. Ancak isyan, İsfakiye Muhafızı Vezir Lütfullah Paşa'nın gönderdiği kuvvet tarafından bastırılmıştı. Fakat isyancılar toplanarak yeniden kuvvet bulmuşlar; Hanya'yı deniz ve karadan zorladıkları gibi, Resmo Kalesi'ne de saldırıp zarar vermişlerdi.⁵³⁰ İsyancıların Resmo'ya saldırması üzerine vaziyetin önemini farkederek Kandiye Muhafızı Şerif Mehmed Paşa, maiyyetindeki kapı halkı ve yerli yeniçerilerle Resmo'nun müdafaasına koştu. Şerif Mehmed Paşa kuvvetlerinin, Resmo Muhafızı Hâşim Osman Paşa kuvvetleriyle birlikte hareketi neticesinde Resmo, Hanya, Acısu ve İsfakya kuşatmadan kurtarıldı. Bu durumda Yunanlı isyancılara kaçıktan başka çare kalmıyordu. İsyancılar bu yenilgi üzerine Çerigo ve Gavdos adalarına kaçtılar. Fakat bu mücadelelerden sonra da Girit'te sükûnet oluşmadı. Kısa bir süre sonra Efiâk Voyvodası firari İpsalantis'nin oğlu Aleksandr tarafından gönderilen bir görevli, İsfakya'ya çıkarak Rumları yeniden tahrike ve isyana teşvike başladı. Çamlıca, Suluca ve diğer adalardan da yardım gören isyancılar, Girit'te görülen veba salgını dolayısıyla, Müslüman askerinin ancak kaleleri koruyabilmesinden faydalanıp, kalelerin varoşlarına kadar her tarafa yayıldılar. Hanya ve Resmo'yu yeniden kuşattılar, Acısu'yu ise muharebe bile

⁵²⁷ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII, s.107-108

⁵²⁸ Cemal Tukin, **agm.**, s. 796

⁵²⁹ Zekerîya Türkmen, "Girit Adasını Osmanlı İdaresinden Ayırma Çabaları: Yunan İsyanını Takip Eden Dönemdeki Gelişmeler (1821-1869)", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)**, Sayı 12, Ankara 2001, Sayfa 219-244, s.219

⁵³⁰ Meral Bayrak, **agt.**, s. 86

etmeden ele geçirdiler. Bu şartlar altında Girit'te büyüyen isyanın bastırılması için Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istendi.⁵³¹

Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa; bu yardım isteği üzerine eski Medine Muhafızı Arnavut Hasan Paşa'yı dört bin piyade ve dört yüz süvari askeri ile Girit'in kurtarılmasına memur etti. Arnavut Ali Paşa ve maiyyeti 22 Mayıs 1822 tarihinde İskenderiye'den yola çıkıp, 11 Haziran 1822'de Girit'in Suda limanına ulaştı. Hasan Paşa; gemi toplarının himayesi sayesinde Mısır'dan getirdiği kuvvetlerini karaya çıkarmayı başardı. Hasan Paşa ilk olarak, 15.000 isyancı tarafından kuşatma altına alınan Hanya'yı kurtardı. Ardından önemli mevkilere tahkimatlar yaptırdı; Hanya Valisi Lütfullah Paşa ile birlikte hareket ederek, Resmo Kalesi'nde muhasara edilen Resmo Muhafızı Haşim Osman Paşa'yı kurtardı. Daha sonra Kandiye'ye giderek buradaki kuşatmayı kaldırdı. Hasan Paşa'nın bu başarılarına rağmen isyancılar hemen pes etmediler ve 1824 yılına kadar mücadeleyi sürdürdüler.⁵³²

Osmanlı donanmasının 1824 yılındaki ikinci büyük başarısı ise İpsara'nın fethi oldu. Sakız Adası'nın batı kısmında bulunan İpsara, 8 bin gemici ile 150 gemi donatacak güce sahipti. Sakız Adası'ndan ve Ayvalık'tan kaçanlar ile bu adanın nüfusu 30 bin kişi olmuştu. Yunanlı isyancılar için bir sığınak görevi gören adanın, çok iyi tahkim edilmesi nedeniyle alınması da çok zor görünüyordu.

27 Haziran 1824 tarihinde Riyale Tahir Bey, 12 gemiden oluşan bir kuvvetle İpsara Adası'na yaklaşmış ve keşif yapmıştı. Osmanlı donanması bütün hazırlıklarını bitirince 2 Temmuz 1824 tarihinde İpsara Adası üzerine yelken açtı. Ada kuşatılıp karaya asker çıkartıldı.⁵³³ Dokuz saatlik bir muharebeden sonra isyancıların 1000 kadarı etkisiz hale getirilmiş ve 500 tanesi esir alınmıştı.⁵³⁴ Bu sefer sonrasında yüzden fazla büyüklü küçüklü gemi, 125 top, 9000 tüfek, 1200 gülle, 2300 sandık fişek ele geçirildi. II. Mahmut, İpsara'nın fethinden büyük bir sevinç duymuş ve

⁵³¹ Mübahat Kütükoğlu, "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları", s.139

⁵³² Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 30-33

⁵³³ Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 44

⁵³⁴ Fahrettin-Seyfi, **age.**, s. 19

Hüsrev Paşa'ya 1000 akçe hediye etmişti. Hüsrev Paşa bu başarısından sonra Midilli Adası'nda bir süre kaldı ve Sisam Adası'na yapılacak olan sefer için hazırlıklara girişti.⁵³⁵

Hüsrev Paşa komutasındaki Osmanlı donanması İpsara'daki büyük başarıdan sonra Sisam Adası'nda da büyük başarılar hayal etmekteydi. Ancak, Yunan isyanının başlamasından bu yana donanmanın yapmış olduğu bu en büyük askerî operasyon büyük bir başarısızlıkla sonuçlandı. Donanma, Sisam önlerine gelerek, Kuşadası'ndaki askeri adaya sevk etmekle meşgul iken korsan tekneleri ani bir saldırı gerçekleştirdi. Sisamlıların yardımına Çamlıca, Suluca, Miknos, İpsara ve diğer adalardan da yardım gelmişti. İki gün süren çarpışmada donanma emrinde bulunan 8 Trablus gemisinden ikisi batmış, bir korvet yanmış ve birçoğu da hasar görmüştü. Başarı sağlayamayan donanma 1824 yılı Ağustos sonlarında geri çekilmek zorunda kaldı.⁵³⁶

Osmanlı donanması Ege Denizi'nde yapmış olduğu seferlere rağmen Yunanlı korsanlara karşı bir üstünlük kuramamış ve bunun sonucu olarak denizlerdeki keşmekeş devam etmişti.

8- Yunanlıların Bağımsızlık İlanı ve Mora'da Devlet Kurma Çabaları.

Yunanlılar isyana başladıktan çok kısa bir süre sonra başarıya ulaşmışlar ve 1822 yılı sonunda Nauplion, Koron, Moton ve Badıra dışındaki bütün kaleleri ele geçirmişlerdi. İsyanın ilk günlerinde bu başarı, yerel liderlerin başarısıydı. Ancak bu yararlılıklarına rağmen, hırsız zihniyetinde olan bu liderlerin ele geçirdikleri yerlerde otoriteyi teslim etmek istememesi büyük sorunlara sebep oluyordu. Yerel liderler isyan sürecinde yakaladıkları her fırsatı kullanarak nüfuzlarını arttırma çabası içine girmişler, çapulculuk ve yağmacılık yapmışlar, kendi çıkarları için vergi toplayabilecekleri köylerin üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmışlardı.⁵³⁷ Dolayısıyla bu silahlı adamların bir şekilde itaate zorlanması gerekiyordu. Yerel liderlerin hareketlerinden kıskançlık, kan davaları, dolandırıcılık, yolsuzluk ve bölgesel

⁵³⁵ Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 44-46

⁵³⁶ Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 74; Meral Bayrak, **agt.**, s.91; Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 46-47

⁵³⁷ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllarda**, s.244

milliyetçilik gibi özelliklerin; modern Yunanlıların karakteristik tavrı olduğu çıkarımını yapmak mümkündür. Tabii olarak bu içteki kavga isyanın en büyük problemiydi. İsyanın başarıya ulaşabilmesi için tek elden yürütülmesi ve milli bir hükümet kurarak yerel liderler arasındaki kavganın sona erdirilmesi gerekliydi.⁵³⁸ Ayrıca kurulan bu hükümet ile Avrupalı devletlerin dikkati çekilebilir ve bu yapı, isyancıları devletler nezdinde temsil edebilirdi.

Yunanlıların isyan sürecinde ilk meclis denemesi, isyanda Petrobey olarak anılan Petros Mavromikhalis tarafından gerçekleştirildi. Petrobey isyana başlar başlamaz, ilk olarak; Avrupalıların dikkatlerini Mora'ya çekerek, isyana yardım etmelerini sağlamak istiyordu. Ancak Avrupa'daki politik durum bu isteğin karşılanması için uygun değildi. Bunun üzerine Petrobey isyanı yönetmek için bir meclis kurmayı düşündü ve bu düşüncesini Messina da gerçekleştirdi. Petrobey, kurduğu bu meclise Mayıs 1821'de Çamlıca, Suluca ve İpsara adalarındaki isyancıları da davet ettiyse de adalılar bu daveti kabul etmediler. Haziran ayında tekrar Stemnitsa'da toplanan bu meclis Petrobey'i başkan seçti. Ancak Petrobey'in girişimi Dimitrios İpsilantis'in Mora'ya gelmesi ile bir sonuca varamadı.

Yunanlı isyancılar tarafından ikinci meclis açma girişimi de isyanın başlamasında büyük payı olan papaz Germanos⁵³⁹ ve arkadaşları tarafından, 7 Temmuz 1821 tarihinde Mora'da gerçekleştirildi. Yerel kaptanlardan ve din adamlarından oluşan bu meclis kısa bir süre çevresinde bir otorite oluşturmayı başardı; ancak Tropolice'nin Osmanlı güçleri tarafından alınmasından sonra varlığını sürdüremedi.⁵⁴⁰

Bu iki meclisin isyancıları bir araya getirememesinin ardından, 19 Haziran 1821 tarihinde isyanı örgütlemek için Mora'ya gelen Dimitri İpsilantis de isyancılar

⁵³⁸ W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s.79

⁵³⁹ Germanos, isyanın ilk günlerinde çok popüler idi ve din adamı olmasından dolayı kendisine bir kutsiyet atfediliyordu. Ancak isyan süresince Germanos'un popüleritesi azalmış; taktığı maske düşmüş ve sınırsız kibri, hırsı ve açgözlülüğü ortaya çıkmıştı. Germanos daha sonraları giydiği papaz elbisesini çıkararak barbar bir prens gibi giyinmeye başlamıştı. Germanos ayrıca Dimitri İpsilantis, Nergis ve Mavrokordotos gibi Yunan isyanına Yunanistan dışından katılanlara karşı cephe alan Moralı yerel liderlerin başında gelmekteydi. (W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s.82)

⁵⁴⁰ W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s.82

arasındaki kavgayı bitirmeyi başaramadı ve Mora'daki karışıklıkları sona erdiremedi.⁵⁴¹ İpsilantis; özellikle 1821 yılında Tropolice'de, Nauplia'da ve Korent'te yaptığı yanlışlıklardan dolayı isyancılar üzerindeki otoritesini ve gücünü kaybetmişti. Buna rağmen liderliğini sürdürmek için çabaladı. İpsilantis'nin Yunan halkı üzerinde otorite tesis edebilmek için güce ve paraya ihtiyacı vardı; fakat İpsilantis bu iki unsura da sahip değildi. Doğal olarak bu eksiklikler onu, daha isyanın ilk günlerinde Yunanlılar üzerinde etkisiz bir konuma getirdi. İpsilantis'den sonra Yunan isyanının yeni lideri, Fenerli bir ailenin çocuğu olan Mavrokordotos olacak gibi görünüyordu. Zira Mavrokordotos paraya ve askere sahipti. Ayrıca Avrupa'dan gelen Yunanseverler onun yanında yer alıyorlardı.⁵⁴²

Mavrokordotos, Mora'ya 10 Temmuz 1821 tarihinde geldi.⁵⁴³ İyi eğitim görmüş, politikada deneyimi olan bir lider olan Mavrokordotos; çok iyi İtalyanca ve Türkçe konuşur, Klasik Yunancayı, İngilizceyi ve Fransızca'yı okuduğu zaman anlayabilirdi. Hırslıydı ve Yunanlıların özgürlüğünü gönülden istiyordu. Bunların yanında Mavrokordotos prens ünvanını kullanıyor; ancak Yunanlıların krallığı için Dimitri İpsilantis gibi aday olarak kendisinde bir öncelik görmüyordu. Onun düşüncesi kurulacak olan Yunanistan'ın anayasal bir yönetim ile yönetilmesi gerektiğiydi. Yunan tahtına da Avrupa'daki güçlü kraliyet ailelerinden birine mensup bir prensin çıkmasını düşünüyordu. Hatta isyanın daha ilk günlerinde, onun aklına Napolyon'un oğlu Prens Eugene'yi Yunan tahtına davet etmek gelmişti. Fakat 1821 yılında bunun gerçekleşmesi imkânsızdı.⁵⁴⁴ Bölgesel liderler arasında büyük bir mücadele vardı. Merkezî bir yönetime sahip olmak istemiyorlar, askerî mücadelelerde de birbirlerine yardım etmiyorlardı. Onlar için merkezîleşmek veya isyanın bir merkezden yönetilmesi fikri kabul edilemezdi. Zira yağmalardan kazandıkları malları ve halk üzerindeki otoritelerini, ulusal devlete devretmek zorunda kalabiliyorlardı.

⁵⁴¹ Nicolae Jorga, *age.*, s. 231

⁵⁴² William St. Clair, *age.*, s.94

⁵⁴³ Douglas Dakin, *The Unification of Greece (1770-1923)*, s.45

⁵⁴⁴ David Howarth, *age.*, s. 76-77

İsyanın başlaması ile birlikte Avrupa’da yaşayan Yunanlılar da isyana destek vermek için Mora’ya gelmişlerdi. Bunlar arasında, Mavrokordotos dışında, başka Fenerliler ve Avrupa’nın farklı kentlerinde ticaret yaparak zenginleşen Yunanlılar vardı. Mora’ya dışarıdan gelenler arasında özellikle Fenerliler, bu bölgeyle herhangi güçlü bir bağları olmamasına rağmen isyanda güçlenerek liderlik konumuna yükselmişlerdi. Bu durum ise Yunan isyanına destek veren bazı yerel liderleri (Theodoros Kolokotronis, Odyseuss vb.) rahatsız ediyordu.⁵⁴⁵

Mavrokordotos Mora’ya gelir gelmez buradaki karışıklıkları gördü ve bunlar arasına dâhil olmayarak, Batı Misolonghi’ye gitti. Burada ona ne bir rakip ne de Türkler vardı.⁵⁴⁶

Mavrokordotos, Misolonghi’ye geldikten sonra istediği ortamı bulmuş ve hemen merkezî bir yönetim kurmak için çalışmalara başlamıştı. İsyanın yönetimini Eterya üyelerine, İpsilantis’e veya kleftlere bırakmak niyetinde değildi. Mavrokordotos merkezî bir otorite kurmak için Dimitri İpsilantis ile anlaşma yoluna gitti ve onunla bir çatışma içine girmedi. Mavrokordotos; İpsilantis ile anlaşarak, Mora’nın doğusunda bulunan Negrıs’in de desteği ile Zarakova’da yerel liderlerin katıldığı bir meclis açtı ve bu meclisin, merkezî hükümetin bir kolu olmasını istedi. Dimitrios İpsilantis’nin başkanlığında 24 üyeden oluşan meclisin görev süresi bir yıldır. Ancak Mavrokordotos’un bu çabalarının kendilerini rahatsız etmesi üzerine harekete geçen Kleftler; Dimitri İpsilantis ile anlaşarak, Osmanlı dönemindeki gibi Mora’yı 5 bölgeye ayırdılar ve başlarına yerel kaptanları geçirdiler. Dimitri İpsilantis, kleftlerle yapmış olduğu anlaşmadan sonra ümitlenerek adalılarla da anlaşmayı denemiş; ancak adalı isyancılar anlaşmayı kabul etmemişlerdi.

Zarakova meclisinin başarısız olmasından sonra Mavrokordotos çalışmalarından vazgeçmedi. Kasım 1821’de Argos’da Dimitrios İpsilantis’in desteğini de alarak 30 üyeden oluşan yeni bir meclis kurmak için çalışmalar başladı. Kendisi bu mecliste Misolonghi’yi temsil edecekti. Argos’ta açılan bu meclise

⁵⁴⁵ Douglas Dakin, “The Formation of the Greek State, 1821-33”, **The Struggle for Greek Independence**, s. 61

⁵⁴⁶ David Howarth, **age. s.**,77

ülkenin birçok yerinden delegeler geldi. Mavrokordotos'un meclisi açmak için Argos'u seçmesinin sebebi, Tropoliçe'nin yağmalanmasından sonra devlete başkentlik yapabilecek başka bir yerin olmamasıydı. Mavrokordotos, Argos'da toplanacak meclisi etkilemeye çalışarak anayasal bir düzenin tesisi için üyelerin desteğini almak istedi; ancak bunda başarılı olamadı. Bu meclisin kabul ettiği yönetim şekli temelde, Türklerin idare usûlüne benziyordu. On üye içerisinde bölgesel valiler ve kaptanlar seçildi. Mavrokordotos ise meclise başkan seçildi. Bununla birlikte asıl otorite kaptanların elindeydi; bölgelerin yönetimi ve asayiş de onların üzerindeydi. Buna benzer bir yapıyı, Salona'da isyanı örgütlemeye çalışan başka bir Fenerli olan Negrıs de kurdu. Onun meclisinde Teselya'dan, Epir'den ve Makedonya'dan 70'e yakın temsilci bulunuyordu.

Bu kurulan bölgesel senatoları bir araya getirmek için Dimitrios İpsilantis harekete geçerek, gerçek anlamda ilk ulusal meclisin Argos'da toplanmasını istedi.⁵⁴⁷ Ancak Argos'un Anabolu yönünden saldırı tehdidi altında olduğu düşünülünce, bu ulusal meclisin Mora'nın kuzeydoğusundaki Epidor kasabasına yakın ormanlık bir alan olan Piada'da toplanmasına karar verildi.⁵⁴⁸ Böylece Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan edecek olan bu meclis, Aralık 1821 yılında toplanmış oluyordu. Hemen hepsi yerel soylulardan ve kaptanlardan oluşacak olan meclisin üye sayısının 24 olması planlandı. Mavrokordotos, Negrıs ve İtalyan Yunansever Gallina bu meclisin en aktif üyeleri idi.⁵⁴⁹

Yunan Ulusal Meclisi, toplantılara başladıktan sonra aldıkları kararları Avrupalılara, Moralılara ve Giritlilere ilan etmek için beyannameler hazırladı.⁵⁵⁰ 15 Aralık 1821 tarihinde yayınlanan bu beyannameler arasında Avrupalılara yazılanı kısaca şu şekilde idi; dirayet, merhamet ve şefkatiyle meşhur Yunan milletinin kendi işlerini görecektir kanunlar hazırladıkları haber veriliyordu. Din kardeşleri Avrupa milletlerine seslenen isyancılar, 400 seneden beri kendilerini baskıyla yöneten

⁵⁴⁷ Douglas Dakin, **The Unification of Greece (1770-1923)**, s.46

⁵⁴⁸ Nicolae Jorga, **age.s.**, 272

⁵⁴⁹ Douglas Dakin, **The Unification of Greece (1770-1923)**, s.46-47

⁵⁵⁰ Ahmed Lütfi Paşa, **age.**, s. 14

Osmanlı Devleti'ne tahammül edemeyeceklerini, bu kadar zor ve uzun esirlikten sonra silahları ele alıp gerek kendilerini gerek vatanlarını hiçbir devletle dostluğu bulunmayan baskıcı Osmanlı Devleti'nden kurtarmak ve intikam almak gayesini gerçekleştirdiklerini belirtiyorlardı. Beynamede yönetim teşkilatlanmaları hakkında da bilgi veriliyordu. Kendi vatandaşlarına hitaben yazılan beynamede ise; kurulan hükümetin yetki aldığı, bundan böyle bu hükümetin kararlarına ve oluşturulan anayasaya itaat etmeleri gerektiği duyuruluyordu. Yunan halkı bu yeni kurallara itaat ederek bağımsızlığı ne kadar hak ettiğini de göstermiş olacaktı. Girit için elan alınan beynamede, Giritlilerin gerek karada gerek denizde isyana devam etmeleri, bütün Avrupa'nın gözlerinin kendilerinde olduğu, Avrupa'nın yardımının ve desteğinin sağlanmaya çalışılacağı bildiriliyordu.⁵⁵¹

Mecliste hazırlanan bu beyannamelerin ardından, 1 Ocak 1822'de (Yunan takvimine göre 13 Ocak) Yunanistan Devleti'nin resmen kurulduğu ilan edildi.⁵⁵² Beklendiği üzere Mavrokordotos, meclisteki oylamada ilk başkan olarak seçildi.⁵⁵³ Bu ulusal meclis, 1795 Fransız Anayasası'nı örnek alarak bir anayasa⁵⁵⁴ hazırladı ve ilk hükümeti kurdu. Başkent Korent olarak belirlendi. Meclisin görev süresi ise bir yıl olarak kabul edildi. Anayasa, Yunan bayrağını da mavi ve beyaz olarak dizayn ediyordu.

Fakat bazı Yunanlılar bu anayasaya hiç değer vermeyerek, anayasanın sadece Avrupalı devletleri etkilemek için kabul edildiğini düşünmekteydiler. Hâlbuki Mavrokordotos, Yunanistan'ın bağımsızlığına kavuşmasının; ancak Avrupalı devletlerin desteği ile gerçekleşebileceğini biliyordu. Bu yüzden kabul edilen anayasayı çoğalttırdı ve tüm olumsuzluklara rağmen anayasa için direndi. Ayrıca Anayasa Mora'da gazete olmamasına rağmen basın özgürlüğünden, isyandan önce

⁵⁵¹ Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 55

⁵⁵² Georges Castellen, **age.**, s.273

⁵⁵³ Aşkın Koyuncu, **agm.**, s. 500

⁵⁵⁴ Yunan isyanı ile ilgili olarak birçok çalışmaya sahip olan Douglas Dakin; Anayasanın, Kont Kapodisrias'ın 1821 yılının Temmuz ayında Mavrokordotos ve piskoposlara gönderdiği, yerel yönetimlere dayalı, güçlü merkezi bir yönetim kurarak, Avrupalı güçleri etkilemelerini ve tatmin etmelerini öğütleyen mektubunun üzerine hazırlandığını yazmaktadır.(Douglas Dakin, **The Unification of Greece (1770-1923)**, s.47, Dipnot 3)

Yunanlıların kölelere sahip olmamasına rağmen köleliği kaldırdığından ve isyancıların Mora'da saldırdıkları Müslüman köylerde binlerce insanı katletmelerine rağmen tamamen dinsel bir özgürlükten bahsetmekteydi. Bu yüzden anayasa, bazı gruplar tarafından çok fazla liberal olmakla eleştiriliyordu.⁵⁵⁵ Bu anayasa ile kurulması düşünülen Yunanistan bölgelere ayrılmış ve her bölgeden, büyüklüğüne veya nüfusuna göre 1 ilâ 5 arasında değişen sayıda, temsilci seçilmesine karar verilmişti. Daha sonra bu karar, her bölgeden 5 temsilci seçilmesi şeklini aldı. Senato için seçilen bu 5 temsilcinin yanında 4 temsilcinin de askerî danışman olarak atanması karara eklendi. Bu anayasa demokratik prensiplere sahip bir anayasa olarak ifade edilse de Osmanlı dönemindeki yerel liderlerin etkisinde kalmış ve otoriter bir yapıya sahip olmuştu. Seçilen meclis; yönetim ve yasama olmak üzere iki bölümdü. Yönetim kurulu 5 kişiden oluşuyordu. Senatonun diğer üyeleri yasama görevinde bulunuyordu. Yönetim ve yasama kurullarında görev almak için sivillerden 8 bakan seçilmişti. Bu bakanların seçimi, yürütme görevini sürdürecektir olan yönetici kurul tarafından yapılmıştı. Bakanların birbirinden ayrı hareket etmeleri söz konusu değildi, bağımsız bir güçleri yoktu. Ancak hepsinin az ya da çok politik bir etkilerinin olduğu da bir gerçektir. Yönetim kurulundaki 5 yöneticiden 4'ü sırasıyla; Batı Yunanistan'ı, Doğu Yunanistan'ı, Mora'yı ve adaları temsil eden temsilcilerdi. Beşinci üye başkan, yani Mavrokordotos idi. Negris Dışişleri Bakanı ve Bakanlar Kurulunun Başkanı olmuştu. İpsilantis'e ise göstermelik bir onursal başkanlık (şeflik) verilmişti. Mavrokordotos bu mecliste yerel kaptanların ve kleft liderlerinin isyan üzerindeki etkisini kırmayı hedeflemekte ise de⁵⁵⁶ bu çok zor bir durumdu. Zira Mora'daki güç kleftlerin ve yerel liderlerin elinde bulunuyordu. Nitekim Mora'daki en güçlü figür bu dönemde Kolokotrones'ti. Mora'nın batısı önce Georgios Varnakiotis adlı bir kleft liderinin etkisi altındaydı; daha sonra ise Hristiyan Arnavutların lideri Markos Botzaris bölgedeki etkinliğini arttırmıştı. Doğuda ise Adroustos (Odysseas) elindeydi.⁵⁵⁷

⁵⁵⁵ David Howarth, *age.*, s.77

⁵⁵⁶ Douglas Dakin, "The Formation of the Greek State, 1821-33", s. 165-166

⁵⁵⁷ Douglas Dakin, *The Unification of Greece (1770-1923)*, s.47

Açılan bu meclis geniş katımlı olduysa da Yunan isyancıları merkezî bir güç altında toplamayı başaramadı. Anayasa öncesindeki isyancı gruplar yine bir araya gelmek istemiyorlardı. Kurulan hükümete rağmen, Mora'nın yerel liderleri elde ettikleri güç ve ayrıcalıkları kaybetmek istemediği gibi Kolokotronis gibi kleft liderleri isyanda üstlendikleri önemli askerî görevleriyle eşdeğer siyasal bir güç elde etmek için uğraşıyorlardı. Benzer biçimde savaş esnasında denizlerde önemli katkılarda bulunmuş gemi sahipleri de siyasal yağmadan pay almak istiyorlardı. Batılılaşma yanlısı küçük aydın topluluğu da askerî güçten yoksun olmalarına rağmen; olağanüstü bir etki alanına sahipti ve kurulan hükümette yer almak için bastırıyordu. Dolayısıyla bu meclis kimsenin arzularını tatmin etmedi.⁵⁵⁸ Zira galip olan grup, sadece yönetime hâkim olmayacak; aynı zamanda yabancı hükümetlerle temaslarda doğrudan muhatap olacak ve dışarıdan gelecek borçları ve yardımları da ele geçirecekti.⁵⁵⁹ Bu da gruplar arasındaki çatışmayı şiddetlendiriyordu.

Epidor'daki seçimlerin ardından bir yıl sonra, yani 1822 yılında yapılması gereken seçimler biraz gecikti ve 1823 yılının Nisan ayında yapılarak Astros'ta ikinci ulusal meclis toplandı. Seçimler düzenli bir şekilde gerçekleşmediğinden seçilen meclis kimseyi memnun edemedi. Astros'ta açılan meclis, Petrobey'i başkan, Kolokotronis'i başkan yardımcısı, Mavrokordotos'u ise genel sekreter olarak atadı. Ancak kurulan bu yapı da ilk meclis gibi Yunan tarihinde etkili olamadı.

Astros'ta seçilen meclisin etkin olamaması üzerine buradan ayrılan temsilciler Çamlıca Adası'ndan Koundauriotis'in başkanlığında Kranidi'de yeni bir meclis açtılar. Açılan bu meclisle aynı anda iki milli meclis ve iki yönetim birimi oluşmuştu. Bunun sonucu olarak iki meclis birbirine düştü ve kanlı bir iç savaş başladı. Aralık ayında Astros Meclisi, Başkan Petrobey'i sürmüştü. Kolokotronis ise ondan önce ayrılmıştı. Astros Meclisi, başkanlığa Koundauriotis'i seçince iç savaş biraz yavaşladı. Tam suların durulduğu düşünülürken, bu sefer de yeni bir meclisin açıldığı duyuldu. Ekim 1824'de de Negrıs, Salona'da ulusal bir meclis toplamak için çalışmalarına başlamıştı. Bu yeni girişim Yunan iç savaşını tekrar tetikledi.

⁵⁵⁸ Richard Clogg, **Modern Yunanistan Tarihi**, s. 54-55

⁵⁵⁹ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllarda**, s.245

Ekim 1824'te Negrıs'in Salona'daki Meclisi açmasının duyulması, isyanda yönetimde kalmak isteyen liderleri tekrar harekete geçirdi ve bir meclis de Nafplion'da açıldı. Bu mecliste de Koundauriotis'in başkanlığı kabul edildi. Bu dönemde Sissini, Delıyanis Kolokotronis gibi önde gelen isyancı liderleri politik rakipleri tarafından hapse atıldılar. Ancak İbrahim Paşa'nın Mora'ya gelerek üst üste kazandığı başarılar isyancıları korkutmuş ve hapse attıkları kleft liderlerini bırakmalarına sebep olmuştu.⁵⁶⁰

Yunan isyanında isyancıların politikalarına, 1824-1825 yıllarında üç farklı eğilim buna bağlı olarak 3 parti yön veriyordu. Bu partiler milliyetçilikten ve bölgeselcilikten uzaktı. Bu gruplardan ilki Kapodistrias'ın başını çektiği ve 6-7 önemli politikacının dâhil olduğu Rus partisi idi. Bu parti 1822 öncesinde bazı yerel liderlerin desteğini almakla beraber; 1822 yılından sonra isyancıların Rusya'dan umutlarını kesmeleri üzerine gücünü kaybetti. Kapodistrias'ın başını çektiği Rus Partisi'nin gücünü kaybetmesi üzerine onun yerini Fransız Partisi aldı. Bu partinin başında Ioannes Kolletis vardı. Fransız bir Yunansever olan General Jourdain ve Zanteli tüccarlar olan Vitalis kardeşler diğer önemli liderlerdi. Bu parti, Paris Yunan Komitesi tarafından destekleniyordu. Kurulan üçüncü parti ise Mavrokordotos'un liderliğini yaptığı İngiliz Partisi idi. Bu parti ise Londra Yunan Komitesi tarafından destekleniyordu. Ateşli bir Yunansever olan Edward Blaquiere'nin Londra Yunan Komitesinden sağladığı borcu isyancılara getirmesi ve Dışişleri Bakanı George Canning'in 1823 yılında isyancıları tanıması İngiliz Partisini diğer partilere göre çok daha güçlendirmişti. İsyancılar tarafından 1825 yılında İngiliz kaptan Hamilton vasıtasıyla İngiltere'ye korunma başvurusu yapılması, artık İngiltere'nin Yunanlı isyancılar üzerinde en etkili dış güç olduğunu ortaya koyuyordu. Diğer devletler İngiltere'nin Yunanlılar üzerindeki bu gücünü kırmak istemişler; ancak bunda başarılı olamamışlardı.

1825 yılı kış mevsiminde Yunanlar üçüncü ulusal meclisi toplamaya karar verdiler. Bu meclis Zaimis'in başkanlığında 1825 yılının Nisan ayında Epidor'da

⁵⁶⁰ Douglas Dakin, "The Formation of the Greek State, 1821-33", s. 166-167

açıldı ve yerel komiteleri tanıdı. Meclis; hükümeti kurmak için 11, kanunları oluşturması için yasama organı olarak da 13 üye atadı. Bu hükümet, 1825 yılında yabancı askerler ile antlaşmalar yapmış ve Londra'dan borç alarak donanma teşekkülü maksadıyla Avrupa'dan ve Amerika'dan gemiler sipariş etmişti. Ancak bu hükümet de 1826 yılının Nisan ayında Misolonghi'nin Osmanlı askerlerince alınmasından sonra dağıldı.

Ancak 1826 yılında St. Petersburg Konferansı ile Avrupa'nın büyük güçlerinin işe karışması, içerideki yerel liderler üzerinde etkili oldu ve bu liderler kendi aralarında anlaşma yoluna gittiler. Church ve Cochrane isimli iki İngiliz komutan 1827 yılında Mora'ya gelerek, Yunan ordusunda görev aldılar. Bu iki İngiliz komutanın çabaları ile 24 Mart 1827 tarihinde Damala'da yapılan konferansta Kapodistrias Yunan hükümetinin başkanı seçildi.⁵⁶¹

Kapodistrias'ın tüm çabaları ve becerilerine karşın isyancı liderler arasında kavga yine de bitmedi. Ancak artık Avrupalı devletlerin Navarin'de Türk donanmasını yakarak isyana bizzat orduları ile dâhil olmaları, isyandaki bütün her şeyi değiştirecekti. Zaten Avrupalıların desteği olmaksızın; isyan eden Yunanlıların biraraya gelip bir devlet kurmalarının veya İbrahim Paşa'nın ordularına karşı üstünlük kazanabilmelerinin, isyandaki olaylar silsilesi incelendiğinde, imkânsız olduğu görülmektedir.

9- Yunanlıların Mora'da Türklere Karşı Yaptıkları Katliamlar

“Başkalarının, benim işlemiş olduğum hataları işlememesi için bu yazıyı kaleme alıyorum. Modern Yunanistan, eski Yunanistan gibi değildir. Grekler, şükran bilmeyen, gaddar ve barbar bir soydurlar”⁵⁶²

Tarih, geçmişte yaşanan olayların bir muhasebesidir ve tarihçilere düşen görev bu olayların değerlendirilmesine katkı sağlamak için olaylar hakkında araştırmalar yaparak doğru bilgilere ulaşmak ve objektif değerlendirmeler yapmaktır. Ancak yaşanan olaylar objektif bir şekilde ele alınırsa aydınlanacaktır. Yoksa

⁵⁶¹ Douglas Dakin, “The Formation of the Greek State, 1821-33”,s. 171-174

⁵⁶² William St. Clair, *age.*, s.118

amacımız kesinlikle bugün dost olan iki ülke arasındaki kavgaları arttırmak, sorunları derinleştirmek veya nefreti körüklemek değildir. Amacımız gelecek kuşaklara doğru bilgileri aktarabilmektir. Doğru bilgileri aktardığımız zaman gerçekler ortaya çıkacak, suçlular veya suçsuzlar tarihin vicdanında hak ettiği yerlerini alacaklardır.

1821 yılında başlayan Yunan isyanı bu bölgede yaşayan binlerce Türk'ün hayatını kaybetmesine veya daha şanslı olanların doğup büyüdüğü toprakları bir daha görememek üzere terk etmesine sebep olmuştur. Şu da bir gerçektir ki bu topraklardan sürülenler, hayatlarını kaybedenler ile karşılaştırıldıklarında sayısal olarak çok az bir yekün tutmaktadır. İsyân sürecinde Türk halkı büyük acılar yaşamıştır. Yaşananlar ne kadar acı ve ızdırap verse de isyanın iyi anlaşılabilmesi için önemlidir. İsyân sürecinde Yunanlıların yaptıkları katliamlar bilirse Osmanlı Devleti'nin Sakız Adası'nda ve Mora'da aldığı sert tedbirler daha iyi anlaşılacaktır.

Yunan isyanında bakılması gereken diğer bir pencere de isyanın başladıktan kısa bir süre sonra, sadece Osmanlı hâkimiyetine karşı yapılan bir isyan hüviyetinden çıkarak, Müslümanlara karşı yapılan bir soykırım hüviyetini kazanmış olmasıdır. İsyancılar için Müslüman her kadın, çocuk veya erkek fark olmaksızın düşman sayılmıştır. Bu isyandan az da olsa Yahudiler de nasiplerini almışlardır.

1821 yılında başlayan Yunan isyanı yüzyıllardır Mora'da hüküm süren Osmanlı yönetiminin ve halkının bu bölgede tamamen yok edilmesine sebep olmuştur. Ayrıca Türklere karşı yapılan katliam sadece Türklerin yazmış olduğu eserlerde değil; o dönemde isyana katılmış veya olayları yakından takip etmiş birçok Avrupalı yazarın eserlerinde de görülmektedir. Ancak bu isyanda ne kadar Türk'ün hayatını kaybettiğini tam olarak bilmemizin imkânı yoktur. Bunda o döneme ait nüfus kayıtlarının düzenli olarak tutulmamasının büyük payı vardır. Bu yüzden Yunan isyanını araştıran araştırmacıların bölgede hayatını kaybeden Türkler için verdikleri rakamlar birbirlerinden farklıdır. Bu farklılıklara rağmen sunulan bilgiler, bizlere katliamın ne kadar büyük olduğu konusunda ipuçları vermesi bakımından önemlidir.

Ünlü nüfus bilimci *Justin McCarthy* yazmış olduğu “*Ölüm ve Sürgün*” adlı eserinde bu akıl almaz vahşette hayatını kaybeden Müslümanların sayısını George Finlay'ın kitabına dayanarak şöyle ifade etmektedir.” Müslümanlardan ölenlerin

sayısına ilişkin hesaplamalar genellikle 25.000 dolaylarındadır. Ancak, nüfus kütüğü kayıtlarının yokluğu karşısında Mora'da katledilen Türklerin (hemen hemen tümünün öldürüldüğü bilinmesine rağmen) sayısının kesin olarak bilinmesi imkânsızdır. 26 Mart'tan 11 Nisan 1821 tarihine kadar, 10-15.000 Müslüman göz kırpmadan öldürülmüştür. Misolonghi'de 22 Türk'ün dışında kalan bütün Türkler öldürülmüştür. Vrachori'de 500 ailenin; Navarin'de erkeklerin, çocukların, kadınların hepsinin; Tropolice'de 2000'den fazla kişinin öldürüldüğü bilinmektedir.”⁵⁶³

W. Wilson Philip; eserinde Mora'daki Türklerin o dönemde 25.000 kadar olduğunu ve geriye hiçbir Türk'ün kalmadığını belirtir.⁵⁶⁴ *George Castellen* başka İngiliz yazarlara dayanarak verdiği bilgilerde ise Mora'da hayatını kaybeden Türklerin (Müslüman) sayısının 40.000 olduğunu yazmaktadır.⁵⁶⁵

Ali Fuat Örenç, dönemin Türk kaynaklarına dayanarak katledilenlerin sayılarını şöyle ifade eder. Korent (Gördüs) kalesi 500, deniz kıyısındaki Vostice ve Kartina'da 100, Argos'ta 170, Navarin'de 180, Koron ve Landos'ta 200, Guston'da 300, Arkadya ve Mezistre'de 400, Menekşe'de 500, Anabolu'da Türk ve Yahudi toplam 750, Fenar'da 1000, Tropolice'de ise 2000 yerleşik Türk ailesi tespit edilmiştir. Balyabadra'nın nüfusu ise 10.000 civarındadır ve sağ kalan yoktur.⁵⁶⁶

Nedim İpek, isyan sonrasındaki Türk-Yunan nüfus meselesi hakkında yazmış olduğu makalesinde, Yunanistan'ın Attik ve Mora ile bu kara parçasının çevresindeki Eğriboz Yarımadası, Kuzey Sporad ve Kiklad Takımadalarından oluşan sahada kurulduğunu belirterek; bu sahanın nüfusunun 1821 tarihi itibarıyla 933.765 kadar olduğunu, genel nüfusun en az %10'unun (63.000 ilâ 90.830) Müslümanlardan meydana geldiğini ifade etmektedir. Yunanistan'da 1821-1833 devresinde Türklerin bir kısmı katledilirken, bir kısmı da memleketlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Bunun sonucunda da Yunanistan'ın nüfusu 1838'de 752.077'ye düşmüştür. Yerli

⁵⁶³ Justin McCarthy, *age.*, s. 11

⁵⁶⁴ W. Wilson Phillips, M.A, *age.*, s.48

⁵⁶⁵ Georges Castellen, *age.* s. 272

⁵⁶⁶ Ali Fuat Örenç, *age.*, s.99

Türklerin katledilmesinin ve sürülmesinin nüfustaki bu düşüşte temel etken olduğu yorumunu yapmaktadır.⁵⁶⁷

Aşkın Koyuncu ise makalesinde; Yunanistan'a bırakılan işlenebilir toprakların 1/2'si ilâ 3/4'ünün isyan öncesinde Müslümanlara ait olduğunu yazmaktadır. Mora'da yaşayan Türk nüfusunun tahminen %9,1 ile 11,9 (63.600-90.830) dolayında olduğunu ve isyan sırasında 40-50.000 kadar Türk'ün hayatını kaybettiğini ifade eder. Makalesinde Yunan tarihçilerin verdiği bilgileri de değerlendiren Koyuncu; Yunanlılara göre Mora'daki nüfus oranınının 360.000 Yunanlı'ya karşılık 40.000 Türk dolaylarında olduğunu ve isyanda 25.000 civarında Türk'ün öldürüldüğünü yazdıklarını⁵⁶⁸ belirtmektedir.

Bu sayıların ifadesinde dikkat çeken bir unsur ise Osmanlı belgelerinde, isyanda hayatını kaybeden Türklerin sayısının özellikle belirtilmemesi ve bundan kaçınılmasıdır. Ancak Ahmet Lütfi Paşa yazmış olduğu eserinde bu düşünceye katılmadığını belirterek, isyan hakkında şu değerlendirmelerde bulunmuştur. Yunan isyanı sırasında ortaya çıkan olaylarda sadece Yunanlıların kayıplarının dile getirildiğini, bunun sebebinin ise devletçe ve halkça bir ürküntüye sebep olmamak olduğunu belirtmektedir. Ancak bu genel görüşe katılmayan Lütfi Paşa ; bu durumun normal kabul edilmesinin gelecekte devlete ve vatana zarar vereceğini, hatta isyanda Yunanlıların haklı görülebileceğinden bahisle bunun yanlış bir tavır olduğunu ifade etmiştir. Yazara göre, isyanda yaşananlar doğru bir şekilde tarihe yazılmalı ve gelecek nesillere doğru bilgilerle aktararak objektif bir bakış açısının oluşmasına katkıda bulunulmalıdır. Yoksa Mora Yarımadası'nda Yunanlıların; Müslümanları katlettiklerini, hamile kadınların karınlarındaki ceninlere kadar işkencelerle öldürüldüklerini, ateşte yakıldıklarını, bu şekilde zulümlerle öldürülen çocukların ve kadınların sayısının çok olduğunu, sağ kalanların ise memleketlerinden sürülmesiyle Mora'da yaşayan bütün Türklerin perişan olduklarını ve bunun herkes tarafından bilindiğini ifade etmektedir. Lütfi Paşa kitabında Mora'da isyanı bastırmak için görevli olan askerlerin Yunanlılara karşı gösterdikleri sert davranışlarının temelinde,

⁵⁶⁷ Nedim İpek, "Rum İsyanı ve Sonrasında Türk-Yunan Nüfusu Meselesi", **XII. Türk Tarih Kongresi Ankara 4-8 Ekim 1999 Kongreye Sunulan Bildiriler, TTK 2002, Ayrı Basım**, s. 472.

⁵⁶⁸ Aşkın Koyuncu, **age**, s. 502,

Yunanlıların Mora'daki Türkleri çoluk-çocuk demeden katletmeleri ve sayısız Türk'ü akla gelmeyecek işkence ve hakaretlerle öldürmelerinin olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Yunanlıların Müslümanlara yaptığı bu zulümlere karşılık; Müslümanların hiçbir zaman onlar kadar gaddar olmadıklarını, af dileyenlere dokunmadıklarını, silahlarını bırakanların ise sadece esir edildiğini yazmaktadır. Lütü Paşa son olarak da Mora'da yaşayan Müslümanların da aman dileyen Yunanlılar gibi öldürülmek yerine esir edilme şansına sahip olmasını dilemektedir.⁵⁶⁹

Mora valisi Hurşit Paşa'nın Mora'da eli silah tutabilen bütün Türkleri yanına alarak Tepedelenli Ali Paşa'nın üzerine gitmesi, Yunanlılara isyan için en müsait fırsatı vermişti. Şubatın son haftasında isyan hemen her yerde birden başladı. Mora Yarımadası'nda bulunan takriben otuz binden fazla Müslüman halk birdenbire hücumla maruz kaldılar. Köylerde ve çiftliklerde bulunan tımar sahiplerinden pek az bir kısmı en yakın kalelere kaçabildiler. Geriye kalan bütün erkekler, kadınlar hatta çocuklar bile hiçbir merhamet ve vicdan azabı duymayan asiler tarafından öldürüldü. En aşağı üç bin çiftlik yakılarak küle döndü. Tropolice, Anabolu ve diğer kaleler kuşatıldı.⁵⁷⁰ Yunanlı isyancılar bağımsızlıklarını kazanmak için Mora'da bulunan Türklerin hepsini soykırımdan geçirmeye ve mallarına el koymaya kararlı idiler.⁵⁷¹

Bu kararlılıkla isyana başlayan Yunanlılar kendilerine dost olan Avrupalı yazarlar tarafından bile suçlanıyorlardı. Bu vahşet günlerini değerlendiren yazarlardan biri olan *William St. Clair*, Türklere yapılan katliamları eserinde şu şekilde dile getirir.

“İsyanın ilk aylarında 20 bin üzerinde Türk erkek, kadın ve çocuk acımasızca ve endişe duymadan katledildi. Bu katliamdan sonra Yunanlılarda bir küçük pişmanlık dahi görülmemiştir. Türklerin, kasabalardan uzak küçük çiftliklerde yaşayanların, cesetleri evleri ile birlikte yakılıyordu. İsyanın ilk günlerinde hayatta kalabilenler güvenli olduğunu düşündükleri kasabalara doğru kaçmaya başlamışlar;

⁵⁶⁹ Ahmed Lütü Paşa, **age.**, s.38-39

⁵⁷⁰ Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 10

⁵⁷¹ C.K. Webster, M.A., **The Foreign Policy of Castelreagh 1815-1832**, G.Bell and Sons Ltd., London 1925 , s. 353

ancak yollarda Yunan çetelerine av olmaktan kurtulamamışlardı. Küçük kasabalarda yaşayan Türkler evlerinde kendilerini korumak için çabalamışlar; fakat bunların çok azı hayatta kalabilmişti. Erkekler hemen öldürülüyor. Kadınlar ve çocuklar satılmak için ayrılıyorlardı. Ancak kısa bir süre sonra onlar da öldürülüyorlardı. Bütün Mora, Yunan çeteleri ile sarılmıştı. Bunlar yakaladıkları yerde Türkleri öldürüyorlar, mallarını yağmalıyorlar ve evlerini yakıyorlardı. Çoğu kez bu Yunanlı haydutlar din adamları tarafından cesaretlendiriliyordu. Yunanlı papazlar Türklerin öldürülmesinin kutsal bir iş olduğunu söylüyorlardı.”⁵⁷²

Papazların söylediklerinden etkilenen vahşi Yunanlar eğer bir Türk’ü öldürmüşler ise bundan büyük gurur duyuyor, hemen ölen insanın üzerindeki elbiselerini çıkarıyorlardı. Çarpışmalardan sonra öldürdükleri Türklerin kafalarını kesiyorlar ve bunlardan büyük bir piramit yapıyor gibi üst üste yığıyorlardı. Esir alınan Türklerin hepsi, fidye verebilecek kadar zengin olanlar dışında aynı şekilde kafaları kesilerek öldürülmekten kurtulamadılar.⁵⁷³

Diğer bir yabancı yazar *W.Wilson Phillips* ise isyanın başlangıcını şu sözlerle anlatmaktadır:

“Yunan isyanı başladığı Mart ayında Yunan isyancı çeteleri ortaya çıkmış ve vergi toplayan Türk memurlarına saldırarak onları öldürmüşler ve yine aynı ay içerisinde 60 kadar Arnavut tüccar, 300 kadar kleften oluşan bir topluluk tarafından yakalanmış ve katledilmişlerdi. Nisan ayında ise ayaklanma genişlemişti. Mora’nın her yerinde sanki planlanmış, bir işaret almış gibi köylüler isyana katılmışlar ve yakalayabildikleri Türkleri erkek, çocuk, kadın demeden kıyımdan geçirmişlerdi. İsyan başladığında Türkler, Yunanlılar tarafından vahşice katledilirken isyancılar ağızdan ağza “Hiçbir Türk kalmayacak ne Mora’da ne de dünyada” şarkısını söylüyorlardı. Mora’daki Türk nüfusu 25.000 olarak hesaplanmıştı. Mora’da isyan başlayınca ilk 3 hafta içerisinde kalelere sığınabilen Türkler dışında hiçbir Türk sağ kalamamıştı.”⁵⁷⁴

⁵⁷² William St. Clair, *age.*, s.1

⁵⁷³ William St. Clair, *age.*, s.38

⁵⁷⁴ W.Wilson Phillips, M.A, *age.*, 48

Justin McCarthy ise isyanın ilk günlerinde George Finlay'ın kitabı "*History of the Greek Revolution*" adlı eserini kaynak göstererek Yunanlıların yapmış olduğu katliama dair olark şunları yazmaktadır:

*"1821 Nisanında, 20.000 kişi toplamına yakın bir Müslüman nüfus, Yunanistan'da dağınık olarak yaşıyor ve tarımda çalışıyordu. (Ayaklanma çıkmasının üzerinden) Daha iki ay geçmeden bunların çoğu kıyımından geçirildiler, adamlar, kadınlar, çocuklar hiç acımadan ve sonra da pişmanlık duyulmadan öldürüldüler. (Günümüzde) Yaşlılar hala, taş yığınlarını parmakla gösterip gezginlere, "İşte şurada Ali Ağa'nın pyrgos'u, kulesi vardı; burada hem onu, hem de eşlerini ve hizmetkârlarını öldürdük" diye anlatırlar ve bunu anlatan yaşlı adam, yolu üzerinde bir öç alıcı meleğin bekliyor olabileceğini aklına bile getirmeden, bir zamanlar Ali Ağa'nın olan tarlaları sürmek için yürür gider. İşlenen suç bir ulusun suçu idi ve onun vereceği sıkıntılar ne olursa olsun, bir ulusun vicdanında duyulmak gerekir; bu günahı bağışlatacak davranışlar da ulusça yapılmalıdır."*⁵⁷⁵

McCarthy'e göre; Yunanistan'daki Türklerin telef edilmesi, savaş zamanının olağan telafatı değildi. Türklerin hepsi, kadınlar ve çocuklar da dâhil olarak, Yunan çetelerince alınıp götürülüyor ve öldürülüyordu; tek istisna az sayıda kadın ve çocuğun köleleştirilmesi idi. Yunanlılar bazen ayaklanmanın, çöşkünü içinde ve eski efendilerinin şimdi alt edildiğini görmenin mutluluğu ile hemen (anında ortaya çıkan gelişmelerle, önceden tasarlanmış olmaksızın) öldürüyorlardı, ama çoğu kez işlenen cinayetler önceden tasarlanarak ve soğukkanlılıkla işleniyordu. Kasabaların Türk halkının tümü toplanıp kasabadan, uygun bir yere yürütülüyor ve orada kıyımından geçiriliyordu. Ayrıca bu işlenen cinayetleri sırf bir nefret patlaması olarak göstermekte doğru değildi. Bunlar hesaplı kitaplı eylemlerdi. Zira Yunanistan'daki Türkler, sadece Yunanlılara ait ve bağımsız bir Yunanistan yaratma amacına uzanan yolda bir engel olarak görülüyorlardı. Ayaklanmacılar, Yunanistan'daki Türklerin bağlılığının yeni bir Yunanistan'a değil, Osmanlı Devleti'ne yönelmiş olacağını, isabetle varsayıyorlardı. Bir Türk azınlığının varlığı, gelecekte Osmanlıdan yana duyguları bulunacak bir odak oluşturacaktı ve belki yine gelecekte Osmanlı'nın

⁵⁷⁵ Justin McCarthy, *age.*, s. 8

mukabil saldırısı için Yunanistan ayaklanmasına karşı bir beşinci kol görevi görecekti. Bu sorunları çözümlenecek çare hepsini kökten kazıyıp yok etme idi.⁵⁷⁶

İsyana katılan ve üç ciltlik bir Yunan tarihi yazan *George Finlay* ise aynı günleri şöyle tasvir ediyordu.

"Yüzlerce köydeki Türk aileleri yok edildiler. Erkeklerin, kadınların ve çocukların cesetleri rastgele köyün dışındaki evlere atıldı ve ateşe verildi. Bu hiçbir Hristiyan'ın, çukur kazarak bir imansızın cesedini gömecek kadar kendisini rezil etmek istememesinden kaynaklanmaktaydı."

Finlay'e göre, buna benzer olaylar Mora Yarımadasının her tarafında oldu. Yarımadanın her yerindeki Hristiyanlar ayaklanıyorlar ve Türkleri öldürüyorlardı. Yunanlılar, kalelere sığınmış olan Türklerin kale dışından ümitlerini kesmek amacıyla sığındıkları kaleleri ve tarlaları ateşe veriyorlar, mallarının ve mülklerinin tamamını yok ediyorlardı. 26 Mart 1821' den, o yılın 22 Nisan tarihine denk düşen Paskalya Bayramı'nın Pazar gününe kadar 10.000 ila 15.000 civarında kişinin hunharca öldürülmüş ve aşağı yukarı 3.000 civarında Türk köylüsünün yuvası yok edilmişti. Türklerin Yunanlılar tarafından yok edilmeleri, önceden hazırlanmış bir plan çerçevesinde gerçekleşmişti ve bu daha çok Filiki Eteryacılar ile edebiyat çevrelerindeki intikamcıların teşviki ile olmuştu. Mora ve çevresinde yaşayan Türkler pek az iz bıraktılar ve 1821 ilkbaharında ani olarak dünyanın haberi olmadan tümüyle yok edildiler."⁵⁷⁷

Yunanlıların yaptıkları katliamlar sadece karada değil denizlerde de devam ediyordu. 1821 yılının Nisan ayında, Çamlıca, Suluca ve İpsara adaları isyana katılmaya karar vermişlerdi. Bu adalılar aslen Hristiyan Arnavutlardı. Napolyon Savaşlarından sonra Fransa'nın Akdeniz'in doğusundaki etkinliği azalınca büyük bir deniz filosu ile Akdeniz ticaretinde söz sahibi olmuşlardı. İsyana katılınca Türk bayrağı taşıyan ticaret gemilerine saldırmaya başladılar. Birçok Türk ticaret gemisini ele geçirerek tayfalarını öldürdüler veya hasar vererek yağmaladılar. Bu korsanlar Müslümanları Mekke'ye götüren Hacı gemilerine de saldırarak yolcularını ve

⁵⁷⁶ Justin McCarthy, *age.*, s. 9-10

⁵⁷⁷ Mustafa Turan-Musa Gürbüz, *agm*, s.29

tayfalarını öldürdüler. İskenderiye'ye değerli taş ve mücevher taşıyan hazine gemilerini ele geçirdiler. Yakaladıkları bir Türk gemisindeki 55 gemiciyi büyük bir zafer kazanmış edası ile Çamlıca'ya götürmüşler ve sahilde yaktıkları büyük bir ateşte yakarak öldürmüşler tarif edilemez bir vahşete imza atmışlardı.⁵⁷⁸

Bundan sonra ikinci saldırı yine Çamlıcalılar tarafından gerçekleştirildi. Akdenizde yakaladıkları bir hacı gemisine saldırarak, gemideki yaşlı erkekleri ve kadınları merhametsizce öldürdüler; güzel kızları ise kendilerine köle yaptılar. Ailelerinin gözleri önünde küçük çocukları koyun gibi geminin güvertesinde boğazladılar.⁵⁷⁹

Yunanlılar Kalavitra'da başlattıkları isyanla birlikte kasaba dışında yaşayan Türkleri kolayca boğazlamışlar ve daha sonra kasabalara ve kalelere saldırmaya başlamışlardı. Bu saldırılar sırasında kasabalarda bulunan Avrupalı konsoloslar hatıratlarında bu korkunç günleri şöyle ifade ediyorlardı.

Balyabadra'da (Patras) bulunan Fransız Konsolosu Pouqueville 23 Mart 1821 tarihinde yapılan saldırı için şunları yazmıştı.

"Bu korkunç geceden sonra, tekrar aydınlığı görebileceğime inanmadım. Tükenmek bilmeyen çılgınlıklar. Yirmi bin nüfuslu bir şehir yok oldu. Yunanlılar Türk mahallesini ateşe verdiler. Yollar cesetlerle doldu. Başpiskopos Germanos büyük sorumluluk altında... Yunanlılar köylerden Patra'ya 'Türlere ölüm' naralarıyla geldiler. Camilerde haçlı bayrak dalgalanıyordu. Papazlar birçok Türk çocuğunu vaftiz ettiler. Vostiça'dan gelen Yunan ayanları şehre girdiler. Bunların önlerinde, ellerindeki her mızrakta beş Türk kellesi geçirilmiş olarak kendi adamları yürüyordu..."

İsveç'in Balyabadra (Patras) Konsolosu da 26 Mart 1821'de İstanbul'daki İsveç büyükelçisine göndermiş olduğu mektubunda

"Hemen hemen bütün Türk evleri tahrip ve talan edildi. Ayrıca birçoğu ateşe verildi." diyordu.

⁵⁷⁸ William St. Clair, *age.*, s.2

⁵⁷⁹ W.Wilson Phillips, M.A, *age.*, s. 66-67

İngiliz konsolos Philip Green ise:

“Şehirde karışıklık ve yağma hâkimdi. Türklerin evlerine girildi ve evler yağmalandı. Camiler ateşe verildi veya yakıldı...” demektedir.⁵⁸⁰

Yunanlılar 1821 yılının ağustos ayında Monemvasia kalesine dayandılar. Yunanlı isyancıların kasabayı kuşatmasından sonra kasabada büyük bir açlık baş gösterdi. Kalede yaşayanlar pamuk tohumu, deniz yosunu yemekten korkunç hastalıklara yakalandılar. Türkler Yunanlılara karşı yaptıkları hücumlarda kale dışındaki ölüleri alarak şehre yemek için götürüyorlardı. Ancak ne olursa olsun kasabayı teslim etmek niyetinde değildiler. Yunanlılar kısa bir süre önce denizde yakaladıkları 60 erkek ve kadını surların önünde tek tek öldürdüler.⁵⁸¹ İpsilantis bir subayı kaleye göndererek eğer Türkler teslim olurlarsa mallarına ve canlarına dokunulmayacağını ve Türklerin Anadolu'ya götürüleceğini söyledi. Antlaşmayı kabul eden Türkler kalenin kapılarını açtılar. Ancak kapılar açıldığında Yunanlı isyancıları durdurmanın imkânsız olduğu görüldü. İsyancılar Türklerin bütün mallarını yağmaladılar ve birçoğunu öldürdüler. Antlaşma gereği aldıkları 500 kadar Türk'ü de Anadolu kıyıları yerine hiçbir insanın yaşamadığı Ege Denizi'ndeki kayacıklara bıraktılar Türkler burada da açlık yüzünden kırılmaya başladılar; ancak canlı kalabilenler daha sonra Fransız tüccarlar tarafından kurtarıldılar.

Monemvasia'da yaşananların bir benzeri birkaç gün sonra Navarin'de yaşandı. Navarin'de yaşayan Türklere teslim olduklarında can ve mal güvenliklerinin sağlanacağı ve Türklerin güvenli bir şekilde Afrika'ya ulaştırılacağı garantisi verildi. Türkler anlaşmayı kabul edince kapının açılması ile birlikte Yunanlılar içeriye hücum ettiler. 2000 ila 3000 kişiye yakın Türk katledildi. Navarin'de hayatta sadece 160 Türk kalmış, bunlarda yerleşimin olmadığı bir adaya götürülerek açlığa mahkûm edilmişlerdi. Yaşanan bütün bu vahşet Yunan papazların gözü önünde gerçekleşiyordu. Kadınlar ziynet eşyası saklayabilirler diye tamamen soyuldular.

⁵⁸⁰ Mustafa Turan-Musa Gürbüz, *agm*, s..26-27

⁵⁸¹ Yunanlılar Monemvasia'yı kuşatınca kaledeki Türklere korku vermek için daha önce yakaladıkları Türk esirleri duvarların önüne getirmişler ve soğukkanlı bir şekilde öldürmüşlerdi. Yunanlılar daha sonra bu katliam metodunu kale kuşatmalarında kalede aç ve mahsur kalan Müslümanları korkutmak ve teslim zorlamak için kullanılmaya başladılar. (W.Wilson Phillips, M.A, *age.*, s.53)

Çıplak kadınlar denize atılıyor ve sonra üzerlerine kurşun yağdırılıyordu. Çocukları denizde boğuyorlar, bebekleri annelerinden kopararak kayalara vurmaları suretiyle öldürüyorlardı. Yarı çıplak bir şekilde canlı tutulan Müslüman kız ve erkek çocukları ise daha sonra fahişe olarak satışı çıkarılıyor; bazıları aklını oynatmış bir şekilde yıkıntılar arasında dolaşıp duruyorlardı.⁵⁸²

Yunan isyanında isyancıların karakteri her yerde sınırsız vahşilik ve insafsızlık idi. Katliamlardan biri de Vrachori'de yaşandı. Kasabada Hristiyan nüfusun yanında 500 müslüman, 200 de yahudi aile yaşamaktaydı. Buradaki Osmanlı birliğinde ise 600 Arnavut görev yapmaktaydı. 9 Haziran günü 2000 kişilik isyancı kaleyi kuşattı; ancak ilerleyen günlerde isyancıların sayısı 4000'i bulmuştu. Kaledeki Arnavut askerlerinin reisinin isyancılarla anlaşmasıyla Arnavutların kaleden silahları ve mallarıyla gitmelerine izin verilmişti. Arnavut askerler çıkınca da kasaba isyancılara kaldı. İsyancılar kasabaya girer girmez bütün Türklerin ve Yahudilerin evlerini yağmaladılar, değerli eşyalarını aldılar. Katliam önce Yahudilerin öldürülmesiyle başladı. Kadın, çocuk demeden Yahudiler öldürüldüler. Bunların bir kısmı Armatollere para vererek canlarını kurtarabileceğini düşünmüştü; ancak bunu gören isyancılar diğerlerinin de para sakladıklarını düşünerek bu zavallı kimselere işkenceye başladılar. Aynı mezalime Türkler de uğradı, sadece zengin birkaç aile sağ kalabilmişti. Onların sağ kalmasının sebebi de isyancıların canları karşılığında fidye almayı ummalarıydı.⁵⁸³

Çok geçmeden Mora'daki kentleri; surlar dışında başı kesik cesetlerin çürümesinden meydana gelen bir koku sarıyor, başıboş köpekler ve vahşi kuşlar cesetleri parçalıyor, içlerine atılan cesetler yüzünden kuyulardaki sular zehirleniyor ve dolayısıyla veba salgını baş gösteriyordu. Her yanda, iskeletleşmiş ve korku içinde bulunan Müslüman genç kız ve erkek çocuklar yarı çıplak bir biçimde inliyorlardı. Bu arada Navarin'de Yunanlardan birisi, 18 Türk'ü öldürdüğünü

⁵⁸² William St. Clair, *age.*, s.41-42

⁵⁸³ W.Wilson Phillips, M.A, *age.*, s. 57

övünerek açıklıyor; başka birisi 9 kadın ve çocuğu yataklarında bıçaklayarak nasıl öldürdüğünü anlatıyordu.⁵⁸⁴

Yunan isyanında en büyük katliam Tropoliçe kentinde yaşandı. Şehir 5 Ekim 1821 tarihinde Yunanlıların eline geçti. Yunan isyancılar kasabayı iki gün içinde tamamen hâkimiyetleri altına aldılar. 1.000'den fazla Türk öldürüldü. Avrupalı askerler yaşanan korkunç sahneler karşısında dehşete düşmüşlerdi. Esir alınanlar para sakladıkları düşünülerek dayanılmaz işkencelere maruz kalıyorlardı. Esirlerin ayakları ve kolları kesilerek ateşte yavaş yavaş kızartılıyor, hamile kadınların karınları yarıyor, çocukların başları kesiliyor ve köpeklerin başları kadınların bacakları arasına koyuluyordu. Cuma gününden pazara kadar bütün şehirde çığlıklar ve kahkahalar yankılandı. Bu vahşet içinde bir Yunan 90 kişiyi öldürdüğünü anlatarak övünüyordu. Şehirdeki Yahudiler de Türkler gibi sistematik işkenceden geçirildiler. Çoğunluğu kadın ve çocuk olan 2.000'e yakın Yahudi esir alınmış, soyularak şehrin dışına çıkartıldıktan sonra ve öldürülmüşlerdi. Öyle ki buralarda insan kemiklerinin yığınlarını 7 yıl sonra dahi görmek mümkündü. Birkaç hafta sonra aç Türk çocukları Tropoliçe'de yıkıntılar arasında umutsuzca dolaşıyorlar, acımasız Yunanlılar tarafından farkedildiklerinde ise ya tüfekte vuruluyor ya da bıçakla kesilerek öldürülüyorlardı. Başiboş köpekler için için yanan yıkıntılar arasında dolaşarak, öldürdükleri yerde bırakılanların çürümüş cesetlerini yiyorlardı. Şehir çürümüş ve yanık insan eti kokuları ile dolmuştu. Şehirdeki su kuyuları bile içine atılan cesetlerden zehirlenmişlerdi. Tropoliçe şehrinin yağmalanmasından sonra birçok Yunanlı zengin olmuştu. Mesela Yunanlı isyancı lideri Kolokotrones Tropoliçe yağmasında 52 at yükü ile para, silah ve mücevher toplayarak çok zengin olmuş ve parasını İyonya adalarındaki bankalara göndermişti.⁵⁸⁵

Nicola Jorga ise Tropoliçe katliamına dair şunları yazıyordu:

⁵⁸⁴ Salâhi R. Sonyel, Salâhi R. Sonyel, "Yunan Ayaklanması Günlerinde Mora'daki Türkler Nasıl yok Edildiler", **Bellekten**, C. LXII, S. 233, Nisan 1998, s. 113

⁵⁸⁵William St. Clair, **age.**, s. 45

“Mora'nın başkenti Tripoliçe'nin düşmesi, kuşatması çok uzun sürmüş olmasına ve büyük bir şöhret kazanmamalarına rağmen, Yunanlıları oldukça mutlu eden bir olaydı. Kuşatmayı kaldırmak üzere buraya gelen Bayram Paşa'nın emrindeki küçük orduya karşı kazanılan nihai bir zaferden (7 Eylül) sonra, Kethüda Mustafa teslim olmak istedi. Uzadıkça uzayan müzakereler sürerken - galip gelen Yunanlılar, müdafaa kıtalarını ve burada yaşayan insanları İzmir'e götürmek için 5 milyon akçe istiyorlardı - kale 5 Ekim'de beklenmeyen bir hücumla uğradı. Sadece Arnavutlar önerilen teslim şartlarına uygun olarak kurtulmayı başardılar. Tamamen çileden çıkmış Yunanlılar üç gün boyunca en vahşi Anadolu lularından bile daha vahşi bir biçimde ortalığı kana ve ateşe buladılar. Kadınların ve çocukların hayatlarını bile sadece fidye alabilecekleri durumlarda esirgediler. Liderlerden biri, Tropoliçe ve çevresinde öldürülenlerin sayısını 32 bin civarında tahmin ediyordu. Bu inanılmaz bir sayı, hatta Türklerin Osmanlı İmparatorluğu'nun tamamında canını aldıkları Hristiyanların çok çok üstünde bir sayı idi. Sadece Manya Prensi tek başına ganimetteki payını 20 katır ve iki deveye yükledi. Şehir "Paslı çivilere" kadar yağma ve talan edildi ve Tripoliçe'den sadece içinden dumanlar çıkan bir harabe kaldı. Ordu, zafer sarhoşluğunun tadını çıkartmak üzere derhal dağıldı.”⁵⁸⁶

Wilson Philips'de bu katliama eserinde yer vermiş, olanları şu ifadelerle aktarmıştı:

“Yunanların liderleri Tropoliçe'ye saldırmadan önce içerideki zengin tüccarlar ile pazarlıklar yaptılar. İsyancılar aldatılmaktan yağmadan pay alamamaktan korkuyorlardı. Şehir ellerine geçince fırtına gibi içeriye daldılar. Üç gün boyunca Tropoliçe'deki zavallı Türkler, bu vahşiler grubunun şehvetine ve zülmüne teslim edildiler. Ne yaş ne de cinsiyet yönünden bir ayırım yapıldı. Kadınlar ve çocuklar öldürülmeden önce işkenceden geçirildiler. Katliam o kadar büyüktü ki isyancı liderlerinden Kolokotrones'in kendisi bile kasabaya girdiğim zaman kale kapısından başlayarak atının ayakları hiç yere değmedi, demektedir. Kolokotrones'in zafer yolu Türk cesetlerinden bir örtüyle döşenmişti. İki gün sonra, Müslümanlardan sağ kalabilmiş perişan durumdaki insanlar, her yaşta ve

⁵⁸⁶ Nicolae Jorga, *age.*, s.230

cinsiyetten yaklaşık 2000 kadar kişi, çoğu kadın ve çocuk olmak üzere gaddarca toplanmış ve komşu dağlardaki vadilere götürülerek sığır gibi kesilmişti."⁵⁸⁷

Yunanlılar, Tropolice'de Türklere karşı yaptıkları katliamları doğal görece kadar canavarlaşmışlardı. *Mustafa Turan ve Musa Gürbüz* makalelerinde, Yunanların bu ruh halini Jule Verne'nin 1844 yılında yazmış olduğu eserinden alıntı yaparak şöyle dile getirmektedirler.

*"Yunanlıların Tripolice şehir merkezine saldırısıyla başlayan savaş, artık bir savaştan daha çok topyekûn öldürme ve yok etme şeklinde cereyan ediyordu. Bu yok etme kastının temel saikleri dini ve etnik konulardı. Müslüman ve Türk nefreti bu kıyımların merkezinde yer almaktaydı. Bu nefret o derece ileri gitmişti ki, Türk ve Müslümanlarla ilgili nefret içeren hakaretamız sloganlardan başka Yunanlıların tarihi hafızalarında sakladıkları bazı unsurları da kullanıyorlardı. Jule Verne bu kuşatma sırasında Yunanlılarda hâkim olan Türk algılamasını da şu cümle ile ifade etmektedir: "Ayrılıkçılar (Yunanlılar) Türkleri "alçak Farşlar" olarak görüyorlardı." Neticede öldürdükleri insanlar belleklerinde sakladıkları ırken ve dinen kendilerinden olmayan düşmandı. Bu insanlar aslında yok edilmeyi çoktan hak etmişlerdi!"*⁵⁸⁸

Tropolice katliamına şahit olan bazı Avrupalılar bu vahşet karşısında şaşırılmışlar ve Mora'yı terk etmek istemişlerdi. Bu Avrupalılardan biri olan Thomas Gordon, Tropolice'ye 14 Ekim'de ulaştığında gördüklerinden ve duyduklarından tiksiniş ve Yunanlıların hizmetinden çekilmişti.⁵⁸⁹ Almanyalı Yunan dostu genç Doktor Wilhelm Boldemann ise gördüklerinden sonra zehir içerek intihar etmişti.⁵⁹⁰

1822 Ocak ayının sonuna doğru, Akrokorinth kentinde 1500'den çok Müslüman asilere teslim olmayı kabul etmiş; ama Kolokotronis ve öteki asi önderlerin adamları tarafından korkunç bir şekilde öldürülmüşlerdi. Bu kanlı olaylar,

⁵⁸⁷ William St. Clair, *age.*, s. 61

⁵⁸⁸ Mustafa Turan-Musa Gürbüz, *agm.*, s.31

⁵⁸⁹ Douglas, Dakin, *British and American Philhellenes* (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.46

⁵⁹⁰ Salâhi R. Sonyel, *agm.*, s. 113

daha sonra bir Alman subay tarafından, “*Güzel Müslüman kadınların canları bağışlanıyor, ama köle olarak satılıyordu. Bu satışlardan sağlanan paralar, Mavrokordotos gibi asi elebaşlarının cebine akıyordu. Mavrokordotos, kadınları bir İngiliz gemisinin kaptanına satıyordu.*” şeklinde anlatılıyordu. Türk kadınlar, yaşa ve güzelliğe göre 30 ile 40 kuruş arasında satılıyordu.

Brengeri adlı İtalyan gönüllü, Korent’e gitmeden önce yolda bir Türk cesedine rastlıyor biraz sonra da onun karısıyla yavrusunu canlı ama aç buluyordu. Yardım etmek üzere kendisi ve arkadaşları kadına biraz para veriyorlar; ama daha oradan uzaklaşırken bazı Yunanlıların, kadınla yavrusunu öldürerek parayı çaldıklarına tanık oluyorlardı. Brengeri, Korent kırımı sırasında bazı Yunanlıların bir Türk ailesini öldürmeye çalıştıklarını görüyor; Türk’ün karısını öldürmeden önce peçesini yırtarak, yüzünü görmeye uğraşıyorlarken kadın bağışlamaları için yalvarınca Yunanlılar da 50 kuruş karşılığında onu öldürmekten vazgeçiyorlardı. Akrokorinth’de, teslimden sonra sahile doğru yürümekte olan bir Türk çift çocuklarını taşıyamayacak kadar aç ve cılız olduklarından yavruyu bir Yunanlıya uzatıyorlar, o da bir kama çekerek anne ve babanın gözleri önünde yavrunun kafasını kesiyor ve onu önlemek isteyen bir Alman subaya, Türklerin yetişip büyümelerine engel olmanın hayrından bahsediyordu.

1822 yılı yazına dek Yunan ayaklanması 50.000 den çok Türk, Yunan, Arnavut, Musevi ve öteki milletlerden kişilerin hayatına mal olmuştu. Binlerce kişi de kölelik veya yoksulluk seviyesine düşürülmüştü. Doğrudan doğruya yapılan karşılıklı çarpışmalarda, buna oranla pek az kişi ölmüştü. Bu sözde “*Yunan bağımsızlık Savaşı*”, bir savaş olmaktan çok “*fırsatların silsilesi*” haline gelmişti. Zira öldürülen Türklerin ve asi Yunanların çoğunluğu asker değildi, sivil kişilerdi. Kurbanlar, ayrı ayrı yerlerde mensup oldukları cılız toplumların kefarecini ödüyorlardı.⁵⁹¹

Yunanlı isyancılar o kadar başıbozuk ve hayâsızdılar ki onlar için isyan bağımsızlık amacıyla değil; hırsızlık, yağma ve soğukkanlılıkla adam öldürmek kastıyla yapılmış gibiydi. 1822 yılı yazında Türk ordusu Korent’de belirince,

⁵⁹¹ Salâhi R. Sonyel, *age.*, s. 114-115

Argos'ta kurulmuş olan sözde Yunan yönetimi panik içinde sahile doğru çekilmeye ve gemilerle uzaklaşmaya çalışıyor; tüm Argos ovasında binlerce Yunanlı göçmen de onları takip ederken Manyalı isyancılar bu kaçış sırasında bizzat kendi ırkdaşlarını soymaya uğraşıyorlardı.

1822 yılı Aralık ayı geldiğinde Yunanlılar Anabol'a (Nauplia) saldırdılar. Uzun süreden beri Yunanlılarla kuşatılmış olan bu kentin sokaklarında açlıktan ölen çocukların cesetlerine sık sık rastlanıyor; iskeletleşmiş kadınlar, çirkefler arasında yiyecek bulmaya çalışıyorlardı. Anabolu kuşatması sırasında kentte hazır bulunan Avrupalı gönüllülerden Kotsch adlı bir Alman subayın anlattığına göre Türklerle ilişki kurduğu sanılan bir Yunan papazın parmakları isyancılar tarafından kırılıyor ve tırnakları yakılıyordu. Daha sonra Yunanlılar tarafından üzerine kaynar su dökülüyor; boğazına kadar toprağa gömülerek sineklerin saldırısına uğraması için yüzüne pekmez sürülüyordu. Papaz, bu halde altı gün can çekiştikten sonra ölüyordu. Kentten kaçmaya çalışan bir Musevi, büsbütün çıplak bırakılarak organları kesiliyor; bu şekilde kentte dolaştırıldıktan sonra asılıyordu.

Anabolu kenti 12 Aralık'ta Yunanlılara teslim olunca korkunç bir kıyım başlıyor, asiler öldürülenlerin kafalarını bir piramit gibi diziyorlardı. Bu sırada Hamilton'un kaptanlığını yaptığı Cmbrian adlı İngiliz savaş gemisinin limana gelişi, kentin Müslüman ve Musevi sakinlerinden bazılarını ölümden kurtarıyordu. Kentte yapılan yağmada aslan payını Yunanlı isyancılar alıyorlar, Avrupalı subaylara da ödül olarak iki veya üç Türk kızını veriyor; onlar da bu kızları Atina'ya götürerek konsoloslara satıyor; konsoloslar ise kızları Anadolu'ya sevk ederek kurtarıyorlardı. Misolonghi açıklarında karaya oturan bir Türk gemisinde kendi ülkelerine dönmekte olan 150 Arnavut, Mavrokordotos'un vermiş olduğu söz üzerine teslim oluyor; ama isyancı önderlerden biri tarafından paraları çalındıktan sonra hepsi de öldürülüyordu.⁵⁹²

Mora'da yapılan bu katliam Avrupa'dan Mora'ya gönüllü Yunanseverleri hayal kırıklığına uğratmış ve onların Yunanlılardan nefret etmelerine sebep olmuştu. Birçok Avrupalı gönüllü Tropolice katliamına şahit olduktan sora Avrupa'ya

⁵⁹² Salâhi R. Sonyel, *age.*, s. 116-117

dönebilmek amacıyla para bulmak için silahlarını satmaya başlamıştı. Avrupalıların üniformaları da aynı sebeple pazarlarda satılıyordu.⁵⁹³

Prusya'dan isyanın başlaması ile birlikte 1821 ilk olarak isyancılara katılan bazı subaylar 1822 yılında Korent'te (Gördüs) Yunanlıların vahşetini gördükten sonra Marsilya'ya dönmüşlerdi. Bu askerler isyana katılacak olan Avrupalı gönüllüleri uyarmaya çalışıyorlardı. İsyan'daki deneyimlerini anlatan bazı broşürler de basmışlardı. Marsilya'da birçok yerde bu broşürleri bulabilmek mümkündü. Broşürlerde "Siz Yunanistan'a gittiğinizde sadece üzüntü, ölüm ve nankörlük bulacaksınız, size Almanya'da ve İsviçre'de söylenenlere inanmayın; fakat bu yaşlı askere inanın" gibi cümleler vardı. Başka bir Prusyalı asker de Marsilya'ya döndükten bir yıl sonra deneyimlerini bir kitap basarak anlatmıştı. Bu kitapta Avrupalı genç Yunanseverler şöyle uyarılıyordu. "*Ben bu ülkeden ayrıldığımda 12 yıllık topçu subaylığımla Yunanlılara yardım edebileceğimi düşünmüş ve kısa sürede terfi edebileceğimi hayal etmişim. Yunanlıların babalarının büyüleyici tarihlerini okumam, onların bozulmuş çocukları ile ilgilenmem için bir tılsım oldu bana ve kendime şöyle söyledim. 'Troya kuşatmasındaki kahramanların Achilles'in emrinde savaşmaya gideceksin.' Fakat artık eski Yunan yok. Kör bir cahillik Solon'a, Socrates'e, Demosthenes'e galip gelmiş. Barbarlık Atina'nın kanunlarının yerini almış. Yunanlılar şerefli ve cazip sözleri sadece gazetelerde var.*"

Bir başka Prusyalı subay ise Tropoliçe'de Yunanlıların yapmış oldukları katliamı şehrin istila edilmesinden aylar sonra şöyle açıklıyordu. Troya kraliçesi kadar güzel genç bir Türk kızı Celocotrenes'in yeğeni tarafından ateş edilerek öldürüldü. Bıçaklanmış Türk gençleri iplerle sürüklenerek hendeklere kayalıklara atıldı. Bazı Türkler canlı canlı yakıldı. Türk çocuğunun yavaş yavaş ateşte yanması anne ve babasına zorla izlettirildi. İpsilantis ise Avrupalılardan utanarak çaresizce bu barbarlıkların savaşın bir gerçeği olduğunu anlatıyordu.⁵⁹⁴

⁵⁹³ William St. Clair, *age.*, s. 46

⁵⁹⁴ William St. Clair, *age.*, s. 76-77

Yunanlıların Mora'da Türklere uyguladıkları vahşeti en iyi tasvir eden yazarlardan biri de *David Howarth* idi. Howarth yazdığı "*Yunan Macerası*" (The Greek Adventure) eserinde Türklere karşı yapılan soykırımı tüm çıplaklığı ile gözler önüne sermekteydi. Howarth'ın eserinden aldığımız bu kısa bölüm bile bizlere vahşetin büyüklüğünü göstermeye yetecektir.

"Yunanistan'da isyan başladığında Osmanlı ordusunun ne isyancıları ezmek için ne de bölgedeki Müslümanları korumak için bir hazırlığı yoktu. Fakat Yunanlılar isyan için silahlanmışlar bütün papazlar ve yerel kaptanlar Tropoliçe'ye yola çıkmışlardı. Her bir Yunanlı da ister din görevlisi ister köylü veya hırsız olsun bir silah, kılıç veya buna benzer bir savaş aracı bulunuyorlardı. Yunanlılar isyan için kararlıydılar. Bu şartlar altında 1821 baharında isyan bir anda patladı ve isyan ateşi bir anda her yeri sardı. Hiç kimse ilk olarak Türklerin nerede, niçin ve kim tarafından öldürüldüklerini söyleyemez. İlk kayıtlara göre isyanın liderliğini kilise yaptı. Yunanlıları savaşa çağıran ilk sebepler din adamlarının katılması ile kutsal dini bir görev olarak görülmesi söylenebilir. Osmanlı valisi Mora'daki patrikleri Tropoliçe'ye davet etmişti. Bu daveti alanlardan biri de Patrik Germanos idi. Germanos Tropoliçe yolunda iken Haghia Lavra Manastırı'nda durdu. Tereddütte kalmıştı ya Tropoliçe'ye gidecekti ya da gitmeyerek sonuçlarına katlanacaktı. Bu sırada Tropoliçe'den bir arkadaşından mektup aldı. Mektupta arkadaşı Germanos'u uyarıyor buraya gelen patriklerin ya hapse atıldığını ya da öldürüleceğini söylüyordu. Bunun üzerine Germanos 25 Mart'ta haçını havaya kaldırdı ve tüm Yunanlıları orduya çağırırdı. Germanos yanındakilerle birlikte Balyabadra'ya (Patras) yola çıktı. Balyabadra'da yaşayan Türkler dağlardan büyük bir kalabalığın şehirlerine doğru geldiğini duyunca kendilerini, korumak için şehrin kalesine çekildiler. Germanos'un başını çektiği grup daha şehre girmeden şehirde yangınlar çıktı hristiyanlar ile Müslümanlar caddelerde birbirlerini öldürmeye başladılar. Germanos şehirde bir aziz gibi karşılandı ve kalenin alınması isyancıları moral olarak güçlendirdi. Yunanlılar şehirdeki boş Müslüman evlerini yağmalamaya başladılar, şehrin meydanına büyük bir haç diktiler. Germanos'un ağzından çıkan "Hristiyanlara barış, Konsoloslara saygı, Türklere ölüm" sözleri bundan sonra Mora'da yaşanacaklar için bir işaretti. Balyabadra'da bu kaos iki hafta sürdü. İki

hafta sonra Balyabadra (Patras) korkunç bir yıkıntıyı andırıyordu. Buradan kaçabilen çok az sayıdaki Türk bir daha bu şehre geri dönmedi.

Yunanlıların herhangi bir ayaklanma planı yoktu. Ülkedeki Yunanlılar ayaklanmış Müslüman komşularını katletmişlerdi. Bu katliamı belki Hristiyanlık adına ya da özgürlük adına veya sadece hırsızlık için yapmışlardı. Belki de öç almak için, kilisenin kıskançlığından veya kişisel kinleri sonucu yapmışlardı. Bu katliamlara başladıktan sonra sebep aramalarına gerek yoktu. Hepsi çılginca kana susamış bir canavar gibi öldürüyorlardı. 1821 yılının Mart ayında 25 bin Müslüman erkek, kadın ve çocuğun Mora'daki kalelerin dışında çitliklerde yaşadıkları biliniyordu. Nisan ayı geldiğinde Paskalya (Easter) şenlikleri yapılırken bunlardan hiç kimse hayatta kalmamıştı. Çok az bir Müslüman kalelere kaçabilmişlerdi ve onlarda aç durumdaydılar. Öldürülenlerin cesetleri çiçeklerin arasına atılmışlardı. Yaz mevsimi geldiğinde buralarda kuruyup çürüdüler. Patrik Germanos ve diğer kilise görevlileri de bu soykırıma şahitlik ediyorlardı. Mora'daki isyancı liderler de Petrobey emrindeki Manyalılarla Kalamata şehrine saldırmış şehirdeki bütün Müslüman erkekleri öldürmüşlerdi. Köydeki genç kadın ve çocuklar sürüler halinde satılmak veya köle yapılmak için alınmıştı. Bu katliam sonrasında 24 papaz ve binlerce isyancı, nehrin yanındaki kilisede toplanarak gözyaşları içinde ilahiler söylediler.⁵⁹⁵

“...Kalamata şehrinin düşmesinden sonra Yunanlılar diğer kaleleri kuşatmışlar ve onların açlığa yenik düşmelerini beklemeye başlamışlardı. 1821'de dokuz kale halen Türklerin elinde idi. Ayrıca hepsi deniz kıyısında olan bu kaleler; Mora'nın doğu kıyısında Nauplia ve Monemvasia, güney batıda Koron, Moton ve Navarin, kuzeyde Balyabadra (Patras), Rhion ve Korent'in idi. Anakarada sadece Tropolice Türklerin elinde kalmıştı. Türkler bir kuşatmaya veya açlık tehlikesine karşı hazırlık yapmadıklarından kuşatma altında kalınca büyük zorluklar yaşıyorlar ve sonunda bu saldırılar Yunanlar tarafından yapılan katliamlar ile son buluyordu...”

⁵⁹⁵ David Howarth, *age.*, s. 26-30

Türklerin elinde kalan kalelerden ilk olarak Monem Vasia şehri düştü. Bu kent ve kalesi denizden yükselen yalçın kayalar üzerine kuruluydu. Şehir anakaraya sadece bir köprü ile bağlantıyordu. Petrobey kalenin anakara ile ilişkisini kesmiş, Yunan korsanlar da denizden bir yardım gelmesini önlemek için tedbirler almışlardı. Kentteki Türkler asker, devlet görevlisi, tüccar ve bunların aileleri ile çevreden şehre sığınanlardı. Kentte yiyecek sıkıntısı çoktu ve insanlar deniz yosunları yiyorlardı. Açlık öyle bir seviyedeydi ki bazen kaledekiler bir insan cesedi ele geçirip kaleye getirebilmek için umutsuzca kaleden dışarıya fırlıyorlardı. Fakat eğer Manyalıların eline geçerse başlarına nelerin geleceğini de biliyorlardı. Kaleyi kuşatan Manyalılar ve diğer hırsız çeteleri Türkleri boğazlamak, ırzlarına geçmek ve mallarını soymak için sabırla beklemekteydiler. İpsilantis şehre bir elçi göndererek eğer teslim olurlarsa canlarına dokunulmayacağını, gemilere bindirilerek Türkiye sahillerine bırakılacaklarını bildirdi. Türkler gemiler bindirilerek Türkiye sahillerine bırakılacaklardı. Buna inanan Türkler isyancılar ile anlaştilar. Kalenin kapıları açılmadan önce 500 Türk gemilere bindirildi; fakat kalenin içinde kalan binlerce Türk kapılar açılır açılmaz Manyalıların saldırısına uğradı; malları yağmalandı ve öldürüldüler. Bu olay Avrupa'ya Yunanlıların bir diğer mucizesi olarak rapor edildi. Aslında bu İpsilantis'in ve Manyalıların başarısıydı; ancak kesinlikle askeri bir zafer değildi. Bazı raporlara göre Monemvasia'dan gemilere bindirilen 500 Türk hiçbir zaman Anadolu'ya ayak basmamıştı ve gemilerde öldürülmüştü. Bir diğer iddiaya göre ise korsanlar onları bir adaya bırakarak açlığa ve ölüme terk etmişlerdi. Fakat daha sonra bir Fransız gemisi hayatta kalabilmeyi başaran çok az sayıdaki Türk'ü adadan alarak Anadolu'ya götürmüş ve hayatını kurtarmıştı.

Düşen ikinci kale Navarin Kalesi idi. İpsilantis yine kuşattığı Navarin kalesine bir temsilci göndermiş, eğer kaledeki Türkler teslim olurlarsa kendilerini Afrika sahillerine götürüp serbest bırakacağını bildirmişti. Elçi bunları söylerken belki inandırıcıydı; lakin ondan başka kimse bu antlaşmada küçücük de olsa bir dürüstlük olduğuna inanmıyordu. Antlaşmayı yapan bir Yunan, bir İngiliz albayına antlaşmanın tek nüshası olduğunu onu da imha ettiğini ve artık kimsenin böyle bir antlaşma olduğunu ispat edemeyeceğini söylemişti. Türkler bu antlaşmaya inandılar ya da başka şansları olmadığı için antlaşma şartlarına uyacaklarına dair söz vererek kalenin kapılarını açtilar. Yunanlılar kapılar açılır açılmaz kaleye hücum ettiler ve

2000'den fazla kişiyi öldürdüler. Orada bulunan bir papaz Türk kadınlarının nasıl soyularak denize götürüldüklerini ve denize atılarak üzerlerine silah sıkıldığını, bebeklerin denize atılarak nasıl boğulduklarını ya da dövülerek nasıl kayalıklarda öldürüldüğünü görmüştü. Yunanlılar; kurbanlarının kollarını ve bacaklarını kesmekten mutlu oluyorlar, düşmanlarının kestikleri başlarını toplayarak piramit kuleler inşa ediyorlardı. Aylar sonra Navarin'e deniz yoluyla giden gönüllüler şehrin hala cesetler ile dolu olduğunu, köpeklerin ve kuşların duvarlarda çürümüş insan parçalarını yediklerini görmüşlerdi. Yunanlılar ise gelen yeni yabancıları etkilemek için öldürdükleri insan sayılarını ve nasıl yaptıklarını anlatıyor ve cinsel arzularını tatmin etmek için öldürmedikleri yarı çıplak korkunç bir şekilde yıkıntılar arasında dolaşan erkek ve kız çocuklarını onlara ikram etmeye kalkıyorlardı. Navarinden sonra Yunanlıların saldırdıkları kasaba Tropolice idi. Tropolice o bölgenin en büyük ve zengin şehri idi. Bu şehri ele geçirmek için bütün isyancı liderleri toplanmışlardı. Petrobey, Kolokortones, Sulucalı (Spetsialı) korsan Bouboulino ve İpsilantis oradaydı ve hepsinin niyeti de şehrin zenginliklerini yağmalamaktı. Tropolice kuşatmasına katılan birçok Avrupalı Yunansever kuşatma başladığında kendilerini şaşkınlığa uğratan olaylara şahit oldular. Öyle ki çevresi tamamen sarılmasına rağmen şehre karşı herhangi bir top atışı olmamıştı. Çünkü Yunanlı çete reisleri Tropolice kenti içindeki zengin Türkler ile bir pazarlık içine girmişlerdi. Türklerin canlarına karşı değerli eşyalarını alıyorlardı. Zira yağma başladığında bu kadar ziynet eşyasını bulamayabilirlerdi ve daha şehre girmeden yağma başlamıştı. Ancak Yunanlılar verdikleri hiçbir sözü tutmayacaklardı. Aslında zengin bir İskoçyalı olan, Ortadoğuyu tanıyan, çok güzel Yunanca konuşan ve Yunanlara yardım etmek için isyana katılan Thomas Gordon da o sırada Tropolicede idi. Ancak Gordon yazmış olduğu tarih kitabında Tropolice'de Yunanlıların Türklere karşı yapmış olduğu vahşeti açıklamaya cesaret edememişti. Fakat daha sonra, belki de bu utanç verici sahnelerin tarihten silinmemesi için gördüğü sayısız vahşet görüntüsünden bir kaçını anlatmıştı. Onun yazdığı şu satırlar bile vahşetin derecesini anlatmaya yetecektir. İki gün içinde Tropolice'de 10 bin insan öldürülmüş ve bu öldürülenlerin çoğu kafaları, kolları ve bacakları kesilerek parçalanarak can vermişlerdi. Tropolice'ye saldıran binlerce Yunanlı yağma ettikleri malları saklamak için köyelerine dönmüşler ve bu yağmacıların çoğu zengin olmuştu. Tropolice'de sağ kalan Türkler ise köle edilmişlerdi. Ancak o kadar çok köle vardı ki köle pazarlarında fiyatlar çok düşmüş

*ve elinde kimse köle bırakmak istemez hale gelmişti. Bütün Yunanlı liderler yağmadan paylarını almışlar ancak aslan payını Kolokotrones kapmıştı. Kolokotrones buradan yağmaladığı paralarını İyonya adalarındaki bankalara göndermişti.*⁵⁹⁶

Yunanistan tam bağımsızlığını kazanmadan çok kısa süre önce 1823’de misyonerlik faaliyetlerinde bulunmak amacıyla bu ülkeyi ziyaret eden ve gözlemlerini de kaleme alan Rufus Anderson; taraflı bakış açısına rağmen bölgede isyan esnasında yaşananlar ile bittikten sonraki durum hakkında önemli bilgiler vermektedir. Yazar güvenilir Yunanlı otoritelere dayandırdığı eserinde; isyan öncesinde Mora’da 80 bine yakın Türk’ün yaşadığını, 1829 itibarıyla yok edilmek ve sürülmek suretiyle bunlardan hiçbirinin kalmadığını belirtmektedir. Anderson, ayrıca bölgede bazılarını Yunanlılardan duyduğu ve bazılarını kendisinin tespit ettiği Türklere ait kemik yığınlarından da bahsetmektedir. Mesela, 1822’de Korent ile Balyabadra (Patras) arasındaki bölgede Türklerin korkunç bir açlığın pençesine itildiğini, ölenlerin kemiklerinin halen yol kenarlarında olduğunu bizzat gördüğünü yazmıştır. İsyandan önce Korent’te 1000 Yunan ile 300 Türk evinin bulunduğunu, Türk evlerinin yağmalanarak perişan edildiğini ve idareci Kamil Bey’in sarayından başka Türklere ait çeşme, hamam ve bahçeleriyle birlikte evlerin yerle bir edildiğine de şahit olmuştur. Burada bulunan 3 camiden sadece birinin kible tarafı ayakta kalmıştı ve camiler kurşun delikleriyle doluydu. Anderson, bu görüntüler karşısında Yunanlıların Müslümanların dininden ne kadar nefret ettiğini anladığını yazmaktadır. Bölgedeki Türk arazilerinin şimdi Yunanlılar tarafından işlendiğini aktaran yazar, Anabolu’ya geldiğinde gördükleri karşısında da şaşkınlığını gizleyemediğini; zira savaştan önceki durumunu bildiği Anabolu’da nüfusun çoğunluğunu oluşturan 4000 Türk’ten bir kişi dahi kalmadığından bahsetmektedir. Anabolu’nun tesliminden sonra isyancı lider Gribas’ın kasabaya yaptığı saldırılara ve Yunanlıların Türk mallarına dönük aşırı çapulculuklarına rağmen, binaların hala iyi durumda olması ise Anderson’u hayrete düşüren başka bir nedendir.

⁵⁹⁶ David Howarth, **age.**, s. 55-60

Anderson Tropolice katliamına çarpıcı sözlerle değinmekte; aslında haklı gördüğü Yunan isyanının, bu olay ile karalanarak gölgelendiğini belirtmektedir. Anderson katliamdan önce Tropolice'deki 4500 evden yarısının Türklere ait olduğunu tespit ettiğini; ancak kısa sürede Mora'nın her yerinden kendini güvende hissetmeyen Türklerin ve Yahudilerin buraya akın etmesiyle şehrin dolup taşıdığını da yazmaktadır. Yunanlılar tarafından Tropolice'nin ele geçirilişi ve sonrasında olup bitenlerin örtbas edilmesini eleştiren Anderson'un görüşüne göre; Yunanlıların karakterlerine ve insan doğasına uygun olan bu köle savaşı, (eserinde Yunanların 400 yıl boyunca Türklerin boyunduruğunda köle olarak yaşadığını sıklıkla vurgulamaktadır) Tropolice'de yaşanan bütün aşırılıklarla lekelenen korkunç manzarasının görmezden gelinmemesi gerekmektedir.

Kalavitra kasabasındaki 100 Türk evinin yıkılışını, Balyabadra (Patras) Piskoposu Germanos'un emriyle evlerin ve iki caminin yıkılışını eserinde nakleden Anderson, Balyabadra'da (Patras) kazanılan zaferin de Yunanlara cesaret verdiği düşüncesindedir. Ayrıca 1821 Ağustos'unda Navarin'in Yunanlıların eline geçmesinden sonra şehrin yağmalandığını ve Türklere karşı büyük bir katliamın yapıldığını yazan Anderson'un bir diğer tespiti de Yunanlıların sadece eskiden kilise olup camiye çevrilen yapıları sağlam bıraktığı; ancak bunları camiden tekrar kiliseye çevirdikleriydi.⁵⁹⁷

Yunanlılar isyan süresince amaçlarına ulaşmışlar Mora'da Türk bırakmamışlardı. Bu vahşet ve katliam iki ülke arasında yüzyıllarca sürecek olan anlaşmazlıkların da psikolojik temelini oluşturacaktır.

10- İsyanın İlk Yıllarında Avrupalı Devletlerin Tepkileri

6 Mart 1821 tarihinde Aleksandr İpsilantis'in Eflak ve Boğdan'da başlattığı isyanın Avrupa'daki gelişmelerden kopuk olarak değerlendirilemeyeceği bir gerçektir. Çünkü Balkanlarda çıkan her isyan, Avrupa'nın büyük devletleri tarafından kendi çıkarlarının korunması ve/veya geliştirilmesi için kullanılmaya çalışılıyordu. Ancak Yunan isyanı Avrupa'nın etkin diplomatik merkezleri için zamansız ve beklenmedik bir gelişme oldu. Zira Avrupa'nın büyük devletleri, kıtada

⁵⁹⁷ Ali Fuat Örenç, *age.*, s. 111-112

devletlerarası sınırları ve dengeleri değiştiren yerleşik rejimleri tehdit eden Fransız Devrimi ve Napolyon Savaşlarına karşı birlikte verdikleri mücadelenin ardından ancak eski düzeni yeniden tesis edebilmişlerdi. Avrupa siyasi konjonktürü dengesini henüz bulmuş olduğundan; artık devrim ruhu taşıyan veya onu çağrıştıran ufak bir kıpırdanmaya dahi tahammül edemiyordu. Bu tür gelişmelere bir daha meydan vermemek amacıyla atılan muhafazakâr nitelikli diplomatik adımlar ve önlemler büyük devletlerin bu konudaki ortak kaygısının da bir yansımasıydı⁵⁹⁸

Avrupa'daki kurulmak istenen dengelerin ilk temelleri 1815 yılında imzalanan Viyana Antlaşması ile atıldı. Bu antlaşma ile büyük devletler⁵⁹⁹ *“Avrupa’da çıkacak bütün olaylarda birbirlerine yardım ve destek vereceklerini... dini, barış ve adaleti koruyacaklarını”* ilan ettiler. Viyana kongresinde alınan bu kararlar için Avusturya başbakanı Metternich’e en büyük desteklerden birini Yunanlıların isyana başlamadan önce yardım bekledikleri Rus Çarı Alexandr vermişti.⁶⁰⁰ Viyana Kongresi ile Avrupa’nın monarşik yönetimleri Napolyon Savaşlarından sonra bütün Avrupa’ya yayılan ve XIX. yüzyıl boyunca Avrupa’nın dengelerini altüst edecek milliyetçilik ve liberalizm⁶⁰¹ akımlarının etkilerinden korunmak istiyorlardı. Bu amaçla Avrupa’nın beş büyük devleti dönemsel kongreler yapmaya karar verdiler. Bu kongreler ile büyük devletlerarasında bir denge sağlanacak ve bunlardan hiç birinin tek başına Avrupa’nın büyük bir bölümü üzerinde egemenlik kurmasına izin verilmeyecekti.⁶⁰² Viyana Kongresi’nden sonra;

⁵⁹⁸Erdal Çetintaş, **agm.**, s.84

⁵⁹⁹Viyana kongresine katılan ve Avrupa’nın büyük Devletleri olarak ifade ettiğimiz ülkeler İngiltere, Fransa, Prusya, Avusturya ve Rusya idi.

⁶⁰⁰ Paul Constantine Papas, **agm.**, s.15

⁶⁰¹ On dokuzuncu yüzyılda Avrupa’nın evrimini yönlendiren başlıca iki güç ulusçuluk ve liberalizm idi. İngiltere ve Fransa, ulusçuluk düşüncesine sempati ile bakmaktaydı. Çünkü bu güç onların varlığına herhangi bir tehdit oluşturmamaktaydı. Avusturya ise ulusçuluk düşüncesine hoşgörüyü yaklaşamazdı; çünkü bu düşünce Habsburg İmparatorluğu’nu parçalayıcı bir etkiye sahipti. Orta Avrupa’ya egemen devlet Avusturya’ydı ve ulusçuluk gücü, kendini özellikle orta Avrupa bölgesinde hissettirmekteydi. Rusya Balkanlar dışında, ulusçuluk düşüncelerinin ve hareketlerinin karşısında yer almıştı. Rusya, Osmanlı Devleti’ni egemenliği altındaki Balkan halklarının özgürlük savaşına olumlu bakmaktaydı. Bu durum Rusya’nın genişleme politikası ile uyum içinde idi. Prusya’da Avusturya ve Rusya gibi Avrupa’nın tutucu kanadında yer almaktaydı. Liberalizm akımı ise parlamenter hükümet biçimini desteklemekteydi. (Hüner Tuncer, **19. Yüzyılda Osmanlı-Avrupa İlişkileri (1814-1914)**, s. 18-19)

⁶⁰² Hüner Tuncer, **19. Yüzyılda Osmanlı-Avrupa İlişkileri (1814-1914)**, s. 12

1818 yılının sonbaharında Aix-la Chapelle Konferansı, 1820’de Troppau, 1821’de Laibach ve 1822 yılında Verona⁶⁰³ konferansları bu amaca hizmet etmek için düzenlendi. Büyük güçler bu konferanslarda aralarındaki bazı spesifik konular üzerinde antlaşmaya vardılar. O dönemde bu metodun Avrupa’daki güç dengelerinde istikrar sağlayacağına inanan birçok devlet adamı ülkelerinde güçlü konumlardaydı. Bu kongrelerde devletler birbirlerine karşılıklı koruma garantileri vererek, isyancılara destek vermeyeceklerini belirttiler. Böylece kongrelerde alınan kararlar ile Avrupa için genel hukuk kurallarının çerçeveleri çiziliyordu.⁶⁰⁴

Yunan ayaklanması 1821’de Boğdan’da başladığı sırada, 1820’de İtalya’da başlayan devrim hareketlerini görüşmek üzere düzenlenen Laibach Kongresi toplantı halindeydi. Her türlü devrimci harekete karşı müdahale kararı alan büyük devletler Yunan isyanını da meşru otoriteye karşı başlatılan bir devrim olarak değerlendirdiler. Bununla birlikte, isyana karşı ortak bir müdahaleden bahsedilmeden sadece isyanın tanınmadığı açıklandı ve Osmanlı Devleti’nin sorunu kendisinin çözmesi gerektiği şeklinde bir karar alındı.⁶⁰⁵ Kongrede bulunan ve Balkanlardaki Ortodoksların hamiliğini yapan Rus Çarı Aleksandr’da kongrede alınan kararlara uyararak, Aleksandr İpsilantis’in bu isyan girişiminden dolayı lanetlenmesi gerektiğini söyleyerek Aleksandr İpsilantis ve kardeşlerini Rus ordusundan attı. Rus Dışişleri Bakanı Kapodistrias’ın kaleme aldığı belgede: “*Romen prensliklerine büyük bir gücün himayesini vaat etmeye nasıl cûret edebildiniz*” deniyordu. Rus Çarı 7 Mart’ta Vidin’deki Osmanlı birliklerinin Eflak’a girmelerini onayladığını açıkladı, hatta ısrarlı bir şekilde Osmanlı ordusunun isyancılara askerî bir müdahalede bulunmasını istiyordu. Çar Aleksandr Yunan isyancılara karşı sert tedbirler istemesine karşın bazı

⁶⁰³ Bu konferansların kısaca mahiyeti şöyleydi: 9 Ekim 1818 tarihli Aix-la-Chapelle antlaşması (Dört müttefik, İngiltere, Rusya, Avusturya ve Prusya ile Fransa arasında yapıldı) ile Napolyan Savaşlarının macerasını sona erdirilerek Fransa Avrupa uyumunun eşit bir üyesi olarak kabul edildi. 1820 yılında Napoli’de halk, İtalya’da liberal bir ayaklanma gerçekleştirmiş ve Kral Ferdinand’dan bir anayasa çıkarmasını sağlamıştı. Metternich, Napoli Kralı’na yeniden tam yetki tanınmasını istemekte ve bu amaca yönelik olarak Avusturya’nın silahlı güçle İtalya’ya müdahale etmesi görüşünü savunmaktaydı. Avrupa uyumu Ekim-Kasım 1820’de Troppau’da toplandı ve 1821’de Laibach’ta çalışmalarını sürdürdü. Bu toplantıların sonunda Avusturya’ya İtalya’daki düzenin yeniden sağlanması görevi verildi. 1822’de toplanan Verona Kongresi İspanya’daki durumu değerlendirmek amacıyla gerçekleştirildi. (**Hüner Tuncer, 19. Yüzyılda Osmanlı-Avrupa İlişkileri (1814-1914)**, s.18)

⁶⁰⁴ C.W. Crawley, **The New Cambridge Modern History**, s.669

⁶⁰⁵ Erdal Çetintaş, **agm.**, s.85

Rus tüccarlar da Yunanlıların ayaklanmalarından duydukları memnuniyeti açıklamaktan çekinmiyorlardı. Bunun üzerine Rusya 22 Mart'ta bu tüccarlara Rusya'nın isyanı desteklemediğini belirten sert bir tebliğ verdi.⁶⁰⁶

Osmanlı Devleti ilk günlerde İpsilantis'in Tuna eyaletlerindeki isyanına müdahale etme noktasında Rusya'nın nasıl bir tavır alacağını kestiremediğinden asker sevkinden çekiniyordu. Bunun için Osmanlı Devleti asker sevkiyle ilgili isteğini haklı göstermek ve asker gönderebilmek için gerekli teşebbüslerde bulundu. İstanbul'daki Rus elçisine 1821 yılında Eflak-Boğdan olaylarına dair bilgi vermek için bir layiha düzenledi. Bu layihada:

“ Eflak yöresinde fesat çıkaran haşarat sergerdelerinin çoğunun Rusya tebaasından oldukları, Aleksandr İpsilantis'nin bu sergerdeleri bir süreden beri Boğdan'da topladığı, Yaş'ta oturan Rus konsolosunun zamanında Osmanlı Devleti'ne bu olayları haber vermediği; ancak cemiyetin hareketlerini olaydan bir gün önce haber verdiği”

Aynı layihada; *“yerli boyarların sınırlardaki Osmanlı askerlerinin gelmesi yolunda Bükreş'teki Rus konsolosuna başvurdukları, konsolosun buna karşı koyması nedeniyle isyanın şimdiye kadar bastırılması gerekirken, konsolosun engellemesi nedeniyle isyanın zamanında bastırılmadığı da”* açıklanmaktaydı.

Rusya, Yaş'taki Rus konsolosuna yazarak, Aleksandr'ın isyanının Rusya tarafından onaylanmadığını; gerek onun gerekse yanındaki Rusların hemen Rusya'ya gitmelerini, eğer bunu yapmazlar ise, Rusya'nın himayesinden uzaklaştırılacaklarını ve 'siyaset-i Devlet-i Aliyeye terk olunacaklarını ilan eden Eflak ve Boğdan'da Beyannameler'yayınlanması hususunu da konsolosa önerip, teklif edecekti. Bu bilgileri içeren bildiriler Rus konsolosu tarafından acele olarak yayınlanacaktı. Aleksandr ve onun Rusyalı yardımcıları takip edilecek ve eğer bunlar Rusya'ya kaçarlarsa, Rusya ibret olsun diye bunları cezalandıracaktı. Mihail Bey ve taraftarları Rusya'ya kaçarlarsa orada hapsolunacaklar ve Osmanlı Devleti'ne geri gönderileceklerdi.

⁶⁰⁶ Nicola Jorga, *age.*, s. 219

Layihada, “Rusya’nın haberi olmadan olan bu isyan nedeniyle iki devletin arasının bozulmasının olanaksız olduğu da” açıklanmaktaydı.

Osmanlı Devleti, asilerin cezalandırılması, bu isyanla ilgisi bulunmayan suçsuz halkın eziyet çekmemesi, Eflak ve Boğdan halkının rahat etmesi için buralara asker gönderecekti. Bu konuda Avusturya elçisine de yazılı olarak bilgi verilecekti.

Bu olaya sebep olan, uydurma kağıtlarla Memleketeyn’i (Eflak-Boğdan) karıştıran Aleksandr İpsilantis ve birkaç yüz yordakçısının karışıklıklarını önlemek için yeter sayıda askerin Eflak ve Boğdan’a gönderileceği hususu dost ve sınır devleti olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’na duyurulacaktı. Hareket Rusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’na duyurulduktan sonra, asiler takip edilecek ve bunlar Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’na ‘firar ederler ise uhud ve şurûtun müktezasınca’ eskiden olduğu gibi işlem görerek, asiler Osmanlı Devleti’ne geriye verileceklerdi⁶⁰⁷. Osmanlı Devleti’de bu layiha doğrultusunda gerekli girişimlerde bulundu ve Rusya ile olan ilişkilerinin bozulmaması için mücadele etti.

Yunan isyanının başında, Rusya gibi Avrupa’da denge siyasetini takip eden diğer Avrupa Devletleri de isyancılara destek vermiyorlar ve tarafsız kalmayı politika olarak benimsiyorlardı. Ancak Avrupa’da devletlerin tutumu tarafsızlık iken; bu ülkedeki kamuoyları Yunanlı isyancılara destek vererek yüzlerce Avrupalı gönüllünün Yunan isyanına katılmak için yola çıkmasını sağlıyorlardı. Avrupa’da Yunanlılara maddi yardım temin edebilmek için birçok Helenistik komiteler kurulmuştu.

Avrupalı devletlerin bu dönemdeki politikalarını tek tek ele alırsak bunlar arasında Yunanlara en büyük tepki Avusturya’dan geliyordu.

Avusturya Başbakanı Metternich, Yunanlılara tamamen düşmandı. Metternich için Yunanlılar, meşru hükümdarlarına karşı isyan ederek Osmanlı Devleti’nde büyük ölçekli Rus müdahalesinin yolunu açan yarı barbar insanlardı. Bu durum Avrupa’nın zor kazanılmış barış ve birliğini bozabilir, ayrıca Avusturya ile

⁶⁰⁷ Yücel Özkaya, **agm.**, s.120-121; Meral Bayrak, **agt.**, s. 117-118

Rusya arasında ciddi sürtüşmelere yol açabilirdi. 20 Nisan 1821’de Metternich günlüğüne Şunları yazmıştı: “*Son altı haftada iki savaşa son verdik ve iki isyanı (Napoli ve Piomente) bastırdık. Doğu’da başlayan üçüncü isyanın da başarılı olamayacağını umut ediyorum*” 31 Ağustos 1821 tarihli bir genelgede de Yunan isyanını “*Radikallerin, Büyük güçler ve özellikle de Avusturya ve Rusya’nın arasında patlattıkları bir havai fişek*” olarak tanımlıyordu. Avusturya’nın balkanlar ile ilişkin hedefleri çok basitti. Osmanlı-Rus atışmasının çıkış kaynakları, Mora’daki isyandan ayrılmalı ve daha sonra Mora’daki’deki isyan Osmanlılar tarafından mümkün olduğunca hızla bastırılmalıydı.⁶⁰⁸ İsyanın başlangıcından itibaren Osmanlı Devleti’nin yanında yer alan Metternich, sadece diplomasi kabiliyetini ve etkisini değil, ülkesinin olanaklarını da Bâb-ı âli’nin çıkarına kullandı. Akdeniz’de deniz gücü üstünlüğünü asilere kaptıran Osmanlı Devleti, silahlı birliklerin ve gerekli mühimmatın bölgeye ulaştırılmasında Avusturya gemilerinden faydalandı. Bu yüzden 1826 yılına kadar yüzün üzerinde Avusturya gemisi Yunanlılarca batırıldı veya ele geçirildi.

Metternich Yunan isyanının başlamasıyla birlikte özellikle ar Alexander zerindeki etkisini kullanarak, birkaç yıl için Avrupa barışını bozacak bir Rus müdahalesinin önüne geçebildi. Sorunu Mora’nın dışına taşıracak her adımın Şiddetle karşısında duran Metternich, buna rağmen Aleksandr’ın Yunan meselesini görüşmek için 1824 yılında Petersburg’da düzenlediği konferansa sırf Rusya’nın planlarını bozmak amacıyla katılmayı gerekli gördü. Avusturya’nın konferansa katılmaması için kendini iknaya gelen İngiltere elçisi Strangford Canning’e, Yunanlılara asla bağımsızlık verilmemesi ve sultanın egemenliğinin zayıflatılmaması kaydıyla Mora’da bazı ıslahatlar yapılmasını dahi kabul edebileceğini ima etmiş, yeter ki Petersburg’un meseleyi Osmanlı Devleti aleyhine kullanmasının önüne geilebilmesinin elzem olduğunu söylemişti.⁶⁰⁹ Prusya Devleti de o dönemde Avusturya’nın politikalarını takip etmekteydi.

⁶⁰⁸ Matthew Smith Anderson, **age.**, s. 78

⁶⁰⁹ Erdal etintaş, **agm.**, s. 96-97

İngiltere, Viyana Kongresi'nden sonra deniz gücü olarak dünyanın en güçlü devleti konumuna geldiği gibi Avrupa dışında kolonilerini kurup sarsılmaz bir güce ve şöhrete ulaşmıştı. İngiltere bu dönem siyasetinde sadece Avrupa'da barışı korumayı hedefliyordu. İngiliz Dışişleri Bakanı Castelreagh, Napolyon Savaşlarından sonra Avrupa'nın çok yıprandığını, bu yüzden de dinlenmeye ihtiyacı olduğunu düşünüyor; dolayısıyla Metternich'e destek veriyordu.⁶¹⁰

Fransa da açıkça İngiltere ve Avusturya'nın karşısında yer almak istemiyordu.⁶¹¹ Ayrıca Yunanlılar Akdeniz'de ve Karadeniz'deki ticarete Fransa'ya ciddi bir rakip olabilirdi, bu yüzden Fransa Navarin baskınına kadar olaya dâhil olmaktan kaçınmıştı. Navarin'e dâhil olmasının sebebi ise İngiltere ve Rusya'nın isyana karşı politikalarının değişmesiydi. Fransa Navarin'de Akdeniz'de söz sahibi olmak ve bütün parsayı İngiltere'ye veya Rusya'ya kaptırmamak için bulunacaktı.⁶¹²

İsyanın ilk yıllarında Avrupalı devletlerin isyana bakışları bu şeklide iken Rusya'nın Eflak-Boğdan olayları sırasında Osmanlı devleti lehine olan tutumu, Mora'da isyanın yayılmasıyla birlikte olumsuz yönde değişmeye başladı. Osmanlı Devleti gittikçe Rum isyanının arkasında, Rusya'nın olduğunu düşünür oldu. Preveze'deki Fransız konsolosunun da Korfu'daki Rus konsolosunun Mora kocabaşılar ile haberleştiğini bildirmesi Bâb-ı âlî'nin şüphelerini doğrular görünmekteydi. Rusya'nın isyan eden Yunanlılara yiyecek ve silah yardımıyla bulunduğu konusunda da şüpheler vardı. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin isyancılara karşı denizlerde aldığı tedbirler Rusya'yı rahatsız ediyordu. Osmanlı Devleti Boğazlardan geçecek gemilerin kontrol edilmesine karar vermişti.⁶¹³ Strogonov ise bunun Rusya'nın ticaretine ağır bir darbe vurduğunu belirtiyordu.⁶¹⁴

⁶¹⁰ **The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)**, Volume 2, Cambridge University Press, Cambridge 1923, s. 672

⁶¹¹ Hüner Tuncer, **19. Yüzyılda Osmanlı-Avrupa İlişkileri (1814-1914)**, s. 30

⁶¹² İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, s.64

⁶¹³ Meral Bayrak, **agt.**, s. 119,

⁶¹⁴ 1821 yılından önce Rusya'nın ekonomik yaşamındaki en önemli gelişme, Güney Rusya'nın yerleşime yeni açılan kara topraklar bölgesinden Batı Avrupa'ya hububat ihracatının hızla büyümesiydi. Yeni liman Odessa'da odaklanan bu ticaret birçoğu Osmanlı bayrağı taşıyan Yunan gemileriyle yürütülüyordu. Mora Yarımadası'nda isyan patlaması, Osmanlıların Yunan isyancı

Tüm bu rahatsızlıkların ardından Rus Elçisi Strogonov, 10 Mayıs'ta Bâb-ı âlî'ye Eflak ve Boğdan'ın Türk askerlerince işgaline de itiraz etti. Elçiye göre İpsilantis'in emrinde sadece 400 kişi vardı ve “*uzakta bir kaleye*” geri çekilmişti. Bâb-ı âlî'ye, asilerin lideri olan İpsilantis'in Eflak'tan Bâb-ı âlî'ye bu hizmette bulunmaya hazır Avusturya elçisi aracılığıyla kaçmasına derhal izin vermesini tavsiye etti ve reddedildiği takdirde, iki ay içinde bu teklife red cevabı verdiklerine pişman olacak kadar köşeye sıkıştırılmış olacağını garanti etti.⁶¹⁵ Rus elçisi bu şikâyetinin ardından Bâb-ı âlî ile temaslarını sürdürerek Eflak ve Boğdan'a bundan önce verilen imtiyazların uygulanmasına devam edilmesini istedi ve Eflak ve Boğdan'ın kaymakamlar tarafından yönetilmesini protesto etti. Rum patriğinin ve bazı din adamlarının cezalandırılmalarını⁶¹⁶ onaylamadığını belirtip, Ortodoks teb'anın hamisi olarak tahrip olan kiliselerin yeniden yapılmasına izin verilmesini, isyana karışmamış Yunanlıların güvenliğinin sağlanmasını, Eflak ve Boğdan'daki durumun uygun hale getirilmesini içeren ultimatomunu 14.Za.1236 (13.08.1821) tarihinde Bâb-ı âlî'ye verdi. Ultimatomun cevabının ertesi gün saat 4:00'e kadar verilmesini, yoksa İstanbul'dan ayrılarak Rusya'ya döneceğini de bildirdi. Buna rağmen Strogonov cevabı beklemeden İstanbul'u terk etti.⁶¹⁷

gemilerini yok etmek için harekete geçmesine ve bu gemilerin Boğazlardan geçmesinin yasaklanmasına yol açtı. Daha da önemlisi 1821 Mayıs'ında ve bir sonraki yıl Bâb-ı âlî, eski bir hakkı öne sürerek İstanbul'u doyurmak için Boğazlardan geçen yabancı gemilerin gıda yüküne el koyabileceğini ilan etti. Bu iddialar, Büyük Güçler'in ve özellikle Rusya'nın şiddetli protestolarına yol açtı. Osmanlı yetkililerin yabancı tüccarların Boğazlardan geçmesi için ferman (yazılı emir) vermeye istekli olmaması da duydukları rahatsızlığı arttırdı. Bütün bu unsurların bileşik etkisi, Rusya'nın 1819 yılında 1.410.000 chetvert olan hububat ihracatının, 1822'de 633.000 chetvert'e düşmesiydi, daha sonra ihracat miktarında artış görüldüyse de savaş öncesi dönemin oldukça altında kaldı. 1823 Nisan'ında II. Mahmud, Rusların Rus bayrağı altındaki Yunan gemilerini kullanmasını yasaklanma girişiminde bulundu, bu girişim de şiddetli Rus protestolarına yol açtı. (Matthew Smith Anderson, *age.*, s.79-80)

⁶¹⁵ Nicolae Jorga, *age.*, s.224

⁶¹⁶ Osmanlı Devleti'nde Rum Patriğinin asılmasına en sert tepkiyi Rusya gösterdi. Metternich'in, Avusturya'nın doğu sınırının değişmesini istemediği için, tepkisi çok sert olmadı. Metternich ne pahasına olursa olsun barış ortamının devamından yanaydı. Castelreagh ise Hristiyanların korunması için Avrupalı Devletler ile birlikte Osmanlı'ya tepki vermenin gerekliliğini savunuyor ve bunun için de elçisi Startford'u görevlendirmekle yetiniyordu. (W.Wilson Phillips, M.A, *age.*, s. 78)

⁶¹⁷ Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XII, s.293-294; Meral Bayrak, “Osmanlı Arşivleri Işığında Rum İsyanı sırasında Avrupa Devletlerinin, Tutumu”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, s.72

Osmanlı Devleti elçinin İstanbul'u terk etmesine rağmen, elçinin suçlamalarına karşı bir takrir yazarak alınan tedbirlerin devletlerarası hukuk kurallarına uygun olduğunu ve bunların elçilere bildirildiğini belirtti. Resmi takrirden kısaca şunlar yazılı idi: *“İsyan etmelerine rağmen başlangıçta nasihat yolu seçilmiş, Patrikhane'ye Rum halka nasihatlarında bulunması söylenmiş olduğu halde, gelişen olaylar Patrikhane'nin de isyanın teşvikçisi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Hatta söz konusu Patriğin memleketi olan Mora'nın Kalavitra Kazası Rumları, her yerden önce ayaklanıp, nice Müslümanları öldürmüşler ve neticede Patrik azledilerek, cezalandırılmıştır. Vaktiyle, Rus Çarı I. Petro çok daha hafif bir sebeple kendi ülkesindeki Rus Ortodoks Patriğini cezalandırmışken, elçinin bu durumda Osmanlı Devleti'ni suçlaması yersizdir. Kaynarca Antlaşması'na göre Hristiyanların korunması söz konusu ise de bu kez bir din ve mezhep davası değil bir suç işlenmesi söz konusudur. Olayda elçinin dediği şekilde din ve mezhep düşmanlığı yoktur. Olaylara karışmayan reaya emniyet ve güven içinde yaşamaktadır. Eflak ve Boğdan'a asker gönderilmesi tamamen asayişin sağlanması içindir. Şu anda kaymakamlıkla yönetilmekte olan Eflak ve Boğdan'da asayiş sağlandığında ve Rusya ile Nemçe (Avusturya), kendilerine sığınan, başta eski Boğdan Voyvodası Mihael olmak üzere diğer Rum isyancıları iade etğinde veya kendileri cezalandırdıklarında bu bölgelere yeni voyvodalar tayin edilecektir. İmtiyazları da iade edilecektir.”*⁶¹⁸

Strogonov'un İstanbul'dan ayrılmasından sonra Çar 1. Aleksandr, Yunan isyanıyla ilgili alınan önlemleri tasvip etmediğini Avusturya İmparatorluğu'na ileterek bu durumu İstanbul'daki elçisi aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne bildirmesini ve iki devlet arasında aracılık yapmasını istedi. Avusturya elçisi Kont Lutzow da bu talebi Bâb-ı Âlî'ye ilettili. Reisü'l-küttâb Hamit Bey'de Rusya'ya daha önce bu konuda bilgi verildiğini; ancak Rusya'nın bunları dikkate almadığını ve ayrıca Osmanlı Devleti'nin bir hukuk devleti olduğunu, herkesin eşit durumda bulunduğunu, dolayısıyla Rumlara da farklı muamele yapılmadığını belirtti. 17. Za. 1236 (16. 8. 1821) tarihli bu cevabî takrirden Reisü'l-küttâb'ın şu açıklamalara da yer verdi: *“İsa'nın başlangıç nasihat yolu seçildi. Patrikhane aracılığıyla isyancılar itaate*

⁶¹⁸ Rus elçinin İstanbul'u terk etmesinden sonra Bâb-ı Âlî'den Avrupa Devletleri'nin İstanbul elçilerine yazılan takrir, BOA, HH., 35077; Meral Bayrak, **agt.**, s. 120

*davet edildi. Aman diyenlere dokunulmadı. Hatta Livadye’de aman dileyen Rumlar affedildi.⁶¹⁹ Buna rağmen Rum isyancıların daha da azıtıp, hatta İslam’ın kutsal değerlerine saldırıp, Kur’an-ı Kerim yapıraklarını yırtmaları, bütün Müslümanları utanç verici bir şekilde öldürdükleri üzerine Müslümanların galeyana geldiler, isyancılara artık yumuşak bir şekilde davranmak mümkün değildi. Rusya tarafından söz konusu edilen kiliselerin yıkılması meselesi de doğru değildir. Eflak-Boğdan konusunda da ancak, isyan bittikten sonra yeni voyvodalar tayin edilerek, imtiyazlar geri verilecek ve bu süre içinde burası kaymakamlar aracılığıyla yönetilecektir”.*⁶²⁰

Osmanlı ile Rusya arasında ilişkilerin bozulması Avrupa’nın diğer ülkelerini tedirgin etmişti. Bu yüzden İstanbul’daki elçileri vasıtasıyla Osmanlı Devleti ve Rusya arasında bir çatışmanın çıkmaması için Bâb-ı âlî’nin Rus isteklerini kabul etmesini istediler. Bu istekler karşısında Osmanlı Devleti de Rusya’ya kaçan Yunanlıların iadesinde ısrar etmekle beraber Rusya’ya karşı bir savaş tehlikesini engellemek için Eflak ve Boğdan’daki Türk birliklerinin üçte ikisini çekme kararı aldı. 1 Ocak 1822 tarihinde belirlenen oranda Türk birlikleri prensliklerden ayrıldı.⁶²¹

Osmanlı ile Rusya ilişkilerinin gerilmesi üzerine Rus Çarı Aleksandr Yunan isyanından yararlanmak için fırsat kollamaya başladı. Çar’ın amacı bu isyan hareketine Avrupalı devletler ile birlikte müdâhil olarak bazı kazanımlar elde etmektir. Bu amaçla ilk teşebbüsünü 19 Temmuz 1821’de Fransa’ya başvurmakla gösterdi. Çar Fransa’ya “Fransız koruması altında bir Mora sunmuştu. Ancak Fransa Çar’ın bu tekliflerini ciddiye almadı. Çünkü Fransa da İngiltere gibi Akdeniz’de artan bir Rus etkisi istemiyordu. 1821 Eylül ayında Çar bu kez sadece Fransa ile değil, bütün anlaşma devletleriyle irtibata geçti. Prusya ve Fransa’dan destek istedikten sonra İngiltere ile temasa geçti. Herhalde ki Rusya Osmanlı Devleti’ne savaş açmadan önce Avrupa Devletleri ile anlaşmak hevesindeydi. Ancak İngiliz

⁶¹⁹ Meral Bayrak, **agm.**, s. 72

⁶²⁰ Rus Elçi Strogonov’un İstanbul’u terk etmesinin ardından 17. Za. 1236 (16. 8. 1821) tarihinde Avusturya Elçisine verilen takrir, BOA. **HH.**, 38225

⁶²¹ Nicola Jorga, **age.**, s. 227

Dışişleri Bakanı Castelreagh, Avusturya şansölyesi Metternich ile Hannover da yaptığı görüşmede bu tekliflerin kesinlikle reddedilmesi kararını aldı.⁶²²

Rusya'nın bu hamleleri üzerine harekete geçen İngiltere ile Avusturya, Osmanlı-Rus ilişkilerinin iyileştirilmesi için girişimde bulunarak, Bâb-ı âlî'den Rus isteklerinin kabul edilmesini istediler. Bu isteklere göre Osmanlı Devleti, Eflak-Boğdan'ı tamamen boşaltacak, buralarda yönetimi yerli boyarlara bırakacak, Tuna memleketleri hakkında Rusya ile yeni görüşmeler başlamasını kabul edecekti. Ancak Reisü'l küttâb Mehmet Sadık Efendi, 28.02.1822 tarihinde bu önerileri reddetti. Böylece Osmanlı İngiltere ve Avusturya'nın arabuluculuğunu da reddetmiş oluyordu. Bu iki devlet aynı teklifleri Mart ayının 10'unda ve 30'unda yinelediler. Bâb-ı âlî ise ancak güvenlik yeniden sağlandıktan sonra Tuna vilayetlerinden askerini çekeceğini bildirerek, Rus isteklerini dolayısıyla arabuluculuk tekliflerini de tekrar reddetti.⁶²³

İngiliz ve Avusturya elçilerinin bu girişimleri devam ederken Rusya da boş durmayarak Osmanlı Devleti'ne karşı Avusturya ve Prusya'nın desteğini sağlamak için tekrar teşebbüslerde bulundu. Rus Çarı aslında Avusturya İmparatoru Franz'ı "*Hristiyan eyaletlerinin huzurunu ve barış içinde varlıklarını sürdürebilmesi*" için antlaşmalar çerçevesinde, bu eyaletlerin koruyucu gücü olan Rusya ile anlaşmaya varmak zorunda olan Bâb-ı âlî'ye bir ultimatom vermek için kendi tarafına çekebileceğini düşünüyor; eğer Bâb-ı âlî ultimatomu direnirse Avusturya'dan İstanbul'daki elçisini geri çekeceğine ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı muhtemel bir savaşını kınamayacağına ve engellemeyeceğine dair bir söz alabilmeye çalışıyordu. Avusturya İmparatoru Franz gerçekten de Nisan ayının ortalarında muhtemel bir Osmanlı-Rus Savaşı'nda İstanbul'da temsilci bulundurmayacağını vaat etti. Rusya bu başarısının ardından 14 Mart 1822'de Prusya ile de bir antlaşma imzalayarak Prusya'dan uzun zamandır dost olduğu Rusya adına Osmanlı Devleti ile görüşme vaadi aldı. Rusya böylece Prusya'nın yardımını garanti etmiş oluyordu.⁶²⁴

⁶²² C. W. Crawley, M.A., *The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)*, s.22

⁶²³ Meral Bayrak, *agt.*, s. 123

⁶²⁴ Nicolae Jorga, *age.*, s., 235-236

Rus Çarı bir yandan Prusya'nın desteğini sağlamaya çalışırken diğer yandan özel temsilcisi Tatişev'i 1822 yılının ilk haftasında Viyana'ya Avusturya-Macaristan'ın başkentine gönderdi.⁶²⁵ Tatişev'in çalışmaları ve Metternich'in isteği ile 1821 yılının Eylül ayında Viyana'da Çar'ın, Castlereagh'ın ve Metternich'in katılacağı bir küçük konferans düzenlendi. Ancak bu mini konferans Yunan sorununa bir çözüm getirmekte başarısız oldu. Bu konferansta Rusya, Yunan isyancıların af edilmesini, Eflak ve Boğdan'daki Osmanlı askerlerinin çekilmesini, Osmanlı Devleti'nin Boğazlarda aldığı tedbirlerin kaldırmasını, Ortodoks Hristiyanlara saygı gösterilmesini içeren önerilerini sunmuştu. Rusya ayrıca önerileri Osmanlı tarafından kabul edilmezse Osmanlı'nın topraklarının bir kısmının işgal edilerek Osmanlı Devleti'nin buna zorlanmasını da istedi.⁶²⁶ Avrupalı devletlerin hiç birinin fikri alınmadan Rusya tarafından hazırlanmasından ötürü bu önerilerin bahsedilen devletler tarafından kabul edilmesi imkânsızdı. Esasen Avrupalı Devletler Rusya'nın Yunan isyanına mı dâhil olmasını kendi çıkarları açısından zararlı görüyorlardı. Rus Çarı bu önerilerle Yunan sorununu tekrar tanımlıyor ve Avrupalı Devletlerin bazı kararlar alması gerektiğini belirtiliyordu. Metternich bu maddelerden sadece af maddesini dikkate almış diğer maddeleri reddetmişti. İngiltere ise Rusya'nın bu teklifine çok sert bir dille karşı çıktı. Zira Castlereagh tarafsızlıkta kararlıydı, bir Yunan devleti görmek istemiyordu.⁶²⁷

İngiltere, Viyana'da Rusya'nın ultimatom niteliğindeki bu önerilerinin ardından olası bir Rus-Osmanlı savaşını önlemek için tekrar harekete geçmeye karar verdi. İngiltere'nin düşüncesi Rusya'nın isteklerini bir kısmını Osmanlı Devleti'ne kabul ettirerek savaşın önüne geçmekti. Bu düşünce ile İngiltere'nin İstanbul elçisi Strangford Eflak ve Boğdan'daki uygulamaları beğenmediği gerekçesiyle Bâb-ı âlî'ye başvurdu.⁶²⁸ Osmanlı Devleti bu sert başvuru üzerine 15.05.1822 tarihine

⁶²⁵ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.24

⁶²⁶ Matthew Smith Anderson, **age.**, s. 81

⁶²⁷ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.24

⁶²⁸ Abstract of Proceedings in the Greek Question (A.P.G.Q.), Part I, 1822, s.1, **Public Record Office Foreign Office (FO), 421/2** ; Nicolae Jorga, **age.**, s. 239

kadar Eflak ve Boğdan'ı boşaltacağını ve Romen asıllı prenslerin 10-15 gün içinde Tuna vilayetlerine atanacaklarını bildirdi.⁶²⁹ Gerçekten de Osmanlı Devleti 13 Temmuz 1822'de Eflak'a Gregor Ghica'yı, Boğdan'a da Joan Sandu Sturza'yı atadı.⁶³⁰

Osmanlı Devleti'nin Tuna vilayetlerine boyarları atamasından bir ay sonra beklenmedik bir şekilde İngiliz Dışişleri Bakanı Castelreagh intihar etti. Castelreagh'ın yerine 22 Eylül 1822 tarihinde George Canning dışişleri bakanı olarak atandı. George Canning'in İngiliz Dışişleri Bakanı olması üzerine İngiltere'nin Yunan politikası da değişecek ve bu değişim Avrupa'nın diğer devletlerinin politikalarına da yansiyacaktı.⁶³¹

Avrupa'nın büyük devletleri İspanya'da bazı karışıklıkların çıkması üzerine 1822 yılının Ekim ayında Verona'da bir kongre düzenlemeye ve bu sorunu kendi aralarında çözmeye karar verdiler. Bu toplantıya katılmak için İstanbul'dan ayrılacak olan Strangford kongrede belirlenecek yeni esaslar için 27 Ağustos 1822 tarihinde Reisü'l küttâb Canib Efendi ile bir görüşme yaptı. Canib Efendi bu görüşmede Strangford'a "*Hepimiz birbirimize ayrılmaz bağlarla ve bu bağlarla dayanışma içinde sıkıca bağlıyız*" ve "*Yabancıların işlerimize karışmasına izin vermektense ölmeyi yeğleriz*" beyanında bulundu.⁶³² Canib Efendi'nin bu sözleri; Osmanlı Devleti'nin Yunan isyanını dâhili bir mesele olarak kabul ettiğinin ve bu sebeple duruma hiçbir devletin müdahale etme hakkı bulunmadığının göstergesiydi.

Bazı kaynaklarda Verona Kongresi'nde Yunan meselesine dair konuların ele alınmadığı belirtilmektedir.⁶³³ Ancak İngiliz arşivinde yaptığımız çalışmalar bunun

⁶²⁹ Nicolae Jorga, *age.*, s. 239

⁶³⁰ Ahmet Cevdet Paşa, C.XII, s.150

⁶³¹ İngiltere'nin değişen politikaları Yunan isyanının ilk yıllarında İngiltere'nin politikaları adlı bölümümüzde geniş bir şekilde ele alınacaktır.

⁶³² Nicolae Jorga, *age.*, s. 243

⁶³³ Verona Kongresi'nde Yunanistan'dan söz edilmedi. (C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833**), s.26; Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş açmasını önleyebilmek için de 1822 yılında Verona Kongresi toplanmış ve kongrede "*Mora maslahatı devlet-i aliyye'nin umûr-ı dâhiliyesinden olub diğer devletlerin müdâhaleye sâlahiyetleri olmadığına*" karar verilmiştir.(Verona Kongresinde Mora ile İlgili bir karar alınmadığını belirten taktır, BOA, **HH. Nr. 17469**. Tarih 29 Z 1237 (16.09.1822)

böyle olmadığını ve Rusya'nın bu kongrede de 1822 Eylül'ünde Viyana'da öne sürdüğü tekliflerin benzerlerini ortaya koyduğunu göstermektedir.⁶³⁴ Ayrıca Verona Kongresi'ne Yunan isyancılar da temsilci göndermişlerdir.⁶³⁵

Verona Kongresi'nde Rus Çarı'nın teklifleri şöyleydi:

I- Osmanlı Devleti Avrupa Devletleri ile anlaşarak Yunanlıların isyandan önceki durumlarına döneceklerini garanti etmelidir.

II- Osmanlı Devleti Yunanlıların özgürce ibadet etme hakkını garanti etmelidir.

III- Osmanlı Devleti Yunanların can ve mal güvenliğini sağlamalı ve onlara karşı adaletli bir yönetim uygulamayı kabul etmelidir.

IV- Osmanlı Devleti çok ciddi bazı uygulamalar ile bu bölgede barışı kurmaya hazır olduğunu taahhüt etmelidir. Rusya'nın beklentisi bölgede kalıcı bir barışın sağlanmasıdır.⁶³⁶

V- Osmanlı Devleti Eflak ve Moldovya'dan birliklerini çekmelidir ve bu ülkelerin yöneticileri Rusya ile uygun bir antlaşma imzalamalıdır.⁶³⁷

Rus Çarı bu isteklerini kongrede ifade ettikten sonra bunun diğer Avrupalı Devletler tarafından kabul edilmesi gerektiğini belirten bir deklarasyonu 9 Kasım 1822 tarihinde katılımcılara sundu.⁶³⁸ Bu deklarasyonun verilmesinden sonra

⁶³⁴ (A.P.G.Q.), Part I, 1822, s.1, (FO), 421/2

⁶³⁵ Yunanlı isyancıların liderleri Avrupa'nın ve Hristiyan dünyanın desteğini alabilmek için sözde kiliselerin birleşmesi (union) taraftarları olarak Papa'ya bizzat başvurduktan sonra, gururlu ama gerçeğe aykırı bir şekilde "Hristiyan bayrağının her yerde, Mora'nın tüm şehirlerinin duvarlarında zaferle dalgalandığını söyleyerek ve 'barbar işgalciden' kurtarılıp, 'bir anavatan ve bir taht' talebi ile Verona Kongresi'ne temsilci göndermişlerdi."(Nicolae Jorga, *age.*,s.246)

⁶³⁶ "Verona Kongresi'nden Mr. Gordon Tarafından Gönderilen Memorandum", (A.P.G.Q.), Part I, 13 Haziran 1822 No:25, (FO), 421/2

⁶³⁷ "Wellington'dan Lord Londoberry'e Gönderilen Yazı", **Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G.**, Hazırlayan: His Son, Cilt 1, Yayın Evi: John Murray, London 1867, s. 232

⁶³⁸ "Duke Wellington'un Verona Kongresi'nde Verdiği Deklarasyon" (A.P.G.Q.), Part I, No:23 12 Kasım 1822 F.O 421/2

Avusturya elçisi bu şartları kabul etmeye hazır olduğunu ifade etti. Fransa, Rusya ve Prusya elçileri de Avusturya elçisinin söylediklerini diğer konferansta kabul ettiler. Bunun üzerine İngiltere temsilcisi Wellington söz alarak bu talepler karşısında kendisinin Osmanlı Devleti'nin Hristiyanların halklarını korumakta, onlara serbest ibadet hakkını sağlamada ve aynı zamanda isyana katılanların yaptıklarından pişman olduklarını ifade ettiklerinde Osmanlı Devleti tarafından çıkarılacak genel bir af ile bağışlanacaklarından umutlu olduğunu belirtti.⁶³⁹

Yukarıdaki belgelere göre Rusya'nın tekliflerinin Anlaşma devletleri tarafından kabul edildiği ortaya çıkmaktadır. Rusya Osmanlı Devleti sunacağı şartları kabul etmediği takdirde temsilcilerini İstanbul'dan çekecekti ve aynı zamanda diğer devletlerin de Rusya'yı takip ederek elçilerini İstanbul'dan geri çağırmasını istiyordu. Wellington bu öneriye karşı çıkarak, elçilerin çekilmesinin ancak savaş tehlikesi halinde olabileceğini belirtti. Böyle bir gerginliğin Doğu Avrupa'daki barışı bozabileceğini ve Rusya'nın herhangi bir müdahalede bulunmasının Avusturya-Macaristan Devleti ile bir çatışmaya neden olabileceğini, bunun ise genişleyerek bütün Avrupa'yı saran bir savaş ortamına dönüşebileceğini söyledi. Wellington tüm bu gerekçeler dolayısıyla elçilerin İstanbul'dan çekilmesini onaylamadığını ifade etti.⁶⁴⁰

Verona'dan ayrılarak Paris'e giden Wellington buradan İngiliz Dışişleri Bakanı George Canning'e gönderdiği yazıda, Fransa'nın da Yunan isyanı ile ilgili net bir tavrının olmadığını bildiriyordu. Ne Fransız Başbakanı M.de Villele ne de Fransa Kralı Yunan meselesi ile ilgili herhangi bir şey söylemiyordu. Bununla birlikte Fransa da Avrupa barışının sürmesi beklentisi dolayısıyla, 1815 Viyana Konferansı'nda belirtildiği üzere Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişkilerin saygı çerçevesinde devamını talep etmekteydi.⁶⁴¹

⁶³⁹ “Duke Wellington'dan İngiltere Dışişlerine Bakanlığına gönderilen yazı” (A.P.G.Q.), Part I, No:36, 28 Kasım 1822, **F.O. 421/2**

⁶⁴⁰ A.P.G.Q., Part I, s.2, **F.O. 421/2**

⁶⁴¹ “Wellington'dan George Canning'e, 21 Eylül 1822 tarihinde Paris'ten gönderilen Yazı”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G.**, s.318

Osmanlı Devleti Yunan isyanının ilk yıllarında bunun kendi iç meselesi olduğunu ifade etmiş ve iç işlerine hiçbir devletin karışmasını istemediğinden dışarıdan yapılan tüm müdahale girişimlerine karşı sert bir tavır almıştı. Sadece Rusya, Yunan isyanının ilk yıllarında bundan yararlanmak için hamleler yapmış; ancak İngiltere'nin ve Avusturya'nın politikaları dolayısıyla engellenmişti. Zira İngiltere ve Avusturya, Rusya ve Osmanlı Devleti arasında çıkacak bir çatışma çıkarlarını zedeleyebileceği için kesinlikle bu iki devletin bir savaş durumuna girmesini istemiyorlardı. Bu yüzden arabuluculuk görevini yerine getiren İngiltere ile Avusturya'nın politikalarını bu dönemde Fransa ve Prusya da takip etti. Ancak İngiltere'de George Canning'in dışişleri bakanı olmasıyla ilk önce İngiltere'nin daha sonra tüm Avrupa'nın Yunan isyanına bakışı değişecekti. Zira George Canning, Yunan isyanını destekleyecek ve Yunanların bağımsızlıklarını kazanmalarında büyük bir rol oynayacaktı.

Avrupa Devletlerinin değişen bu politikalarının temelinde aslında çıkarları yatmaktaydı. Bunun yanında politikaların değişmesinde ve Yunan isyanının başarıya ulaşmasında Avrupa'da kurulan onlarca Yunansever komite ile Yunanistan'ın özgürlüğü için savaşmaya giden binlerce Helen aşığı gönüllülerin de payı olduğu bir gerçektir.

11- Avrupa Ülkelerinde Helenizmin Güçlenmesi ve Bazı Avrupalı Yunanseverlerin İsyana Destek Vermek için Mora Yarımadası'na Gitmeleri.

Yunan isyanının başlamasıyla birlikte Avrupalı hükümetler bu isyanın Avrupa'da bir çatışmaya sebep olmaması için mücadele ederken, bu ülkelerin kamuoyları Yunanlılara destek olmak için yarışıyorlardı. Avrupalı Yunanseverlerin Yunanlılara vermek istedikleri desteğin temellerinde Avrupa'da XVII. yüzyılda başlayarak XIX. yüzyılda zirveye çıkan Helenizm⁶⁴² tutkusunun payı çok büyüktü.

⁶⁴² "Helenizm" sözcüğünü ilk kez bilimsel bir terim olarak tarihe mal eden Alman Tarihçisi J.G. Droysen, bununla Yunan kültürünün Yunanistan sınırları dışına çıkıp Akdeniz bölgesi ve Ön Asya'da Doğu kültürleriyle karışması ve kaynaşması sonunda meydana gelen kültürü kast etmiştir. (Muzaffer Erencil, "Yunanlıların Kökeni ve Yunan Milletiyle (Greklerle) İlgili Kavram ve Deyimler", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri Semineri Bildirileri (20 Temmuz 1974'e Kadar)**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1986,.107)

Avrupalıların XVII. ,XVIII. ve XIX. yüzyıllarda yaşadıkları ekonomik gelişmeler ve aydınlanma çağı Antik Yunan'a olan ilgiyi arttırdı. Avrupa'daki bütün milletler kendilerini klasik çağın, Yunan ve Roma medeniyetinin mirasçısı olarak görüyordu. Bu yüzden de Yunanistan coğrafyası Avrupa'da özel bir yer işgal ediyordu. Farklı milletlerden arkeologlar ve bilim adamları XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Yunanistan coğrafyasına düzenledikleri gezilerin sonunda Yunan medeniyetini hatırlatan ve o günlere kadar korunmuş birçok eserin keşfini gerçekleştirdiler. Keşfedilen Antik Yunan'a ait bu eserler bilim adamlarınca tüm dünyaya büyük bir heyecanla duyuruldu.⁶⁴³ Antik Yunan'a ait eserlerin ortaya çıkması Avrupa basınında söz sahibi olan birçok gazetecinin de bu coğrafyayı ziyaret etmelerine sebep oldu. Zengin, eğitilmiş ve Eski Yunan tarihiyle ilgilenen bu insanlar; Antik Yunanlıların kalıntılarını ziyaret ettikten sonra Eski Yunan'ı öven birçok gezi kitabı kaleme aldılar.⁶⁴⁴ Yazılan bu kitaplarda anlatılanlar XIX. yüzyılda daha çok Avrupalı'yı Antik Yunan'ın eski kalıntılarına çekti. Ancak yayınlanan kitaplarda modern Yunanlıların yaşantılarından bahsedilmemekte daha çok politik düşünceler aksettirilmekteydi. Nitekim kitaplarda tiranlara, zorba krallara karşı mücadele edilmesi gereği ve her milletin özgürlük hakkına sahip olduğu temaları işleniyordu. Yazılanlarda Eski Yunan'a ait yüzeysel bir anlatım olmasına rağmen, bölgeyi ziyaret eden insanlar, kendi medeniyetlerinin köklerini bulduklarını düşünerek büyük bir arzu ile arkadaşlarını da gelmeleri için teşvik ediyorlardı. Fransız İhtilali'nden bu yana Avrupa'da özgürlüğü işleyen yüzlerce broşür ve kitap basılmıştı. Yunanlılar için özgürlük zamanı gelmedi mi, diyen Avrupalıların gözünde bu coğrafyada yaşayan halk Helenlerin, Spartalıların torunlarıydı ve artık özgür olmalıydı.⁶⁴⁵

⁶⁴³ Douglas Dakin, **The Unification of Greece (1770-1923)**, s.2

⁶⁴⁴ 19. yüzyılın başlarında Yunanistan'ı ziyaret eden birçok seyyah Yunanistan ile ilgili eserler ortaya koymuşlardı. Bu eserler Avrupa'da Helenizmin hızla yayılmasına hizmet ediyordu. Bu eserlerden bazıları: General Leake tarafından yazılan "Kuzey Yunanistan'a seyahatler (Travels in Northern Greece 1835)", Mora'ya seyahatler (Travels in Morea 1830"); William Eton'un 1798'de basılan, "Türk İmparatorluğu üzerine araştırmalar (Survey of the Turkish Empire)", John Pinkerton, "Dünyanın en güzel ve ilginç yolculukları ve Gazilerinin Genel koleksiyonu 10 bölüm, (A General Collection of the world (1811)", Robert Walpole'un, "Avrupa ve Asya Türkiyesi ve Doğunun diğer ülkeleri ile hatıralar (Memoirs Relating to European and Asiatic Turkey and Other Countries of the East 1818)" sayılabilir. (C.M., Woodhouse, **The Philhellenes**, Fairleigh Dickinson University Pres, New Jersey, 1971, s.18)

⁶⁴⁵ William St. Clair, **That Greece Might Still be Free**, s.14

XIX. yüzyılda Avrupalıların Antik Yunan'a ait olan meraklarının yanına kültürel geçmişlerine ait kadim bir tarih yaratma arzusu da eklenince, tüm Avrupa'da Antik Helen'e duyulan hayranlık arttı. Avrupa'daki bu yaklaşım doğrultusunda ortaya çıkan “Yunanların Antik Helenlerin torunu olduğu” iddiası ise; Yunanların, Batı medeniyetinin kurucusu algısına yol açıyordu.⁶⁴⁶ Avrupa tarafından Yunanlara atfedilen bu kimlik, dönemin Yunan entelektüelleri için eşi bulunmaz bir fırsat olarak değerlendirildi ve ulusal bir kimlik yaratma çabası, Avrupa'nın öne çıkardığı değerler üzerinden yapıldı.⁶⁴⁷ Batı için Yunanlı artık çok değerliydi, öyle ki Grek (Yunan) dendi miydi, akan sular duruyordu. Sanki Atina sokaklarında yürüyen her Grek, büyük sanatçı Praksiteles'in elinden çıkma canlı bir heykeldi... Ayrıca XIX. yüzyılda dinsel ve diğer duygulardan ötürü Osmanlı hor görülürdü. Bu hor görmenin sonucu olarak Shelley, Keats, Byron, Victor Hugo gibi Avrupa'nın ünlü yazarları Antik Yunan deyince hayranlık saralarına tutuluyorlardı. Romantizmin afyonuyla Batı'nın eleştirme gücü tamamen uyuşturulmuştu⁶⁴⁸ 1821 yılında Yunan isyanı başladığında Avrupa'daki Yunan coşkusu ateşli hastalık boyutlarına vardı. Ünlü İngiliz şair Shelly Yunanlar için şunları yazıyordu:

“Hepimiz Yunanlıyız. Yasalarımız, edebiyatımız, dinimiz, sanatlarımız hepsinin kökleri Yunanistan'da. Ama Yunanistan için.... biz hala vahşi ve puta tapar olmalıyız... İnsan biçimi ve insan aklı Yunanistan'da mükemmelliğe ulaştı, Yunanistan kendi imgesini şu kusursuz ürünlerde kazıdı, bunların her bir parçası modern sanatın çaresizliğini gösteriyor ve soyu tükeninceye kadar insanlığı güçlü

⁶⁴⁶ “Batı'nın oluşturduğu bu yeni Helen tipine bir de koskoca uygarlık tarihi armağan edildi. Yunanlıların bir zincirleme şekilde sürüp gelen bir tarihleri yoktu, aslında halkalar birbirinden kopuktu. Buna rağmen Batılı Helen hayranları bu darmadağın tarih parçalarından bir mozayik yaptılar ve Helen tarihinin sürekliliğini sağladılar. Ege havzasının binlerce yıllık uygarlık çağlayanı “Helen Uygarlığı” sayılıverdi. Böylece aslı Anadolu'dan fıskırmış olan Ege havzası uygarlık dehası bir çırpıda Helenlere mal ediliverdiği gibi adına da “Helenizm” dendi. Makedonyalı büyük İskender'e kadarki Ege uygarlıkları “Helenizm çağı” ondan sonrası da “Helenistik çağ” sayıldı. Daha berisi ise artık Roma ve Bizans, yani Hristiyanlık demektir. Dolayısıyla Greko-Romen ve Hristiyan uygarlığı bir bütün oluyor ve Batı Avrupa uygarlığına bağlanıyor, yani Hristiyan Batı Hristiyan dünyası kendisi için de bir kök yaratmış oluyordu. İki bin yıllık bile geçmişi bulunmayan Hristiyan Avrupa, nihayet Antik Yunanlılar yoluyla Ege uygarlıklarının da mirasçısı haline getirilerek bir çırpıda beş-altı bin yıllık bir köke kavuşturulmuş oluyordu.” (Bilal N. Şimşir, **age.**, s. XXXVI)

⁶⁴⁷ Ferhat Pirinççi, **agm.**, s. 54

⁶⁴⁸ Halikarnas Balıkcısı, **Anadolu'nun Sesi (Tarih ve Helenizm)**, Bilgi Yayınevi, Aralık 1982, s. 20-21

kılmak ve vermek için binlerce açık ve görünmez etki kanalından asla dinmeyecek bir dürtü sağlıyor”⁶⁴⁹

Aslında Avrupalılar modern Yunanistan’ı hayallerinde seviyorlardı, yani toprağını, dilini, eski eserlerini fakat insanlarını değil. İngiliz gezginler Yunanlıları eğitim seviyesi yüksek zengin İngiliz asilzadeleri gibi hayal etmişlerdi.⁶⁵⁰ Yunanseverler için Yunanlılar birer fanteziydi yoksa klasik eğitim almış idealistlerin, şairlerin, romantiklerin radikal politikacıların düşündüğü gibi değildi. XIX. yüzyıldaki Yunanlıların, hayal edilen ve adeta kutsiyet yüklenen antik Yunanlılar ile hiçbir alakası olmadığı gibi onların iyi huylarına ve kahramanlıklarına da kesinlikle sahip değildiler. Aslında Yunanlılar binlerce yıl içinde Romalılar, Arnavutlar, Gotlar, Venedikliler ve Slavlar ile karışmış olduklarından ortada saf bir Yunan ırkı da yoktu. Avrupalı kendi kültürünün temeli olarak Yunanlıları görürken, XIX. yüzyılda Yunanlı için bunun hiç bir anlamı yoktu. Yunanlılar, Hristiyan Bizans ile gurur duyarken öncesindeki pagan çağına, Antik Yunan’a karşı ilgi göstermiyorlar hatta o çağı yok sayıyorlardı. İsyan sırasında Antik Yunan’a ait olan heykeller ve sütunlar kırılmış ve etrafta dağınık bir şekilde dururdu. Bu eserlerin Yunanlılar için isyan yıllarında bir taş parçasından başka bir değeri yoktu. Lord Elgin Akropolis’in sütunlarını 1807’de Londra’ya getirdiğinde⁶⁵¹ Yunanlılar tarafından protesto edilmemiş ama Avrupalı romantikler tarafından çok sert bir şekilde eleştirilmişti. En ağır eleştiri de Lord Byron’dan gelmişti.⁶⁵²

XIX. yüzyılda Yunanistan’daki eski Yunan medeniyeti bilinci Avrupalı bilim adamları tarafından oluşturuldu. Bu bilinç Yunanlıların isyanını 1821-1833 hazırladı

⁶⁴⁹ Martin Bernal, **Kara Atena (Eski Yunanistan Uydurmacısı Nasıl İmal Edildi? 1785-1985)**, Kaynak Yayınları, Çeviren: Özcan Buse, Haziran 1998, s. 404

⁶⁵⁰ C.M., Woodhouse, **The Philhellenes**, s. 38

⁶⁵¹ Lord Earl Elgin, 1799 yılında İstanbul’a İngiliz elçisi olarak atandı. Lord Elgin İstanbul’a geldiğinde 33 yaşında idi. Lord Elgin Napolyon zaferlerinden sonra Osmanlı Sultanından Akropolis’teki heykellerin ve sütunların birer kopyasını yapmak için özel bir ferman aldı. Fakat Elgin bu eserleri İngiltere’ye kaçırdı. Antik Yunan’a ait bu eserlerin Londra’ya getirilmesi başta İngiltere’dekiler olmak üzere bütün Avrupa’nın Yunan hayranları için heyecanlandırıcı bir olay oldu. (C.M., Woodhouse, **The Philhellenes**, s.13)

⁶⁵² David Howarth, **age.**, s. 69-70

ve küçük milli bir devlet kurulmasını sağladı. Eski Yunan'ın kahramanları modern Yunanlılar tarafından da sahiplenildi.⁶⁵³

Avrupa'da büyüyen Eski Yunan'a duyulan hayranlık burada yaşayan Yunanlılar tarafından çok iyi bir şekilde kullanıldı. XVIII. yüzyılda Avrupa'da Yunanlıların zengin kolonilerinin bulunduğu birçok şehir vardı. Bu şehirlerde Yunanlılar, antik Yunan geleneklerini ön plana çıkararak, Avrupalıları etkilemeyi başardılar. Yunanlılar bir yandan eski Yunan dilini ve gramerini canlandırmaya çalışırken, diğer yandan eski Yunan kıyafetleriyle Avrupa sokaklarında dolaşıyorlar ve ilgi odağı oluyorlardı. Yunanlılar kendilerine karşı duyulan ilgiden son derece memnundular ve daha da artması için Antik Yunan'ı anlatan kitapların basılmasını teşvik ediyorlardı. Eski Yunan tarihinin anlatıldığı okullara maddi yardımlar yapılıyor ve Antik Yunan'a ait kitaplar okullara ücretsiz gönderiliyordu. Birçok Avrupalı gezginci, Mora ve Yunanlıların yaşadığı yerleri ziyaretlerinde çocuklarını Avrupa'ya eğitim için göndermeleri konusunda Yunanlıları ikna etmeye çalışıyordu. XIX. yüzyılda Yunanlılar artık çocuklarına eski Yunan isimleri koymaya başlamışlardı. 1813'te Atina'da bir okul müdürü öğrencilerini defne ve zeytin yapraklarıyla karşılayarak bir tören yapmış onların isimlerini loannes ve Pavlos'tan Pericles ve Themistocles ve Xenophon olarak değiştirmişti. Bu yüzyılda Viyana gibi önemli Avrupa kentlerinde Yunanlılara ait birçok gazete yayın yapmaktaydı. İlaveten bu şehirlerde Yunan tarihi ile ilgili tiyatro eserleri de sahneye koyulmaya başlanmıştı.⁶⁵⁴

1821'de Aleksandr İpsilantis'in Yunanlıların özgürlüğü adına isyan için harekete geçtiği duyulduğunda bütün Avrupa'da büyük bir heyecan fırtınası başladı. Zaten Avrupa fikren Antik Yunanistan'a ve Yunan'a kendini borçlu hissediyor; ilminin, medeniyetinin temeli saydığı bu insanları kurtarmak için her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olarak bekliyordu. Avrupa'nın dört bir köşesinde Yunan Bağımsızlık Savaşı, gençlik gücünü temsil eden Avrupa ile çöküşü, yozluğu ve vahşeti temsil eden Asya ve Afrika arasındaki mücadele olarak görülüyordu.⁶⁵⁵

⁶⁵³ Douglas Dakin, **The Unification of Greece (1770-1923)**, s.2

⁶⁵⁴ William St. Clair, **That Greece Might Still be Free**, s.19-20

⁶⁵⁵ Martin Bernal, **age.**, s.405

İsyanın başlamasıyla birlikte Marsilya, Trieste ve Ancona limanlarında bulunan Yunan âşıkları silah ve cephane almaya başladılar. Bu limanlara isyancılardan'dan gelen her bir mektup büyük bir heyecana sebep oluyordu. Savaşın manzaralar anlatan satırlar önce yerel gazetelerde yayınlanıyor, daha sonra Avrupa'nın önemli gazetelerinin sütunlarını süslüyordu. İsyana ilgili yazılan haberlerin çoğu yanlış ve çarpıtılıyordu. Mesela Tuna prensliklerinde büyük bir yenilgiye uğrayan Alexandr İpsilantis'in hareketi büyük bir zafer kazanılmış gibi anlatılıyor, kendisine binlerce Sırp'ın ve Bulgar'ın katıldığı da ekleniyordu. Mayıs 1821'de 30 bin kişilik bir Osmanlı ordusunun perişan edildiği, tüm Mora'nın ve Epirus'un Yunanlıların eline geçtiğinden bahsediliyordu.⁶⁵⁶ Bu haberler Avrupa'daki Yunan hayranlığını arttırmaktaydı. Zira Antik Yunan'ın kahramanları XIX. yüzyılda ayaklanmışlardı.

Yunan isyanı başladığının ilk yıllarında boşa olan birçok Avrupalı asker vardı. Bu askerler Napolyon savaşlarının ardından hiçbir orduya katılmadıklarından, Yunan isyanı onlara kendilerini ispat için bir fırsat olarak görünüyordu. Sekiz asır önceki atalarının Haçlı Seferlerine katılmasında olduğu gibi ağızlarından hristiyanlık adına savaşacakları sözleri dökülmesine rağmen isyana iştiraklerinin asıl sebebi ekonomik kaygılardı. Bunların çoğu Yunan isyanının Avrupa Devletleri tarafından destekleneceği ile ilgili gazetelerde okudukları haberlerden para ve silah yardımının yapılacağı umuduna kapılmışlardı.⁶⁵⁷ Gönüllüler Kasım 1821-Ağustos 1822 tarihleri arasında Yunanlıların bağımsızlığı adına savaşmak için Marsilya limanından kalkan 8 yolcu gemisiyle Mora'ya doğru yol aldı. 200'den fazla gönüllü de gemilerde yerlerini ayırtmış ve diğerleri ise hemen yolculuk paralarını ödemek için harekete geçmişlerdi. Bu gönüllüler Avrupa'nın her yerinden Marsilya'ya akıyorlardı.⁶⁵⁸ Bu dönemde en fazla gönüllünün Almanya'dan çıktığını söyleyebiliriz. Kesin olmayan sayılarla isyanın ilk günlerinde Mora'ya yaklaşık 100 İngiliz, 300 ile 500 arasında Alman, 200 Fransız, 150 İtalyan gönüllü savaşçı gitmişti. Bunların dışında Avrupa'nın diğer ülkelerinden; Hollanda'dan, İsviçre'den, İsveç'den,

⁶⁵⁶ David Howarth, *age.*, s 74; William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s. 23-24

⁶⁵⁷ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s. 29

⁶⁵⁸ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s. 66

Danimarka'dan, Polonya'dan, Avusturya'dan, İspanya'dan birçok gönüllü de Mora'ya gitmek için bekliyorlardı.⁶⁵⁹

Avrupalı gönüllülerin Mora yolunda oldukları dönemde Yunanlılar da Avrupa Devletlerine başvurarak çok zor durumda olduklarından bahisle insanlık namına kendilerine yardım edilmesi üzere propaganda yapmaktaydılar. Yunanlıların amacı isyanlarını bir Hristiyan ve Müslüman mücadelesi şeklinde Avrupa'ya yansıtmak, böylece yaptıkları din savaşı için bütün Hristiyan dünyanın desteğini almaktı.⁶⁶⁰

Avrupa'da Antik Yunan'a olan ilgi ilk olarak Almanya'da ortaya çıkmıştı. Ancak bu ilginin sebebi Yunanlılara duyulan hayranlığı yanında, bu miti kullanarak Alman toplumunun bir arada tutulmasını sağlamaktı.

Prusya hükümetinin 1806 yılında Jena'da Napolyon orduları karşısında korkunç bir yenilgiye uğramasından sonra Alman devlet adamları Almanya için bazı reformların yapılması gerektiğine karar vermişlerdi. Alman devlet adamları Almanya'da ortaya çıkan öğrenci hareketlerinden⁶⁶¹ sonra öğrenciler ile halkın yaşamının modern toplum tarafından parçalara bölündüğünü düşünüyor ve “*genel olarak antikçağın ve özel olarak Yunanlıların*” öğrenilmesini toplumu bütünleştirmenin bir yolu olarak görüyorlardı. Eğitimde kullanılacak Antik Yunan miti, kendilerini dehşete düşüren Fransa'daki gibi bir devrimden Almanya'nın

⁶⁵⁹ Elizabeth, Roberts, **age.**, s. 24

⁶⁶⁰ Cezayir-i Seba (İyonya adaları) Başkumandanlığı tarafından ilan edilen bir beyannamenin tercümesi, BOA, **H.H.** Nr. 40941. Tarih 1240 (1824-1825) Evrak Tercümesi.

⁶⁶¹ Almanya'daki Philhellenic hareket 1821 ve 1822 yıllarında üniversitelerde başladı. Bunun sebebi de kısmen hükümete karşı duyulan şüphe idi. Almanya'daki üniversite öğrencileri Fransızların ülkeden atılmasında liderlik etmişler ve barışın geri dönmesinde kendilerine önemli bir politik rol biçmişlerdi. Onlar anayasal bir özgürlük ve Almanya'nın birleşmesini talep ediyorlardı. Bunun için bütün Almanya'da öğrenci organizasyonları oluşturdular. Ancak 1819 yılında Prusya Başbakanı'nın bir üniversite öğrencisi tarafından suikast ile öldürülmesi üzerine tüm Almanya'daki öğrenci konfederasyonlarının yıkılmasına karar verildi. Bu politik ortamda Yunanseverlik (Philhellenic) hareket güç kazandığı gibi özgürlük isteyen Alman gençleri tarafından da desteklendi. Almanya'da Yunanlılar lehine birçok kitap ve broşür basılmaya başlandı.(William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s. 61)

kaçınabilmesini sağlayabilecekti. Bu eğitimin (Altertumswissenschaft) özü, gerek sanatsal gerekse felsefi alanda Tanrısal Yunan imgesi olmuştu.⁶⁶²

Alman gençliği Yunan isyanına katılmaları için Alman romantikleri ve düşünürleri tarafından teşvik ediliyor, Almanya’da AntikYunan medeniyeti övülüyordu. Ünlü Alman düşünür Hegel isyanın ilk yıllarında şunları yazıyordu; *“Yunanistan ismi, Avrupa’daki eğitilmiş insanları tam yüreğinden vurmaktadır ve bu biz Almanlar için özellikle böyledir... Onlar (Yunanlılar) kuşkusuz, dinlerinin, kültürlerinin başlangıcında... Asya’dan, Suriye’den ve Mısır’dan önemli yardımlar aldılar; fakat bu kökün doğasındaki yabancılığı o kadar iyi silmişler, o kadar değiştirmişler, üzerinde o kadar çalışmışlar, dönüştürmüşler ve tümüyle o kadar farklılaştırmışlardır ki, onları –bizim gibi – onda değer verdikleri, öğrendikleri ve sevdikleri ne varsa, özünde kendilerinin olmuştur.”*⁶⁶³ Alman gençlerinin isyana katılması amacıyla 1821 yılının Ağustos ayında Hamburg sokaklarında dolaşan broşürde ise şunlar yazmaktaydı. *“... Din, yaşam ve özgürlük için savaş bizi silahlanmaya çağırıyor. İnsanlık ve görev bizi kardeşlerimize, asil Yunanlılara yardıma koşmaya, kanımızı ve hayatımızı kutsal amaç için riske atmaya çağırıyor. Müslümanların Avrupa’daki hâkimiyetinin sonu yaklaşıyor. Avrupa’nın en güzel ülkesi özgür olmalı, canavarlardan kurtarılmalı. Haydi, gücümüzü bu mücadeleye verelim. Tanrı bizimle olacak, çünkü bu kutsal bir dava, insanlık davası. O din için ve özgürlük için bir savaştır. Canavarlara karşı savaştır. Bizim teşebbüsümüz Tanrı tarafından desteklenecektir.”*⁶⁶⁴

Almanya’daki bu güçlü propagandaların ardından ülkenin her yerinde birçok Yunansever (Hellenic) komiteler kuruldu. Yunan isyanına katılacak olan ve silahlı bir birlik kurmaya çalışan Fenerli prens Mavrokordotos 6.000 kişilik bir Alman ve İsviçreli birliği oluşturarak Mora’ya götürmek için çalışmalara başladı. Zira düzenli bir ordu olmaksızın merkezî bir hükümetin⁶⁶⁵ isyancılar üzerinde bir otorite kurması

⁶⁶² Martin Bernal, *age.*, s. 393

⁶⁶³ Martin Bernal, *age.*, s. 409

⁶⁶⁴ Selahi R. Sonyel, *agm.*, s.118-119

⁶⁶⁵ Yunanistan’daki merkezi hükümet kurma çalışmaları hakkında geniş bilgi için tezimizin “Yunanlıların bağımsızlık ilanı ve Yunan Devleti’ni Kurma Çabaları” adlı bölüme bakınız.

imkânsızdı.⁶⁶⁶ Mavrokordotos bunun için Prusyalı komutan Dittmor ve Kephelas ile görüştüğü gibi, Almanya'daki ve İsviçre'deki Yunansever komiteler ile iş birliği de yaptı. Komiteler 1822 Eylül'ünde Kephelas komutasında tam teçhizatlı bir gönüllü birliğini Mora'ya göndermeye karar verdi. Bütün hazırlıklar Kasım 1822'de tamamlanmış ve Scipio adında bir gemi komite tarafından kiralanmıştı. Her asker Alman ordusunun bir neferi olduğuna dair yemin etmekle birlikte Kephelas'a ve Yunan Devleti'ne de sonuna kadar sadık kalacaklarına da söz verdiler. Gözyaşları içerisinde yapılan bir uğurlama ile Alman birliği Aralık 1822'de Marsilya'dan yola çıktı. Kephelas; Yunan Devleti adına, askerlere herhangi bir zorlukla karşılaşırlarsa Yunanlıların onların seyahati için yeterli miktarda yiyecek ve para sağlanacağına dair teminat verdi. Alman birliği Aralık ayında Çamlıca (Hidra) Adası'na ulaştı. Ancak Kephelas ve Hidralılar arasında bazı tartışmalar yaşanmış ve askerlerin bir kısmı yolculuktan dolayı hastalanmaları yüzünden karaya çıkmak istememişlerdi. Alman birliği günlerce limandaki gemide kaldıktan sonra 1823 yılı başlarında Çamlıca'dan ayrılabilirdi ve Anabolu (Naupliya)'ya gitti. Büyük hayallerle kurulan bu birlik, bir süre sonra Yunanlıların gerçek yüzlerini gördükleri için isyana katılıp Yunanlılara yardımda bulunmaktan vazgeçerek, Avrupa'ya dönebilmek için her yola başvurmaya başlamışlardı. Şanslı olanlar Avrupa'ya giden gemiler tarafından kabul edildi, bir kısmı ise Akdeniz'deki başka yerlere Levanten bölgelerine dağıldı. Yunanlıların yanında kalanlar ise büyük zorluklar yaşadılar, Kephelas'ın kendisinin de ilk kurbanlardan biri olduğu veba yüzünden 1823 yılında bu birlikten en az 25 asker hayatını kaybetti.⁶⁶⁷

Almanya'da olduğu gibi Fransa'da da Yunanseverler Yunan isyanına yardım edebilmek için bütün güçleriyle çalışıyorlardı. Fransa'da Yunanlılara duyulan sempati daha geniş bir toplumsal tabana sahipti. Fransa'da Yunan isyanına aydın kesim, kralcı, liberal ve Bonapartçı çevreler aynı ilgiyi gösteriyorlardı. Antik Yunan kültürünün arkasında duran yazıların yanında İngiltere'deki kadar keskin olmamakla beraber Türk ve Müslüman düşmanlığını öne çıkaran yayınlar yapıyordu. Yunan

⁶⁶⁶ Yunanistan'da isyan başladığında büyük bir kargaşa hüküm sürüyordu. Her Yunanlı kaptan olması gerektiğini düşünüyor ve ülkenin her yerinde altı Yunanlı bir araya geldiklerinde bir siyasi parti kurma çalışmalarına başlıyorlardı. (Howarth, *age.*, s. 64)

⁶⁶⁷ William St. Clair, **That Greece Might Still be Free**, s.118

isyanı çelişik şekilde hem hümanist bir eylem hem de İslam'a karşı yeni bir Haçlı Seferi olarak görülüyordu Chateaubriand, Victor Hugo, Voltaire, Lamartine ve André Chenier Yunanlılar lehinde yazdıklarıyla öne çıkan isimlerdi. Bakanlığı sırasında Yunanistan üzerine yayımladığı yazısında “*Fransa Yunanistan’ın en büyük kızıdır*” diyen Chateaubriand, dünyayı medenileştiren ve küllerinden tekrar doğmak için kahramanca mücadele eden Helen halkının Osmanlılar elinde ölüme terkedilmesinin uygarlık için çok ağır bir ayıp olduğunu ifade ediyordu. Mecliste verdiği söylevler ve Fransız Akademisi’nde yaptığı konuşmalarla hükümetini silahlı müdahaleye teşvik ederek, Yunansever eğilimi güçlendirmeye çalışıyordu. Bakanlığı bırakmasından sonra da Yunanlıları desteklemeye devam eden Chateaubriand’ın beyanları, Avrupa kamuoyu ve politika çevrelerinde büyük yankı uyandırdı. Liberaller de yazdıkları yazılarda benzeri temalara değinerek, Avrupalı krallarını ve bütün Hristiyanlığı barbar olarak nitelendirdikleri Türklere karşı savaşımaya çağırmakta, Türklerin tekrar Asya'ya sürülmelerini ve Ayasofya'nın eski ihtişamlı günlerine getirilmesini dillendirmekteydiler. Aynı şekilde sabık Fransız piskoposu M. de Pradt bu konuda bir risale yayımlayarak, “...*Sanat ve bilimlerin ülkesi, kahramanların vatani, evrenin öğretmeni, sonunda altı yüz yıllık bir köleliğin ardından, barbar ellerin mezarının üzerine koyduğu taşı kaldırıyorsun. Ne büyük bir girişim. İnsan ruhu bu asil çabanıza katılmayı nasıl reddedebilir. Silahlı yardım yerine size dualarıyla destek vermeyi nasıl teklif edebilir...*” şeklindeki sözlerle uzaktan duyulan ilginin ve verilen desteğin çok yetersiz olduğu gerekçesiyle alenî olarak Avrupalıları Yunanlıların yanında savaşımaya davet ediyordu. Gençleri savaşımaya çağıran yayınlardan biri de 1821 Ekim ayında Fransa’da eski bir hukuk öğrencisi tarafından yazılan “*Fransızlara Başvuru (The Appeal to the French People)*” adlı broşürdü ki tamamen Yunanseverlik (Philhellenizm) temasını ön plana çıkararak Fransızlara hitaben, “*Sen Themistocles Alcibiades ve Domesthenes’in nesline yardım etmeyecek misin? Artık sen St. Lousin soyundan gelmiyor musun? Yunanistan sesini duyurdu. Fransa’nın hareketleri benim sesime sağır kalma, silahın sensin, git ve benim oğluma (Hysilantes) katıl.*” sözlerini kapsıyordu.⁶⁶⁸ Bu süreçte Yunanlıların geçmiş dönemleriyle onurlu ve asil bir adım olarak görülen isyanlarını

⁶⁶⁸ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s.56

öven birçok şiir kitabı da yayımlandı.⁶⁶⁹ Bilindiği kadarıyla Fransa’da 1821 yılında dokuz, ertesi yıl ise on sekiz kitap yayımlanmıştı. Ayrıca görsel sanat alanında da Yunanlılara verilen desteğin ifadelerini görmek mümkündür. Dönemin ünlü Fransız ressamı Delacroix, yaptığı resimlerde masum Yunanlıların sözde öldürülmelerini konu edinerek Fransız duyarlılığını yükseltiyordu.⁶⁷⁰ Bu propagandalarla yükseltelen hassasiyet içinde 1825 yılının Şubat ayında Paris Yunan komitesi kuruldu. Bundan sonraki 3 yıl içerisinde isyancılara yardım maksadıyla 65.000 paunda denk gelen 1,5 milyon franka yakın bir para toplandı.⁶⁷¹ Komite 1826 yılına gelindiğinde faaliyetlerini daha da arttırarak, açtığı yardım kampanyalarında kullandığı “*General Lafayette’den 5,000 frank, Casimir Perier’den 6000 frank, Mason Locasi’ndan 7.925,20 frank, bir terziden 10 frank*” gibi ilanlarla Fransız kamuoyunu teşvik ederek isyana yardım edilmesini sağlamaya çalışıyordu.⁶⁷² Paris kısa sürede Batı Avrupa’daki Yunanseverlik hareketlerinin merkezi durumuna geldi. Paris Yunan komitesi isyancılara sadece para değil; yiyecek, ayakkabı, üniforma asker, barut, gibi her türlü ordu ihtiyacı malzemeyi de temin ederek da gönderiyordu.

Yunanseverlik (Phillenizm) 1826 yılı geldiğinde Fransa’da en güçlü konumuna yükseldi. Çünkü Fransa 1825 yılına kadar İspanya’ya karşı mücadele etmiş, 1825’te bu ülke üzerindeki hâkimiyet kurduktan sonra da yönünü Yunan isyanına çevirmişti. Bu sırada ünlü İngiliz şair Lord Byron’un şiirleri ve Misolonghi’ye gitmesi Fransa’da Yunanseverlik (Philhellenic) hareketlerini güçlenmesine sebep olan diğer bir olaydı. Lord Byron’un ölümü 18 Mayıs 1824’te açıklandığı zaman ona ait bütün kitaplar ve şiirler aceleyle basıldı. Sadece 1824 yılında Lord Byron’un eserleri ile ilgili olarak 14 ayrı çalışma mevcut idi. Yaşanan trajedi ile ilgili olarak yeni operalar sahneye konuldu. Paris’teki öğrenciler

⁶⁶⁹ Fransa’da Yunan isyanı için yayınlanan şiirler arasında Victor Hugo’nun şiirleri önemli bir yer tutmaktadır. Bunlar "Canaris", "Enthousiasme" (Coşku) ve "Navarin" adlı şiirlerdir. Bunlardan Osmanlı donanmasının 1827’de yakılmasını kutlayan "Navarin", eski Yunan’ın kahramanlık ve özgürlük ideallerini yüceltir.. Yunan kahramanı Canaris’e övgüden sonra Yunanistan’a özgürlük şarkısını söyler: “Müsterih ol! Yunanistan özgür... Müsterih ol. Artık zalimler yok... Sen bacımız, sen anamız Sen Byron’ın ve Homer’in Yunanı. Eğer acılı sesin ağlamaktan kısılmadıysa şarkı söyle” (Jale Parla, **age.**, s. 57-58)

⁶⁷⁰ Erdal Çetintaş, **agm.**, s. 87

⁶⁷¹ Paul Constantine Papas, **age.**, s. 22

⁶⁷² Fahri Maden, **agm.**, s. 168

sokaklarda dolaşırken gözyaşları arasında Lord Byron'un şiirlerinden kıtalar okuyorlardı. Byron'un eserleri Fransız halkının bütün dikkatini Yunanlılar üzerine çekti. Fransa'da yazarlar Yunanlılar ile ilgili eserler kaleme almaya başladılar. Yazılan eserlerde eski ve yeni Yunan karşılaştırılıyor, tüm Fransızlar Hristiyanlık adına savaşmak için Mora'ya çağrılıyorlardı. 1825 ve 1826 yıllarında Korent Kuşatması "The Siege of Corint", "Leonidas" gibi oyunlar sahneye koyulmaya başlandı. Victor Hugo ünlü eseri "Seroglio'nun Başı" (The Heads Of The Seraglio) yu yazdı. Pek bilinmese de Alexandr Dumas kariyerine Philhellenic bir şiirle başladı. Ayrıca Yunan isyanı ile ilgili olarak yapılmış birçok tablo sergilerde sergilenmeye başlandı.⁶⁷³

Fransız kamuoyunda çılgınlık seviyesine yükselen Yunanseverlik, sarayın ve kralın düşüncelerini de değiştirmişti. 1824 yılında, yani X. Charles'in krallığı döneminde Fransa'nın Yunan isyanı politikası değişti. Politik itirazlara rağmen X. Charles Yunanlıların bağımsız bir devlet kurulmasını destekledi. Zira Kral Charles, Fransa'nın Doğu Akdeniz'deki etkisinin artması gerektiğini düşünüyordu. Bu politika değişikliğinde Fransa'daki kamuoyunun baskısının yanında George Canning'in İngiliz Dışişleri Bakanı olması ile değişen İngiliz politikaları ve Rusya'nın Akdeniz'deki hareketleri de etkiliydi. X. Charles bir taraftan Mora'da düzeni sağlamaya çalışan Mısır ordusuna teknik yardım yapmayı sürdürürken, diğer yandan Yunanlılara yardım için giden silah, gemi ve gönüllü askerler karşısında sessiz kalıyordu.⁶⁷⁴

Fransa'dan Mora'ya ilk giden askerî birlik de Fransız komutan Baleste'nin birliği idi. Aleksandr İpsilantis 1821 isyanına başlamadan önce borç aramak için geldiği Avrupa'da, Yunan ordusunun ilk çekirdeğini oluşturacak Fransız komutan Baleste'nin küçük birliği ile Trieste'de karşılaştı. Baleste uzun yıllar Girit'te yaşamış güvenilir ve cesur bir asker olmasına rağmen savaş deneyimi yoktu. Yunanlılar ile ilgili ilk bilgileri tüccar olan babasından öğrenmişti. İyi Yunanca konuşan Baleste, isyanın Avrupa'da duyulması ile birlikte Yunan ordusuna asker toplamak için

⁶⁷³ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s. 267

⁶⁷⁴ Paul Constantine Papas, **age.**, s. 21

çalışmalara başladı. Avrupa'da Yunan isyanına dâhil olmak için Baleste'nin oluşturduğu bu ilk küçük birliğin⁶⁷⁵ Fransa'da kurulmasının yanı sıra Yunan isyanında önemli görevlerde bulunan birçok Fransız kumandan da harekete geçmişti. Bu kumandanlar arasında en önemli isim olan Charles Fabvier Napolyon'un ordusunda savaşmış zeki, hırslı ve çalışkan bir askerdir. Fabvier, 1805 yılında askerî okuldan mezun olarak orduya katıldıktan sonra, 1807 yılında Fransa adına İran'da askerî elçilikle görevlendirildi. Fabvier bu ilk deneyiminden sonra Fransa'nın 1812'deki Rusya saldırısında büyük orduda bulundu. Özgürlükçü düşüncelere sahip bir asker olan Fabvier, Fransa'da gücünü kaybeden Napolyon'un diğer askerleri gibi büyük acılar çekti, hatta bir dönem Fransa'dan sürüldü. İspanyolların savaşına katıldığı gibi İspanya Yunan komitesinin toplantılarına da iştirak etti., 1823 yılında İngiltere'ye giderek bir grup liberal ile görüştü. Fabvier 1824 yılında Mora'ya gittiğinde Yunan liderlere bazı öneriler sunduktan sonra birkaç ay içinde İngiltere'ye geri döndü ve oradan da Belçika'ya geçti. Çantasında Yunanlılar ile yapmış olduğu ve Yunan topraklarında tarım ve endüstri alanında yapılacak yatırımlar ile ilgili malumat içeren bir antlaşmayı gezdiriyordu. Fabvier tekrar Mora'ya dönerek, Yunanların yeni tarım metodlarını ve üretim için yeni endüstri kuruluşları ile ham mamulleri nasıl işleyeceklerini öğrenmelerini sağlayacak bir eğitim programı hazırladı ve uygulamaya başladı. Ancak isyanın şartları değişmiş, 1825 Şubat ayında İbrahim Paşa askerleri ile birlikte Mora'ya gelerek Mora'yı kontrolü altına almayı başarmıştı. Bu ortamda hiç kimse kurulacak tarımsal ve endüstrisel bir koloni ile ilgilenmeyeceğinden Yunan ordusuna asker olarak katılmaya karar verdi. Fabvier 4 Temmuz 1825'te Nauplia'da yapılan törenle görevine başladıktan sonra Yunan isyanının önemli kumandanlarından biri oldu.⁶⁷⁶

1825 yılının yaz aylarında Fabvier'in Yunan ordusunda göreve başlamasından sonra başka bir Fransız asker General Roche de Nauplia'da görüldü. Fabvier gibi özgürlükçü düşüncelere sahip bir asker olan General Roche de Napolyon'un ordusunda savaşmasına rağmen, Fransa'nın tekrar restore edilmesinde Burbon hanedanına hizmet etmişti. İngilizlerden nefret eden General Roche Mora'da

⁶⁷⁵ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s.26

⁶⁷⁶ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s.245-249

Paris Yunan komitesinin bir üyesi olarak görev yapıyor ve Yunanlılara yardım konusunda Fransa ile Yunanlı isyancılar arasında son derece etkin bir rol oynuyordu.⁶⁷⁷

Fransızlar isyanı desteklemek için çırpınmalarına rağmen Yunanlılar 1825 yılında İngiltere'nin koruması altına girmek istediklerini bildiren bazı başvurularda bulunmuşlardı. Bu durum başta General Roche olmak üzere birçok Fransız Yunanseveri şok ettiği gibi bu olay sonrasında Fransız Yunanseverler, Yunanlılara duydukları güveni de kaybettiler. General Roche, Fransa Yunan komitesi adına Yunan Devleti'ne bir protesto mektubu göndermek istedi. Ancak Yunan geçici hükümeti tarafından bu başvuru dikkate alınmadı.⁶⁷⁸ Bu başvurunun ardından Yunanlılar Fransa'ya da bir müracaatta bulunmuştu; ancak bu Fransızları tatmin etmeye yetmedi. Haliyle Yunanlılar tarafından İngiltere'nin tercih edilmesi Fransız Yunanseverleri incitmişti. Bu gelişme 1828 yılında Fransız askerlerinin Mora'yı işgalini getirecek ve işgal İngiltere ile Rusya'nın onayı dâhilinde gerçekleşecekti. Fransa'nın askerlerini Mora'ya göndermesinin bir sebebi de İngiltere'nin Yunanlılar üzerindeki hâkimiyetini kırmak istemesiydi.⁶⁷⁹

Yunan isyanı başladığında belki de en özgürlükçü politik sistem ve en serbest basın İngiltere'de bulunuyordu. İngiliz hükümeti tarafından Yunan isyanına herhangi bir müdahale ya da yardım kesinlikle düşünülmemesine rağmen, Yunan davası ilk olarak İngiliz halkı⁶⁸⁰ üzerinde çok büyük bir etki yapmıştı. Zira gazetelerin sütunları Yunanseverlerin makaleleri ile doluydu. İngiltere'de Yunanseverlerin liderliğini, klasik Yunanca sözlüğü yazmış olan Dr. Lempiere yapıyordu. Dr. Lempiere İngiltere'de 1821 yılının sonbaharında Yunanlılar için yardım toplamaya başlamıştı. Dr. Lempiere'nin yanı sıra İngiltere'den Mora'ya giderek Yunan Bağımsızlık Savaşı adı verilen ayaklanma için mücadele eden binlerce isim vardı.

⁶⁷⁷ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s. 266

⁶⁷⁸ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s. 279

⁶⁷⁹ Fransa'nın Yunanistan'ı işgal etmesi tezimizin III. Bölümünde bir konu başlığı olarak ele alınacaktır.

⁶⁸⁰ İngilizlerin Yunan isyanına destekleri ve kurduğu yardım kuruluşları tezimizin "Londra Yunan Komitesi'nin Kuruluşu, Amacı ve bazı öne çıkan Yunan severler" bölümünde geniş bir şekilde ele alınacaktır.

Bunların tam olarak ne sayısını ne de isimleri tam bilebiliyoruz. Ancak bunlar arasında özellikle tarihe mal olmuş şahıslardan bazılarının adını vermek gerekirse; asker olan Richard Church ve Thomas Gordon, eğitimci Guilford, Şair Byron, geleceğin tarihçisi Finlay, denizci Hastings sayılabilir.⁶⁸¹

İngiliz, Alman ve Fransız Yunanseverlerin yanında İtalyan Yunanseverler de 1825 ve 1826 yılları arasında iki kez Mora'ya savaşmak için yol almışlardı. İlk grup General Vincenzo komutasında 16 kişiden oluşuyordu. İkincisi ise 60 ya da 70 kişiden oluşan bir gruptu. Bu grupları oluşturan İtalyanların çoğu eski askerlerdi.⁶⁸²

Yunanlılar, isyan boyunca Avrupalı Yunanseverlerden yardım almaya devam ettiler. Ancak Mora'ya giden bu Yunanseverler isyanda Yunanlıların gerçek yüzleri ile karşılaşınca ne kadar büyük bir yanılgıya düştüklerini anlamışlardı. Çünkü Yunanlılar onlara anlatıldığı üzere bilgeliğin ve demokrasinin mimarları değil; birer hilekâr, hırsız ve cani idiler. Birçok Avrupalı gönüllü Yunan isyanına katıldıkları ilk yılın sonunda geriye dönmek için çabalamaya başlamış, bir kısmı tekrar Avrupa'ya dönmeyi başardığı halde, çoğunluğu Mora'da kalmış vebadan veya diğer bulaşıcı hastalıklardan hayatlarını kaybetmişlerdi. Hastalıklardan kurtulabilenlerin bir kısmı da gözü dönmüş Yunanlılar tarafından katledilmişti.⁶⁸³ Avrupalılar için Yunan isyanı hiçbir şekilde kabullenilemeyecek menfi haller ile doluydu. Mora'daki gönüllüler bu minvalde olmasına rağmen, Avrupalıların isyana destek vermesi Yunanlıları teşvik ettiği gibi Yunansever komitelerden gönderilen yardımlar da isyanın güçlenmesini sağlıyordu. Yunan isyanına katkı sağlayan tüm bu destek ve yardımın yanısıra müspet propagandalar sayesinde Avrupa'da oluşturulan kamuoyu baskıları da Batılı hükümetlerin Yunan isyanına tarafsız kalmasını çok zorlaştırıyordu.

⁶⁸¹ Douglas, Dakin, M.A., **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.6

⁶⁸² William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s.257

⁶⁸³ Yunanlı asiler, hayvanî davranışlarda o kadar ileri gidiyorlardı ki, kendilerine yardımcı olmak üzere yabancı ülkelerden özellikle Avrupa'dan gelen yandaşlarını da öldürüyorlardı. Anabolu (Nauplia) liman kenti asilerin eline geçtikten sonra, bazı Yunanlıların, kimi yabancı yandaşlarını kentteki bir hamama sokarak öldürdükleri meydana çıkıyordu. Yunanlı hamamcı, yabancıları, giysilerini çıkarmaya inandırıyor ve böylece, onları öldürürken, elbise ve çizmelerinin kana bulanmamasını sağlıyor; onları daha sonra satıyordu. (Selahi R. Sonyel, **agm.**, s. 117-118)

12) Amerikalı Yunanseverlerin Yunan İsyanına Destekleri

XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Avrupalılar gibi Amerikalı birçok Yunansever de Yunanlıların geçmişi ile ilgilenmiş ve Antik Yunan'dan etkilenmişti. Eğitimli Amerikalıların gözünde bütün medeniyetlerin temeli Eski Yunan olduğundan ve şimdi isyan eden Yunanlılar da bu büyük medeniyetin mirasçılarıydı. Dindar Amerikalılar için ise bu hareket, Hristiyanların Müslüman boyunduruğuna karşı isyanıydı. 1800'lü yıllardan itibaren birçok Amerikan gemisi Akdeniz'e geldi. Bu gemilerle Antik Yunan kalıntılarını ziyaret eden gezginlerin buralardaki deneyimlerini mektuplar ve kitaplar ile dile getirmeleriyle Amerika'da Yunanlılara olan ilgi arttı.⁶⁸⁴ Ancak Amerika'daki esas Yunansever (Philhellenic) hareket 1821 yılında Yunan isyanı ile birlikte başladı. Aynı tarihte Mora'da Kalamata'da yazılan Avrupalı milletlere başvuru (Appeal to the Nations of Europe) Amerika'ya da gönderilmiş ve çok etkili olmuştu.⁶⁸⁵ Aslında Mora'ya sadece onaltı Kuzey Amerikalı ulaşabilmişti⁶⁸⁶, buna rağmen 1821 yılında başlayan bu Yunanseverlik dalgası iki yıl içerisinde tüm Amerika'da yayıldı. Amerika'da Yunan severlerin harekete geçmesi ise Lord Byron'un Mora'ya giderek isyana katılmasından sonra gerçekleşti.

1823 ve 1824 yılları Amerika'da Yunanseverliğin (Philhellenizm) en güçlü olduğu yıllardı. Amerika'nın birçok şehrinde Yunanlılara yardım komiteleri kuruldu. Birçok tüccar, banker, işadamı, profesör, Avukat, politikacı, din görevlisi ve asker üyesi olan bu komitelerin başında New York, Philadelphia, Boston komiteleri geliyordu. Komiteler Avrupadakiler gibi Yunan isyanı ile ilgili birçok kitapçık bastırmışlar ve yardım için paralar toplamışlardı. Amerikalılar için Yunan isyanı özel bir anlama da sahipti zira kendilerinin İngilizlere karşı yaptıkları bağımsızlık savaşları ile özdeşliyorlardı. Onlara göre Yunanlılar kendi ülkelerini model olarak almaları gerekliydi. Başkan James Monroe 1822 ve 1823 yıllarında kongrede yaptığı

⁶⁸⁴ Paul Constantine Papas, *age.*, s. 28-29

⁶⁸⁵ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s. 59

⁶⁸⁶ Martin Bernal , *age.*, s. 403

konuşmalarında Yunan davasını desteklediğini açıklıyor ve Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olarak tanınmasını istiyordu.⁶⁸⁷

1823-1824 yıllarında Amerikalı Yunan komiteleri Yunanlılara yardım etmeye başladı. Bu dönemde isyancılara tam olarak ne kadar maddi yardım edildiği bilinmemekle birlikte New York Yunan komitesinin 1824 Mayıs'ında 32.000 dolar ve aynı yılın Temmuz ayında da 5.000 dolar gönderdiğini biliyoruz. Ayrıca 30 Haziran 1824'te Londra'da bulunan delegeleri Luriottis ve John Orlandos'un Amerikalı Bakan Richard Rush aracılığıyla Londra'daki Baring kardeşlerden 36.000 dolar (7.240 paund) istediğini ve bu paranın gecikmeden Yunanlılara gönderildiği bilinmektedir. 1824 yılı sonunda Amerika'dan Yunanlılara toplam 40.000⁶⁸⁸ dolar para ulaşmıştı.⁶⁸⁹

Bu arada Amerika Birleşik Devletleri hükümeti Yunan komitelerinin yardım organizasyonlarının tersine Osmanlı Devleti ile kârlı antlaşmalar yapmak amacıyla Nisan 1823'te Doğu Akdeniz'e temsilciler gönderdi. Amerika böylece bölgedeki ticaretini güvenlik altına almak istiyordu. 1824 yılının sonbaharında Türkleri etkilemek ve kârlı bir antlaşma yapmak için bir Amerikan donanması Doğu Akdeniz'de görüldü. Ancak Amerikalılar 1830'a yılına kadar Osmanlı Devleti ile kârlı bir antlaşma imzalamadılar. Amerika bir yandan Türklerle ticari antlaşmalar yapmayı planlarken diğer yandan da isyancı Yunanlılar ile mektuplaşmalara devam ediyorlardı.⁶⁹⁰

Bu arada New York Yunan Komitesi Başkanı William Bayard ve tüccar arkadaşı Le Roy, Amerika'daki Yunan komiteleri tarafından Yunan donanması için iki gemi yaptırma fikrini ortaya attılar. Bu gemilerin her birinin fiyatının 250.000 dolar olarak hesaplanmıştı. Gemilerin isimleri Umut (Hope) ve Kurtarıcı (Liberator) olacaktı. Ancak New York Yunan Komitesi, gemilerin istenen vakitte ve ücrette

⁶⁸⁷ Paul Constantine Papas, *age.*, s.123

⁶⁸⁸ William St. Clair yazmış olduğu eserinde 1823-1824 yılları arasında toplanan para yardımının 80.000 dolar olduğunu ve bu paranın Yunanistan'a gönderilmek üzere Londra'ya gönderildiğini yazmaktadır. (William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s. 298)

⁶⁸⁹ Paul Constantine Papas, *age.*s. 34,42

⁶⁹⁰ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s. 300

bitirilememesi dolayısıyla bu girişimi başarıyla sonlandıramadı. Bu durum birçok Amerikalı Yunanseveri utandırıp, kendilerini Yunanlıları aldatmış olarak hissetmelerine yol açtı. Ülkelerinin ismini kurtarabilmek için bir şeyler yapmak üzere önce Yunan Komitesi Ocak 1827’de New York Belediyesi’nin salonunda büyük bir toplantı düzenleyerek yeni yönetimini seçti. Yeni yönetim derhal Mora’ya silahlar ve gönüllüler göndermek için harekete geçmekle birlikte komitede yeni öneriler de öne çıkmaya başladı. Çünkü Yunanlılar uzun süredir savaşıyorlardı ve bu yüzden dilenecek duruma düşmüşlerdi. Onlara para, yiyecek ve giysi yardımı yapmak daha mantıklıydı. Bundan sonra Amerika’daki bütün Yunanseverler yiyecek ve giyecek yardımı için çalışmaya başlayarak, topladıklarını 1827 ve 1828 yıllarında gemilerle Yunanlılara gönderdiler. Bu iki yılda isyancılara gönderilen yiyecek ve giyecek yardımlarının yaklaşık tutarının 140.000 doları bulunduğu tahmin edilmektedir.⁶⁹¹

Amerikalı Yunanseverler arasında ise en tanınmış sima Amerika Birleşik Devletlerinin ilk başkanı George Washington’un yeğeni William Townsend idi. Yunanlıların 1825 yılında İngiliz koruyuculuğunu istemesi ise Fransa’da olduğu gibi Amerika’daki Yunanseverler için bir hayal kırıklığı oldu. William da Fransız General Roche ile birlikte Yunan Devleti’ni bu başvurudan dolayı protesto etmişti. Amerikan ordusundaki görevinden 1825 yılında Mora’ya gitmek için istifa eden W. T. Washington da diğer Yunan severler gibi kendi görüşleri doğrultusunda özgür Yunanistan için mücadele etmeyi düşünüyordu. William Mora’ya gitme fikrini Boston Yunan komitesine açıklayınca komite kendisine isyana katılabilmesi için 300 dolar ona eşlik edecek arkadaşı Jonathan Peckham Miller için de 200 dolar verdi. Sert mizaçlı, hırslı bir adam olan William isyana katılmakla Amerikalılara yeteneğini göstermek için bir şans yakaladığını düşünüyordu. Ancak isyanda dürüst olmayan bazı hareketleri dolayısıyla diğer Amerikalı Yunanseverler tarafından Boston Yunan Komitesi’ne şikâyet edildi. Bunun üzerine William Mora’dan ayrılıp Paris’e giderek, burada giydiği eski Yunan kıyafetleriyle bütün dikkatleri üstünde toplamayı başardı. 1827 yılında tekrar Mora’ya döndüyse de Anabolu ‘da (Nauplia) Yunanlılar arasındaki bir iç çekişme sonucunda çıkan çatışmada öldü.⁶⁹²

⁶⁹¹ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s.300-301

⁶⁹² William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s.280-281

1828 yılı geldiğinde ise Amerikalılar kendi iç meselelerine yoğunlaşmıştı. Bununla birlikte Amerikalı misyonerler Yunanistan'da okul açmak için seferber olmaktan geri kalmadılar ve 1830-1840 yılları arasında birçok misyoner okulunu Yunanistan'da açmayı başardılar.⁶⁹³

B) Yunan İsyanı'nın İlk Yıllarında İngiltere'nin Politikaları

1- İngiltere'nin Yunan İsyanı'nın İlk Yıllarındaki Politikası.

a) İngiliz Dışişleri Bakanı Castlereagh'ın Politikaları.

XIX. yüzyıl başlarken İngiltere dünya tarihinin en büyük ticari ve sömürge imparatorluğunu, yenilmez olarak görülen deniz gücü sayesinde kurmuştu. İngilizlerin bu yüzyıllarda yapmış olduğu teknolojik icatlar, eski rakiplerine karşı büyük bir üstünlük sağlamalarını kolaylaştırdı. Buharın itme gücünden yararlanması, demir tekneler, ağır ve güçlü toplar, imparatorluğun kuruluşunda en büyük etkeni oluşturan İngiliz donanmasının en önemli nitelikleriydi. Aynı dönemde İngiltere'nin kara ordusu da deniz gücü gibi asker ve silah bakımından çok güçlü olup, barış zamanlarında dahi 123.000 (1819) ve 187.000 (1880) arasında bir asker bulunduruyordu. İngiltere'nin bu avantajları onun dış siyasetini dünyada uluslararası ticareti yaygınlaştırmaya ve ticareti korumaya dönük olarak kurmasının da altyapısını oluşturdu. Dış siyaseti gereği İngiltere için birincil derecede önemli olan ticaret yollarını emniyetini sağlama, stratejisini belirlemede de en önemli unsur oldu. Bu yüzyılda Avrupa'da Napolyon Savaşlarının bitmesiyle bir sükûnet dönemine girilmişti. Bu sükûnet ortamı İngiltere'nin üstünlüğünü koruması için en elverişli şartları sağlamaktaydı.. Dolayısıyla yeni bir çatışmanın olması, hele bu çatışmanın Akdeniz'de yaşanması İngiltere'nin sömürge imparatorluğu için tehdit anlamına gelecekti ve İngiltere kesinlikle bunun olmasını istemezdi. İngiltere'nin bu yüzyılın ilk yarısındaki en büyük çekincesi ise Rusya'nın Akdeniz'e inme tehlikesiydi. Çünkü Akdeniz demek İngiltere için serbest ticaretin merkezi ve en büyük zenginliğe sahip olan Hindistan yolu demektir.⁶⁹⁴ Tabiatıyla Avrupa'da bu ortamda ortaya çıkan 1821

⁶⁹³ Paul Constantine Papas, *age.*, s. 121

⁶⁹⁴ Kenneth Bourne, *The Foreign Policy of Victorian England 1830-1902*, Clarendon Press, Oxford 1970, s. 3-6; Harold Temperly, *The Foreign Policy of Canning (1822-1827)*, Frank Cass Co. Ltd., London 1966, S.321

Yunan isyanı, coğrafi olarak Akdeniz’de gerçekleşmesi yüzünden İngiltere’nin sömürge imparatorluğu için de tehlike içeriyordu. İngiltere, Yunan isyanı boyunca Rusya ile Yunanistan üzerinde bir hâkimiyet mücadelesi sürdürecektir ve stratejik amaçlarına uygun şekilde Yunanistan’ın bağımsızlığına giden süreçte en etkin devlet olmayı başaracaktı.⁶⁹⁵

1821 yılında Aleksandr İpsilantis Yunan isyanını başlattığı sırada Lord Liverpool İngiltere Başbakanı, Castlereagh ise İngiltere Dışişleri Bakanı olarak görev yapıyordu. Castlereagh 1812 yılındaki Bükreş Antlaşması’ndan bu yana, Napolyon sonrası kurulmak istenen Avrupa düzeni için büyük çabalar göstermişti.⁶⁹⁶ Yunan isyanının başlaması üzerine de Avrupa’da oluşturdukları düzeni muhafaza edebilmek ve İngiliz menfaatlerini koruyabilmek için, Avusturya Başbakanı Metternich ile birlikte Rusya ve Osmanlı arasında çıkabilecek herhangi bir çatışmayı engellemek amacıyla politikalar geliştirmeliydi.

Castlereagh, esasen Yunan isyanını Avrupa’daki sayısız isyanlardan sadece biri olarak değerlendiriyordu.⁶⁹⁷ Yunan meselesi üzerine Avusturya ile Prusya arasında bir fikir ayrılığı olmamakla birlikte iki devletin oluşan durum karşısında neler yapacaklarına dair müzakereleri ve ortak bir hamle kararları da olmayıp, Yunan isyanı karşısında kendi çıkarları için gerekli olan en iyi pozisyonu alacaklardı. Fransa’da da Yunan isyanı belki bazı tepkilere neden olacaktı. Bu durumda ise İngiltere kendi kararlarını almalı ve diğer Avrupa Devletlerinin de kararlarını etkilemeliydi.⁶⁹⁸ Ancak isyanın ilk günlerinde Castlereagh hesaplamadığı bir engel ile karşılaştı. Çünkü İngiltere’nin, Napolyon Savaşları sırasında kullanmayı düşündüğü Tepedelenli Ali Paşa’ya isyanı sırasında dostça davranmış olması⁶⁹⁹ Castlereagh’ın Yunan isyanının ilk günlerinde Osmanlı Devleti’ne yakınlaşmasını

⁶⁹⁵ Lord Courtney of Penwith, **Nationalism and War in The Near East**, Clarendon Press, Oxford:1915, s. 68

⁶⁹⁶ C.K. Webster, M.A., **age.**, s. 349

⁶⁹⁷ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.20

⁶⁹⁸ **The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)**, Volume 2, s. 85

⁶⁹⁹ C.K. Webster, M.A., **age.**, s. 350

önleyen bir sebep oldu. Ancak ilerleyen günlerde Osmanlı Devleti ile İngiltere, Rus tehlikesi karşısında bu anlaşmazlığı dile bile getirmeyeceklerdi.

Castelreagh Yunan isyanında dış siyasette Rusya ile büyük bir mücadeleye hazırlanırken, iç siyasette de Yunanlıların desteklenmesini savunan Yunansever siyasetçilere karşı bir mücadelenin içine girdi. Çünkü iktidarda olan muhafazakâr partide (Tory Partisi) bile isyana karşı farklı bakış açılarına sahip milletvekilleri vardı. Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'de tampon bir devlet olarak bulunmasını ve bunun için de varlığını sürdürmesi gerektiğini ifade edenlerin yanı sıra bağımsız bir Yunan devletinin yeni bir pazar demek olduğunu ve bunun da İngiliz ticaretini olumlu etkileyeceğini savunanlar da bulunmaktaydı.⁷⁰⁰ Bazı Yunansever politikacılar ise Yunanlılar lehine hareket etmenin insanlığın bir görevi olduğu iddiasıyla İngiltere'nin mutlaka bu doğrultuda davranmasını istemekteydi. Bu görüşü savunanlardan biri olan Lord Erksin 1821 yılında başbakan Başbakan Liverpool'a gönderdiği mektubunda: *"Bir kere Türkler bu gün Yunanistan'daki insan haklarına aykırı düşen idareleri yüzünden uygar uluslar topluluğunun dışına çıkmışlardır, dolayısıyla Yunanlılar uygar çerçeveler içinde yürütülen meşru bir otoriteye karşı değil, uygarlık dışı bir tiranlığa karşı cephe almaktadır; şu halde Yunanlıların lehine müdahaleye girişmek uluslararası yasaları çiğnemek değil, aksine ahlaki bir ödevdir."*⁷⁰¹ diye yazmaktaydı. Özellikle Sakız isyanında (1822 Nisan) Osmanlı birliklerinin müdahalesinden sonra tüm Avrupa'da, Türklerin adadaki Yunanlıları katlettiği yolundaki asılsız haberlerin yayınlanması İngiliz Yunanseverlerin hükümete büyük bir baskı yapmasına sebep olmuştu. Bu dönemde tarafsız kalma yanlısı olanlar ile Yunanlılar lehine müdahale etmeyi savunan parlamenterler arasında parlamentoda çok sert tartışmalar yapıldı. Bu tartışmaların birinde söz alan parlamenter Earl Grosvenor, İngiliz devlet adamlarının o dönemdeki düşüncelerini özetleyen kısa bir konuşma yaparak, İngiltere'nin birçok derdi varken Türkler ve Yunanlılar arasında sürmekte olan mücadeleye katılması için hiçbir sebebin bulunmadığını belirtip, Sakız adasındaki mezalimin tartışmasız kınanması gerektiğini ancak bunun bir savaş nedeni olmadığını ve şu anda Londra'da, Thames Nehri'ndeki

⁷⁰⁰ C.M., Woodhouse, **The Philhellenes**, s.75

⁷⁰¹ Stanley Lane Poole, **age.**, s. 47

tersanelerde Osmanlı gemilerinin silahlarla donatıldığını söyledi. Gerekli tepkinin zaten İngiliz elçisi (İstanbul'daki) tarafından Bâb-ı âlî'ye bildirildiğini de ifade etti. Sakız için Türklerin katliamla suçlandıklarını; ancak Yunanlıların da Tropolice'de yaptıklarından dolayı suçlu sayılması gerektiğini dile getirdi. İngiltere'nin hiçbir yerinde insanların Yunan davasının başarısı için endişe hissetmediğini; sadece İngiltere'nin idarecilerinin Rusya'nın topraklarını batıya doğru genişletmesinden, denizlerde güçlü bir hale gelmesindenve İngiltere'nin etkinliğini zedelemesinden çekindiğini söyledi.⁷⁰² Yunanseverlerin tüm baskılarına rağmen, İngiltere'de George Canning'in dışişleri bakanlığı dönemine kadar Yunan isyanında tarafsızlık politikasını sürdürme yanlısı politikacılar daha güçlü bir konumdaydı. Başbakan Liverpool da bu tartışmaların yaşandığı bir toplantıda söz alarak, İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford Canning'in Sakız'da yaşanan olaylar için kişisel olarak bazı fikirler beyan ettiğini; ancak İngiltere'nin tarafsızlığını sürdürdüğünü ne Yunanlılar ne de Türkler için tarafgir bir politika uygulanmayacağını söyledi.⁷⁰³ Lord Liverpool'un parlamentoda söylediği bu sözler İngiltere hükümetinin tüm kamuoyu baskısına rağmen, tarafsızlığını koruyacağını bir delili idi.

İngiltere'de iç siyasette bu mücadeleler yaşanırken Rusya, Yunan isyanının ilk günlerindeki tarafsızlık politikasından vazgeçmiş ve isyan bahanesiyle Osmanlı Devleti'ni köşeye sıkıştırma çabası içine girmişti. Ruslar görünürde Bükreş Antlaşması'ndan kaynaklanan haklarının Osmanlı tarafından verilmediğini, Yunanlılara ve Ortodokslara baskılar yapıldığını iddia etmekte, Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı askerleri tarafından işgaline karşı çıkmaktaydı. Ancak bu itirazların temelinde Rusya'nın Yunanlılara aynı Tuna vilayetlerinde olduğu gibi bir özerk statü kazandırarak, buralarda otorite kurma arzusu yatıyordu. Castelreagh Rusya'nın bu politikaları karşısında endişeye düşerek ne olursa olsun Rusya'nın müdahalesini engellemeye karar verdi. Castelragh'ın İngiltere'nin politikasını katı bir tarafsızlık

⁷⁰² 17 Temmuz 1822 tarihinde Earl Grosvenor'un İngiliz Parlamentosunda Yunan Sorunu Hakkında Yaptığı Konuşma, **Parliament Debates, Vol. VII, Hansard Press**, London 1823, s. 1665-1666

⁷⁰³ 17 Temmuz 1822 tarihinde İngiltere Başbakanı Earl of Liverpool'un İngiliz Parlamentosunda Yunan Sorunu Hakkında Yaptığı Konuşma, **Parliament Debates, Vol. VII**, s. 1666

olarak ilan ettiği bu dönemde Rusya ile mücadelesinde en büyük yardımcısı da ünlü diplomat İstanbul Elçisi Strangford Canning olacaktır.

Doğu'dan kazandığı esneklikle ünlenen, ve Doğu ile ilgili çok derin bilgiye ve müthiş bir zihinsel potansiyele sahibi olan Stangford, ilk olarak 1812 yılında geldiği İstanbul'da çok uzun süre görev yapacak ve Yunanistan'ın bağımsızlığı ile sonuçlanan isyanda İngiltere adına en etkin rolü oynayan devlet adamı olacaktır. İsyanın ilk yıllarında Dışişleri Bakanı Castlereagh'ın emirleriyle Strangford, Rusya'nın İstanbul'daki baskılarına karşı mücadele etmiş ve bir Osmanlı-Rus Savaşı'nın çıkmaması için önlemler almıştı. Öyle ki savaşı durdurmak için bir taraftan Rus yetkilileri ikna etmeye çalışırken, diğer yandan da isyanın kısa sürede bastırılması için neler yapılması gerektiği hakkında bazı önerilerini de Osmanlı devlet adamlarına ulaştırmaktan geri kalmamıştı. Strangford ne İngiliz Dışişleri Bakanlığına ne de meslektaşları olan diğer diplomatlara tam olarak güvenirdi. Ruslar tarafından da Yunan meselesi ile ilgili takındığı tavırlardan dolayı birçok kez şikâyet edilmişti. Ancak bu sorun ile başa çıkabilecek en uygun kişiydi; zira hem Metternich'in prensiplerine bağlıydı hem de Türklerin güvenini kazanmıştı. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında isyanın ilk günlerinde bir çatışma çıkmadıysa bunda en büyük pay Strangford'a aitti.⁷⁰⁴

Osmanlı Devleti'nin Yunan isyancılara yardım ettiği gerekçesiyle Rum Patriğini idam etmesi (22 Nisan 1821) üzerine⁷⁰⁵ Rusya'nın İstanbul elçisi Stragonov Bâb-ı âlî'ye baskısını arttırdı. Strangford da bu idamdan sonra İstanbul'da güvenliğin bozulacağını düşünerek, Dışişleri Bakanı Castlereagh'a Patriğin idamından üç gün sonra yazdığı raporunda *"Artık bu imparatorluğun konsilleri amansız bir fanatizmle yönetiliyor ve bundan da en korkunç sonuçlar beklenebilir"* demektedir. Ancak Strangford'un bu düşüncesi İstanbul'daki birkaç günü gözledikten sonra değişmiş ve Castlereagh'a, gözlemlerinin ardından üç ay sonra yazdığı raporunda Yunanlıların Hristiyan oldukları için değil, isyan etmeleri dolayısıyla cezalandırıldıklarını anlattı.

⁷⁰⁴ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.20-21

⁷⁰⁵ Geniş bilgi için Tezimizin "Osmanlı Devletinin Yunan İsyanı Karşısındaki Politikaları" adlı bölüme bkz.

Yunan papazlarının çıkan isyanın başta gelen kışkırtıcıları ve destekleyicileri olduğunu belirten Strangford ilk raporunu biraz abartılı yazdığını da itiraf etti. Ayrıca padişahın kentteki güruh hareketlerini kontrol altına alabilmek için İstanbul'a asker getirttiğini, İstanbul'un içinde ve çevresinde bulunan irili ufaklı 76 kiliseden yalnızca bir tanesinin tamamen yıkılıp, 13 tanesinin hasar görerek ve güruhlar tarafından yağmalandığını da Londra'ya gönderdiği durumu özetleyen raporuna eklemişti.⁷⁰⁶ Strangford İstanbul'daki Rus elçisinin Bâb-ı âlî'ye yaptığı baskıları bertaraf etmek ve taraflar arasındaki çatışmaları engellemek için çaba harcadığı gibi Rus elçisinin tepkilerine de katılmıyor ve isyanın Osmanlı Devleti'nin bir iç meselesi olmasından hareketle karışılmaması gerektiğini söylüyordu. İngiliz Elçi, başvurularından dolayı tepki gösterdiği Strogonov'un İstanbul'daki güvenliğini de sağlamaya çalışıyordu.⁷⁰⁷ Bâb-ı âlî Rus Elçisine kızıp yanlış bir hareket yapmasıyla Osmanlı-Rus savaşı kaçınılmaz hale gelebilir, bu ise İngiltere'nin bütün planlarının altüst olmasına neden olabilirdi. Gelişmeleri yakından izleyen Castelreagh'da 14 Temmuz'da Strangford'a bir telgraf çekip, İngiltere'nin sıkı tarafsızlık politikasına devam edeceğini bildirmiş ve kendisinin de buna göre hareket ederek gerekli tedbirleri almasını istemişti.⁷⁰⁸

Yunan isyanının başlaması ile birlikte Akdeniz'de güvenlik kalmamış, Londra ve Trieste arasındaki ticaret de bundan olumsuz şekilde etkilenmişti. Akdeniz'de ticaretin korunması gerekiyordu ve emniyetin temini için de büyük filolara ihtiyaç vardı. Türk donanmasının bu korsanlık faaliyetlerini durdurabilmesi imkânsız görüldüğü için İngiliz gemi sahipleri, İngiltere donanmasının Akdeniz'deki filosunun güvenliği sağlamasını istediler. İngiltere'nin koruması altında olan İyonya Adaları bu dönemde güçlü askerî bir garnizon durumundaydı.⁷⁰⁹ Akdeniz'deki korsanlık faaliyetlerini durdurması için Bab-ı âlî de İngiltere'ye müracaat etti. Bab-ı âlî Adalar Denizi'nde Yunan eşkıya teknelerinin günden güne çoğaldığını, bu

⁷⁰⁶ Alan Palmer, *age.*, s. 96-97

⁷⁰⁷ C.K. Webster, M.A., *age.*, s. 320-321

⁷⁰⁸ "İngiltere Dışişleri Bakanı Castelreagh'dan İstanbul elçisi Strangford Canning'e 2/14 Temmuz 1821 tarihli telgraf" **FO 78/97**, No: 4

⁷⁰⁹ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**,

korsanların gittikleri her yerde isyan hareketinin baş gösterdiğini ve bunlarla mücadelenin zorlaştığını düşünerek İngilizlerden yardım istemek zorunda kalmıştı. Bu başvuru üzerine Strangford korsanlık tehlikesinin önlenmesinin kendilerinin de arzuları olduğunu; fakat İngiltere'nin kimseyle savaş durumunda olmadığı gibi hazır durumda donanmalarının da bulunmamasını gerekçe göstererek yardım konusunu reddetmişti.⁷¹⁰

Castelreagh, 13 Temmuz'da Strangford'a bir yazı göndermiş ve Avrupalı devletlerin isyana herhangi bir müdahalesine karşı olduğunu, Rusya ile Osmanlı Devleti arasında çıkabilecek herhangi bir çatışmayı önlemek için her türlü tedbiri almasını tekrarlamıştı. Ayrıca Castelreagh, Strangford'dan Bâb-ı âlî'ye karşı diğer Avrupa Devletlerinin elçileriyle beraber hareket etmemesini de yazmıştı. Çünkü Osmanlı Devleti, Avrupa Devletlerini bir Hristiyan birliği olarak görüyor ve onları politik olarak değil, dinî aidiyetleriyle değerlendiriyordu. İngiltere'nin Osmanlı ile ilişkilerinde kazandığı politik tecrübesi gereği, Bâb-ı âlî üzerinde etkin olmak için beraber hareket edilmemeliydi.⁷¹¹ Strangford, her iki tarafın siyasi hareketlerini kontrol altına almaya çalışmalı ve savaşı önleyerek büyük insanlık dramlarının yaşanmasının önüne geçmeliydi. Castelreagh, Strangford'a 14 Temmuz'da yaptığı ikazı 5 Ağustos'ta yineleyerek, Osmanlı devlet adamlarının kızgınlıkla yanlış bir hareket yapmasının mutlaka önüne geçmesi gerektiğini yazdı.⁷¹² Zira Castelreagh Rusya'nın eline koz vermemekte kararlıydı.

Bu arada Rus Elçisi Strogonov da Ağustos ayında dört maddelik bir ultimatom vererek (13 Ağustos 1821) tarihinde İstanbul'dan ayrıldı. Bu ayrılış Castelreagh'ı endişeye sevkettiyse de Osmanlı Devleti'nin bu saygısızlığa tepkisini elçiyi Rus Dışişleri Bakanı Nesselrode'a şikâyet ederek göstermesiyle rahatladı.

⁷¹⁰ İstanbul İngiliz elçisi Strangford'un 1236 (1821) tarihinde Bâb-ı âlî'ye gönderdiği (Yunanlı asilerin Akdeniz'de yapmış oldukları korsanlıklar hakkında İngiltere'nin tutumunu belirten) taktır, *BOA, HH*, Nr. 40152. Tarih 1236 (1821)

⁷¹¹ “İngiltere Dışişleri Bakanı Castelreagh'dan İstanbul elçisi Strangford Canning'e 1/13 Temmuz 1821 tarihli telgraf” **FO 78/97**, No: 3

⁷¹² “İngiltere Dışişleri Bakanı Castelreagh'dan İstanbul elçisi Strangford Canning'e 5 Ağustos 1821 tarihli telgraf”, **FO 78/97**, No: 5

Çünkü bu tavır Osmanlı Devleti'nin barıştan yana olduğu anlamına geliyordu.⁷¹³ Rusya, Stragonov'un İstanbul'dan ayrılmasından itibaren, Avrupa Devletleri ile Yunan isyanına mutlaka müdahale etmelerini sağlamak üzere bazı anlaşmalar yapmak istedi. Rusya'ya göre, eğer müdahale edilmezse bunun bir din savaşına dönüşme ihtimali vardı. Stragonov da Türklerin, Mora'daki soydaşlarının katledilmesi yüzünden misilleme yapıp, İstanbul'da yaşayan bütün Rumları öldüreceğini iddia ediyordu. Ancak Osmanlı Devleti Stragonov'un iddia ettiği gibi davranmamış, aksine İngiltere'yi ve Castelragh'ı son derece memnun eden bir tavır göstererek, İstanbul'daki Rumların hayatlarını güvence altına almak için birçok tedbiri uygulamaya geçirmişti.⁷¹⁴ Stragonov'un İstanbul'dan ayrılmasından sonra Osmanlı Devleti ve Rusya arasındaki ilişkilerin bütün çabalara rağmen gerginleşmesi sebebiyle endişeye kapılan Castelreagh bu ortamda neler yapılması gerektiğini müzakere için, 1821 yılının Ekim ayında Hanneover kentinde Avusturya Başbakanı Metternich ile görüşmeye karar verdi.⁷¹⁵ Bu arada Strangford da Rusya eğer Eflak ve Boğdan'ı işgal etmeyeceğine dair garanti verirse Osmanlı Devleti'nin bu eyaletleri boşaltacağını Castelreagh'a telgrafla bildirdi.⁷¹⁶ Kendisi için sevindirici bir gelişme olan bu haberin ardından Castelreagh, Metternich ile birlikte, Prusya Dışişleri Bakanı Bernstroff ve Rusya'nın Londra Elçisi Prens Lieven'i de Hanneover'a davet ettiler. Castelreagh ve Metternich'in niyetleri küçük bir Avrupa konferansı yapmaktı; ancak Bernstroff Avusturya'nın etkisiyle hareket etmekten kaçınmak, hatta Osmanlı Devleti ile Rusya arasında arabuluculuk rolünü oynamak istediği için bu davete gelmedi. ⁷¹⁷ Lieven ise davete geç kalmış, Bunun üzerine Castelreagh Hanneover'i beraber ziyaret ettiği İngiliz Kralı IV. George'a burada birkaç gün kalıp Lieven'i beklemeyi teklif etmişti. IV. George ziyaretini birkaç gün uzattıysa da Prens Lieven görüşmeye yine yetişemedi. Metternich ile Castelreagh'ın Yunan meselesinde neler yapacaklarını planladıkları görüşme sonunda, Osmanlı Devleti'ne Rusya'nın

⁷¹³ C.K. Webster, M.A., *age.*, s.379

⁷¹⁴ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833**, s. 18

⁷¹⁵ Paul Constantine Papas, *age.*, s.20

⁷¹⁶ C.K. Webster, M.A., *age.*, s.72

⁷¹⁷ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833**, s. 19

taleplerini kabul etmesi için mümkün olduğunca baskı yapılması ve Rusya'nın müdahalesini önlemek üzere Çar'ın ikna edilmesi maksadıyla her iki devletin de gayret göstereceği kararını aldılar.⁷¹⁸

Hanneover'da hedef belirlenmesine rağmen, barışın garanti edilmesi uzun ve yorucu bir işti. Rusya'daki İngiliz elçisi Bogot bu dönemde Castelreagh'a yazdığı mektubunda Rus Dışişleri Bakanı Kapodistirias'ın gece gündüz çabalayarak Rusya ile Osmanlı Devleti arasında bir savaşın çıkmasını engellemeye çalıştığını; ancak bunun yeterli olup olmayacağını bilmediğini yazıyordu. Çar, Hanneover'daki görüşme nedeniyle kızgındı ve savaş kararı alacak gibi görünüyordu. Hatta Rusya savaş için hazırlıklara girişmiş ve gereken krediyi alabilmek üzere Amsterdam'a başvuru işlemlerini yapmaya başlamıştı. Bogot, bütün bu hazırlıklara rağmen, Rusya'nın Yunan meselesinde Avrupalı devletlerin desteğini almadan tek başına hareket etmek istemediğini İngiliz Dışişleri Bakanlığına bildirdi. Castelreagh, Bogot'tan gelen haberler üzerine 14 Aralık'ta yeni talimatlar göndererek, Çar ile görüşmesini ve ona Güney Amerika'daki, İspanya'daki, Portekiz'deki isyan hareketlerinin korkunç tablolarını anlatmasını istedi. Fransa ile İtalya'nın da aynı tehlike içerisinde olduğunu, Yunanistan sorununun da diğer bölgelerdeki ayaklanmalar gibi değerlendirilmesi gerektiğini ve Rusya'nın böyle bir ayaklanmaya destek vermesinin makûl görülemeyeceğini, hatta bu isyanda Türklerin Yunanlılar yerine desteklenmesinin icap ettiğini söyledi. Castelreagh; aslında Rusya'nın kendi dindaşlarına karşı bir harekâta geçmesinin imkânsızlığının da farkındaydı. Ancak Yunanlılar isyanlarında yalnız bırakılmalı ve kesinlikle desteklenmemeliydiler. Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan'daki özerk yapıyı tanımayarak, buraları ele geçirme ya da geçici istila fikri olduğu takdirde, Rusya'nın sert protestolar yapması mümkündü; ama tepkisi bir savaşa neden olacak boyutlara varmamalıydı. Ayrıca barışın sağlanması için, Rusya ve Osmanlı devletleri Yunan meselesi üzerinde doğrudan görüşmelere başlamalıydılar. Bunun anlamı da Rusya'nın Strogonov'dan sonra İstanbul'a yeni bir elçi atmasıydı. Bunun için gerekirse Bogot, Rus devlet adamlarına baskı dahi yapacaktı.⁷¹⁹

⁷¹⁸ C.K. Webster, M.A., *age.*, s. 374-375

⁷¹⁹ C.K. Webster, M.A., *age.*, s.383-386

Çar; Hanneover’da İngiltere ve Avusturya’nın buluşması üzerine 1822 yılında Mart ayında Viyana’ya gönderdiği elçisi Tatişev aracılığıyla küçük bir konferans düzenleyerek İngiltere ile Avusturya’yı Yunanistan’a müdahale etmek için ikna etmeye çalıştı.⁷²⁰ Çar, çabalarının sonuçsuz kalmasıyla birlikte 1822 sonbaharında yapılacak olan Verona Kongresi’ne kadar bir karar almayacağını açıkladı. Rusya’nın aldığı bu kararın üzerine Metternich Castelreagh’a, oyun zaferle kazanıldı, diye yazacaktı.⁷²¹ Nitekim Viyana görüşmesinden yaklaşık altı ay sonra toplanan Verona Kongresi’nde de Çar istediği kararları aldıramadı.⁷²²

Bogot’un Castelreagh’ın talimatlarıyla Rus devlet adamları üzerinde baskı kurmaya çalıştığı sırada, İngiltere’nin İstanbul elçisi Strangford da Castelreagh’a Avrupa Devletleri adına isyancı Yunanlılara kayıtsız şartsız teslim olmalarını içeren bir öneri sunmayı teklif etti. Ancak Castelreagh, Strangford’a bu teklifin zamansız olduğunu ve İngiltere’nin böyle bir öneriyi sunduğunda taraf sayılacağını belirterek, İngiltere’nin tarafsızlık politikasından memnun olduğunu, bununla birlikte zamanı geldiğinde bazı girişimlerde bulunabileceklerini bildirdi. Hülasa Strangford’un Yunan isyanı hakkında Avrupalı devletler ile ortak açıklamalardan şimdilik kaçınması gerekiyordu.⁷²³

Strangford, Castelreagh’ın ikazları üzerine bu önerisinden vazgeçerek, Osmanlı devlet adamlarına Rusya ile anlaşmaları noktasında baskı yapmaya başladı. Strangford; Osmanlı’nın, Rusya ile anlaşmaya yanaşmadığı takdirde ortaya çıkmasını kaçınılmaz gördüğü savaşı önlemek amacıyla 1822 yılının Mart ayında birçok kez Bâb-ı âlî’ye müracaatlarda bulundu.⁷²⁴ Bu olayı tiksindirici ve nefret uyandırıcı

⁷²⁰ Viyan Konferansı hakkında geniş bilgi için tezimizin “İsyanın İlk yıllarında Avrupalı Devletlerin Tepkileri” bölümüne bakınız.

⁷²¹ C.K. Webster, M.A., *age.*, s. 397

⁷²² Verona Kongresi’nde tartışılan konular için tezimizin “İsyanın İlk yıllarında Avrupalı Devletlerin Tepkileri” bölümüne bakınız.

⁷²³ İngiltere Dışişleri Bakanı Castelreagh’dan İstanbul elçisi Strangford Canning’e 16/28 Ekim 1821 tarihli telgraf” **FO 78/97**, No: 9

⁷²⁴ Bu başvurular için tezimizin “İsyanın İlk yıllarında Avrupalı Devletlerin Tepkileri” bölümüne bakınız.

olarak kabul ettiğini bildirdi.⁷²⁵ Strangford, Sakız müdahalesini protestosunun ardından, Osmanlı Devleti'ne yaptığı baskıları arttırarak 25.08.1822 tarihinde Bâb-ı âlî'ye bir muhtıra verdi. Bu muhtırada Mora Yarımadası ile Eğriboz taraflarında asayişin sağlanmasını ve isyan hareketine iştirak edenlerin geri dönerek itaat altına alınması için, yapılacak herhangi bir askeri harekâttan daha etkili olacağını iddia ettiği izin fermanının çıkarılmasını istedi.⁷²⁶ Strangford bu ilk muhtıradan iki gün sonra gönderdiği başka bir muhtırayla da isyan sebebiyle kaçan halkın isyana dâhil olmak maksadıyla değil, canlarını kurtarmak için kaçmak zorunda kaldıklarını ve affedilmeleri gerektiğini belirterek, kaçan bazı Yunanlıların malları üzerinde İngiliz tüccarların alacakları olduğunu da söyledi.⁷²⁷ Strangford bu muhtıralarla Osmanlı Devleti'nin bir af fermanı çıkarmasını sağlamak ve bu vesileyle Rusya'nın Osmanlı Devleti'ndeki Ortodoksların baskı gördükleri yönündeki iddiasını çürütmek istemiş, ayrıca İngiliz tüccarların haklarını savunmak için de bir girişimde bulunmuştu. Strangford'un muhtıralarında öne sürdüğü teklifler, sadrazam tarafından Sultan II. Mahmut'a sunuldu. Sadrazam Sultan'a sunduğu teklifler için, Yunanlıların genel isyanının bilindiği halde bunun durdurulmak istenmediğini ve Avrupalı devletlerin elçilerinin ısrarla Yunanlılar lehine Osmanlı Devleti'ne baskı yapmalarının sebebinin, Sırp'lılara verilen özerkliği Yunanlılara da kazandırmak olduğunu yazdı. Ayrıca kaçan Yunanlılar da İngilizlerin alacaklarının olduğu iddiasının gerçek olmadığını, bunun sadece kaçak Yunanlıların geriye getirilebilmesi için söylendiğini de ekledi. Sultan II. Mahmut da Yunan isyanına müdahale etmek isteyen Avrupa elçilerinin samimi olmadıklarını, Yunanlıların affedilmeleri için birçok şart ileri sürdüklerini ve bunun anlamının da isyan eden Yunanlıları Osmanlı hâkimiyetinden çıkarmak olduğunu ifade etti.⁷²⁸ Bu bağlamda Strangford'a Bâb-ı âlî tarafından yazılan cevapta, Yunan isyanının Osmanlı Devleti'nin bir iç meselesi olduğu

⁷²⁵ “İngiltere'nin İstanbul elçisi Strangford'dan den İngiltere Dışişleri Bakanı Castelreagh'a 25 Temmuz 1822 tarihinde gönderilen yazı”, **F.O 78/ 109**, No:114

⁷²⁶ İngiltere İstanbul elçisi Strangford'un Sadarete 8 Z. 1237 (26.08.1822) tarihinde vermiş olduğu karar, BOA, **H.H.** Nr. 39279-A.

⁷²⁷ İngiltere'nin İstanbul elçisi Strangford'un 8 Z. 1237 (28.08.1822) tarihinde Bâb-ı âlî'ye vermiş olduğu karar BOA, **HH.** Nr. 39279-C.

⁷²⁸ Sultan II. Mahmut'un İngiliz elçisi Strangford'un kararlarına karşılık olarak yazılan kararı, BOA, **HH.** Nr. 39279 Tarih 1237 (1822)

belirilerek, hiçbir devletin birbirinin iç işlerine karışmaya hakkı olmadığı söylendi.⁷²⁹ Osmanlı Devleti Avrupalıların ısrarla Yunan isyanına müdahil olmak istemeleri üzerine iç işlerine karışılmasını önlemek için bir beyanname de yayınladı. Bu beyanname de şunlar yazıyordu:

“Her akıl sahibi bilir ki, insanların çeşitliliği, belli yerlerde toplanmaları ve bunların hükümdarlar vasıtasıyla idare edilmeleri Allah’ın takdiridir. Bunun devam etmesi, hükümdarların birbirlerinin işlerine ve yerlerine karışmamalarına bağlı olarak, aralarındaki muahedeleri bozmadan korumalarıyla, devletlerin ve insanların emniyet ve asayişlerini devam ettirmeleriyle mümkündür. Her devlet dış ülkeler ile olan anlaşmaları ve muamelelerini yerine getirmek, kendi içindeki şer’î ve örfî kanunların gereğini kendisi icra etmek zorundadır. Saltanat-ı Seniyye’nin bütün işlerinin, milli ve mülki kanunlarının şer’î ve dinî hükümlere bağlı olduğunu her devlet bilmektedir.

Bundan dolayı Osmanlı Devleti, topraklarında bulunan teb’asından bir grup olan Rumlardan itaatkâr olanlarının emniyet ve asayişini, ırz, can ve mallarının muhafazasını Ehl-i İslam olanlar ile aynı tutmaktadır. Bunların içlerinden bir grubun isyan etmeleri üzerine devlet; düzeni sağlamak amacıyla isyancıları kanunların gerektirdiği şekilde cezalandırmakta, terbiye etmekte, teslim olup af dileyenlerini af etmekte ve bu arada diğer devletlerle olan anlaşmalarına bağlı kalmaktadır. Osmanlı Devleti’nin amacı umumi asayişini sağlamak ibarettir. Hariçten gelen müdahale belirtileri, fesadın uzamasından başka bir işe yaramamaktadır. Devlet müdahalede bulunanları engelleyecektir. Gerek mezhepdaşlık, gerek Avrupa’ya sirayet edebileceği ve gerekse deniz ticaretine hanel getireceği gibi iddialarla müdahalede bulunulması, devletler hukuku gereğince yardım edilmemesi gereken eşkıyanın destek geleceği düşüncesine kapılmasına yol açmaktadır. Tüm dost devletlerin aralarındaki anlaşmalara göre kendi teb’asını kontrol etmesi gerekirken, Osmanlı’nın işlerine karışmaları kabul edilecek durum değildir. İsyân hakkında Devlet-i Aliyye’nin defalarca bildirdiği görüşleri, önce ne ise şimdi de aynıdır. Son kez daha bildirmek gerekirse; fesadın başlangıcında İstanbul’da bulunan dost devletlerin

⁷²⁹ İngiliz elçisi Strangford’un iddialarına karşılık Bâb-ı âlî tarafından hazırlanan 19 Z 1237 (06.09.1822) tarihli tahrir, BOA, H.H. Nr. 39279-D.

memurları yardım teklif etmişler, ancak kendilerine hariçten bir müdahalenin kabul edilmeyeceği cevabı verilmiştir. Bu memurlar Verona Meclisi'ne gidip, bu konuda Osmanlı Devleti'nin her yönden mağdur olduğunu beyan etmiştir ve Rum maddesini Osmanlı'nın kendisinin düzeltereğini, hiç bir devletin buna karışamayacağını, eğer karışmalar ise devletlerarası hukuk gereğince davacı olunacağını resmen bildirmişlerdir. Dolayısıyla bu madde hakkında söylenecek başka bir söz ve cevaba gerek kalmamıştır. Böyle bir beyannamenin kaleme alınmasının nedeni ise şudur: Devlet-i Aliyye tarafından başından beri Rum isyancıları hakkında icra olunmuş ve olunmakta olan tedbirler din ve mezhep kavgası veya bütün Rumlar hakkında değil, yalnızca içlerinden isyan edenlerin te'dibi hususundadır. Onların da af dileyenleri şer'î ölçüler içinde affedilmektedir.

Fesadın uzaması ancak yukarıda açıklanan durumlar yüzündendir ve bunun zararı yalnız Osmanlı Devleti'ne olmaktadır. İsyan dolayısıyla Osmanlı teb'asının asayişine bile hanel gelmemişken, Avrupa'ya sirayet tabiri manasız kalmaktadır. Aracı olmak hususu, iki müstakil devlet arasındaki husumetin giderilmesi için kabul edilebilir. İsyanda aracılık ve bunun gibi olan mütareke ve anlaşma maddeleri de kabul edilemez. Bu tabirler ile isyan eden gruba hayat verilmesi ve isyancılara hükümet nazarıyla bakılması, devletlerarası hukukta şimdiye kadar benzeri görülmemiş bir durumdur. Rumların buldukları bölgeler, Osmanlı'nın mülkü ve kendileri de cizye veren reayası olduğu için Osmanlı bunlar hakkında şeriatın gerektirdiği ölçüler içinde davranmaya mecburdur. Bundan dolayı şimdiye kadar yapılan tekliflerin hiç birisi kabul edilemez. Bu konuda padişah ve vekiller ile bütün İslam Milleti'nin ortak ve kesin cevabı budur. Bu beyanname böylece ilan olunacaktır.’’⁷³⁰

İngiltere, George Canning'in dışişleri bakanı olduğu döneme (22 Eylül 1822) kadar Yunan isyanında tarafsız kalmış ve hiçbir Avrupa devletinin de bu isyana karışmasına izin vermemişti. İngiltere'nin dünya üzerindeki konumunu korumak ve Akdeniz'e incek bir Rus tehlikesinin de önünü almak için, Castelreagh Avrupa'da barış ortamının devam etmesini istiyordu. Bu amaçla muhtemel bir Osmanlı-Rus

⁷³⁰ Bâb-ı âlî'nin Avrupalı Devletlere Yunan isyanındaki tutumlarından dolayı yayınlamış olduğu beyanname sureti, BOA. **H.H.** 17469; Meral Bayrak, **agt.**, s. 127

savaşını önlemek için gerekli hamleleri yapmış, bazen Osmanlı Devleti'ne bazen de Rusya'ya baskı uygulayarak onları istediği çizgide tutabilmeyi başarmıştı. Ancak George Canning'in dışişleri bakanı olmasıyla İngiltere'nin, Yunan isyanına bakış açısı değişecek ve Castelreagh'ın tarafsızlık politikasını terk edilecekti.

b) İyonya Adaları'nda Yaşanan Gelişmeler ve İngiliz Başkomiserliği'nin Beyannameleri

İyonya Adaları bugünkü Yunanistan'ın batı kıyılarında bir takımada sırasındır ve 7 tane adadan meydana gelir⁷³¹. Adaların yüzölçümü toplam 2300 km² olup, 1800 ve 1830'lu yıllar arasında nüfusu yaklaşık olarak 200.000 kişidir.⁷³²

İyonya Adaları II. yüzyıla kadar Balkanların diğer bölgeleri gibi Bizans İmparatorluğu'na bağlı kalmış; ancak bu yüzyıldan sonra birçok el değiştirmişti. XI. yüzyıldaki feodal yapı ve hanedanlar arasındaki mücadelelerin bütün Akdeniz'de etkili olması üzerine adalar önce Bizans prensleri tarafından istila edildi, sonrasında da Venedikliler'in yönetimi altına girdi. Osmanlı Devleti ise Fatih Sultan Mehmet'in Otranto seferi (1479) ile birlikte adalar ile ilgilenmeye başladı ve bu tarihten sonra adalar, Osmanlı ve Venedik arasında sık sık el değiştirdi.⁷³³ İyonya Adaları'ndaki sosyal yapı Bizans'tan sonra buraya hâkim olan Venedikliler tarafından oluşturuldu. Adalardaki şehirlerde aristokratların yönetim geleneği vardı ve büyük topraklara sahip olan Aristokratlar İtalya yarımadası ile ticaret yaparak zenginleşmişlerdi.

İyonya Adaları 1797 yılında Compo Formio Antlaşması ile Fransa'nın eline geçti.⁷³⁴ Bundan sonra da Avrupa'daki satranç tahtasında, Fransa, Rusya ve İngiltere

⁷³¹ Korfu (Corfu) Adası, Pakso (Paxos) Adası, Ayamavra (Lefkas) Adası, İtaki (İthaka) Adası, Kafelonya (Kafelonia) Adası, Zante (Zante) Adası, Çuka (Cerigo) Adası

⁷³² George Yannouloupoulos, "State and Society in the Ionian Islands (1800-1830)" **Balkan Society in the Age of Greek Endependece**, Edited: Richard Clogg, Macmillan Press, London 1981, s.40

⁷³³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. 2, s. 226

⁷³⁴ İyonya Adalarında Fransız hâkimiyeti kısa sürmesine rağmen, sosyal anlayışta bazı farklar ortaya çıkardı. Fransızlar adalardaki feodal yapıya karşı gelerek, aristokratların Venedik yönetiminden bu yana sürdürdükleri avantajlı pozisyonlarını sarstılar. Küçük belediyelere benzer idareler kurarak yetkileri, onlara devrettiler. Bu İyonya Adalarındaki liberalleşmenin ilk adımları idi. (George Yannouloupoulos, **agm**, s.51)

arasında bir piyona döndü.⁷³⁵ Osmanlı ve Rus donanmaları, Ebu Kir savaşından sonra, 1799 yılında İyonya Adalarını ele geçirmek için Fransa'yla mücadeleye başladılar. 1799 Şubat ayında ilk olarak Korfu'yu ele geçirdiler, bundan sonraki dört ay içerisinde de tüm adalara hâkim oldular. Rusya ve Osmanlı devletleri tarafından adanın yönetiminde bazı değişiklikler yapılarak, yönetimin anayasal bir düzende olmasına karar verildi. Adadaki zengin aristokratların gücünün azaltılması düşünülerek bir anayasa hazırlanmış ve bu hazırlanan anayasaya da Bizans anayasası (1800) adı verilmişti. Ancak bu anayasal yönetim çabaları büyük zorluklarla karşılaştı. Zira adadaki bölgecilik, ekonomik kaygılar, ayrımcılık ve halk arasındaki geçmişteki düzenden kaynaklı korkular anayasal bir düzenin kurulmasının önünde engel oluşturuyordu. Zante Adası sakinleri, bu dönemde en büyük ticarî ortakları olan İngiltere'nin koruyuculuğuna başvurular ve İngiltere tarafından kabul edildiler. Diğer adalarda ise feodal beyler arasında savaşlar başladı. Bazı adalardaki köylüler, aristokratlara karşı ayaklandılar ve liderlerini öldürdüler. Korfu Adası'nda patlayan büyük bir isyana liderlik yapan acımasız katiller iktidarı ele geçirdi. Adalardaki bu kaos 1807 yılında Tilsit Antlaşması'yla tekrar Fransa'nın hâkimiyetine geçmelerine kadar sürdü. İngiltere; adaların Fransızların eline geçmesi üzerine, adaların egemenliği altında olması gerektiği kararını alarak, 1809 yılında Lord Collingwood komutasındaki bir İngiliz filosunu İyonya Adalarına gönderdi. Bu filo önce 3 güney adasını, da yavaş yavaş kuzeye doğru giderek diğer adaları da ele geçirmeyi başardı. Son Fransız garnizonu 1814 yılında Korfu'dan ayrılana kadar, İngiltere ile Fransa'nın adalar üstündeki mücadelesi sürdü. İyonya adaları 15 Kasım 1815 tarihindeki Paris Antlaşması ile İngiltere'nin kontrolüne verildi. Paris Antlaşması'nda İyonya Adaları ile ilgili alınan kararlara göre, İyonya Adaları bağımsız bir devlet olacaktı. Ancak İngiltere adanın yönetiminin düzenlenmesinde sınırsız yetkiye sahipti ve adaları her türlü yabancı müdahalesinden koruyacaktı. Adalardaki ilk İngiliz Yüksek Komiseri Sir Thomas Maitland oldu. Maitland Paris

⁷³⁵ Adaların paylaşılmasının sebebi stratejik olarak konumuydu. Zira Doğu Akdeniz'e hâkim olmak isteyen bir devlet için mutlaka kontrol edilmesi gereken bir bölgeydi. Napolyon 1797 yılında adalar için Milan'da yazdığı bir mektupta şöyle diyordu. "Corfu, Zante ve Cephalonia Doğu Akdeniz hâkimiyeti için tüm İtalya'dan daha önemlidir." (Michael Pratt, **Britain's Greek Empire**, Yayınevi: Rex Collings, London 1978, s.61)

Antlaşması'nda alınan kararlar gereğince, özgürlükçü bir idare yerine baskıcı bir yönetim kurdu ve adaları tek elden yönetti.⁷³⁶

Thomas Maitland 1816 kışında İyonya Adalarının yönetimi için 11 tane yönetici (özel temsilci) seçti. İyonya Meclisi ise 58 isim arasından seçilen 29 kişiden ibaret olacaktı. 8 özel temsilci adalardaki önde gelen aileler arasından seçildi. Önceki yıllarda İngiltere aleyhtarlığı ile tanınan isimlere de Mecliste yer verilmişti. İngiltere tarafından kurulan bu Meclisin diplomatik bir zafer olduğu propagandası yapılıyordu. Meclis, Nisan 1817'de hazırlanan anayasayı bir gece de kabul etti ve onaylanması için İngiltere'ye gönderdi. İngiliz hükümeti tarafından Aralık 1817 tarihinde onaylanan anayasa, Ocak 1818'den itibaren İyonya Adalarında uygulanmaya başlandı. Anayasanın 1818 yılında uygulanmasına rağmen adalarda demokrasi olduğunu söylemek çok zordu. Kapodistrias 1819 yılında Korfu'yu ziyaret ettiğinde gördüğü manzara üzerine şok olmuş, İngiltere'yi adalarda despotizm uygulamakla suçlayarak bu uygulamaların 1815'teki Paris Antlaşması'na uygun olmadığını belirtmişti.⁷³⁷

İngiltere'nin İyonya Adalarında baskıcı bir yönetim göstermesine rağmen, adaların İngiliz yönetiminde olması Yunansever (Philhellenic) hareketleri olumlu etkiledi. İyonya Adaları son dönem Venedik istilasından sonra bir daha asla Osmanlı yönetim biçimi ile yönetilmemişti. İngiliz egemenliği nedeniyle Avrupalıların fikirlerinden etkilenen İyonya'da yaşayan Yunanlılar, eğitim standardı olarak Mora'da ve Mora'nın kuzeyinde yaşayan Yunanlılara göre çok daha iyi bir durumdaydı. 1809 yılında 2. Fransız yönetiminde başlayan eski Yunan geleneklerini canlandırma çalışmaları, İngilizlerin yönetiminde de eski Yunan kültürünü ve dilini canlandırma çabaları olarak devam etti. Hatta adalar eski Yunan isimlerine göre isimlendiriltilip, Zante-Zacynhos, Santa Mavra-Leukos olmuştu. İngiliz eğitim sisteminin denendiği ve Protestan-Hristiyan misyonerlerin Akdeniz'deki çalışmaları için bir üs konumuna getirilen adalardan biri olan Korfu'ya yerleşen İngiliz Lord

⁷³⁶ George Yannouloupoulos, "State and Society in the Ionian Islands, 1800-1830". S. 40-43; Karl Malarite, **Mr. Gladstone and The Greek Question**, Yayınevi: Richard Bentley Son, London 1879, Sayfa 15

⁷³⁷ Michael Pratt, **age.**, s. 105-106

Guilford Yunan kilisesine katıldı, ayrıca kendini ve zenginliğini burada Helenic bir üniversite kurmaya adadı. İyonya Adaları, deniz aşırı Yunanlılar ile Osmanlı idaresi altında yaşayan Yunanlılar için bir köprü vazifesi görmüş, hatta isyan başlamadan önce birçok Filiki Eteryaya üyesi Yunanistan'dan buraya gelerek fikirlerini yaymaya çalışmıştı. Ancak Helenizmin canlandırılması ve eski Yunan'a hayranlık adalarda güç kazanırken, Filiki Eteryaya üyeleri çok az kasabada başarı gösterebildiği⁷³⁸ gibi çabaları buralarda gizli kaldı ve büyük bir taraftar topluluğu kazanamadı. Bunun en büyük sebebi Mora ve çevresi ile İyonya Adaları arasında çok az bir mesafe bulunmasına rağmen, anakaradaki Yunanlılar ile İyonyalıların iki ayrı dünyanın mensubuymuşçasına büyük farklılıklara sahip olmalarıydı. İyonyalılar Batı kültürünü benimsemiş ve daha çok Batının Yunansever (Philhellenic) görünüşüne sahiplerken Mora'dakiler Müslüman bir devletin eski Yunan ve Helenist gelenekler ile nerdeyse hiç ilgisi olmayan Hristiyan tebaası idiler..⁷³⁹

1821 yılında Yunan isyanının başlamasından sonra İngiltere'nin çok net bir şekilde tarafsızlığını ilan etmesi üzerine, Thomas Maitland da bir beyanname yayınlamak İyonya Adalarının Yunan isyanında tarafsız bir politika izleyeceğini açıkladı. Bu beyanname Mora'da bazı karışıklıkların başladığı ve İyonya Adalarında yaşayan hiç kimsenin bu olaylara karışmasının, operasyonlarda yer almasının ya da İyonya Birleşik Devletleri adına müdahale etmesinin söz konusu olmadığı belirtiliyordu.⁷⁴⁰ Bu beyannameye rağmen, Osmanlı Devleti İyonya Senatosuna, bazı İyonyalıların Mora'ya giderek isyancılara yardım ettiği konusunda şikâyetlerde bulundu. Bu şikâyetler üzerine İyonya Senatosu ikinci bir beyanname yayınlamak, İyonya Adaları yetkililerinin Osmanlı donanması komutanı ile

⁷³⁸ Filiki Eteryaya örgütünün Zante'de bulunan şubesi Yunanlıları Türklere karşı isyan için örgütlenmeye çalışıyordu. Maitland bu çalışmaları çok yakından takip etmiş ve Filiki Eteryacıların küçük bir Kilise de (The Church of Ayios Yeorgios tou Latinou) üyelerine bağımsız bir Yunanistan kurmak için yemin ettirildiğini tespit etmişti. Bundan daha fazlası ise 1815 yılında buraya gelen Botzeris ve Kolokotrones gibi birçok kleftin de Filiki Eteryaya'ya destek verme çabasıydı. Maitland bu tür milliyetçi çalışmaların İyonya'daki İngiliz otoritesi için tehlikeli olduğu fikrinde idi. (Michael Pratt, *age.*, s.149)

⁷³⁹ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s.21-22

⁷⁴⁰ “9 Nisan 1821 tarihinde İyonya Adaları General sekreteri Sidney G. Osborne tarafından açıklanan beyanname”, **British and Foreign Office State Papers (1820-1821)**, j. Harrison and Son Company, London 1830, Sayfa. 1231, Beyanname 1

görüştüğünü ve Osmanlı Devleti'nin Anabolu (Nauplio), Balyabadra (Patras), Navarin, Modon, Koron, Monemvasia hariç bütün Mora limanlarını ablukaya aldığı, İyonya Adaları limanlarına gelen her geminin bu ablukaya saygı duyacağını ilan etti.⁷⁴¹ Senato bu beyannamenin ardından bir ay sonra, Epir bölgesinde ve Ege Denizi'nin bazı adalarında isyanın devam ettiğini belirterek İyonya Devleti'nin bu isyanda kesinlikle tarafsız olduğunu tekrar vurgulayan bir beyanname daha yayınladı.⁷⁴²

Ancak İyonya yönetiminin yayınladığı beyannameler, adadan ayrılarak isyana katılmak amacıyla Mora'ya giden bazı mensuplarını engelleyememişti. Nitekim 1821 yılında, 2000 veya 3000 İyonyalı Yunanlı Mora'ya geçerek isyana dâhil olduğu gibi bazı gemileri de isyan için silahlandırmışlardı. Adalar halkının bir kısmı da isyana para ve silah yardımında bulunarak, isyanın başarılı olması için kiliselerde yapılan ayinlere iştirak etmişti. 1821 yılında Kafelonya Adası'nda ilginç bir olay yaşanmış, adanın güçlü ailelerinden olan Metaxas ailesinden iki kişinin de dâhil olduğu bir grup kendilerinin İngiliz hükümeti tarafından görevlendirdikleri iddiasıyla İngiliz üniforması giyip isyana katılacaklarını dile getirmişlerdi. Thomas Maitland bunun üzerine Kafelonyalılara, isyancılara katılmaktan vazgeçmelerini; aksi takdirde hapse atılacaklarını ve mallarına el konulacağını bildirdi. Ancak Kafelonyalılar bu tehditlere kulak asmayıp, Yunan davasına hizmet edeceklerini söyleyerek denize açıldılar. Ekim ayında yaklaşık 40 Türk Mani'den Çuka Adasına giderken adalılar tarafından yakalanarak öldürüldü. Zante Adası'nda ise köylülerle İngiliz askerleri arasında çatışmalar başladı. İngiliz yönetimi verdiği taahhüt gereği, bir Türk gemisinin emniyetini sağlamak için yolculuğu boyunca refakat edecek koruma amaçlı bir gemi göndermek zorunda kaldı. Yaşanan bu gelişmeler üzerine Maitland; Zante'de ve Kafelonya'da sıkı yönetim ilan etti. Maitland; bütün adalardaki İngiliz garnizonlarını takviye ettirmekle kalmayıp, 1821 yılı sonlarında adalar

⁷⁴¹ “7 Mayıs 1821 tarihinde İyonya Adaları General sekreteri Sidney G. Osborne tarafından açıklanan beyanname”, **British and Foreign Office State Papers (1820-1821)**, s. 1231, Beyanname 2

⁷⁴² “7 Haziran 1821 tarihinde İyonya Adaları General sekreteri Sidney G. Osborne tarafından açıklanan beyanname”, **British and Foreign Office State Papers (1820-1821)**, s.1232, Beyanname 3

halkının silahlarını teslim etmelerini de istedi. Bu sayede sadece Korfu'da 13.000'den fazla silaha el konmuştu.⁷⁴³

İyonya yönetimi 7 Haziran 1821'de yayınladığı beyanname ile İyonya Adalarının tarafsızlığını ilan etmesine rağmen, adalıların isyana katılmalarına çok kızmış ve bunu ihanet olarak nitelendirmişti. İyonya Yüksek komiserliği bu girişimlerin, İyonya Devleti tarafından kesinlikle kabul görmeyeceğini yayınladığı başka bir beyanname ile duyurarak;

1-Kanunlara karşı gelerek isyana katılanların ve Osmanlılara karşı saldırılar düzenleyenlerin İyonya Devleti tarafından kesinlikle kabul edilmeyeceğini,

2-Duyuru gününden itibaren 10 gün içerisinde isyana katılanların aileleri ve eşyaları ile İyonya Devleti'ni terk etmesi gerektiğini,

3-İyonya'dan giden bu kişilerin tekrar yerlerine geri dönmeleri halinde cezalandırılacağını ön gören kararlar aldığını açıkladı.⁷⁴⁴

29 Ekim 1821 tarihinde İyonya Yüksek komiserliği ilk olarak bir Yunan gemisini isyana destek verdiği için İyonya limanlarından çıkardı.⁷⁴⁵ Thomas Maitland ve yönetimi İyonya Adalarının tarafsızlığını korumak için çok büyük bir çaba harcamaktaydı. Ancak bu tarafsızlık politikası isyana dâhil olmak için İyonyalıların adalardan kaçışlarını engelleyemiyordu. Bunun üzerine Adalar yönetimi tarafsızlığını sürdürmek ve gelecekte bu siyasaı menfi şekilde etkileyecek bir durum ile karşılaşmamak için bazı tedbirler almaya karar verdi. Bu tedbir kararlarını;

1. Savaş halinde olan devletlerin ya da bu devletlere yardım eden diğer devletlerin gemilerinin, çok kötü hava şartları olmadığı sürece İyonya Devleti'ne ait olan limanlara girmeleri engellenecektir.

⁷⁴³ Michael Pratt, *age.*, s. 120

⁷⁴⁴ "9 Ekim 1821 tarihinde Korfu'da bulunan İyonya Adaları Yüksek Komiserliği Beyannamesi" **British and Foreign Office State Papers (1820-1821)**, s.1283-1285, Beyanname 4

⁷⁴⁵ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.21

2. İyonya Devleti tarafından görevlendirilmiş memurlar dışında, İyonya Devleti'nin tabiiyeti altındaki herhangi bir kişinin savaş halindeki gemilerle iletişime geçmesi kesinlikle yasaktır.

3. İyonya Adaları vatandaşlarının veya başka bir devletin uyruğu altında olup İyonya topraklarında yaşayan kişilerin bu gemiler ile herhangi bir şekilde iletişim kurduğu fark edilirse bu kişiler İyonya Devleti'ne isyan etmek ile suçlanacak ve bu suça göre cezalandırılacaktır⁷⁴⁶ şeklinde maddelemek mümkündür.

İyonya Adaları Yönetimi Ekim 1822'de limanlarını savaştan taraflara (Osmanlı-Yunanlı isyancılara) ait silahlı gemilere kapattığını ilan etti. Aynı yıl Epir'deki Hristiyan Arnavutların isyana katılması üzerine, adalardaki Hristiyan Arnavutlar da topluca yurtlarını terk ederek isyana dâhil oldular.

Maitland, 1823 yılında Avrupa'ya dönmek isteyen Yunanseverlerin İyonya Adaları üzerinden İtalya'ya gitmelerine izin verdi. İyonya Adalarındaki İngiliz askerleri de bu gönüllülere yardım amacıyla elbise ve yiyecek veriyordu. Thomas Maitland 1824 Ocak ayında ölünce İyonya Adaları Yüksek komiserliğine Frederick Adam atandı.⁷⁴⁷

İyonya Adalarının, İngiliz politikasının dışına çıkması söz konusu olmadığından Yunan isyanının ilk yıllarında İngiltere'nin tarafsızlık kararı İyonya yönetimince de katı bir şekilde uygulandı. Bundan sonra da İyonya Devleti politikasını, İngiltere'nin Yunan isyanına bakış açısına uygun şekilde belirleyecekti.

2- Londra Yunan Komitesi'nin Kuruluşu, Amacı ve Faaliyetleri

Yunan isyanı üzerine yazılan birçok kitapta, Avrupalıların Yunan isyanına destekleri konusunda genellikle, sadece askerî alanda yapılanlar ön plana çıkartılmaktadır. Ancak Avrupalılar, Yunanlıları isyan sırasında sadece askerî olarak

⁷⁴⁶ “29 Ekim 1821 tarihinde Korfu'da bulunan İyonya Adaları Yüksek Komiserliği Beyannamesi” **British and Foreign Office State Papers (1820-1821)**, s.1283-1285, Beyanname 5

⁷⁴⁷ Michael Pratt, **age.**, s. 120-125

değil, eğitim ve sağlık alanlarında da desteklemişlerdi. Mora'ya askerlerin yanı sıra çok sayıda doktor, öğretmen ve misyoner de savaşmak için gitmişti.⁷⁴⁸

Avrupa'da Yunanseverliğin en güçlü olduğu ülkelerin başında gelen İngiltere'de iktidarı ele geçiren aristokrat aile üyelerinin büyük çoğunluğu klasik eğitim görmeleri sebebiyle Eski Yunan'a hayranlık duymaktaydılar. Dolayısıyla dönemin Yunanlıları da hayranlık duydukları bu medeniyetin mirasçıları olarak desteklenmeliydiler. Orta sınıfa mensup olan İngilizleri ise Yunan meselesinde etkileyen iki önemli faktör vardı. Bunlardan ilki ticarî ilişkiler, ikincisi de Hristiyanlık olgusu idi. İngiliz Levanten Şirketi, Yunanlılarla ciddi bir şekilde alışveriş yapıyordu ve kurulması sağlanabilirse bağımsız bir Yunanistan'ın İngiliz sanayi mamullerinin doğuya dağıtımında etkin bir rol oynayabileceğini düşünüyordu. Ayrıca Londra'da Yunan kolonisi kurulmuş ve bunlar kuru kuş üzümü (İngiliz çöreğinde mutlaka kullanılıyor) ticaretini ele geçirmişlerdi. Londra'daki Yunanlı bankerler ve kasabalardaki küçük dükkânların Yunanlı sahipleri, isyan sırasında teşekkülüne uğraştıkları Yunan Devleti'nin birer elçisi oldular. Dinî fanatikler ise Müslüman-Türklerin karşısında Hristiyanlığın temsilcisi olarak gördükleri Yunanlıların desteklenmesi gerektiğini dile getiriyorlardı.⁷⁴⁹ Byron haricinde, dönemin İngiliz yazınında Yunanlılardan ziyade Türk ve Müslüman düşmanlığı üzerinde duruluyordu. Türklerin Avrupa'dan çıkarılmasının istendiği bu tür yazıları muhtevî kitapların en dikkat çekenini, aynı zamanda bir din adamı olan Thomas Hughes'un isyan öncesinde gezdiği ve muhayyelesinde Yunanistan olarak kabullendiği coğrafyayı anlatan seyahatnamesi idi. Hughes'un dünyayı kirleten ve insanlık için tehdit unsuru olarak gördüğü Türklerin yok edilmesinin bir insanlık vazifesi olduğu yönündeki düşünceleri, Türk düşmanlığında vardığı boyutu da ortaya koymaktaydı.⁷⁵⁰

⁷⁴⁸ Alexıs Dımaras, "The Other British Philhelenes", **The Struggle for Greek Independence (Essays to mark the 150 th. Anniversary of the Greek war of independence)**, Hazırlayan: Richard Clogg, The Macmillan Press Ltd., Bristol 1973, s.200-202

⁷⁴⁹ Lord Courtney of Penwith, **Nationalism and War in The Near East**, Clarendon Press, Oxford:1915, s. 62

⁷⁵⁰ Erdal Çetintaş, **agm**, s. 86

Yunan isyanının başlamasıyla birlikte Avrupa'nın birçok şehrinde olduğu gibi Londra'da da Yunanseverler ayaklanmışlar ve Yunanlılara nasıl yardım edebileceklerini planlamaya başlamışlardı. Bu bağlamda Avrupa'da Madrid, Stuttgart, München, Dormstüd, Zurich, Berne, Genoa, Paris ve Marsilya gibi şehirlerde Yunansever (Philhellenic) komiteleri kurulmuştu. Avrupa'da bu anlayışla kurulan ilk komite, ise ateşli bir İngiliz Yunansever olan Sir. John Bowring'in önderliğinde 1821 yılının Eylül ayında Madrid'te teşkil eden komiteydi.

Londra Yunan (Helen) Komitesinin resmî kuruluşu ise 3 Mart 1823 tarihini bulmuştu. İlk günlerinde İngiliz Yunanseverlerin çok azından destek gören komiteye Lord Lonsdowne, Aberdeen ve Elgin gibi ünlü devlet adamlarının arka çıkması bu oluşumu güçlü kılıyordu. 1821 yılında birkaç yüz paund yardım toplayabilen Londra Komitesi, bu meblağı silah tedariği için Yunan isyancılara gönderdikten sonra dağılmıştı. Ancak 1822 yılı ortalarında gerçekleşen Sakız olaylarından sonra, İngiltere'de Yunan isyanına duyulan ilgi artmış ve çok sayıda broşür basılmıştı. İngiltere'de birçok ünlü gazete ve dergi Yunanlı isyancılar lehine yayın yapmaya başlarken, isyancılara destek olmak amacıyla büyük yardım kampanyaları açıldı.⁷⁵¹ Bu yardım kampanyalarının dışında, İngiliz kamuoyu Osmanlı Devletinin kanunen haklı olduğu görüşü ile bağımsız bir Yunanistan'ın ticarî olarak İngiltere'ye sağlayacağı avantajlar noktasında ikiye ayrılmıştı.⁷⁵² Londra Yunan Komitesi'nde ticaret ile uğraşan bazı üyeler Yunanistan'ın kurulmasının İngiliz ticaretini olumlu yönde etkileyeceğini düşünüyordu. Doğu Akdeniz (olası Yunanistan dâhil) İngiliz tüccarlar için yeni pazarların açılacağı yerler olabilirdi. Zira birçok seyyah Ege

⁷⁵¹ 1822 yılında İngiltere'de Yunanlılara sempati duyan birçok gazeteci, Yunan isyanını destekler mahiyette ve Türk karşıtlığıyla kaleme alınmış birçok yazı yayınlamışlardı. Yunan yanlısı yayın yapan birçok dergi arasında The Morning Chronicle, The Morning Post, Christian Observer, Gentleman's Magazine öne çıkanlardı. Basılmış en etkili broşürler ise T.S Hugler tarafından yazılan "Yunan Davasında İngiltere'de Yaşayanlara Bilgiler, Sakız Adasında Zalim Katliam Olayı 1822", (An Address to the People Of England in the Cause of the Greeks, Occasioned by the Late Lnhumn Massacres in the Isle of Scio 1822) ve "Yunan İhtilali Üzerine Değerlendirmeler 1823" (Consideration Upon the Greek Revolution 1823) Londra Yunan Komitesi'nin ileride üyesi olacak R. Chatfield'in bastığı ve Yunan isyanının başlangıcında İngiltere'de etkili olan diğer iki broşür ise "Zulme Uğrayan Yunanlıların Davasında İngiliz Halkına Başvuru" (An Appeal to the British Public in the Cause of the Persecuted Greeks 1822) ve "İleri (izleyen) Başvuru" (A further Appeal 1823) sayılabilir. (C.M., Woodhouse, **age.**, s. 78)

⁷⁵² William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s. 57-58

adalarının sınırsız ticaret hacmine sahip olduklarını yazıyordu.⁷⁵³ Bunun yanında İngiltere’de Rusya ve Fransa’nın Yunan isyanında baskın bir hale gelmesinden duyulan kaygının da etkisiyle Akdeniz’de böyle önemli stratejik bir noktanın kaptırılmaması fikri güç kazanmıştı.⁷⁵⁴ Londra Yunan Komitesi’nin kurulduğu sırada 26 kişi olan üye sayısı aynı yılın sonunda 85 kişiye ulaşmıştı. Sonradan dâhil olan üyeler arasında İngiltere’de önemli görevlerde bulunan etkili birçok isim de vardı. Bunlar arasında Akdeniz’e seyahatlerde bulunmuş kaptanlar, yazar Edward Blaquiére, Henry Brougham, şair Thomas Compbell, Thomas Moore ve Samuel Rogers, ekonomist David Ricardo, askerler Leicester Stanhope, Sir Robert Wilson, kırkın üzerinde liberal parlamento üyesi, öğretmenler ve profesörler sayılabilir.⁷⁵⁵

a- Yunanlılara Silah ve Cephane Yardımı

Londra Yunan Komitesi’nin etkili üyelerinden Thomas Gordon Yunan isyanı sırasında, 1823 yılında bölgeye yaptığı ziyarette isyancıların kuşatma silahlarına ve cephaneye ihtiyacı olduğunu görmüş, Londra’ya dönmesinin ardından Yunanlıların gereksinimlerinin komite tarafından karşılanmasını önermişti. Komite silahları tedarik etmekle kalmayacak, ayrıca bunların nasıl kullanıldığını bilen uzmanları da bulacaktı. Thomas Gordon’un önerisini dikkate alan komite harekete geçerek, silah konusunda uzman bir isim olan William Parry ile görüştü. Komite üyelerinin kendi aralarında anlaşmasından sonra komitenin birkaç üyesini önceden tanıyan Parry ile Thomas Gordon da bir araya geldi. Bu görüşmede Gordon, Parry’den silah, havan topu, mermi yapılabilecek döküm aletleri ve silah tamiratları için gerekli araç gereçleri araştırarak, bunların komite için maliyetinin ne olacağını öğrenmesini istedi. Parry, gerekli araştırmayı yaparak istenilen aletlerin maliyetinin 10.500 paund olduğunu tespit etti; ancak bu rakam Komite için çok yüksekti. Buna rağmen silahların hemen Yunanlı isyancılara ulaştırılmasının elzem olduğuna inanan Gordon, Parry’ye gerekçesiyle birlikte bu fiyatın 3’te birini verebileceklerini söyledi. Ancak komitenin silah için ayırdığı meblağ çok az olduğundan silah yardımının beklenildiği

⁷⁵³ C.M., Woodhouse, **The Philhellenes**, s. 78

⁷⁵⁴ William St. Clair, **That Greece Might Stil be Free**, s. 57-58

⁷⁵⁵ C.M., Woodhouse, **The Philhellenes**, s.72

şekilde yapılması çok zordu. Parry bu arada komite adına, Yunan isyanında savaşabilecek eski askerlerle de görüşmeye başlamıştı.

Londra Yunan Komitesi Ağustos ayına doğru askerî yardım için biraz daha yardım topladı ve meblağ 4500 paunda yükseltilebildi. Fakat bu para ile nakliye ücretinin de karşılanması gerekiyordu. Gönderilecek silahlar ise bir havan topu, 3 dağ silahı (toplar), 2 demir ocağı(mermiler ve tamirat için) , 6000 bs barut (1 bs= 453,59265gr), 4.000 fişek, 4.000 top güllesi, bomba yapmak için sodyum nitrat, sülfür, demir, reçine, kibrit, füyne, mermi kalıpları vesair aletlerdi. Ayrıca Komite silah desteğinin yanında tıbbî yardım olarak ameliyat aletleri, ilaçlar, bir de broşürler için taş baskı aleti (lithographic) gönderdi. Komite'nin yaptıkları mukabilinde 400 paund ücret ödediği Parry, isyan bölgesine ulaştığında askerî mühimmat üretimi için atölyeler kurmak da istiyordu. Yanına yardımcı olarak ateş uzmanı Hedges, Gill, Fowke ve 6 İngiliz tüfekçisini de alan Parry, topladıkları silah ve mühimmatları taşıyan gemi ile 10 Kasım 1823 tarihinde İngiltere'den Gravesend limanından yola çıktı.⁷⁵⁶ İngiltere Hükümeti ne taşıdığını bildiği bu gemilerin önce Malta'ya sonra İyonya Adalarına gitmesine izin verdi. Askerî mühimmat ancak Aralık 1823'te Yunanistan'a ulaştı.⁷⁵⁷

İngiliz politikasının değişmesiyle birlikte tarafsızlıktan vazgeçildiğinin ve artık Yunanlı isyancılar lehine hareket edileceğinin işaretlerinden biri, İngiltere'nin bu silahların Yunanistan'a varmasına izin vermesi olmuştu.

b-Yunanlılara Borç Para Verilmesi

Yunanlılar isyana başladıklarında yeterli maddi imkândan yoksun olmaları yüzünden borç alabilecekleri Avrupalı Yunanseverlerin kurdukları komitelere başvurmayı düşünmüşlerdi. XIX. yüzyılda dünyanın süper gücü olan İngiltere'nin⁷⁵⁸

⁷⁵⁶ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s. 59

⁷⁵⁷ William St. Clair, **age.**, s. 158

⁷⁵⁸ 19. yüzyılda İngiltere'nin endüstri devrimindeki lider rolü ve etkinliği ile tarım metotlarının uygulanması sermayenin çok hızlı bir şekilde İngiltere'ye toplanmasında etkili olmuştu. İngiltere'de birkaç zengin, yabancı devletlerin bonolarını satın alıyor ve dünya üzerinde İngiliz ekonomik egemenliği kuruluyordu. Ekonomik yönden zor durumda olan tüm ülkeler borç için önce İngiliz bonosunun yolunu tutuyordu. (1822 ve 1825 arasında İngiltere'den 45 milyon paundun üzerinde bir para yabancı milletlere borç olarak verilmişti.) Bu zenginliğin bir sonucu olarak 1821'de Yunan

başkentinde kurulan Londra Yunan Komitesi, Yunan isyancıların borç almak için ilk müracaat edecekleri kurumdu.

Londra Yunan Komitesi kurulmasının akabinde Yunanlılara maddi yardımda bulunabilmek için birçok kampanya düzenlediyse de istenilen meblağları toplayamadı.⁷⁵⁹ Bunun üzerine İngiliz Yunanseverler, İngiltere’de Yunan isyanı için borç para verebilecek bankerleri ikna ederek sorunu aşmaya karar verdiler. Bunun için çalışmalara başlayan Komite üyeleri içinde bu yöndeki çalışmaların en etkili olan ismi ise Edward Blauquiere idi.

Edward Blauquiere, esas olarak İngiliz bankerleri Yunan isyanı hakkında bilgilendirmek ve ikna etmek amacıyla yazdığı ilk el kitabını 1823 yılının Eylül ayı sonlarında acele ile bastırmıştı. Bu kitabında, Mora’da bulunan 1920 tane çiftliğin Yunanlılar tarafından ele geçirildiğini, Türklerden zorla alınan bu toprakların Yunan milli toprakları olduğunu ve bunların değerinin Yunanistan⁷⁶⁰,a verilecek borç için yeterli bir garanti olduğunu iddia ediyor, Yunanistan’ın Avrupa’nın en bereketli topraklarına sahip olduğunu yazıyordu. Blauquiere, 1824 yılının bahar aylarında çıkan Yunan ihtilali (The Greek Revolution) adlı ikinci kitabında, ilk kitapçığındaki iddialarını tekrarlamış ve Yunanistan’ın zenginliğinin sınırsız olduğunu yazmıştı. Blauquiere, kitabında ayrıca Yunan topraklarında bal ve süt akan nehirler bulunduğunu, Girit’in dünyanın en bereketli ve güzel noktası olduğunu yazıyordu. Yunanistan’ın avantajına çok titiz bir şekilde dikkat çekerek; ikliminin, kültürünün, eğitiminin çalışkan insanların ve limanlarının önemini vurguluyordu. Öyle ki Yunanistan’ın gelirlerinin tüm Güney Amerika ülkelerinin toplamına eşit olduğunu ve İngiliz bankerleri için bu yatırımın çok kazanç getireceğini söylemekteydi. Blauquiere 1825 yılında yayınladığı üçüncü kitabında da iddialarını arttırarak

isyani başlaması ile birlikte isyana borç para verebilecek bankerler ortaya çıkmıştı. (William St. Clair, **age.**, s. 204)

⁷⁵⁹ Londra Yunan Komitesi tarafından bağış adı altında toplanan para tam bir hayal kırıklığı idi. Ekim 1823’te 7.022 paund toplanmıştı. Daha sonra bu rakam 11.241 paunda yükseldi. 1823 ve 1824 yıllarında ise toplanan para bu rakamın sadece 10.000 fazlası idi. (Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.43)

⁷⁶⁰ Avrupalı Yunanseverler Yunan isyanının başlamasıyla birlikte isyanın yaşandığı bölgeye Yunanistan ismini vermişler yazılarında ve haberlerinde coğrafi bölge yerine Yunanistan ismini kullanmışlardır. Bizde çalışmamızda bu belgelerin orjinalliğini korumak için bir değişiklikte bulunmadık

Yunanistan'ın zenginliğini tekrar ortaya koymaya çalışıyordu. Londra'daki bankerlerini etkileyen bu kitaplar amacına ulaşmanın yanında, İngiliz borsasında Yunanistan'ın değerini bir hayli yüksek bir duruma getirmişti.⁷⁶¹

İngiliz borsasında Yunanistan'ın değerinin artması Yunanlı isyancılar için kaçırılmaz bir fırsattı. İlk olarak Hamilton Brown ile Yunan görevliler Orlandos ve Louriottes 26 Ocak 1824 tarihinde Yunanistan adına borç almak için İngiltere'ye geldiler. Bu temsilciler İngiltere'ye geldiği sırada Londra Yunan Komitesi, Yunanlılara yardım için 10.000 paund toplamış ve Yunanistan'a göndermek üzere Thomas Gordon'un komuta edeceği 2500 kişilik bir gönüllü birliği de hazırlamıştı.

Yunanlı temsilcilerin İngiliz borsasında borç aramaları Fransız Yunanseverleri rahatsız etti. Jourdain daha önce, 1822 yılının Ekim ayında yapılan Verona Kongresi'nde Yunanlı delegeler ile görüşerek borç bulmaları için Paris'e gelip, Malta Şövalyelerine müracaat etmelerini önermişti. Nihayetinde Jourdain Yunanlılara destek bulmayı üstlenerek, 10 Temmuz 1823 tarihinde Yunanlı temsilcilerle bir borç antlaşması imzaladı. Bu antlaşmaya göre Jourdain, Yunanlılara 10.000.000 frank tutarında bir borç bulacak ve 4.000 kişilik bir ordu hazırlayacaktı; ancak Fransızlardan gerekli desteği alamadığı için girişimi sonuçsuz kaldı. Bu başarısız Fransız hamlesinden sonra İngiliz Yunanseverler harekete geçerek, özellikle Blaquire'in yaptığı yayımlarla etkilemeyi başardıkları İngiliz bankerlerden teklifler almaya başladılar. Nitekim 1823 yılının sonuna doğru Komite, İngiliz iş adamı Rupenthal tarafından yapılan 4.000.000 paundluk borç teklifini kabul etti. Rupenthal bu borcu Fransızlar ile işbirliği yaparak sağlayacaktı; ancak bu girişim sadece teklif olarak kaldı. Londra Yunan Komitesi üyelerinden Loughman ve oğlu O' Brien'nın Yunanlılara 800.000 paundluk borç vermeyi taahhüt ettikleri diğer teklif ise 21 Şubat 1824 tarihinde geldi.⁷⁶² Komite 40.000 paundluk taksitler halinde verilecek bu borç teklifini hemen kabul ederek, antlaşmayı imzaladı. Paranın iki taksidi derhal Yunanistan'a gönderildi. Londra Yunan Komitesi'nden gönderilen borcun ilk taksiti 1824 yılının Nisan ayında Zante Adası'na Komitesi üyesi Edward

⁷⁶¹ William St. Clair, *age.*, s. 207

⁷⁶² Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.75

Blaquiere tarafından ulaştırıldı.⁷⁶³ Borcun ikinci taksidi olan 40.000 paund ise 13 Haziran 1824'te Zante adasına geldi.⁷⁶⁴ Ancak bu paraya İngiliz kontrolünde bulunan Zante adasındaki bankerler el koydu ve 80.000 paund 1827 yılına kadar Yunanistan'a gönderilemedi. Lord Byron'un Misolonghi'de ölmesiyle yapılan borç antlaşmasının iptal olduğu düşünülüyordu.⁷⁶⁵ Ayrıca İyonya Adaları Yüksek komiser olarak de Edward Blaquiere'in paraların Yunanistan'a gönderilmesi teklifini reddetmişti. Ancak İyonya Adaları Başkomiseri, Blaquire'nin teklifini reddetse de aslında para ve silah yardımları gizlice İyonya limanlarından Yunanistan'a ulaştırılmaya devam ediyordu. Bu arada Londra Yunan Komitesi Misolonghi'de bulunan Mavrokordotos'a 10.000 paund gönderdi. Ancak şu da bir gerçektir ki Lord Byron'un ölümü tüm Yunanseverleri çok derinden etkilemiş ve onun ölümünden sonra Yunanistan için borç bulabilmek çok zorlaşmıştı.⁷⁶⁶ Bunun yanında İbrahim Paşa'nın Mora'da isyancılara karşı başarılar kazanması, İngiltere'de Yunanlı isyancılara güveni sarsmış ve bunun sonucu olarak İngiliz borsasında Yunanistan'ın tahvilleri %59 değer kaybetmişti. Bunun anlamı da Yunanlılara verilen 800.000 paundluk borç tutarının 472.000 paunda düşmesi demektir.⁷⁶⁷ Yunanlılara gönderilen ilk iki taksidin İyonya Adalarında tutulması ve Yunanistan'a gönderilmemesi üzerine komite üçüncü taksidi 1824 yılında Florida adlı bir gemi ile Yunanistan'ın Nauplia limanına göndermeye karar verdi. Böylece borcun 50.000 paund tutarında olan üçüncü taksidini Londra Yunan Komitesi üyelerinden James Hamilton Browne ve Henry Lytton Bulwer bizzat götürmüşlerdir..⁷⁶⁸ Yunanistan'a ulaşan dördüncü taksidin ise tarihi ve miktarı kesin olarak bilinmemesine rağmen, miktarının 400.000 ile 500.000 paund değerinde altın olduğu zannedilmektedir.⁷⁶⁹ Esasen yukarıda izini

⁷⁶³ C.M., Woodhouse, **The Philhellenes**, s. 120

⁷⁶⁴ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.78

⁷⁶⁵ C.M., Woodhouse, **The Philhellenes**, s. 120

⁷⁶⁶ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.79

⁷⁶⁷ Elizabeth, Roberts, **age.**, s. 26

⁷⁶⁸ William St. Clair, **age.**, s. 215

⁷⁶⁹ William St. Clair, **age.**, s. 229

sürmeye çalıştığımız bu paraların ne kadarının Yunanistan'a ulaştığını tam olarak bilememekteyiz. Yunan isyanını araştıran birçok araştırmacı, eserlerinde İngiltere'den Yunanistan'a gönderilen borç meblağını farklı miktarlarda belirtmişlerdir. Örneğin Leland H. Jenks "*The Migration of British Capital to 1875*" adlı eserinde Yunanistan'a gönderilen borç para miktarını şu sözleriyle ifade eder: "...gazete sütunlarında Yunanistan'a ulaşan borç miktarının 275.000 paund olduğu belirtilmektedir. Bunun 182.000 paundluk bölümü nakit, 60.000 paundluk bölümü malzeme yardımı 33.000 paundluk bölümü ise değerli kağıt(çek)tir. 200.000 paundluk bir borcun da yatırımcılar tarafından tutulduğu belirtilmektedir. Ayrıca Lord Cochrone'in emrindeki Yunan donanması için 160.000 paundluk bir para harcama yapılmıştır. Amerika'da yapılan iki geminin bedeli olarak da Yunanlar 160.000 paund bir borç ödemesi yapmışlardır." Yani toplamda Yunanlılara gönderilen borç tutarı 1.088.000 paundtur.⁷⁷⁰ Georges Castellan, Londra idaresinin Yunan asilerine 2.4 milyon tutarında para verdiğini⁷⁷¹; Anderson, Londra para piyasalarının Yunanlılara £800.000 borç verdiğini, 1824 yılının sonlarına kadar bütün Hristiyan dünyanın katkılarının en fazla £90.000 olduğunu, Londra Yunan Komitesi'nin ise £11.000'den biraz fazla verdiğini, ayrıca 1824 yılı borcuna dair senetlerin gerçek değerinin yarısından biraz fazlasına dağıtıldığını belirtmektedir.⁷⁷²; Clair, 1824 ve 1825 yıllarında İngiltere'ye 2.800.000 paund yardım ulaştırıldığını, bu borçların Yunanistan'ın askerî ihtiyaçlarının karşılanması için yapıldığını; ancak bu paranın askerî gereksinimlerin karşılanmasında kullanılmayıp Yunanistan'daki yerel liderler arasında paylaşıldığını belirtir.⁷⁷³; Paul Constantine Papas ise 1823 yılında Londra Yunan Komitesi'nin 56. 205 dolar (11,241 paund) topladığını, (Society of Friends) Arkadaşlar topluluğunun ise 1823 Temmuz -1824 Temmuz tarihleri arasında 50.000 dolar (10.000) paund para topladığını yazmaktadır.⁷⁷⁴

⁷⁷⁰ Leland H. Jenks, **The Migration of British Capital to 1875**, Barnes Noble Books, Newyork 1973, s.50-51

⁷⁷¹ Georges Castellan, **age.**, s. 275

⁷⁷² Meral Bayrak **agt.**, s. 126

⁷⁷³ William St. Clair, **age.**, s.294

⁷⁷⁴ Paul Constantine Papas, **age.**, s. 21

Osmanlı arşiv belgelerinde de İngilizlerin Yunanlılara verdiği borçlar için farklı rakamlardan bahsedilmektedir. Örneğin Sirozî Yusuf Paşa 11.01.1824 tarihinde yazdığı şukkasında İngiltere'nin Yunanlılara yardım için 80.000 riyal göndereceği haberini duyduğunu yazmıştır.⁷⁷⁵ Yusuf Paşa 04.05.1824 tarihli şukkasında ise Avusturya konsolos vekiline ulaşan bir mektuptan bahsederek, Londra'da toplanarak Yunanlılara yapılan yardımın 250.000 riyal olduğunu belirtmektedir.⁷⁷⁶ Yusuf Paşa bir diğer belgede, Zanta Adası'na gelmiş olan paranın 250.000 riyalinin Anaboli'de olan Yunanlı isyancılara ve 30.000 riyalinin ise Misolingi'deki asilere verildiğini yazmaktadır.⁷⁷⁷ Yanya Mutasarrıfı Ömer Paşa da 02.03.1824 tarihindeki şukkasında Lord Byron'un otuz gün önce 500.000 kara gurusu getirdiğini belirtmektedir.⁷⁷⁸

c-Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan Yardımlar.

İngiliz Yunanseverler para ve silah yardımının yanında Yunanlılara eğitim ve kültür alanında da birçok yardımlarda bulundular. Bu yardımseverlerin arasında ilk olarak zikredebileceğimiz isim çıkardığı gazetelerle Yunanistan'da özgür bir basın kurmaya çabalayan Leicester Stanhope'tur. Stanhope, 22 Kasım 1823 tarihinde Yunanistan'a ulaşmasının ardından Parry'nin getirdiği baskı makinesi ile gazete çıkarmaya karar verdi. Stanhope İsviçreli kimyacı Meyer ile birlikte birkaç gün içerisinde hazırlıklarını tamamlayıp, 'Greek Chronicle' adındaki ilk gazetelerini çıkarmayı başardı. Dimitri İpsilantis 1821 yılında Kalamata'da beyannameler bastırarak bunları dağıtmış; ancak halkın fikirlerinin tartışılabileceği ve haberlerin yayımlanacağı bir basını düşünmemişti. Stanhope ise bu eksikliği görerek gazete çıkarmaya karar vermiş; ilk sayısı Ocak 1824'te yayınlanan Greek Chronicle'da yaptığı haberler ile daha çok özgürlük düşüncesini işlemişti. Missolonghi'de kurarak

⁷⁷⁵ Sirozi Yusuf Paşa'nın (İngilizlerin Yunanlı asilere para yardımı yaptıklarını konu alan) 9 Ca 1239 (11.01.1824) tarihinde Bâb-ı âlî'ye yazmış olduğu şukka, BOA, H.H. Nr. 40044-C.

⁷⁷⁶ Sirozi Yusuf Paşa'nın 5 N 1239 (04.05.1824) tarihinde Bâb-ı âlî'ye yazmış olduğu şukka BOA, H.H. Nr. 38785-B.

⁷⁷⁷ Sirozi Yusuf Paşa'nın 3 Z 1239 (30.07.1824) tarihinde Bâb-ı âlî'ye yazmış olduğu şukka BOA, H.H. Nr. 38730.

⁷⁷⁸ Yanya Mutasarrıfı Ömer Paşa'nın 1 B 1239 (02.03.1824) tarihli şukkasıdır, BOA, H.H. Nr. 40290-D.

ikinci yayınladığı gazete olan The Greek Telegraph'ın makaleleri ise genelde İtalyanlar tarafından yazılıyordu. Stanhope "The Athens Free Pres" veya Ephemerides of Athens" adını taşıyan 3. gazetesini nisan ayında; sonrasında da "The Friend of the Law"ı Çamlıca Adası'nda (Hydra) kurdu. Yunanistan'da Stanhope'un çabaları sayesinde kurulan bu 4 gazete birkaç ay içerisinde fikirlerini serbestçe ifade etmeye başladı. Stanhope gazete çıkarmanın yanında, Yunanistan'da hiç okul olmadığını da gördüğü için bu sorunu da çözmeye karar verdi. Stanhope İyonya Adalarındaki Lancastrion okullarının benzerlerini Yunanistan'da kurmanın faydalı olacağını düşünüyordu. Loncastrion okulları Joseph Lonchester'in teorilerine göre işliyordu. Bu okulun gayet açık olan prensiplerine göre; çok az sayıda öğretmen yetişkinlere öğretiyor, onlar da çocuklara öğretiyorlardı. Bu sistem fakir toplumlara uygun şekilde masrafsızdı ve eğitimde en temel bilgiler verilebiliyordu. Bunun yanında az sayıda Yunanlı çocuk da seçilerek, tüm masrafları Londra Yunan Komitesi tarafından karşılanmak üzere İngiltere-Lambeth'deki merkez Loncastrion School'a gönderildi. Zira bu çocukların yetkin okul müdürleri olarak Yunanistan'a dönmesi amaçlanıyordu. .⁷⁷⁹

Stanhope'un az sayıda Yunanlı genci eğitimleri için İngiltere'ye göndermesinden sonra, diğer İngiliz Yunanseverler de Yunanlı gençler için burslar bularak, eğitimlerini İngiltere'de tamamlamalarını sağlamaya çalıştılar. Bu çalışmaları yapan Yunanseverlerin arasında Yunanlıların ilk anayasalarının yazılmasında son derece etkili olan Jeremy Bentham önemli bir simaydı. Bentham'ın, Yunanseverlik ile ilgili görüşleri Yunan gençlerinin İngiltere'de eğitilerek öğretmen olarak Yunanistan'a dönmelerini ve Yunan eğitimini ilerletmelerini de kapsıyordu. Bu amaçla yapılan çalışmaların önde gelen isimleri Londra Yunan Komitesi'nde görev yapan Quaker William Allen ile Edward Blaquiere idi. . Allen, 1819 yılında bir arkadaşı ile Avrupa turuna çıktı ve Batılılar tarafından Yunanistan kabul edilen bölgeye de uğramasının sonrasında Yunanlılara yardım etmeye karar verdi. 1822 Sakız olaylarından sonra toplanan Viyana Kongresi'ne katılarak, Yunan davasına hizmet etmek için çırpındı. Kongre'de Çar'ın Yunanlıları kurtarmak ile ilgili bir teklifi olursa desteklemek amacıyla olmasına

⁷⁷⁹ William St. Clair, *age.*, s. 185

rağmen, Metternich'in politikalarından etkilenen Çar'ın herhangi bir girişimde bulunmaması üzerine karamsarlığa sürüklendi. Ancak kendisini Yunanlılara yardım etmek zorunda olduğu düşüncesine kaptıran Allen, yapabileceklerinin en iyisinin Yunanlı gençlerin eğitilmesini sağlamak olduğuna karar verdi. 29 Nisan 1825'te Londra'daki Yunanlı temsilcilere bir mektup yazarak teşekkürüne uğraştıkları Yunanistan'da eğitimin ilerlemesi amacıyla bazı planlar yaptığını bildirdi. Görüşünün kabul görmesi üzerine, Stanhope gibi Loncasterion okullarının Yunanlılar için en doğru seçim olacağını düşünen Allen bu amaçla finansal yardım ve öğretmenler bularak okulların kurulmasını temine çabalıyordu. Allen'e bu çalışmalarında en büyük desteği veren Blaquiere 1824 yılında Mora'da bulunan Stanhope'a bir mektup yazarak, William Allen'in 20 Yunanlı gencin İngiltere'deki eğitimlerini karşılamak için istekli olduğunu belirtti. Blaquiere'in 20 Yunanlı çocuktan bahsetmesine rağmen, henüz burs verebilmek için gerekli finansal zorlukları yenemeyen Allen, Yunanlı temsilcilere ancak 3 çocuğun eğitimini üstlenebileceğini söylediye de Bentham 2 Yunanlı çocuk daha önerdi. Davet edilecek çocukların sayısı üzerinde bir süre daha süren tartışmalar sonunda, Temmuz 1824'te Blaquiere eğitim görecekt Yunanlı çocukların sayısı hakkında bir açıklama yaptı. Buna göre Bentham 2 çocuk, Londra'daki Yunan delegeleri 3 çocuk ve Blaquiere 20 çocuk (bunların 10 tanesinin masrafı Yunan Devleti tarafından karşılanmak üzere) davet edecekti. Yapılan görüşmelerden sonra Ağustos 1824'de Blaquiere sadece 9 çocuk ile birlikte Yunanistan'dan ayrılp İngiltere'ye geldi. İlerleyen zamanda eğitimlerine başlayan bu çocukların İngiltere'deki masraflarının kim tarafından karşılandığı hakkında yaptığımız araştırmalarda bir bilgi bulamadık. Ancak bu çocuklardan, yedisinin Southwark'taki Borough Road School'a yerleştirildiğine ve 1831'e kadar Yunan severlerden eğitim desteği gördüklerine; sayılarının zaman içinde 12'ye kadar çıktığına; bir tanesinin Nisan 1827 yılında öldüğüne dair malumat mevcuttur. İngiltere'de eğitim alan bu çocuklardan; Georgios Tombazis Yunanistan'a döndü ve kabinede iki kez bakanlık yaptı, Dimitrios Kalliphrones Cambridaz'e gitti ve Anglican Kilisesi'nde papaz oldu, Georgios Konstantinou (Konstantinidis) Yunanistan'a dönerek 20 yıldan uzun süre Yunanistan'a model olan bir ilkokulda yönetici olarak çalıştı, Dimitrios Pieridis Kıbrıs'a giderek Larnaka'da bir Loncasterian okulunu kurdu, diğerleri de farklı dönemlerde Yunanistan'a dönüp, kısa veya uzun süreli olarak öğretmenlik yaptılar.

Bentham bu çocukların iki tanesine sahip çıkarak Birmingham'daki Hazelwood okuluna gönderdi.⁷⁸⁰

İngiliz Yunanseverlerin, Yunanlıların eğitimi için yaptıklarından biri de bir üniversite açmaktı. Zengin bir İngiliz olan Lord Guilford Korfu'ya yerleşmiş, Yunan Kilisesi'ne katılmış ve kendini burada Helenik bir üniversite kurmaya adanmıştı. Guilford 1824 yılında İyonya Akademisi'ni kurarak bu hayalini gerçekleştirdi. Akademinin ilahiyat, hukuk, tıp ve felsefe olmak üzere 4 bölümü vardı. Üniversitenin ilk Akademik yılında 211 öğrenci ve 14 profesör bulunuyordu. 1827'ye gelindiğinde üniversite kütüphanesinde 21.000 cilt kitap toplanmıştı.⁷⁸¹ Guilford üniversitesinin rektörü olmuş, giyim kuşamında Sokrates'i taklit etmeye çalışmıştı. Guilford mor cübbe giyiyor ve eski usul bir gömlek omuzlarından aşağıya dökülüyordu. Nakış ile işlenmiş bir zeytin dalı bulunan kadife bir başlık takıyordu. Profesör'ün öğrencileri de eski Yunan giyim tarzına göre giyiniyorlardı.⁷⁸² Ancak Guilford 3 yıl sonra maddi imkânsızlıklardan dolayı üniversitesini kapatmak zorunda kaldı.⁷⁸³

İngiliz Yunanseverler Yunanlıları her alanda yetiştirmek için çırpınmışlardı. Aslen İrlandalı olan ve Güney Amerika'da Lord Cochrone'e hizmet eden William Bennet Stevenson da İngiliz Yunanseverlerin önde gelenlerindendi. 1827'nin sonlarında Yunanistan'a gelip, Ocak 1828'de Kapodistrias ile görüşen Stevenson Kapodistrias'a Aegina'da patates yetiştirmeyi önerdi. Kapodistrias bu teklifi kabul etmesiyle işe başlayan Stevenson günde 150 kişiye iş vererek, Yunanlılara patates yetiştirmeyi öğretti. Çalışmalarında oldukça başarılı olarak birkaç ay içinde patates tarlalarını Argolis'e doğru genişletti. Kapodistrias, Stevenson'a fedakârlıkları dolayısıyla hayranlık duyuyor ve onu Yunanistan için en yararlı adam olarak nitelendiriyordu. Yunanistan tarımının gelişmesine büyük katkısı olan Stevenson,

⁷⁸⁰ Alexis Dımaras, **agm.**, s. 207-210

⁷⁸¹ Michael Pratt, **age.**, s. 110-111

⁷⁸² William St. Clair, **age.**, s. 22

⁷⁸³ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s. 8

1828 Temmuz ayında sağlık sebeplerinden dolayı Yunanistan'da ayrılmak zorunda kaldı. ⁷⁸⁴

İngiliz Yunanseverler Missolonghi'de bir de sağlık evi (Dispanser) kurulmasını sağlamakla kalmayıp, Londra Yunan Komitesi ilaç ve tıbbi malzeme temin ederken, Stanhope da diğer katkı çabalarının yanı sıra bu sağlık evlerinde çalışmak üzere doktorlar bulmuştu. ⁷⁸⁵

İngiliz Yunanseverlerin isyan boyunca Yunanlılara yaptıkları büyük yardımların, esas itibarıyla hayranı oldukları Antik Yunanlıların torunlarına yardım etmek ile isyandan sonra teşekkürle sağlanacak Yunanistan üzerinde etkinlik kurmak şeklinde iki amacı vardı. . İngiliz Yunanseverler kurulmasını istedikleri Yunanistan'a fiilî, maddi ve moral olarak yardımda bulunurken, görünürde tarafsız olan İngiltere Devleti hiçbir şekilde bu derneklere müdahale etmemiş, olup bitene göz yummuştu. İngiltere Devleti Avrupa'da kurulan siyasi düzende tarafsızlık rolünü oynarken, Londra Yunan Komitesi üzerinden Yunanlılar üzerinde etkinlik kurmaya çalışmış ve başarmıştı. Zaten Komite üyeleri isyan sürecinde kurulan İngiliz hükümetlerinde önemli görevler almışlar, faaliyetlerini kolaylıkla sürdürmüşlerdi. Bu yakın bağlantı, İngiliz hükümetlerinin Komiteye ve dolayısıyla Yunan isyanına el altından destek verdiğinin delili olarak karşımıza çıkmaktadır..

3- Lord Byron ve Öne Çıkan Diğer Önemli Yunan Severler

Yunan isyanında önemli rol oynayan birçok Yunansever vardı. Ancak bunların sayısını ve kimliklerini tam olarak tespit etmek bugün imkânsızdır. Ancak yine de öne çıkan bazı İngiliz Yunanseverler hakkında bazı bilgiler vermeye çalışacağız.

İngiliz Yunanseverler arasında dünyaca en ünlü olan kişi hiç tartışmasız Lord Byron'dur. ⁷⁸⁶ Byron'un İngiltere'de aristokrat bir ailesinden olması ve Avrupa'daki

⁷⁸⁴ Alexis Dımaras, **agm.**, s. 216-217

⁷⁸⁵ William St. Clair, **age.**, s. 189

⁷⁸⁶ George Gordon BYRON (1788-1824) 22 Ocak 1788'de Londra'da doğdu. Babasının ailesi tarafından Normandiya Dükü ve İngiltere Kralı olan I. William'ın yandaşları olan Normandalılardan Burunların torunlarıydılar. Bunlara 11. yüzyılda Lancashire Lordluğunda çok büyük araziler bahşedilmişti. Byron ailesi sürekli sayfiye yeri olarak kullandıkları Ab-bey Newstead'i mülk

şöhreti Yunan isyanına büyük katkı sağlamış ve Avrupa'daki tüm kamuoylarının isyana bakışını değiştirmişti.

Lord Byron'un ilk Doğu seyahati (1809-1811) çok erken yaşlarda gerçekleşti. Zira o dönemlerde aristokrat çocukları için bu tür seyahatler, bir okul sonrası geleneği haline gelmişti. Lord Byron'da bu geleneği takip edecek ve Doğu'nun gizemli havasını teneffüs edecekti. Bu yolculuğa çıkmadan önce Doğu hakkında ilginç fikirlere sahip olan Lord Byron, İngiltere'de coşkun, kahramanlığın, duyguların kendi deyimiyle "soyluluğun" öldüğüne inanıyor ve bir zamanlar iyiliğin de kötülüğün de en görkemli örneklerini vermiş olan soyluların artık tekdüze ve olağan bir yaşam biçimini seçmiş olduklarını düşünüyordu. Bu yüzden de olağanüstü olana, görkeme ve düşselliğe duyduğu açlığı; gençliğinden beri kendisi için büyük bir çekiciliği olan suç, şiddet ve korkuyu özdeşleştirdiği Doğu'da giderebileceğinden şüphe etmiyordu. Daha yolculuğa çıkmadan önce Doğu'yu olağanüstü suçlar beldesi olarak gördüğünün bir kanıtı, İtalya'da bulunduğu sırada Shelley, Mary Shelley ve Polidori ile vakit geçirmek için giriştikleri bir korku öyküleri yarışması için yazmaya başladığı öyküsüydü. Her ne kadar Byron bu öyküyü hiçbir zaman bitirmemiş ve yarışın kalıcı yapıtı Mary Shelley'in Frankenstein'i olmuşsa da Byron'ın yarım kalan öyküsüne bir vampiri konu alması ve öykünün geçtiği yer olarak da İzmir'i seçmesi onun bakış açısı için bize bir açık bir delil sağlar. Buradan da çıkaracağımız sonuç; Byron için Türk mitinin ana öğelerinin suç ve dehşetten oluştuğu ile bu öğelerin Byron daha Doğu yolculuğuna çıkmadan masallaştırılmak ya da mitleştirilmek üzere hazır beklediğidir.⁷⁸⁷

Lord Byron bu düşüncelerle 1809 yılının Haziran ayında Portekiz, İspanya ve Antik Yunan'ı kapsayan büyük seyahatine başlamak üzere İngiltere'den ayrıldı. 1809

edinmişlerdi. İskoç kökenli babası John Byron (1755-1791) muhafız birliğinin subaylarından biriydi ve şairin annesi Catherine Gordon (1765-1811) ile 1785 yılında evlenmişti. Byron, çocukluk günlerini sanki doğuştan fakirmiş gibi yoksulluk içinde annesiyle birlikte geçirmişti. Zira babası onları çabuk terketmişti. 1801'de genç Byron Harrow okulunda öğrenci iken, Rochdale Baronu unvanı ile kendisine büyük bir miras kaldı. 1805-1807 yılları arasında Oxford'daki Trinity Koleji'nde okurken, "Hours of Idleness" (Avarelik Saatleri-1807) başlığıyla ilk şiirlerini yazdı. 1809 yılında reşit olunca da Lordlar Kamarasındaki yerini almıştır. (Esin Ozansoy, "Lord Byron Yunanistan'da: Byron'un 19. yüzyıl Çağdaş Yunan Kültürü Etkisi", **Litera**, Sayı: 15, İstanbul 2003, s. 23)

⁷⁸⁷ Orhan Burian, "Byron ve Türkler", **Cumhuriyet Halk Partisi Konferansları**, Ankara Halkevi, 18.05.1938, s. 43-46

yılı Eylül sonlarında da Byron ve yol arkadaşı John Cam Hobhouse Yunanistan'a gitmek için "Spider" adlı bir gemi ile Cebelitarık ve Malta'dan geçerek, Preveze istikametine doğru yönelecek rota üzerinden denize açıldılar. İyonya Denizi'ndeki Kafelonya, İthaki, Ayamavra adaları çevresinde dolaşarak, 26 Eylül'de Yunanistan'ın Balyabadra (Patras) limanına ulaştılar.⁷⁸⁸ Lord Byron Atina'ya doğru yol alırken, Tepedelenli Ali Paşa ile tanışmış ve ondan çok etkilenmişti. Byron, Ali Paşa'yı annesine yazdığı 12 Kasım 1809 tarihli mektubunda şöyle anlatmaktadır: *“Majesteleri 60 yaşında, çok şişman, kısa boylu fakat mavi gözleri ve beyaz sakalıyla yakışıklı bir yüzü var; davranışı çok kibar, aynı zamanda Türklerde gördüğüm o evrensel vakara o da sahip. Görünüşünde gerçek kişiliğini ele veren hiçbir şey yok, oysa kendisi gerçekte en zalim suçları işlemiş acımasız bir despot.”*⁷⁸⁹ Lord Byron 1819 yılının yılbaşında Atina'ya ulaşmış, bu ilk ziyareti ona Yunanlılar ve yaşadıkları topraklar hakkındaki ilk izlenimlerini de kazandırmıştı. Atina'da kaldığı süre içerisinde, hangi milletten olursa olsun sohbet ettiği bütün ecnebilerden Yunanlılar hakkında olumsuz sözler duyan Lord Byron'un biraz farklı da olsa Yunanlılar hakkındaki ilk izlenimleri şöyleydi: *“Yunanlılar uzun dönem bir başka devletin boyunduruğu altında kaldıkları; Avrupa'dan hiçbir şefkat ve alaka görmedikleri için yavaş yavaş alçalmış ve ahlaken bozulmuş bir millettir. “Çok dayak yiyen bir köpek, onu okşamaya kalkınca nasıl parmaklarınıza saldırırsa” onlar da öyle... Artık dürüst hareket etme itiyadını kaybetmiş bulunuyorlar. Yunanlılar hiçbir zaman bağımsızlığı alamayacaklar; hiçbir zaman bundan önce olduğu gibi başlarına buyruk olamayacaklar, olmalarını da Allah etmesin! Fakat esir olmaksızın tâbi olabilirler. Bizim kolonilerimiz bağımsız değil, fakat hür ve çalışkan Yunanistan'da bundan sonra böyle olabilir”.* Lord Byron 1809 yılında geldiği Yunanistan'dan 1812 yılında ayrılmış ve tekrar İngiltere'nin yolunu tutmuştu.

Lord Byron İngiltere'ye döndükten sonra, Avrupa'da büyük bir şöhret kazanmasını sağlayan eserlerini yazmaya başladı.⁷⁹⁰ Bu eserler arasında Çocuk

⁷⁸⁸ Esin Ozansoy, **agm**, s.22

⁷⁸⁹ Jale Parla, **age.**, s. 46

⁷⁹⁰ Lord Byron 1812 ve 1821 yılları arasında Yunanistan ile ilgili yüzlerce seyahat kitabı ve Philhellenic (Yunansever) doküman okumuş ve en az 12 şiir yazmıştı. Bu şiirleri birçok Avrupa diline çevrilmişti.(William St. Clair, **age**, s. 17).

Harold'un Kutsal Seyahati (Childe Harold's Pilgrame)⁷⁹¹ ve Türk Masalları (Turkish Tales) ona Avrupa'da büyük bir ün kazandı. Byron'un bilinen diğer eserleri; Gâvur (The Giaur) 1813, Abydos'un Gelini (The Bride of Abdos) 1813, Korent Kuşatması (The Siege of Corinth) 1816 ve Yunan Çocukları Yüksel (Sons of The Greek Arise) idi. Ayrıca Byron Regas'ın heyecan verici Yunan Milli Marşını da İngilizce'ye çevirdi.⁷⁹² Ancak Lord Byron İngiltere'de taşkınlıklar yaptığı ve İngiliz sosyetesinin teamüllerine aykırı hareket ettiği için kısa sürede gözden düştü ve bir daha geri dönmek üzere İngiltere'yi terk etmek zorunda kaldı. Bir müddet İsviçre'de ikamet ettikten sonra İtalya'ya geçen Byron, boş durmayıp bir ihtilal komitesi olan Carbonari teşkilatına katılarak, İtalya'da krala karşı mücadele etmişti. Ancak İtalya Kralı Avusturya'dan yardım alarak bu ayaklanmayı sona erdirince Byron'un ümidi ve emeği boşa gitti.⁷⁹³

Bu arada Yunan isyanı başlamış ve haber yayılır yayılmaz tüm Avrupa'da Yunanlılara yardım dernekleri kurulmuştu. Eylül 1822'de Byron'la yakın arkadaşlarından Hobhouse Yunanistan lehine bir komitenin kurulması hakkında görüşmüştü.⁷⁹⁴ 1823 yılında Londra Yunan Komitesi'nin kurulmasıyla önemli üyelerden Edvard Blaquiére, 7 Nisan 1823 tarihinde Cenova'da bulunan ünlü şair Lord Byron'u Komitesi'ye katılması için davet etti. Lord Byron arkadaşı Trelawny ile 7 yıldır kaldığı İtalya'da sıkılmıştı ve pek de mutlu değildi, artık maceraya

⁷⁹¹ Childe Harold ve Turkish Tales Byron'ın kurduğu Türk mitinin işlendiği yapıtlardır. Zalim ve hunhar Türk imajını tamamlamak için Byron'ın bir de mazluma ihtiyacı vardı; bu mazlum Childe Harold'da Yunanistan oldu. Childe Harold'da Yunanistan'ın Türk zulmü altında inleyen bir kurban olarak betimlenmesi Avrupa'daki Yunanseverlik (Philhellenic) duygularını coşturdu; fakat Byron bu duygusallıktan olsa olsa yapıtlarının satışının artmasıyla yararlandı. Onun gerçek tutkusu, bir bütün olarak zalim ve mazluma, işkenceci ve kurbanına, efendi ve kölesine duyduğu ilgiydi. Üstelik Ali Paşa'yla tanışmasından bu yana zalim ve despot efendilere karşı da gizli bir hayranlık duyuyordu. Ali Paşa'nın 1822'de öldürülmesiyle Byron istibdata olan nefretini, bu kez büyük bir yalınlıkla Osmanlı padişahına yöneltti. Böylece, 1824'te Yunan davasına hizmet etmek için Yunanistan'a giderken, gerçekte Türk hikâyelerinin ana çatışmasını yaşamına uyguluyordu: Batılı bir kahraman (Byron) Doğulu bir despota (Osmanlı padişahı) karşı, bir kölenin kurtarıcılığını üstleniyordu. (Jale Parla, **age.**, s.52-53)

⁷⁹² Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), 60

⁷⁹³ Orhan Burian, "Byron ve Türkler", s.16

⁷⁹⁴ Esin Ozansoy, **agm**, s.25-26

atılmak istiyordu.⁷⁹⁵ Byron 1823 Mayıs'ının sonlarında Blaquiere'in teklifini kabul etti.⁷⁹⁶ Yaklaşık bir ay sonra (16 Temmuz 1823) Byron, Yunanistan'a doğru "Herkül" adlı bir gemiyle denize açıldı. Beraberinde Kont Petro Gamba, Teresa'nın küçük erkek kardeşi, özel doktoru Francesco Bruno, seyyah Edward John Trelawny, Venedik'ten gondolcu Tita Falcieri, muhasebecisi Lega Zambelli ve hizmetkârı Fletcher bulunmaktaydı. 3 Ağustos'ta Kafelonya Adası'nda, Argostoli limanında karaya çıktıklarında başka bir İngiliz Yunansever olan Charles James Napier tarafından karşılanmışlardı.⁷⁹⁷ Byron Kafelonya'da 4 ay kaldıktan sonra 30 Aralık 1823'te geldiği Misolonghi'de⁷⁹⁸ Londra Yunan Komitesinin bir temsilcisi olarak bulunuyordu. Byron, Misolonghi'nin savunulması için kendi hesabından 4.000 paundu Yunan Devleti'ne borç verdi.⁷⁹⁹ Lord Byron Yunanlılar için İsviçre ordu sistemini öneriyordu. Hiç durmayan 60.000 kişilik bir Yunanlı ordusu. Byron'un

⁷⁹⁵ Lord Byron'un Yunan isyanına dâhil olmasını sebepleri incelenirse, aslında bunun kendi kişisel özelliklerinden ve tutkularından ileri geldiği düşünülebilir. Çünkü Byron, 1819 yılında yazdığı eserlerinde Yunanlıların umutsuz olduğunu ve bu milletin kesinlikle bağımsız olamayacağına inandığını yazıyordu. Orhan Burian konuşmasında, Byron'u bu isyana davet eden kişisel özelliklerini ve düşüncelerini şöyle dile getirmektedir: "Byron bir duygusal ve hayal peresttir. Bütün amacı büyük işler yapmak arzusu ve hürriyet aşkıdır. Byron daha yirmi yaşında iken Hindistan'a gitmeyi, Şarkın vaziyetini yakından öğrenmeyi ve dönünce politika hayatına atılmayı düşünmüştü. Yirmibir yaşındayken çıktığı uzun seyahatte İstanbul'a gelirken Çanakkale'de durduğu ve Boğazı yüzerek geçtiği meşhurdur. Bu küçük vakanın arkasında bile, şöhreti tarihe geçmiş insanlarla boy ölçüşmek arzusunun bulunduğu sezilebilir. Ölmeden bir kaç ay önce söylediği şu sözler de ondaki bu büyük işler yapmak arzusunun asla sönmemiş olduğunu gösteriyor: "Eğer daha on yıl yaşarsam, kudretim tükenmemiş olduğunu göreceksiniz. Edebiyatta demek istemiyorum. Çünkü o bir şey değil; hem söylemesi ne kadar garip görünürse de edebiyat benim sanatım değildi. Fakat göreceksiniz zaman ve kısmet olursa ben bir şey yapacağım ki istikbalin bütün filozoflarını şaşkın bırakacak."

Nihayet işte bir fırsat ortaya çıkıyordu. Büyük bir adam olabileceğini Yunanistan'da bilfiil ispat edecekti. Sevdiği bir memleket onu, âşık olduğu hürriyet davası için yardıma çağırıyordu. Byron şöyle der:

Ölüler dirildi, ben uyuyayım mı?
Dünya müstebitlerle harp ediyor, ben sineyim mi?
Hasat vakti oldu –ben biçmekten çekineyim mi?
Uyumuyorum; yatağında dikenler var.
Her gün kulağında bir borozan çınlıyor,
Sesi yüreğimde aksediyor. (Orhan Burian, "Byron ve Türkler", s.9-10)

⁷⁹⁶ C.M., Woodhouse, **The Philhellenes**, s.96; Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.44

⁷⁹⁷ Elizabeth, Roberts, **age.**, s. 49; Esin Ozansoy, **agm**, s.25-26

⁷⁹⁸ C.M., Woodhouse, **The Philhellenes**, s. 112

⁷⁹⁹ Elizabeth, Roberts, **age.**, s. 50

istediği böyle bir ordunun yıllık masrafı 60.000 paund idi.⁸⁰⁰ Lord Byron yanındaki para ile aralarında 500 Suliotun da⁸⁰¹ bulunduğu 2.000 kişiden oluşan kişisel bir ordu kurduktan sonra İnehatı ve Kısteli kalelerini ele geçirmek niyetine girdi.⁸⁰² Byron, yapılacak saldırı için ne kadar para, zahire ve mühimmata ihtiyaç varsa isyancılara vereceği vaadiyle taraftarlarının sayısını arttırmaya çalıştı. Hatta bu saldırı sırasında bir İngiliz gemi kaptanı ile de anlaşarak Yunanlı isyancılara yardım etmesini sağladı. Bâb-ı âlî; Lord Byron'un Misolonghi'de yaptıklarından sonra İngiltere'nin İstanbul elçisini çağırarak, Byron'dan kaynaklanan rahatsızlıkları dile getirdi. Bâb-ı âlî'nin bu şikâyetine İngiliz elçisinin cevabı ise; İngiltere'de herkesin özgür olduğu, özgür insanlara İngiliz hükümetinin müdahale etmesinin de imkânsız olduğu şeklindeydi.⁸⁰³ Bu arada Parry'nin getirmiş olduğu savaş teçhizatları 1824'ün Ocak ayının sonlarında Misolonghi'ye ulaştı.⁸⁰⁴

Lord Byron Yunanistan'a giderken yeni bir Truva Savaşı'na şahit olacağı umundaydı; ancak vardığı zaman gördükleri onun için hayal kırıklığı oldu. Çünkü Yunanlılar özgürlük düşüncesinden ve düzenden çok uzak olmakla kalmadılar, sadece Byron'un yanındaki parayı önemsediklerini de gösterdiler. Byron kendisinden beklenmeyecek derecede özveri ile çalışıp, yüzlerce küçük gruba ayrılmış Yunanlıları nüfuzu ve şöhreti ile bir araya getirmeye uğraştı. Bu arada Londra Yunan Komitesine, kaç tane dağ topuna, ne kadar baruta ve ne gibi ecza ve ilaçlara ihtiyaçları olduğunu anlatan mektuplarında, İngiltere'den gönüllü gelecek subay ve askerlerin rahatlık beklememelerini de tavsiye etmekten geri durmuyordu. Byron böyle çabalarken ilginç birşey olmuş, Londra Yunan Komitesi savaşta kullanılmak üzere bando teşkili için müzik aletleri göndermişti. Yunanlı asiler o dönemde bu aletleri kullanmaktan çok uzak olduklarından haliyle Yunanistan'da bu müzik

⁸⁰⁰ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.66

⁸⁰¹ Suliotlar hakkında geniş bilgi için tezimizin "Balkanlardaki Osmanlı Yönetim Şekli ve Rumların Statüsü" adlı bölüme bkz.

⁸⁰² Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.63

⁸⁰³ Bâb-ı âlî'nin İngiltere'nin İstanbul elçisi Strangford'a 15 N 1239 (14.05.1824) tarihinde göndermiş olduğu takrir, BOA, **H.H.** Nr. 51333.

⁸⁰⁴ Elizabeth, Roberts, **age.**, s. 50

aletlerini kullanacak kimse de çıkmamıştı. Bunun üzerine Byron, Londra Yunan Komitesi'ne gönderilen hediyelere teşekkür edip “*önce fethetmeliyiz ki sonra plân tatbik edelim*” diyerek alaylı bir cümle kullanmıştı.

Byron'un ve diğer tüm Avrupalı Yunanseverlerin çabalarına rağmen Yunanlıları disipline etmek çok zordu. Byron'da bu zorluklar karşısında son günlerinde ümitsizliğe düşmüş arkadaşına şu itirafta bulunmuştu: “*Burada vaktimi, zamanımı, paramı, sabrımı ve sağlığımı yitirmekten başka bir şey yapmadığıma inanmaya başladım, gerçi tüm bunlara kendimi hazırlamıştım. Bir gül bahçesinde olmayacağımızı biliyordum; sahtekârlık, iftira ve nankörlükle karşılaşmaya hazır olmak zorundaydım*”⁸⁰⁵ Byron, böyle karmaşık düşüncelerle bunalmışken Misolonghi'de hastalanıp, humma nöbetleri içinde 19 Nisan 1824 tarihinde öldü.⁸⁰⁶ Lord Byron ölümüyle tüm Avrupa'nın dikkatinin Yunanistan kıyılarına yönelmesine sebep olarak⁸⁰⁷ Yunanlılara son bir katkıda bulunmuştu. Öyle ki Misolonghi artık Avrupa'da Yunan isyanının bir sembolü haline gelmişti.⁸⁰⁸

Lord Byron'dan sonra İngilizlerin önemli bir diğer Yunanseveri de Jeremy Bentham'dır. Jeremy Bentham 1823 yılında kurulan Londra Yunan Komitesinde liberal fikirleri ile çok etkili oldu. Özellikle Yunanistan'da birçok gazete çıkaran Genaral Stanhope onun fikirlerini yaymaya çabaladı. Eski Yunan büyük bir sempati besleyen Bentham, Yunanlıların özgür olması gerektiğini belirterek, kesinlikle demokrasiyle yönetilmeleri gerektiğini vurguluyordu. Bentham'ın, Yunanlılar için bu amaçla hazırladığı anayasa, aslında öneriler kılavuzu Komite tarafından Ocak 1825'ten sonra Yunanistan'a gönderildi. Bentham hazırlamış olduğu kılavuzun yanında, 1823 yılında Blaquiere, Andreas Louriotis gibi Yunanseverlerin Yunanistan için düzenlemiş oldukları kampanyalara katkıda bulundu. Bentham'ın Stanhope'un gazetelerinde yazdığı makaleler Yunanlıların bütün aydınları tarafından çok dikkatli bir şekilde takip ediliyordu. Yunan liderlerinden Theodores Negris ve Alexandros

⁸⁰⁵ Orhan Burian, “Byron ve Türkler”, s. 18

⁸⁰⁶ Elizabeth, Roberts, **age.**, s. 39

⁸⁰⁷ Karl Malarite, **age.**, s. 43

⁸⁰⁸ William St. Clair, **age.**, s. 243

Mavrokordotos kendisine birer mektup yazarak teşekkür etmişler ve kendi projelerini en küçük detaylarına kadar Bentham'a göndererek, fikrini sormuşlardı. Jeremy Bentham, bu anlamda Yunanlı isyancılara anayasa hakkında ve diğer hukuki konularda danışmanlık görevi görüyordu. Ünlü Yunanlı düşünür Karais, Bentham'ın eserlerinin okuyup, bazılarını Yunancaya çevirdi. 1821 yılında çevirdiği Nomodidoskalos (Kanunların Akıllı Öğretmeni) bunlardan biriydi.⁸⁰⁹

Thomas Gordon, Yunan isyanının ilk iki yılında isyana destek veren bir avuç İngiliz'den biri idi. Aslen zengin bir İskoç ailesine mensup olan Thomas Gordon, İngiliz donanmasında görev yapmış ve birçok yere seyahatler düzenlemişti. 1810 yılındaki seyahatinde Yunanistan'a da uğramış ve buradaki antik kalıntılardan etkilenmişti.⁸¹⁰ Thomas Gordon, Byron gibi hayalperest romantik bir karakter değil, ancak kararlı bir askerdi. Büyük bir ihtimalle Gordon, Yunan isyanı patlamadan önce de isyana dair bazı bilgilere sahipti. Yunan isyanı duyulduğu sırada bulunduğu Paris'ten hemen Marsilya'ya geçerek, silah ve cephane satın alan Gordon, bu silahlar ve bazı Fransız subaylar ile birlikte Yunanistan'a yelken açtı. 1821 sonbaharında Tropolice'nin düşmesinden hemen sonra geldiği kasabada nde Yunanlıların yaptığı mezalime tanık oldu. Thomas Gordon gördüğü vahşet ve o dönemde başlayan veba salgınının tüm ülkeyi tehdit etmesi sebebiyle Yunanistan'dan ayrıldı. Ancak Gordon, Yunanistan'dan ayrılmış olsa da bağını hiçbir zaman koparmayarak, Yunanistan'daki deneyimlerini anlatan birçok kitap kaleme aldı.⁸¹¹

Londra Yunan Komitesinin önemli simalarından biri de yeteneğini birçok alana yaymış olan John Bowring'ti. tı. Uzun kariyerinin ilk yıllarında finansör, gazeteci, öğretmen, dilbilimci, politikacı, ekonomist, gezgin, diplomat gibi çeşitli mesleklerde bulunmuş, ayrıca sömürgelerde idarecilik yapmıştı. Bowring henüz 31 yaşında olduğu sırada, 1823 yılında Londra'nın politik hayatında bilinen bir figür haline gelmişti. Birçok dili rahat bir şekilde konuşabilen Bowring, 1821 yılında Yunan isyanı başladığında bulunduğu Madrid'de İspanya Yunan Komitesinin de

⁸⁰⁹ Alexis Dımaras, **agm.**, s. 204-206

⁸¹⁰ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.5

⁸¹¹ William St. Clair, **age.** 138,156

kurucusu oldu. Ancak Bowring'in birçok ülkede dolaşması ve özgürlükçü düşünceleri İngiliz casusu olabileceği şüphesinin doğmasına neden oldu ve bu gerekçeyle 1822 yılında Fransa'da tutuklanıp ve daha sonra İngiltere'ye iade edildi. George Canning tarafından her zaman deneyimlerinden yararlanılacak biri olarak değer verilen Bowring'in Yunan Komitesini kurması da sıkı bir Yunansever ve daha sonra İngiltere'de dışişleri bakanlığı ve başbakanlık görevlerinde bulunacak olan George Canning tarafından hoşgörü ile karşılandı. Ayrıca Bowring'in İspanya'da kurduğu bu dernek Londra'daki Yunanseverlere de örnek olmuştu. Bu dönemde İngiltere; Osmanlı topraklarında ortaya çıkan Yunan isyanı meselesi üzerine görünürde tarafsız bir siyaset izliyordu; ancak İngiltere, yaptığı faaliyetlere ve isyancılara verdiği desteğe göz yumarak, Londra Yunan Komitesini bu mücadelede gayri resmî bir unsur olarak kullanmayı bilmişti.⁸¹²

Bir diğer İngiliz Yunansever olan George Finlay, 21 Aralık 1799 yılında Fevershman'da doğdu. Amcası tarafından orduya katılmaması için ikna edilince hukuk okumaya karar vererek Göttingen Üniversitesi'nde Roma Hukuku öğrenimi gördü. Her zaman Yunan medeniyetine büyük ilgi duyan George Finlay'ın Yunanlılar hakkında Byron'un yazdığı şiirlerden çok etkilenmesinin yanı sıra Yunanistan'ı konu alan seyahatnameler ve üniversitedeki Yunan kökenli arkadaşları Yunan hayranlığına katkıda bulundu. Finlay bu etkinin altında Kasım 1823'te Kafelonya'ya gelerek, Yunan isyanına katıldı ve 13 Aralık'ta Atina'ya geçerek isyana destek vermeye devam etti. Yunan hayranlığı tesiriyle savaşıma gelmesinden anlaşılacağı üzere Finlay bir romantikti ve ayrıca büyük bir Yunan Tarihi yazdı.

Londra Yunan Komitesinin kuruluşunda çok etkin bir rol oynadı Edward Blaquiere, Napolyon Savaşlarında İngiliz donanmasına hizmet etmiş bir denizciydi. Donanmada görev yaparken Akdeniz ve Akdeniz insanları hakkında yüzeysel bir bilgi edindi. Blaquiere yaptığı seyahatlerde Avrupa'nın karışık politik problemlerini görerek birçok Avrupalının içine düştüğü sabit ve fanatik düşüncelerden de kendini kurtarmıştı. Kazandığı bilgi birikimi ve siyasi görüş çeşitliliği; aslında herhangi bir konu hakkında çok derin bilgi sahibi olmadan ve ön yargıları ile hareket eden malumatfuruş kişiliğine rağmen, Blaquiere'i politik bir propagandacı yaparak,

⁸¹² William St. Clair, *age.*, 141

Akdeniz'deki çeşitli ülkelerin politik problemleri hakkında kitaplar yazmasını sağladı.⁸¹³ İngiliz John Louriottes ise Londra Yunan Komitesi kurulmadan önce Yunanistan'da bulunmuş ve ilerleyen dönemde Yunan isyanında önemli rol oynayacak olan Yunanlı lider Mavrokordotos ile arkadaş olmuştu. Louriottes, Mavrokordotos'un teşvikiyle İspanya ve Portekiz'e giderek Yunanlılar için borç bulmaya çalıştığı sırada, Madrid'de yapılan Yunan Ulusal Kongresi'nde Edward Blaquiere ile tanıştı. Blaquiere onu, Yunanlılar için en kolay parayı Londra'da bulabileceğini söyleyerek, Londra'ya davet etti. Avrupa'da Yunanlıların temsilcisi konumundaki Louriottes Şubat 1823'te Londra'ya geldi. Blaquiere ve Louriottes, Londra'da hükümetin ve bağlı olan devlet kurumlarının dikkatini Yunanistan'a çekmek için beraber çalışmaya başladılar. Bu dönemde Yunanlı temsilcinin en büyük yardımcısı olan Blaquiere, Yunanistan'a giderek bir rapor hazırlayıp İngiltere'deki kamuoyunun dikkatini Yunanlılar üzerine çekmeye karar verdi. İkili 4 Mart 1823'te Londra'dan yola çıkarak ve 3 Mayıs'ta Tropoliçe'ye vardılar. Edward Blaquiere yaklaşık 2 ay kaldığı Yunanistan'da durumun çok kötü olduğu ve mutlaka yardım bulmaları gerektiği kanısıyla 23 Eylül 1823'te İngiltere'ye döndü. Yunanistan ile ilgili yazdığı rapor (Report on the state of the Greek Federation) hemen basılarak çok sayıda dağıtıldı. Blaquiere bundan sonra İngiltere'de birçok gazete ve dergide makaleler yazarak İngiliz kamuoyunu Yunanlılar lehine hareket ettirmek için mücadelesine devam etti.⁸¹⁴

Yine bir İngiliz Yunansever olan Leicester Stanhope,⁸¹⁵ aynı zamanda etkili bir yöneticiydi. Onun Yunanistan'daki mücadelesi birçok gazete çıkarması dolayısıyla daha çok yayın yolu ile oldu. Stanhope bu yolu ile hem Avrupalıların Yunan davasını sahiplenmesini sağlamak hem de Yunanlılara milli bilinci aşılacak istiyordu.⁸¹⁶

⁸¹³ William St. Clair, *age.*, s. 140

⁸¹⁴ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s. 42-43

⁸¹⁵ Stanhope'un Yunan isyanına katkısı "Londra Yunan Komitesinin Eğitim ve Kültür Alanında Yaptığı Yardımlar" bölümünde geniş bir şekilde ele alınmıştır.

⁸¹⁶ William St. Clair, *age.*, s. 159

Yukarıda zikrettiğimiz isimler dışında, başta General Church ve Lord Cochrone olmak üzere önemli birçok İngiliz asker⁸¹⁷ de coşkulu birer Yunansever olarak bağımsız bir Yunanistan'ın kurulması hedefiyle mücadelede bulundular.

4- İngiliz Misyonerlerinin Yunanistan'daki Faaliyetleri

XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Avrupalı devletlerin diğer toplumları etkilemek ve sömürmek için kullandığı unsurlardan biri de misyonerlik⁸¹⁸ oldu. Misyonerlik gayesiyle kurulan en güçlü teşkilatların İngilizlere ait olduğu bilinen bir gerçektir. Örneğin 1646'da Londra'da kurulan 'Hristiyanlığı Yayma Cemiyeti' kısa zamanda hızla büyüyerek, pek çok ülkede binden fazla şube açmayı başarmıştı (Bu sayı XIX. yüzyıla gelindiğinde 7 bine ulaşmıştı). Sloganları olan "*dünyanın hristiyanlaştırılması (the evangelization of the world in the generation...)*" uğruna yoğun bir faaliyet içerisine giren misyonerler, kurdukları dernek ve teşkilatlar sayesinde sistemli ve örgütlü bir şekilde amaçlarını⁸¹⁹ gerçekleştirmeye çalışıyorlardı.⁸²⁰

⁸¹⁷ Yunan isyanında görev yapan önemli İngiliz askerler ve faaliyetleri tezimizin "Yunanlı İsyancıların İngiliz Generaller Richard Church ve Cochrane ile Anlaşmaları ve İngiliz Generallerin Yunan isyanındaki Askerî Faaliyetleri" bölümünde geniş bir şekilde ele alınmıştır.

⁸¹⁸ Hristiyanlığı dünyaya yaymak için çalışan kişilere misyoner, bu amaçla yürütülen çalışmalara misyonerlik denilmektedir. Kökeni Latince "göndermek" anlamına gelen Helen "mittere" fiiline dayandırılan "mission" kelimesi Fransızcadan Türkçeye geçmiştir. Bu kavram "özel görev, özel görevli kurul, dinî görev ve yetki" anlamına geldiği gibi aynı zamanda "misyonerlerin Hristiyan olmayan ülkelere bu dini yaymak için kurdukları teşkilat"a verilen isim olarak da kullanılmaktadır. Başlangıçta dinî gayelerle kişisel gayretler şeklinde başlayan faaliyetler zamanla oldukça güçlenir ve özellikle mensubu buldukları ülkelerin siyasi, sosyal, kültürel, ticarî ve ekonomik menfaatleri doğrultusunda emperyalizmin gelişmesine katkı sağlayan bir teşkilat halini alır. (Ayten Sezer, "Osmanlı Döneminde Misyonerlik Faaliyetleri, **Türkler Ansiklopedisi**, C. 10, s. 181)); Şinasi Gündüz, "Misyonerlik", **D.İ.A.**, C. 30, Türk Diyanet Vakfı, İstanbul 2005, s. 193 (193-199)

⁸¹⁹ Misyoner faaliyetlerinin görünen amacı dinidir. Yani, kendi ifadeleriyle 'dinsiz dünyayı Hristiyanlaştırmak'tır. Bu amaçla bilmeyenlere İncil'i öğretmek, Hristiyan olmayanları bu dine davet etmek veya kendi mezheplerine insan kazandırmak için çalışan misyonerlerin nihai hedefi ise yeryüzünde güçlü bir Hristiyan toplumu oluşturmaktır. Görünen bu dinî gayelerinin yanında misyonerliğin zamanla siyasi, ekonomik, sosyal ve idari pek çok amacı da bünyesinde topladığı görülmektedir. Özellikle sömürgecilik çağı ile beraber bağlı oldukları ülkelerin emperyalist politikalarına hizmette bulunmaları göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Kendilerini kiliseye adayan ve İncil'in hizmetkârı olarak gören misyonerler, amaçlarına ulaşabilmek için her yolu ve metodu denemekten kaçınmamışlardır. Onlardan istenen şey gidecekleri ülkenin dilini, dinini ve kültürlerini öğrenip inceleyerek eksiklikleri belirlemek ve ona göre hareket etmektir. Bu yüzden misyoner bazen bir doktor, bazen bir öğretmen, bazen de bir barış gönüllüsü veya din adamı olarak faaliyetini sürdüren bir insandır. Çünkü onlar için amaca götüren her yol ve her meslek araç olarak kullanılabilir. Dolayısıyla kendi din, dil ve kültürlerini yayabilmek amacıyla okul, matbaa ve hastane gibi kurumları açarak, maksatlarına ulaşmak üzere bu kurumları araç olarak kullandıkları dikkati çeker. (Ayten

Osmanlı coğrafyası üzerinde ilk defa ciddi ve disiplinli bir şekilde Protestan misyonerlik faaliyetlerini başlatanlar, İngiliz Church Missionary Society (CMS) örgütünün mensuplarıydı.⁸²¹ Bu örgüt ilk olarak 1799 tarihinde Londra’da kuruldu⁸²² ve 1800 yılında Malta Adası’nın İngilizlerin hâkimiyetine geçmesi ile beraber ilk faaliyetlerine başladı. 1815 yılına gelindiğinde Malta Adası, örgütün Akdeniz’deki merkezi oldu. İngiliz misyonerler adada kurdukları matbaalar ile İncil ve

Sezer, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e; Misyonerlerin Türkiye’deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: Özel, Ankara 1999, (Sayfa 169-183), s.171

⁸²⁰ Ayten Sezer, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e; Misyonerlerin Türkiye’deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri”, s.170

⁸²¹ 19. yüzyılda Osmanlı coğrafyasında Katolik ve Protestan misyonerler arasında büyük bir mücadele yaşanıyordu. Misyonerler, Osmanlı Hristiyanlarına yalnız kendi tarih, dil ve edebiyatlarını öğretmekle kalmıyor, aynı zamanda liberal ve ihtilâci fikirler de aşılayarak onları kendi etkileri altına almaya çalışıyorlardı. Protestan misyonerler, öteki mezheplere yaptıkları gibi Müslümanları da tanassurla (Hristiyanlığı kabul-Nasranileşme) dönüştürmek için gizlice çalışıyorlar; Katolikler ise önce Ortodoks Hristiyanları Vatikan’a doğru çekmek için çabaları; Ortodokslar ise mezhepdaşlarını, kendi kiliselerine sadık kalmaya zorluyorlardı. Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Hristiyan azınlıkların hamileri kesilen bu misyonerler; hem kendilerini hem de himayeleri altındakileri korumak amacıyla büyük devletlere müdahale etmeleri için başvurular yaparak, birçok diplomatik olayın da çıkmasına neden oluyorlardı. Batı-Hristiyan dünyası, Osmanlı topraklarındaki durum hakkında bu misyonerlerden bilgi alıyor ve Osmanlı’yı onların gözleriyle görüyordu. Misyonerler ise Türkleri kötüleyerek tüm dünyaya "Hristiyanların katilleri" olarak tanıtıyorlardı. Onların geniş ölçüdeki etkin propagandaları, Batı’da Türklüğe karşı olan düşmanlığı (Turkofobi) körüklemeyi başardı ve böylece Hristiyanlığın verasetini yıkmak için her türlü çabayı harcayan "kana susamış, vahşi Türk" imajı süreklilik kazandı. Türkiye’deki Katolikler genellikle Fransa, İtalya ve Avusturya; Protestanlar İngiltere, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri ve Ortodokslar da Rusya tarafından korunuyorlardı. Böylece Osmanlı ülkesindeki Hristiyan azınlıklar, büyük devletlerin her birinin gizli maksatları için bu devletlerce bölünmüşlerdi. Rusya İstanbul, Boğazlar ve doğu illerini ele geçirmek için Ortodoks ve Gregoryen Hristiyanları kullanıyor; Britanya Ortadoğu, Mısır, Arabistan ve Mezopotamya’daki (Irak) etkisini korumada ve daha da yaymada Protestanları alet ediniyor; Fransa ise Kilikya, Lübnan ve Suriye’deki çıkarları için Katolik ve Gregoryenleri istismar ediyordu. Tüm bu büyük devletler, çeşitli Hristiyan mezhepleri arasında, pek şuurlu olarak ve dolaylı veya dolaysız biçimde düzensizlik yaratıyor; onları ihtilâle körükliyorlardı. Bu durum onlara, Hristiyan azınlıkların sorunlarıyla ilgiliymiş gibi görünerek, Osmanlı İmparatorluğu’nun iç işlerine karışma fırsatını veriyordu; oysaki gerçekte büyük devletler, bu İmparatorlukta etki sağlamak ve/veya "Avrupa’nın hasta adamı" ölünce onun mirasına konmak için birbirleriyle yarış ediyorlardı. Onun çökmesini çabuklaştırmak amacıyla İmparatorlukta, özellikle Balkanlar’da gittikçe yayılmakta olan ulusalcılık (milliyetçilik) akımını teşvik ediyorlardı. (Salahi R., Sonyel,; "Büyük Devletlerin Osmanlı İmparatorluğu’nu Parçalama Çabalarında Hristiyan Azınlıkların Rolü", **Bellekten**, XLIX, 195, (Aralık1985), (s. 647-663.) s. 649-651

⁸²² Ömer Turan, “ 19. Yüzyıl Osmanlı Tarihinin Kaynaklarından İngiliz ve Amerikan Protestan Misyonerlik Cemiyetleri Arşivleri “, **XIII. Türk Tarih Kongresi**, C. III – Kısım III, TTK Yay., Ankara 2002, s.1552; C.M., Woodhouse, **The Philhellenes**, s. 15

Hristiyanlarca kutsal sayılan diğer kitapları bölgedeki yerel dillere tercüme ettirerek bastırıp, tüm bölgeye dağıttılar.⁸²³

Modern Yunanistan ile Antik Yunan arasında varsaydıkları bağlar ve eski Yunan harabeleri, Avrupalı Helenistler için bir ilham kaynağıydı; ancak Yunanistan'a gelen misyonerler Hristiyanlık öncesi medeniyet ile hiç ilgilenmiyorlardı. Hatta Misyonerler eski Yunan ve paganizm ile ilgili tek bir güzel söz söylemekten bilhassa kaçınıyorlardı. Bu ise esasında misyonerlerin, Avrupa'da göklere çıkarılan Yunanseverlik (Phihellenizm) ile ters düşmesi demekti. İngiliz rahiplere göre, Yunanistan'daki dinî inançta paganizmin etkisi büyüktü.⁸²⁴ Bu yüzden de Yunanlıların dinî inanışları sapkın adetleri barındırıyordu. Bu bağlamda misyonerler aslında Antik Yunan'ı sapkınlığın kaynağı olarak gördükleri için reddediyorlardı.

İngiliz Yunansever Stanhope Mora'ya geldikten sonra, kendileriyle Yunanlıların inançları arasındaki dini farklılıkların giderilmesi için Londra Yunan Komitesine başvurarak, yeni misyonerler gönderilmesini teklif etti. Zira Stanhope'a göre Mora ve çevresinde görev yapan İngiliz misyoner sayısı çok azdı. Bu teklif üzerine hemen çalışmalara başlayan Komitenin Yunanistan'a göndermek üzere seçtiği ilk misyoner Reverend Sheri'den Wilson oldu. Wilson işe Malta'daki Roman Katolik Hristiyanlık inancını değiştirmek üzere beyhude çabaların içine girerek başladı. Wilson kendisini Methodist bir rahip olarak tanımlıyor ve Yunanlıların özgürlük düşüncelerine saygı gösterdiğini ifade ediyordu. İlk olarak misyonerlik teşkilatını İyonya Adalarında kuran Wilson ile birlikte Yunanistan'a gelen pek çok İngiliz misyoner Ortodoks olan Yunanlıları Protestan yapabilmek amacıyla uğraş vermektedir. İngiltere'nin misyonerleri bütün gücü ile desteklediği bu dönemde, İngiliz misyonerler inançlarını tebliğ yanında her kasabada okullar açmaya da çalışıyorlardı. Yunanistan'a Londra Yunan Komitesi adına silah ve cephane getiren Parry, genel İngiliz siyasetine paralel olarak gemi ile 320 İncili de Yunanistan'a getirmişti. İngiliz misyonerlere göre Yunanistan'daki İncil tahrif edilmişti. Zaten

⁸²³ Ömer Turan, "19. Yüzyıl Osmanlı Tarihinin Kaynaklarından İngiliz ve Amerikan Protestan Misyonerlik Cemiyetleri Arşivleri", s. 1548; William St. Clair, **age.**, s. 196

⁸²⁴ William St. Clair, **age.**, s. 197

Avrupa'ya eğitim için giden Yunanlılar da dinî konularla ilgilenmek yerine, daha çok Avrupa'nın özgürlükçü düşünce adamları Voltaire, Rousseau gibi kişilerin kitaplarını okuyorlardı.

Wilson Haziran 1825'te Malta'da bir matbaa kurarak İncil ve dini kitaplar basmaya başladı. Bu matbaa 1834 yılına kadar faaliyet göstererek İncil ile birlikte farklı yaş gruplarına hitap eden sayısız dinî hikayeyi muhtevi en az 36 değişik türde kitap basıldı.. Basılan kitaplardan bazıları; Öğrenmenin Basamakları (The Ladder of Learning), Robert Raikes'in Hayatı (The Life of Robert Raikes), Tommy ve Harry (Tommy and Harry), Kamarat (The Cabinboy), Yerinde Harcanmış Penny (Well-spent Penny), Jailor'un konuşmaları (Jailors Conversion), Bir Hacının Seyahati (The Pilgrims Progress) adındaydı. Dinî kitapların yanında matbaada çeşitli İngilizce-Yunanca sözlükler, Yunanca Gramer ve aritmetik kitapları gibi eserler de basıldı. Basılan kitapların sayısını tam olarak bilmek imkânsız olmakla birlikte o döneme ait verilen sayılar, basılan ve dağıtılan kitapların hiç de az olmadığını göstermektedir. Örnek olarak Misyoner Wilson (1825-1834) yılları arasında 240.200 adet kitap, Misyoner Hortley 1826-1836 yılları arasında 32 bin, Misyoner Brewer 1827-1828 yılları arasında 32.000, Misyoner Barker 1830 yılının 4 ayı içerisinde 2.500 kitap bastırılmış ve dağıtmıştı.

Yunanistan'da İngiliz misyonerlerin bu kadar yoğun çalışmalarına rağmen sonuç olarak başarılı olduklarını söylemek pek mümkün değildir. Misyonerler kurdukları okullarla yeni yetişmekte olan Yunanlı gençler üzerinde bir etki kurmuşlarsa da tüm Yunan toplumunun inancını değiştirme noktasında başarı sağlayamadılar. Yunanlı Papazlar Yunanistan'daki Avrupalı Misyoner okullarının kendi otoritelerini ve gücünü tehdit ettiğini görünce bu okullara karşı cephe alarak onlarla mücadeleye başladılar. Bir süre sonra da misyonerlerin kurdukları okulların yönetimi Yunanlı-Ortodoks rahiplerin eline geçmekle kalmayıp bazıları ya kapatıldı ya da okuldaki yabancı rahipler kovuldu. Sözün özü Avrupalıların bölgedeki misyonerlik faaliyetleri ve çabaları sonuçsuz kaldı.⁸²⁵

⁸²⁵ William St. Clair, *age.*, s.198-204

5- İngiliz Dışışleri Bakanı George Canning'in İsyan İçin Düşünceleri ve İngilizler Tarafından Yunanlıların Savaşçı Olarak Tanınması

Castelragh'ın 1822 yılının Ağustos ayında hayatını kaybetmesinden sonra İngiltere Dışışleri Bakanlığı görevine usta bir diplomat olan George Canning (22 Eylül 1822) atandı. George Canning dışışleri bakanı olmadan önce İngiltere'de iyi bir Yunansever olarak biliniyordu. Gençliğinde Osmanlı yönetimi altında kalan Yunanlılar için birçok şiir yazmış ve Eski Yunan edebiyatı ile yakından ilgilenmişti.⁸²⁶

George Canning, kendisinden önce görevde bulunan selefi Castlereagh'ın aksine Doğu Akdeniz'de ortaya çıkan bu sorun karşısında daha etkin bir politika izlenmesi kanaatindeydi. Yunanseverliğinin dışında yeni bakanı bu meseleye eğilmeye zorlayan esas faktör isyanla bağlantılı olarak hem ülke içinde hem de uluslararası diplomasideki yaşanan gelişmelerdi. Ülkenin etkin çevrelerinin de içinde bulunduğu Yunansever kamuoyu da baskısını arttırmış, hükümeti zorluyordu. Öte yandan, isyan nedeniyle sekteye uğrayan Akdeniz'deki İngiliz ticaretinin kaybı ciddi boyutlara ulaşmıştı. Zaten, Londra Yunanseverler Komitesinin birçok üyesi sömürgelerde ticarî faaliyet gösteren büyük tüccarlardı. Kâr ve zarar mantığıyla düşünen bu tüccarlara göre, doğabilecek bir Yunan devleti Akdeniz'in en etkili deniz gücü olacaktı. Bu nedenle Yunanlıların desteklenmesi ileriye dönük sağlam bir yatırımdı.⁸²⁷ Ayrıca Yunan isyanının bir Hristiyanlık davası olduğu şeklinde Avrupa'da propagandaların yapılmasıyla oluşturulan sun'i ortamda Rusya'nın liderliği üstlenmesi tehdidi Canning'i ciddi şekilde endişelendiriyordu. Yunanlıların başarılı olmaları halinde, Petersburg'un himayesi altında doğabilecek bağımsız bir Yunan devleti, İngiltere'nin bölgedeki politik ve ekonomik çıkarlarına uygun düşmezdi. Bu devlet üzerinden Rusya'nın Akdeniz'e inmesi ise kaçınılmaz olurdu. Dolayısıyla bu mesele Rusya'ya bırakılmamalı, bir Yunan devletinin kurulması kaçınılmaz ise; bu devlet doğuşunu Petersburg'a değil de Londra'ya borçlu

⁸²⁶ **The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)**, C.2, s. 86

⁸²⁷ Erdal Çetintaş, **agm.**, s. 95-96

olmalıydı.⁸²⁸ Canning, ilerleyen süreçte Yunan isyanındaki politikalarını belirlerken bu etkenlerin tekini dahi, hiçbir zaman göz ardı etmeyecekti.

George Canning, dışişleri bakanı olduğunda İngiltere’de muhafazakârlar (Tory) iktidardaydı ve muhafazakâr politikacıların büyük bölümü İngiltere’nin tarafsızlığını koruması gerektiğini savunuyordu. George Canning de göreve geldiğinin ilk yılında muhafazakâr partinin diğer üyelerinin görüşüne uygun olarak bir tarafsızlık politikası izlemeye karar verdi. Zira o da Castelreagh gibi evvelâ Rusya ve Osmanlı arasında çıkacak bir çatışmanın önüne geçmek istiyordu. Rusya’daki İngiliz elçisi Bogot’a, Rusya’nın Yunan isyanını bahane ederek Osmanlı’dan toprak kazanmak için çok hevesli olduğunu düşündüğünü ve bunun mutlaka engellenmesi gerektiğini, savaşın çıkması halinde birçok kaybın yaşanacağını ve oluşacak durumun da İngiltere’nin Akdeniz’deki ticaretine büyük bir sekte vuracağını belirten bir mektup yazdı.⁸²⁹ Bogot, Rusya’nın Osmanlı’ya savaş açmaması için sıkı bir baskı politikası ile Rusya’ya göz açtırmayacaktı. Canning, 1822 Eylül’ünde düzenlenen Verona Konferansı’nda İngiltere’nin temsilcisi olan Wellington’a da Rusya’nın Osmanlı’ya saldırısının önüne geçmek için Rusya’nın öne sürdüğü Yunanlılar için genel af isteğinin desteklenmesi talimatını verdi.⁸³⁰ Yunan isyancılara genel af hususunda Osmanlı yetkililerine baskı da yapılabilirdi. Görünürde George Canning’in ilk yılındaki politikaları Castelreagh’ın politikalarının bir devamı şeklindeydi.⁸³¹ Ancak gerçekte George Canning’in politikası, Castelreagh’ın politikasından bambaşka bir yapıdaydı. İlk yılında gösterdiği politik tavrıyla genel itibariyle kendisini desteklemeyen liberallerin bile hayranlığını kazanmıştı ve bu ona asıl politikasını uygulama kolaylığı sağlayacaktı. Canning’in politikası esasen, İngiltere’nin Avrupa devletlerinden ayrı, kendine özgü bir yol tutması gerektiği üzerine kuruluydu. O sırada Avrupa’da moda olan ittifaklara

⁸²⁸ Eric Hobsbawm, **Devrim Çağı Avrupa 1789-1848**, (Çev: Bahadır Sina Şener), Ankara 1998, s.117

⁸²⁹ “İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning’den İngiltere’nin Rusya elçisi Bogot’a 20 Ağustos 1828 tarihinde gönderilen mektup”, **George Canning and His Friends**, Hazırlayan: Josceline Bagot, John, Murray, London 1909, C.II., s.218

⁸³⁰ “Mr Canning’den Lord Strangford’a Gönderilen Yazı” (A.P.G.Q.), Part I, s.2, 12 Temmuz 1823, No: 8, **F.O 421/2**

⁸³¹ **The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)**, Cilt 2, s.85-86

katılmak taraftarı da değildi. Ön gördüğü siyasaya göre; İngiltere kendi şerefi veya çıkarı söz konusu olduğunda müdahale edecek, bunun dışında Avrupa'nın işlerine ilgisiz duracak, Avrupa kongreleriyle, mukaddes ittifak çeşidinden prensiplere yüz vermeyecekti. Öyle ki“... hala kongre mi? Allah etmesin” diyordu. Canning ayrıca Avusturya tarafından ortaya atılan ve toplumda oluşan her hareketi ezmeye dönük Jakobenizm kokusu taşıyan düşüncelere de taraftar değildi. Halk hareketlerini böyle yukardan gelen bir tutumla bastırmanın zamanı geçtiğine inanıyordu. Üstelik bu gidişle Mukaddes İttifak bütün insanlık adına savurduğu yüksek fikirlere rağmen, Avrupa'da hürriyet fikrine karşı çabalayan bir gardiyandan başka bir şey olamayacaktı. İngiltere hiç değilse böyle yanlış bir politikaya dâhil olmamalıydı. Yunan meselesi de İngiltere için doğru bulduğu bağımsız politika yoluna yönelebilmesi bakımından iyi bir fırsattı. George Canning 1824 yılının sonlarında Petersburg'a hareket edecek olan yeğeni Strangford'a yazdığı mektubunda İngiliz politikasını şu sözlerle tanımlıyordu: *“Dünya barışını korumak, İngiliz politikasının ana amacıdır. Bunun için de her şeyden önce yeni anlaşmazlıkları önlemeliyiz. Sonra da dostça müzakere havası hazırlayarak, mevcut anlaşmazlıkları ortadan kaldırmaya bakmalıyız. Buna imkân bulamazsak anlaşmazlıkları asgariye indirmeye çalışmalı ve menfaatlerimizin zedelenmesi bahis konusu olmayan hallerde tam bir tarafsızlığı muhafaza etmeliyiz”*.⁸³²

George Canning'in 1822 yılı sonlarındaki Castelreagh'ın ardılı gibi görünen politikasının ardından, 1823 yılına gelindiğinde Yunan sorunu kapsamında üç önemli gelişme yaşandı. Bu üç önemli olayın kahramanları George Canning, Strangford ve Byron'du. Bu gelişmelerin ilki Osmanlı-Rusya arasındaki anlaşmazlıkların çözümü, ikincisi Yunan isyancıların tanınması, üçüncüsü ise Yunanistan'a sempati duyan bazı gönüllülerin bu topraklar için faaliyetleriydi.

Bu gelişmelerin arasında en önemlisi 1823'ün başında tarafsız bir politikanın savunucusu olan Canning'in, aynı yılın Mart ayında Yunanlı asileri savaşçı olarak tanımasıyla İngiltere'nin Yunan isyanına bakışını tamamen değiştirmesiydi. Canning'in bu kararına gerekçe olarak ticarî kaygılarını öne sürerek Yunan isyanı

⁸³² Stanley Lane Poole, **Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (Çev.:Can Yücel), İstanbul 1999, s. 45

sırasında Ege Denizi'nde güvenliğini Türkler tarafından sağlanamadığını ve bu durumun İngiltere'nin Akdeniz ticaretine bir engel teşkil ettiğini iddia ediyordu.⁸³³ Canning: "Türkler Akdeniz'de İngiliz ticaretini koruyamadılar ve bu yüzden biz Yunanlılara ya korsan ya da savaşçı gibi davranmak zorundayız." diyerek kararının gerekçesini belirtiyordu. İngiliz Dışişleri Bakanı'nın bu beyanından sonra, İngiltere'de donanmanın Yunanlılara yardım ettiği söylentileri dolaşmaya başladı. Parlamenter Hume, parlamentoda bu konu hakkında söz alarak Akdeniz'den gelen bazı raporlarda İngiliz kruvazörlerinin Yunanlıların lehine davrandığını, Yunanlıların da İngiliz ticaret gemilerini Osmanlı ile ticaret yapmaktan vazgeçirmeye çalıştığını ifade etti. Bunun üzerine söz alan Dışişleri Bakanı George Canning buna benzer birkaç olayın iki hafta önce bildirildiğini ve derhal İngiliz kruvazörlerine emirler gönderilerek, her iki tarafa da eşit olarak davranılması talimatının verildiğini söyledi.⁸³⁴ Canning hala İngiltere'nin isyana karşı tarafsız olduğunu iddia etmekteydi. Ancak bu iddialarına kendi kabinesinde bile birçok bakan inanmamaktaydı. Diğer yandan Canning in aldığı bu kararda onun Yunan severliği ve ticari kaygılarının dışında Londra ve Paris'te Yunanlılar adına yapılan gösteriler ve kurulan derneklerin de etkili olduğu bir gerçektir.⁸³⁵

Canning'in Yunanlı asileri savaşçı olarak tanıması Avusturya Başbakanı Metternich'i çok kızdırdı.⁸³⁶ Metternich George Canning'in bu tavrını delilik olarak nitelmiş ve Canning'in bu tavrının diğer Avrupa Devletleri tarafından kabul görmemesi için çabalamıştı.⁸³⁷ Ancak Canning'i Metternich'den daha çok endişelendiren şey bu hareketin İngiltere'nin en büyük sömürgesi olan Hindistan'daki Müslümanlar üzerinde liberal bir Haçlı Seferi, imajını oluşturma

⁸³³ Anderson, George Canning'in 1823 yılında Yunanlıları savaşçı olarak tanımasını tamamen bir taktiksel manevra şeklinde değerlendirerek, bunun İngiliz gemilerini Yunan korsanların saldırılarına karşı korumak amacıyla yapılan bir hareket olduğunu ve İngiltere'nin isyandaki tarafsızlığının azaldığı anlamına gelmediğini iddia etmektedir. (Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu**, s.78)

⁸³⁴ "Mr. Hume'un İngiliz Parlamentosunda yapmış olduğu konuşma", **Parliament Debates (1 Mayıs-19 Temmuz 1823)**, Vol. IX, Hansard Press, London 1823, s. 441

⁸³⁵ Harold Temperly, **age.**, s. 326; C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s. 27

⁸³⁶ Peter Dixon, **Canning Politician and Statesman**, Weidenfeld and Nicolson, London 1976, s. 241

⁸³⁷ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII. s. 249

ihtimalinin olmasıydı. Bu imaj Hint-Müslümanların fanatizmini kışkırtabilirdi. Canning, Hindistan'ı iyi biliyordu, daha önce Doğu Hindistan Şirketi'nin dört yıl boyunca Yönetim Kurulu Başkanlığını yapmıştı. Ayrıca ne kadar riske girdiğinin de farkındaydı. Özgürlükleri için haklı olarak mücadele eden bir halkı desteklemek başka şey; genel olarak barışı büyük ölçüde bozacak ve Rus ayı'sının aslan payını kapacağı bir duruma ve can çekişmekte olan Osmanlı İmparatorluğu'ndan bir vilayetinin koparılmasına göz yummak daha başka bir şeydi. Bundan dolayı Canning, bir yanda Yunanlıların kendilerinden olmayan bir despotizme karşı milliyetlerini iddia ve ispat ile beyan etme teşebbüsü diğer tarafla bu despotizmin dağılmasından fayda uman Çar hükümetinin ihtirasının meydana getirdiği problemleri ikiye ayırmak için elinden gelen her gayreti gösterecek ve asilerle anlaşmalarını sağlamak üzere Türkleri ikna etmeye çalışacaktı.⁸³⁸ Canning bu kararıyla artık Avrupalı devletlerin Napolyon Savaşlarından sonra oluşturdukları ittifaklardan tamamen kopuyordu. Canning'in Yunanlıları değerlendirmesi ise şöyleydi. Yunanlıların bundan sonra herhangi bir devletin boyunduruğunu kabul etmeleri söz konusu değildi. Yunanlı isyancıların savaşçı olarak tanımayı özgürlüklerini desteklemek olarak görmüyordu. Yunanlılara özgürlükçü veya milliyetçi herhangi bir fikrin empoze edilmesine gerek yoktu. Zaten 1821'de Yunanlıların Türklere yaptıkları katliamlardan sonra bu iki toplumun beraber yaşamalarını imkânsız görüyor ve bundan sonra İngiltere'nin Yunan isyanında tek başına hareket etmesini ve en uygun pozisyonu almasını istiyordu. George Canning aynı yıl kabinede yaptığı bir konuşmada her milletin bağımsızlık hakkı bulunduğunu ifade etmiş, bunu sadece Hristiyan milletler için değil aynı zamanda milyonlarca nüfusa sahip olan Müslüman milletler içinde istediğini belirtmişti. Canning'in bu açıklaması İngiltere'nin ibresinin Yunanlılara doğru kaydığının bir göstergesiydi.

Canning'in Yunanlıları savaşçı olarak tanımasından sonra yeğeni olan İstanbul elçisi Strangford'un da İstanbul'daki güvenilirliği azaldı. Bu arada 1823 yılının Ekim ayında Avusturya imparatoru ile Rus Çarı Czernowitz de bir araya geldiler. Bu görüşmede Çar İstanbul'a elçi göndermeyi ve Yunanistan meselesinde

⁸³⁸ Philip P. Graves, **İngilizler ve Türkler**, (Çev: Yılmaz Tezkan), 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 1999, s. 2

Avrupalı devletler danışmadan hareket etmeyeceğine dair bir söz verdi. Bu Yunan meselesinde Avusturya ve İngiltere'nin Osmanlı ve Rusya arasında çıkabilecek bir çatışmayı engelleme politikası için olumlu bir adımdı. Diğer yandan Rusya'nın İstanbul'a elçi göndermesi Strangford'u endişelendiriyordu. Strangford şimdi gelecek Rus elçisinin kendi etkinliğini İstanbul'da azaltacağından korkuyordu. Aslında burada bir tezat vardı. İngiltere hem Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin kurulması için Rusya'ya İstanbul'a elçi göndermesi konusunda baskı yapıyor hem de bu ilişkinin iki ülke arasında olmasından dolayı bir korku içerisine giriyordu. İngiltere isyan sürecini tüm oyuncuları ile birlikte kontrol etmeliydi. İngiltere'nin Akdeniz'deki çıkarları kesinlikle riske atılamazdı.

George Canning, 1823 yılından sonra Yunanlılara daha fazla destek olmak için çabalamaya başladı.⁸³⁹ Canning, 1823'deki politikalarının sebebini İngiliz ticaretini korumak olarak açıklamıştı. Ancak 1824 yılında yapmış olduğu bir görüşmeden sonra tamamen politikasını Yunanlıların lehine değiştirecekti. Canning, 16 Ocak 1824 te Westminster Review dergisinin editörü ve Londra Greek Komitesinin önde gelen isimlerinden biri olan Sr. John Bowring ile bürosunda bir araya geldi. Bowring bu görüşmede Rusya'nın önüne bir engel olarak Yunanistan devletinin kurulması önerisini Canning'e sundu. Canning'in bu öneriye cevabı ise Rusya'nın bu gelişmelerde nasıl engellenebileceği ve Rusya'nın Yunanistan'ı ve Türkiye'yi işgal etmek istediği oldu. Canning, belki isyanda Osmanlı Devleti ile isyancılar arasında İngiltere'nin arabulucu olabileceğini belirterek Yunanistan'daki bölgesel devletin ne durumda olduğunu ve ne kadar borç istediklerini, beklentilerini sordu. Bowring'in cevabı Yunanlıların yıllık vergi veren özerk bir devlet statüsü istemediklerini belki Osmanlı devletinin isteyeceği savaş tazminatına göre borcun miktarının belirleneceği oldu. Canning Yunanlıların özerk bir yapıya hayır diyeceklerini böylece öğrenmişti.⁸⁴⁰

⁸³⁹ George Canning'in bu çabalarını tezimizde "Yunan İsyanı Sürecinde Avrupalı Devletlerin Siyasi Müdahaleleri ve İngiltere'nin Tutumu" adlı bölümde geniş bir şekilde ele alacağız.

⁸⁴⁰ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s. 30-35

Bu görüşmenin ardından George Canning Yunanlılara verdiği desteği arttıracak ve yunanseverlerin Yunanlılar içi yaptıklarına göz yumacaktı. Artık Yunanlılar görünüşte tarafsız olan ama gerçekte bir Helen aşığı olan İngiliz dışişleri bakanı ile bağımsızlığa giden yolda emin adımlar ile ilerleyeceklerdi. Belki de bu konuşma Yunan devletinin kurulmasındaki İngiliz politikasının temelini teşkil edecekti.

C- Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın Yunan İsyanı'na Müdahalesi ve İngiliz Subayların Yunan İsyanı'ndaki Askerî Faaliyetleri

1- İbrahim Paşa'nın Mora'ya Ulaşması ve Mora'da Yaşanan Askeri Mücadeleler

Osmanlı Devleti isyanın ilk yıllarından itibaren asilere karşı karada ve denizde mücadele etmekte; ancak kesin bir sonuç alamamaktaydı. Yunanlı isyancılar tarafından 1822 yılında Epidor'da kurulan meclisin ardından asiler arasındaki kavgalar artmış ve yönetimde karışıklıklar başlamıştı. Dolayısıyla beraber hareket edemeyen ve durmadan kavga eden asilere karşı müdahalenin tam zamanıydı. Bunun için II. Mahmut hala kendisine bağlı olan ve o sıralarda oğlunun Vahhabilere karşı başarılı seferleri sayesinde İstanbul'da itibar kazanmış olan Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemeye karar verdi.⁸⁴¹

Aslında Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın Avrupa sisteminde talimli, düzenli askerlerinin, Yunanlılara karşı yapılan harekâta devreye girmesi çok daha önceleri düşünülerek bu yönde bazı girişimlerde de bulunulmuştu.⁸⁴² Ancak, Halet Efendi'nin müdahaleleri ile bu girişimler fiiliyata geçirilememişti. Halet Efendi'nin idamından sonra ise Mehmet Ali Paşa'dan yardım alma düşüncesi tekrar gündeme geldi. Zaten 1824 yılında Mora için yapılan hazırlıklar yeterli görülmemeyerek Mora'da bulunan Osmanlı ordusuna karadan ve denizden zahire göndermek mecburiyeti doğmuştu. Osmanlı Devleti zahirenin denizden naklinde Çamlıca ve Suluca korsanlarından çekindiği için Mehmet Ali Paşa'dan yardım isteyerek, bu suların güvenliğini sağlamak üzere gemi gönderip gönderemeyeceğini kendisine sordu.

⁸⁴¹ Stanford J. Shaw, *age.*, s. 45

⁸⁴² Mehmet Ali Paşa 1823 yılının Temmuz ayında evlatlığı Hüseyin Bey'i Girit'e göndermiş ve buradaki isyanı kontrol altına almıştı. (W.Wilson Phillips, M.A, *age.*, s. 154)

Mehmet Ali Paşa bu soruya cevaben; kendisinde Akdeniz'in güvenliğini sağlayacak yeterlilikte gemilerin bulunmadığını ve eğer kendisine Osmanlı donanmasına ait güçlü gemiler gönderilirse kendisinin ya da oğlu İbrahim Paşa'nın Suluca ve Çamlıca adalarına giderek isyancıları yok etmek için çalışabileceğini söyledi. Bunun üzerine Mısır Kapı kethüdası ve Baruthaneler Nazırı Necip Efendi, Mehmet Ali Paşa ile görüşmek için Mısır'a gönderilip, Mehmet Ali Paşa'ya gereken tebligatı yaptı. Mehmet Ali Paşa da istenen zahirenin taşınması ve Mora'ya ulaştırılması görevini üzerine aldı. Ancak Paşa isyan sonuçlanıncaya kadar ikilik çıkmaması için Kaptan-ı Deryalığın ve Mora Valiliğinin oğlu İbrahim Paşa'ya verilmesini isteyip, Mora'nın ve adaların kurtarılması için asker ve zahire göndererek, bütün gücü ile çalışacağını bildirdi. Mehmet Ali Paşa'nın Kaptan-ı Deryalık dışındaki talepleri kabul edilince de İbrahim Paşa resmen Mora Seferi'ne görevlendirilmiş oldu.⁸⁴³ İbrahim Paşa'dan Çamlıca, Suluca adaları ile Mora'nın asilerden arındırması istendi. Ayrıca Kaptan-ı Derya, Hüsrev Mehmed Paşa da, Akdeniz'deki olan diğer adalarda çıkan isyanları bastırmakla görevlendirildi.⁸⁴⁴

Mehmet Ali Paşa; Mora'ya hareket edecek olan birliklerin gerekli hazırlıklarını tamamlayarak, 1239 yılı Şevval (Haziran 1824) başında yola çıkılmasına karar verdi. Ancak İstanbul'dan gelecek su ambarlarının ve tüccar gemilerinin gecikmesi nedeniyle belirlenen zamanda hareket edemeyen Mısır donanması ancak 22.Za.1239 (19.07.1824) tarihinde İskenderiye'den Mora'ya doğru denize açıldı. İbrahim Paşa, üç bini süvari olan otuz bin asker ve elli üç kıta donanma gemisi, elli iki kıta İslam tüccar gemisi ve doksan bir kıta Avrupalı tüccar gemisi olmak üzere toplam yüz doksan altı gemi ile yola çıkmıştı.⁸⁴⁵ Ancak Paşa'nın yolculuğu istediği gibi gerçekleşmedi. Paşa ilk önce Rodos Adası'nın Mekri limanına demir atıp, bir gün orada kaldıktan sonra Mora'ya doğru denize açıldı.⁸⁴⁶ İbrahim Paşa Mora'ya giderken rüzgârın ters esmesi yüzünden, bu seferde Bodrum'a dönmek

⁸⁴³ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII, s. 105-107; Serap Toprak, "1821 Mora İsyanı", **Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2011, Sayı 6, Sayfa 317-328, s.324

⁸⁴⁴ W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s. 160

⁸⁴⁵ Meral Bayrak, **agt.**, s. 152

⁸⁴⁶ W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s. 158

zorunda kaldı. Kaptan-ı Derya Hüsrev Paşa ise İpsara Adası'nı vurup tahrip etmesinin ardından, hedefine Sisam Adası'nı aldığı halde; önce Bodrum'a yönelip, İbrahim Paşa ile görüşünce Sisam'ı birlikte vurmaya ve sonrasında Mora'ya gitmeye karar verdiler.⁸⁴⁷

Ege'deki gelişmeleri yakından izleyen Mehmet Ali Paşa ise devletten bu dönemde stratejik bir talepte bulundu. Paşa, Vehhabi meselesinde gösterdiği gayret karşılığı Ege'nin önemli adalarına Taşoz'un tasarruf hakkını daha önce almıştı.⁸⁴⁸ Şimdi Anadolu'nun güvenliği, deniz ticaret güzergâhı ve gemi inşası için kereste temini bakımından önemi bulunan Meis Adası'nın kontrolünün de kendisine verilmesini istedi. Ancak bu talebi tehlikeli bulunarak kabul edilmeyen Mehmet Ali Paşa; bu sefer de Osmanlı donanması için Mora operasyonlarına katılmak üzere Rodos Adası'nda inşa edilip, silah ve ince donanımı da Mısır'da yapılan bir firkateynin kendisine hediye edilmesi talebiyle devletin karşısına çıktı. Bu talebine muvafakat verildi Mehmet Ali Paşa'da kendisine verilen bu firkateyne İhsaniye ismini münasip gördü. Ancak İhsaniye firkateyni de 1827 Navarin baskınında diğer birçok gemi ile birlikte batacaaktı. Mehmet Ali Paşa'nın bu teklifi kabul edildikten sonra Paşa yetinmeyerek yeni bir teklifle İstanbul'da gündemi yine alt üst etti. Paşa bu kez de Ege ve Mora'ya bizzat gelerek, harekâtı düzenlemek istiyordu. Fakat Sultan Mahmut, bilhassa Avrupalıların müdahalelerini arttıracığı sebebine binaen bu teklifin kesinlikle reddetti.

İbrahim Paşa 2 Ocak 1825'te Marmaris'ten Mora'ya doğru denize açıldı.⁸⁴⁹ İbrahim Paşa Bodrum'dan hareketle Mora'ya giderken, Sakız civarındaki Tirfil Boğazı'nda yine düşman gemileriyle karşılaşınca başlayan muharebede Yunan gemileri perişan edildi. Ancak hava bozunca donanmanın Marmaris'e ve Girit'in Suda limanına sığınması ve dört ay da burada eğlenmesi gerekti. 1 Mart 1825 tarihinde şartların müsait olmasıyla Suda limanından demir alındı. Fakat donanma Mora yolundayken hava yine sertleşince gemilerin bir kısmı Suda limanında kalıp,

⁸⁴⁷ Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XII, s. 117

⁸⁴⁸ Ali Arslan, *Balkanların Anahtarı, Önemi Bilinmeyen Ada Taşöz*, İstanbul 2005, s. 1

⁸⁴⁹ Ali Fuat Örenç, *age.*, s. 77-78

bir kısmı ileri giderek, kendisi de 25 gemi ve 6000 Cihadiye askeri, 600 süvari ile ancak 24 Şubat 1825 tarihinde Mora'da bulunan Moton limanına varabildi.⁸⁵⁰ Donanmanın Suda limanında kalan kısmı da daha sonra peyderpey Moton'a geldi.

Mısır donanmasının İskenderiye'den hareketinden itibaren başlarında Miaulis'in bulunduğu Yunanlı korsanlar birçok kez ani baskınlar yaparak, donanmanın Mora'ya varmasını engellemeye çalışmışlardı. Yapılan bu baskınlarda Mısır donanması epey kayıp vermişse de İbrahim Paşa'nın 1825 yılının kış aylarında Suda limanında olması Yunanlı korsanları da rehavete düşürmüştü. Hatta Miaulis ve beraberindekiler, İbrahim Paşa'nın Mora'ya hareket etmek için yaz aylarının gelmesini bekleyeceği düşüncesiyle Suda civarından ayrılarak evlerine döndüler. Ancak İbrahim Paşa onları yanıltmış ve yazı beklemeden yola çıkarak Mora'ya varmayı başarmıştı.⁸⁵¹

Moton limanına çıkan İbrahim Paşa hemen harekete geçerek, üç bin muntazam piyade askeri, dört yüz süvari ve dört topla Moton'u kuşattı ve kısa bir çarpışmanın ardından ele geçirdi. Moton'un mağazaları, evleri ve camileri Girit'ten getirilen erzak ve cephaneye ile dolduruldu.⁸⁵² İbrahim Paşa Moton'dan sonra Navarin'e hareket ederek bu kaleyi kuşatma altına aldı. Türk ve Mısır donanmaları da denizden Navarin'i abluka altına aldılar. Şehirden kaçmak isteyen üç isyancı gemisinin ele geçirilmesinden sonra, isyancılar aman dileyince bütün silâh ve malları ganimet olarak alınıp, bir teslim antlaşması yapıldı ve Yunanlı asilerin gemileri Mora'daki Kalamata'ya gitmelerine izin verildi. Fakat içlerinde bulunan Manya Beyi Mavro Mihal'in oğlu Yorgaki ve Mizistre kaptanlarından Petraki, Anabolu Kalesi'nin Yunanlılar tarafından işgali sırasında esir alınan Vezir Ali Namık Paşa ve Salim Paşa ile mübadele olunmak üzere alıkonuldu. Harekâta devam eden İbrahim Paşa Arkadya, Endrosa, Kalamata, Piryos kazalarıyla Niş, Küçük Manya ve civarını birer birer ele geçirdi. İbrahim Paşa bundan sonra Tripoliçe'ye yönelip kolaylıkla zaptetti.

⁸⁵⁰ Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XII, s.118; W.Wilson Phillips, M.A, *age.*, s. 169

⁸⁵¹ David Howarth, *age.*, 184-185

⁸⁵² Fevzi Kurtoğlu, *age.*, C. I, s. 50

Tropoliçe'nin geri alındığı 13 Ekim 1825 tarihinde İstanbul'da duyulunca büyük bir sevince sebep oldu ve güzel haberi getirenlere büyük hediyeler verildi.

İbrahim Paşa'nın bu başarıları İngiltere'de de ilgi ile izleniyordu. Yunanlı korsanların reislerinden Miaulis, Tombasi ve Zonomo (Bütün Hydralılar) ise İngilizlerden yardım almak ümidiyle 20 Aralık 1825 günü Akdeniz'de bulunan İngiliz filosu komutanı Kaptan Hamilton'u ziyaret ettiler. Yunanlı korsanlar Hamilton'la saatler süren bir görüşme yaparak, bu gidişle Mora'da en küçük bir direnmenin bile kalamayacağını, isyancıların büyük bir kısmının dağlara kaçtığını, ayrıca donanmaya harcayacak hiç paraları olmadığını söylediler. Öyle ki 1825 yılı sonlarında Yunanlı isyancıların artık umutları kaybolmuştu.⁸⁵³ İngiliz elçisi Strangford Canning de Aralık 1825'de Korfu'ya geldiğinde gördüklerini yeğeni George Canning'e rapor ederek, İbrahim Paşa'nın harekâta kış olmasına rağmen devam ettiğini ve Mısır'dan mütemadiyen yeni takviyelerin geldiğini bildirmekteydi. Yunanlılar bazı başarılar elde etmişler; ancak bu kısmî başarıları Navarin ile Tropoliçe'yi yeniden ele geçirmelerine yetmemişti. Strangford, ayrıca İbrahim Paşa'nın Balyabadra'ya (Patras) doğru ilerleyen ordusunun son derece düzenli olduğunu, maiyyetindeki Fransız mühendislerin orduya büyük bir katkı sağladıklarını da belirtiyordu. Türklerin bundan sonraki hedefinin Misolonghi olabileceğinden de mektubunda bahsetmişti.⁸⁵⁴

İbrahim Paşa kuvvetlerinin dışında kalan Osmanlı ordusu da baharın gelmesiyle birlikte Mehmet Reşit Paşa komutasında isyancılara karşı harekete geçerek Salna kasabasını geri aldı ve oradan Misolonghi üzerine yürüdü.⁸⁵⁵

Osmanlı donanması ise Hüsrev Paşa komutasında 10 Mayıs 1825 tarihinde Yunanlılara karşı başarılı savaşlar veren Mehmet Reşit Paşa'ya erzak ve malzeme

⁸⁵³ "Kaptan Hamilton'dan İngiltere'nin İstanbul elçisi Strangford Canning'e 21 Aralık 1825 tarihinde gönderilen mektup", **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G.**, C.3, s.320

⁸⁵⁴ "Strangford Canning'den İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 16 Aralık 1825 tarihinde Korfu'dan gönderilen mektup", **Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G.**, Cilt 2, s. 580

⁸⁵⁵ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, **C.XII**, s. 137-139

taşıyan birçok nakliye gemisi ile İstanbul'dan hareket etti.⁸⁵⁶ İlk olarak Bozbaba ile Sığırcı açıklarında Yunanlı korsanlarla karşılaşan Donanma 3-4 saatlik savaşa sonunda isyancılara bir hayli hasar vererek kaçmalarını sağladı. (28 Mayıs 1825) Bu muharebeden iki gün sonra Suluca ve İpsara adalarına ait 40 teknelik korsan grubu donanmaya saldırdı. Saatlerce süren çatışmada akşamın olmasıyla donanma çekildi. Ertesi gün devam eden muharebede, korsan filosu donanmadan ayrı bulunan bir Osmanlı korvetini Şira Adası açıklarında yakalayınca korvet mürettebatının düşman eline geçmemesi için gemiyi batırması üzerine içindeki Osmanlı askeri zorunlu olarak Şira Adası'na çıktı ve burada isyancıların eline geçtiler. Donanmanın bölgede olduğunu haber alan diğer korsan gemileri de harekete geçip, Değirmenlik Adası civarında toplanarak oluşturdukları filoda 80 savaş 6 ateş gemisi bulunuyordu. Yunan filosu Girit açıklarında Osmanlı donanmasının 15 adetlik devriye gemisiyle karşılaşınca başlayan şiddetli savaşta isyancılar ateş kayıkları ile bir korveti batırdılar. Girit açıklarında gerçekleşen savaşlar birkaç gün daha şiddetini sürdürdüğü için, tedbiren oyalanan Osmanlı donanması ancak 9 Temmuz'da Misolonghi önlerine gelebildi. Ancak Hüsrev Paşa, Osmanlı donanmasına ait gemilerin yapılan mücadeleler yüzünden ağır hasara uğramaları sebebiyle tamire ihtiyacı olduğunu düşünüyordu. Misolonghi kuşatması sürerken kış mevsimi yaklaşması üzerine donanmayı İstanbul'a getirmek isteyen Hüsrev Paşa'yı Sultan Mahmud uyararak, kesinlikle bölgeden ayrılmamasını emretti. Bununla birlikte Mısır'da Mehmed Ali Paşa'nın hazırladığı yeni Cihadiye birliklerinin Mora'ya nakline, kışı geçirmek üzere donanmanın İskenderiye'ye gitmesine ve gereken hazırlıklar yapıldıktan sonra yine Misolonghi önüne gelmesine karar verildi. Mısır'da hazırlığı bitiren ve çok iyi teçhiz edilen Osmanlı donanması, 16 Ekim 1825'te Misolonghi'ye doğru hareket etti. Bu son Osmanlı-Mısır donanması, yüz yirmi dokuzu büyüklü-küçüklü savaş gemisi ve ilave ticaret gemileriyle toplam yüz seksen parçadan oluşuyordu. Mısır hazinesinden yüklü miktarda para alındı. Aynı zamanda, 1825 sonlarına doğru İstanbul ve taşra tezgâhlarında Kaptan Paşa için 4 firkateyn, sekiz-on korvet ve gerisi aktarmalardan oluşacak yeni bir filonun inşasına başlandı.

⁸⁵⁶ Fevzi Kurtoğlu, *age.*, C. I, s. 51

Rumeli Valisi Reşit Paşa da 27 Nisan 1824 tarihinde Misolonghi önlerine gelmiş ve kısa bir hazırlıktan sonra 7 Mayıs'ta kaleyi kuşatmaya başlamıştı.⁸⁵⁷ Ancak Paşa bütün hücumlarına rağmen Misolonghi'yi ele geçirememişti. İçeride ise çok ciddi erzak sorunu bulunmakla beraber, isyancılar deniz tarafından yardım aldığından muhasara uzuyordu. Kalenin düşmesi için kendisinden destek istenen⁸⁵⁸ İbrahim Paşa Tripoliçe'den hareket ederek Balyabadra'ya (Patras) geldi. Mora Kastelinde Hüsrev Paşa, destek olarak gönderilen Cihadiye birliklerinin komutanı Muharrem Bey ile İbrahim Paşa'nın aralarındaki haberleşme ve görüşmeler sonunda, birlikte Misolinghi'ye taarruz ederek, Kale'nin zaptını temine karar verdiler.⁸⁵⁹

Yunanlı⁸⁶⁰ isyancılar tarafından iyi korunan Misolonghi'ye savunmasına destek olmak için pek çok Avrupalı Yunansever de gelmişti. Kalenin ön yüzünün duvarları yükseltilerek, bu duvarların üzerine 50 adet top yerleştirilmiş; diğer üç tarafı ise çamur ve su hendekleri ile çevrilip, gayet güçlü şekilde tahkim edilmişti. Ayrıca savunma için yeterince barut ve zahire de depolanmıştı. Kale içinde 4-5 bini yerli olmak üzere 20 bin civarında insan bulunuyordu.⁸⁶¹ Misolonghi'nin fethini zorlaştıran diğer bir unsur da denizde savunmasını kolaylaştıran Vasilikoz ve Andilikoz adaları idi. Vasilikoz Adası çevresi dört mil olan küçük bir adaydı. Burada tahkimat yapılmış ve adaya beş top ile 500 kadar Yunanlı muhafız olarak bırakılmıştı. Misolinghi'nin batısında bulunan Andalikoz Adası'na ise asiler tarafından dört tabya kurulmuş ve 6 top yerleştirilerek 200 Yunanlı muhafız bırakılmıştı.⁸⁶² Misolonghi'nin fethi için öncelikle bu adaların alınması gerekiyordu. Osmanlı askerleri ilk olarak 10 Mart 1826 günü sabah Vasilikoz Adası'na bir taaruza

⁸⁵⁷ W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s. 183

⁸⁵⁸ Ali Fuat Öreñç, **age.**, s.82-84; Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 50-54

⁸⁵⁹ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII, s.140-141

⁸⁶⁰ Mora ve çevresinde isyan eden asiler Yunan milliyetçiliğini ön plana almışlar ve tüm dünyaya yaptıkları beyanlarda kendileri için Yunanlı ismini kullanmışlardır. Biz de çalışmamızda isyanlarında Yunan milliyetçiliğini ön plana çıkaran bu kişiler için Yunanlı veya Yunan kelimesini kullanmayı uygun gördük. Mora ve çevresi dışındaki mahallerde isyan edenler için ise gerek onların aslen Yunan milliyetinden olmaması (Arnavut veya Ulah gibi) gerekse Osmanlı Devleti'nin din merkezli milliyet sistemi gereği Rum kelimesini kullanmayı tercih ettik.

⁸⁶¹ David Howarth, **age.**, 191

⁸⁶² Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII, s. 142

başladılar ve ada aynı gün saat 11 sularında ele geçirildi. Osmanlı-Mısır güçleri 23 Mart 1826 tarihinde de Andalikoz'a bir harekât gerçekleştirmişlerdi. Bu taaruz üzerine adadaki Yunanlılar teslim olunca Yanya ve Preveze taraflarına gitmek üzere serbest bırakıldılar.⁸⁶³

Adaların fethinden sonra Misolonghi'nin kuşatması daha da şiddetlendi. Ancak bu sırada Osmanlı ordusundaki Arnavut askerleri ile Cihadiye birlikleri arasında bazı tartışmalar yaşanmaya başlaması Misolonghi'nin fethini geciktiren bir etken oldu. Bununla birlikte Misolonghi kuşatması Yunanlıları çok zor bir durumda bırakmıştı. Yunanlı asiler, Mısır askerleri ilk olarak Mora'ya ayak bastıklarında kendilerini beğenmiş bir tavırla onları rahatça püskürtebileceklerini sanıyorlardı. Ancak ilk çarpışmalardan sonra düzenli birlikler karşısında kendi çete kuvvetlerinin ne kadar aciz olduğunu gördüler. Asilerin yapabildiği tek şey Osmanlı ordusuna ulaştırılmak istenen yardımları kesmek için ani baskınlar yapmaktı ki bunda bile çok başarılı değillerdi.⁸⁶⁴ Kalede yavaş yavaş zahire sıkıntısı yaşanmaya başlayınca erzak temini için Çamlıcalı (Hydra) bazı kaptanlar ile temasa geçtilerse de Çamlıcalı kaptanlar yelken açmak için tehlikenin boyutundan dem vurarak daha önceki seferlerde aldıkları paranın iki katını istediler.⁸⁶⁵ Vatanseverlikleri ile övünen Yunanlılar bir kez daha aç gözlülüklerine ve fırsatçılıklarına teslim oluyorlardı.

Misolonghi de sıkışan Yunanlılar yine çare olarak Avrupa'dan destek görebilmek için girişimlere başladılar. Zira maddi açıdan çok kötü idiler.⁸⁶⁶ Nisan 1826'da İngiliz Lord Cochrane'ı deniz kuvvetlerinin başına, daha sonra da General Richard Church'u da kara kuvvetlerinin başına getirdiler.⁸⁶⁷ Yunanlıların Misolonghi

⁸⁶³ Fahrettin-Seyfi, *age.*, s. 22-23; Fevzi Kurtoğlu, *age.*, s. 58-59; Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XII, s.142-143; Ahmet Lütfi Efendi, *age.*, s. 30

⁸⁶⁴ W.Wilson Phillips, M.A, *age.*, s. 170-180

⁸⁶⁵ W.Wilson Phillips, M.A, *age.*, s. 184

⁸⁶⁶ "Strangford Canning'den İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 16 Aralık 1825 tarihinde Korfu'dan gönderilen mektup", **Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G.**, Cilt 2, s. 580

⁸⁶⁷ İngiliz Lord Kohran'ın (Cochrane) ve General Richard Churc'un Yunan isyanındaki faaliyetleri tezimizin "Yunanlı İsyancıların İngiliz Generaller Richard Church ve Cochrane ile Anlaşmaları ve İngiliz Generallerin Yunan isyanındaki Askerî Faaliyetleri" bölümünde geniş bir şekilde ele alınacaktır.

savunması, Avrupa basınında büyük bir yer bularak gazetelerin Yunanlıları göklere çıkaran kahramanlık hikâyeleri ile sütunlarını doldurmasına neden oldu. Aynı zamanda Misolonghi'deki bu savunma Yunanlıların Türklere yaptığı katliamları unutturmuştu. Avrupa kamuoyu bu savaşı özgürlük için yapılan büyük bir mücadele olarak kabul ediyordu. Avrupa'da Metternich'in fikirleri unutulmuş, Yunansever dernekler esir Yunanlılar için fidye parası toplamaya başlamışlardı. Misolonghi ile ilgili birçok şiir, hikâye, tiyatro eseri yazıldı ve sahnelendi. Nitekim Reşit Paşa bu yardımlardan sonra “ Biz artık Yunanlılar ile değil, bütün Avrupa ile savaşıyoruz”, diyecekti.⁸⁶⁸

Misolonghi savunması ile ilgili olarak İngiliz Parlamentosu'nda da bazı tartışmalar yaşandı. 20 Nisan 1826 günü İngiliz Parlamenter Earl Grosuenor parlamentoda söz alarak Misolonghi'de Yunanlıların kahramanca bir savunma yaptığını basından izlediğini, bu savunma ile ilgili herhangi bir bilginin parlamentoya gelip gelmediğini sordu.⁸⁶⁹ Bu söz üzerine kürsüye gelen Başbakan Liverpool İngiltere'nin Yunan isyanı meselesinde tarafsızlığını koruduğunu ve Misolonghi ile ilgili herhangi bir bilginin ulaşmadığını, bu tür konuların da parlamentoda konuşulmasının yanlış olduğunu söyledi.⁸⁷⁰ Liverpool hala İngiltere'nin tarafsızlık politikasını sürdürdüğünü söylemekteydi. Diğer yandan İngiltere'den Yunanlı isyancılara yardım akmaya da devam ediyordu. Devlet resmi olarak yardım etmediğini söylese de sivil toplum kuruluşlarının yaptığı yardımlara da göz yumuyordu.

Misolonghi'de sıkışan Yunanlılar Osmanlı donamasının dikkatini başka yönlere çekmek ve Misolonghi kuşatmasını hafifletmek için farklı bölgelere saldırılarda bulunmaya başladılar. 1826 yılının Nisan ayının ortalarında üç Yunan gemisi Beyrut kıyılarına yanaşp, boş bırakılmış küçük bir kaleye asker çıkararak 4

⁸⁶⁸ W.Wilson Phillips, M.A, *age.*, s. 202

⁸⁶⁹ “20 Nisan 1826 günü İngiliz Parlamenter Earl Grosuenor'un İngiliz Parlamentosunda yapmış olduğu konuşma”, **Parliament Debates (21 Mart-31 Mayıs 1826, Vol. XV**, Hansard Press, London 1827, s.384-385

⁸⁷⁰“Başbakan The Earl of Liverpool'un 20 Nisan 1826 günü İngiliz Parlamentosunda yapmış olduğu konuşma”, **Parliament Debates (21 Mart-31 Mayıs 1826, Vol. XV**, Hansard Press, London 1827, s. 385

top yerleştirdi. Buraya sığındıktan sonra Arnavut kılığında 400 Yunanlı Beyrut üzerine taarruza geçtiyse de Ahali kendini savunarak 90 kadarını öldürdü, kalanları kaçıp küçük kaleye sığındılar. Durum Akkâ Valisi'ne duyurulunca derhal bölgeye yeteri kadar asker sevk edildi. Kalede olan ve gemilerden filika ile yardıma gelen Yunanlıların çoğu öldürölüp, filikalar ele geçirildi; kalanlar ise gemiler ile kıyılardan savuşup gittiler. Yunanlı korsanlar eş zamanlı olarak Kıbrıs Adası'nda bulunan Tuzla ve Limasol limanlarına da saldırılarda bulundular, birkaç korsan gemisi de Magosa tarafına yanaşarak karaya 400-500 kadar Yunanlı çıkarıldı. Yunanlı isyancıların bir saldırısı da 40'tan fazla gemi ile Eğriboz Adası'ndaki Kızılhisar Kalesi'ne oldu. Asiler kalenin kıyılarına çıkarak, kaleyi kuşattılar. Eğriboz Mutasarrıfı Ömer Paşa'nın buraya gelerek Yunanlı isyancılar ile yaptığı savaş sonucunda Yunanlılar bin kadar ölü ve hayli mühimmat bırakarak kaçtılar. Yunanlı isyancılar bu saldırıların yanında Misolonghi'ye denizden zahire ulaştırmak için ara sıra donanma üzerine taarruzdan da geri durmuyorlardı. Nitekim Mayıs ayının ortasında Misolonghi'ye yardım ulaştırmak için donanmaya saldırı düzenlemişler, birkaç saat süren deniz savaşından sonra bozguna uğrayarak kaçmışlardı.⁸⁷¹

Yunanlı korsanların tüm saldırılarına ve kaledeki asilerin direnmelerine rağmen, Misolonghi kalesi 23 Nisan 1826 tarihinde Osmanlı-Mısır kuvvetleri tarafından alındı. Kuşatma sona erdiğinde Osmanlı-Mısır kuvvetlerinden 2000, Yunanlılardan 7000 kayıp vardı. Binlerce Yunanlıyla birlikte Avrupa'nın dört bir yanından gelen gönüllüler ile tanınmış şair ve sanatkârlar da esir alındı. İsyancıların bir kısmı ise yaralı olarak kaçmayı başardı. İntikam güdülmeyerek çocuk ve kadınlara dokunulmadı. Bu büyük başarı İstanbul'da da büyük bir sevinçle karşılandı. Yunanlıların elinde sadece Atina, Korent ve Anabolu (Nauplia) kalmıştı. Korent Körfezi'nin kuzeyi ve Rumeli'nin büyük bölümünde Osmanlı hâkimiyeti yeniden kuruldu. Başarıdan dolayı Mısır Valisi ile ordu komutanları ödüllendirildi.⁸⁷²

Misolonghi'nin Türkler tarafından fethedilmesinin duyulması Avrupa'da büyük bir yankı uyandırdı. Yunanlı isyancıların oluşturduğu gayri-resmî yönetim de

⁸⁷¹ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII, s. 145

⁸⁷² Ahmet Lütü Efendi, **age.**, s. 32; Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII, s. 146; Fevzi Kurtuğlu, **age.**, s. 61; Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 86; W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s. 184-202

Hristiyanlık ve hürriyet temalarının işlendiği beyannameler kaleme alarak, tüm Avrupa'dan yardım dileniyordu. Musolinghi'nin ele geçirilmesinin ertesi günü (24 Nisan 1826) İngiliz elçisi Yunanlıların yok edilip ortadan kaldırıldığı iddiası ile Yunan liderlerin Musolinghi'den götürülmek üzere olduğunu duyulduğunu belirterek, kendilerine iyi davranılmasını ve onurlarının kırılmamasını isteyen bir dilekçe ile Bâb-ı âlî'ye başvurdu.⁸⁷³ Bu sıralarda Avrupa'da dolaşan bir söylenti bu başvuruya sebep oldu. Avrupa'da, İbrahim Paşa tarafından bütün Yunanlıların Mora'dan Mısır'a köle olarak taşınmasıyla nüfuslarının azalmasının sağlandığı, köle olarak satılan Yunanlılar yerine ise İbrahim Paşa'nın Mısırlıları Mora'ya yerleştireceği şayiası dolaşıyordu. Bu iddialar İngiliz ve Fransız kamuoyunda bir infiale sebep olmuş, barbarca bir plan olarak nitelenmişti.⁸⁷⁴ Elbette ki bunların hiçbir tanesi gerçeği yansıtmamaktaydı. Esasen Mora'da yaşayan Türkler isyanın başlangıcından itibaren yapılan mezalimle kırıma uğramış, bir yoketme planı içinde nüfus oranları ciddi şekilde düşürülmüştü. İbrahim Paşa'nın böyle bir planı ise söz konusu değildi.

Yunanlılar Misolonghi'yi kaybettikten sonra tamamen umutsuzluğun içine düşmüşler ve ne yapacaklarını bilemeyecek bir duruma gelmişlerdi. Yunanlı korsanlar Misolonghi kaybindan sonra Ege Denizi'nde yolculuk yapan hiçbir gemiyi tarafsız olarak görmeyeceklerini ve müdahale edeceklerini açıkladılar.⁸⁷⁵ Ege'de ticaret yapan tüm gemiler için tehlike anlamına gelen bu beyana göre, Akdeniz Yunanlı korsanlar tarafından bloke edilecekti. Bu gelişme üzerine İngiltere tepki vermekte gecikmeyerek, İyonya Yüksek Komiseri Frederick Adam vasıtasıyla hemen Yunan Ulusal Meclisine müdahale edip kararın geri çekilmesini sağladı.⁸⁷⁶ Zira İngiltere hangi durumda olursa olsun ticarî kazançlarını riske atmak istemiyordu.

⁸⁷³ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII, s. 149; Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 88

⁸⁷⁴ A.P.G.Q, Part IV Sayfa 38-39, **F.O. 421/2**; Philip P. Graves, **age.**, s. 2-3

⁸⁷⁵ “Korfu'da bulunan İngiliz temsilcisi Hyde Villiers'den 26 Ağustos 1826 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e gönderilen yazı”, **Some Official Correspondence of George Canning**, Editör: Edward J. Stapleton, Longsman Green and Co., London 1887, s. 232

⁸⁷⁶ **Some Official Correspondence of George Canning**, s. 233

Misolonghi'nin alınmasına rağmen, Osmanlı ordusunda bazı sorunlar su üstüne yükselmiş, İbrahim Paşa ile Kaptan-ı Derya Hüsrev Paşa arasındaki gerginlik en yüksek seviyeye çıkmıştı. Her iki taraf da birbirlerini ağır bir şekilde eleştiriyor ve İstanbul'a şikâyet ediyorlardı.⁸⁷⁷ Tartışmaların en büyük sebebi ise askerlere gönderilen erzak probleminin çözülmesinde yaşanıyordu. Ayrıca Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa da bu tartışmalara katılarak, Hüsrev Paşa'nın azlini istemekteydi. Bu şikâyetlerin gelmesi üzerine durum İstanbul'da müzakere edildi. Kaptan Paşa'nın bazı Yunan muharebelerinde zafer kazandığı ve azlinin uygun olmadığı, İbrahim Paşa ile bir araya gelmesinin sebebinin Misolonghi kuşatması olduğu ve artık bu sorun çözüldüğüne göre bir araya gelmelerine gerek kalmadığı için görevlerini ayırmanın en uygun yol olduğu yönünde karar alındı. Kaptan Paşa'nın, Mora yakasını bütünüyle İbrahim Paşa'ya bırakması ve emrine donanmadan 20 gemiyi ayırarak kendisine göndermesi talimatı ile Çamlıca ve Suluca adalarını vurmasına karar verildi.⁸⁷⁸

Osmanlı donanması Misolonghi zaferi ardından İstanbul'a dönünce, Mora harekâtına yardım için gelmiş olan Garp Ocakları gemileri eyaletlerine yollandı. Hüsrev Paşa ise isyan halindeki adalara yönelik bazı başarısız operasyonlar yaptı. Bu başarısız harekâtlar Padişah tarafından tenkit edildi. 1826 sonlarındaki bu girişimlerin ardından başarı kazanılması için her türlü hazırlığın yapılması ve biran önce bu işin bitirilmesi istendi. Zira kocabaşların yönlendirdiği adalar halkından olan Yunanlılar, bir taraftan donanma ile savaşırken bir taraftan da yakın mesafedeki Anadolu sahil kasabalarına saldırılarını sürdürerek büyük zarara sebep olmaktaydılar. Bir süre sonra Hüsrev Paşa Sisam'ı vurmaya üzere görevlendirildiyse de Başarısız girişimlerinden dolayı bu görevi gerçekleştirilmeden vazifesinden alınarak, yerine Anadolu Valisi İzzet Mehmet Paşa atandı.⁸⁷⁹

Reşit Paşa da Grebene ayanı Veli Ağa ile tüfekçibaşısı Giritli Mustafa Ağa'yı bir miktar askerle Misolonghi'yi muhafaza etmek için bıraktıktan sonra, kendisi

⁸⁷⁷ Ahmet Lütfi Efendi, *age.*, s. 32-33

⁸⁷⁸ Ahmet Cevdet Paşa, *age.*, C.XII, s.148-150

⁸⁷⁹ Ali Fuat Örenç, *age.*, s. 87-88

Atina'yı ele geçirmek için yola çıktı. Yolu üzerinde bulunan Salona halkı teslim olunca ileri gelenlerinden bir kaçını rehin alıp götürmek için kendilerine emir verdi. Bu rehlineri İzdin'e göndermek ve halkın elindeki silahları toplamak maksadıyla Salona'da bin askerle bir kumandan bıraktı. Kendisi 1 Temmuz 1826 günü ordu ile Salona'dan yürüyüşe geçince Livadiye ve İstefe kocabaşlarının da aman dilemesi dolayısıyla kethüdasını 6000 askerle birlikte silahları toplasın diye gönderdi. Kendisi ise Atina'ya doğru hareket etti. Ancak güçlü şekilde tahkim edilmiş Atina'nın muhasara edilmeden alınması çok zor olduğundan Reşit Paşa önce Atina'nın yanındaki Karlheli ve İnebahtı sancaklarını ele geçirdi⁸⁸⁰ Ve bundan sonra Atina önlere gelebildi. Reşit Paşa Atina'ya geldiğinde zaten Atina iki yıldır Osmanlı Devleti'nin 12 bin askeri ile kuşatması altındaydı. Atina kalesinin sağlam olması, karadan ve denizden erzak temin edilebilmesi ve kalenin en modern İngiliz topları ile savunulması kuşatmanın sonlandırılmasını engelliyordu. Bunun yanında kuşatmanın uzun sürmesi yüzünden Osmanlı ordusunda zahirenin azalmasına ve hayvanlara verilen yemin bitme noktasına gelmesine sebep olmuştu. Bu durum Osmanlı askerlerini olumsuz yönde etkiliyordu. Ayrıca kuşatma zarfında düşen karlar ve yağmur ile soğuk askerlerin bir kısmının hastalanmasına sebep oluyordu. Bu olumsuzluklar kaleyi ne olursa olsun savunma niyetinde olan Yunanlıları cesaretlendiriyordu. Osmanlı güçleri tarafından birçok kez Atina'ya hücumlar gerçekleştirilmiş ancak kalen ele geçirilememişti. Bunun üzerine Rumeli Valisi Mehmed Reşid Paşa Üsküp'ten madenciler getirdi ve bunların açacakları lağımlar ile kalenin duvarlarının yıkılmasını planladı. Mehmed Reşid Paşa kalenin mutlaka alınmasını istiyor ve bunun için çok büyük bir çaba sarf ediyordu. Bir saldırıda askeri şevke getirmek için ordunun önlerinde savaştığı bir sırada yakınına düşen bir güllenin koparmış olduğu bir taş parçası ile yaralandı. Ancak Atina işinin önemli olduğunu ve bir gevşekliğe sebep olmamak için cepheden ayrılmayı reddetti.⁸⁸¹

Reşit Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusunun bütün saldırılarına rağmen Atina kalesi direnmeye devam ediyordu. Reşit Paşa Bâb-ı âlî'ye gönderdiği bir tahriratda Atina Kalesi'nde Avrupa'da yetişmiş eğitilmiş askerin bulunduğunu

⁸⁸⁰ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII, s.149

⁸⁸¹ Ahmet Lütüfi paşa **age.**, s.37-42

belirterek, bütün bunların üstesinden gelinmesi ve Atina Kalesi'nin alınması için yeni asker, cephane, zahire ve akçeye ihtiyacı olduğunu, donanmanın da Atina civarına gönderilmesi gerektiğini hatta, Yeniçeri Ocağı'nın yerine yeni oluşturulan, Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin bir an önce yardım için ulaştırılmasını talep etmekteydi. Ayrıca Atina civarındaki isyancıların "Gazete" tabir edilen kâğıtlarla itaatte olan reayayı kandırdıklarını, ele geçirilen gazetelerden birinde "Avrupalılar'ın gerek Misolonghi, gerekse diğer bölgelerde Müslümanlarla çatışmaları için kendilerine, yani Yunanlılara her türlü yardımı yaptıkları, eğer Atina Kalesi Müslümanların eline geçerse kendilerine bunca yardımı yapan Avrupalılara cevap veremeyeceklerinden davalarının sekteye uğramaması için gayret gösterilmesi gerektiği" şeklinde yazılar olduğunu bildirmekteydi.⁸⁸² Yine aynı mahalde Avrupalıların Atina'ya yardımlarını gösteren bir olay da Atina kuşatmasında el geçen Yorgaki Drako adlı esirin sorgulanması ile ortaya çıkmıştı. Reşid Paşa'nın sorguladığı Drako'ya sorulan sorulardan biri olan "İsyanın ilk günlerinden bu yana Atina'ya hücum olunmasının sebebi nedir?" idi. Drako'nun cevabı: "Atina memleket-i kadimdir. Dünyanın her tarafında şöhreti vardır. İdare-i Yunaniye'nin merkezidir. Bizi teşvik ile çok para ve muhimmat vermekte bulunan İngiltereli Cochrane ile Church adlı generallerin bize verdikleri talimat Atina'nın elde bulunması kaziyesinden ibarettir." İkinci soru: "Bu yabancı generallerin yardımlarının devletleri tarafından mı desteklendiği sorulmuştur." Drako'nun cevabı: "Zahiride devlet sözü yoksa da behemehâl devletlerinin emri olmasa bu kadar masrafı edemezler" olmuştur.⁸⁸³ Yakalanan esirden de alınan bilgiler Avrupalıların Yunanlı isyancılara ne kadar yardım ettiğini göstermektedir.

Osmanlı ordusu tüm bu Avrupalıların yardımlarına ve Yunanlıların direnmelerine rağmen 6 Haziran 1827 günü önce Atina'nın varoşlarını daha sonra Atina kalesini ve Akropolis'i ele geçirmeyi başardı. Bu haberin İstanbul'a geldiği gün Rus elçisi, Bâb-ı âlî'yi ziyarete gelmişti. Bu güzel tesadüften sonra Osmanlı devlet adamları rehavete kapılmadan Mora'daki Osmanlı ordusunun ihtiyaçlarının

⁸⁸² Meral Bayrak **agt.**, s. 157

⁸⁸³ Ahmet Lütfi paşa **age.**, s. 46

giderilmesi için çalışmalara başladı. Askerlerin ulufeleri ödendi ve zahire ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için planlamalar yapıldı.⁸⁸⁴

Atina'nın Osmanlı Devleti'nin eline geçmesinden sonra Mora Yarımadası'ndaki Yunan isyanı hemen hemen bitmiş gibi gözüküyordu. Osmanlı ordusu Mısır birliklerinin yardımıyla ayaklanmanın hakkından gelmişti. Yunanlılar çok çaresizdiler. Ancak onların bu çaresizliği İngiliz, Rus ve Fransız donanmalarının ortaklaşa olarak Navarin'deki Türk donanmasına yaptıkları fiilî müdahaleden sonra ortadan kalkacak ve Avrupalıların yardımlarıyla isyan tekrar güçlenecekti. Bu fiili mücadelenin mimarı da İngiltere olacaktı.

2- Yunanlı isyancıların İngiliz Generaller Richard Church ve Cochrane ile Anlaşmaları ve İngiliz Subayların Yunan isyanındaki Askeri Faaliyetleri.

1821'de başlayan Yunan isyanı ne Filiki Eteryia üyeleri ne de isyanı Boğdan'da başlatan Aleksandr İpsilantis tarafından tam olarak planlanmamıştı. Bu yüzden Yunanlıların isyanı, yerel liderler ve çete reisleri tarafından hırsızlık ve ganimet amacıyla yapmış oldukları saldırılar ile gelişmişti. Ancak 1824 yılından sonra Osmanlı ordusunun başarıları ve İbrahim Paşa'nın Mora'ya ayak basmasıyla kazandığı zaferler Yunanlılara, çeteler ile isyanı sonuçlandıramayacaklarını öğretti. Bu yüzden Yunanlı isyancılar 1824 yılından itibaren düzenli birlik kurma çalışmalarına başladılar. Yunanlıların en büyük yardımcısı bu girişimde de yine İngiliz Yunan severler olacaktı. Londra Yunan komitesinin özellikle asker üyeleri düzenli ordu kurma fikrini heyecanla destekliyorlardı.⁸⁸⁵ Ancak düzenli ordu kurma fikri gerçekleştirilmek için çalışmalara başlandığında Yunanistan'daki yerel liderlerin sıkı bir muhalefeti ile karşılaştı. Yerel liderler kurulacak olan düzenli ordu ile otoritelerinin sarsılacağını düşündüler ve buna izin vermek istemediler. Bu muhalefete rağmen Yunanistan'da ilk düzenli birlikler 1824 yılında Rhodios komutasında kuruldu. Ancak bu Yunanlı komutanın birliği çelimsiz genç ve yaşlılardan oluşan bir birlikti ve sayısı 400 kişiyi geçmiyordu. Yunanlılar bundan sonra General Richard Church ve Napier adlı iki önemli İngiliz subayına düzenli bir

⁸⁸⁴Fahrettin-Seyfi, **age.**, s. 26 ; Ahmet Lütfi paşa **age.**, s. 42-46

⁸⁸⁵ C.M., Woodhouse, **The Philhellenes**, s.128

ordu kurmak için Yunan ordusunda çalışma teklifinde bulundular. Aynı yıl Lord Byron da Misolonghi'ye gelmiş ve askeri konularda bazı iddialar ortaya atmıştı. Lord Byron 40.000 paund bulabilirse Yunan askerlerini İngiliz silahları ile donatabileceğini ve iki ay içerisinde İstanbul'a ulaşabileceğini iddia ediyordu. Ancak bu Yunanistan'ı bilenler ve şartları iyi etüt edenler için komik bir fikirden başka bir şey değildi.⁸⁸⁶

Yunanlılar düzenli birlikleri kurmak için ilk ciddi tekliflerini Tepedelenli Ali Paşa isyanından dolayı yakından tanıdıkları Napier'e⁸⁸⁷ yaptılar. Temmuz 1825 yılında Yunanlı lider Mavrokordatos, Napier'e Yunan ordusu adına savaşması için çok iyi bir teklifte bulundu. Napier eğer Yunanlıların teklifini kabul ederse, kendisi 12.000 paund, yardımcıları da 2.000 paund alacaktı. Mavrokordotos, Napier'in askerlerine 6 ay içinde 150.000 paund ödemeyi, birlikleri için de 10.000 tüfek ve yeterince cephane sağlamayı tahhüt etti. Napier, 500 kişiden oluşan bir İngiliz birliği kuracak ve bu birlikteki askerler ile Yunan ordusunu organize edecekti. Ancak Napier bu teklifleri kabul etmedi. Napier'in teklifi reddetmesinden sonra ikinci teklif Yunanlıların çok yakından tanıdıkları bir isim olan General Richard Church'a⁸⁸⁸ yapıldı.

Yunanlılar, Church'a eğer Yunan ordusuna hizmet etmeye karar verirse 4.000 paund vermeyi önerdiler. Londra Yunan Komitesi de Church'a 8.000 paund daha vermek için yardım aradıklarını; ancak kendilerinin hemen bir ödeme yapamayacaklarını ifade etti. Church'un isyancıların yapmış olduğu bu teklifi

⁸⁸⁶ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.113

⁸⁸⁷ Napier daha önce Tepedelenli Ali Paşa'nın hizmetinde bulunmuş bir İngiliz subayı idi. Bölgede çalışmasından dolayı Yunanlılar ve Yunanistan hakkında geniş bir bilgiye sahipti. Ali Paşa'nın isyanı sırasında İngiliz hükümetinin Ali Paşa'ya yardımını sağlamak için çalışmalar yapmış; ancak bu çalışmalarında başarılı olamamıştı. (Geniş bilgi için Tezimizin Tepedelenli Ali Paşa'nın isyanı ve Etkileri" bölümüne bakınız.

⁸⁸⁸ Richard Church, ilk olarak 1809 yılında İyonya Adalarına İngiltere hizmetinde binbaşı rütbesiyle gelmişti. Church buraya geldiğinde çok sayıda Mora'dan ve Batı Yunanistan'dan sürgün edilmiş kleft ile karşılaştı. Bu kleftler para karşılığında hizmet edebilecekleri bir ordu arayışındaydı. Church, Napolyon Savaşlarında bu kleftleri ordusunda topladı ve Fransa'ya karşı onlara kumandanlık yaptı. Church, kleftlerden Yunan kültürünü öğrenme fırsatını yakaladı ve Yunanlıları yakından tanıdı. Ayrıca bu yıllarda Yunan isyanında çok önemli bir lider olacak olan Kolokotrones ile de dost oldu. (William St. Clair, **age.**, s.302-304)

tereddütsüzce kabul etmesiyle Yunanlı isyancılar da kara ordusuna bir kumandan bulmuş oldular. Şimdi ise sıra Yunanlıların Avrupa'daki tersanelere verdikleri savaş gemileri siparişleri ile oluşturulacak donanmalarına kumandanlık edecek bir deniz amirali bulmaya gelmişti. Yunanlı isyancılar denizlerde de karada olduğu gibi küçük filolar halinde saldırılar düzenliyorlardı. Ancak bu filolar isyana hizmetten çok Akdeniz'de korsanlıkla meşguldüler. Yunanlı isyancılar, donanmalarının isyanda daha etkili kullanılmasını istiyorlardı. Bu sebeplerle donanmalarının başına geçmesi için ilk teklifi de 1825 Ağustos'unda Yunanseverliği ile ünlü İngiltere'nin Ege Denizi filosu komutanı Kaptan Hamilton'a yaptılar. Hamilton bu teklife cevaben; İngiltere'ye hizmet etmekten vazgeçmek istemediğini belirterek, onlara o dönemde Brezilya devletine hizmet etmekte olan Thomas Cochrane⁸⁸⁹ önerdi.⁸⁹⁰

Thomas Cochrane'in yaklaşık olarak 20 yıl İngiltere'nin dışında sürgün hayatı yaşadıkdan sonra 1825 yılında İngiltere'ye dönmesi merak sebebi olmuştu. İngiliz Hükümeti Cochrane ülkeye dönünce onun hakkında 1819 yılında çıkan İngilizlerin başka ülke ordularında savaşmama kanununa (Foreign Enlistment Act.) muhalefetten bir soruşturma açtı.⁸⁹¹ İngiltere'de politik hayatta çok güçlü bir sima olan Wellington özellikle bu soruşturmanın taraftarlığını yapıyordu.⁸⁹² Ancak soruşturma sonuçlanmadan Cochrane tekrar İngiltere'yi terk edecekti.

⁸⁸⁹ Thomas Cochrane, çok genç yaşlarında İngiliz donanmasına katılarak Fransa ile savaşlarda büyük ün kazanmış bir amiraldi. Cochrane, 23 yaşında iken (1798 yılında) disiplinsiz hareketlerden dolayı İngiltere'de askeri mahkeme tarafından cezalandırıldı. 1808 yılında tekrar askeri mahkemeye çıkarılarak ordudan ihracına karar verildi. Cochrane bundan sonra politikaya atıldı ve ülkesinde parlamento üyesi oldu. Parlametoda liberal düşüncelerin büyük bir destekçisiydi. (William St. Clair, **age.**, s.304) 1814 yılında Parlamento üyesi iken dolandırıcılık ile suçlandı ve çok ağır bir şekilde cezalandırıldı. Cochrane İngiltere'de bir yıl hapiste kaldı ve bir saat boyunduruk ile halka sergilendi. Parlametodan sürüldü ve şövalyelik nişanı kendisinden alındı. (C.M., Woodhouse, **The Philhellenes**, s.84) Cochrane İngiltere'den sürüldükten sonra başka ülkelerin hizmetinde savaştı. İlk görev yaptığı yer 1818 yılında Şili'idi. 1820 yılında Şili donanmasından ayrılarak Peru adına görev yapmaya başladı. Peru'dan sonra hizmet ettiği diğer bir Güney Amerikalı ülke ise Brezilya idi. Cochrane bu görevlerde kazandığı başarılarla şöhretini daha da arttırdı. (William St. Clair, **age.**, s.304)

⁸⁹⁰ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s. 113-118

⁸⁹¹ “İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den, İngiltere'nin İstanbul elçisi Strangford Canning'e Ağustos 1826'da gönderilen yazı”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G., C.3**, s. 357

⁸⁹² C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.68

Cochrane İngiltere'ye döndükten sonra Londra Yunan Komitesinin ileri gelenleri ile görüşmeler yaptı. Komitedeki bazı dostları kendisinin Yunan ordusunda hizmet etmesi gerektiğini düşündüklerini belirterek, Cochroane'i ikna etme çabasındaydılar. Bu sürecin sonunda 16 Ağustos 1825 tarihinde Yunanlı temsilciler Lord Cochrane ile bir anlaşmaya vardılar. Antlaşmaya göre Yunanlılar Cochrane'e peşin olarak 37.000 paund verecekler, Yunanistan bağımsızlığına kavuştuktan sonra ise 20.000 paund daha ödeme yapacaklardı. Toplamda Cochrane 57.000 paund alacaktı. Buna ek olarak Yunanlılar Cochroane'nin emrine yapımı süren bir buharlı gemiyi hemen verecekler, iki ay içerisinde (en geç 3,5 ay) hazır edilecek 5 buharlı geminin daha Cochrane'nin filosuna dâhil olmasını sağlayacaklardı. Yunanlılar aslında Cochrane ile anlaşmadan önce güçlü bir donanma kurmak için bazı gemi siparişleri vermişlerdi. Yunanlı görevliler 26 Ağustos 1824 tarihinde Avrupa'nın farklı şirketlerinden, her iki yanında 15 top bulunan 8 adet savaş gemisini satın alarak, bu gemilerin Yunanlı isyancıların eline geçmesini 1825 Mart ayında sağladılar. Yunanlı delegeler Amerika'dan da savaş firkateyni almak istedilerse de bu dönemde Amerika'daki gemi tersaneleri Güney Amerika devletlerinin (Meksika, Peru, Kolombiya ve Amerika) siparişlerinden dolayı çok yoğundu. Yunanlılar hazır gemi bulunmaması üzerine gemileri sipariş ettiler; ancak yaşanan birçok olumsuzluğun sonucunda iki geminin ilki için 221. 487 dolar, diğeri için 155.000 paund ödemek zorunda kaldılar.⁸⁹³ Cochrane'e söz verilen gemilerden Enterprize Aralık 1826'da bitmesine rağmen, 1827 Nisan'ında Thames'den ayrıldığı halde de yolda arıza yaptığı için ancak Eylül 1827'de Yunanistan'a varabildi. İrresistible adlı geminin Yunanistan'a varması ise Eylül 1828'i buldu. Diğer gemilerden Mercury'nin yapımı için fazladan 2.000 paund verildi ve bu gemi 1828 yılının sonunda Yunanistan'a ulaştı. Alert ve Laster⁸⁹⁴ adlı gemiler ise tamamlanamadılar ve Thames nehrinde çürümeye bırakıldılar.⁸⁹⁵

⁸⁹³ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.118-119

⁸⁹⁴ Osmanlı arşivlerinde tamamlanamayan İngiliz gemileri ile ilgili çok ilginç iddiaları barındıran bir belge bulunmaktadır. Bu belgeye göre; Rumlara yardım amacıyla İngiliz Amirali Cochrane adına Londra'da 3 adet buharlı gemi sipariş edilmişti. Fakat gemiler hatalı ve sakat inşa edildiğinden hiçbir zaman kullanılmadılar. Bunun üzerine gemileri inşa eden mimar Londra Yunan Komitesi Vekili Orlando Volodyoti tarafından sorguya çekilmiş, Mimarın eskiden Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın

İngiltere’de hükümet, Londra Yunan Komitesinin yaptırmak için çabaladığı bu savaş gemilerinin inşasına izin verdiği halde George Canning, bu girişimlerden haberi yokmuş gibi davranarak, bu gemilerin yapımı ile ilgili bazı haberler alındığını eğer sorumlular bulunursa sert bir şekilde cezalandırılacaklarını içeren açıklamalar yapıyordu. Doğal olarak George Canning’in ifadeleri bir göz boyamadan ibaretti.⁸⁹⁶ Yoksa bu kadar çalışmanın ve yardımın hükümetten gizli yapılmasının mümkünü olamazdı.

Yunanlıların anlaştığı iki İngiliz subay Church ve Cochrane, Yunanlı isyancıların kara ve deniz kuvvetlerinin başına geçmek için Yunanistan’a hareket ettiler. Richard Church Yunanistan’dan ayrıldıktan 6 yıl sonra 1 Mart 1827’de Yunanistan’a tekrar geldi. Ertesi sabah Kolokotrones’in Kastri kampında Church’un adına büyük bir ziyafet verildi. Church Yunanistan’a vardığında Yunanlıların iç mücadelelerinde tarafsız kalmaya ve mümkünse tarafları barıştırmaya karar vermişti. Amiral Cochrane ise emri altındaki gemilerle beraber ilk defa İnebahtı Körfezi taraflarında görüldü.⁸⁹⁷ Cochrane bir müddet adalar arasında dolaştıktan sonra 17 Mart 1827 tarihinde Çamlıca’da (Hydra) karaya çıktı. Amiral Cochrane daha sonra 3 Buharlı gemi ve güvertesine 64 adet top yüklenebilen 3 büyük gemi ile birlikte Atina önündeki EGINE Adası’na (2/3.04.1827 tarihinde) demir attığı haberleri Bâb-ı âlî’ye ulaştı.⁸⁹⁸ Cochrane iki gün sonra 19 Mart Poros’a giderek Yunanlı kaptan Miaules ile görüştü.⁸⁹⁹

hizmetinde çalıştığından dolayı kasıtlı olarak gemileri yanlış ve hatalı inşa ettiği tespit edilmişti (BOA, **HH**. Nr. 45575)

⁸⁹⁵ William St. Clair, **age.**, s. 310

⁸⁹⁶“İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning’den, İngiltere’nin İstanbul elçisi Strangford Canning’e Ağustos 1826’da gönderilen yazı”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G., C.3**, s. 357

⁸⁹⁷ Rumeli Valisi Reşid Paşa tarafından 21 Ra 1242 (23.10.1826) tarihinde Bâb-ı âlî’ye gönderilen tahrirât, BOA, **HH**. Nr. 40732-D

⁸⁹⁸ Rumeli Valisi Reşid Paşa’dan 1242 (1827) tarihinde Bâb-ı âlî’ye gönderilen kaime, BOA, **HH**. Nr. 40693

⁸⁹⁹ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.144

Cochrane 10 Nisan 1827'de Yunan meclisinin önünde yemin edip, resmen görevine başladı. Bu tarihten sonra Cochrane Yunan Deniz Kuvvetleri Komutanı, Church de Kara Kuvvetleri Komutanı'ydı. Dolayısıyla Yunan isyanındaki askerî gücü artık iki İngiliz subay yönetecekti.⁹⁰⁰ İngiliz subaylarının ilk planları Korent Körfezi'ni ele geçirmek oldu. Zira Körfez, Arta, Arnavutluk ve Mora'nın arasında çok stratejik bir nokta olup, bölgedeki kaleler denizden ve karadan bütün iletişimi birbirine bağlıyordu. Ancak Türklerin eline geçen Korent Körfezi'ne hâkim olmak bazı girişimlerde bulunulmalıydı.⁹⁰¹ Bununla birlikte İngiliz komutanlar yaptıkları planlara rağmen, hedef değiştirerek Atina'nın kurtarılmasına öncelik vermeye karar verdiler.

General Church 1826 Haziran'ında Reşit Paşa tarafından kurtarılan Atina Kalesi'ni tekrar işgal etmek için harekâta başladı. Helenistler Batı'nın Atina harabelerinden doğduğuna inandıklarından şehrin Avrupalılar için önemi çok büyüktü. Atina'nın hedef alınmasının bir diğer sebebi de 1825 yılının Aralık ayından bu yana, Fransız General Charles Fabvier komutasındaki binlerce Yunanlı isyancının Akropolis'te kuşatılmış olmasıydı. Yunanlı komutan Karaiskasta yaklaşık olarak 10.000 Yunanlı ile Atina'nın dışındaydı. Şimdi Atina'ya saldırmak için Cochrane, Church ve Karaiskakis hazır bekliyorlardı.⁹⁰² Bu üç kumandan kendi aralarında Atina'ya saldırı planını görüşmek üzere kentin yakınlarındaki bir kampta bir araya geldiler. Bu toplantıda Karaiskakis ilk olarak Osmanlı ordusuna erzak sağlanan Attika Ovası'na saldırmayı, böylece Osmanlı ordusunun açlık tehlikesi ile karşı karşıya kalmasını teklif etti. Cochrane ise direkt olarak Atina'ya saldırıp, Atina yakınlarındaki Ayios Spidrion Manastırının ele geçirerek bölgedeki Türklerin kuşatılmasını önerdi. Toplantı sonucunda Church'un fikri kabul edildi.⁹⁰³

Bu sırada İngiliz Amiral Cochrane Atina'yı kuşatmadan kurtarmak ve Yunanlıları gayrete getirmek için yayımladığı bildiriye şu cümlelere yer verdi: “ *Ey*

⁹⁰⁰ Fevzi Kurtoğlu, **age.**, C.I, s. 75

⁹⁰¹ David Urquhart, **The Spirit of the East**, Henry Colburn Publish, London 1838, Cilt 1, s.21-22

⁹⁰² Elizabeth, Roberts, **age.**, s. 35

⁹⁰³ W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s. 215

Rumlar en kaza-yı düşmanınız olan şikakı yendiniz. Bundan sonra işiniz kolaydır. Delikanlı uşaklar her taraftan silaha yapıştılar. Atina Kalesi'nin kurtulacağına bir şüphem yoktur. Muhasara eden düşman o da her tarafta muhasara olmuştur. Lâkin Atina'yı kurtardıktan sonra dedelerinizin toprağında bir karış yer Müslümanların elinde var iken silahlarınızı kılıflara komamalısınız. Gemiler kara askeriyle yarışma edüb milletin donanmasına binüb eğer Osmanlı Devleti sizin serbestinizi kabul etmez ise Çanakkalesini muhasara edüb düşmanla kendi toprağında muharebe ederiz. Ol vakit Osmanlı Padişahı kendi sevdiği adamları yok olacaktır. Ol vakit Müslüman devleti kendi kendini yıkacaktır. Ol vakit Haçın sancağı Ayasofya Kilisesinde dikilecektir. Ol vakit Rum milleti nizama girüp her hususda parlayacaktır. Bu böyle ile sanmayın ki vatanınızı selamete çıkacak. Eğer cümleniz silaha yapışub döğüşmeye hazır olmaz iseniz bu lakırdılar millet içine dağıldıkda herkes serbestiyetin parlak ümidini gösterenin önüne giderler idi. Mora tekrar dirildi...”

Cochrane Atina'nın kuşatmadan kurtarılması için Yunanlıları teşvik etmekten hiç vazgeçmeyerek, Atina Kalesi'nin kapısına İstavroz bayrağını dikene büyük bahşiş de vaadetmişti.⁹⁰⁴

General Richard Church ve Lord Cochrane 20 Nisan'da Faler Limanı'na geldiler. Atina'yı muhasara altına alan Reşit Paşa emri altında bulunan yaklaşık 5.000 ile 6.000 arasında askerle bir yandan Akropol'deki Fransız Albay Fabvier'in komutasındaki Yunanlıları muhasara ediyor, bir yandan da 11.000 kişilik yardım kuvvetlerine karşı koymaya çalışıyordu. İngiliz subaylar Amiral Cochrane ile Sir Richard Church 20 Nisan'da beraberlerinde getirdikleri Çamlıcalı ve Giritli asilerden mürekkep 1200 kişilik seçme kuvveti karaya çıkardılar. Bu kuvvetler 25 Nisan'da hücumu geçerek dokuz küçük mevziyi işgal edip Aya İspiridon Manastırı'nı kuşatma altına aldılar. Ayrıca Manastır, günlerce Kaptan Hastings'in⁹⁰⁵ yönetiminde bulunan Karteria adlı savaş gemisinin ve 26 Nisan'da bölgeye gelerek kuşatmaya katılan altı Yunan gemisinin top atışlarına hedef oldu. Harabe haline gelen Manastır'ın düşmesi

⁹⁰⁴ Meral Bayrak, **agt.**, s. 160

⁹⁰⁵ Hastings 14 Şubat 1794 tarihinde doğmuştu. Babası İngiliz ordusu için büyük hizmetlerde bulunmuş ünlü komutan General Sir Charles Hastings idi. Ailesinin İngiltere'de iyi bir şöhreti ve zenginliği vardı. Hastings küçük yaşlarda İngiliz donanmasına girmiş ve Napolyon Savaşlarında ülkesi adına bir çok muharebeye katılmıştı, (Elizabeth, Roberts, **age.**, s. 61)

için gereken son bir saldırıya niyetlenen İngiliz Amiral Cochrane, Giritlilere “topun başlattığı işi kılıç ve süngü ile kimler tamamlayacaktır”, diye sordu. Ancak kimsenin bu işe gönüllü olması söz konusu değildi. Yunanlıların kendilerini tehlikeye atmak istemeyişleri üzerine hücumdan vazgeçildi. Tüm bombalamalara rağmen, Manastır’da sağ kalan Türkler hala sabırla savunmaya devam etmekteydi. Fakat açlığın ve susuzluğun dayanılmaz hale gelmesiyle durumları çok ağırlaşan Türk askerleri, Yunanlılara silahlarıyla birlikte çekilmek şartı dâhilinde bir anlaşma teklif ettiler. Amiral Cochrane ile Sir Richard Church tarafından kabul edilen antlaşma gereği hayatta kalan 250 Türk, Yunan askerlerinin arasından geçerek çekilecekti. Bu sırada Yunan piyade kuvvetlerinden birkaç kişinin Türk askerlerinin arkasından gelerek bir Türk’ün elindeki tüfeği almak istemesi üzerine tüfeğin patlaması, kimse yaralanmadığı halde Yunanlıların, Türklerin üzerine saldırmaları için bahane oldu. Kaçıp canını kurtaran birkaç kişi dışındaki tüm Türkleri katletmekle kalmayan Yunanlılar, Türklerin naaşları üzerine üşüşerek ölü soygunculuğuna da giriştiler. Albay Gordon⁹⁰⁶ Tropolice’de de gördüğü manzaraların tekrarına şahit olunca Yunanlıların insanlığın kıyısına dahi yanaşamamalarına daha fazla dayanamayıp, vazifesinden istifa ederek İngiltere’ye döndü.⁹⁰⁷

Atina saldırılarında etkili olan üçüncü İngiliz komutan da ülkesinde iyi bir Yunansever olarak tanınan Frank Habney Hastings idi. Kaptan Hastings Yunan isyanının başlaması ile birlikte isyana destek vermek için ilk gelen İngilizlerden biriydi. 1822 yılında Yunan donanmasına hizmet etmeye başladığında Yunan donanmasındaki denizcilerin kesinlikle bir disiplinden uzak olduğunu görmüş; öncelikle disiplinin sağlanması gerektiği düşünmüş dolayısıyla çalışmalarını bu yönde yoğunlaştırmıştı.⁹⁰⁸ Hastings, bir yandan Yunanlı korsanlara disiplin kazandırmaya uğraşırken bir yandan da Yunan donanmasının eksikliklerinin de

⁹⁰⁶ Yunanlılara Atina saldırısında destek veren Avrupalı subaylar arasında Fransız subaylarından Yarbay Fabvier, Albay Purbaki; İngiliz subaylarından Albay Gordon da bulunmaktaydı. Albay Gordon 5 Şubat 1827 ‘de Atina’nın eski haberlerine yakın olan Munychia tepesine geldi. Onun niyeti Osmanlı kampına doğru hareket ederek Osmanlı birliklerini şaşırtmaktı. Fakat bu girişimlerinde başarılı olamadı. Fransız Purbaki ise emrindeki 800 Amerikalı ile Türk güçlerine saldırmış; ancak başarılı olamamıştı. Elbette ki bu komutanların ne görevleri ne de etkileri Chuch ve Cochrane kadar büyük değildi. (Fevzi Kurtoğlu, *age.*, s. 74-75; W.Wilson Phillips, M.A, *age.*, s. 213-214)

⁹⁰⁷ Fevzi Kurtoğlu, *age.*, C.I, s. 76-77; W.Wilson Phillips, M.A, *age.*, 217-220

⁹⁰⁸ Elizabeth Roberts, *age.*, s. 61

tamamlanması için girişimlerde bulunarak, yakın arkadaşı Lord Byron vasıtasıyla Londra Yunan Komitesi'nden bir gemi talep etti. Lord Byron, 15 Aralık 1823 tarihinde Londra Yunan Komitesine yazdığı mektubunda Yunanlılar için bir buharlı geminin yapılması gerektiğini, Yunan isyanında çok büyük yararlılıklar göstereceğini ifade etti. Londra Yunan Komitesi bu talebe olumlu bakınca Kaptan Hastings, 1824 yılında Londra'ya dönüp bu geminin inşası için gerekli girişimleri yapmaya başladı. Hastings önerdiği buharlı gemi sadece büyük Osmanlı savaş gemilerini mahvetmek üzere değil, aynı zamanda karadaki hedefleri de vurabilecek şekilde tasarlanacaktı. Hastings buharlı geminin hızlı hareket edebilmesi ve ağır toplarla donatılması için çeşitli planlar yaptığı gibi inşaatında bazı tavsiyelerde de bulundu. Hastings bu tasarımıyla XIX. yüzyıl gemi inşasına böylece bir yenilik de getiriyordu. Kaptan Hastings'in Londra Yunan Komitesi'nden aldığı 10.000 paund ile 1825 yılında başladığı "Preseverance" (Sabır) adlı geminin yapımı 1826 Mayıs'ında bitirildi. Kaptan Hastings bu gemiyi alarak yola çıktı. Gemi Yunan donanmasına katıldığında ismi değiştirilip "Karteria" olarak anılmaya başlandı. Karteria ilk olarak 1827 Şubat ayında Türkler ile mücadeleye girdi ve Piracus'ta büyük başarılar kazandı.⁹⁰⁹ Bundan sonra Hastings gemisi ile Golos Körfezi'ne gelerek Reşit Paşa'ya Teselya'dan erzak getiren gemilere saldırıp (20 Nisan 1827) beş nakliye gemisini zapt ve dört gemiyi tahrip etti.⁹¹⁰ Eylül 1827'de Salona Körfezi'nde Türk gemilerine ağır kayıplar verdiren Hastings, Aralık 1827'de Cochrane'un 1827 Eylül'ünde ağır bir yenilgi aldığı Misolonghi'nin küçük körfezlerinde gemisiyle Türklerle savaşa tutuşarak Türk gemilerine karşı başarı ile mücadele etti. Ancak 1827 yılından sonra Hastings ile Cochrane arasında uyumsuzluklar ortaya çıktı. Üç İngiliz komutan Hastings, Cochrane ve Church arasında Balyabadre (Patras) ablukaya alınması konusunda yaptıkları müzakerede tartışma çıktı. Bunun üzerine Hastings 20 Şubat 1828'de, 1827 yılından beri gayri-resmî Yunan devletinin başkanı olan Kapodistriyas'a istifasını gönderdi. Fakat Kapodistriyas Yunanistan'a hizmet etmeyi sürdürmesini istediği Hasting ile Poros'ta görüşmeyi tercih etti. Hastings, Mayıs 1828'de Anatolika'yı işgal etmek üzere Batı Yunanistan'a doğru General Church ile

⁹⁰⁹ Age., s. 72

⁹¹⁰ Fevzi Kurtoğlu, age., s. 77

birlikte yola çıktı. Ancak 25 Mayıs 1828'de sol bileğinden aldığı yarayı önemsemeyerek gerekli tedaviyi uygulamayınca yara tetanoza çevirdi. Hastings Zante'ye ulaştığında yapılacak bir şey kalmadığı için 1 Temmuz 1828 tarihinde öldü. Böylece Lord Byron'dan sonra diğer ünlü bir İngiliz aristokrat Yunanistan hayali için hayatını kaybediyordu.⁹¹¹

Amiral Cochrane ile General Church ise Aya İspiridon Manastırı'nı ele geçirdikten sonra, Faler kumsalına 4 top ve 3.000 kişilik bir kuvvetle (6 Mayıs 1827) birlikte çıkararak Akropol'e doğru ilerlemeye başladılar. Tzavellos'un başkanlık ettiği 7000 kişiden oluşan Yunan çeteleri de Church'a bu harekâta yardım ediyordu. Fakat Church'ün kara birlikleri ve Cochrane'in donanması Osmanlı ordusu karşısında 6 Mayıs 1827'de büyük bir bozguna uğradı. Church bir ay kadar Akropolis kuşatmasını sürdürdü;⁹¹² ancak yapılan çarpışmalarda İngiliz subayların emrinde olan Yunan ordusu 1.500'den fazla kayıp verdi ve Osmanlı ordusu 8 kıta top, büyük miktarda mühimmat ve zahîre ele geçirdi. Yenilen Yunanlılar ise denize doğru kaçarak buldukları sandallarla uzaklaşmaya çalıştılar.⁹¹³

General Church Atina yenilgisinden sonra Albay Fabvier'e gönderdiği bir mektupta *"Atina muhafızlarını kurtarmak için bütün gayretlerimi sarf ettim, fakat muvaffak olamadım; şimdi artık vatanları için fedakârâne bir suretle vazifelerini yapan bu zavallılar için teşebbüslerde bulunmak için size güveniyorum..."* dedikten sonra, *"Komutanız altına verilmiş olan kaleyi savunmak için gösterdiğiniz cesaret ve azim, hakkınızdaki güvenimi sonsuz bir hale getirdi. Bunun delilini de artık yapılacak işleri tamamıyla size bırakmak sureti ile en iyi bir şekilde gösterdiğime eminim"* diye sözlerini bitiriyordu. Böylece Church, Atina Kalesi'nin sorumluluğunu tamamen Albay Fabvier'e bırakmıştı. Albay Fabvier ise bu yetkiyi aldıktan sonra kaleyi kuşatan Reşit Paşa ile hemen bir antlaşma imzalamayı düşündü. Yapılan görüşmeler sonunda Fabvier, müsait şartlar sağlandığı takdirde Atina Akropolü'nün teslim olacağını bildirdi. Reşit Paşa da Albay Fabvier'in teklifini kabul ederek silahları ve

⁹¹¹ Elizabeth Roberts *age.*, s. 76-80

⁹¹² Douglas Dakin, *The Unification of Greece (1770-1923)*, s.56-57

⁹¹³ Ahmet Lütfi Paşa *age.*, s. 45

eşyaları ile birlikte serbestçe gitmesine müsaade etti. Ayrıca Yunanlı isyancılar Osmanlı tebaasından oldukları için kendi ücretli ordusunda hizmet etmek isteyenlerin görevlendirilebileceğini belirtti. Durum Albay Fabvier tarafından Sir Richard Church'e bildirildi. Church da Atina'daki komutanlara verilmek üzere şu mektubu yolladı: *“Akropol’de azap çeken birçok insanlar mahpus bulunmaktadır, aynı zamanda burada bütün dünya için kıymetli olan eski Yunan âbideleri vardır; bunları tahrip edilmekten kurtarmak istiyorum. Bu itibarla ilişik olarak gönderdiğim teslim şartlarını kabul etmenizi istiyorum; Fransız Fırkateyninin komutanı (Jonon) emniyetiniz için icap eden bütün tedbirleri almıştır.”* Fakat bu emre rağmen Atina'daki komutanlar teslim razı olmadılar. General Church 27/28 Mayıs gecesi Faler Körfezi’ndeki bütün kuvvetleri gemilere çektikten sonra Atina'daki komutanlar ile Reşit Paşa arasında yapılan ve üç gün süren müzakerelerin sonunda Yunanlı asiler teslim olmaya karar verdi. Antlaşma gereği Yunanlılar gemilerle Salamin Adası’na taşındılar.⁹¹⁴ Bu arada Londra Antlaşması’nın imzalandığı haberi Yunanistan’a ulaştı. Church ve Cochrane’in yardımları ile Yunan hükümeti 2 Eylül 1827’de bir görüşme yaparak, Sakız, Teselya ve bugünkü Batı Yunanistan olmak üzere üç bölgeye askerî harekât kararı aldı.⁹¹⁵ Bu planın ardından Cochrane Preveze Körfezi’ne giderek körfezin kuzeyinde Arnavutluk kıyılarında dolaştı. Ancak bu haber Londra Antlaşması’nı imzalayan İngiltere’de tedirginliğe sebep oldu.⁹¹⁶

Cochrane ise Atina yenilgisinden sonra şansını denizde denemeye karar verdi. Mayıs ayı ortalarında Tunuslu İbrahim Kaptan ile Giritli İbrahim Kaptan kiraladıkları iki geminin içerisinde un, zahîre ve cephaneye yükleyip Misolinghi ve İnebahtı taraflarına götürmekte idiler. Cochrane, Misolinghi önlerinde rastladığı Tunuslu İbrahim Kaptanın gemisine el koyarak içerisinde bulunan mürettebatı

⁹¹⁴ Fevzi Kurtoğlu, *age.,C. I*, s.77-79

⁹¹⁵ Douglas Dakin, *The Unification of Greece (1770-1923)*, s.56-57

⁹¹⁶ Albay Cochrane’in donanması ile bulunduğu bölgeler Avrupalı Devletlerin belirlemek istedikleri Yunan sınırlarının dışında idi. Bu yüzden Avrupalılar Cochrane’in bu bölgelere herhangi bir saldırı yapmasını istemiyorlardı. (“İyonya Adaları Yüksek Komiseri Frederick Adam’dan 18 Eylül 1827 tarihinde Korfu’dan İngiltere’nin Akdeniz donanması kumandanı Amiral Codrington’a gönderilen yazı”, Protokol No 10, (12 Ekim 1827), Ek A, Belge No:7, *Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia, Parliamentary Papers*, İstanbul

çıkardı ve sonra da gemiyle beraber içerisinde bulunan 43.000 Okka un ve cephaneyi alarak uzaklaştı. Cochrane bundan sonra toplayabildiği Yunan gemilerini beraberine alarak İskenderiye üzerine hareket etti. 16 Haziran 1827 tarihinde 23 yelkenli brik ile kendisinin bulunduğu Hellas firkateyni ile İskenderiye önündeydi. Limanın önünde karakol görevi yapan küçük bir Türk gemisi Yunan filosunu görür görmez geriye çekilmeye çalıştı; fakat rüzgâr buna izin vermedi. Yunan filosu bu küçük gemiye saldırı düzenleyip ateş gemileriyle tutuşturarak imha etti ve mürettebat filikalara binerek kurtuldu. Havanın kararmasından istifadeyle Yunan filosu limana bir fersah uzaklıkta, Cochrane'ın bulunduğu firkateyn ise iki top menzili uzaklıkta demir attı. Amiral Cochrane, İskenderiye önüne geldiğinde Mehmet Ali Paşa da şehir civarında bulunmaktaydı. Mehmet Ali Paşa akşamüzeri şehre gelince Mısır filosa denize çıkması emrini verdi. Sabah olunca kendisi de yeni gelen Fransız subaylar⁹¹⁷ ile bir brike bindi. (17 Haziran) Mısır filosu 13 harp gemisi ile limandan dışarı çıkarak Cochrane'ın filosunu takibe koyuldu. Fakat Cochrane rüzgârın da yardımıyla emri altındaki gemiler ile birlikte izini kaybettirmeyi başardı. Cochrane'in filosu akşamüzeri İskenderiye Limanı önünde bir kez daha görüldü ise de tekrar gözden kayboldu. Mısır Donanması 18 Haziran 1827 tarihinde tekrar Amiral Cochrane'ın filosunu takibe koyuldu. Mehmet Ali Paşa'nın emri altında 6 Firkateyn ve 8 Korvet bulunmaktaydı. Amiral Cochrane'ın emri altında ise 1 Firkateyn, 2 Buharlı gemi, 4 Ateş gemisi, 8 büyük Brik gemisi bulunuyordu. İki filo arasında birkaç saat süren çatışmadan sonra Cochrane'ın ordusu yenildi, Amiral Cochrane de kaçmak suretiyle canını zor kurtardı. Mısır donanması, Amiral Cochrane'i Rodos'a kadar takip etti ve sonra 25 Haziran'da İskenderiye'ye geri döndü. Amiral Cochrane ise 5 Temmuz günü Çamlıca Adası'na gitti.⁹¹⁸

⁹¹⁷ Bu yıllarda Mehmet Ali paşa'nın ordusunda çok sayıda Fransız asker görev yapmaktaydı. Bu yüzden Fransa devleti Avrupalı Yunan severler tarafından ikiyüzlülükle suçlanıyordu. ("İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere'nin Viyana elçisi Henry Wellesley'e 27 Eylül 1825 tarihinde gönderilen yazı", **Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G.**, s. 500-501)

⁹¹⁸ Fevzi Kurtoğlu, **age.**,C. I, s.79-81

Cochrane'in başarısız Mısır seferlerinden sonra Yunan kara ordusunun komutanı Church, Dragomestri merkez olmak üzere Arta Körfezi'ni ele geçirmek için harekete geçti. Amacı Misolonghi'ye kadar olan bölgedeki Türk kalelerini ele geçirmektir. Bu bölgede Türklerin elinde 25 kale bulunuyordu. Kapodistrias da Church'a bu harekâtında yardım etmeye söz verdi. Ancak Kapodistrias Ağustos'ta fikrini değiştirdi. Çünkü Fransız kuvvetleri Navarin Deniz Savaşı'ndan sonra Mora'ya asker çıkarmaya karar vermişlerdi. Rumeli'yi Mora gibi Türklerden arındırmak niyetindeki General Maison komutasında 8000 kişilik bir Fransız birliği Mora'ya çıktı. Maison'un gelmesiyle cesaretlenen Kapodistrias, artık Church'a ihtiyacı kalmadığını düşünüyordu. Church ise hala bugünkü Batı ve Doğu Yunanistan'da Türklerin kontrolünde olan bölgeleri ele geçirmeyi istiyordu. Wellington da İngiltere'de başbakan olunca Mora ve Cyclades adalarından ibaret, küçük bir Yunanistan kurmaya karar vermişti. Zira yeni İngiliz hükümeti kurulacak Yunanistan'ın sınırlarını genişletmesini istemiyordu. Church bu gelişmelere rağmen, kendi planı doğrultusunda 1828 yılının Mart ayında Vonitsa'yı, Nisan ayında Karvassara'yı ele geçirdi. Church Arnavut liderleriyle anlaşarak Misolonghi'yi ele geçirme planları yaptı. Fakat Arnavutların Kapodistrias'ın emri ve baskıları üzerine Misolonghi'yi kuşatmaktan vazgeçmesinin ardından, Church 6 Nisan 1829 tarihinde Yunan orduları komutanlığından istifa etti.⁹¹⁹

İngiliz komutanlar Yunanistan'a geldiklerinde büyük hayallere ve umutlara sahiptiler.⁹²⁰ Yunanlıları disipline edecekler ve kuracakları düzenli ordularla Yunanistan'a bağımsızlığını hediye edeceklerdi. Böylece hem alacakları ücretlerle ceplerini dolduracaklar hem de tarihe isimlerini altın harflerle yazdıracaklardı. Yunanlıların İngiliz subaylarını tercih etmeleri de önemliydi. Londra Yunan Komitesi Yunanlılara Avrupa'dan en büyük yardımı sağlayan komiteydi ve bu komitenin tüm çalışmalarına İngiliz hükümetleri tarafından göz yumuluyordu. İngiltere her fırsat bulduğunda tarafsız olduğunu ilan etmekteydi. Ancak bu tamamen bir göz boyamaydı. İngiliz subayları Yunanistan'da savaşmaktaydı ve buna İngiliz

⁹¹⁹ Douglas Dakin, **The Unification of Greece (1770-1923)**, s. 59-60

⁹²⁰ W.Wilson Phillips, M.A, **age.**, s. 220

hükümetleri bir müdahale bulunmuyordu.⁹²¹ Londra'da Thames nehrinde Yunan donanması inşa edilmekteydi ve İngilizler bundan habersizmiş gibi davranıyordu. Bunlar tarafsız bir ülkenin politikası olamazdı. İngiltere George Canning ile birlikte isyandaki politikasını değiştirmiş, tarafsızlığı bırakarak Yunan tarafını tutmaya başlamıştı. Böylece kurulması muhtemel bir Yunanistan'da Rusya'nın etkinliğini azaltacak ve kendisi söz sahibi olacaktı.

D- Yunanlıların İsyanı Sürecinde Avrupalı Devletlerin Siyasi Müdahaleleri ve İngiltere'nin Tutumu

1- 1824 Rusların St. Petersburg Teklifi

Yunanlıların Ocak 1822'de bağımsızlıklarını ilan ederek, anayasal bir hükümet kurmak istediklerini açıklamaları Rusya'nın hiç hoşuna gitmemişti. Çünkü Rusya için bağımsız bir Yunan devleti yerine etki altına alınabilecek özerk bir Yunanistan Rus menfaatlerine daha uygundu. Üstelik Yunanlıların bağımsızlıklarını ilan etmelerinin ardından İngiltere'nin onlarla yakından ilgilenmeye başlaması, George Canning'in onları savaşçı olarak tanıması Rusya'yı çok rahatsız ediyordu.⁹²² Rusya bu şartlar altında hemen harekete geçerek, hem İngiltere'nin yolunu kesmek hem de Yunan isyanında başat rolü üstlenebilmek için 1824 yılında St. Petersburg'da bir konferans düzenlemeye karar verdi. Eğer Rusya düşündüğü konferansı gerçekleştirir ve planlarını Avrupa'nın diğer devletlerine kabul ettirebilirse Yunanlılara sempati beslediği günden güne beliren İngiltere'yi atlatıp, bu konuda hareket eden ilk devlet olma şansını kazanacaktı. Ayrıca Osmanlı Devleti'ndeki azınlıkların müdafîi sıfatını elde ederek Yunanistan üzerinde vesayet hakkı da koparacaktı.⁹²³ Rusya İmparatoru Alexandr, bu amaçlarla Czernowitz (Ekim 1823) toplantısından sonra Avrupa'daki bütün büyük devletleri Yunanistan meselesini konuşmak için 1824 yılının baharında St. Petersburg'a davet etti. Avrupa'da

⁹²¹ 1819 yılında İngiltere Parlamentosu Napolyon savaşlarından sonra bir kanun çıkararak (Foreign Enlistment) İngilizlerin kendi orduları dışında herhangi bir ordu adına savaşmasını yasaklamıştı. (C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.68)

⁹²² Erdal Çetintaş, **agm.**, s. 94

⁹²³ Stanley Lane Poole, **age.**, s.44

dengelerin korunmasını savunan Avusturya Başbakanı Metternich bu daveti kabul etmekle birlikte konferansı elinden geldiğince ertelemek için de çabaladı. Zira Metternich konferansın toplanmasını geciktirerek Osmanlı Devleti'ne ayaklanmayı bastırarak kadar zaman vermek istiyordu.⁹²⁴ Ayrıca Rusya'nın Mora'ya askerî bir müdahale için bahane bulmasını da istemeyen Metternich, görüşmelere katılarak İmparator Alexandr'ın asıl amacını öğrenmek niyetindeydi.⁹²⁵ George Canning ise Avrupa'da yapılan konferanslara karşıydı ve sorunların bu yolla çözülebileceğine inanmıyordu. Ancak İngiltere'nin Yunan meselesinden izole olmasına ve Rusya'nın öne geçerek güçlü bir konum almasına da izin vermeyecekti.⁹²⁶

1824 yılında İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford Osmanlı Devleti ile Yunanlılar arasında arabuluculuk için çabalarken⁹²⁷ Rusya'nın İngiliz Elçisi Prens Lieven, İngiliz Dışişleri Bakanı George Canning ile görüştü ve ona Rus Dışişleri Bakanı Kont Nesselredo'nun kendisine gönderdiği bir yazıyı gösterdi. Kont Nesselredo, bu yazıda Yunan meselesinin barışçıl bir şekilde çözülmesi için Rusya'nın ve diğer Anlaşma Devletlerinin temsilcileri ile birlikte St. Petersburg'ta bir kongre düzenlemek istediğini belirtiyordu.⁹²⁸ George Canning bu davetin haberini alır almaz Rusya'daki elçisi Bagot'u uyararak, Yunan isyanına müdahale şartları oluşmadan kesinlikle Rus yetkililerle görüşmelerde bulunmaması ve Yunan meselesine dair fikir beyan etmemesi talimatını verdi. İngiltere, konferans işini sürüncemede bırakmak istiyordu.⁹²⁹ Eğer Rus yetkililerden konferansa katılmak noktasında ısrarcı olurlarsa Bagot, kendilerine Yunan meselesi ile ilgili şartların henüz olgunlaşmadığını belirterek, Rusya'nın bir konferans düzenlemekten önce

⁹²⁴ Peter Dixon, *age.*, s. 239

⁹²⁵ **Some Official Correspondence of George Canning**, s. 35-47

⁹²⁶ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.30

⁹²⁷ "İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 14 Şubat, 24 Şubat, 12 Temmuz 1823 tarihlerinde No: 1, 2, 8 nolu gönderilen yazılar", Abstract of Proceedings in the Greek Question, Part I, **F.O. 421/2**, s.2

⁹²⁸ "Rusya Dışişleri Bakanı Kont Nesselrode'dan 2 Kasım 1823 tarihinde Rusya'nın İngiliz Elçisi Prens Lieven'e gönderilen yazı", Abstract of Proceedings in the Greek Question, Part I, **F.O. 421/2**, s.2

⁹²⁹ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere'nin Rus Elçisi Bagot'a 22 Ocak 1824 tarihinde gönderilen yazı", **George Canning and His Friends**, C.II.,s. 221

İstanbul'a bir elçi ataması gerektiğini savunacaktı. Rus elçinin İstanbul'a atanmasından sonra Rusya ile Osmanlı arasındaki ilişkilerin daha sağlıklı bir şekilde ilerleyebileceğine⁹³⁰ dikkat çekecekti.

İngiltere ile Avusturya'nın, Rusya'nın düzenlemek istediği bu konferansı geciktirme çabalarına rağmen, Rus yetkililer konferansı düzenlemek konusundaki kararlılıklarını göstererek Rus Dışişleri Bakanı Nesselrode'un ve Anlaşma Devletleri temsilcilerinin Ocak ayının ilk günlerinde St Petersburg'da buluşmalarını temin ettiler. Rusya Konferansı'nda Yunan isyanının çözülmesi için hazırladığı planı Avrupa devletlerinin temsilcilerine sundu. Rusya bu planı hazırlarken hiçbir Avrupalı devletin onayını almadığı gibi Yunan meselesinin tarafları olan Osmanlı Devleti'ne ve Yunanlı isyancılara haber verme gereği de duymamıştı.⁹³¹ Osmanlı Devleti kesinlikle Yunanistan'ın bağımsızlığına razı olmadığı gibi, Geçici Yunan yönetimi de beyanatlarında Osmanlı'ya bağlı bir devlet statüsünü kabul etmelerinin mümkün olmadığını belirtmişlerdi.⁹³² St. Petersburg'daki temsilciler ise birbirine tamamen zıt olan iki tarafı barıştırma hevesindeydi. Ancak Bagot bu çabayı gerçekleşmesi imkânsız bir hayal olarak tanımlıyordu. Rusya'nın Yunan meselesi ile ilgili olarak 9 Ocak'ta sunduğu planı ise şöyleydi:

1. Yunanistan 3 bölgeye ayrılacaktı. (Teselya Yarımadası, Batı Yunanistan yani Epir ve bölgesi, Mora) Ege Denizi'ndeki adalar hükümetten ayrı özerk bir yapıda ve diğer bölgelerden farklı özel haklara sahip olacaktı.

2. Bu bölgeler Osmanlı'nın elinde kalacak; ancak buranın yöneticisinin atanmasında tek yetkili Osmanlı Devleti olmayacaktı. Yunanlılar özerk yapıya kavuştuktan sonra Osmanlı Devleti'ne sabit yıllık bir vergi ödeyeceklerdi.

3. Bütün devlet çalışanları (memurları) bölgenin yerlilerinden seçilecekti.

⁹³⁰ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere'nin Rus Elçisi Bagot'a 1 Ocak 1824 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part I, **F.O. 421/2**, s. 2

⁹³¹ "İngiltere'nin Rus elçisi Bagot'un 10 Ocak 1824 tarihinde St. Petersburg görüşmeleri hakkında İngiltere Dışişleri'ne gönderdiği raporu", (A.P.G.Q.), Part I, **F.O. 421/2**, No: 4, s.3

⁹³² Stanley Lane Poole, **age.**, s. 44

4.Yunanlılar özgürce ticaretlerini yapabilecekler ve kendi milli bayraklarını kullanabileceklerdi.

5.İstanbul'daki Patrik, Yunan milletinin temsilcisi olacak ve buraya Moldovya'daki ve Eflak'taki gibi bir temsilci atanacaktı.

6. Osmanlı güçleri belirli kalelerde kalacaklar, Yunan sınır çizgisine yakın kaleleri boşaltacaklardı. Türkler kendi sınır çizgileri içindeki kalan kalelere gerekli yardımı yapabileceklerdi.

7. Diğer küçük ayrıntıların çözümlenmesi gelecekteki görüşmelere bırakılacak ve bu sorunların çözümlenmesinde Yunanlı görevliler de yardımcı olacaklardı.

8.Bu düzenlemelere Anlaşma Devletlerinin istekli olanlarının garanti vermesi kararı alınacaktı.⁹³³

Rusya; eğer bu planını Avrupalı devletlere kabul ettirebilirse Yunan meselesinde diğer ülkelerden, özellikle Balkanlarda egemenlik mücadelesi verdiği Avusturya-Macaristan'dan ve Akdeniz'in güvenliği ile Levanten ticaretini korumaya çalışan İngiltere'den daha avantajlı bir konuma gelebilirdi. Böylece Tuna Prenslüklerini etkisine aldığı gibi kurulacak Yunanistan'daki bu üç bölgeyi de etkinlik alanına dâhil edip üzerinde üstünlük tesis edebilecekti. Rusya aldığı kararları Anlaşma Devletlerinin temsilcilerine bildirdikten sonra İngiliz Dışişleri Bakanlığına da gönderdi. Rusya artık Yunan isyanına ortak olmak üzereydi.⁹³⁴ George Canning bu gelişmeler dolayısıyla St. Petersburg elçisi Bagot'a derhal bir emir göndererek bu konferansın ertelenmesi için elinden geleni yapmasını istedi. Konferans için uygun bir dönem değildi, eğer elverişli ortam oluşursa İngiltere Yunan meselesinin çözümü için her türlü fedakârlığı yapmaktan çekinmeyecekti.⁹³⁵ George Canning Rusya'nın

⁹³³ “İngiltere'nin Rus büyükelçisi Bogot'un 10 Ocak 1824 tarihinde St. Petersburg görüşmeleri hakkında İngiltere Dışişleri'ne gönderdiği raporu”, (A.P.G.Q.), Part I No: 4, s.3, **F.O 421/2**

⁹³⁴ “Rusya Dışişleri Bakanı Kont Nesselrode'dan Rusya'nın İngiltere Elçisi Prens Lieven'e 21 Ocak 1824 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part I, s.4, **F.O 421/2**

⁹³⁵“İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere'nin Rusya Elçisi Bagot'a 15 Ocak 1824 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part I, , No:1, s. 2, **F.O. 421/2**

isyana dâhil olmasıyla birlikte İngiltere'nin Yunanlılar ve Osmanlı üzerinde etkisinin azalacağı endişesiyle kesinlikle risk almak istemiyordu. Canning bu çeşit konferanslara karşı beslediği inançsızlığı rağmen, davete icabet etmeye karar vererek Strangford Canning'i bu konferansa temsilci sıfatıyla tayin etti.⁹³⁶ Ancak Yunanlılar bu öneriye karşı tepkili oldukları haberinin gelmesinden sonra Strangford'un St. Petersburg seyahati 1825 yılına ertelendi. İngiltere'nin önemli politik simalarından olan Wellington ise Rusya'nın düzenlemek istediği konferansın, sadece Rus Çarı tarafından Yunanistan'ın desteklenmesini isteyen bir grup devlet adamını memnun etmek için yaptırıldığını savunmaktaydı. Yunanlılar ile Türklerin anlaşması için yapılan öneriler eğer taraflar tarafından uygun görülürse uygulanabilirdi ki böyle bir durum söz konusu değildi. Ayrıca Rusların istediği gibi bu plana bir devletin ya da bütün devletlerin garantör olma zorunluluğu da yoktu. Bu noktada ısrar edilirse Rusya'nın yalnız başına garantör olması kabul görmeyeceği için Prusya ve Avusturya da garanti verebilirlerdi. Ama gerçekte bu barış önerilerinin başarıyla uygulanabilmesi için bütün devletlerin garantisi gerekirdi. Wellington'a göre Avrupa'daki hiçbir devlet İngiltere'nin yardımı olmadan İstanbul'da bir antlaşma yapmayı başaramazdı. İngiltere bu meselede en güçlü olan devlet olduğundan en etkin rolü de üstlenmeliydi. Zaten arabuluculukta sadece İngiltere'nin şansı vardı. Bütün bu sebeplerle bahse konu planların uygulanıp uygulanmamasına İngiltere karar verecekti.⁹³⁷ George Canning de Wellington'a aynı gün yazdığı cevabî mektubunda Avrupalı devletlerin Türkler ve Yunanlılar arasındaki çatışmalara müdâhil olmasının çok zor olduğu görüşüne katıldığını ve İngiltere'nin bu konferansa iştirak edip, olası bir barış antlaşmasına garanti vermesinin ise imkânsız olduğunu belirtti.⁹³⁸ George Canning aslında Rusya'nın planını gerçekçi bulmuyordu. Ancak İngiltere konferansa katılmasa da temsilcisinin gerekli gördüğü yerlerde müdahale edebilmesi için gözlemci statüsünde bulunması zaruriydi. George

⁹³⁶ Stanley Lane Poole, *age.*, s. 44

⁹³⁷ Duke Wellington'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 10 Şubat 1824 tarihinde gönderilen yazı, **Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G.**, s. 203-205

⁹³⁸ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den Field Marshal the Duke of Wellington'a 10 Şubat 1824 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanlığında gönderilen yazı", **Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G.**, s. 205

Canning bu amaçla Londra'daki Rus Elçisi Lieven'e İngiltere'nin konferansa gözlemci olarak katılacağını bildirdi.⁹³⁹ İngiltere'nin Rusya Elçisi Bagot Strangford yerine bu konferansa gözlemci temsilci olarak katılacaktı.⁹⁴⁰ George Canning, Prens Lieven'e bir mektup göndererek Bagot'un konferansa temsilci olarak atanmasının İngiltere'nin Rus planlarını desteklediği anlamına gelmediğini, İngiltere'nin Yunan meselesi için bir çatışmaya girmek istemediğini; ancak meselenin tek bir devlet tarafından çözülmesine de rıza göstermeyeceğini ifade etti.⁹⁴¹ George Canning Rusya'nın meselede lider rol oynamasına kesinlikle izin vermeyecekti.

Gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra 1824 St. Petersburg görüşmeleri nihayet Haziran ayında başladı. Rus Dışişleri Bakanı Nesselrode, Rusya'nın Yunan meselesi ile ilgili hazırlamış olduğu planı beş Avrupa Devleti'nin⁹⁴² temsilcilerine sundu.⁹⁴³ Bu görüşmelerde söz alan İngiliz temsilcisi Bagot kendisinin Rus devletinin görüşlerine saygı duyduğunu; ancak Londra'da bulunan İngiliz kabinesinin Rus yetkililerden farklı düşündüğünü ve bu plana katılmadıklarını açıkladı. Ayrıca İngiliz Hükümetinin Rusya'nın İstanbul'da elçilik açmasını önerdiğini ekledi.⁹⁴⁴ Zira Rusya İstanbul'da açacağı elçiliği vasıtasıyla Yunan sorununa dair görüşlerini daha kolay ifade edilebilirdi. Rusya Dışişleri Bakanı Nesselrode temsilcilere bu görüşmelerde alınan kararları İstanbul'daki elçilere bildirmeye yetkili olup olmadıklarını sorduğunda, Bagot bunun imkânsız olduğunu ve İstanbul Elçisi Strangford'un sadece İngiliz devletinden gelen emirlere göre hareket ettiğini söyledi. 2 Temmuz'da yapılan görüşmelerde ise Rus Dışişleri Bakanı Nesselrode temsilcilere Rus Çarı Alexandr'ın

⁹³⁹ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den Rusya'nın İngiltere Elçisi Prens Lieven'e 15 Mart 1824 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part I, s.5, **F.O. 421/2**

⁹⁴⁰ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere'nin Rusya Elçisi Bagot'a 24 Nisan 1824 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part I, No:19, s. 5, **F.O. 421/2**,

⁹⁴¹ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den Rusya'nın İngiltere Elçisi Prens Lieven'e 29 Mayıs 1824 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part I, s.5, **F.O. 421/2**

⁹⁴² 1824 St. Petersburg görüşmelerine temsilcileri ile katılan devletler İngiltere, Fransa, Rusya, Prusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu idi.

⁹⁴³ "17 Haziran 1824 tarihinde Dışişleri Bakanı Count Nesselrode'un 1824 St. Petersburg Konferansı'nda sunduğu Rus planı", (A.P.G.Q.), Part I, s.5, **F.O. 421/2**

⁹⁴⁴ Rusya İngiltere'nin elçilik açma önerilerine kulak verecek ve Nesselrode Eylül ayının başında Rus Çarı'nın Ribeaupierre'yi İstanbul'a "olağanüstü elçi ve vekili" tayin ettiğini bildirecekti. (Nicolae Jorga, **age.**, s. 256)

isteklerini okudu. Çar temelde daha önce beyan ettikleri memorandumunu yineleyerek Anlaşma Devletlerinin temsilcileri tarafından onaylanmasını ve İstanbul'daki elçilerine gönderilmesini talep ediyordu.⁹⁴⁵ George Canning, Çar'ın bu isteği hususunda İstanbul Elçisi Strangford'u uyararak, kesinlikle Rusya'nın planı doğrultusunda Osmanlı Devleti'ne herhangi bir başvuruda bulunmamasını bildirdi.⁹⁴⁶ Avusturya Başbakanı ise bu toplantılarda Rusya'nın girişimlerini baltalamak için bir teklif sundu. Metternich, toplantılarda Yunanistan'a bağımsızlık verilmesini istedi ki bu Rusya'nın kesinlikle taraftarı olmadığı bir durumdu. Çünkü Rusya bağımsız bir Yunanistan değil, üzerinde kontrol sağlayabileceği özerk bir Yunanistan peşindeydi.⁹⁴⁷ Dolayısıyla Metternich'in bu teklifi kabul görmedi. Bu toplantıların ardından temmuz ayında görüşmelere ara verilince İngiliz temsilcisi Bagot ülkesine döndü.⁹⁴⁸ Konferansın sona ermesinden yaklaşık bir ay sonra, 24 Ağustos 1824 tarihinde Geçici Yunan Yönetimi; İngiltere'ye St. Petersburg'ta alınan kararlara kesinlikle karşı olduklarını, kendilerinin tam bir bağımsızlık istediklerini, gerekirse bu uğurda öleceklerini ifade eden bir protesto yazısı gönderdiler. Bu yazıda Yunanlılar, bağımsızlıkları için verdikleri mücadelede İngiltere'den de destek istiyorlardı.⁹⁴⁹ Rusya'nın planı Yunanlılar için tam bir hayal kırıklığı olup, Yunanlılar Rusların kendilerine ihanet ettiğini düşünüyorlardı. Geçici Yunan Hükümeti Başkanı Mavrokordotos Rus planı için "*Rusya kaç tane vassal prenslik kurabiliyorsa, biz de o kadar çok fethedilecek eyalete bölünürüz*" demektedir.⁹⁵⁰ İngiltere Petersburg'daki politikalarını Yunanlıların tepkilerine göre geliştirmiş ve başarılı olmuştu. İstanbul için de durum aynı idi. Strangford, Osmanlı Devleti

⁹⁴⁵ "İngiltere'nin Rusya elçisi Bagot'dan 6 Temmuz 1824 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part I, **F.O. 421/2**, No: 33, s.6

⁹⁴⁶ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İstanbul Elçisi Strangford'a 23 Temmuz 1824 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part I, **F.O. 421/2**, No: 28, s.7

⁹⁴⁷ "Duke Wellington'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 16 Aralık 1824 tarihinde gönderilen mektup", **Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G.**, s. 434

⁹⁴⁸ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.36

⁹⁴⁹ "Geçici Yunan Yönetimi'nden 24 Ağustos 1824 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part I, **F.O. 421/2**, s.7

⁹⁵⁰ Nicolae Jorga, **age.**, s. 257

yetkililerinin⁹⁵¹ Rusya'nın planından haberdar olduğunu⁹⁵² ve buna çok üzüldüğünü bildirmişti.⁹⁵³ İsyanın iki tarafının da bu plandan sonra Rusya'dan uzaklaşması İngiltere'yi avantajlı kılmaktaydı. Durumdan son derece memnuniyet duyan George Canning, İngiltere Başbakanı Liverpool'a gönderdiği yazısında Rusya'nın önerdiği projenin aptalca olduğunu ve çok az yararının bulunduğunu; ancak Fransa ve Prusya'nın Rusya'nın planını onayladıklarını Avusturya'nın da onaylar gözüktüğünü bununla birlikte kendisine aslında onaylamadıklarını ve bu planı boş gördüklerini ifade ettiklerini söyledi. Bu sorunda çok dikkatli hareket etmeleri gerektiğine dikkat çekerek, Lieven'in kendisi ile bu planı kabul etmesi konusunda üç saatlik bir görüşme yaptığını; ancak tüm ısrarlara rağmen Rus tasarısına hayır dediğini belirtti.⁹⁵⁴ Başbakan Liverpool da Yunan meselesinin çok nazik bir konu olduğunu söyleyerek politika geliştirmenin zorluğundan yakınmaktaydı. İngiltere hamlelerini yaşanan gelişmeleri çok iyi inceledikten sonra yapmalıydı. Zira bu meselede iki tarafı birden memnun etmek imkânsızdı. Yunanlıların hoşnut olması için bağımsızlıklarının verilmesi lazımken, Türklerin memnuniyeti için ise Yunanlıların herhangi bir özerkliğe kesinlikle sahip olmaması gerekliydi. Liverpool; İngiltere'nin tarafsız kalmasının en iyi politika olduğunu söyleyerek, çatışmaların durdurulması için hazırlanacak herhangi bir önerinin taraflardan biri tarafından reddedilmesi halinde İngiltere açısından olumlu sonuç vermeyeceğini belirtti.⁹⁵⁵ George

⁹⁵¹ İngiliz belgelerinde Osmanlı Devleti'nde Dışişleri Bakanlığı görevini üstlenen Reisü'l-küttâb, Reis Efendi olarak isimlendirilmektedir.

⁹⁵² Reis Efendi; özel yollardan Rusya'nın 9 Ocak tarihli muhtırasının içeriğinden ve Çar'ın yeni bakanın atanmasına ilişkin emirnamesinden haberdar olduktan sonra, İngiliz elçi Strangford'un nezdinde Rusya'nın bu insafsız talebinin söz konusu bile olamayacağına dair itirazda bulunarak "Hristiyan krallarının böylesine hukuka aykırı bir projeye katılmaya hazır olmalarını kınadı. Sultan, düşmanları yenebilecek durumdadır ve kısa bir süre sonra, bugün var olduğu zannedilen zayıflığımızı kullanmaya çalışan bu devletler ne kadar yanlış davrandıklarını anlayacaklardır. Padişahın yardıma ve tavsiyelere ihtiyacı yoktur; sultan başkalarının işine karışmıyordu ve hiç kimse kendinde onun işlerine karışma hakkı bulamazdı. En üst makamdan en alt sınıfa kadar, böyle bir aşağılanmayı kabul etmektense ölmeyi yeğlemeyecek hiçbir Müslüman yoktur." diyecekti. (Nicolae Jorga, *age.*, s. 256-257)

⁹⁵³ "İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan 15 Eylül 1824 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e gönderilen yazı, (A.P.G.Q.), Part I, **F.O. 421/2**, No: 107, s.7

⁹⁵⁴ İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den 17 Ekim 1824'te Başbakan Earl of Liverpool'a gönderilen yazı, **Some Official Correspondence of George Canning**, s. 177

⁹⁵⁵ "İngiltere Başbakanı Liverpool'dan 2 Kasım 1824 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e gönderilen yazı", **Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G.**, s. 328-330

Canning'de Başbakan Liverpool ile aynı görüşleri paylaşıyordu.⁹⁵⁶ Bu arada Canning, Rus Elçisi Lieven'e Rus planı için Geçici Yunan Devleti'nden gelen protesto yazısını gösterdi.⁹⁵⁷ George Canning Yunanlıların gönderdiği bu protesto yazısına 1 Aralık'ta yazdığı cevapta Yunanlıların yardım isteğine karşılık İngiltere'nin tarafsızlığına devam edeceğini, İngiltere'nin bu sorunun çözümünde güç kullanmayacağını; fakat Yunanlılar isterse Osmanlı ile barışmaları için arabuluculuk üstlenebileceğini yazmıştı.⁹⁵⁸ Wellington da İngiltere'nin Rus planını uygulamamasına sevindiğini belirten bir mektubu George Canning'e gönderdi. Wellington önemli tespitlerde de bulunduğu mektubunda; Osmanlı Devleti'nin artık Mora'da ve Ege Denizi'nde bir otorite kurmasının imkânsız olduğunu, burada Yunanlıların bağımsız bir devlet kurmasının ise çok zor ve masraflı olmasının yanı sıra ancak uzun bir süre içerisinde gerçekleşebileceğini yazmaktaydı. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin Mora'da ve Ege'de gücünü yitirmesinin ise büyük bir savaşa neden olabileceğini, bu yüzden de İngiltere'nin savaş konusunda bazı önlemler alması gerektiğini öne sürmekteydi. Osmanlı Devleti'nin yıkıntıları arasından kurulacak olan bir Yunan devletinin İngiltere'ye karşı düşmanca hareket etmesinin önlenmesinin, Yunanistan'ın Rusya'nın etkisinden korunmasının ve Rusya'nın bu devlet aracılığı ile gücünü Akdeniz'e kadar getirmesinin önüne geçilmesinin gerektiğini hatırlatarak, İngiltere'nin tüm bu olasılıkları düşünerek planlar yapmasını da bekliyordu.⁹⁵⁹ George Canning'in de görüşleri Wellington'un görüşleri ile aynı paralelde idi. Bu arada Rusya'nın Yunan planı Avrupa'nın tüm gazetelerinde yayınlanmaktaydı. Canning'in arkadaşlarından M. Podries bu gazetelerin bazılarını George Canning'e göndererek İngiltere'nin politikasını merak ettiğini yazmıştı. Bunun üzerine George Canning'in M. Podries'e gönderdiği mektuptaki görüşlerini

⁹⁵⁶ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den 5 Kasım 1824 tarihinde İngiltere Başbakanı Liverpool'a gönderilen yazı", **Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G**, s.331

⁹⁵⁷ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den Rusya'nın İngiltere Elçisi Prens Lieven'e 7-8 Kasım 1824 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part I, **F.O. 421/2**, s.5

⁹⁵⁸ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den Geçici Yunan Hükümeti'ne 1 Aralık 1824 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part I, **F.O. 421/2**, s.8

⁹⁵⁹ "Duke Wellington'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 10 Kasım 1824 tarihinde gönderilen yazı", **Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G**, s. 339-340

kısaca şöyle özetlemek mümkündür: George Canning öncelikle gazete haberlerinin resmî bir açıklama olmadığını, dolayısıyla bunu kabul ya da reddetmesinin imkânsız olduğunu anlatarak Rusya'nın bazı girişimlerinin olduğunu; ancak bunların mahiyetinin dostça veya düşmanca mı olduğunu bilmediğini ifade etmekteydi. Daha sonra Yunanlıların bu süreçte Osmanlıların gaddarlığı ile ilgili büyük iddialar ileri sürerek kısa bir süre içerisinde bağımsızlık istediklerini; Osmanlıların ise Yunanlıların iddialarını yalanlayıp onların da kısa süre içerisinde Yunanistan'ı hâkimiyetleri altına almak istediklerini yazmaktaydı. Bu dönemde her iki tarafın da barışması çok zor olduğunu; ancak bir anlaşma zemini oluşursa İngiltere'nin buna hazır olması gerektiğini belirterek Yunanlılar ve Osmanlı Devleti bizim arabuluculuğumuzu kabul etmeli, demektedir. Eğer bu isyanda Rusya arabulucu olursa Yunanlıların lehine hareket edeceğinden Türklerin onları arabulucu seçmesinin imkânsız gibi görüldüğünü; ancak İngiltere'nin arabuluculuk rolünü üstlenmesi halinde diğer Avrupa devletlerinin de onayının gerektiğine dikkat çekmekteydi. Canning'in yazdıklarına göre İngiltere mutlaka Avrupalı devletlerle birlikte hareket etmeliydi. Zira İngiltere'nin arabuluculuk rolünde kimse tarafından suçlanmaması çok önemliydi. Osmanlı Devleti ile dostane ilişkiler kurulmalı ve eski imzalanan antlaşmalara uygun hareket edilerek antlaşma hükümleri çiğnenmemeliydi. Yoksa Osmanlı Devleti'nin güvenini kazanmak hayal olurdu.⁹⁶⁰ Kısaca İngiltere arabulucu rolüyle isyanda tarafları yönlendirebilir ve kendi toprakları olan İyonya Adalarını koruyabilir, böylece ticaret yaptığı Akdeniz havzasında rahatça hareket edebilirdi.

Yunan meselesi ile ilgili olarak Rusya'nın 1824 yılındaki çabaları İngiltere'nin politikaları ile boşa çıkartılmış ve İngiltere Rusya'nın bu meselede öne çıkmasına izin vermemişti. Ancak temmuz ayında ara verilen St Petersburg görüşmelerine 1825 yılında devam edilecek ve İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford Canning bu görüşmeleri izleyecekti. İngiltere'nin çıkarları gereği Yunan isyanına karışmak için henüz çok erken olduğundan İngiltere 1825 Konferansı'na da resmî şekilde katılmayacaktı. Şartların olgunlaşması beklenmeli ve İngiltere'nin

⁹⁶⁰ “İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den M. Podries'e 1 Aralık 1824 tarihinde gönderilen mektup”, **British and Foreign Office State Papers (1824-1825)**, s. 901-903

çıkarlarına en uygun olan zamanda hareket edilerek, mesele İngiliz çıkarlarına uygun çözümlenmeliydi. Rusya bu meselede baş aktör olamayacaktı.

2- 1825 St. Petersburg Görüşmeleri

1824 yılında St. Petersburg'da yapılan görüşmelerden bir sonuç alınamamış ve temmuz ayında görüşmelere ara verilmişti. Ancak Rus Çarı Aleksandr ve Avusturya Başbakanı Metternich görüşmelerin devam etmesini istiyorlardı. Fakat ikisinin de bu görüşmelerden beklentisi farklıydı. Metternich bir kongre ile Alexandr'ın gözünü boyayabileceğini ve onun Türkiye'ye müdahalesini engelleyebileceğini düşünüyordu. Alexandr ise tam tersi şekilde yapılacak bir kongrede Osmanlı Devleti'ni zorlayarak onu istediği gibi yönlendirmek için Avrupa devletlerinden onay almak niyetindeydi. George Canning'in kongrelere olan inançsızlığı ise devam ediyordu. Bu farklı amaçların doğrultusunda, temmuz ayında ara verilen görüşmelere 1825 yılında devam edilmesine karar verildi.⁹⁶¹ Bu görüşmelerde İngiltere adına Strangford bulunacaktı. George Canning, Strangford'u Kuzeybatı Amerika'da İngiltere ve Rusya arasında paylaşılmayan topraklar için bir antlaşma imzalamak üzere St Petersburg'a göndermeye karar vermişti. Yoksa 1824 Aralık'ında Geçici Yunan yönetiminden gelen tepkiden sonra İngiltere Yunan meselesi ile ilgili bir konferansa daha katılmak istemiyordu. Strangford Amerika konusundaki antlaşmayı imzalamasının ardından, eğer Ruslar ısrarla Yunan meselesi hakkında görüşmek isterlerse İngiltere'nin Yunan meselesine bakışını ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne baskı politikası hakkındaki düşüncelerini açıkça ifade edecekti.⁹⁶² George Canning yeğeninden eğer Yunan meselesi konusunda herhangi bir müzakereye girecekse İngiltere'nin iki önemli şartını ileri sürmesini istedi. Bu şartlardan birincisi Rusya'nın İstanbul'a bir büyükelçi göndermesiydi. Ancak bu suretle Çar ile Sultan arasındaki anlaşmazlıklar bir yana bırakılmış olacak ve Rusya dost bir arabulucu sıfatıyla Yunan azınlıkların haklarını savunmaya yetki kazanabilecekti. İkinci şart ise arabulucu devletlerin konferansa başlamadan önce her hâlükârda silaha başvurmayacaklarını taahhüt etmiş olmalarıydı. Yine

⁹⁶¹ Harold Temperly, *age.*, s. 335

⁹⁶² "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İstanbul Elçisi Strangford'a 8 Aralık 1824 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part I, **F.O. 421/2**, No: 2 ve 3, s.8

anlaşmazlıkları asgariye indirme gayesiyle koşulan bu şartın bir diğer sonucu da Rusya'nın Yunan ihtilalini bahane ederek Türkiye'den yeni topraklar edinmesini önlemek olacaktı.⁹⁶³

Strangford, St Petersburg'a giderken Viyana'ya uğrayıp Metternich'in Yunan meselesi ve 1825 Konferansı hakkındaki görüşlerini de öğrenecekti.⁹⁶⁴ Strangford bu amaçla 1824 Noel'inden önce Viyana'ya ulaştı. Metternich, Avrupa barışının koruyucusu pozunu takınarak Yunan ihtilalinin bir jakoben hareketi olduğunu ileri sürüp 1814-15 yıllarında müttefiklerle birlikte ezdikleri bu hareketin hortlatılmasına el verilmemesini istedi. Bununla birlikte sırf Rusların elini kolunu bağlamak için bile olsa, Yunan meselesine müdahaleyi de gerekli gören Metternich, Yunanlıların bağımsızlık isteklerine asla yanaşılmaması ve Sultanın egemenliğinin zedelenmemesi şartıyla Yunanistan'da bazı ıslahatın tatbikine muvafakat vermeye de hazırdı. Rusya'nın Türkiye aleyhine genişleme emelleri için Yunan davasını bir bahane olarak kullanmasını engellenmesini isteyen Metternich bu yüzden konferansa katılmayı da gerekli görüyordu. Böylece hem Yunanlıların bağımsızlık umutlarının üstüne su dökülecek hem de Rusların eli kolu bağlanacaktı. Böylece Metternich'in görüşlerini öğrenen Strangford, 7 Ocak 1825'te Viyana'dan hareket ederek ocak ayının son günlerinde St. Petersburg'a vardı.⁹⁶⁵

Strangford St. Petersburg'a varınca George Canning'in kendisine verdiği talimat üzere Kuzeybatı Amerika'daki tartışmalı topraklar için Rusya ile bir antlaşmaya varmaya çalışıp; Yunan meselesi ile ilgili herhangi bir görüşmeden özellikle kaçınmıştı. Rus Dışişleri Bakanı Nesselrode da Strangford'a herhangi bir şekilde Yunan meselesini açmadı.⁹⁶⁶ Ancak Strangford, St. Petersburg'da Rusya'nın Yunan meselesi hakkında İngiltere'den farklı düşündüğünü öğrendi. Aslında konferansa katılmakla görevlendirilmemesine rağmen, diğer Anlaşma Devletleri

⁹⁶³ Stanley Lane Poole, *age.*, s.46; **The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)**, Cilt 2, s.88

⁹⁶⁴ **The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)**, Cilt 2, s.88

⁹⁶⁵ Stanley Lane Poole, *age.*, s.48

⁹⁶⁶ Strangford Canning'den İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 4 Mart 1826 tarihinde gönderilen yazı, (A.P.G.Q.), Part I, **F.O. 421/2**, No:16, s.9

temsilcileri ile birlikte Rusya'nın önerilerine karşı müdahalede bulunmak üzere konferansta etkin olmak istedi. Bu durumu derhal İngiltere'deki yetkililere bildirdiyse de Strangford'un önerileri dikkate alınmayıp konferansa iştirak talebi reddedildi.⁹⁶⁷ Konferansa katılan ülke temsilcileri⁹⁶⁸ ise 1825 Şubat'ında görüşmelere başladılar.⁹⁶⁹

Konferans Avusturya Elçisi Lebnertern ile Nesselrode arasındaki tartışmalarla başlamıştı. Nesselrode Osmanlı'nın derhal ateşkese ve barışa zorlanmasının iktiza ettiğini⁹⁷⁰ ve bu baskının da konferansa katılan tüm devletlerin birlikte hareketiyle gerçekleşmesi gerektiğini savunmaktaydı. Rusların görüşüne göre; eğer konferansta alınacak kararlar Osmanlı Devleti tarafından reddedilirse bütün Anlaşma Devletleri elçilerini İstanbul'dan çekmeliydiler. Ayrıca Rusya Anlaşma Devletlerinin Yunanistan'a birer elçi de göndermesini talep ediyordu. Ancak Avusturya Elçisi Osmanlı Devleti'ne baskı yapılmasına karşı çıktı. Ona göre Avrupalı devletler bu meselede arabulucu olmalıydılar ki bu da tarafsızlıkla mümkündü. Konferansa katılan diğer devletler de Avusturya'yı bu noktada desteklediler. Rusya'nın öne sürdüğü ve Yunanlı isyancıların Avrupalı devletler tarafından resmen tanınması anlamına gelecek Yunanistan'a elçi gönderme teklifi de konferansa katılan temsilciler tarafından doğru bulunmayıp reddedildi. Nesselrode da Avusturya Devleti'nin ilk defa 1824 yılında ortaya attığı ve bu konferansta da tekrarladığı Yunanistan'a tam bağımsızlık fikrine karşı çıkarak, Rusya'nın Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olmasını istemediğini belirtti.⁹⁷¹ Rusya'nın ortaya attığı fikirlerin kabul görmemesi üzerine beşinci toplantıda Nesselrode önerilerini

⁹⁶⁷ İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den Strangford'a 22 Kasım 1825 tarihinde gönderilen yazı, (A.P.G.Q.), Part I, **F.O. 421/2**, No: 2, s.12

⁹⁶⁸ Rusya, Avusturya, Fransa, Prusya

⁹⁶⁹ W. Wilson Phillips, M.A, **age.**, s.239; C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.41

⁹⁷⁰ Rusya 1825 St Petersburg görüşmelerinde Osmanlı Devleti'ne baskı yapmak için topraklarının bazıılarını işgal etmeyi savunmuştu. (Nicolae Jorga, **age.**, s. 258)

⁹⁷¹ İngiltere'nin Viyana Elçisi Henry Wellesley'den İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 31 Mart 1825 tarihinde gönderilen yazı, (A.P.G.Q.), **F.O. 421/2** s. 10-11,

değiştirip daha ılıman bir söylem kullandı. Rusya'nın önerileri yine de diğer Anlaşma Devletlerinin temsilcilerinin dile getirdiklerinden farklıydı.⁹⁷²

Strangford St. Petersburg'da konferansı çok yakından takip edip her adımında temsilciler arasında anlaşmazlıkların ortaya çıktığını görüyordu. Bu da konferansın meseleye bir yarar getirmeyeceğini önceden savunan İngiltere'nin elini güçlendirmekteydi. İngiltere'nin işbirliğine rıza göstermesi, Avrupalı devletlerin taraflara baskı uygulamayacağına dair müşterek bir karar almalarına bağlıydı. Öbür güçlükler ya ortadan kaldırılır ya da görmezlikten gelinebilirdi; ama İngiltere'nin bu temel şartta tavizde bulunmasına imkân yoktu. Aslında Canning'in konferansa katılması bahis konusu bile değildi, sadece Nesselrode ile istişarede bulunacaktı Ne var ki gerçek durumunu açığa vurmadığı için Rusların zihninde bir takım sorular oluşturmuş ve Çar, İngiltere'nin gerçek arzularını öğrenebilmek için o ana kadar uzak durduğu konuya girmekten başka çare bulamamıştı.⁹⁷³ Ayrıca Nesselrode Strangford'a konferansa katılan tüm temsilcilerin İngiltere'nin Yunan meselesindeki fikrini merak ettiğini söylemiş ve İngiltere'nin tavrının Avrupa'nın diğer devletlerini de sürükleyeceğinden bahsetmişti.⁹⁷⁴ Strangford, bir Fransız diplomatının dediği gibi gagasını suyun altında herkesten fazla tutabildiği için bu sefer de parsayı toplayabildi. Canning ile Nesselrode 13 ve 19 Şubat günlerinde Yunan meselesi üstüne iki uzun görüşme yaptılar. İki diplomat arasında geçen bu görüşmelerin daha başlangıcında anlaşıldı ki İngiltere'nin ileri süreceği panzehir makamında bir hal çaresi yoktu, Rusya da eski kararlarında direnmekteydi.⁹⁷⁵

Strangford bu görüşmelerde, Nesselrode'a; eğer Avrupalı devletler Osmanlı Devleti ve Yunanlılar arasındaki sorunlara çözüm bulmak ve uzlaşma sağlamak istiyorlarsa arabuluculuğun taraflardan en azından birinden gelen bir teklif ile başlayabileceğini ve kesinlikle iki tarafın da rızası dâhilinde gerçekleşmesi

⁹⁷² "Strangford Canning'den İngiltere Başbakanı George Canning'e 2 Nisan 1825, tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), **F.O.421/2**, Part I., s.9

⁹⁷³ Stanley Lane Poole, **age.**, s.49

⁹⁷⁴ Strangford Canning'den George Canning'e 2 Nisan 1825, tarihinde gönderilen yazı, Abstract of Proceedings in the Greek Question, **F.O.421/2**, Part I., s.9

⁹⁷⁵ Stanley Lane Poole, **age.**, s.49

gerektiğini belirtti. Eğer taraflardan böyle bir istek gelmezse arabuluculuğa kalkışılmaması gerektiği gibi kabul gördüğü takdirde de kesinlikle tarafsız olunmalıydı. İstanbul'da mutlaka bir Rus Elçiliği açılmalı, Rusların öne sürdüğü şekilde Yunan meselesinde taraflara baskı uygulamaktan da kesinlikle vazgeçilmeliydi. Zira hem yersiz olurdu hem de bu şekilde bir sonuca varılamazdı. Strangford'un da gözlemci olarak iştiraki ile İngiltere'nin fikirlerini Nesselrode'a aktarmasından kısa bir süre sonra konferansa son verildi. Bu görüşmelerin sonunda konferansa katılan tüm temsilciler İstanbul'daki meslektaşlarına haberler vererek Bâb-ı âlî ile iyi ilişkilerde olmalarını ve kendi ülkelerinin arabulucuğu için Bâb-ı âlî'nin şartlarını öğrenmelerini istediler.⁹⁷⁶ Avrupalı devletlerin bu çabalarına rağmen, Osmanlı Devleti kesinlikle Yunan meselesinde herhangi bir devletin arabuluculuğunu istemiyordu. Mora reayasına imtiyazlar verilmesi konusunda Fransa, Rusya ve İngiltere elçileriyle Bâb-ı âlî'de yapılan görüşmede, bu elçilere isyana katılan fakat sonra af dileyen reyanın affedildiğine ve isyan öncesindeki gibi yaşamalarına izin verildiğine dair açıklama yapıldı. Ancak elçiler Mora reayasının bu tür yaşama zaten önceden de sahip olduklarını, bundan daha fazlasının tanınması gerektiğini belirttiler. Bu beyan üzerine II. Mahmud; adı geçen üç devletin müdahalelerinin Yunanlılara güç ve cesaret vermesi sayesinde isyanın kısa bir sürede bastırılmadığını söyleyerek, yatışmaya yüz tutmuş ayaklanmanın tekrar alevlenmesine yol açabilecek her tür girişimden vazgeçilmesini istedi.⁹⁷⁷ Osmanlı Devleti Yunan meselesinde yapılan bütün teklifleri reddetmekteydi. Çünkü Yunan meselesi Osmanlı Devleti'nin bir iç meselesiydi ve buna kimsenin müdahale etmeye hakkı yoktu.⁹⁷⁸ Osmanlı Devleti'nin St. Petersburg görüşmelerinde çıkan kararları kabul etmemesi üzerine Rusya sert önlemler almak konusunda Avusturya, Fransa ve Prusya'ya çok ciddi baskılar yaptı. Fakat Avusturya bu baskılara karşı, Osmanlı Devleti'ne kesinlikle bir protestoda bulunmayacağını bildirdi. Rusya'nın tavrı

⁹⁷⁶ "Strangford Canning'den George Canning'e 2 Nisan 1825, tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q), **F.O.421/2**, Part I., s.9

⁹⁷⁷ II. Mahmut'un Yunan isyanına destek veren Avrupalı devletleri elçilerine 1240 (1824) tarihli beyanı, BOA **H.H.** 37921

⁹⁷⁸ "İngiltere'nin İstanbul Elçisi Mr. Turner'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 11/26 Haziran 1825 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q), **F.O. 421/2**, No:26, s. 12 (Not: Strangford Canning St. Petersburg'a gidince yerine Mr. Turner İstanbul'da İngiliz Elçisi olarak görev yapmaya başlamıştı.)

karşısında Fransa tarafsız kalmaya çalışmış, Prusya ise Rusya'nın görüşlerine yakın davranmıştı.⁹⁷⁹ Bununla birlikte Rusya 1825 Konferansı'ndaki tüm çabalarına rağmen, Yunan meselesinde öne geçemedi. Zira Rusya'ya yol vermeye ne Metternich'in ne de George Canning'in niyeti vardı. Rusya bu başarısızlığının ardından Anlaşma Devletlerinin konferanstaki tutumlarına dair rahatsızlığını yüksek sesle dile getirmeye başladı.⁹⁸⁰

İngiliz siyasi çevrelerinde de 1825 Petersburg Konferansı çok yakından takip edilmekteydi. Özellikle Rusya'nın Osmanlı'ya barışı zorla kabul ettirmek istemesi ve hatta gerektiğinde askerî müdahaleyi savunması İngilizleri tedirgin ediyordu. Wellington⁹⁸¹ Rusya'nın Yunan meselesi ile kendi çıkarları doğrultusunda ilgilendiğini ve bir çatışma sonucunda Yunan devletini kurdurmak istediğini iddia ediyordu. Rusya Osmanlı Devleti'ni yok ederek İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına hâkim olacaktı. Rusya'nın bu isteklerini deniz gücü olmaksızın gerçekleştirmesine imkân olmadığına göre İngiltere, Rus donanmasının faaliyetlerini mutlaka engellemeliydi. Ayrıca İngiltere, Osmanlı Devleti'nin varlığını sürdürerek yanında olmasını istiyorsa Rusya'nın planlarını muhakkak bozmalıydı. Rus emellerine İngiltere gibi karşı çıkan Avusturya, Rusya'nın gücünden çekiniyordu. Ancak İngiltere de Rusya'nın politikalarına karşı yalnız başına savaşmamalı, Fransa ve Avusturya ile ilişkiler kurarak Rusya'yı yalnız bırakmalıydı.⁹⁸²

Strangford 1825'in sonbaharında St. Petersburg'dan ayrıldı. Rusya, Yunan meselesinde St. Petersburg Protokolü'nden sonra diğer devletlerle olduğu gibi İngiltere ile de iletişim kurmakta isteksiz davrandı; çünkü taleplerini kabul

⁹⁷⁹ “İngiltere'nin Viyana Elçisi Henry Wellesley'den İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 31 Temmuz 1825 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), **F.O. 421/2**, s. 12

⁹⁸⁰ “İngiltere'nin Viyana Elçisi Henry Wellesley'den İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 1/18 Ekim 1825 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), **F.O. 421/2**, s. 12

⁹⁸¹ Rusya'nın bu askerî müdahale fikrini duyduğunda George Canning'e bir mektup göndererek bu konudaki fikirlerini belirten Wellington'un fikirleri İngiltere'de çok önemseniyordu. Zira Wellington Napolyon Savaşlarında İngiltere'yi istila olmaktan kurtaran komutan olarak biliniyordu. Nitekim 1828-1830 yılları arasında İngiltere'nin başbakanlığını da yapacaktı.

⁹⁸² “Wellington'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 22 Kasım 1825 tarihinde gönderilen mektup”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G.**, s. 569-572

ettirememiştir.⁹⁸³ 1825 Petersburg Konferansı'ndan sonra tekrar İstanbul'a dönen Strangford artık bireysel olarak Yunan sorunu ile ilgilenecekti. George Canning, Strangford'a İstanbul'da İngiltere'nin çıkarlarını korumasını ve barış ortamının bozulmaması için mücadele etmesini öğütledi. Canning, Rusya'nın Osmanlı ile savaş isteğinde olduğuna dikkat çekerek Osmanlı Devleti'nin bir savaştan kaçınması halinde Rusların bu korkudan yararlanıp Yunan meselesini kendilerinin lehine çevirmesinden tedirgindi. Bu yüzden İngiltere, Osmanlı Devleti ile Yunanlı isyancılar arasında arabulucu olmalıydı. Böylece Rusya'nın Osmanlı'ya karşı savaş ilanını da engelleyebilirdi.⁹⁸⁴ Doğal olarak Strangford arabuluculuk için İstanbul'da gizlenmiş engellerin ve önyargıların üstesinden gelmeliydi. Osmanlı devlet adamlarının kafalarındaki İngilizlere dair olumsuz düşünceleri silmeli ve Reisü'l-küttâb'ı İngiltere'ye yaklaştırmalıydı.⁹⁸⁵ Ayrıca Strangford, Nesselrode'un bu mesele hakkındaki herhangi bir görüşünden emin olmadan harekete geçmeyecekti. İngiliz yetkilileri Strangford'dan George Canning ve Rusya'nın Londra Elçisi Lieven arasında yapılan haberleşmelere de riayet etmesini istemişlerdi.⁹⁸⁶ Bu arada Rusya'nın İstanbul'a atamış olduğu elçi M. de la Ribeaupierre'in Eylül ayında (1824) İstanbul'a bir savaş gemisi ile gelmesi Osmanlı Devleti yetkililerince protesto edilmişti. Strangford aldığı talimat üzerine Osmanlı devlet adamlarının da hoşuna gidecek bir şekilde, yaklaşık sekiz ay sonra Nesselrode'a bunun bir anlamı olup olmadığını sordu. Rus Dışişleri Bakanı Kont Nesselrode ise bunun bir mesaj niteliği taşımadığını söyledi.⁹⁸⁷ Strangford'un bu şekilde davranmasının sebebi, bir taraftan Osmanlı Devleti'nin güvenini sağlamak diğer taraftan ise sekiz ay önceki bir sorunu su yüzüne çıkararak Rusya ile Osmanlı arasındaki çatışmayı körüklemek maksadına binaendi.

⁹⁸³ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den Strangford'a 14 Ekim 1825 tarihinde gönderilen yazı", Abstract of Proceedings in the Greek Question, Part I, **F.O. 421/2**, No: 2, s.12

⁹⁸⁴ **The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)**, Cilt 2, s.344

⁹⁸⁵ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den Strangford'a 13 Aralık 1825 tarihinde gönderilen yazı", **F.O. 78/133**, No:1

⁹⁸⁶ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den Strangford'a 12 Ekim 1825 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), No:10, s. 12, **F.O. 421/2**

⁹⁸⁷ "Strangford'un 1825 Petersburg görüşmeleri hakkında 25 Mayıs 1825 tarihinde gönderdiği Memorandum", **Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G.**, s. 453

1825 yılında gerçekleşen Petersburg görüşmelerinde de Rusya başarılı olamamış ve Avrupalı devletleri yanına alamamıştı. İngiltere ise bu görüşmelere doğrudan katılmamış; ancak gözlemci olarak gönderdiği elçisi Strangford ile konferansa müdahale etmiş ve görüşmelerin bir sonuca varmasını engellemişti. Nesselrode'un itirafı gibi Avrupalı devletler Yunan meselesinde İngiltere'nin politikalarını takip ediyorlardı. Dolayısıyla İngiltere bu meselede diğer devletlerden daha avantaj sahibiydi. 1825 yılında Osmanlı Devleti ve Yunanlılar ile doğrudan görüşebiliyor, 1821 yılından bu yana devam eden isyan sürecindeki en güçlü ve etkin oyuncu olma rolünü de devam ettiriyordu. Zaten bu politikasının meyvesini 1825 yılında Yunanlıların İngiltere'nin korumasını istemeleriyle almaya başlamıştı. Zira Yunanlılar kaderlerini İngilizlerin korumasında görüyorlardı.

3- Yunanlıların İngiltere'den Koruyuculuk Talepleri ve İngiltere'nin Cevabı

1824 ve 1825 yıllarında gerçekleştirilen St. Petersburg görüşmelerinden Rusya'nın bir sonuç alamaması Rusya'nın askerî müdahalesinin önüne geçmiş ve İngiltere'yi Yunan isyanında rakipsiz bırakmıştı. İngiltere bu konferanslara katılmayarak Avrupa'da hem Yunanlıların hem de Osmanlı Devleti'nin ilişkiye geçebileceği tek devlet konumunu da kazanmıştı. İngilizlerin bu güçlü pozisyonundan sonra Yunanlılar, 1825 yılında İngiltere'ye başvurarak yardım istemeye karar verdiler. Esasen bu tarihten önce de Yunanlıların İngiltere'ye yardım konusunda bazı başvuruları olmuştu. Bunlara kısaca değinirsek; George Canning'in 1823 yılında Yunanlıları savaşçı olarak tanımasından sonra Yunan isyanındaki liderlerden Petrobey, aynı yıl Ocak ayında İyonya Adaları Yüksek Komiseri Maitland'ın bir görevlisi olan Consul Green vasıtasıyla İngiltere'nin Mora'yı himayesi altına almasını istedi. Maitland ise bu öneriyi dikkate almamış ve Londra'ya dahi sormadan reddetti. Şubat 1823'te diğer bir Yunanlı lider Louriottes, George Canning'e hitaben yazdığı bir mektupla İngiltere'nin yardım etmesini istedi, fakat Canning bu mektuplu başvuruya da olumsuz bir cevap verdi. Aynı yılın Temmuz ayında ise yine güçlü bir isyancı lideri olan Mavrokordotos, George Canning'e bizzat bir mektup yazdı ve İngiltere'nin Osmanlı Devleti ile yapılacak görüşmelerde (görüşmelerin açılması için) yardımını talep etti. George Canning bu teklife cevap bile vermemişti. 24 Ağustos 1824'te ise Geçici Yunan Hükümeti

doğrudan George Canning ile temasa geçip ona Güney Amerika'daki yardımlarını da hatırlatarak yardım istemesi oldu. George Canning bu başvuruya 1 Aralık 1824'te verdiği cevapta, eğer Yunanlıların ve Türklerin her ikisi de İngiltere'nin arabulucu olmasını isterse yardım edebileceğini; aksi takdir de kimseyi zorlayamayacağını bildirdi. Canning bu dönemde Rusya'nın tek başına hareket etmesini engellemeye ve Yunanlılar arasında Rus etkisinin kırılmasına karar vermişti.⁹⁸⁸ İngiltere 1824 ve 1825 konferanslarında da bu hedeflerini gerçekleştirmişti.⁹⁸⁹

1824 ve 1825'te İbrahim Paşa'nın Mora'daki isyanı bastırması üzerine Yunanlı asiler panik halindeydiler. İsyanın bitmeye yüz tuttuğu bu süreçte Mora'da Avrupalı devletlerle işbirliği yapmayı amaçlayan partilerin oluşmaya başladığı görüldü. Bu partiler yakın oldukları devletin ismi ile anılmakta olduğundan İngiliz Partisi, Fransız Partisi ve Rus Partisi isimlerini taşıyordu. . Bu partiler yakın oldukları devletten borç para ve yardım sağlamaya çalışırken aynı zamanda isyancılar arasında lider pozisyona yükselmek için çabalıyorlardı. Mora'daki yabancı temsilciler ve Avrupalı Yunanseverler de kendi ülkelerinin isyancılar üzerinde daha etkin olması için büyük çaba içerisindeydi. Neticede bahse konu partiler kurulması düşünülen Yunanistan'a Avrupa'dan bir kral arayışına da girdiler.⁹⁹⁰ Fransız partisi, Nemours Hanedanından Louis Philippe'i Yunan Kralı yapmak istiyordu. İngilizlerin Yunan krallığına adayları ise Saxe-Coburg Hanedanından Leopold'dü. Ruslar bu dönemde Yunanistan'ın bağımsızlığını istemedikleri için Rus Partisi'nin böyle bir adayı da yoktu.

⁹⁸⁸ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.96

⁹⁸⁹ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.50

⁹⁹⁰ Yunan isyanının ilk gününden itibaren Yunanlı yerel liderler aslında Yunan krallığı için Avrupa'nın güçlü krallık ailelerinden adaylar bulmaya çalışmışlardı. İsyancılar eğer bunu başarabilirlerse Avrupalı devletlerin isyana desteğini sağlamış olacaktı. 1821 yılının ilk aylarında Mavrokordotos Eugene de Beauharnais'in Yunan Kralı olmasını önermişti. 1822 yılının Temmuz ayında Kaptan K. Kephala İngiliz Dışişleri Bakanı Castlereagh'a bir rapor göndererek Prens Michael Bragonza'nın tahta oturmasını istedi. Aynı yıl Negris bir planlama yaparak Westfalya'nın eski kralı Jerome'nin kral olmasını önermişti. (Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.35)

Yunanistan'da İngiliz yanlısı olan parti, 30 Haziran 1825'te İngiliz himayesi altına girmeye yönelik bir dilekçe hazırladı ve bu dilekçe Epidavros'taki Meclise onaylatılarak İngiltere'ye gönderildi.⁹⁹¹ Yunanlılar bu dilekçeleri ile İngiltere'den sadece politik tanınma değil, aynı zamanda İngiliz gemilerinin Mora'daki kuvvetlerine yardım götüren Mısır eyaleti gemilerini de durdurmasını istiyorlardı. Bu düşüncelerle yazılan dilekçeyi ünlü Korsan Mioulis'in oğlu Londra'ya götürmekteydi.⁹⁹² 29 Eylül 1825'te İngiltere'ye ulaşan Yunanlı heyetin talebi, İngiltere'nin koruması altına girmek ve başlarına bir yöneticinin atanmasıydı. Onlar yönetici olarak ya Prens Leopold'u ya da Duke of Sussex'i istiyorlardı. Heyet bu tekliflerini Canning ile yaptıkları toplantıda dile getirdiler. George Canning ise Yunan heyetine, bu türden teklifleri kabul ettiği takdirde, İngiltere'nin tarafsızlığına aykırı davranmış olacağını belirterek reddetti.⁹⁹³ Bu cevabın ardından Yunanlı delegasyon üzgün bir şekilde ülkelerine doğru yola çıktı. George Canning her zamanki gibi ihtiyat ve tedbir üzere hareket etmişti. George Canning bu teklifi reddetmekle birlikte Yunanistan'daki isyancı liderlere bir mektup göndererek, kendisine yapılan bu tekliften mutlu olduğunu ve İngiltere'nin dostâne ilişkiler içerisinde bu sorunun çözümlenmesi için çaba harcayacağını bildirmekten de geri durmadı.⁹⁹⁴ Zira George Canning İngiltere'nin isyancılar üzerindeki gücünü kaybetmek istemiyordu. Bu teklife hayır demesinin Avrupa'nın siyasi konjoktoründen kaynaklandığını dile getirerek İngiltere'den uzaklaşmalarının önüne geçmek istiyordu.

Asilerin kontrolündeki topraklarda kurulan İngiliz Partisi'nin İngiltere'ye başvuruda bulunmasından sonra diğer partiler de harekete geçti. 20 Kasım'da Fransız Partisi Fransa'ya böyle bir başvuru hazırlayıp dilekçesini Şubat 1826'da Fransa'ya

⁹⁹¹ Ferhat Prinççi, **agm.**, s. 60-61

⁹⁹² C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.46-50

⁹⁹³ "29 Eylül 1825 tarihinde İngiltere Başbakanı George Canning'in Yunan Heyetine verdiği Memorandum", (A.P.G.Q.), s.13, **F.O. 421/2**

⁹⁹⁴ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den M. M Colocotroni and Mioulis'e 13 Ekim 1825 tarihinde gönderilen mektup", (A.P.G.Q.), **F.O. 421/2**, s.13

gönderdi. Rus Partisi de Rusya'ya Kasım 1825'te aynı niyetlerle dolu bir dilekçe gönderdi. Ancak bu girişimlerin hepsi sonuçsuz kaldı.⁹⁹⁵

Yunanlıların İngiltere'nin koruması altına girmek için başvuru yapması Rusya'yı çok ciddi şekilde endişeye sevketti. Bu gelişme üzerine Rusya birçok kez İngiltere'ye Yunan meselesi üzerinde görüşmeler yapmak ve gizli bir antlaşmaya varmak için başvuruda bulundu. Ancak George Canning bu teklifleri kabul etmemekte kararlıydı.⁹⁹⁶ Aralık ayında George Canning ve Rus Elçisi Lieven İngiltere'nin güneyinde küçük bir kasaba olan Seaford'da bir araya gelerek. Yunanistan meselesi hakkındaki planlarını tartıştılar. Lieven, Yunan meselesinin çözümü için birlikte hareket etmeleri gerektiğini (askerî müdahale de dâhil olmak üzere) ve bu sorunda sonuca ulaşana kadar ayrı politika gütmemelerini istiyordu. Canning'in politikası ise herhangi bir çatışmaya girmeden meselenin çözülmesiydi. İngiltere'nin askerî bir müdahalede bulunmak gibi bir niyeti yoktu. Aksine bundan kesinlikle kaçınılması gerektiğini savunuyordu.⁹⁹⁷

1825 yılında St Petersburg'daki konferansa İngiltere adına gözlemci olarak katılan Strangford ise Londra'ya döner dönmez İstanbul'a gitmek üzere yolculuk hazırlıklarına başlamıştı. Strangford tekrar İstanbul elçiliğinde görev yapacak ve Yunan meselesinde İngilizlerin en önemli diplomatı olacaktı. Strangford kara yoluyla Paris, İsviçre, Floransa üzerinden Napoli'ye vardı. Oradan elçilik erkânını da alarak, Amiral Harry Neale'in teknesiyle Korfu'ya doğru denize açıldı. Bu esnada Korfu'da bir kızıl salgını ortalığı kasıp kavuruyordu. Korfu'dan 1826'da ayrılan⁹⁹⁸ Strangford, güzergâhı üstünde İngiliz Kaptan Hamilton ile birlikte Çamlıca (Hydra) Adası yakınlarında Cambrian adlı bir gemide Geçici Yunan Hükümeti Bakanı Prens Mavrocordatos ve Yunan Meclisi üyelerinden Mr. Zographo ile görüştü.⁹⁹⁹ Prens

⁹⁹⁵ Paul Constantine Papas, *age.*, s.14

⁹⁹⁶ “İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den Strangford'a 17 ve 31 Kasım 1825 tarihlerinde gönderilen yazılar”, (A.P.G.Q.), Part I, **F.O. 421/2**, No: 10 ve 3, s.13

⁹⁹⁷ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.51

⁹⁹⁸ Stanley Lane Poole, *age.*, s.51

⁹⁹⁹ Strangford hatıratında bu görüşmeyi şöyle anlatmaktadır: “Ege Denizi'ne girmeden önce, Gerigo Adası açıklarında demirledik, geceyi orada geçirdik. Ertesi gün sabah karanlığında yelken açtık, az

Mavrocordotos bu görüşmede; Strangford'a tam bağımsız, anayasası olan, özgür bir Yunanistan istediklerini söyledi. Mavrokordotos aynı günün sabahında Yunanlı Kaptan Mihoulis ile görüşüğünü ve Yunanlıların çok zor durumda olduklarını dile getirdi. Acilen paraya ihtiyaçları vardı. İsyancılar ayrıca İbrahim Paşa'nın Misholonghi'yi alırsa Çamlıca (Hydra) ve Suluca (Spetzia) adalarına da saldıracağından korkuyorlardı. Bu adaların bir kuşatmaya dayanması zaten imkânsızdı. İngiltere daima Yunanistan'daki mücadeleyi her iki tarafın da onurunu kırmadan sona erdirmek için çabalıyordu. İngiltere'nin bu mücadelede arabulucu olabilir ve bunda başarılı da olurdu. Ancak şu anda Yunanlılar, arabuluculuk ile çatışmaların sona erdirilmesinden çok kendi imkânları ile Osmanlı Devleti'ne karşı mücadele etmeyi ve bu mücadelenin sonunda büyük bir zafer kazanmayı istiyorlardı. Strangford ise Yunanlı temsilcilere, Yunanistan'ın tam bağımsız olması gibi bir önerinin görüşülmesinin söz konusu olmadığını, sadece savaşın durdurulması için bir anlaşma yapılması imkânının var olduğu söyledi. Belki İngiltere'nin arabuluculuğunda ileride düzenlenecek bir konferansta bu sorun çözülebilirdi.¹⁰⁰⁰

Strangford'un Yunanlı temsilciler ile yapmış olduğu bu toplantı, daha sonra Wellington'un 4 Nisan 1826 yılında imzaladığı Protokol'ün temel kaynaklarından

sonra yarımadayla Hydra Adası arasındaki berzaha girdik, yeniden demir attık. Öğleye doğru o sırada Osmanlı İmparatorluğu'yla harp halinde olan Yunan Geçici Hükümetinin yolladığı iki temsilci, önceden kararlaştırdığımız saatte teknemize geldiler. Bu vatanseverlerin adları Mavrokordatos ile Zographo idi. İki de İhtilalcilerin arasında sözü geçen, yurtlarının durumunu gününde kovalayan, uyanık kimselerdi. Dost bir devlete karşı ayaklanmış durumda oldukları için onları ancak özel olarak kabul edebilirdim. O günlerde Yunanistan'ın hali içler acıydı. Günden güne umutlar cılızlaşıyor, kaynaklar kuruyor; Türklere karşı nefret duyguları büsbütün kabara dursun, Yunan davası bir çıkmaza doğru yol alıyordu. Bu denli güçlükler karşısında, bu umutsuz durum içinde Yunan Yurtseverliğinin son çare olarak Bâb-ı âli'yle bir anlaşma zemini bulmaya çalışmalarını olağan karşılamak gerekti. Bu iş için de arabulucu olarak bizden yardım ummalarını hoş karşılamalıydık. Hükümetime Yunanistan'ın durumu üstünde rapor verirken, bir anlaşma zemininin hazır olduğunu, öbür yandan da Yunan liderlerinin barışçı bir tavır takınma eğiliminde olduklarını ve İngiltere'ye sunacak kadar güvendiklerini bildirmeyi bir namus borcu bildim. Görüştüğüm Yunan liderleri, Mora Yarımadası'na yarı bağımsızlık tanınması şartıyla öbür Osmanlı üslerinin olduğu gibi kalmasına itiraz etmeyecekleri yolunda bir teklif ileri sürdüler. Bu görüşme sırasında beliren iki önemli nokta vardı. Biri Yunanlıların İngilizlerin araya girmesine can attıklarını öğrenmemiz, ikincisi de şimdiye değin kabule yanaşmadıkları şartlara razı olduklarını, yani tüm bağımsızlık sevdasını şimdilik bir yana atıp daha yumuşak bir tavır takındıklarını kavramamız oldu. Türk ve Yunan ahalisinin birbirinden tüm olarak ayrılmasını istiyorlar, Sultanın otoritesini resmen tanımayı kabul ediyorlar, hatta Türk toprak sahiplerine zarar ziyan ödemeyi de sineye çekiyorlardı. Öbür yandan mahalli idare unsurlarının tayininde Türklere söz hakkı tanımaya razıydılar.” (Stanley Lane Poole, age., s.51)

¹⁰⁰⁰ “Strangford'dan İngiltere dışişleri Bakanı George Canning'e 10 Ocak 1826 tarihinde gönderilen yazı”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G**, s. 587-588; Abstract of Proceedings in the Greek Question, Part I, **F.O. 421/2**, s.13

biri olacaktı.¹⁰⁰¹ İngiltere'nin St. Petersburg'a gitmeden, daha önce olduğu gibi Yunanlıların ne istediğini öğrenmesi İngiltere'ye yine bir üstünlük kazandıracaktı. İngiltere 1825 yılında Yunanistan'ın bağımsızlığını istemiyordu. Belki Osmanlı sultanına bağlı, yıllık vergi veren bir eyalet olabilirdi. Ancak bu eyalette Rus etkisi olmayacaktı. Yunanlı asilerin İngiltere'yi arabulucu görmek istediklerini belirtmesi İngiltere'nin politikalarında ne kadar başarılı olduğunun da bir göstergesiydi.

4 - 4 Nisan 1826 St. Petersburg Protokolü

1826 yılı geldiğinde İbrahim Paşa Mora'daki isyanı bitirmek üzereydi ve Yunan birliklerinin sayıları çok azalmıştı. Birçok Yunanlı asi kaçarak köylerine gitmiş ya da dağlara yönelmişti. Kalan birliklerin ise belirli bir düzeni olmadığı gibi İbrahim Paşa'nın ordusuna karşı başarı kazanmaktan çok, tehlike görmedikleri zamanlarda saldırılar düzenleyerek yağmalama hareketleri yapmak ile meşguldüler. Fransız General Fabvier dağılan Yunanlıları bir araya toplayarak düzenli bir ordu kurmaya çalışıyorsa da bunun için ne yeterli maddi güce ne de askere sahipti. Fabvier'in isyancı güçleri, İbrahim Paşa'nın komuta ettiği Mısır eyaleti kuvvetleri ile karşılaştırılınca kesinlikle çok zayıf durumdaydılar. Haliyle bu birliklerin Mısır eyaleti kuvvetlerine karşı bir başarı kazanmalarının imkânı yoktu. Bu dönemde başta Londra Yunan Komitesi olmak üzere Avrupa komitelerinden gerek maddi gerekse teçhizat bakımından bazı yardımlar gelse de çok yetersiz kalıyordu. Yunanistan'da birkaç şehrin dışında tüm kaleler İbrahim Paşa'nın kontrolünde olup, hiçbir yerde İbrahim Paşa'nın güçlerine karşı bir direnişin görülmesinin imkânı yoktu. Denizlerde ise hala isyana hizmet etmek isteyen birkaç Yunanlı korsan vardı. Ancak bunların saldırıları sonunda kazandıkları başarılar kesinlikle bir zafer değildi.¹⁰⁰² Kısacası Yunanlı asilerin hiçbir umudu kalmamıştı aralarındaki çekişmelerde devam ediyor ve ülkede tam bir siyasi buhran yaşanıyordu. Yunanlı isyancıları Avrupalı devletlerin müdahale edip kendilerine kurtarmalarını ve bağımsızlıklarını vermelerini bekliyorlardı. Yunanlıların bekledikleri bu yardım Avrupalı devletlerin çıkarlarının çatışmasından dolayı yakında ortaya çıkacaktı.

¹⁰⁰¹ Stanley Lane Poole, *age.*, s.51

¹⁰⁰² "General Ponsonbly'den Wellington'a 15 Haziran 1826 tarihinde Korfu'dan gönderilen mektup", **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G.**, C.3, s.338

Rusya, Yunan meselesi ile ilgili 1824 ve 1825 yılları arasında iki konferans tertip etmiş; ancak bu konferanslardan bir sonuç elde edememişti. Zira İngiltere, Rusya'nın kurguladığı planlar dâhilinde kendine bağlı özerk bir Yunanistan kurmasını ve Balkanlardan Akdeniz'e inmesini engelliyordu. 1825 yılında Yunanlıların İngiliz koruyuculuğunu istemesiyle Rusya'nın Yunan meselesinde gücünü kaybetmesi, Rusya için çok rahatsız ediciydi. İsyanın başından bu yana Çar Aleksandr, Metternich'in politikasının bir gereği olarak isyana Avrupa'nın diğer devletleri ile birlikte müdahil olmak istiyordu. Aşırı dindar Rusların ve bazı Slavist politikacıların Osmanlı'ya karşı savaş isteğine de karşı çıkmaktaydı.¹⁰⁰³ Ancak Çar Yunan meselesi ile ilgili olarak yapılan başarısız girişimlerden sonra Rusya'nın politikasında değişikliğe gitmeye karar verdi. Rus Dışişleri Bakanı Nesselrode 18 Ağustos 1826'da Rusya'nın dış temsilciliklerine gönderdiği talimatlarda; "Osmanlı Devleti'nin maslahatı hakkında Rusya'nın müttefiki olan Avrupalı devletlerle birlikte iş görmek imkânsız olduğundan Rusya'nın bundan sonra sadece ve sadece kendi görüşlerini takip ve çıkarlarına göre hareket edeceğini"¹⁰⁰⁴ yazıyordu. Bu düşünceler içinde olan Çar Aleksandr, Kırım ziyareti sırasında Osmanlı Devleti'ne karşı bir savaşa karar verdi.¹⁰⁰⁵ Ancak Aleksandr bu kararından kısa bir süre sonra 01.12.1825 tarihinde ölünce yerine kardeşi I. Nikola geçti. I. Nikola tahta çıkacağı zaman Rusya'da küçük bir ayaklanma gerçekleşti. Ancak yeni Çar ayaklanmayı sert bir şekilde bastırdı ve yüzlerce yüksek rütbeli subayı Sibirya'ya sürdü.¹⁰⁰⁶ I. Nikola'nın karakteri, Aleksandr ile tam bir çelişki teşkil ediyordu. İradesi ve hafızası sağlam, kesin kararlı bir insandı. Bir defa karar verdi mi veya bir kararını açıkladığı zaman, bütün çarklar o karar için dönmeliydi. I. Nikola devletin askerî tarzda yönetilmesine taraftardı. Ayrıca Osmanlı Devleti'ni tamamen yıkmak veya Rusya'ya bağlamak istiyordu.¹⁰⁰⁷ Yunanlıları sevmeyen I. Nikola, sarayda Yunan meselesi hakkında yapılan bir görüşmede "Bana Yunanlı demeyin ben onları isyancı olarak

¹⁰⁰³ The Ophilus C. Prousis, *age.*, s.3

¹⁰⁰⁴ Matthew Smith Anderson, *Doğu Sorunu*, s.82

¹⁰⁰⁵ **The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)**, C.2, s. 88 ; W.Wilson Phillips, M.A, *age.*, s. 241

¹⁰⁰⁶ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.52

¹⁰⁰⁷ Fahir Armaoğlu, *age.*, s. 176

niteliyorum” diye bağırmıştı. Nikola Yunanlılara karşı bir sempati duymamakla birlikte Rusya’nın çıkarları açısından onları İngilizlere de terk etmeyecekti.¹⁰⁰⁸

İngiltere’nin dış politikasını tamamen eline alan George Canning ise Çar Aleksandr’ın ölümünden sonra Rusya’nın Yunanistan meselesindeki kararlarını ve planlarını tam olarak öğrenmek istiyordu. Çünkü Çar Aleksandr öldüğünde, Rusya’nın bundan sonra Yunan meselesindeki tavrının ne olacağı tam olarak kestirilemiyordu.¹⁰⁰⁹ Strangford, 1826 yılının ilk günlerinde George Canning’e Çar Aleksandr’ın Osmanlı Devleti’ne karşı bir savaş kararını aldığını bildirmişti.¹⁰¹⁰ Bu haber George Canning’i oldukça endişelendirdiği için Canning Yunan meselesindeki politikasında bir değişikliğe gitti. Canning, ne Metternich’in politikasını ne de Fransa’nın Rusya’ya karşı şüphe yüklü politikalarını dikkate almayacak kendi politikasını çizecekti. Wellington ise bu dönemde Canning’e, Rusya’ya karşı diğer Avrupa Devletlerinin desteğini alarak Rusya’nın yalnızlaştırılması öngören bir politika gütmesini tavsiye ediyordu. Ancak Canning tüm bunların ötesinde Yunan meselesinde Rusya ile anlaşma yoluna gitmeye karar verdi.¹⁰¹¹ George Canning’e göre Avrupa’daki denge sistemi bozulmuştu bundan yararlanmalı ve bunu İngiltere’nin lehine kullanabilmeliydi. Canning Yunanistan’ın özerk bir eyalet olarak Rus etkisine girmesini, Rusya’nın Türkler üzerinde yarattığı korkuyu kullanarak engellemeye çalışacaktı.¹⁰¹² Bunun için 1825’in Aralık ayında tahta çıkan I. Nikola’yı tebrik için Wellington’u St. Petersburg’a göndermeye karar verdi. Böylece George Canning yeni politikasını uygulamaya da başlayabilirdi. Canning, Wellington’dan yeni Çar’a önyargısız yaklaşmasını istedi. Wellington, Çar’ın niyetini öğrenecek ve onunla bir anlaşma yolu arayacaktı. Canning’in elçi olarak Wellington’u seçmesinin bir sebebi de Wellington’un yokluğunda değişen politikasını İngiltere’de kabul

¹⁰⁰⁸ W. Wilson Phillips, M.A, *age.*, s. 244-245

¹⁰⁰⁹ “İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning’dan İngiltere’nin İstanbul Elçisi Strangford’a 14 Ekim 1825 tarihli yazı”, (A.P.G.Q.), Part IV, No:2, s.38, **F.O. 421/2**,

¹⁰¹⁰ “İngiltere’nin İstanbul Elçisi Strangford’dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning’e 17 Ocak 1826 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part IV, No:6, s.38, **F.O. 421/2**,

¹⁰¹¹ Douglas Dakin, **The Unification of Greece**, s.54

¹⁰¹² “İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning’dan Granville’e 13 Ocak 1826 tarihinde gönderilen mektup”, **George Canning and His Times**, John W. Parker And Son, London 1859, s...

ettirebilmektir. Çünkü Wellington İngiliz politik arenasında çok güçlü bir karakterdi ve Yunan meselesinde tarafsızlık politikasını takip ediyordu. Yunanlıları Canning gibi bir özgürlük savaşçısı olarak görmüyor; onları sultanlarına isyan eden bir asi topluluğu olarak değerlendiriyordu. Canning, Wellington'un yokluğunda İngiltere'deki bazı engellerini de ortadan kaldırmayı planlamıştı.¹⁰¹³

George Canning Wellington'u St. Petersburg'a gönderme kararını 1826 yılının ilk günlerinde İngiliz Kralına açıkladı. Kral bunun uygun olduğunu ancak Wellington'un sağlığı için endişelendiği belirtince Canning, Wellington'un Petersburg'a gitmesinin ancak kendisinin ve doktorlarının izni ile olacağını bildirdi. Kral bu koşullar altında Wellington'un Petersburg'a gitmesine razı oldu. Wellington için ise bu haber sevindiriciydi.¹⁰¹⁴ Wellington, George Canning'e Petersburg'a gitmeden önce Ruslara sunulması gerektiğini düşündüğü bazı şartları bir mektupla bildirdi. Bu şartlar şöyleydi:

1. Konferansa katılan bütün ülkelerin temsilcileri, öncelikle Türkler ve Yunanlılar arasındaki çatışmanın sona erdirilmesi için bir savaşa gitmeyeceklerini ilan etmeliydi.

2. Konferansa katılan bütün güçler, İstanbul'da Rus Elçiliğinin tekrar kurulması için arkadaşça ama ısrarla talepte bulunmalıydılar.

3. Konferansa katılan her devlet temsilcisinin, şu anda savaş halinde olan muharipleri kendi amaç ve planları doğrultusunda yönlendirmeyeceklerini açıklamaları gerekirdi.¹⁰¹⁵

Wellington İngiltere'de hazırlıklarını sürdürürken Çar Nikola'nın ağabeyi Aleksandr'ın politikalarını takip edeceği ortaya çıktı.¹⁰¹⁶ Bu da Rusya'nın Osmanlı Devleti ile savaşa yakın olduğu anlamına geliyordu ki bu tehlikenin ortadan

¹⁰¹³ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.54

¹⁰¹⁴ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere'nin Paris Elçisi Granville'e 13 Ocak 1826 tarihinde gönderilen mektup", **George Canning and His Times**, John W. Parker And Son, London 1859, s...

¹⁰¹⁵ "İngiltere'nin St Petersburg Elçisi Wellington Wellington'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 26 Ocak 1826 tarihinde gönderilen mektup", **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G., C.3, S.73**

¹⁰¹⁶ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'a 10 Şubat 1826 tarihli yazı", (A.P.G.Q.), Part IV, No:4, s.38, **F.O. 421/2**

kaldırılması zaruriydi. Derhal Rusya'ya gönderilen Wellington'a St. Petersburg'da izleyeceği yol için İngiliz Dışişlerinden verilen talimatlar ise şöyleydi:

1- Rusya tekrar İstanbul'da bir elçilik açacaktı.

2- Rusya meselesinin çözümü için güç kullanmaktan vazgeçmeliydi.

3- Yunan meselesinde Avrupalı devletlerin savundukları görüşler ve yaptıkları hareketler kendileri için avantaj sağlamamalıydı. (İngiltere Rusların Osmanlı'ya savaş açarak kârlı bir antlaşma imzalamasından ve Yunanlılar üzerinde otorite kurmasından korkuyorlardı.)

4- Hollanda'nın Yunan meselesindeki ilişkilerde daha etkin yer alması gerekiyordu.

5- En yakın zamanda Londra'da bir konferans düzenlenerek Avrupalı Devletlerin Yunan meselesinin çözümü konusunda bir karara varması sağlanmalıydı.¹⁰¹⁷

Wellington bu talimatları aldıktan sonra İngiltere'nin, Osmanlı Devleti ve Yunanlılar arasındaki çatışmaların sonuçlandırılması için her türlü çabayı göstereceğini Avusturya, Fransa ve Rusya'nın katılımlarıyla bu çatışmanın sona erdirilmesi için gerekirse Rusya'nın garantörlüğünü kabul edebileceğini açıkladı.¹⁰¹⁸ Bu mektubundan sonra Wellington St Petersburg'a hareket etti.

George Canning; Yunan meselesindeki gelişmeleri İstanbul Elçisi Strangford'a bildirmek için gönderdiği yazısında, Wellington'un St Petersburg'a doğru yola çıktığını ve Çar Nikola'yı savaşa girmemesi için ikna etmeye çalışacağını yazmıştı. Canning, Strangford'dan da İstanbul'a vardığında derhal Reisü'l-küttâb ile görüşerek baskı yapmasını ve nihayetinde divândan Osmanlı Devleti'nin Yunanlılar ile görüşmeye ve anlaşmaya hazır olduğunu ifade eden bir açıklama alması gerektiğini bildirdi. İngiltere alacağı bu açıklama ile Rusya'nın savaş ilanının önüne geçmek istiyordu.. Ayrıca İbrahim Paşa'nın Mora'daki Yunanlıları Mısır'a taşıdığı ve Mısırlıları Yunanistan'a yerleştirdiği söylentileri üzerine, Strangford'dan

¹⁰¹⁷ “İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere'nin St Petersburg Elçisi Wellington Wellington'a 10 Şubat 1826 tarihinde gönderilen talimatlar”, (A.P.G.Q.), Part II, s.15, **F.O. 421/2**,

¹⁰¹⁸ “İngiltere'nin St. Petersburg Elçisi Wellington Wellington'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 19 Şubat 1826 tarihinde gönderilen mektup”, (A.P.G.Q.), Part II, No:4, s.17, **F.O. 421/2**,

İngiltere'nin Yunanistan'da nüfusun değişmesine izin vermeyeceğini Bâb-ı âlî'ye bildirmesi istedi. Çünkü eğer bu uygulanırsa Yunanistan'daki demografik yapı değişecek, Doğu Avrupa Müslümanların baskısı altında olacaktı. Bunun sonucunda Hristiyan dünyasının merkezine güçlü bir Müslüman devlet daha kurulacaktı. Bu Avrupa ticareti ve denizlerdeki güç sistemi için uygun olmazdı. Kurulacak güçlü bir devlet Akdeniz'deki dengeleri değiştirdi. Canning, Strangford'a tarafsız kalmaya çalışacaklarını ancak çıkarlarının zarar görmemesi için gerekli önlemlerini de alacaklarını yazarak mektubunu bitirdi.¹⁰¹⁹ George Canning'in tarafsızlık anlayışı bu dönemde sadece askerî bir müdahale olmamasını kapsıyordu. Yoksa İngiltere Canning'in göreve geldiği 1822 yılından itibaren Yunanlılara yapılan her türlü yardıma göz yumuyordu. Bu arada Wellington 2 Mart günü öğle vakti St. Petersburg'a varıp görüşmelerine başladı.

Wellington'un Çar ile ilk görüşmesi St. Petersburg'a geldikten bir gün sonra 3 Mart'ta gerçekleşti.¹⁰²⁰ Bu ilk görüşmede Çar, Rusya'nın Yunanistan ile ilgili hedeflerini Wellington'a açıkladı. Çar, Osmanlı ve Yunanistan arasındaki çatışmaya müdahil olmaya karar verdiğini; ancak Rusya'nın bu mesele için aslında bir savaşa gitmek istemediğini söyledi. Çar'ın görüşlerini dile getirmesinden sonra söz alan Wellington İngiltere'nin Yunan sorununun çözümü için her türlü yardımı yapmaya hazır olduğunu belirterek Rusya'nın bu konuda devletine güvenmesini istedi.¹⁰²¹ Wellington ile Çar'ın tekrar bir araya geldikleri 5 Mart günü yapılan ikinci görüşmelerinde; Wellington Çar'a Yunan sorunu ile ilgili gelişmeleri kısaca özetleyerek, İngiltere'nin bu meseledeki görüşlerini ve şartlarını dile getirdi. Çar bunun üzerine, eğer İngiltere Yunan meselesinde katı bir çözüm arayışında ise Osmanlı Devleti ile bir çatışmaya girebileceğini üstü kapalı bir şekilde ima etti. Bunun üzerine Wellington İngiltere'nin böyle bir çatışmanın olmamasını umut

¹⁰¹⁹ “İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'a 10 Şubat 1826 tarihli yazı”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G.**, C.3, s.140

¹⁰²⁰ “İngiltere'nin St Petersburg Elçisi Wellington Wellington'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 5 Mart 1826 tarihinde gönderilen mektup”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G.**, C.3, s.148

¹⁰²¹ “İngiltere'nin S.t Petersburg Elçisi Wellington Wellington'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 5 Mart 1826 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part II, s.17, **F.O. 421/2**

ettiğini; ancak aldığı kararların muhtemel sonuçlarının farkında olduğunu ve mecbur kalırsa adaletli bir şekilde İbrahim Paşa'nın Mora'daki güçlerine müdahale edebileceğini söyledi. Arkasından da İngiltere'nin müdahale gibi bir hedefinin olmadığını; ama mecbur kalırsa bundan dolayı suçlanamayacağını da bilhassa vurguladı. Rus Çarı bunun üzerine, İngiltere'nin Osmanlı ile Yunanlıları barıştırma çabalarına saygı duyduğunu ve Rusya'nın bu konuda bir teklifinin olmadığını; ancak bu sorunun çözülmesi noktasında Osmanlı Devleti'nin rızasının gerektiğini, zira tehdit ile barışın sağlanmasının çok zor olduğunu belirtti. Ayrıca Mısır eyaleti askerlerinin niyetlerinin Mora'da bir Mısır Devleti kurmak olduğunu, Rusya'nın bu devletin kuruluşunu İngiltere ile işbirliği içinde önlemesinin gerekliliğine inandığını anlattı. Wellington da Osmanlı Devleti'nin Mora'daki karışıklıkların bastırılmasında Mısır eyaleti Paşasına görev verdiğini, Osmanlı'nın Mora'daki Yunanlıların Mısır'a sürülmeleri için bir emir vermediğini söyledi. Çar da bunun doğru olduğunu inandığını ancak isteğinin adil bir şekilde bu sorunun çözümü olduğunu ifade etti.¹⁰²² İkili arasındaki üçüncü görüşme ise 10 Mart'ta gerçekleşti. Bu görüşmede Wellington, Rusya'nın savaşa niyeti olmadığını söylediğini; ancak bundan önce Osmanlı Devleti'ne birçok ultimatom verdiğini ifade etti. Çar, bunun üzerine Osmanlı Devleti ile genel bir savaşı istemediğini ve Rusya'nın Yunanlıların koruyucusu olmadığını söyledi. Ancak Osmanlı Devleti'nin Yunanlılara karşı adaletli davranmasını sağlamak adına Eflak- Boğdan'ı (Principalities) işgal etmeyi düşündüğünü; ancak Rusya'nın herhangi bir toprak talebi olmadığını ve Osmanlı Devleti Rusya'nın şartlarını kabul ettikten sonra tekrar kendi sınırlarına çekileceğini anlattı. Çar böylece topraklarını genişletmeyeceğine söz verdikten sonra, en yakın zamanda İstanbul'da bir elçilik kuracağını da garantisini verdi.¹⁰²³ Wellington'un görüşmeleri Rusya'nın Londra Elçisi Prens Lieven St. Petersburg'a gelene kadar bu şekilde kaldı. Daha sonra Wellington St. Petersburg'da büyük bir endişe içerisinde Prens Lieven ve Rus Dışişleri Bakanı Nesselrode'un görüşlerini dinledi. Lieven ve Nesselrode görüşmeyi Yunan meselesinden çıkarıp Osmanlı'ya ve diğer meselelere

¹⁰²² “İngiltere'nin St. Petersburg Elçisi Wellington Wellington'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 7 Mart 1826 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part II, s.17-18, **F.O. 421/2**,

¹⁰²³ “İngiltere'nin St. Petersburg elçisi Wellington'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 16 Mart 1826'da St. Petersburg'dan gönderilen yazı”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G.**, C.3, s.172

getirdiler. Onlara göre Rus Çarı Yunan isyanında müdahale etmese bile bu isyan ile yakından ilgilenmişti. Ancak hiçbir zaman isyancıları desteklemek için savaşa gitmeyi düşünmemişti. Bu tartışmaların ardından Wellington İngiltere'nin Rusya ile burada anlaşmasının en doğrusu olacağını düşünmeye başladı; böylece Rusya'nın Yunanlıları daha fazla desteklemek amacıyla müfrit bir tavır alarak savaş ilan etmesini de engelleyebilirdi.¹⁰²⁴ George Canning St. Petersburg'dan gelen raporlardan sonra Wellington'a ikaz niteliğinde talimatların bulunduğu bir mektup gönderdi. Mektubunda, Wellington'un Mart ayının 3'ünde, 6'sında, 10'unda ve 12'sinde Rus Çarı Nikola ile yaptığı görüşmelerden sonra gönderdiği raporlarında bazı çelişkilerin olduğunu bildiriyordu. Bu çelişkilere örnek olarak yeni Çar Nikola'nın Osmanlı Devleti ile bir savaş arzu etmediği aksine iyi komşuluk ilişkilerini sürdürmek istediği beyanında bulunduğunu; ancak diğer yandan da kendisinin İmparator Alexandr'ın politikasını sürdürmeye kararlı olduğunu ifade ettiğini yazdı. İmparator Alexandr'ın Osmanlı ile savaşmaya karar verdiği biliniyordu. Ayrıca Rusya'nın elçisi, sık sık Mısır eyaleti kuvvetlerinin Mora'da devlet kurmasına izin verilmemesi gerektiğini İngiliz yetkililere bildirdiğini; eğer Mora'da bir İslam devletinin kurulması ve Mora halkının buradan götürülmesi söz konusu olursa bunun gerçekleşmemesi için İngiltere'nin Rusya ile her türlü işbirliğine hazır olduğunu bildirdi. Çar bir yandan savaştan bahsederken diğer yandan Osmanlı ile dostluk ilişkilerinden bahsediyordu. Ayrıca Rusya'nın Eflak-Boğdan'ı işgal etme arzusu her fırsatta ortaya çıkıyordu. Canning bu ve buna benzer birçok çelişkinin görüldüğü Çar Nikola'nın politikalarına kesinlikle güvenmemek gerektiğinin altını çiziyordu. Bu yüzden İngiltere'nin politikası Çar Nikola'nın Osmanlı Devleti'ne karşı düşmanlığının önüne geçerek muhtemel bir savaşı engellemek olmalıydı. Osmanlı Devleti'ne Rusya ile anlaşması ve İngiltere'yi arabulucu olarak kabul etmesi için baskı yapmalı; ancak Rusya ile anlaşmaya giderek Osmanlı Devleti'ne tazyik de bulunmaktan kaçınmalıydı. Ayrıca Rus Çarı'na eğer Rusya, Osmanlı ile bir savaşa girerse Avrupa'daki dengelerin bozulacağı, kıskançlıkların ortaya çıkacağı ve diğer Avrupa devletleri tarafından hoş karşılanmayıp Avrupa'yı bölünmesine yol açacağı ifade edilmeliydi. Bununla birlikte

¹⁰²⁴ “İngiltere'nin St. Petersburg Elçisi Wellington Wellington'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 4 Nisan 1826 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part II, s.19, **F.O. 421/2**

Canning, Mora'da kurulmak istenen Müslüman devlete karşı Rusya ile sınırlı iş birliği yapabiliriz,¹⁰²⁵ de demektedir.

Wellington'un Rusya'daki temaslarını çok yakından takip eden Strangford da bu dönemde Osmanlı Devleti ve Yunanlılar arasındaki çatışmayı sona erdirmek ve Rusya'nın müdahalesine bir bahane vermemek için ciddi şekilde Bâb-ı âli'ye baskı yapmaktaydı. Strangford'un Osmanlı Devleti'ne karşı baskı yapmak için kullandığı argüman ise Yunanlı kölelerin Mora'dan Mısır'a taşındığı söylentileriydi. Bu dönemde barbarca bir plan olarak nitelenip İbrahim Paşa tarafından Yunanlıların Mora'dan Mısır'a köle olarak taşınmasıyla Mora'da Yunan nüfusunun eritildiğini ve yerlerine Mısırlıların Mora'ya nakledilip iskân edileceğini içeren şayialar bütün Avrupa'da yayılmıştı. Osmanlı Devlet adamları bu iddiaların asılsız olduğunu, gerçekte soykırımın Navarin'de Tropoliçe'de Yunanlılar tarafından yapıldığını belirtiyorlardı. Ancak Strangford da bu iddiaları çok iyi kullanıyordu. Hatta bu düşüncelerle Strangford, 12 Mart 1826 tarihinde verdiği bir yazı ile Osmanlı Devleti'nin İngiltere'nin aracılığını kabul etmemesi durumunda “...Rusya Devleti Rumları himaye için taraf-ı Devlet-i Aliye'ye ilan-ı harbe kıyam ittiğinde Devlet-i Aliye devletiyle beyinlerinde olan ittifak ve ittihadı i'timad ve istinat edemez. İşte vaki hal böyle olarak Devlet-i Aliye ittifak edecek Hristiyan Devlet bulamaz...” diyerek Osmanlı Devleti'ne gözdağı vermeye de çalıştı.¹⁰²⁶ Osmanlı devlet adamları bu tehditler karşısında da tavizsiz tutumlarını sürdürerek, “Yunanlılar Sultanın tebaasıdır. Meşru devlete karşı ayaklanmışlardır, dize gelmeleri gerekmektedir” görüşünü savunmaktan kesinlikle vazgeçmiyorlardı.¹⁰²⁷ Nitekim Strangford bu başvurusunun ardından 15 Mart 1826 tarihinde Reisü'l-küttâb ile görüşme imkânı bulduğunda Osmanlı'nın Yunanlılarla barışması önerisini de tekrarlayınca¹⁰²⁸ Reisü'l-küttâb bu teklifi dikkate dahi almayıp, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine

¹⁰²⁵ “İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den Wellington'a 11 Nisan 1826 tarihinde gönderilen talimatlar”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G.**, C.3, s. 289

¹⁰²⁶ İngiltere'nin İstanbul elçisi Strangford'un 12 Mart 1826 tarihinde Bâb-ı âli'ye başvurusu, **BOA. H.H.**, 39203-A; Meral Bayrak, **agt.**, s. 175; Ali Fuat Örenç **age.**, s. 123

¹⁰²⁷ Stanley Lane Poole, **age.**, s. 54-55

¹⁰²⁸ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 20 Mart 1826 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part IV, No:5, s.39, **F.O. 421/2**

yabancılar tarafından müdahale teklifine, velev ima bile olsa cevap vermekle Sultanın şeref ve itibarına, öbür yandan şer-i şerife aykırı hareket etmiş olacaklarını belirtti.¹⁰²⁹ Rusya ise ne Wellington'un görüşmelerinin ne de Strangford'un Bâb-ı âlî'ye başvurularının sonunu beklemeden, 17 Mart 1826 tarihinde maslahatgüzârı Mihaliki aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne bir ultiatom verdi. Ültimatomunda 1812 Bükreş Antlaşması hükümleri gereği Sırp'ların elde ettiği imtiyazların yerine getirilmesini, tutuklu olan Sırp knezlerinin suçsuz sayılarak tahliye edilmelerini, Eflak-Boğdan'daki Beşlü Askeri olarak bilinen Türk askerinin tamamıyla buradan çekilmesini ve Bükreş Antlaşması'nın yazılı maddelerinin tekrar görüşülmesini istedi. Ayrıca, Osmanlı devlet adamları ile Rus elçi Strogonof arasında yapılması tasarlanan, fakat bazı nedenlerle ertelenen görüşmelerin altı hafta içinde başlatılması ve bunun için hudut boyunca temsilcilerin gönderilmesi talebinde bulundu. Aslında bu ultiatom Yunan sorununa ilişkin herhangi bir talebi içermemekle birlikte, Osmanlı Devleti üzerinde diplomatik yönden bir baskı oluşturduğu için Yunanlıların lehinde bir gelişmeydi.¹⁰³⁰ Osmanlı bundan sonra Rusya ile Akkerman görüşmelerine başlamaya karar verdi.

Rusya'nın bu ultiatomu İngiltere'yi çok telaşlandırdı. Çünkü İngiltere'nin isyanın ilk yıllarından bu yana engellemek istediği Osmanlı-Rus savaşı çıkmak üzereydi. George Canning Nikola'ya, Rusya ile Osmanlı Devleti arasında İngiltere'nin; Osmanlı Devleti ile Yunanlılar arasında ise kendileriyle birlikte Rusya'nın aracılık yapmasını teklif etti. Nikola'nın birinci konudaki cevabı gayret sert oldu: Rusya, Osmanlı Devleti ile arasındaki sadece iki devlete ait konularla ilgili olarak hiçbir gücün tavassutta bulunmasına izin veremezdi. Yunan sorununa gelince Rusya İngiltere'ye danışmadan bu konuda hiçbir şey yapmayacağına dair söz verdi.¹⁰³¹ Bu cevap George Canning'i biraz da rahatlatmıştı.

Rusya'nın 17 Mart ultiatomundan sonra Rusya'nın daha ileriye gitmesini engellemeyi düşünen Wellington, Rusya ile 4.04.1826 yılında bir protokol imzaladı.

¹⁰²⁹ Stanley Lane Poole, *age.*, s. 55

¹⁰³⁰ Meral Bayrak, *agt.*, s.75

¹⁰³¹ Fahir Armaoğlu, *age.*, s. 177

Bu protokolde üç imza bulunuyordu. Bu imzalar Rus Dışışleri Bakanı Kont Nesselrode ve Rusya'nın Londra Elçisi Prens Lieven ile İngiltere'nin St. Petersburg Elçisi Wellington'a aitti. Altı maddeden oluşan bu Protokolün başında, İngiltere'nin Rusya ile Yunanlıların onayını alarak Osmanlı ve Yunanlılar arasında bir arabuluculuk yapacağı belirtilmekteydi. İngiltere ve Rusya din, adalet ve insanlık değerlerine saygı göstererek Adalar Denizi'ndeki bu mücadeleyi sonuçlandıracaklardı. Protokolün maddeleri ise şöyleydi:

1.Yunanlılar, Osmanlı Devleti'ne yıllık olarak ödeyecekleri belli bir meblağ vergi ile bağılı özerk bir yapıda olacaklardı. Yöneticilerini kendileri seçecekler, ancak adayın Osmanlı Devleti tarafından da onaylanması gerekecekti. Yunanlılar iç işlerinde ve ticarete tamamen bağımsız olacaklardı.

2.Yunanistan'da yaşayan iki milletin tamamen birbirlerinden ayrılması için Yunanistan anakarasındaki ve adalardaki Müslümanların malları Yunanlılar tarafından satın alınacaktı.

3.Osmanlı Devleti ve Yunanlılar arasında arabuluculuk için İngiltere'nin İstanbul Elçisi başvurularında bulunacak ve Rus Elçisi de onu destekleyecekti.

4.Eğer Osmanlı Devleti bu protokolü kabul etmezse İngiltere ve Rusya bir arada veya ayrı ayrı protokolün Bâb-ı âlî tarafından kabul edilmesi için baskıda bulunacaklardı.

5.Kurulacak olan özerk Yunan devletinin sınırları ve diğerkonular ile ilgili ayrıntılar yapılacak olan müzakereler sonrasında karara bağlanacaktı.

6.İngiltere ve Rusya Osmanlı Devleti'nin aleyhinde topraklarını genişletmek, yeni ticarî avantajlar elde etmek veya tek başlarına bölgedeki etkilerini arttırmak için girişimlerde bulunmayacaklardı.

Bu protokol Fransa'ya, Avusturya'ya ve Prusya'ya bildirilerek onların onaylarının da alınmasına çalışılacaktı. Ayrıca bu devletlere Türklerin ve Yunanlıların bu Protokole uyacaklarının, Rusya'nın garantisi altına alınıp

alınmaması hakkındaki görüşleri sorulacaktı. İngiltere herhangi bir garanti vermiyordu.¹⁰³²

Rusya ve İngiltere arasında imzalanan St. Petersburg Protokolü ile Yunan meselesine İngiltere ve Rusya dışında Avrupa'nın diğer devletleri de katılma imkânı bulmuştu.¹⁰³³ Yunan meselesi bu antlaşma ile artık uluslararası bir boyut kazandı. Avrupa'da Napolyon Savaşlarından sonra kurulan Kutsal İttifak çatırdamıştı. Bir manada St. Petersburg Protokolü Kongreler Dönemi denilen zaman diliminin de sonu demektir.¹⁰³⁴ George Canning bu protokolden dolayı Wellington'u tebrik ettiyse de aslında protokolün her maddesinden hoşnut değildi. Protokolün üçüncü maddesinde, Osmanlı ve Yunan tebaası arasında bir müdahaleye gerek olursa iki ülkenin "birlikte veya ayrı ayrı" duruma müdahale edebileceklerine karar verilmişti. Bu madde Rusya'nın, İngiltere'den bağımsız olarak güç kullanma olasılığını ima ettiği için tehlikeliydi.¹⁰³⁵ Ayrıca Canning antlaşmanın altıncı maddesini de İngiliz çıkarları için doğru bulmuyordu. Buna göre Avusturya ile Prusya'ya Rusya'nın garantörlüğünün kabulü sorulacaktı. Ancak neyin garantisi olduğu müphem olan bu hakla Ruslar meselede tekrar önemli bir konuma getiriliyordu. Bu durum Yunan meselesinde tek belirleyici olmak isteyen Canning'in politikasına aykırı bir gelişmeydi.¹⁰³⁶ Kısaca St. Petersburg Protokolü'nden sonra İngiltere'nin tek başına arabulucu devlet olma isteği suya düşmüştü.¹⁰³⁷ Bu sebeplerden dolayı George Canning'in kafasında protokole dair bazı soru işaretleri vardı.

4 Nisan 1826 St. Petersburg Protokolü'nün imzalanmasının ardından antlaşma metinleri Paris'e, Viyana'ya ve Berlin'e gönderildi.¹⁰³⁸ Petersburg

¹⁰³² Protocol Relative of Greece, Signed at St. Petersburg, April 4 1826, **Parliamentary Papers**, s. XXVII.35

¹⁰³³ **The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)**, C.2, s.94

¹⁰³⁴ Harold Temperly, **age.**, s.356

¹⁰³⁵ Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu**, s.84

¹⁰³⁶ Harold Temperly, **age.**, s.391

¹⁰³⁷ **The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)**, C.2, s.94

¹⁰³⁸ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den Rusya'nın Londra Büyükelçisi Prens Lieven'e 29 Ağustos 1826 tarihinde gönderilen yazı", **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G.**, C.3, s. 393;

Protokolü'nün kabulünden sonra İngiliz Parlamentosu'nda sert tartışmalar gerçekleşti. Parlamentoda George Canning'in muhalifleri, George Canning'in politikasının İngiliz çıkarlarına zarar verebileceğini iddia ederek İngiltere'nin Yunan meselesinden uzak durması gerektiğini belirtiyorlardı. Ancak George Canning bu eleştirilere rağmen politikasında direndi ve Fransa'nın desteğini almak düşüncesiyle Paris'e 6 haftalık bir seyahat yaptı. (18 Eylül-25 Ekim)¹⁰³⁹ George Canning Fransa'da yaptığı görüşmelerin ardından 16 Ekim'de Başbakan Liverpool'a yazdığı mektubunda, Paris'teki müzakerelerin sonrasında Fransa'nın Yunan meselesi konusunda mükemmel bir uyum içerisinde hareket etmeye hazır olduğunu belirtiyordu.¹⁰⁴⁰ Fransa resmî olarak protokolü onayladığını 8.12.1826 yılında ilan etti. Başından beri isyanın karşısında yer alan Metternich ise protokolü reddetti. Avusturya-Macaristan Kralı, Prusya temsilcisi Cont Hatsfeldt'e İngiltere'nin Yunanistan'ın koruyuculuğunu almak istediğini, böylece Doğu Akdeniz'deki ticareti tek başına ele geçireceğini ve bununla diğer Avrupalı devletlere büyük kayıplar verdireceğini belirterek Prusya'yı da yanına çekmeyi başardı ve dolayısıyla Prusya da protokolü tasdik etmedi. Böylece bir Avrupa sorunu haline gelen Yunan meselesinde Avusturya dışarıda kalmaktaydı.¹⁰⁴¹ Yunanlılar ise bağımsız bir Yunanistan kararının çıkmasını bekledikleri için, imzalanan protokolle hayal kırıklığına uğramışlardı. Zira Yunanlılar vergi vermek ve Osmanlı Devleti'nin bir parçası olmak istemiyorlardı. Onların tek arzuları bütün Türklerin Yunanistan'dan sürülmesi ve Yunanistan'ın sınırlarının genişletilmesi idi.¹⁰⁴²

Avrupa'da Petersburg Protokolü ile ilgili görüşmeler yapılırken Strangford da İstanbul'da, George Canning'in direktifleri doğrultusunda Osmanlı Devleti'ne İngiltere'nin taraflar arasında arabulucu olarak kabul edilmesi yönündeki baskılarına

¹⁰³⁹ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s. 68

¹⁰⁴⁰ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere Başbakanı Liverpool'a 16 Ekim 1826 tarihinde Paris'ten gönderilen yazı", **Some Official Correspondence of George Canning, C.2**, s 153-155

¹⁰⁴¹ Karl Malarite, **age.** s. 54

¹⁰⁴² Harold Temperly, **age.**, s. 393

devam ediyordu.¹⁰⁴³ Strangford'un 1825 yılının Aralık ayında Çamlıca Adası'na yakın bir yerde Yunanlı isyancı liderleri ile yaptığı görüşmenin ardından, İngiltere Geçici Yunan Hükümeti tarafından (19 Nisan 1826) arabulucu ilan edildi. Yunanlılar, Mr. Strangford Canning'den kendileri adına Yunan milletinin haklarını savunan, bağımsızlığını ve güvenliğini sağlayan bir antlaşmayı Osmanlı Devleti ile yapmasını istiyorlardı.¹⁰⁴⁴ Strangford bu gelişme üzerine bir anlaşmanın gerçekleşebilmesi için Yunanlıların bazı şartları kabul etmesi gerektiğini belirtti. Bu şartlar:

Yunanlılar Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetini kabul edeceklerdi.

1-Yunanlılar tazminat olarak belirlenen parayı ya tek seferde ya da yıllık vergiler şeklinde ödeyeceklerdi.

Strangford'un bu şartlarına karşılık Yunanlıların şartları ise şu şekilde idi:

2-Türklerin Yunanistan'da ne malları ne de kaleleri kalmalıydı. Türkler Yunanistan'ı tamamen terk etmeliydi.

3-Osmanlı Devleti kesinlikle Yunanistan iç işlerine karışmayacaktı.

4-Yunanistan'da isyana katılan her bölgenin mevcut durumu ne olursa olsun barışa dâhil olmalıydı, cezalandırma olmamalıydı.

5-İngiltere Osmanlı Devleti ile Yunanlılar arasında yapılacak bir ateşkes antlaşmasında garantör olacaktı. İngiltere'nin garantisi Yunanlılar için olmazsa olmaz şarttı.

Yunanlıların öne sürdüğü bu şartlar altında Strangford'un herhangi bir ateşkes antlaşması önermesi de haliyle imkânsızdı.¹⁰⁴⁵

Wellington da protokolün imzalanmasından sonra St. Petersburg'dan ayrılarak önce Prusya'ya, oradan da 27 Nisan 1826'da Londra'ya geldi.¹⁰⁴⁶ Bu arada

¹⁰⁴³ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 18 Haziran 1826 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part IV, No:67-68, s.42, **F.O. 421/2**

¹⁰⁴⁴ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 26 Şubat 1826 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part IV, No:19, s.47, **F.O. 421/2**

¹⁰⁴⁵ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'un 27 Mayıs 1826 yılında İngiltere Dışişleri Bakanlığına sunduğu memorandum”, (A.P.G.Q.), Part III, No:44, s.21, **F.O. 421/2**

Petersburg Protokolü'nün imzalanmasından sonra Yunanlılara destek veren İngiliz parlamenterlerin, parlamentodaki çabaları artmıştı. Bu parlamenterlerden biri olan Sir R.H İngiliz, Essex Bölgesi'nde oturan Yunanlılar adına parlamentoya bir dilekçe sundu. Bu dilekçede İngiltere'nin Yunan isyanına dâhil olmasıyla Yunanlıların desteklenmesi isteniyordu.¹⁰⁴⁷ Diğer bir Yunansever Mr. V. Smith de bu isteğe destek vermek üzere söz alıp, Yunanlıların bu mücadelesini kutlamak gerektiğini ve bağımsız bir Yunanistan için yardım edilmesinin İngiltere'nin görevi olduğunu söyledi.¹⁰⁴⁸ Dilekçenin lehinde üçüncü sözü alan parlamenter de Sir. R. Wilson oldu. Wilson şu anda Yunanistan'da ölmekte olan Hristiyanların kurtarılması yolunda İngiltere'nin adım atması gerektiğini, yaşanan olayların insanlık dışı olduğunu, binlerce Yunanlı'nın Türkler tarafından köle olarak alınıp Mısır'a götürüldüğünü, bu insanların 50 veya 100 dolara satıldığını ve birçok Fransız askerinin ise bu vahşete rağmen para ile Mısır eyaleti kuvvetlerine hizmet ettiğini; bunun ise kabul edilemeyeceğini ve İngiltere'nin üzerine düşeni yaparak Yunanistan'ın bağımsızlığı uğruna Yunanlılara destek vermesi gerektiğini söyledi.¹⁰⁴⁹ Sözün özü, İngiltere Parlamentosunda George Canning'e olan destek artıyordu. Canning, politikasını İngiltere kamuoyuna kabul ettirebilmek için uyguladığı stratejisinin meyvelerini artık görmeye başlamıştı.

Strangford, 19 Nisan 1826'da Geçici Yunan Devleti tarafından İngiltere'nin arabulucu olarak kabul edilmesinden sonra Bâb-ı âlî'ye tazyik aracı olarak kullandığı Mora'daki Yunanlıların Mısır'a götürülmesi (Barbar Proje) iddialarının yanına, Ege'de ortaya çıkan korsanlık faaliyetlerini de ekleyerek Bâb-ı âlî'ye yaptığı baskıyı şiddetlendirdi. Gerçekten de 1826 yılının yaz aylarında Yunanlı korsanlar bu zamana olmadıkları kadar etkindiler. Ege'de ticaret yapan tüccarların hepsi bu durumdan

¹⁰⁴⁶ “Wellington'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 28 Nisan 1826 tarihinde Londra'dan gönderilen yazı”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G., C.3**, s. 309

¹⁰⁴⁷ “İngiltere Parlamento üyesi Sir R.H. İngiliz'in 19 Mayıs 1826 tarihinde İngiliz Parlamentosuna verdiği dilekçe”, **Parliament Debates (21 Mart-31 Mayıs 1826, Vol. XV)**, s. 1272

¹⁰⁴⁸ “İngiltere Parlamento üyesi Mr. V. Smith'in 19 Mayıs 1826 tarihinde İngiliz Parlamentosunda yapmış olduğu konuşma”, **Parliament Debates (21 Mart-31 Mayıs 1826, Vol. XV)**, s. 1272-1273

¹⁰⁴⁹ “İngiliz Parlamento üyesi Sir R. Wilson'un 19 Mayıs 1826 tarihinde İngiliz Parlamentosunda yapmış olduğu konuşma”, **Parliament Debates (21 Mart-31 Mayıs 1826, Vol. XV)**, s. 1273

şikâyetçiydi. Yunanlı korsanlar Suriye'deki bazı zengin tüccarlardan da zorla haraç almaya kalkışmışlardı.¹⁰⁵⁰ George Canning bu korsanlık faaliyetlerinin devam etmesinden dolayı İngiltere'nin zarar ettiğini ve önüne geçmek için sert tedbirler almaya karar verdiğini Strangford'a bildirerek bu kararının Osmanlı Devleti'ne tebliğ edilmesini istedi.¹⁰⁵¹ Bu arada Rusya da Osmanlı Devleti'ne bir başvuruda bulunarak, Adalar Denizi'nde yaşanan korsanlık faaliyetlerinden dolayı uğradığı zararın tazmin edilmesini istedi. George Canning ise bu talebe tepki göstermiş ve Osmanlı Devleti'nin Rusya adına ticaret yapan Yunanlı gemilere karşı bir korsanlık faaliyetine şahit olmadığını söyleyerek Rusya'nın bu konudaki tazminat isteklerinin anlamsız olduğunu belirtmişti. Ayrıca George Canning, Yunanlılar adına savaşan Lord Cochrane'ın da İngiliz gemilerine karşı bir korsan saldırıda bulunması halinde bir İngiliz gemisine hapsedilebileceğini Strangford'a yazdı.¹⁰⁵² Strangford korsanlık meselesini Reisü'l-küttâb ile yaptığı görüşmelerde ileri sürünce Reisü'l-küttâb da bu iddiaya karşılık olarak "Hele yabancı müdahalesi olmaksızın Yunanistan'daki reaya ayaklanmasını bastırırım, o zaman bakın, Ege Denizi'nde tek bir korsan gemisi kalacak mıdır?", cevabını yapıyordu.¹⁰⁵³ Bu cevaptan sonra Strangford'un baskılarını arttırması imkânsızlaşmıştı. Çünkü Ege'deki Yunanlıların faaliyetlerine hâlâ devam edebilmesinin Avrupalı Devletlerin yardımı ile gerçekleştiği herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Strangford, George Canning'e Osmanlı Devleti'nin protokolden ve yaşanan gelişmelerde çok rahatsız olduğunu, Reisü'l-küttâb'ın Yunan Devleti'nin politik olarak tanınmasından dolayı büyük bir hayal kırıklığına uğradığını, Yunan meselesini Osmanlı Devleti'nin tamamen bir iç meselesi olarak gördüğünü ve dış müdahalelerin olmasını kabul etmediğini belirten bir mektup yazdı.¹⁰⁵⁴ Strangford, Osmanlı Devleti'ne başvurularının başarısız olduğunu Geçici

¹⁰⁵⁰ "İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 16/22 Ağustos 1826 tarihinde gönderilen yazı", **F.O. 78/144**

¹⁰⁵¹ "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'a 4 Ağustos 1826 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part IV, No:15, s.43, **F.O. 421/2**

¹⁰⁵² "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'a 3 Ağustos 1826 tarihinde gönderilen yazı", **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G.**, C.3, s.359-362

¹⁰⁵³ Stanley Lane Poole, **age.**, s. 56

¹⁰⁵⁴ "İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 1 Eylül 1826 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part IV, No:106, s.43, **F.O. 421/2**

Yunan Hükümetine de bir mektupla bildirdi. Bu mektubunda İngiltere'nin tekliflerinin kabul edilmemesinin ve bir antlaşma yapılmamasının sebeplerini açıklamış, İngiltere'nin bundan sonra Yunan meselesi hakkında öncelikle diğer Avrupa Devletlerinin elçileri ile görüşmelere başlayacağını yazmıştı.¹⁰⁵⁵ Bu arada Avrupalı devletler kendi aralarında St. Petersburg Protokolü hakkındaki görüşmelere devam etmekteydiler.¹⁰⁵⁶ Strangford bu muhaberatın haberdar olunca bunu Osmanlı'ya ifşa ederek kendi lehine kullanabileceğini düşündü ve gizlice Reisü'l-küttâb ile irtibata geçerek İngiltere ile Rusya'nın Yunan meselesini çözmek için yeni bir antlaşma imzalamak niyetinde olduğunu bildirdi. Bunun üzerine Reisü'l-küttâb cevap olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun hiçbir zaman böyle bir antlaşmayı kabul etmeyeceğini sert dille kendisine tekrarladı. Reisü'l-küttâb bu tekliflerin hem dinen hem de politik olarak Osmanlı Devleti'nin haklarına karşı suistimal olduğunu söylüyordu.¹⁰⁵⁷ Böylece Strangford'un bu son başvurusu da kabul edilmemişti.

4 Nisan'da imzalanan protokol henüz Osmanlı Devleti'ne sunulmamıştı. Çünkü protokol ile ilgili kesin kararların verilmesi için Rus Elçisi M.de Ribeaupierre'nin İstanbul'a gelmesi bekleniyordu. Elçi Akkerman görüşmelerinden dolayı İstanbul'a henüz ulaşmamıştı.¹⁰⁵⁸ Prens Lieven 7 Kasım'da Canning'e, Rus Elçisi M.de Ribeaupierre'nin Atina'ya ulaşmış olduğunu ve İstanbul'a vardığında İngiliz Elçisi Strangford ile birlikte St Petersburg Protokolü'nün Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmesi için Bâb-ı âlî'ye baskı yapacağını bildiren uzun bir mektup yazdı.¹⁰⁵⁹ George Canning de Lieven'e, Strangford'un başvurularından bahsederek Rus elçinin Strangford tarafından İstanbul'da beklendiğini; ancak işlerinin çok zor

¹⁰⁵⁵ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 1 Ağustos 1826 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part IV, No:90, s.43, **F.O. 421/2**

¹⁰⁵⁶ “İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'a 15 Ağustos 1826 ve 22 Kasım 1826 tarihlerinde gönderilen yazılar”, (A.P.G.Q.), Part IV, No:19, 29, s.43-44, **F.O. 421/2**

¹⁰⁵⁷ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 30 Eylül 1826 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part IV, No:119, s.43, **F.O. 421/2**

¹⁰⁵⁸ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 4 Ekim 1826 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part IV, No:133, s.44, **F.O. 421/2**

¹⁰⁵⁹ “Rusya'nın Londra Elçisi Prens Lieven'den İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 7 Kasım 1826 tarihinde gönderilen yazı”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G., C.3, s. 459-460**

olduğunu söyledi. Zira Osmanlı Devleti'nin isyanın başından beri tutumunda hiçbir değişiklik olmamıştı.¹⁰⁶⁰ George Canning, Rus elçinin İstanbul'a gelecek olması üzerine Strangford'a yeni talimatlar göndererek onun nasıl hareket etmesi gerektiğini belirtti. Bu talimatlar şöyleydi:

1-Strangford ve Rus elçisi Ribeaupierre, Anlaşma Devletlerinin diğerlerinden bir cevap gelinceye kadar Osmanlı Devleti'ne herhangi bir öneride bulunmayacaklardı.

2-Anlaşma Devletlerinin elçilerini geri çekme tehdidi, Anlaşma devletleri tarafından genel olarak kabul edilmezse Osmanlı Devleti'ne bildirilmeyecekti.

3-Anlaşma Devletleri tehditlerin niteliği konusunda anlaşamazlarsa Strangford Yunanlıların tekliflerini protokole değinmeden sunacaktı.

4- Strangford bu şartlar altında ilk olarak Yunanlıların kendisinden beklediği teklifleri sunacaktı.

5-Strangford arabuluculuk teklifini bir ateşkes antlaşması için tekrarlayacaktı.¹⁰⁶¹

Bu gelişmelerin ardından St. Petersburg Protokolü'nün şartları, imzalandıktan yaklaşık 10 ay sonra 23 Ocak 1827 tarihinde Osmanlı Devleti'ne tebliğ edilebildi.¹⁰⁶² Petersburg Protokolü'nün şartlarını ilk olarak Osmanlı Devleti'ne bir takrirle sunan İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford oldu. Strangford takririnde; İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne dost bir devlet olarak Yunanlılar ile ilgili Petersburg'da alınan kararların geçerlilik kazanması için aracılık yaptığını bildirdi. Bu isyan sırasında Ege'de ticarî faaliyetler aksamış, bu sularda ticaret yapanlar çok büyük bir zarara uğramışlardı. Osmanlı Devleti altı yıldan bu yana isyanı bastırmaması nedeniyle artık bu meseleye müdahale gerekliydi. Dolayısıyla çözüm için Osmanlı Devleti, İngiltere ve Rusya arasında imzalanan St. Petersburg Protokolü'nün esaslarını kabul

¹⁰⁶⁰ “İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den Rusya'nın Londra Elçisi Prens Lieven'e 20 Kasım 1826 tarihinde gönderilen yazı”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G., C.3**, s. 460

¹⁰⁶¹ “İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'a 27 Kasım 1826 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part III, No:27, s.26, **F.O. 421/2**

¹⁰⁶² Bu gecikmenin sebepleri olarak; Avrupalı devletlerin kendi aralarında tam bir mutabakata varamamaları, Osmanlı ile Rusya arasında yapılan Akkerman görüşmelerinin uzaması sonucunda Rusya'yı temsil eden Elçi Ribeaupierre'in İstanbul'a gelmesinin gecikmesi ve Osmanlı Devleti'nin askerî reformlar ile uğraşması sayılabilir.

etmeliydi.¹⁰⁶³ Strangford'un tavrına karşılık Reisü'l-küttâb'ın (Pertev) cevabı ise kesin ve netti. Sultan II. Mahmud, eski taleplerini tekrarlıyordu: Tanrı'nın yasaları, fetih hakkı ve tüm devletlerin resmen kabulü ile asi eyaletlerin meşru sahibi idi ve hiçbir yabancı sarayın hiçbir zaman kendisi ve asi tebaasının arasına girmesine izin vermeyecekti. Strangford, bu başarısız girişimden sonra Yunanlılara yaşanan gelişmeler hakkında bilgi verdi ve bu işin olmasının çok zor görüldüğünü söyleyerek tekliflerinin arkasında olup olmadıklarını sordu. Yunanlılar da Strangford'a kendileri adına Osmanlı Devleti ile görüşme yapmakta tam yetkili olduğunu tekrarladılar.¹⁰⁶⁴

Strangford'un tavrından bir gün sonra St. Petersburg kararlarını bildiren ikinci tavrı (24 Ocak 1826) tarihinde Rusya'nın İstanbul'daki Maslahatgüzârı Mihaliki'nin¹⁰⁶⁵ adına tercüman Frengini getirdi. Bu tavrı göre; Rusya ve İngiltere, Yunan isyanının uzamasından dolayı sıkıntı duyarak hayırlı ve gerekli olan barış için nüfuz ve kudretlerini sarf etmek üzere karar vererek aralarında senet imzalamışlardı. Bu senet Osmanlı Devleti'nin asayişini sağlamak için oluşacak vasıtaların esasını ve devletin hukuku ile teb'ası adına yararlı olacak uygulamaları içermektedir. Bu senet, Osmanlı Devleti'nin Rumlar üzerindeki egemenliğine dair menfaatlerini de muhafaza ediyordu. Devletler, Osmanlı'nın bu senedi kabul edip, bu hususların bir an önce icraata geçilmesini arzu etmekteydiler. Hristiyan halk, Yunanlıların savaşta yok olmasını istemeyip lehine tavır almışlardı. Osmanlı Devleti'nin 5 sene zarfında şiddet yoluyla Yunanlıların hakkında gelemeyeceği ve gelemeyeceği anlaşılmıştı. Bu savaşın her iki tarafa verdiği zarar ve ziyan ortadaydı; ancak savaşın iki tarafın barış yapması imkânsız görünüyordu. Ayrıca Akdeniz'deki bu isyan Rusya'nın ticaretini de engellemektedir. Rusya Akkerman şartlarının yerine getirilmesinde hiçbir şekilde kusur etmemişti. Bu nedenle ticarî faaliyetlerine engel olan bu savaşın uzamamasını istemektedir. Yunanlılar ise Osmanlı Devleti ile aracısız görüşmeye karşıydılar.

¹⁰⁶³ Lütfi Paşa, **age.**, C.1, s. 40-41; Nicholas Jorga, **age.**, s. 273; Meral Bayrak, **agt.**, s. 173; Ali Fuat Öreç, **age.**, s. 125

¹⁰⁶⁴ "İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 08 Şubat 1827 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part IV, No:13, s.46, **F.O. 421/2**

¹⁰⁶⁵ Minciaky, 1824 yılı Ocak ayında Osmanlı Devleti'nin Yunan isyanına tedbir olarak aldığı bazı kararları görüşmek için İstanbul'a gönderilmişti. Minciaky yabancı gemilerin Boğaz'dan geçişleri sırasında incelenmesinin yasaklanmasını, yabancı menşeli malların İstanbul limanında yüklenmesine engel olunmamasını ve Rus malları için eski gümrük tarifelerinin muhafaza edilmesini talep edecekti. (Nicholas Jorga, **age.**, s. 252)

Dolayısıyla Rusya, İngiltere'nin etkisiyle Osmanlı Devleti'ne aracılık yapmayı kabul etmişti ve İngiltere'nin tavsiyesiyle bu şekilde hareket etmekteydi.¹⁰⁶⁶ Maslahatgüzârî'nin bu takririnden sonra Rus elçisi M.de Ribeaupierre ancak 11 Şubat 1827 tarihinde İstanbul'a gelebildi. Elçi Ribeaupierre, İstanbul'a gelir gelmez Strangford ile temasa geçerek protokolün Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmesi için bütün gücüyle çalışacağını söyledi. Rusya Akkerman Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti ile iyi geçinmek konusunda samimi idi.¹⁰⁶⁷

Reisü'l-küttâb (Pertev) ise Rus başvurusu üzerine; ne Rusya'nın ne de İngiltere'nin Sultanın mülkiyeti hakkında karar vermeye yetkili olmadıklarını, 1826 tarihli protokolün geçerli olmadığını, hatta Osmanlı Devleti'nin onuruna ve menfaatlerine karşı bir "suikast" niteliği taşıdığını açıkladı.¹⁰⁶⁸

Rusya'nın takririnden sonra ise St. Petersburg Protokolü'nü onaylayan üçüncü devlet olan Fransa'nın İstanbul Elçisi, 11 Kasım 1827 tarihinde Reis (Pertev) Efendi'nin evinde kendisiyle bir görüşme yaptı. Fransız elçisi; Fransa'nın her zaman Osmanlı Devleti'nin dostu olduğunu belirterek müttefik devletlerin bu konudaki müdahalelerinin Osmanlı Devleti'nin menfaati için olduğunu, Osmanlı Devleti'ne Mora ve çevresinden gelen yıllık gelirin iki katına çıkarılabileceğini ve yine bu bölgenin Osmanlı egemenliğinde kalabileceğini belirterek "Osmanlı Devleti'nin bu gibi nice teb'ası vardır, biri de bu olsun ne mani" diyerek, Yunanlılara özerklik verilmesini teklif etmişti. Reisü'l-küttâb ise, Yunan özerkliği Osmanlı Devleti tarafından kabul edilse bile, kötülüğe ve fesada meyilli olan Yunanlıların yine rahat durmayacaklarının şüphesiz olduğunu ifade etti. Reisü'l-küttâb, Avrupalıların isyana verdikleri maddi-manevi destek sayesinde isyanın bastırılmadığını ve Yunanlıların Avrupalılarca mütemadiyen teşvik edildiğini söyledi. Ayrıca özerklik halinde Yunanlılardan o zamana dek alınan yıllık verginin iki katının alınması söz konusu olsa bile, isyan nedeniyle harcanan miktarın otuz seneye kadar Mora ve civarından toplanamayacağını anlattı. Pertev Efendi son olarak Akkerman Sözleşmesi'nin

¹⁰⁶⁶ Lütfi Paşa **age.**, C.1, s. 41; Meral Bayrak, **agt**, s. 175

¹⁰⁶⁷ "İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e 15 Şubat 1827 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part IV, No:16, s.47, **F.O. 421/2**

¹⁰⁶⁸ Nicholas Jorga, **age.**, s. 274

Yeniçeri Ocağının kaldırılması zamanına denk geldiği için kabul edildiğini ve bazı maddelerinin halkın boğazında kılçık gibi durduğunu, şimdi o kılçık üzerine bir daha yutturalım desek halkın boğulacağını söyledi. Osmanlı Devleti'nin, Avrupa Devletleri isyandan ellerini çektiği zaman kendi işini kendi başına halledebileceğini belirterek, Avrupalı devletlerin bu meseleye karışmaya hakları olmadığını ve herhangi bir antlaşmanın Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmeyeceğini ifade etti.¹⁰⁶⁹

Neticede Petersburg Protokolü Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmemişti. Ancak bu protokolle artık olay Avrupa'nın bir meselesi konumuna gelmişti. İstanbul'da devam eden bu yoğun görüşmelerin olduğu sırada İbrahim Paşa da Mora'ya hâkim olmayı başarmıştı. Tüm bu gelişmelerden sonra Sultan II. Mahmud, 9 Haziran'da resmî bir beyanat yaparak Avrupa Devletlerine görüşlerini kesin bir biçimde açıkladı. Bu beyana göre; O (Sultan) bağımsız bir hükümdar, Yunanlılar ise meşru hükümdarlığına karşı çıkan birer asiden başka bir şey değildi. Avrupa'nın tutumunu açıklamak için öne sürdüğü "özgürlük" ve "tarafsızlık" gibi bahanelerle alay ediyordu. Bir sultanın bir avuç eşkiya ile anlaşmaya kalkması mümkün değildi. Bâb-ı âlî'nin baştan beri verdiği cevap her zaman aynı olacaktı. Osmanlı Devleti'nin bu net tavrından sonra Anlaşma Devletleri Londra'da yeni bir antlaşma metni hazırlamak üzere toplantılara başladılar.

5-Osmanlı ve Rusya Arasında Yaşanan Anlaşmazlıklar ve Akkerman Sözleşmesi.

Çar Alexandr'ın ölümünden sonra 1825'te tahta çıkan I. Nikola, 1824 ve 1825 yıllarında yapılan St. Petersburg görüşmelerinde başarılı olamayan Rusya'nın Avrupa'da ve Yunan sorununda daha etkin olması için yeni hamleler yapmaya karar verdi. Bu sırada İngiliz Elçisi Wellington da St. Petersburg'da Çar ile bir dizi görüşmeler yaparak Yunan meselesi hakkında bir mutabakat metni hazırlamaya çalışıyordu. Rusya bu görüşmelerin devam ettiği süreçte, 17 Mart 1826 tarihinde Osmanlı Devleti'ne bir ültimatom verdi. Bununla 1821 Bükreş Antlaşması'nın maddelerinin tekrar görüşülmesi, Sırp'ların durumunun belirlenmesi ve Eflak-Boğdan

¹⁰⁶⁹ Lütü Paşa, *age.*, s. 56-58; Meral Bayrak, *agt.*, s. 176; Ali Fuat Örenç, *age.*, s. 126-127

eyaletlerinde bazı düzenlemelerin yapılması isteniyordu. Osmanlı Devleti'nden bahse konu anlaşmazlıkların çözümü için temsilcilerini en geç altı hafta içerisinde Osmanlı-Rus sınırında belirlenecek bir yere göndermesi¹⁰⁷⁰ bekleniyordu. Ancak Rusya'nın 17 Mart'ta vermiş olduğu bu ultiatomda Yunanlılardan ve isyandan herhangi bir bahis yoktu.

Osmanlı Devleti 17 Mart tarihli Rus ultiatomu verildiğinde çok hassas bir dönemdedi. Yunan isyanını bastırmak üzere olmasının yanında Yeniçeri Ocağını kaldırarak bazı askerî reformlar yapmak istiyordu. Haliyle bu kritik dönemde bir Osmanlı-Rus savaşı düşünülemezdi. Bu nedenlerle Osmanlı Devleti, Rus ultiatomunu kabul ederek görüşmelere katılmaya karar verdi. Görüşmelerde Seyyit Mehmed Hadi Efendi birinci murahhas, Köse İbrahim Efendi ikinci murahhas, Nafi Efendi birinci katip, Necip Efendi ikinci katip, Divan-ı Hümayun tercümanı yamağı Esrar Efendi birinci tercüman ve Namık Efendi ikinci tercüman olarak görevlendirildi. Rusya'nın temsilcisi Besarabya Komiseri Kont Voronzof ile Ribeaupierre idi. Görüşmeler bugün Moldovya topraklarında bulunan Akkerman'da 1.07.1826 tarihinde başladı.¹⁰⁷¹ Uzun müzakereler sonunda 7 Ekim 1826 tarihinde Osmanlı ve Rus temsilcileri 8 maddeden ve iki senetten oluşan bir antlaşma imzaladılar. Senetlerin biri Eflak-Boğdan'a, diğeri ise Sırbistan'a aitti. Bu belgelere göre sözleşme şartları özetle şöyleydi:

1. Eflak ve Boğdan beyleri, yerel meclisler tarafından 7 yıl için Rusya ve Osmanlı Devleti'nin ortak onayı ile seçilecek ve Rusya'nın onayı olmadan bu beyler azledilmeyecekti.

2. Sırbistan'ın özerkliği yeniden vurgulanıyor ve Sırbistan'ın üç kalesinden başka yerde Osmanlı askeri bulundurulmayacağı kayıt altına alınıyordu.

3. Rus tüccarına, bütün Osmanlı limanlarında ve denizlerinde ticaret yapma hakkı tanındığı gibi, Karadeniz diğeri devletlerin ticaret gemilerine de açık olacaktı. Yani yabancı devletlerin ticaret gemileri artık Boğazlardan serbestçe geçebilecekti.

¹⁰⁷⁰ Nicholas Jorga, **age.**, s. 261

¹⁰⁷¹ Ahmet Cevdet Paşa, **age.**, C.XII, s.219-221; Meral Bayrak, **age.**, s. 171

4. Besarabya ve Kafkas sınırlarında Rusya lehine bazı ufak değişiklikler yapılacaktır.¹⁰⁷²

Akkerman Antlaşması, Bükreş Antlaşması'nın gözden geçirilmesi için yapılmasına rağmen kabul edilen kararlar ile Rusya'ya birçok kazanç sağlamıştı. Osmanlı Devleti ise bu antlaşma sayesinde, yalnızca Rusya ile olabilecek bir çatışmanın şimdilik önüne geçmiş ve zaman kazanmıştı. Buna mukabil Rusya Osmanlı Devleti'nin nazik durumundan yararlanarak bazı kazanımlar elde etmiş ve Balkanlar'da avantajlı bir duruma geçmişti.¹⁰⁷³ Osmanlı Devleti temsilcilerinin Akkerman'ı onaylamalarının bir sebebi de Rus delegelerin görüşmeler sırasında, Osmanlı delegelerine Yunan sorununa müdahalede bulunmayacaklarına dair garanti vermiş olmalarıydı.¹⁰⁷⁴ Osmanlı temsilcileri bu garantiden sonra Akkerman Sözleşmesi'ni kabul etmişlerdi.

Akkerman Sözleşmesi'nin imzalanması üzerine İngiltere, Rusya'nın bu hareketinden rahatsız oldu. Canning Rus Elçisi Lieven ile Londra'da görüşerek antlaşma hakkında bilgi almak istedi. Ancak antlaşma şartlarını öğrendikten sonra Canning, yaşanan gelişmenin Osmanlı ile Rusya arasındaki anlaşmazlıkları ve savaş tehdidini ortadan kaldırdığına kanaat getirdi.¹⁰⁷⁵ Wellington da yazdığı mektubunda Çar'ın Yunanlılar için Osmanlı Devleti'ne baskı yapmayacağına inandığını belirterek, Rusların Eflak ve Boğdan'a karşı hareketlerinin buraları işgal etmek için değil; Bükreş Antlaşması'ndan doğan haklarının korunmasına özgü olacağını ifade etti.¹⁰⁷⁶ Bu gelişmeler üzerine İngiltere de söz konusu sözleşmenin kararlarına herhangi bir itirazda bulunmadı.

¹⁰⁷² Akkerman antlaşması'nın tam metni için bakınız Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri**, C. 1, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, TTK Basımevi, 1953, s. 263-268; Fahir Armaoğlu, **age.**, s. 178

¹⁰⁷³ Barbara, Jelavich, **age.**,23

¹⁰⁷⁴ Meral Bayrak, **agt.**, s. 172, Ali Ruat Örenç, **age.**, s. 122

¹⁰⁷⁵ Harold Temperly, **age.**, s.394

¹⁰⁷⁶ “İngiltere'nin St. Petersburg Elçisi Wellington'dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'e, Halle'den, 20 Nisan 1826'da gönderilen yazı”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G.**, C.3, 1868, s.302

6- 6 Temmuz 1827 Londra Antlaşması

1826 yılında İngiltere ve Rusya tarafından imzalanan St. Petersburg Protokolü Avrupa'da sadece Fransa tarafından tasdiklenmiş ve Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmemişti. Avusturya ve Prusya, Petersburg Protokolü'ne onay vermeyerek bu antlaşmanın karşısında olduklarını göstermişlerdi. St. Petersburg Protokolü'nün kabul görmemesi üzerine İngiltere, Fransa ve Rusya tekrar bir araya gelerek Yunan meselesi hakkında bir antlaşma taslağı hazırlamaya karar verdiler. Antlaşmayı imzalayacak olan devletlerin her birinin farklı bir amacı vardı. Fransa imzalayacakları bu antlaşma ile İngiltere ve Rusya'yı kontrol etmeyi, İngiltere Rusya'yı Yunan meselesinde sınırlandırmayı, Rusya ise İngiltere'nin meselede öne çıkarak kurulacak olan bir Yunanistan ile etkinliğini arttırmasını önlemeyi düşünüyordu.¹⁰⁷⁷ Petersburg Protokolü'nün Osmanlı tarafından kabul edilmemesi üzerine Fransa ilk olarak 1826 yılının sonlarında Osmanlı Devleti'ne karşı askerî bazı tedbirler alınması gerektiğini George Canning'e bildirmiş ve en geç Kasım 1826'da Paris'te yeni bir konferans düzenlenmesini önermişti.¹⁰⁷⁸ Antlaşmanın Paris'te yapılması planlanmışken, Rusya'nın Paris Elçisi M. Pozzo di Borgo bu görüşmelerin Londra'da yapılmasını teklif etti. Bu teklif Fransa'nın Londra Elçisi Prens Polignac tarafından da kabul edilince görüşmelerin Londra'da yapılmasına karar verildi.¹⁰⁷⁹ Yeni yapılacak bu antlaşma aslında St. Petersburg Protokolü'nün bir teyidi şeklinde olacaktı. Antlaşma taslağının belirlenmesi için 1827 yılının başlarında, Rusya ile İngiltere'nin başrolü oynadığı çalışmalar başlatıldı. Fransa ise bazı detayları ekleyerek onlara yardımcı olmaya çalışıyordu. Fransa, antlaşma taslağının hazırlanması sırasında ikinci planda kalması yüzünden, tek başına bir metin hazırlayıp 10 Ocak 1827 tarihinde Fransa Dışişleri Bakanı Baron Damas aracılığıyla İngiliz ve Rus temsilcilerine ¹⁰⁸⁰ sundu. Ancak İngiltere ve Rusya bu

¹⁰⁷⁷ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s. 77

¹⁰⁷⁸ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.161

¹⁰⁷⁹ İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Granville' e 20 Ocak 1827 tarihinde gönderilen yazı, (A.P.G.Q), Part III, **F.O. 421/2**, No:12, s. 30

¹⁰⁸⁰ Baron Damas'ın sunduğu antlaşma taslağına göre bundan önceki bütün antlaşmalar bir yere bırakılacak, Avusturya ve Prusya dâhil olmak üzere Avrupa'nın 5 büyük devleti yeni kararlar

taslakta yer alan Yunanistan'a temsilci gönderme teklifi dışındaki önerileri kabul etmediler.¹⁰⁸¹ İngiltere, Fransa'nın önerisine hayır dedikten sonra Rusya'nın önerilerini beklemeye başladı. İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Granville, Rusya'nın tekliflerinin neler olacağı konusunda gözlemlerini George Canning'e aktarırken, Rusya'dan Yunan sorunu için sert tedbirler uygulanmasını isteyen taleplerin geleceğini tahmin ettiğini yazıyordu. Bu sert tedbir talepleri belki yeni bir bağımsız devlet kurulmasına sebep olabilecek, bu durumda da Osmanlı Devleti çok zor bir durumda kalacaktı. Ayrıca Anlaşma Devletleri taleplerinin karşılanması için güç kullanmaya hazır görünüyorlardı. Belki de bir operasyon yapılarak Türk Hükümetinin oluşturacakları antlaşmaya zorlanmasını öne süreceklerdi.¹⁰⁸² İngiltere bu dönemde Rusya'nın silahlı müdahalesinin olacağını tahmin etmekteydi. Gerçekten de Mart ayında Rusya'nın İstanbul Elçisi Prens Lieven, George Canning'e Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne askerî bir müdahale yapma yönündeki teklifini ilettili.¹⁰⁸³ George Canning bu teklife olumlu cevap vermedi; zira onun için askerî müdahale hala en son seçenektir. Bu arada George Canning'in politikalarında en büyük destekçisi olan Başbakan Liverpool rahatsızlanmış ve görevden çekilmek zorunda kalmıştı. Liverpool'un bu ani rahatsızlığından sonra George Canning ve Wellington İngiltere'de başbakanlık için büyük bir politik mücadeleye girdiler. Bu mücadelenin sonunda George Canning 10 Nisan'da başbakan olurken, Lord Dudley'de dışişleri bakanı oldu. Dudley dışişleri bakanlığı sırasında tamamen George Canning'in politikalarını sürdürecekti. Wellington ise başbakanlığı George

alacaklardı. Bu öneriye göre ilk olarak Osmanlı Devleti'ne, Yunanlılar ile arasındaki sorunu çözmek için arabuluculuk yapılması teklif edilecekti. İkinci olarak Yunanistan'a dinsel ve ticarî özgürlük verilecek, kendi yöneticilerini seçmesine ve içişlerine karışılmayacak, Yunanistan Osmanlı Devleti'ne yıllık vergi verecekti. Üçüncü olarak Yunanistan'ın sınırları, daha sonra Anlaşma Devletlerinin Osmanlı Devleti ile yapacağı görüşmelerle belirlenecekti. Dördüncü olarak Yunanistan antlaşmasının garantörleri toplu bir şekilde bütün Avrupa Devletleri olacaktır. Beşinci olarak eğer Türkiye bu maddeleri reddederse Avrupa Devletleri birer ticarî temsilciyi Yunanistan'a göndereceklerdi. Altıncı madde ticarî, politik ve bölgesel olarak Avrupa Devletlerinin çıkarları 5.maddede belirtilen kişi tarafından korunacak ve gözetilecekti. 7.madde ise antlaşmanın onayı idi. Ancak bu proje antlaşmayı imzalayacak devletler tarafından kabul edilmedi.(Harold Temperly, **age.**, s.397)

¹⁰⁸¹ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s. 74

¹⁰⁸² "İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning'den İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Granville'ye 23 Şubat 1827 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q), Part III, **F.O. 421/2**, No:64, s. 30

¹⁰⁸³ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes** (During the War of Greek Independence 1821-1833), s.161

Canning'e kaptırdıktan sonra İngiltere'deki bütün resmî görevlerinden istifa ederek sıranın kendisine gelmesini bekleyecekti.¹⁰⁸⁴

George Canning 10 Nisan 1827'de başbakan olduktan sonra bu ayın sonuna kadar kabinesini kurmak için çabaladı. Nisan ayının sonunda kabinesini kurduktan sonra İngiliz ve Rus temsilciler tarafından hazırlanan Londra Antlaşması'nı yeni oluşturduğu kabinesinin onayına sundu. Antlaşma maddeleri mayıs ayının ikinci haftasına kadar kabinede tartışıldı. 22 Mayıs'ta antlaşma taslağı Paris'e gönderildi. George Canning önerilerde özellikle İngiltere'nin arabuluculuk yapmasında ısrarcı olmuştu. Fransa, İngiliz-Rus ortaklığıyla ortaya çıkan bu antlaşma için üzgün ve şüpheli idi. Ancak Fransa'nın İngiliz- Rus ortaklığı karşısında yapabileceği herhangi bir şey yoktu. Yapılan çalışmaların sonunda hazırlanan antlaşma metni İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Lord Dudley, Fransa'nın Londra Elçisi Prens Polignac ve Rusya'nın Londra Elçisi Prens Lieven tarafından 6 Temmuz 1827 tarihinde Londra'da imzalandı. Antlaşmanın giriş kısmında, Fransa ve İngiltere kralları ile Rus Çarı'nın, Yunanistan'daki eyalet ve adalarda ortaya çıkan isyanın Avrupalıların ve kendi tebaalarının ticaretine zarar vermemesi, Yunanlıların arabuluculuk teklifi ile daha fazla kan dökülmemesi, insanlık hukuku ve Avrupa menfaatleri için taraflar arasında resmî bir barışın yapılması hususunda çalışmaya karar verdikleri belirtiliyordu. 6 Temmuz'da imzalanan Londra Antlaşması'nın maddeleri ise kısaca şöyleydi:

1. İngiltere, Fransa ve Rusya aralarındaki antlaşmanın tasdikinden sonra, Yunanlılar ile barış için İstanbul'daki elçileri vasıtasıyla Osmanlı Devleti'ne teklifte bulunacaklardır. Barışın sağlanması için öncelikle taraflar arasında çatışmanın sona erdirilmesi gerekmektedir. Bunun içinde ilk olarak görüşmelerin başlaması mecburidir.

2. Yunanlılar, padişahı hükümdarları kabul ederek Osmanlı Devleti'ne her yıl belirlenmiş meblağda vergi vereceklerdir. Yunanlılar bir hükümet kurarak idarecilerini kendileri seçeceklerdir. Ancak seçilen idarecilerin Osmanlı Devleti'nin

¹⁰⁸⁴ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s. 74

onayını alması da gerekmektedir. Yunanlılar ve Müslümanlar arasında uzun süredir devam eden anlaşmazlık nedeniyle, birbirlerine kötülük yapmaları ihtimaline karşı ayrılımları uygundur. Bu bakımdan Yunanistan'daki ve Ege adalarındaki Müslümanlar arazilerini Yunanlılara satacaklardır.

3. Bu antlaşmanın detayları ve ülkelerin sınırlarının tespiti daha sonra yapılacak görüşmeler ile belirlenecektir.

4. Antlaşmayı yapan devletler (İngiltere, Fransa ve Rusya) bu antlaşmanın uygulanması için İstanbul'daki elçilerine en kısa zamanda talimat vereceklerdir.

5. Antlaşmayı imzalayan devletler kendi sınırlarını ve nüfuslarını genişletmeyecekler ve bu antlaşma vasıtasıyla kendi uyrukları için daha fazla imtiyaz talep etmeyeceklerdir.

6. Antlaşmayı imzalayan devletler tarafından Osmanlı Devleti ve Yunanlılar arasında kesin barışın sağlanması ve bunun sürdürülmesi garanti altına alınacaktır.

7. Bu antlaşma en geç iki ay içinde, mümkünse daha çabuk bir şekilde tasdik olunacaktır.

Gizli Maddeler: Osmanlı Devleti, bu üç devletin arabuluculuğunu kabul etmediği takdirde;

1. Antlaşmayı imzalayan devletlerin İstanbul'daki elçileri Osmanlı Devleti'ne altı yıldır süren bu savaşın Doğu'da büyük acılara sebep olduğunu ve Bâb-ı âlî'nin bunu dindirmekten çok uzak olduğu söyleyerek bu kötü durumun bitirilmesi için Avrupalı devletlerin önlemler almasının şart olduğunu bildireceklerdir. Yunanlılarla ticarî ilişkilere girilecek, konsoloslar tayin edilerek Yunan memurları da Avrupalı devletlerce kabul edilecektir.

2. Savaşan taraflar arasında bir antlaşma söz konusu olmaz ise iki tarafın birbiriyle askerî açıdan irtibatının kesilmesi doğrultusunda çalışmalar yapılacak ve

Akdeniz'deki üç devletin donanma komutanlarına bu konuda talimatlar verilecektir.¹⁰⁸⁵

3.Son olarak Osmanlı Devleti ve Yunanlılar kendileri hakkındaki bu şartları kabul etmezlerse Anlaşma Devletleri barış için daha güçlü tedbirler alacaklardır.¹⁰⁸⁶

Londra Antlaşması, 6 Temmuz'da imzalandıktan bir hafta sonra 12 Temmuz 1827 tarihinde Times gazetesi tarafından yayınlanarak tüm dünyaya duyuruldu. Gazetede metinde antlaşmanın gizli ek maddeleri de yer almaktaydı.¹⁰⁸⁷ Haberin gazetede çıkması özellikle Yunanlı isyancıları büyük bir sevince boğdu. Çünkü 1827 yılında Mora'da ve çevresinde sular durulmamış ve kargaşa devam etmekteydi. Fransa'nın Akdeniz filosu komutanı Amiral Rigny, İstanbul'daki Elçisi Kont Guilleminot'a 22 Ağustos'ta verdiği raporunda Yunanlı isyancıları şu şekilde resmetmekteydi: *“Yunanlılar arasında çeşitli kışkırtmalar ve mücadeleler devam etmektedir. Yunanlılar 6 Temmuz 1827 Londra Protokolü'ne tamamen kişisel olarak bakarak kendi çıkarlarına göre değerlendiriyorlar. Mora'da halk yağmalamalardan bıkmış ve çok mutsuz. Ege Denizi'ndeki adalarda da durum tamamen korsanların elinde ve halk bu faaliyetlerden büyük acılar çekiyor. Ege adalarından pek çoğu kendi yönetimlerini kurmuşlar ve kendi kurallarına göre yaşıyorlar. Merkezî bir otorite söz konusu olmamakla kalmayıp adalar arasında bir üstünlük mücadelesi de yaşanıyor. Adalar arasında Çamlıcalıların (Hydralıların) kendilerini herkesten üstün tutmaları yüzünden kendi insanlarını başka bölgelere yerel yönetici olarak atıyorlar. Çoğu zaman bu atamalar merkezden de yapılmayıp Çamlıcalıların baskısı ile gerçekleşiyor. Bazen halktan hükümete yardım adı altında paralar toplanıyorsa da bu paralar merkezî hükümetin kasasına değil yerel liderlerin cebine gidiyor. Askerler ve yöneticiler arasında hiçbir disiplin bulunmayıp, hatta bu iki zümre birbirini küçümsüyor. Ayrıca Yunanistan'ın bugüne kadar aldığı borçlar adil bir şekilde*

¹⁰⁸⁵ Antlaşmanın bu ikinci gizli maddesi özellikle İngiliz Kralı IV. George tarafından önerilmişti. (“İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Dudley'den İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Granville'e 29 Temmuz 1827 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part III, F.O. 421/2, No:2, s. 32

¹⁰⁸⁶ “Treaty for the Pacification of Greece, Signed at London, 1827 July 6”, **Parliamentary Papers**, s. XXVII.27

¹⁰⁸⁷ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s. 79

kullanılmadığı için, bu para da kesinlikle ihtiyaç sahiplerinin cebine gitmiyor. Merkezî hükümette adam kayırmak ve torpil en üst safhada olup yönetimde birçok dalavere dönmekte. Avrupa'dan Yunanistan'a savaşmak için gelen birçok komutan (Cohrane, Church ve Fabvier) Yunanistan'ın bu durumundan şikâyetçidir ve Yunan Geçici Hükümeti yabancı komutanlara tahahhüt ettiği maaşları da ödememekte. Geçici Yunan Hükümeti'nde Başkan Kolletis ile askerî gücün en önemli ismi Mavrokordotos arasında büyük bir mücadele mevcut. Her ikisi de birbirlerine karşı düşmanlık yemini etmiş durumda olduklarından yönetim çift başlı hale gelmekte. Avrupalı devletlerin temsilcileri bazen Yunanistan'daki bu karışıklıklara müdahale etmek için çabalıyorlar; ancak bir sonuç almaları mümkün değil. Bende Mavrocordotos ve Kollettis'e birer temsilci göndererek bu ayrılığın bitmesi için onları uzlaştırmayı düşündüm; fakat bu konuda ben de başarılı olamadım. Zira Yunanistan'daki bütün bu dalavere ve düşmanlık Yunanlı karakterinin ayrılmaz bir parçası gibi görünmekte. Çamlıcalıların da farklı sebeplerden kaynaklanan sorunları var. Ayak takımı Lord olduğu gibi gemisiz kaptanlar, vergi ödemeyen denizciler de ticareti ele geçirmiş durumdadalar. Bu kişiler şu anda yönetimde söz sahibi durumdadalar. Çamlıcalılar arasında özellikle bazı aileler ön plana çıkmakta. Bir tarafta Condoriotti diğer tarafta Tombasi ve Buduri aileleri olmak üzere yönetim ve gelirler ikiye ayrılıp; birisi Çamlıca'da diğeri ise Poros'ta iki güçlü yerel liderlik kuruldu. Bunların yanında adalarda korsanlığa başlayan bazı küçük gruplarda kümeleşerek bağımsız hareket etmeye çalışmaktalar. Bu grupları bir araya getirip, disiplinli bir güç oluşturmak ve korsanlık faaliyetlerini sona erdirmek çok zor görünüyor. Korsanlar Ege'deki tarafsız gemileri ele geçirerek yağmalyorlar. Savaş ortamındaki kargaşalık onlara pek çok fırsat oluşturmuş. Bu şartlar altında Yunanistan'da fiilî bir ateşkes sağlamanın zorluğu aşikâr. Bütün Yunanlıları bir araya getirmek ve büyük bir birlik oluşturmak imkânsız görünmekte. Avrupalı devletlerarasında yapılan Londra Antlaşması'nda Yunanistan'ın sınırları konuşuluyor. Eğer Yunanlılar sınırların belirlenmesinde etkin bir rol isterlerse kesinlikle bir uzlaşmaya varılamazdı” demektedir.¹⁰⁸⁸

¹⁰⁸⁸ “Fransa'nın Akdeniz Donanması Kumandanı Amiral Rigny'den Fransa'nın İstanbul'daki Elçisi Kont Guilleminot'a 22 Ağustos 1827 tarihinde Sirene'den gönderilen rapor”, (Protocols of

Londra Antlaşması'nın imzalanması, can çekişmekte olan bir isyanın yok olma sürecine giren asilerin imdadına yetişiyordu. Londra Antlaşması'nda antlaşmayı imzalayan devletler, Yunan isyanını Avrupa'nın bir iç sorunu haline getirip çözümü için de güç kullanmaktan çekinmeyeceklerini bildirmişlerdi. Devletlerin garanti vermesi ve gizli maddelerde antlaşma maddelerinin taraflar tarafından kabul edilmemesi durumunda sert tedbirler alacaklarını açıklamaları, bahse konu devletlerin bundan sonraki gelişmelerde askerî müdahaleyi düşündüklerinin bir göstergesiydi.

6 Temmuz'da Londra'da antlaşmayı imzalayan devletlerin temsilcileri, 12 Temmuz'da Londra'da tekrar bir araya gelerek imzaladıkları antlaşma maddelerini gözden geçirmeye karar verdiler. Toplantının başında savaşın olumsuz sonuçlarından bahsedilerek, Londra Antlaşması'nda alınan kararların derhal İstanbul'da bulunan elçilere duyurulması gerektiği kararı alındı. Elçiler de derhal antlaşma maddelerini Osmanlı Devleti ile Yunanistan'a kabul ettirmek için temaslara başlayacaklardı. İkinci olarak eğer Osmanlı Devleti bu antlaşmayı reddederse hemen vazgeçilmeyecek ve Sadrazama ulaştırılmak üzere ikinci bir teklif¹⁰⁸⁹ Reisü'l-küttâb'a teslim edilecekti. Ayrıca Reisü'l-küttâb teklifleri kabul etmezse bu donanma komutanlarına derhal bildirilecek ve antlaşmanın gizli maddesi gereğince tedbirler alınacaktı. Bu tedbirler ile Osmanlı Devleti antlaşmayı imzalamaya zorlanacaktı. Osmanlı dışında çatışmanın diğer tarafı olan Yunanlılar bu antlaşmanın maddelerini kabul etmezlerse, Antlaşma Devletlerinin Ege'de bulunan gemileri barışı gözeterek ve kesinlikle Osmanlı kuvvetleri ile Yunanlılar arasındaki çatışmalara müdahale etmeyecekti. Bunun yanında Avusturya ve Prusya'nın da bu antlaşmaya desteklerini

Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol No 8, 18 Eylül 1827, Ek F

¹⁰⁸⁹ İkinci bildiriye, ilk bildiriye Osmanlı'nın savaşı durdurması ve barış yapılması istekleri yenilenip gerekli tedbirlerin alınacağını içeren tehdit yenilenecekti ve Osmanlı Devleti bu bildiri karşısında:1-Bildiriye reddederse, 2-Sessiz kalırsa, 3-Geçitirici bir cevap verirse ve/veya yeterli bir cevap vermezse Avrupa Devletleri Osmanlı'nın bu bildiriye reddettiğini kabul edeceklerdi. ("Anlaşma Devletleri elçilerinin Londra Antlaşması'nın kabulünden sonra 12 Temmuz 1827 tarihinde Londra'da yaptıkları toplantı tutanakları", (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No 1, (12 Temmuz 1827), Ek C

sağlamak yolunda girişimlerde bulunulacaktı.¹⁰⁹⁰ Ayrıca Londra Antlaşması gizli maddesi gereğince, eğer Osmanlı Devleti antlaşmayı bir ay içerisinde onaylamazsa, Antlaşma Devletlerinin donanmaları derhal Yunanlılar ile irtibata geçecekler, Türk ve Mısır eyaleti birliklerinin herhangi bir yardımı (silah, gemi, asker) Yunanistan'a ulaştırmasına engel olacaklardı. Antlaşma Devletlerinin donanmaları bundan sonra Yunanlıları dost olarak kabul edecek¹⁰⁹¹ ve İstanbul'daki Antlaşma Devletlerinin elçilerinin emirlerine göre hareket edecekti. Diğer yandan Osmanlı Devleti antlaşmayı kabul ederse Yunanlılar ile yine iyi ilişkiler kurulacak; ancak Osmanlı Devleti'nin veya Mısırlıların denizdeki hiç bir faaliyetine engel olunmayacaktı. Mamafih İngiliz, Fransız ve Rus donanmaları kesinlikle beraber harekete devam edecekti.¹⁰⁹²

Osmanlı Devleti, Avrupalı devletler tarafından imzalanan bu antlaşmadan ilk olarak Avusturya elçisinin vasıtasıyla haberdar olmuştu.¹⁰⁹³ Antlaşma kararlarının Strangford'un eline geçmesi ise 6 Ağustos 1827 tarihinde oldu. Fakat İstanbul'daki diğer Anlaşma Devletlerinin elçilerine antlaşma maddelerinin henüz ulaşmamasından dolayı Bâb-ı âlî'ye 16 Ağustos'a kadar herhangi bir başvuruda bulunulmadı.¹⁰⁹⁴ Diğer elçilere de antlaşma maddelerinin ulaşmasından sonra 16 Ağustos 1827 tarihinde hepsi birlikte Bâb-ı âlî'ye giderek antlaşma maddelerini Osmanlı Devleti'ne sundular.¹⁰⁹⁵ Antlaşma maddelerine göre Osmanlı Devleti'ne cevap için bir ay süre

¹⁰⁹⁰ “Anlaşma Devletleri elçilerinin Londra Antlaşması'nın kabulünden sonra 12 Temmuz 1827 tarihinde Londra'da yaptıkları toplantı tutanakları”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No 1, (12 Temmuz 1827), Ek A,B

¹⁰⁹¹ Tabii ki bu, antlaşma maddelerinin Yunanlılar tarafından kabulünde geçerli idi.

¹⁰⁹² “Anlaşma Devletleri elçilerinin Londra Antlaşması'nın kabulünden sonra 12 Temmuz 1827 tarihinde Londra'da yaptıkları toplantı tutanakları”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No 1, (12 Temmuz 1827), Ek F

¹⁰⁹³ Avusturya elçisi ile yapılan görüşme sonunda Anlaşma devletleri tarafından Londra'da imzalanan antlaşma hakkındaki görüşme metni, BOA. H.H. 39272.B, 39279

¹⁰⁹⁴ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Dudley'e 9 Ağustos 1827 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, **F.O. 421/3**, No:22, s. 4

¹⁰⁹⁵ Anlaşma Devletlerinin tercümanları 16 Ağustos 1827 tarihinde, 6 Temmuz 1827 Londra Antlaşması'nın kararlarını resmî olarak Osmanlı Devleti'ne bildirdiler. Bu olay şu şekilde raporlara aksetmiştir. 3 tercüman birlikte Reis Efendi'nin karşısına çıktılar ve Fransız tercüman antlaşma maddelerini sundu. Reis Efendi şaka eder gibi konuşarak; üç Antlaşma Devleti tercümanı bana bir

tanınması ön görülmüştü. Ancak Osmanlı Devleti'nin bu antlaşmayı önceden öğrenmesi üzerine, bu süre 15 güne düşürüldü. Strangford Osmanlı Devleti'ne antlaşma maddelerini bildirdikten bir gün sonra, İngiltere'nin Akdeniz Donanması Kumandanı Cadrington'a yaşanan gelişmelerle ilgili bir yazı yazarak, antlaşmanın Bâb-ı âlî'ye sunulduğunu bildirdi.¹⁰⁹⁶

İngiltere, bir yandan Osmanlı Devleti'ne Londra Antlaşması'nı imzalatmak isterken, diğer yandan Mehmet Ali Paşa'nın Yunan meselesine katılmasını ve Mora'daki Mısır eyaleti kuvvetlerine yardım göndermesinin önüne geçmek için önlemler almayı düşündü. Bu nedenle İngiltere deniz subayı J.H.Cradock'u İskenderiye'ye Mehmet Ali Paşa ile görüşmeye gönderdi. Cradock, 14 Temmuz 1827'de Londra'dan ayrılarak önce Korfu'ya (Temmuz ayının sonunda) uğradı, 8 Ağustos'ta da İskenderiye'ye ulaştı.¹⁰⁹⁷ Cradock, başarabilirse Mısır eyaleti Valisi'nin tamamen Yunan meselesinden çekilmesini ve tarafsız kalmasını sağlamaya çalışacaktı.¹⁰⁹⁸ Albay Cradock 8 Ağustos'ta İskenderiye'ye ulaştığı esnada Mısır eyaleti donanmasının Mora'ya gitmek üzere üç gün önce (5 Ağustos) İskenderiye limanından ayrıldığını öğrendi. Cradock, İskenderiye'ye vardığında Mehmet Ali Paşa Kahire'de bulunuyordu. Bunun üzerine Cradock'un dostu Mr. Salt, Mehmet Ali Paşa'nın danışmanı Mr. Boghos ile görüşerek Yunan meselesinde Avrupa Devletlerinin imzaladıkları antlaşmaları ve Yunanistan'da yaşanan gelişmeleri özetleyen bir bildiri sundu. Cradock ve Mehmet Ali Paşa, 16 Ağustos'ta

kutlama mesajımı getirdi, diye sordu. Elçiler; hayır biz bir antlaşmayı sunuyoruz dediler. Reis Efendi: Ne? Üç tercüman ve bu kâğıtlar nedir, diye sordu. Arkasından bunların mektup mu yoksa not mu olduğunu. Ayrıca son olarak da bu kâğıtların Üç devletin bakanları tarafından imzalanıp imzalanmadığı. Bunun üzerine tercümanlar bu kâğıtların bir anlaşma metni olduğunu söylediler. Bunun üzerine Reis Efendi kâğıtların içeriğini sordu. Tercümanlar bizim görevimiz sadece bunları teslim etmek, bilmiyoruz dediler. Reis Efendi kâğıtları yanına koyarak, bunları Osmanlı Devleti'nin tercümanına teslim edeceğim, dedi. Ve elçilerde oradan ayrıldılar. ("İstanbul'da bulunan İngiltere, Rusya ve Fransa devletlerinin elçiliklerinde görevli tercümanların raporları", (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol No 1, 16 Ağustos 1827, Ek B

¹⁰⁹⁶ "İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere'nin Akdeniz Donanması Kumandanı Edward Codrington'a 17 Ağustos 1827 tarihinde gönderilen yazı", (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol 1

¹⁰⁹⁷ C. M. Woodhouse, **The Battle of Navarino**, s. 48-49

¹⁰⁹⁸ "İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Dudley'den, Colonel Cradock'a 14 Temmuz 1827 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q), Part V, **F.O. 421/3**, No:2, s. 3

Kahire’de buluştular. Bu görüşmede Mehmet Ali Paşa her zaman İngiltere’ye güvendiğini ifade edip aralarında bir düşmanlık oluşmasını istemediğini söyledi. Ancak şu anda çok zor bir durumda olduğunu, kendisini tehlikeye atmaktan kaçındığını da ekleyerek, İngiltere’nin ne istediğini sordu. Albay Cradock, İngiltere’nin Yunan meselesinde Mısır eyaleti donanmasından tarafsızlık beklediğini bildirmesi üzerine, Paşa bu teklife hemen cevap vermedi. Cradock da birkaç gün daha Kahire’de olacağını söyleyerek, Paşa’nın yanından ayrıldı.¹⁰⁹⁹ Bu ilk görüşmenin ardından İngiliz Elçisi Mr. Salt, 19 Ağustos’ta Mehmet Ali Paşa ile tekrar bir araya gelme imkânı buldu. Mr. Salt, Mehmet Ali Paşa’ya Anlaşma Devletlerinin amirallerinin İbrahim Paşa’yı gönderdikleri bir mektupla, donanmalarına karşı herhangi bir saldırıda bulunmaması yönünde uyardıklarını söyledi. İbrahim Paşa’nın amirallerin ateşkes isteğine karşı gelmesinin kendisine yönelik çok kötü sonuçlara yol açacağını, hâl-i hâzırda Anlaşma Devletlerinin Çamlıca Adası’nı İbrahim Paşa’nın kuvvetlerinden korumak istediğini ve Mora’dan çekilmesi beklentisinde olduklarını, İbrahim Paşa’nın geçmişte çok tehlikeli girişimlerde de bulunduğunu belirtti. Bununla birlikte mevcut halde İbrahim Paşa’nın İngiltere’nin dostluğuna güvenmesi gerektiğini de vurguladı. Mehmet Ali Paşa’nın bu görüşmeden bir gün sonra, 20 Ağustos’ta Albay Cradock ile yaptığı müzakerede de aynı konular ele alındı. Mehmet Ali Paşa bu görüşmede, İbrahim Paşa’nın Kahire’den ve İstanbul’dan bir talimat almadan hareket edemeyeceğini bildirdi. Paşa İstanbul’a bağlı olduğunu söyleyerek kendisinden beklenen kesin cevabı vermeyince görüşmeler de sona erdi.¹¹⁰⁰ Bu gelişmelerin yanında İngiltere’den ayrı olarak Fransa da Mehmet Ali Paşa’nın Mora’dan çekilmesini sağlamak kastıyla bazı girişimlerde bulunmuştu. Fransız Amiral Rigny, isimleri Pomone ve Rosadar olan iki gemi göndererek Mehmet Ali Paşa’yı güçlerini Mora’dan çekmesi için ikna etmeye çalıştı.. İngiliz amiral Codrington da Fransızlardan sonra tekrar bir başvuruda bulundu. Fakat bu girişimlerden de herhangi bir sonuç çıkmadı.¹¹⁰¹

¹⁰⁹⁹ “Colonel Cradock’tan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Dudley’e 19 Eylül 1827 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, **F.O. 421/3**, No:1, s. 3-4

¹¹⁰⁰ “İngiltere’nin İstanbul Elçisi Strangford’dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Dudley’e 16 Eylül 1827 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, **F.O. 421/3**, No:42, s. 4

¹¹⁰¹ C. M. Woodhouse, **The Battle of Navarino**, s.48-49

İskenderiye’de bu görüşmeler yapılırken Osmanlı Devleti, 16 Ağustos’ta resmî olarak kendisine bildirilen Londra Antlaşması kararlarının karşısında ne yapması gerektiğine karar vermeliydi. Elçilerin antlaşma metnini tesliminden bir gün sonra Rus Elçilik Tercümanı Frankini Bâb-ı âlî’ye gelerek Rusya’nın Londra Antlaşması’na imza koyduğunu; ancak Rusya için Osmanlı Devleti ile yaptıkları Akkerman Sözleşmesi’nin geçerli olduğunu bildirdi. Bu haber üzerine Osmanlı Devleti de Rusya, Londra Antlaşması’nı kabul ettiği takdirde Akkerman Sözleşmesi’nin geçerliliğini kaybedeceğini Rus tercümana söyledi.¹¹⁰² Osmanlı Devleti böylelikle Rusya’yı, İngiltere ve Fransa ittifakından koparabileceğini düşünüyordu. Rusya ise ikili politikasını uygulamaya çalışıyordu. Zira Rusya ne Akkerman’da ele geçirdiği haklarından ne de İngiltere ile Yunanistan’daki nüfuz mücadelesinden geri kalmak istemiyordu. Bu arada Londra Antlaşması’nı imzalayan devletlerin elçileri 28 Ağustos 1827’de İstanbul’da bir araya gelerek bilgi alışverişinde bulundular ve 16 Ağustos’ta Bâb-ı âlî’ye yaptıkları başvuruların kabul edilip edilmediğini öğrenmek için Bâb-ı âlî’ye gitmeye karar verdiler.¹¹⁰³ Bu karar gereği elçiler 30 Ağustos’ta Reisü’l-küttâb ile bir görüşme gerçekleştirdiler. Reisü’l-küttâb bu görüşmede elçilere cevap olarak, ne şimdi ne de gelecekte Osmanlı Devleti’nin kesinlikle Yunanlıların lehinde olacak herhangi bir öneriyi kabul etmeyeceğini bildirdi. Bu cevap üzerine elçiler bir gün sonra tekrar bir araya gelerek ne yapacaklarını tartıştılar ve 31 Ağustos’ta (12 Temmuz’da Londra’da yapılan görüşmede alınan karar gereği) tekrar Osmanlı Devleti’ne bir bildiri vererek antlaşmanın kabulünü istediler. Ancak Reisü’l-küttâb bu bildiriye de kabul etmeyerek, Osmanlı Devleti’nin böyle bir antlaşmayı onaylamasının kesinlikle imkânsız olduğunu tekrarladı.¹¹⁰⁴ Osmanlı Devleti’nin antlaşmayı reddetmesinden sonra, Anlaşma Devletlerinin Akdeniz’deki amiralleri (Codrington ve H.De Rigny)

¹¹⁰² İstanbul Rus elçisi tercümanı Franki ile yapılan görüşmenin metni, BOA. H.H., 39379

¹¹⁰³ “28 Ağustos tarihinde Anlaşma Devletlerinin elçilerinin İstanbul’da yaptıkları toplantının tutanakları”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol 3, (29 Ağustos 1827)

¹¹⁰⁴ “31 Ağustos 1827 tarihinde İstanbul’da Anlaşma Devletlerinin elçileri tarafından yapılan toplantının tutanakları”,(Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol 4

bu gelişmelerden haberdar edildiler.¹¹⁰⁵ Yunanlılar ise 2 Eylül 1827 tarihinde Londra Antlaşmasını kabul ettiklerini ilan ettiler.¹¹⁰⁶

Osmanlı Devleti, 16 Ağustos ve 31 Ağustos'taki başvuruları reddettikten sonra, İngiltere ve Fransa elçilerine bir takrir verdi. Bu takrirden, Anlaşma Devletlerinin Yunan meselesi hakkında yaptıkları antlaşmaların Osmanlı Devleti tarafından üzüntü ile karşılandığı ve bu sorunun Osmanlı Devleti'nin kendi kanun ve nizamları dâhilinde adilâne bir surette çözüleceği bildirilmekteydi. Osmanlı'ya göre, Yunanlı isyancılara bağımsızlık verilmesinin İngiltere ve Fransa tarafından savunulması son derece yanlışti. Elçilerin önerdikleri şekilde toprakların bir kısmının isyancılara verilerek özerklik tanınmasının diğer bölgelerdeki Yunanlıları da harekete geçireceğinin dikkate alınması gerektiği, ayrıca Mora'daki İslam mülklerinin Yunanlılara bırakılmasının kat'iyyen kabul edilmeyeceği açıklandı. İsteyen Yunanlıların Mora'ya yerleşmelerine de rıza gösterilmesinin mümkün olmadığı belirtildi. İsyancı Yunanlılara serbestiyet verilmesinin diğer devletlerdeki azınlıkları da harekete geçireceği, böylece dünyanın düzeninin bozulacağı dile getirildi. Ancak Mora'da isyancıların eline geçen kalelerin bütün mühimmatıyla birlikte Osmanlı Devleti'ne terk edilmesi halinde, devletin bölgeye seçimle bir vali atayabileceği beyan edildi.¹¹⁰⁷

Osmanlı Devleti'nin antlaşma karşısındaki net tavrından ve bu takririnden sonra Antlaşma Devletlerinin elçileri ne yapacaklarına karar vermek maksadıyla 4 Eylül'de İstanbul'da tekrar bir araya geldiler. Yaptıkları toplantının sonucunda aldıkları kararlar kısaca şöyleydi:

¹¹⁰⁵ “18 Eylül 1827 tarihinde İstanbul'da Anlaşma Devletlerinin elçileri tarafından yapılan toplantının tutanakları”,(Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol 8, Ek D, No:1

¹¹⁰⁶ “18 Eylül 1827 tarihinde İstanbul'da Anlaşma Devletlerinin elçileri tarafından yapılan toplantının tutanakları”,(Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol 8, Ek D, No:3

¹¹⁰⁷ İstanbulda bulunan İngiliz ve Fransız elçilerinin Bâb-ı âlî'ye verdikleri takrir, BOA., **H.H.**, 38810; Meral Bayrak, **agt.**, s.182

1-İkinci bir emre kadar Türklere yardım getirmek üzere Yunanistan'a gelen tarafsız gemilere, Akdeniz'deki Anlaşma devletlerinin filoları izin vermeyecek ve abluka uygulanacaktı.

2- Anlaşma Devletlerinin filo komutanları Yunanlılara yardım amacıyla ambargonun tesirinin arttırılması için her türlü önlemi alacaklardı.

3- Amiraller, Londra Antlaşması'nın kararlarına uygun şekilde Akdeniz'deki korsanlık faaliyetlerine karşı önlemler alacaklar ve uygulayacaklardı.

4- Yunanistan'a ve adalara uygulanan abluka 6 Temmuz 1827 antlaşmasının gerçekleştirilmesi amacıyla matuf olarak yapılacaktı.

5- Bu şartlar içinde Yunan devletinin sınırlarını belirlemek için uygulanmak istenen sınır Volo Körfezi'nden, Aspropotamos Nehri'nin ağzına kadar olan toprak parçasıydı. Bu sınırlara Eğriboz, Salamis, Aegina, Poros, Çamlıca, Suluca ve Yunan ana karasına dâhil birçok küçük ada dâhil edilmişti. Ancak çizilen bu sınırlara Girit ve Sisam adaları dâhil değildi. Yunanlılar bu adalardan Girit'in Osmanlı Devleti tarafından askerî amaçlar ile kullanıldığını iddia ediyorlardı. Sisam Adası'nın ise sık sık Osmanlı Devleti'nin saldırılarına maruz kaldığı söyleniyordu. Bahsedilen sebepler dolayısıyla Anlaşma Devletleri bu adalarda da gerekli tedbirleri alacaklardı.

6- Elçiler; İzmir'e ve Çanakkale Boğazı'na yönelik şekilde yapılan bazı harekâtların yararsız olduğunu, Türklerin bu harekâtlara ve ablukaya karşı pek kayıplarının olmadığı, Mısır eyaleti birliklerinin İskenderiye'ye dönmesini hızlandıracak harekâtların ancak amirallerin kararlarına bağlı olduğunu belirtmekteydiler.

7- Osmanlı merkez donanması ve Mısır eyaleti gemilerinin Navarin'de, Modon'da kalmaları için ısrarcı olunacaktı. Bu sebeble Cadrinton'da Navarin önlerine gelmişti.

Bu kararların ardından elçiler 8 Eylül 1827 tarihinde Osmanlı Devleti'ne bir müracaatta daha bulundular. Reisü'l-küttâb bu başvuru üzerine, 9 Eylül'de İstanbul'daki Rus, İngiliz ve Fransız elçilerine şunları söyledi: *"Toprak bizimdir. Yurttaş (tebaa) bizimdir. Bizim hukukumuz kesindir... Bizim Fransa ile İngiltere ile*

Rusya ile antlaşmalarımız var. Bu antlaşmaların tek bir maddesi ortaya attığınız iddialara hak veriyor mu? Arabuluculuk, mütâreke, yatıştırma önerileri nereden çıktı? Sağduyu ve mantık bunların hepsini reddeder. Bâb-ı âlî tekrar ediyor: Bunları dinlemeyi kıyamete kadar reddedecektir.”¹¹⁰⁸ Elçiler bunun üzerine Reisü'l-küttâb'a Akdeniz'deki filolarının ablukayı sertleştireceklerini ifade ederek Bâb-ı âlî'den ayrıldılar.¹¹⁰⁹ Londra'da bulunan ve antlaşmayı devletleri adına imzalayan temsilciler, İstanbul'daki elçilerin 4 Eylül'de aldıkları kararların değerlendirmek üzere, 10 Eylül'de bir araya gelip bundan sonra alınacak tedbirleri görüşmeye başladılar. Bu görüşmenin ana konusu Londra Antlaşması'nın gizli üç maddesindeki Osmanlı Devleti'nin antlaşmayı kabul etmediği takdirde alınması ön görülen sert tedbirlerin neler olabileceğiydi.¹¹¹⁰ Rus temsilcisi bu görüşmelerde verdiği bir teklifle, Ege Denizi'nde ablukanın başladığı tarihten itibaren İstanbul Boğazı'nda da bir ablukanın başlatılmasını istedi.¹¹¹¹ Bunun üzerine Lord Dudley, İstanbul'daki elçilerin Osmanlı Devleti'ne yaptığı müracaatlarda alınan cevaplara karşı; diplomatik teamüllere uygun cevaplar verilerek müzakerelere devam edilmesinin, çok sert ve zorlayıcı kararlar alınmasından daha yararlı olacağını söyledi.¹¹¹²

İstanbul'daki elçiler ise 11 Eylül'de tekrar Reisü'l-küttâb ile görüşerek Akdeniz'de güvenliğin kalmadığını, Avrupa ticaretinin bundan zarar gördüğünü, ayrı bir Yunan devleti kurularak savaşa son verilmesi gerektiğini ifade ettiler. Reisü'l-küttâb bu sözlerin üzerine “*Bâb-ı âlî, büyük devletlerin bu mantığını kabul edemez. Bu insanlar, bu denizler, bu kıyılar ve bu filolar bizimdir*” diyerek bu teklifi de

¹¹⁰⁸ Bilal N. Şimşir, *age.*, s. XXIII

¹¹⁰⁹ “4 Eylül 1827 tarihinde İstanbul'da Anlaşma Devletlerinin elçileri tarafından yapılan toplantının tutanakları”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol 5,

¹¹¹⁰ “10 Eylül 1827 tarihinde Londra'da Anlaşma Devletlerinin temsilcileri (Lord Dudley, Polignac, Prens Lieven), tarafından yapılan toplantının tutanakları”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No 2

¹¹¹¹ “10 Eylül 1827 tarihinde Anlaşma Devletleri tarafından Londra'da yapılan görüşmelerin tutanakları”, (A.P.G.Q), Part V, **F.O. 421/3**, s.7

¹¹¹² “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Dudley'in 17 Eylül 1827 tarihindeki bildirisi”, (Papers Relative to the Affairs of Greece Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No: 3

reddetti.¹¹¹³ Bunun üzerine İstanbul'daki elçiler 14 Eylül'de yine bir araya gelerek Londra'ya, İstanbul'daki görüşmelerinde Lord Dudley'in politikasına uygun davranmaya çalıştıklarını ve Akdeniz'de bulunan Anlaşma Devletleri gemilerinin Osmanlı Devleti'ne karşı henüz dostluğu bozacak herhangi bir harekâta bulunmadığını üstlerine rapor ettiler.¹¹¹⁴

Osmanlı Devleti de bir tarafatan taviz vermez tutumunu sürdürürken, bir taraftan da herhangi bir savaş durumuna karşı hazırlıklı olabilmek için önlemler almaya çalışmaktaydı. Avrupalı devletlerin Londra Antlaşması'nı kabul ettirmek için yaptıkları baskılar sırasında Sadarettin, Kaptan Paşa'ya yazılan bir tahriratta Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'ni anlaşmaya mecbur etmek için zorladığı belirtilerek, Avrupalı devletlere ait gemilerin Mora ve Akdeniz adalarında yapabilecekleri herhangi bir saldırıya karşı donanmanın tetikte olmasını ve gerekli tedbirleri almasını istendi. Ayrıca tahriratta Osmanlı Devleti'nin bir saldırı anında tüm gücüyle karşı koymakta kararlı olduğu da dile getiriliyordu.¹¹¹⁵

Avrupalı devletler tüm çabalarına rağmen Londra Antlaşması'nın maddelerini Osmanlı Devleti'ne kabul ettirememişlerdi. Bundan sonra artık siyasi başvuruların yanında Osmanlı Devleti'ni mecbur bırakmak için Mora kıyılarının ve adaların ablukaya alınması söz konusuydu. Böylece Yunanlı isyancılar yok olmaktan Avrupalı büyük devletlerin müdahalesi ile kurtuluyorlardı. Artık Yunanistan'ın kurulması Avrupalı büyük devletlerin garantörlüğü altında olup, bu devletlerin başını da İngiltere çekmekteydi. İngiltere her antlaşmada, mesele ile ilgili her adımda Rusya'nın aşırılıklarını dengeliyor ve olayların gelişimini kendi istekleri doğrultusunda yönlendirebiliyordu. Fransa zaten bu iki büyük devletten kopmamak için alınan kararları kabul etmek mecburiyetindeydi. Artık Avrupalı devletler, diplomasiyle razı edemedikleri Osmanlı'ya Londra Antlaşması'nı silah yolu ile kabul

¹¹¹³ Bilal N. Şimşir, *age.*, s. XXIII

¹¹¹⁴ "14 Eylül 1827 tarihinde İstanbul'da Anlaşma Devletlerinin elçileri tarafından yapılan toplantının tutanakları", (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol No:8

¹¹¹⁵ Sadarettin Kaptan Paşa'ya yazılan tahrirat, BOA, **H.H.**, 39202

ettirebilmek maksadıyla harekete geçecekler ve Mora isyanını sonlandırmak üzere olan Türk donanmasını Navarin’de yakacaklardı.

III. BÖLÜM

1827 NAVARİN SAVAŞI VE YUNANİSTAN’IN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASINDA İNGİLTERE’NİN POLİTİKALARI

A) Navarin Savaşı

1- Navarin Faciası

Anlaşma Devletleri 6 Temmuz 1827 tarihinde imzalanan Londra Antlaşması’nı siyasi başvurular ile Osmanlı Devleti’ne kabul ettiremeyince, zorlayıcı bazı tedbirleri hayata geçirerek, antlaşmanın kabulü için Osmanlı’ya baskı yapmaya karar verdiler. Anlaşma Devletlerinin aldığı bu tedbirlerin en başında; Akdeniz’de bulunan donanmaları sayesinde Mora’da büyük başarılar elde eden İbrahim Paşa’nın operasyonlarını engellemek, Paşa’ya Mısır’dan ve İstanbul’dan gönderilen yardımları kesmek, Mora kıyılarına ve Ege adalarına ambargo uygulamak geliyordu. Anlaşma devletlerinin diğer bir korkusu da İbrahim Paşa’nın Mora’da isyanını bastırdıktan sonra teşkil edeceği bir devletti ki böyle bir devlet onların Akdeniz’deki politikalarının sonu olabilirdi.¹¹¹⁶

Londra’da Antlaşması’nı 6 Temmuz’da imzalayan temsilciler, metni tekrar gözden geçirmek üzere 12 Temmuz’da bir araya geldiklerinde, antlaşma maddelerinin derhal Akdeniz’de bulunan donanma komutanlarına bildirilmesine karar vermişlerdi.¹¹¹⁷ Bu dönemde Akdeniz’de Codrington¹¹¹⁸ komutasında İngiliz

¹¹¹⁶ İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, s.66

¹¹¹⁷ Üç müttefik devlet filo komutanlarına 12 Temmuz 1827 tarihinde kendi murahasları arasında imzalanmış müşterek bir talimat da göndermiştir. Fransız Amiral Rigny’ye gönderilen talimat şöyledi: “ Mösyo Amiral; Fransa, İngiltere ve Rusya hükümetleri gerek Bâb-ı âlî ve gerekse Yunanlılar nezdinde bu iki millet arasında bir uzlaşma husule getirmek için bütün nüfûz ve kuvvetlerini kullanmaya karar verdiklerinden, 6 Temmuz 1827 tarihinde Londra’da imzalanmış kat’î bir muahede ile bu gayeye vasıl olmak için hep birlikte yapacakları tedbirleri tayin ettiler; bunun bir sûretini size göndermekle iftihar ederim. Kral, bu itilâf mucibince İngiltere ve Rusya deniz kuvvetleri komutanlarının dahi aldıkları aşağıdaki talimatın aynen size bildirilmesini emretti. Bu yazıları alıp içindekileri anlar anlamaz bu komutanlarla birleşecek ve talimatı kendilerine okuyacaksınız. Size verilmiş olan memuriyet hakkında Yunan hükümeti komisyonuna malûmat vermek için onlarla derhal anlaşacaksınız. Bu iptidaî tedbirleri icra ettikten sonra aynı komisyona bir sûreti bağlı bulunan taktirî bildireceksiniz. Aynı mealde olan bu taktirî üç komutanın her biri tarafından imza edilecektir.

filosu ile Rigny komutasında Fransız filosu bulunmaktaydı. Çar da Londra Antlaşması gereği olarak alınan kararların uygulanması için aslen Hollandalı olan ve 1810 yılında İngiliz donanmasından (Kraliyet donanması) ayrılarak Rusya'nın hizmetine giren Kont Heiden'i Akdeniz'e göndermişti. Heiden, 9 gemi, 9 fırkateyn ve 3 brikten oluşan filosuyla Baltık Denizi'nden yola çıkarak 21 Ağustos'ta İngiltere'nin Portsmouth Bölgesi'ne ulaştı. Heiden'in Akdeniz'e gelerek Codrington'un emri altındaki Anlaşma Devletlerinin donanmasına katılması ise 13 Ekim'i buldu.¹¹¹⁹ Bu arada İngiltere'de Nisan ayında başbakan olan George Canning 8 Ağustos 1827 tarihinde, Londra Antlaşması'nı imzaladıktan bir ay sonra öldü. Kral, George Canning'in yerine geçici olarak Lord Goderich'e hükümeti kurma

Komutanlar bu merasimde ve ileride yapacakları bütün tedbirlerde olduğu gibi aynı derecede mevki alacaklardır. Zira üç hükümetin niyeti, içlerinden hiçbirinin diğerleri üzerine üstünlük vaziyeti göstermeyerek, birlikte hareket etmelerini lazım görmektedir. Aynı zamanda Bâb-ı âli'ye yapılmış olan tavassutun haber verilmesi ile silahların terk edilmesini isteyen tahrir, her bir filodan komutan tarafından intihap edilmiş yüksek rütbeli bir subay marifetiyle gönderilecektir. Bu subaylar hükümet komisyonunun cevabını bekleyecekler ve mümkün olduğu kadar süratle cevap vermek ihtiyacını onlara hissettireceklerdir. Bu cevabın üç deniz komutanlarına birlikte hitap edilmiş olması münasip olacaktır. Yunanlılar mütarekeye razı olurlarsa arkadaşlarınızla birlikte, muharebeyi ve kan dökmeyi tatil ettirmek için en muvafık ve hızlı tedbirlerin alınmasıyla meşgul olacaksınız. Bu bapta verilecek emirler ile muharebe geri bırakılır bırakılmaz, Yunan hükümetine komisyonda kendisiyle Bâb-ı âli arasında esas müzakereye girişmek vazifesi verilecek olan murahhasları tayin etmek hususuna muvafakat etmesini teklif edeceksiniz. Fransa, İngiltere, Rusya elçileri marifetiyle Türk Hükümetine aynı teklifler yapılacaktır. Bunun neticeleri hakkında size malumat verilecektir. Neticede size muvafık geldiği takdirde iki taraf murahhaslarının toplanmasını acele edeceksiniz. Mösyo Amiral! Bu yazıların esasını teşkil eden memuriyeti size vermekle, kralın iyi teveccüh ve takdirinin bir delilini göstermek istediğini söylemeye lüzum görmüyorum. Ege Denizi'nde bulunan filonun komutanlığına sizi tayin ettiğinden beri daimi surette göstermiş olduğunuz gayret, basiret ve maharetle bu vazifeyi de tamamlayacağınızı bilir.” (Fevzi Kurtoğlu, **age.**, C.2, s. 160-161)

¹¹¹⁸ Amiral Cadrington 57 yaşında dürüst, inatçı, lafını çekinmeyen, gerçekçi, disiplinli ve çok yetenekli bir kumandandı. Codrington'un bütün hayatı Fransa ile savaşarak geçmişti. İlk olarak 1794 yılında teğmen rütbesiyle Fransa'ya karşı Amiral Howe'un gemisinde Brest Savaşı'nda çarpışmış, daha sonra kaptan olarak 1805 yılında Amiral Nelson'un emrinde Trafalgar'da, İspanya sahillerinde ve İngiltere'nin eski kolonisi olan Amerika'da mücadele etmişti. Codrington kendi deyiimiyle ne Yunan dostu ne de Türk dostuydu. O sadece bir İngiliz subayı olarak verilen emirleri yerine getiriyordu. (C. M. Woodhouse, “Untoward Event” **Balkan Society in the Age of Greek Endependece**, Edited: Richard Clogg, Macmillan Press, London 1981, s. 4; C. M. Woodhouse, **The Battle of Navarino**, s. 32)

¹¹¹⁹ C. M. Woodhouse, **The Battle of Navarino**, s.41; C. M. Woodhouse, “Untoward Event”, s.6; Fevzi Kurtoğlu, **age.**, C.2, s.161; Meral Bayrak, **agt.**, s.185; Ali Fuat Örenç, **age.**, s.134

görevini verdi.¹¹²⁰ George Canning'ın ölmesi ile birlikte Yunanlılar çok büyük bir destekçilerini kaybetmişlerdi.

İbrahim Paşa'nın Mora'da isyanı bitirmek üzere olması İstanbul'da büyük bir sevince sebep oluyordu. II. Mahmut, 1827 yılının yaz aylarında Yunanlıların deniz güçlerini tamamen yok edilmesi için Çamlıca Adası'na bir sefer yapılmasını istedi. Padişah'ın bu isteği Mehmet Ali Paşa'ya ulaşınca Paşa, bunun için ilk olarak oğlu İbrahim Paşa ile anlaşamayan Kaptan-ı Derya Hüsrev Paşa'nın görevden alınmasını, kara ve deniz kuvvetlerinin bir elden yürütülmesi gerektiğini padişaha bildirdi. Bunun üzerine Hüsrev Paşa görevden alınarak ordunun idaresi tamamen İbrahim Paşa'ya bırakıldı. Hüsrev Paşa'nın yerine de beylerbeyilik rütbesiyle Patrona Tahir Paşa atandı. Böylece ilk defa bir patrona amirale, beylerbeyilik rütbesi veriliyordu. Tahir Paşa'ya bu görev ihdas edildikten sonra kendisine bir kalyon, yedi fırkateyn, on korvet, beş brik, bir golet olmak üzere 24 gemi tahsis edilerek derhal Mora'ya gitme emri verildi. Tahir Paşa hazırlıklarını hızla tamamlayarak, 10 Mayıs 1827 tarihinde Çanakkale Boğazı'ndan çıkarak dokuz günlük bir yolculuktan sonra 19 Mayıs 1827 tarihinde Navarin limanına girdi. Çamlıca ve Suluca adaları seferine katılacak diğer Mısır eyaleti donanması ise Hüseyin Bey komutasında 31 Temmuz 1827 tarihinde İskenderiye'den ayrıldı. Mısır eyalet donanmasında 45 savaş gemisi ile birlikte 60 tane daha asker, yiyecek ve mühimmat taşıyan gemi bulunuyordu. Hüseyin Bey komutasındaki Mısır eyalet donanması ise 9 Eylül'de Navarin limanına ulaştı.¹¹²¹

Osmanlı Devleti Yunan isyanında asilere son darbeyi vurmaya hazırlanırken Anlaşma Devletleri de onu bu hareketinden vazgeçirmek için hamleler yapmayı planlıyordu. Bu dönemde İstanbul'da bulunan Anlaşma Devletlerinin elçileri İstanbul'da yaşanan gelişmeler hakkında Akdeniz'de bulunan amirallerine düzenli olarak bilgi veriyorlardı.¹¹²² Bunun sebebi de Anlaşma Devletlerinin Akdeniz'deki

¹¹²⁰ C. M. Woodhouse, "Untoward Event", s.5

¹¹²¹ Ahmet Lütüf Efendi, *age.*, C.I, s.49-51; Fevzi Kurtoğlu, *age.*, C.2, s.164-165

¹¹²² İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan Amiral Edward Codrington'a 17 Ağustos 1827 tarihinde gönderdiği yazı, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held at Constantinople), **Parliamentary Papers**, Protokol No 2, Ek A

filo komutanlarının 12 Temmuz'da Londra'da alınan kararlara göre Londra'nın ya da Paris'in değil, İstanbul'daki elçilerin talimatlarıyla hareket etmeleri gereği idi. Bu yüzden tam bir koordinasyon gerekiyordu. İstanbul'daki girişimler devam ederken Anlaşma devletleri İskenderiye'ye de temsilciler göndererek Mehmet Ali Paşa'nın Yunan meselesinden el çekmesini istemişlerdi. Ancak daha önceki bölümde de belirttiğimiz gibi bu başvurular Paşa tarafından İstanbul'a bağlılık gerekçesiyle geri çevrilmişti. Bu müracaatların ardından Fransız Amiral Rigny, Codrington ile anlaşarak İngiliz Kaptan Hamilton ile birlikte Modon'a giderek İbrahim Paşa ile görüşmek istediğini, Fransa'nın İstanbul Elçisi Guilleminot'a bildirdi. Rigny, İbrahim Paşa'nın mutlaka 15 Ağustos'taki anlaşma talebinden haberdar olduğunu; ancak Osmanlı Devleti'nden haber gelene kadar Çamlıca'ya saldırmak için vakti bulunduğunu ve bu müdahalenin önüne geçmek için görüşmeye karar verdiğini yazıyordu.¹¹²³ Amiraller esasında Londra Antlaşması'nın gizli maddelerinde bulunan sert tedbirleri uygulamaya başlamışlardı. Çünkü Akdeniz'de herhangi bir çatışmaya meydan vermek istemiyorlardı. Bu arada Yunanlılar Londra Antlaşması'nı kabul ettikleri 2-3 Eylül'de ilan etmişlerdi.¹¹²⁴

İngiltere'nin Akdeniz filosu komutanı Codrington ise yaşanan gelişmelerde nasıl bir pozisyon alacağını kestiremediği için Strangford'a 12 Ağustos'ta bir yazı yazarak kendisinden ne istenildiğini bilmediği için tedirgin olduğunu belirtti.¹¹²⁵ Codrington ayrıca Strangford'a alınan kararların bir ambargo demek olduğunu ve eğer Türkler ablukayı yarmaya kalkıştırlarsa buna silah ile müdahale etmek gerektiğini de belirtti. Strangford ise ona yazdığı cevabında şöyle diyordu: “Düşündüm taşındım, arkadaşlarım General Guilleminot ve M. De Ribeaupierre ile de yazınızda temas ettiğiniz meseleleri inceledim. Mesela bir çatışma halinde, mutabık kaldığımızı göre sizin tarafınızdan alınacak tedbirler asla düşmanca bir ruh haleti

¹¹²³ “Fransa'nın Akdeniz Donanması Kumandanı Amiral Rigny'den Fransa'nın İstanbul'daki Elçisi Kont Guilleminot'a 26 Ağustos 1827 tarihinde Milo'dan gönderilen yazı”, Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held at Constantinople), **Parliamentary Papers**, Protokol No 8, Ek G

¹¹²⁴ “18 Eylül 1827 tarihinde İstanbul'da Anlaşma Devletlerinin elçileri tarafından yapılan toplantının tutanakları”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol 8, Ek D, No:3

¹¹²⁵ Harold Temperly, **age.**, s. 405

içinde tasarlanmayıp harbe yol açıcı herhangi bir hareketten kaçınılmalı, gerekmedikçe ise de ablukayı kırıcı teşebbüslere karşı elinizde başka çare kalmazsa top ateşine başvurabilirsiniz.”¹¹²⁶ demektedir. Strangford, 31 Ağustos’ta Codrington’a gönderdiği diğer bir mektubunda da Türkler ve Yunanlılar arasındaki savaşı durdurmak ve Londra Antlaşması’nın maddelerinin uygulanmasını sağlamak için çabalaması; ancak bir zorunluluk halinde ablukayı bir düşmana karşı kullanır gibi kullanması¹¹²⁷ talimatını vermişti. Osmanlı Devleti’nin 16 Ağustos’taki ve 31 Ağustos’taki başvurularında, Londra Antlaşmasının maddelerini kabul etmemesi üzerine Anlaşma devletleri donanmalarının, Osmanlı merkez ve Mısır eyaleti donanmasının Yunanistan kıyılarına veya adalara yapacakları herhangi bir saldırıya karşı tetikte olmaları gerekiyordu. Strangford, ayrıca Codrington’u mutlaka Fransız donanması ile birlikte hareket etmesi konusunda da uyardı.¹¹²⁸ Amiral Rigny de buna benzer bir emri aynı gün Fransa’nın İstanbul Elçisi Guilleminot’dan almıştı.¹¹²⁹

Osmanlı ordusunda da hareketlilik devam ediyordu. Mayıs ayından beri Navarin limanında bulunan Tahir Paşa, İskenderiye’den gelecek olan donanmayı beklerken boş durmayıp Balyabadra limanına giderek buradaki bazı kalelere cephane ve levazım yardımında bulunmuştu.¹¹³⁰ Codrington, Mısır eyaleti gemilerinin Ege Denizi’ne açıldıkları haberini alınca 10 Eylül 1827’de bulunduğu Napoli limanından ayrılarak Navarin’e doğru yol almaya karar verdi. Bu arada Fransız Amiral Rigny’ye haber göndererek vakit kaybetmeden Navarin’e doğru yol almasını ve Mısır eyaleti gemilerinin arasına girmesi talimatını gönderdi. Codrington 11-12 Eylül gecesi Navarin’e vardığında körfezde Mısır eyaleti ve Osmanlı donanmasını kendi gözleri

¹¹²⁶ Stanley Lane Poole, *age.*, s.62-63

¹¹²⁷ “İngiltere’nin İstanbul Elçisi Strangford’dan İngiltere’nin Akdeniz Filosu Komutanı Amiral Edward Codrington’a 31 Ağustos 1827 tarihinde gönderilen yazı”, **F.O 78/156**

¹¹²⁸ “İngiltere’nin İstanbul Elçisi Stratford Canning’den İngiltere’nin Akdeniz Donanması Kumandanı Edward Codrington’a 31 Ağustos, 8 Eylül 1827 tarihlerinde gönderilen yazılar”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held at Constantinople), **Parliamentary Papers**, Protokol No 4, Ek D; Protokol 5

¹¹²⁹ “Fransa’nın İstanbul Elçisi Guilleminot’dan Fransa’nın Akdeniz’deki Donanma Komutanı Amiral Rigny’ye 31 Ağustos 1827 tarihinde gönderilen yazı”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held at Constantinople), **Parliamentary Papers**, Protokol No 4, Ek E

¹¹³⁰ Fevzi Kurtoglu, *age.*, C.2, s. 166

ile gördü.¹¹³¹ Codrington'un donanması 12 gemi ve 460 toptan oluşuyordu. Keşif gemileri o gece Navarin Körfezi'nde 100 geminin bulunduğunu Codrington'a bildirdiler. Bu gemiler arasında çoğu Avusturya'ya ait bir hayli tarafsız gemide bulunuyordu. 12 Eylül sabahında sekreterinden Codrinton'a; Türklere ait gemilerin 4 savaş gemisi, 15 firkateyn, 17 korvet, 24 büyük sandal ve yük gemileri olduğuna dair bir rapor ulaştı..¹¹³²

Anlaşma Devletlerinin İstanbul elçileri Ağustos ayında yaptıkları başvuruların Bâb-ı âlî tarafından reddedilmesine rağmen baskıya devam ederek, Eylül ayı içerisinde de birçok kez Reisü'l-küttâb ile görüşmüşler ve antlaşmanın kabulü için uğraşmışlardı. Ancak Osmanlı Devleti kesinlikle Londra Antlaşmasını kabul etmeye yanaşmıyordu. Bunun üzerine elçiler 15 Eylül'de Osmanlı Devleti'nin antlaşmayı tüm baskılara rağmen reddettiğini amirallere bildirdiler. Ayrıca İstanbul'daki elçiler 4 Eylül'de yaptıkları toplantıda Akdeniz'de abluka uygulamaya ve Mısır eyaleti donanmasının Navarin'de kalmasına karar vermişlerdi.¹¹³³ Bu mutabakat kararı da amirallere bildirildi.

Codrington 15 Eylül'de kendisine bildirilen gelişmelerden sonra, elçilerin verdiği kararlara uygun olarak 19 Eylül'de İbrahim Paşa'ya bir yazı gönderdi. Gönderdiği yazıda 6 Temmuz 1827'de imzalanan Londra Antlaşması'nda Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'a veya Yunan adalarına göndereceği adam, silah, gemi ve her türlü savaş malzemesinin önlenmesi ile ilgili karar alındığını ve kendisinin de bu karar gereğince lazım gelen müdahaleleri yapacağını bildiriyordu.¹¹³⁴ Ayrıca Codrington, aynı tarihte Navarin limanında bulunan Avusturya devletine ait

¹¹³¹ “İngiltere'nin Akdeniz Donanması Kumandanı Amiral Codrington'dan İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford Canning'e 16 Eylül 1827 tarihinde gönderilen rapor”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol 9, Ek A, (29 Eylül 1827)

¹¹³² C. M. Woodhouse, **The Battle of Navarino**, s.71

¹¹³³ “04 Eylül 1827 tarihinde İstanbul'da Anlaşma Devletlerinin elçileri tarafından yapılan toplantının tutanakları”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol 5,

¹¹³⁴ “İngiltere'nin Akdeniz Donanması Kumandanı Amiral Codrington'dan Navarin'deki Osmanlı Devleti Güçlerinin Komutanına 19 Eylül 1827 tarihinde gönderilen yazı”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, (12 Ekim 1827), Protokol No:10, Ek A, No:1

gemilerin kaptanlarına da bir yazı göndererek, Avusturya gemilerinin Yunanistan'a ve Yunan adalarındaki Osmanlı askerlerine yardım malzemeleri taşıdığını bildiğini, bunun Londra Antlaşması ile yasaklandığını, bu yüzden Avusturya devletinin bu anlaşmaya saygı duyması gerektiğini artık bu yardımlara da izin vermeyeceğini yazdı.¹¹³⁵ Böylelikle amiraller ablukayı sertleştiriyorlardı. Bu haberleşmelerin ardından Codrington, 22 Eylül 1827'de Amiral Rigny ile buluştu. Codrington, Rigny'ye İbrahim Paşa ile görüşerek kafasındaki bazı şüpheleri ortadan kaldırmak istediğini belirtti. Bunun üzerine adı geçen amiraller 22 Eylül' de Albay Crodock'u İbrahim Paşa'ya göndererek görüşmek istediklerini bildirdiler. İbrahim Paşa bu teklif üzerine 24 Eylül sabahı bir mektup göndererek Amiral Codrington'u ve Amiral Rigny'yi gemisine davet etti. İbrahim Paşa ile 25 Eylül'de bir araya gelen Codrington ve Rigny yaklaşık üç saat süren bir görüşme yaptılar. Görüşmenin sonunda Osmanlı merkez ve Mısır eyaleti gemilerinin Navarin'de kalmasına ve savaşın İbrahim Paşa'ya İskenderiye'den veya İstanbul'dan gelecek emirlere kadar durdurulmasına karar verildi. Codrington görüşmede İbrahim Paşa'ya, Osmanlı merkez ve Mısır eyaleti donanmasının herhangi bir saldırısı durumunda durdurmak için bütün güçlerini kullanacaklarını ve Osmanlı donanmasını tahrip edeceklerini, mütarekenin uygulanmasında kararlı olduklarını söyledi.¹¹³⁶ İbrahim Paşa bu görüşmeden sonra 30 Eylül'de bütün sancak beyleri ve savaş gemilerinin kaptanlarını toplayıp durum hakkında bilgi vererek, onların görüşlerini sordu. Gerek Tahir Paşa gerekse diğer komutanlar İbrahim Paşa'nın İstanbul'dan haber gelinceye kadar beklemek yönündeki kararını uygun bulduklarını belirttiler.¹¹³⁷

Codrington, İstanbul'daki elçilerin aldığı kararlara göre İbrahim Paşa'yı Navarin Körfezi'nde kalmaya zorlarken, Yunanlı asiler İngiliz Kaptan Cochrane emrinde bazı saldırılara hazırlanmaktaydılar. İyonya Yüksek Komiseri Frederick

¹¹³⁵ “İngiltere'nin Akdeniz Donanması Kumandanı Amiral Codrington'dan Navarin'deki Osmanlı Devleti Güçlerinin Komutanına 19 Eylül 1827 tarihinde gönderilen yazı”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, (12 Ekim 1827), Protokol No:10, Ek A, No:2

¹¹³⁶ “İngiltere'nin Akdeniz Donanması Kumandanı Amiral Codrington'dan İngiltere'nin İstanbul Elçisi Stratford Canning'e 24 Eylül 1827'de gönderilen mektup”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, (12 Ekim 1827), Protokol No:10, Ek A Protokol No 10, 12 Ekim 1827, Ek A

¹¹³⁷ Fevzi Kurtoglu, **age.**, C.2, s. 168

Adam; Lord Cohrone komutasındaki Yunan donanmasına Yunanlı birliklerin bindirildiği ve bunların bir bölümüne General Churc'un kumandanlık ettiğini, bu birliklerin niyetlerinin Preveze Körfezi'nin kuzeyindeki bazı Arnavut bölgelerine saldırılar düzenlemek olduğunu güvenilir bir kaynaktan haber aldığını Codrington'a rapor etti. Adam, raporuna Londra Antlaşması gereği sadece Türklerin değil, Yunanlıların da bir çatışmadan uzak tutulması gerektiğini de eklemiştir.¹¹³⁸ Codrington bu gelişmeler üzerine Yunan devleti ile görüşmeye karar verip, 27 Eylül'de elçisi Viscount Ingetste'yi Yunanlı yetkililerle görüşmek üzere Geçici Yunan Hükümetine gönderdi. Codrington, Cochrone'in faaliyet gösterdiği Epir Bölgesi'nin 4 Eylül'de elçiler tarafından belirlenen sınırlara dâhil olmadığını, bu harekâtın durdurulması gerektiğini bildiriyordu. Aynı dönemde General Church da Korent Boğazı'ndan Mora'nın kuzey sahillerine doğru ilerlemeye geçmişti. Codrington ikinci elçiyi de General Church'a gönderdi. Elçi Churc'a, Korent Körfezi'nin kuzeyinde herhangi bir saldırıda bulunmaması için uyarılarda bulundu.¹¹³⁹ Bu dönemdeki diğer önemli olay ise 28 Eylül'de de İngiliz Kaptan Hastings'in, Salona Körfezi'ne gelerek buradaki dokuz tane Türk gemisini batırmasıydı.¹¹⁴⁰

İbrahim Paşa'nın 25 Eylül'de İngiliz ve Fransız filolarına komuta eden amiraller ile antlaşma imzalamasına rağmen, Yunanlı asiler Osmanlı güçlerine karşı harekâtlarına devam ediyorlardı. Antlaşma Devletlerinin amiralleri tam bir ateşkes sağlamayı başaramamışlardı. İbrahim Paşa, Lord Cochrone'in emrindeki 18 kadar korsan gemisinin Balyabadra ve Kasteller denilen Lepanto Boğazı'nda saldırıya hazırlandığını öğrenince 1 Ekim 1827 tarihinde 14 gemiden oluşan bir filoyu hazırlayarak, Tahir Paşa ve Muharrem Bey komutasında bu bölgeye göndermeye karar verdi.¹¹⁴¹ Ancak Amiral Codrington, bu gemilerin Navarin'den ayrılmasına izin

¹¹³⁸ “İyonya Adaları Yüksek Komiseri Frederick Adam'dan İngiltere'nin Akdeniz Donanması Kumandanı Amiral Codrington'a 18 Eylül 1827 tarihinde gönderilen yazı”, (Protocols of Conferencess Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, 12 Ekim 1827, Protokol No 10, Ek A, No:7

¹¹³⁹ C. M. Woodhouse, **The Battle of Navarino**, s.82

¹¹⁴⁰ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.88

¹¹⁴¹ Fevzi Kurtoglu, **age.**, C.2, s. 169

vermek istemediğinden bir İngiliz filosunu Osmanlı gemilerinin arkasından gönderdi. İngiliz gemileri gece Osmanlı gemilerini gözden kaybetmişler; ancak bir gün sonra 2 Ekim'de¹¹⁴² yakalayabilmişlerdi. Codrington gönderdiği filonun komutanı Spencer'a Osmanlı donanmasının ateşkes antlaşmasını bozarak herhangi bir hamle yapması durumunda harekete geçmesini emretti. Codrington ayrıca Spencer'dan Osmanlı gemilerinin Navarin Körfezi'ne dönene kadar onlara eşlik etmesini de istemişti. Osmanlı gemileri 4 Ekim'de Balyabadra Körfezi'nin girişine ulaştılar. Ancak Kaptan Fellowes'in kumanda ettiği İngiliz gemisi Partmouth, Osmanlı gemilerinin üzerine ateş açarak Balyabadra Körfezi'ne girişlerini engelledi. Osmanlı donanması, İngiliz donanması ile savaşı göze alamadığından dolayı 7 Ekim'de Navarin Körfezi'ne geri döndü.¹¹⁴³ Bunun üzerine 12 Ekim 1827'de İbrahim Paşa, Osmanlı donanmasının Yunanlılar aleyhine olacak herhangi bir harekete girişmesinin mümkün olamayacağını, bunun Balyabadra seferi sırasında görüldüğünü, bu konuda İngiltere'nin ciddi olduğunu, hareketlerinin engellendiğini ve Anlaşma Devletlerinin bu sulara 28 gemileri olduğunu, bunlara kıyasla Osmanlı deniz gücünün zayıf olduğu hakkında bilgi veren raporunu İstanbul'a gönderdi.¹¹⁴⁴

İstanbul'daki Anlaşma Devletleri elçileri de İbrahim Paşa'nın raporunu gönderdiği 12 Ekim'de İstanbul'da bir araya gelip amirallerden gelen raporları değerlendirmekteydiler. Bu değerlendirmelerinde İbrahim Paşa'nın hareketlerinin İstanbul'dan gidecek olan emirlere bağlı olduğu vurgulandı.¹¹⁴⁵ Elçiler, 15 Ekim'de tekrar bir araya gelerek amirallerin Akdeniz'deki ticaretin sağlıklı yürüyebilmesi için

¹¹⁴² Edward Codrington 2 Ekim tarihinde Osmanlı gemi komutanlarından Mustafa Bey'e yazdığı mektubunda İbrahim Paşa'nın kendilerine ve Fransız amirali Rigny'e hiçbir Türk gemisinin Navarin'den ayrılmayacağına dair söz verdiğini ve Mustafa Bey'in de kesinlikle böyle bir girişimde bulunmamasını yoksa zor kullanmak zorunda kalacaklarını bildirmişti. ("İngiltere'nin Akdeniz Donanması Kumandanı Amiral Codrington'dan Osmanlı donanması kumandanlarından Mustafa Bey'e 2 Ekim 1827 tarihinde gönderilen yazı", (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, (19 Ekim 1827), Protokol No 13, Ek A, No:1

¹¹⁴³ C. M. Woodhouse, **The Battle of Navarino**, s.83-87

¹¹⁴⁴ Fevzi Kurtoglu, **age.**, C.2, s. 170; Meral bayrak **agt.**, s. 189; Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 137-138

¹¹⁴⁵ "İstanbul'daki Anlaşma Devletleri elçilerinin 12 Ekim'de yaptıkları toplantı tutanakları", (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, (12 Ekim 1827), Protokol No 10

tarafsızlıklarını korumalarını¹¹⁴⁶, Osmanlı Devleti tarafından Yunanlılara karşı kullanılacak ya da kullanılması muhtemel her türlü silahı, mühimmatı, araç-gereci taşıyan savaş gemilerinin veya ticarî gemilerin Mora'ya ulaşmadan önce durdurulmaları gerektiğini¹¹⁴⁷ içeren kararları aldılar. Ayrıca amiraller Navarin Körfezi'ni gözleyerek, meslektaşları ile yaptıkları anlaşmalara uyacaklar, Mehmet Ali Paşa ve oğlunun askerlerinin Yunanistan'dan ayrılmasını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alacaklar ve onları zorlayacaklardı. Eğer Mısır eyaleti güçleri Yunanistan'dan ayrılmayı kabul ederlerse onların güvenli bir şekilde İskenderiye'ye döneceklerini de garanti edeceklerdi.¹¹⁴⁸

Osmanlı donanmasının Navarin Körfezi'ne geri dönmeye mecbur bırakılmasından sonra İbrahim Paşa, denizden bir harekâtın imkânsızlığını görerek Yunanlı asiler üzerine karadan bir harekât yapmaya karar verdi. İbrahim Paşa, Tahir Paşa'ya ve Muharrem Bey'e donanmanın durumu için gerekli talimatları verdikten sonra harekâta başladı. Barda, Gaston, Bergos ve Kalavitra köylerinin halkı aman dilemeye mecbur bıraktı. Bundan sonra İbrahim Paşa, Manya civarındaki Kalamata halkının da aman dilemesini sağlamak için kethüdası ile birlikte bir kısım kuvveti de buraya gönderdi. Kendisi de Arkadya ve Bergos tarafına yöneldi. Bu arada Navarin limanının girişini kaplayan Sfakteryada Adası'na ve bazı önemli mevkilere tabyalar inşa ettirdi.¹¹⁴⁹ İbrahim Paşa'nın bu kara harekâtına müdahale etmek isteyen Codrington, Kaptan Hamilton'u ve Rus Kaptan Chrouschov'u İbrahim Paşa'ya göndererek kendisinin Navarin'e dönmesini istedi.¹¹⁵⁰ Ancak İbrahim Paşa Navarin'e dönmeden büyük facia yaşanacaktı.

¹¹⁴⁶ “15 Ekim 1827 tarihinde İngiliz, Fransız ve Rus temsilcilerinin Londra'da yaptıkları görüşmeler sonucunda aldıkları kararları Akdeniz'de bulunan amirallerine bildirmeleri” (Gizli Emir), **F.O. 881/6C**, Protokol No: 4 (15 Ekim 1827), Ek C

¹¹⁴⁷ “15 Ekim 1827 tarihinde İngiliz, Fransız ve Rus temsilcilerinin Londra'da yaptıkları görüşmeler sonucunda aldıkları kararları Akdeniz'de bulunan amirallerine bildirmeleri”, **F.O. 881/6C**, (15 Ekim 1827), No:4, Ek A

¹¹⁴⁸ “15 Ekim 1827 Protokolü Ek B, (Mayıs 1828 tarihinde Sir Edward Codrington hakkında Memorandum)”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G., C.4**, s.413

¹¹⁴⁹ Fevzi Kurtoglu, **age.**, C.2, s. 178; C. M. Woodhouse, **The Battle of Navarino**, s.95

¹¹⁵⁰ “G.V. Hamilton ve Chrouschov'den İbrahim Paşa'ya gönderilen 17 Ekim 1827 tarihli yazı”, **F.O. 78/172**, No:24

Anlaşma Devletleri amiralleri 25 Eylül’de İbrahim Paşa ile bir anlaşma yapmalarına rağmen, taraflar arasındaki çatışmaları durduramamışlardı. Bunun üzerine amiraller 18 Ekim’de bir araya gelerek bazı tedbirler almaya karar verdiler. 18 Ekim’deki görüşmede amiraller üç şekilde hareket etme kararı almışlardı. Bunlar;

1- Bütün kış boyunca Akdeniz’deki ablukayı devam ettirmek; ancak bu durum çok zor ve pahalı olmasının ötesinde belki de yararsızdı. İbrahim Paşa bu ablukadan etkilenmeyebilirdi. Ayrıca güçlü bir fırtına da bütün Anlaşma Devletlerinin donanmalarının mahvolmasına sebep olabilirdi. Bu da İbrahim Paşa’nın işini kolaylaştırırdı.

2- Bütün Anlaşma Devletleri donanmalarının Navarin’e toplanması ve İbrahim Paşa’nın güçlerinin burada hareketsiz kalmasını sağlamaktı. Ancak bu seçenek Osmanlı Devleti’nin tavrını değiştirmesi için yeterli değildi.

3- Anlaşma Devletlerinin gemilerinin gelişmelere göre Navarin limanında mevzi alarak İbrahim Paşa’ya Londra Antlaşması’na uygun yeni öneriler götürerek, bunun Osmanlılar için de bir avantaj olduğunu belirtmekti.

Anlaşma Devletleri Amiralleri 18 Ekim’de üçüncü seçenek üzerinde anlaştilar ve İbrahim Paşa’ya baskı yaparak onu Mora seferinden vazgeçirmek üzere harekete geçmeye karar verdiler.¹¹⁵¹ 19 Ekim günü bir Fransız gemisi Mısır eyaleti donanmasında görev yapan Fransız subaylarına bir mektup bırakmak bahanesiyle Navarin Körfezi’ne girerek, Osmanlı merkez ve Mısır eyalet donanmasının limandaki durumu hakkında bir keşif yaptı. Fransızların getirdiği mektupta “*Osmanlı donanması ile beynimizde kavga görünüyor. Siz bandıranıza karşı mı koyacaksınız. Hemen bulunduğunuz İslam teknelerinden çıkıp terk-i hizmet ediniz*” denmekteydi. Bu mektup üzerine Mısır eyalet donanmasında bulunan on kadar Fransız, donanmadan çekilme kararlarını Muharrem Bey’e bildirdiler. Muharrem

¹¹⁵¹ “18 Ekim 1827 tarihinde Rus, İngiliz ve Fransız devletlerinin Akdeniz’deki donanma komutanlarının Yaptıkları görüşme tutanakları”, **British and Foreign Office State Papers (1826-1827)**, s.1050-1051

Bey de bu subayların kararlarını kabul etti, hatta onları Mısır'a gönderebileceğini açıkladı. Ancak bunun için bir fırsat bulunamamıştı.¹¹⁵²

Navarin Körfezi'nde, 20 Ekim'de savaş başlamadan önce Osmanlı donanmasında üç kalyon, on beş firkateyn, on altı korvet, dört brik ve beş ateş gemisi bulunuyordu.¹¹⁵³ Anlaşma Devletlerinin donanmasında ise 27 gemi (12 İngiliz, 8 Rus ve 7 Fransız savaş gemisi) vardı. Anlaşma Devletlerinin donanmaları 18 Ekim'de aldıkları karar gereğince İbrahim Paşa'ya baskı yapmak amacıyla, 20 Ekim sabahı Navarin Körfezi'ne girmeye başladılar Osmanlı donanması yarım ay şeklinde körfezde demirlemişti. Ağır ve güçlü silahlara sahip gemiler merkezde duruyorlardı.¹¹⁵⁴ 20 Ekim sabahı körfeze giren Anlaşma Devletleri gemileri ile Osmanlı donanması arasında herhangi bir çatışma gerçekleşmedi. Ancak aynı gün öğleden sonra, Albay Fellows'un komutasındaki Dartmouth firkateyninden denize, içlerinde kırkar er bulunan iki filika indirildi. Yüzbaşı Fiçroy tarafından idare edilen filikalar, ateş gemileri üzerine doğru ilerlemeye başladılar. Ateş gemisinde bulunan Osmanlı askerleri, üzerlerine doğru gelen bu tekneleri uyardılar ancak; bu uyarının etkisiz olduğunu, teknelerdeki İngiliz askerlerinin üzerlerine gelmeye devam ettiğini görünce tüfek ateşine başladılar. İngiliz yüzbaşı ile askerlerin çoğu yaralandılar. Bunun üzerine Dartmouth firkateyni de top ateşine başlayarak yaklaşık saat 14.20'de Navarin Deniz¹¹⁵⁵ Savaşı'nı başlattı.¹¹⁵⁶ Savaş yaklaşık 3-3,5 saat sürdü. Sonuç

¹¹⁵² Fevzi Kurtoglu, **age.**, C.2, s. 179

¹¹⁵³ Meral Bayrak, **agt.**, s. 190; Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 139

¹¹⁵⁴ C. M. Woodhouse, **The Battle of Navarino**, s.100

¹¹⁵⁵ Amiral Codrington ise İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'a aynı gün yazdığı raporunda savaşı şu şekilde anlatıyordu. "Codrington, Count Heyden ve Fransız Amiral Rigny Navarin limanına girmek için 19 Ekim gecesi anlaşmışlardı. Amirallerin amaçları İbrahim Paşa'yı Mısır'a geri dönmesi için ikna etmektir. Anlaşma Devletlerinin donanması öğleden sonra limana girdi. Asia, Genoave ve Albion adlı gemiler Türk donanmasının arasına girerek demir attılar. Türk Kaptan Muharrem Bey elçi göndererek Anlaşma Devletlerine karşı bir düşmanlığının olmadığını bildirdi. Fakat Dartmouth gemimizin kaptanı kendisine yaklaşan bir bontan gemiye ateş edildiğini haber verdi. Bundan sonra bütün gemilerimiz savunmaya geçtiler ve kısa bir süre içerisinde bütün gemiler toplarıyla ateş etmeye başladılar. Savaş kısa bir süre içerisinde genel bir vaziyet aldı. Daha sonra Codrington, Türk ve Mısır gemilerinin yok edildiğinin bu haberi vermektten büyük bir mutluluk duyduğunu belirtiyordu. Birçok geminin battığını diğer gemilerin çok zararlar aldığını ve Navarin Limanını gemi enkazlarının kapladığını ve böyle bir görüntüyü önceden hayal bile edemeyeceğini bildiriyordu." (İngiltere'nin Akdeniz donanması kumandanı Edward Codrington'dan İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford Canning'e 20 Ekim 1827 günü saat 9:30 pm'de Navarin'den göndermiş olduğu yazı", (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held at Constantinople), **Parliamentary Papers**, Protokol No 15, 1 Kasım 1827

Osmanlı Devleti için çok büyük bir kayıptı. Anlaşma Devletleri Navarin’de hiç gemi kaybetmemişlerdi. Asker kayıpları toplamda 174 ölü 475 yaralı idi. (İngilizlerin kaybı 75 ölü 197 yaralı, Fransızların asker kaybı 40 ölü 141 yaralı, Rusların ise 59 ölü 137 yaralı)¹¹⁵⁷ Osmanlı donanmasının ise kaybı 52 gemi ve 6000 askerdi. Yanarak ve batmak suretiyle kaybedilen gemilerden üç kalyon, on üç firkateyn, on yedi korvet, dört brik olmak üzere toplam 37 gemi, Osmanlı merkez donanmasına, üç korvet, dört brik, iki golet ve üç ateş gemisi Mısır eyaleti donanmasına aitti.¹¹⁵⁸ Bu savaş Osmanlı donanması için tam bir faciaydı.

İbrahim Paşa’nın Navarin’de bulunmadığı bir sırada yaşanan bu olayı Arkadya kazasına bağlı Zorca köyünde haber aldı. Hemen Navarin’e gelerek Tahir Paşa, Muharrem Bey ve diğer komutanlarla görüştü. 28 Ekim 1827 tarihli bir tahriratla durumu Bâb-ı âlî’ye bildirdi. Tahriratda; “Nakliye gemilerinde bulunan asker ve halkın dört aylık erzağının gemilerle birlikte yandığı, Mora’da bulunan kırk bin kadar Müslüman askerin ve halkın ancak kırk günlük ihtiyacını karşılayacak kadar erzak bulunduğu ve buraya yardım ile ihtiyacı karşılayacak kadar yiyecek ulaştırılmasının gerekli olduğu; ancak bu surlarda bulunan müttefik devletlerin donanmaları yüzünden bunun zor olduğu” belirtilmekteydi.¹¹⁵⁹ Şimdi Mora’daki Müslüman halk ve Osmanlı askerleri açlık tehlikesi ile karşı karşıya idiler.

Anlaşma Devletlerinin amiralleri ise 20 Ekim 1827 akşamı büyük bir sevinçle Navarin olayını İstanbul’daki elçilerine müjdelediler. İngiliz Amiral Codrington, alevler içerisindeki Navarin koyuna bakarak Büyükelçi Strangford Canning’e şunları yazdı: “*Osmanlı merkez ve Mısır eyaleti donanmasının yok edildiğini Ekselanslarına bildirmekle zevklenirim... gemilerin çoğu havaya uçuruldu, bir çoğu batırıldı ve şu anda liman öylesine enkazla dolu ki, böyle bir tabloya bugüne kadar pek az kimse tanık olabilmıştır sanırım.*” Fransız Amiral De Rigny ise Navarin’den Büyükelçi Kont Guillominot’a gönderdiği raporuna, “*Türk donanması yok edildi*” diye başlıyor

¹¹⁵⁶ Fevzi Kurtoglu, **age.**, s. 182; Meral Bayrak, **age.**, s. 191-192; Ali Fuat Örenç. **age.**, s. 140-141

¹¹⁵⁷ C. M. Woodhouse, **The Battle of Navarino**, s.140

¹¹⁵⁸ İdris Bostan, “Navarin”, **D.İ.A.**, C.32, Türk Diyanet Vakfı, İstanbul 2006, s. 442 (s. 441-443)

¹¹⁵⁹ Meral Bayrak **agt.**, s. 192-193

ve “*yarın sabah arta kalanların da işini bitireceğiz*” diye devam ediyordu.¹¹⁶⁰ Rus Amiral Heiden ise 20 Ekim 1827 Navarin’deki olayları anlatırken Türklere ve Mısırlılara iyi bir ders verdik ifadesini kullanıyordu.¹¹⁶¹ Navarin Savaşı’ndan sonra Rus Amiral Heiden, karaya asker çıkarmayı, Moton ve Koron’a saldırmayı ve Mısırlıları bu sefer gerçekten ve derhal Mora’dan sürmeyi teklif etti. Ancak Codrington ve Rigny bu teklifi kabul etmediler.¹¹⁶² Bunun yanında Anlaşma Devletleri amiralleri Navarin faciasından sonra oldukça şaşkıncu bir tavır takınarak, Osmanlı donanmasının bir misillemesi durumunda bunun resmen bir savaş ilanı anlamına geleceğini ilan ettiler. Bu tavır üzerine Tahir Paşa, İngiliz Amiral Codrington’un kalyonunda Anlaşma Devletlerinin amiralleri ile görüşmeye gitti. Amiraller kesinlikle böyle bir savaş istemediklerini ifade edip, sorumluluğu Osmanlı Devleti’nin üzerine yıktılar. İlk saldırının Osmanlı gemilerinden geldiğini iddia ettiler. Geride kalan Osmanlı askerini tehlikeye atmak istemeyen Tahir Paşa görüşmede aksi bir görüş ifade etmedi. Tahir Paşa bu görüşmenin ardından Mecra-yı Zafer firkateyni ve beraberinde altı kaptan olduğu halde Çanakkale’ye döndü. Bu tavır üzerine de görevinden alınacaktı.¹¹⁶³

İngiliz Amiral Codrington da, Navarin’den sonra Malta’ya doğru hareket etti. Fransız Amiral Rigny ise İzmir önlerine gelecek kadar cüretkâr davrandı. Rus Amirali Heiden iki amiralin ayrılmasından sonra takımadalarda tek başına kalmıştı.¹¹⁶⁴

Navarin Savaşı, Osmanlı ve Mısır eyalet güçleri için tam bir faciaydı. Birbirine denizlerle bağlı üç kıtaya yayılmış bulunan ve 16 bin mil kadar kıyısı olan Osmanlı Devleti birdenbire donanmasız kaldı. En güçlü Osmanlı savaş gemileri, en

¹¹⁶⁰ Bilal N. Şimşir, *age.*, s. XL

¹¹⁶¹ “Rusya’nın Akdeniz Donanması Kumandanı Amiral Kont Heiden’den Rusya’nın İstanbul Elçisi’ne gönderilen 20 Ekim 1827 tarihli yazı”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol 15, 1 Kasım 1827, Ek C

¹¹⁶² Nicolae Jorga, *age.*, s. 279

¹¹⁶³ Ali Fuat Örenç, *age.*, s. 143

¹¹⁶⁴ Nicolae Jorga, *age.*, s. 279

seçkin Türk denizcileri bütünüyle Navarin sularına gömüldü.¹¹⁶⁵ Bu şekilde İbrahim Paşa'nın Mora'da kurduğu egemenlik de ortadan kalkıyordu. Navarin Savaşı öncesi bitmek üzere olan Yunan isyanına son darbeyi vurmaya hazırlanan Osmanlı Devleti, isyancılardan Çamlıca Adası'nı alarak bu konuyu kapatacağı. Şimdi ise her şey bitmiş, Navarin ile birlikte Yunanlı asilerin başarıya ulaşmasındaki en büyük engel ortadan kalkmıştı. Anlaşma Devletleri Yunanistan'ın kurulmasında 1826 yılındaki siyasi müdahalelerinin yanına Navarin'de askerî müdahaleyi de eklemişlerdi. George Canning'in temelini attığı, İngiliz Yunanseverlerin inşa ettiği ve İngiliz tüccarların hayal ettiği Yunanistan'ın kurulması için artık çok az zaman kalmıştı. Artık bundan sonraki kavgalar kurulacak olan Yunanistan'ın devlet yapısı hususunda olacaktı. Yunanistan özerk bir yapıda mı olmalıydı yoksa bağımsız mı? Bundan sonra İngiltere kamuoyunu meşgul edecek olan konu da buydu. Hangisi İngiltere'nin çıkarları için daha uygundu?

2- Osmanlı Devleti'nin Navarin Faciasına Tepkisi

Navarin faciası İstanbul'da duyulduğunda büyük bir üzüntüye sebep oldu. Sultan Mahmut, Avrupalıların Yunanlılara isyanın başından itibaren yapmadıkları yardım kalmamış iken, en nihayet donanmalarıyla düşmanlık göstermelerini bundan böyle henüz isyan etmemiş reayayı da hiç durmadan tahrik etmeye çalışacaklarına delil gösterdi. Osmanlı donanmasının yakılması bir Haçlı Seferi'nin başlangıcı olarak görülerek facianın hemen ardından Anlaşma Devletlerinin elçileri Bâb-ı âlî'ye çağrılıp açıklama istendi. Elçiler olaydan bütün detayları ile haberdar olmadıklarını; fakat suçun Osmanlı donanmasında olduğunu düşündüklerini söylediler. Navarin olayından üç gün sonra ise 23 Ekim 1827'de Anlaşma Devletlerinin tercümanları birlikte gelerek kendilerinin barıştan yana olduklarını dile getirdiler ve Osmanlı Devleti'nin politikasının ne olacağını sordular. Reisü'l-küttâb Pertev Efendi tercümanlara ilk olarak kendilerinin devletlerini temsil yetkisinde olup olmadıklarını sordu. Eğer yetkili iseniz Navarin'de yaşanan olayda parmaklarınız var demektir, diyerek Osmanlı Devleti'nin Yunan isyanının başından beri devam eden politikasını sürdüreceğini söyledi. Bunun üzerine elçiler Bâb-ı âlî'ye ortak bir yazı vererek, resmî

¹¹⁶⁵ Bilal N. Şimşir, *age.*, s. XLII

bir cevap istediklerini belirttiler.¹¹⁶⁶ Anlaşma Devletlerinin elçilerinin ardından Avusturya elçisi Bâb-ı âlî'ye gelerek Osmanlı Devleti'nin Navarin'deki acı tablodan sonra hemen karar vermemesi gerektiğini belirtti. Bunun üzerine Osmanlı Devleti'nin nasıl bir politika izleyeceğine karar vermek için Şeyhülislamın konağında geniş katılımlı bir toplantı düzenlendi. Bu toplantıda Osmanlı Devleti'nin politikasının artık ne olması gerektiği ve alınacak tedbirler konuşuldu. Anlaşma Devletlerine bir protesto çekilmesine karar verildi. Avusturya Devleti'ne verilmek üzere hazırlanan takrirden ise; İngiltere, Fransa ve Rusya devletlerinin isteklerinin Osmanlı Devleti tarafından kabul olunamayacağı, kendilerine defalarca bildirildiği halde taleplerinde ısrar ederek fiilen müdahaleye kalkıştıkları, buna rağmen şimdi de barış istedikleri, eğer Bâb-ı âlî tarafından tespit edilen şartları kabul ederlerse acele karar verilmeyeceği bildirildi. Takrirden belirtilen söz konusu şartlar da şunlardır:

1. Anlaşma Devletleri Navarin olayından dolayı Osmanlı Devleti'ne tazminat ve tarziye vereceklerdi.

2. Rum meselesine karışmayacaklarına dair söz vereceklerdi.¹¹⁶⁷

Anlaşma Devletlerinin elçileri 29 Ekim 1827 tarihinde Osmanlı Devleti'nin protestosuna bir takrirden cevap verdiler. Bu takrirden; devletlerinin barış için çalıştığını, tecavüzün önce Osmanlı donanması tarafından yapıldığını, bu nedenle devletlerinin Osmanlı Devleti'ne lazım gelen hürmeti zaten gösterdiğini, arzularının Yunanistan'da sulh ve asayişin sağlanması olduğunu, Osmanlı Devleti'nin bu devletlerin arabuluculuğunu kabul etmesi gerektiğini, böylece Osmanlı Devleti'nin şimdiki durumda yok olan menfaatlerinin bile geri alınmasının söz konusu olduğunu, eğer mütareke ve arabuluculuk kabul edilirse bazı önemli maddelerin tanzimi için daha sonra bir görüşme yapılabileceğini ifade ettiler. Ayrıca Navarin olayı nedeniyle üç devletin niyetlerinin yanlış anlaşılmasını; çünkü niyetleri kötü olsaydı ertesi günü savaşa devam edebileceklerini, oysa savaştan kaçınmak için önlemler aldıklarını ve bu nedenle Yunan konusunda devletlerinin baştan beri aynı olan

¹¹⁶⁶ Ahmet Lütfi Paşa, *age.*, s. 66; Ali Fuat Örenç, *age.*, s. 145-146; Meral Bayrak, *agt.*, s. 194

¹¹⁶⁷ Bâb-ı âlî tarafından Avusturya elçisine verilmek üzere hazırlanan takrir, BOA. **H.H.** 37885-F; Ahmet Lütfi Paşa, *age.*, s. 67-68; Meral Bayrak, *agt.*, s. 194-195, Ali Fuat Örenç, s.147

görüşlerini sürdürdüklerini, Osmanlı Devleti'nin şu andaki tutum ve davranışının dostâne olmadığını ve Osmanlı Devleti'nin iyi niyetinden şüphe ettiklerini, eğer iyi niyetli ise bunu göstermek için elçilerin tekliflerini kabul etmesi gerektiğini bildirdiler.¹¹⁶⁸ Ancak bu tahrir Osmanlı Devleti'nin politikalarında herhangi bir değişikliğe sebep olmadığı için elçiler istedikleri cevabı Bâb-ı âlî'den alamamışlardı.

Bu tahririn ardından Anlaşma Devletlerinin elçileri İstanbul'da yine bir araya gelerek bundan sonra Bâb-ı âlî ile olan ilişkilerinin nasıl sürdürülmesi gerektiğini tartıştılar. Elçiler, Reisü'l-küttâb ile görüşecekler ve İbrahim Paşa ile Anlaşma Devletleri amirallerinin 25 Eylül'de bir anlaşma yaptıklarını, bu anlaşmaya göre Osmanlı birliklerinin herhangi bir saldırı yapmayacakları ve Navarin limanını Osmanlı Devleti'nden gelecek bir emre kadar terk etmeyecekleri konusunda söz verdiğini söyleyerek, Navarin'de ilk saldırının Osmanlı güçleri tarafından yapıldığında ısrarcı olacaklardı.¹¹⁶⁹ Elçiler bu görüşmelerinden sonra 2 Kasım'da tekrar bir araya gelerek Reisü'l-küttâb'ı ziyaret ettiler. Bu görüşmede Reisü'l-küttâb elçilere; niçin sizin amiralleriniz Navarin Körfezi'ne gittiler, diye sordu. Elçiler amirallerin bir çatışmayı engellemek için gittiklerini söyleyince Reisü'l-küttâb, Anlaşma Devletlerinin donanmalarının özgür bir şekilde Osmanlı'nın limanlarına gelmeye haklarının olmadığını, Osmanlı donanmasının yok olduğunu ifade etti. Bundan sonra Reisü'l-küttâb elçilere, niçin üç tercümanla beraber geldiklerini sordu. Elçiler, Navarin olayının Yunan meselesinin bir parçası olduğunu ve Anlaşma Devletlerinin bu konuda beraber hareket ettiklerini ifade ettiler. Navarin'de ilk olarak Osmanlı kuvvetlerinin Anlaşma Devletlerinin donanmasına saldırdığını ve onların sadece kendilerini savunduklarını anlattılar. Bunun üzerine Reisü'l-küttâb öğrenmek

¹¹⁶⁸ İstanbul'da bulunan anlaşma Devletleri elçilerinin (İngiltere, Fransa ve Rusya) 1827 yılında Bâb-ı âlî'ye verdikleri tahrir metni, BOA, HH, 37885-G; Ahmet Lütfi Paşa, *age.*, s. 68-69; Meral Bayrak, *agt.*, 195; "İngiliz tercüman Pisani'nin İngiltere'nin İstanbul Elçisi Stratford'da 8 Kasım 1827 tarihinde vermiş olduğu rapor", (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol:20, 8 Kasım 1827, Ek B; "10 Kasım 1827 tarihinde İstanbul'da bulunan İngiliz, Fransız ve Rus elçilerinin toplantısı", (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol No 22, 10 Kasım 1827, Ek A

¹¹⁶⁹ "Anlaşma Devletlerinin İstanbul elçilerinin 2 Kasım tarihinde yaptıkları toplantı tutanakları", Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia, **Parliamentary Papers**, Protokol No 16,

istediklerimi öğrendim, diyerek elçileri uğurladı.¹¹⁷⁰ Bu görüşmeden iki gün sonra 4 Kasım tarihinde elçiler ile Reisü'l-küttâb arasında bir görüşme daha yapıldı; ancak yine bir sonuç alınamadı.¹¹⁷¹ Bu sırada Ruslar Navarin'den sonra Akkerman Antlaşması'nın hala geçerli olup olmadığını öğrenmek istiyorlardı. Bu amaçla bahsedilen görüşmenin ardından Rus tercüman Francini ile Reisü'l-küttâb arasında bir görüşme gerçekleşti. Bu görüşmede Reisü'l-küttâb, Navarin ile birlikte Rusya'nın imzalanan Akkerman Antlaşması'na mugayir davrandığını ve antlaşmanın bozulduğunu kendisine bildirdi.¹¹⁷² Reisü'l-küttâb'ın bu tepkisinin ardından Rus elçisi Ribeaupierre 16 Kasım'da Reisü'l-küttâb ile görüşmek için kendisi bir talepte bulundu. Yapılan bu görüşmede Reisü'l-küttâb elçiye Akkerman Antlaşması ile Osmanlı Devleti ve Rusya'nın bir barış sağladıklarını; ancak Rusya'nın Londra Antlaşmasını imzalayarak bu dostluğu bozduğunu, eğer Rusya arkadaşlığında samimi ise Osman Devleti'nin iç meselesi olan Yunan meselesine müdahil olmaması gerektiğini tekrarladı.¹¹⁷³

Bu görüşmelerde Avrupa Devletlerinin elçileri Osmanlı Devleti'nin genel bir savaş ilan etmesinden korkuyorlardı. Strangford bu korkusunu İngiltere'nin Viyana Elçisi Henry Wellesley'a yazdığı mektubunda şöyle dile getirdi: “Navarin'den sonra Reisü'l-küttâb bize sert bir nota vererek şu soruları cevaplamamızı istedi.

1-Yunan sorunundan kesinlikle çekilecek miyiz?

2- Osmanlı Devleti'nin yakılan donanması için tazminat verecek miyiz?

¹¹⁷⁰ “2 Kasım 1827 tarihinde İngiltere, Fransa ve Rusya'nın tercümanlarının Reisü'l küttâb (Reis Efendi) ile yaptıkları görüşmenin raporu”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol: 17, 4 Kasım 1827, Ek A,

¹¹⁷¹ “4 Kasım 1827 tarihinde İngiltere, Fransa ve Rusya'nın tercümanlarının Reisü'lküttâb (Reis Efendi) ile yaptıkları görüşmenin raporu”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol: 17, 4 Kasım 1827, Ek B,

¹¹⁷² “İstanbul'daki Rus elçiliğinde görev yapan Rus tercüman Francini'den 7 Kasım 1827 tarihinde İstanbul'daki Rusya Elçisi'ne gönderilen rapor”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol:20, 8 Kasım 1827, Ek C,

¹¹⁷³ “Reis Efendi ile Rus elçisi Ribeaupierre arasında 16 Kasım tarihinde gerçekleşen görüşme tutanakları”, Papers, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol 26, 16 Kasım 1827, Ek A,

3-Osmanlı Devleti'nin memnun olması için ne yapacağız?

Bu isteklere bizim negatif cevap vermemiz gerekliydi. Bizde dün Reisü'l-küttâb'a bir not gönderdik. Bu notta mümkün olduğunca gönül alıcı kelimeler kullanarak devletimizin görüşlerini yazdık.¹¹⁷⁴ Biz şu anda Reisü'l-küttâb'dan cevabı beklemekteyiz. Bu anda İstanbul'da savaş için hazırlıklar var. Gemilere ve haberleşmeye ambargo devam ediyor. Eğer mümkün olursa tek istediğimiz büyük ve yıkıcı bir savaşın çıkmamasıdır.¹¹⁷⁵

Navarin baskınından üç hafta sonra, 11 Kasım 1827 tarihinde bu kez Fransız elçi Guillemot, Reisü'l-küttâb'ı görmeye geldi. Fransız elçi bu görüşmede Pertev Efendi'ye büyük devletlerin arabuluculuk tekliflerini yeniledi. Reisü'l-küttâb elçinin önerisini tekrar reddederek “*Arabuluculuk fikri içinde bir zehir gizlidir; bu zehir sonra bütün imparatorluğa yayılır*” dedi ve Osmanlı toplumunun karma bir toplum olduğunu ve çeşitli soylara, dillere, dinlere, mezheplere göre bölünemeyeceğini, bölünmeye kalkışıldığında kurulu düzenin altüst olacağını anlattı. İmparatorluk sütle su doldurulmuş bir kâse gibidir; suyu süttten ayırmak için kâsenin içine yabancı bir madde atarsanız hepsini bozarsınız” dedi. Reisü'l-küttâb birçok azınlığı bir arada barındıran Osmanlı Devleti'nin Yunanlılara özerklik veya bağımsızlık vererek devletin bütünlüğünü tehlikeye atmak istemediğini belirttikten sonra, Fransız elçiyi uğurladı.¹¹⁷⁶

Yukarıda bir kısmını ifade ettiğimiz gibi Osmanlı Devleti ve Anlaşma Devleti elçileri arasında bu dönemde çok yoğun bir görüşme trafiği yaşanmaktaydı. Ancak tüm bu görüşmelerde iki taraf da savunduğu fikirlerinden ayrılmamakta kararlıydı.¹¹⁷⁷ Fransız elçisinden sonra bu kez Strangford, 15 Kasım'da Reisü'l-

¹¹⁷⁴ Strangford Bâb-ı âlî'ye verdikleri 29 Ekim notundan bahsediyor

¹¹⁷⁵ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere'nin Viyana Elçisi Henry Wellesley'e 11 Kasım 1827 tarihinde İstanbul'dan gönderilen mektup”, **F.O. 881/6C**, No:6,12 Aralık 1827

¹¹⁷⁶ Bilal n. Şimşir, **age.**, s. XXIV

¹¹⁷⁷ “İngiliz tercüman L. Pisani, Rus tercüman A. Francini ve Fransız tercüman Desgranges'in 14 Kasım 1827 tarihindeki raporları”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**

küttâb ile uzun bir müzakare de bulundu. Bu görüşmede Pertev Efendi Strangford'a, Osmanlı Devleti'nin Yunan meselesinde dikkat etmesi gereken üç önemli husustan bahsetti. Aslında Osmanlı devlet adamlarının Yunan meselesindeki çekinceleri de olan bu üç husus:

“1- Osmanlı Devleti'ndeki diğer Yunanlılar ile Mora Yunanlılarının arasında bir ayırım çizgisinin (sınır hattının) çekilmesinin çok zor olduğu,

2-Yunanlıların devlet olarak kabul edilmesinin, Osmanlı Devleti için siyasi yapının tamamen ortadan kalkması anlamına geldiği,

3-Osmanlı Devleti'nin iç meselelerinde Avrupalı devletlerin müdahalelerine izin vermesinin Osmanlı Devleti için çok tehlikeli olduğu” idi

Reisü'l-küttâb bu çekincelerini belirttikten sonra Strangford; ilk olarak eski Yunan adaletine vurgu yaparak durumun tüm Yunanlılar için genellenemeyeceğini ve aynı dili kullansalar, benzer dine inansalar bile Yunanlıların temelde farklı şeylere saygı duyduklarını, savaş bittikten sonra gelecek için planların ve önerilerin yapılabileceğini anlattı. Reisü'l-küttâb'nin ikinci işaret ettiği nokta için ise isyandan önce Yunanistan'da yaşayan Yunanlılar ve Müslümanlar arasında var olan ilişkilerin tamamen bozulduğunu, artık isyandan önceki ilişkilerin kurulmasının imkânsız olduğunu, bunun yerine var olan şartlara göre yeni düzenlemelerin yapılması gerektiğini söyledi. Üçüncü işaret edilen husus için ise Reisü'l-küttâb'a mevcut durumda, Avrupalı devletlerin müdahalesinin bir zorunluluk olduğunu, gecikmeden savaşın bitirilmesi gerektiğini, devletlerin bu amaç için çabaladığını, savaşın bitmesi zorunluluğundan dolayı Anlaşma Devletlerinin garantiler verdiğini ifade etti. İngiltere'nin amacının Osmanlı Devleti ve Yunanlılar arasında arabuluculuk olduğunu, Anlaşma Devletlerinin kendi aralarında karşılıklı bir güvene dayalı antlaşma yaptıklarını, devletlerin Osmanlı Devleti'nde ve Avrupa'da herhangi bir çatışma istemediklerini söyledi. Kurulacak olan Yunanistan'ın sınırları konusunda ise Yunanistan'daki dağ sıralarının sınırları belirleyeceğini belirtti.¹¹⁷⁸ Bundan

¹¹⁷⁸ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford Canning'in 15 Kasım 1827 tarihinde Reis Efendi ile yapmış olduğu görüşme tutanakları”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol 26, 16 Kasım 1827, Ek B

sonra, 22 Kasım ve 24 Kasım tarihlerinde Anlaşma Devletleri elçileri ile Reisü'l-küttâb arasında gerçekleşen görüşmelerde de benzer konular görüşüldü; ancak bir sonuca varılamadı.¹¹⁷⁹ Bu sonuçsuz girişimlerin ardından elçiler artık İstanbul'da kalmanın ve görüşmelerin bir anlamı olmadığını söyleyerek ayrılmaya karar verdiklerini açıkladılar. Bu açıklamadan sonra elçiler ile Reisü'l-küttâb arasında 27 Kasım'da son bir mülakat daha gerçekleşti. Ancak bu mülakatta da Reisü'l-küttâb elçilere; devletlerinin Yunanlılar için özerklik talep ettiklerini, Osmanlı Devleti'nin ne özerk ne de bağımsız bir Yunanistan'ı asla kabul etmeyeceğini, elçilerin Yunan devleti kurulmuş gibi sınırlardan bahsettiklerini ve bunun kesinlikle kabul edilemez olduğunu söyleyerek görüşmeyi bitirdi. Elçiler bir gün sonra 28 Kasım 1827'de tercümanlarını Bâb-ı âlî'ye göndererek pasaportlarını istediler.¹¹⁸⁰ Hollanda elçisi Baron'de Zuylen'i yerlerine vekil bırakarak¹¹⁸¹ 8 Aralık 1827 tarihinde de İstanbul'dan ayrıldılar. İngiliz ve Fransız elçisi Korfu Adası'na Rus elçisi ise Odesa'ya gitti.¹¹⁸²

Elçilerin İstanbul'dan ayrılmasından sonra Osmanlı Devleti ile Anlaşma Devletleri (İngiltere, Fransa, Rusya) arasındaki ilişkiler kopmuş olduğundan Bâb-ı âlî bu ülkelere birer protesto gönderdi. Elçilerin gitmesinden iki gün sonra Bâb-ı âlî'de çok geniş kapsamlı bir meclis toplanarak son durum değerlendirildi. Bu toplantının ardından, Padişah II. Mahmut 20 Aralık 1827 tarihinde bütün Müslümanlara hitaben hem dinî hem de milli duyguları galeyana getirecek son derece sert üsluplu ve mufassal bir savaş beyannamesi yayınladı.¹¹⁸³ İngiltere ise bu heyecanlı beyannameye gayet kayıtsız bir karşılık verdi. İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Dudley II. Mahmut'un bu Cihat Beyannamesinin bir savaş bildirisi olmadığını, sadece

¹¹⁷⁹ “Anlaşma Devletlerinin İstanbul'daki elçilerinin 22 Kasım ve 24 Kasım tarihlerinde Reis Efendi ile yapmış oldukları toplantı tutanakları”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol No 28

¹¹⁸⁰ “Anlaşma Devletlerinin İstanbul elçilerinin yapmış oldukları toplantı tutanakları”, (Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia), **Parliamentary Papers**, Protokol No 31, (27 Kasım 1827)

¹¹⁸¹ Bilal N. Şimşir, **age.**, s. XXVI

¹¹⁸² C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.92, Stanley Lane Poole, **age.**, s. 64

¹¹⁸³ Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 151; Bilal n. Şimşir **age.**, s. XXV, Meral bayrak, **agt.**, s.196

Türklerin ordusunu sınırlarda toplayabilmek uğruna yapılan heyecan verici bir açıklama olduğunu söyledi. Dolayısıyla İngiliz hükümeti ne karada ne de denizlerde bir savaş hazırlığına girişmedi.¹¹⁸⁴

3-Avrupa’da Navarin’e Tepkiler ve İngiltere’nin Tutumu

Avrupa’da Navarin olayının yankısı çok büyük oldu. Avrupa’da halk, olayı sevinç gösterileriyle karşılarken Yunan dostu yazarlar, çizerler, şairler, ressamalar sevinçten coştular. Hatta Victor Hugo gibi Helen hayranları Osmanlı donanmasının batışını şiirlerle kutladılar. Ressamlar hayal güçleriyle sayısız tablolar yaptılar. “Zafer ve övgüler yazıldı, şarkılar düzüldü...”¹¹⁸⁵

Avrupa’daki büyük devletlerin Navarin’e bakışı ise birbirlerinden farklı oldu. Avusturya Başbakanı Metternich, bu olay için “korkunç bir felaket” sözünü kullandı. Navarin’le birlikte Metternich’in etkisiyle Avrupa’da 1815’te oluşturulan Kutsal İttifak çökmüştü.¹¹⁸⁶ Metternich’e göre bu imparatorlukların intiharı demektir. Metternich, Navarin sonrası Prusya’yı yanına alarak İngiltere, Fransa ve Rusya’ya baskı yapmayı düşündü. Ancak Prusya Prensi William, Rus Çarı ile anlaşarak Metternich’in bu politikasına destek vermedi.¹¹⁸⁷ Rusya’da ise büyük bir sevinç yaşanıyor. Çar, 8 Kasım tarihinde Codrington’a coşkulu bir mektup yazmış; hatta Codrington’un gemisi Asia onarılan kadar senin bayrağını Rus gemileri taşıyın önerisini getirmişti.¹¹⁸⁸ Osmanlı donanmasının yok edilmiş olması Rusya’nın yüzyıllardır hayali olan Akdeniz’e inme, İstanbul’u ve Anadolu’yu ele geçirme politikasının gerçekleşmesine olanak veriyordu. Çar bu yüzden artık Osmanlı Devleti

¹¹⁸⁴ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.102

¹¹⁸⁵ Bilal N. Şimşir, **age.**, s. XLI

¹¹⁸⁶ C. M. Woodhouse, “Untoward Event”, s.15

¹¹⁸⁷ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.92

¹¹⁸⁸ C. M. Woodhouse, **The Battle of Navarino**, s.150

ile bir savaşı gözler olmuştu. Fransa'da da Navarin olayı büyük bir sevinçle karşılandı. Kral, Fransız askerinin başarısından iftihar ettiğini söyledi.¹¹⁸⁹ Bu dönemde politik olarak liberallerin Fransa'da güçlü olması da bu coşkuyu arttırıyordu.

İngiltere'de ise durum diğer Avrupa Devletlerinden farklıydı. Çünkü İngiliz politikası Navarin olayı karşısında ikiye bölünmüştü. İngiliz Yunanseverler ve George Canning politikasının taraftarı olan politikacılar bu olayı büyük bir sevinçle karşılamışlardı; ancak Goderich'in istifasıyla 9 Ocak 1828 tarihinde başbakanlık koltuğuna oturan Wellington bu olay karşısında büyük bir endişeye kapılmıştı. Çünkü Wellington Navarin'den sonra Rusya'nın, İngiltere'nin Akdeniz'deki çıkarlarını tehdit edeceğini düşünüyordu. Tabii ki İngiltere için Akdeniz'i kaybetmek, Hindistan'ı kaybetmek anlamına gelmekteydi. Navarin olayı ile Rus donanması Akdeniz'e gelmiş olması geleneksel İngiliz politikasına aykırıydı. Castelreagh zamanında da(Napolyon Savaşlarında) Rus ordusu Akdeniz'e inmiş, bu yüzden Castelreagh ciddi bir şekilde eleştirilmişti. Şimdi ise Osmanlı Devleti'nin bütün donanması Navarin'de yok edildiği için donanmasız bir deniz devleti haline gelmişti.. Doğal olarak bu durum da Osmanlı'nın bir Rus saldırısı karşısında çok müşkil duruma düşmesi demektir. Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş açarsa Rus donanmasını Karadeniz'de karşılayacak bir güç bulunmadığından Ruslar kısa sürede İstanbul'a girebilir, Boğazlara hâkim olarak Akdeniz'e çıkabilirdi.¹¹⁹⁰ İngiliz Kralı IV. George'un Navarin'e tepkisi de çok sert oldu. Kral, 30 Ocak 1828'de parlamentonun açış konuşmasını yaparken Navarin olayı hakkında "Untoward Event" (Talihsiz olay) ifadesini kullandı.¹¹⁹¹ Kral'ın tepkisine örnek olabilecek diğer bir olay da 13 Kasım 1827 tarihinde gerçekleşti. Bu tarihte Clarence Dükü, Kral'a Navarin'deki büyük zaferinden dolayı Amiral Codrington'a bir madalya takdim edilmesini teklif edince Kral; "Ben ona bir kurdela gönderdim; fakat kurdela onu asmalı" cevabını verdi. 16 Kasım'da Dışişleri Bakanı Lord Dudley de Codrington

¹¹⁸⁹ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.92, Ali Fuat Öreñ, age., s. 150

¹¹⁹⁰ C. M. Woodhouse, **The Battle of Navarino**, s.150

¹¹⁹¹ **The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)**, C.2, s.99; Lucille Iremonger, **Lord Aberdeen**, Collins Ltd., London 1978, s.112

hakkında bir soruşturma başlatmıştı.¹¹⁹² İngiliz Parlamentosunda da Navarin olayı haliyle çok büyük tartışmalara sebep oldu. George Canning'in politikasını takip edilmesini düşünen parlamenterler Codrington'un eleştirilmesine çok sert bir şekilde karşı çıkıyorlardı. Bu parlamenterlerden biri olan Earl of Darnley 11 Şubat 1828 tarihinde Parlamento da yaptığı konuşmada, Navarin Muharebesi'nde İngiliz donanmasının komutanı Amiral Codrington'a övgüler düzerek kendisinin eleştirilmesini anlamlandıramadığını belirtti. Tarihten örnekler vererek pek çok olayda İngiltere'nin farklı coğrafyadaki isyanlara ve özgürlük mücadelelerine katıldığını, isyan ederek özgürlüğünü kazanmak isteyen milletlere yardım ettiğini söyledi. Yunanlıların bu milletler gibi özgürlükleri uğruna mücadele ettiklerini ifade etti. Ayrıca Avrupa'da kurulan Kutsal İttifak'ın da Yunanlılar gibi bağımsızlıkları için mücadele eden milletlere yardım etmesi gerektiğinin altını çizdi. Bu konuşmanın akabinde aynı gün yapılan diğer parlamento konuşmalarında tartışılan Navarin konusu George Canning'in politikalarını destekleyenler ile karşıt olanlar arasında bir anda çatışmaya dönüştü. Bir kısım parlamenterler 6 Temmuz 1827 tarihinde imzalanan Londra Antlaşmasını ve onun hükümlerini sert bir şekilde eleştirirken, Canning politikasından yana olanlar Londra Antlaşması'nın lehinde görüş beyan ediyorlardı.¹¹⁹³ Başbakan Wellington bu tartışmalara müdahale ederek, oturumda Londra Antlaşması kararlarının tartışılmasının amaçlanmadığını ve İngiltere'nin şu andaki politikasının ne olması gerektiğini konuşmak üzere toplandıklarını ifade etti. Ancak Başbakanın bu konuşması da parlamentodaki tartışmaları bitiremedi. Canning politikasını destekleyenler Codrington'un kendisini ve İngiliz donanmasını koruduğunu ve Navarin'deki müdahalesinde haklı olduğunu dile getirirken, diğer grup Navarin'deki çatışmanın yaşanmaması gerektiğini ve İngiltere'nin tarafsızlık siyasetine yaraşan bir sonucun ortaya çıkmadığını ifade ederek, Avrupa'daki barışın lekелendiğini ileri sürüyorlardı.¹¹⁹⁴ Sözün özü Navarin meselesi, İngiliz Parlamentosunu ikiye bölmüştü. Nitekim bu tartışmaların ardından, Navarin'de

¹¹⁹² C. M. Woodhouse, "Untoward Event" s. 152,160

¹¹⁹³ 11 Şubat 1828 tarihinde Earl of Darnley'in İngiliz Parlamentosunda yapmış olduğu konuşma, **Parliament Debates (1 Mayıs-19 Temmuz), Vol. XVIII**, s. 259-305

¹¹⁹⁴ Başbakan Wellington'un 11 Şubat 1828 tarihinde İngiliz Parlamentosunda yapmış olduğu konuşma, **Parliament Debates (1 Mayıs-19 Temmuz), Vol. XVIII**, s. 259-305

Anlaşma Devletlerinin donanma komutanlığını yapan Codrington Haziran 1828’de görevinden alındı. Strangford Canning ise hatıratında Codrington’un Navarin’de yolsuz bir hareket yaptığı için değil, Yunan esirlerini taşıyan bir Mısır gemisini serbest bıraktığı için görevden alındığını yazmıştı. Ancak sebep ne olursa olsun bu hareketin sonucu, özellikle Türklerin kafasında yarattığı intiba İngiltere’nin bundan böyle zor kullanmaktan çekineceği yolunda olmuştu.¹¹⁹⁵

B) Navarin Sonrası Yaşanan Siyasi ve Askeri Gelişmeler

1- İngiltere’de İktidar Değişimi ve Yeni Başbakan Wellington’un Politikaları

George Canning’in 8 Ağustos 1827 tarihinde hayatını kaybetmesinden sonra İngiltere Başbakanlığına geçen Lord Goderich, Canning’in politikalarını sürdürmeye çalışmış; ancak bunda çok özverili olmamıştı. Goderich başbakan olduğu dönemde birkaç kez istifa etmiş; ancak Kral tarafından istifası kabul edilmemişti. Neticede 14 Aralık 1828 tarihindeki istifası kabul edilince yerine Duke Wellington (9 Ocak 1828) İngiltere Başbakanı olarak atandı. Wellington 20 Ocak 1828 tarihinde kabinesini kurarak göreve başladı.¹¹⁹⁶ Wellington, kendisinden önce İngiltere’nin Yunanistan politikasını inşa eden George Canning ile aynı görüşlere sahip olmayıp daha muhafazakâr bir yapıdaydı ve Yunan meselesinde Osmanlı Devleti’nin desteklenmesi gerektiğine inanıyordu.¹¹⁹⁷ Wellington’a göre Rusya’nın en büyük hayali Osmanlı Devleti’ni yıkarak İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına sahip olmaktı. Kurdurmak istediği özerk bir Yunanistan ise hem bu hayaline yardım edecek hem de onun Akdenize inmesini sağlayacaktı. İngiltere, diğer Avrupa devletlerinin desteğini alarak bunu mutlaka engellemeliydi.¹¹⁹⁸ Zira Osmanlı Devleti’nin Rusya’nın güneye inmemesi için yaşaması gerekliydi. Navarin’de Osmanlı donanması yakıldığında

¹¹⁹⁵ Stanley Lane Poole, *age.*, s.67

¹¹⁹⁶ M. Woodhouse, *The Battle of Navarino*, s. 162

¹¹⁹⁷ David C. Fleming, *John Capodistrias And The Confence Of London (1828-1831)*, Institute For Balkan Studies, Selanik 1970, s.106

¹¹⁹⁸ Wellington’dan İngiltere Dışişleri Bakanı George Canning’e 22 Kasım 1825 tarihinde gönderilen mektup, *Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G.*, s. 569-572

George Canning taraftarları ve Yunanseverler büyük bir sevinç yaşarken Wellington, Rusya'nın önünde engel olarak gördüğü Osmanlı donanmasının yok edilmesini, İngiltere adına çok büyük bir hata olarak değerlendiriyordu. Esasen Wellington İngiltere'deki Yunanseverlerin Yunan isyanı için gösterdikleri heyecanı da anlamsız buluyordu. Bazı İngiliz komutanların savaşmak için Yunanistan'a gitmesini de son derece yanlış bulmuş, örneğin Lord Cochrane'in Yunanlılar ile anlaşmasına çok kızmıştı.¹¹⁹⁹

İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'un, yeğeni George Canning'in ölümünden sonra değişen İngiliz politikası için yaptığı değerlendirme ise şöyleydi: *"George Canning, Yunan davasına her zamanki gibi temkinci edası ve coşkunluğuyla el atmış ve 6 Temmuz Londra Antlaşması'nı harfi harfine, sonuna kadar tatbik niyetiyle işe girişmişti. Lord Aberdeen¹²⁰⁰ ise kendisini mükellef addettiği nispette ve tabii dar bir çerçeve içinde kalmak şartıyla antlaşma hükümlerine uymayı uygun görmüştü. Biri candan gönülden işe atılmış, öbürü ise bir önceki hükümetten arda kalan sıkıcı bir angarya olarak sineye çektiği antlaşmadan elinden geldiği kadar kaytarmayı hedef bilmişti. Canning davayı kökünden halletmek, Aberdeen ise bu badireden paçasını mümkün olduğu kadar ucuza kurtarmak kaygısı içindeydi."*¹²⁰¹

Wellington kendisinden önceki iktidarların yapmış oldukları antlaşmaları devletin devamlılık ilkesi gereği sürdürüyordu. Ancak George Canning'in Yunan davasında yaptığı aşırılıklara da son vermek niyetindeydi. Bu aşırılıkların başında İngiltere'nin gerekirse Rusya ile birlikte Osmanlı Devleti'ne karşı güç kullanarak Yunanistan devletinin kurulmasını sağlamak istemesi geliyordu. Wellington zamanında İngiltere'nin güç kullanma politikasından vazgeçildi; ancak Yunan isyanında kendisinin iktidarına kadar özerk bir Yunanistan kurulmasına karar

¹¹⁹⁹ Wellington'dan George Canning'e 5 Ağustos 1826'da Londra'dan gönderilen yazı, Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G., C.3, s.365

¹²⁰⁰ Wellington kabinesinde Dışişleri Bakanı

¹²⁰¹ Stanley Lane Poole, *age.*, s. 67

verilmişti.¹²⁰² Wellington'un bunu durdurması çok zordu. Bununla birlikte Wellington kurulacak olan Yunanistan'ın sınırlarının belirlenmesinde etkin rol almak istedi. İngiltere'deki Yunanseverlerin aksine Wellington; Avrupa'nın denetimi altında, Rusya'nın etkisinden uzak, küçük, bölgesel bir Yunanistan hayal etmekte, devletin Mora ve çevresindeki küçük adalardan müteşekkil olmasını yeterli bulmaktaydı. Buna rağmen Korfu konferanslarında diğer müttefiklerin elçileri Yunanistan'a Atina'yı da dâhil edeceklerdi.¹²⁰³ Wellington, ikinci olarak Kapadistrias'ın Yunan başkanlığına getirilmesine karşıydı. Çünkü ona güvenmiyor ve bir Rus ajanı olduğuna inanıyordu. Ayrıca İngiltere'nin kontrolü altındaki İyonya Adaları için de endişeliydi. İyonya Adalarında İngiliz koruyuculuğu altında yaşayan Yunanlılar, Yunanistan devleti ile birleşmeyi isteyebilirlerdi. İyonya Adaları stratejik bir değere sahipti, Doğu Akdeniz'in güvenliği ve muhaberat için çok önemli bir noktadaydı. Yeni kurulacak olan Yunanistan'ın ve Yunanlıların, kara ve denizde kontrol edebileceklerine inanmıyordu. Aslında bu düşüncelerinde haklı da sayılmalıydı. Çünkü Yunanlıların denizlerde yapmış oldukları korsanlık bir türlü önlenememişti. Bu korsanlıklar ve yeni kurulacak olan Yunanistan'ın Avrupa'nın büyük güçleri tarafından kontrol edilmek istenmesi yüzünden yeni çatışmalar çıkabilirdi. Bu husus Wellington'un en büyük çekincelerinden biriydi.¹²⁰⁴

Wellington'un karakter olarak değerlendirilmesi ise bu dönemi inceleyen Crawley tarafından şu şekilde yapılmıştı. "*Wellington bir olay karşısında olayın etkisine çabuk kapılırdı. O olayları izler ve nedenlerini çok görmezdi. Onun zihni bir ordu komutanınki gibiydi. Olayları ve durumları hızla değerlendirir ve sonuca hızlı bir şekilde varırdı. Tedbirli ve kapsamlı bir bakış açısı vardı ve bu özelliklerinden dolayı askerî alanlarda büyük başarılar kazanmıştı. Fakat sivilde ve politikada olaylar hızlı bir şekilde sonuçlanmadığından bu özelliği ona çok şey kazandırmıyordu. Diplomaside olaylar uzun tartışmaların, konuşmaların ve anlaşmaların meclislerde karara varılması ile olurdu. Diplomaside önleyici*

¹²⁰² C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.100

¹²⁰³ C.W. Crawley, **The New Cambridge Modern History**, s.550

¹²⁰⁴ C. M. Woodhouse, "Untoward Event" s.16

müdahaleler düşünülmemeliydi, bu da Wellington'un askeri zekâsı ile bağdaşmıyordu. Wellington İngiltere'nin politik arenasında dik başlı bir lider olarak kabul edilmekteydi.”

Wellington her ne kadar George Canning'in politikalarını tasvip etmeyip, Yunanlılara karşı bir sempati beslemese de İngiltere'nin çıkarlarını korumak için Yunanistan'ın kurulmasında önemli bir rol oynayacaktı. Ancak amacı küçük, kontrol edilebilir ve Rusya'nın etkisinden uzak bir Yunanistan'dı. Kurulacak olan Yunanistan'ın da kesinlikle bağımsız değil, Osmanlı Devleti'ne bağımlı yarı-özerk bir statüde olmasını istiyordu. Dolayısıyla bundan sonra İngiltere müttefikleri ile yaptığı görüşmelerde müttefiklerinin aksine, kurulacak olan Yunanistan'ın sınırlarının küçültülmesi için mücadele edecekti.

2- Kapodistrias'ın Yunanistan'da İktidara Gelişi ve Politikaları

İonnis Kapodistrias, 1817 ve 1820 yılları arasında Yunan isyanını örgütleyen Filiki Eteryâ'nın başkanlık tekliflerine hayır demişti. Bunun en büyük sebebi Kapodistrias'ın Filiki Eteryâ örgütünün ideolojisine ve uygulamalarına karşı olmasıydı. Kapodistrias, Yunanlıların ahlakî ve eğitim yönünden güçlenmesini istiyordu. Politik olarak bağımsızlığa hazır olmadan silahlı bir isyan hareketinin Yunanlılar için çok feci sonuçlar doğurabileceğini iddia ediyordu. Ayrıca Çar Alexandr'ın Avrupa'da Napolyon sonrası kurulan denge siyasetine bağlı olduğunu, bu yüzden Filiki Eteryâ tarafından yapılacak herhangi bir ayaklanmanın Rusya ve diğer Avrupalı devletler tarafından desteklenmeyeceğini düşündüğü için bu teklifi geri çevirmişti.¹²⁰⁵ Hayır demesine ikinci sebep de Rusya'da sahip olduğu gayet yüksek bir noktadaki kariyerini riske atmak istememesiydi ki bu yüzden henüz çok erken olduğunu düşündüğü bir maceraya da dâhil olmamıştı.¹²⁰⁶ Ancak Kapodistrias 1815'deki Viyana Kongresi'nden sonra geldiği Rus Dışişleri Bakanlığından 1822 yılında ayrılmak zorunda kaldı.¹²⁰⁷ (1816-1822) Bundan sonra Kapodistrias İsviçre'ye giderek Yunanistan'da yaşanan olayları takip etmeye başladı. Ancak

¹²⁰⁵ Theophilus C. Prousis, *age.*, s. 22

¹²⁰⁶ David C. Fleming, *age.*, s. 7

¹²⁰⁷ Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi*, s. 60

Yunan isyanı Kapodistrias'ın öngörülerinin dışında bir seyir izlemiş ve Avrupalı devletler kendi çıkarları ve birbirlerine duydukları korkular yüzünden Yunanlıları yalnız bırakmamışlardı. Avrupa desteğine rağmen Yunanistan'da ilk kurulan meclisle (1822-1827) 1827 yılına kadar bir iç huzur da sağlanamamıştı. Bir kısım Yunanlılar ve özellikle İngiliz Yunanseverler bu ortamın durulması ve Yunanistan'da merkezî bir yönetim kurulmasını çok arzu ediyorlardı. Bunun için 24 Mart 1827 tarihinde Damala'da yapılan konferansta Kapodistrias'ı Yunanistan'a davet ederek başkan seçmeyi teklif ettiler.

Kapodistrias'ın 1827 Mart'ında Damala'daki mecliste başkan seçilmesinde Yunan ordularına komutanlık yapmak için gelen iki İngiliz Richard Church ve Lord Cochrane büyük rol oynadı. Church ve Cochrane, Yunanlılara toplanan meclisin bir başkan seçmesi gerektiği konusunda tavsiyelerde bulunmuşlar, ayrıca bu ismin tüm Avrupa'da tanınan ve saygı duyulan bir şahsa ait olmasında ısrar etmişlerdi. Kapodistrias'ın başkan seçilmesine Yunan isyancı liderlerinden Kolokotrones karşı çıkarak kabul etmek istemedi. Bu kargaşalıkları duyan Cochrane Yunanistan'ı terk etme tehdidinde bulununca Church, tarafları barıştıracığına dair Cochrane'e söz vererek kalması konusunda onu ikna etti. Bir gün sonra Meclis Başkanı Zaimis'i görmeye Damala'ya giden Church, eğer Yunanistan'da taraflar anlaşmazlarsa kendisinin ve Cochrane'in derhal Yunanistan'ı terk edeceklerini bildirdi. Bunun üzerine 5 Nisan ve 7 Nisan tarihlerinde iki görüşme daha yapıldı. Fakat bu toplantılar da neredeyse dağılacaktı. Öyle ki Kolokotrones ile Church birbirlerine düşman durumuna geldiler. Bu arada. Adaların lideri olan Koundouriates'in ve adalılarının meclis toplantılarını terk ederek şehirden ayrılması ile yeni bir sorun ortaya çıktı. Bunun üzerine Church, Cochrane ve Blaquiere adalıları Kapodistrias'ı desteklemeleri konusunda ikna etti. Böylece İngiliz komutanların ve Yunanseverlerin büyük uğraşlarından sonra 11 Nisan 1827 tarihinde Kapodistrias Yunan Meclisi tarafından başkan seçildi.¹²⁰⁸ İngiltere, Avrupalı devletlerin Yunanistan politikalarını yönlendirirken, İngiliz Yunanseverler de Yunanistan'da Yunanlı isyancıların başkanını seçtirebilecek kadar güçlü bir konuma gelmişlerdi. Ancak Kapodistrias'ı

¹²⁰⁸ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes (During the War of Greek Independence 1821-1833)**, s.146-147

çok zor bir görev bekliyordu. Çünkü Kapodistrias karakter olarak otoriter bir yapıdaydı ve Rusya gibi merkezî otoritenin çok güçlü olduğu bir devlette bakanlık yapmıştı.¹²⁰⁹ Yunanlı isyancılar için ise otorite ya da hukuk isyan sürecinde son derece anlamsız kavramlardı.

Kapodistrias başkan olarak seçildiğini öğrendiğinde Paris'te bulunuyordu. Kapodistrias başkanlığı hemen kabul etmeyerek Avrupalı büyük devletlerin onun adaylığı konusundaki düşüncelerini öğrenmek istedi. Zira Yunanlıların teklif ettiği başkanlığı Avrupalı devletlerin hem siyasi hem de maddi desteklerini almadan kabul etmeme kararı almıştı.¹²¹⁰

Kapodistrias ilk olarak Paris'ten Rusya'ya, St. Petersburg'a giderek Çar I. Nikolanın Yunan Başkanlığı konusunda ne düşündüğünü öğrenmek istedi. Kapodistrias'ın başkanlığı kabul etmeden önce, ilk olarak Çar ile görüşmesi yüzünden artık üzerinde İngiliz devlet adamlarının kuşkusunu hep taşıyacaktı.¹²¹¹ 28 Temmuz 1827 tarihinde imzalanan Londra Antlaşması'ndan sonra da St. Petersburg'dan ayrıldı. Kapodistrias kendisine yapılan teklif karşısında İngiltere ile Fransa'nın da onayını almayı istemesinin yanında maddi desteğe de ihtiyacı olduğundan Berlin ve Hamburg yolu ile Londra'ya gitti. Kapodistrias, Yunanistan'a geldiğinde George Canning ölmüştü. George Canning yerine başbakanlık görevini sürdüren Lord Goderich ise Londra Antlaşması'nın zorunluluklarını yerine getirmek veya tarafsızlığı korumak arasında kararsız durumdaydı. Kapodistrias, Londra'ya geldiğinde İngilizlerin kendisine karşı olan önyargılarından kurtulmak için öncelikle İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Dudley ile görüştü. Ancak Lord Dudley kendisine olumlu bir izlenim vermeyip maddi yardım isteğini ve Türklerle bir savaş yapma ihtimalini de reddetti.¹²¹² Kapodistrias İngiltere'den olumlu bir cevap alamayınca Fransa'ya geçerek Fransız Başbakanı Villele ve Dışişleri Bakanı Baron Damas ile görüştü. Fakat Fransızların tepkisi de İngilizler gibi oldu ve Fransa da

¹²⁰⁹ William Miller, **A History of Grek People (1821-1921)**, Methuen Ltd., London 1922, s.16

¹²¹⁰ David C. Fleming, **age.**, s. 20

¹²¹¹ “İngiltere'nin St. Petersburg Elçisi Disbrowe'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Dudley'e 18 Haziran 1827 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, **F.O. 421/3**, No:30

¹²¹² David C. Fleming, **age.**, s. 12-13

Kapodistrias'a'a maddi olarak yardım etmeyi kabul etmedi. Böylece Kapodistrias her iki ülkeden de yardım alamadı.¹²¹³ Bununla birlikte ne İngiltere ne de Fransa Kapodistrias'ın Yunanistan başkanlığına itiraz etmediler.¹²¹⁴ Kapodistrias bu Avrupa turunda maddi yardımını sadece yurt dışında yaşayan Yunanlılardan gördü. Yunanlılar Kapodistrias'a 150.000 frank yardım etmişlerdi.¹²¹⁵

Kapodistrias Londra Antlaşması'nı imzalayan devletlere yaptığı ziyaretlerden sonra Yunanistan'a gitmeye karar verdi. Ancak yolculuk yaptığı gemi Yunanistan'dan önce 27 Aralık 1827'de Malta'da demirledi. Çünkü İngiltere'nin Akdeniz Donanması Komutanı Codrington'dan kendisi ile görüşmek istediğini bildiren bir not almıştı. Kapodistrias aldığı bu haber üzerine, Codrington'un kendisine İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Dudley'in düşüncelerinden vazgeçtiğini ve Yunanistan'ı desteklemeye karar verdiğini söyleyeceği beklentisine girince bütün korkuları bir anda dağıldı. Ancak Codrington, Kapodistrias'a sadece Londra Antlaşması'nın (6 Temmuz 1827) maddelerinin uygulanması için çalışacağı haberini getirmişti. Beklentisini karşılamayan bu mülakat Kapodistrias için gerçekten bir yıkım oldu.¹²¹⁶

Kapodistrias Yunanistan'a ancak 1828 yılının Ocak ayında varabildi. Kapodistrias'ın Yunanistan'a ulaşması ile Geçici Yunan hükümeti istifa etti ve 30 Ocak 1828'de bütün yetkililerini Kapodistrias'a ve onun meclisine (Panhellenion) devretti. Bu meclisin 27 üyesi vardı ve hepsi Kapodistrias tarafından belirlenmişti. Kapodistrias başkan olarak seçildikten sonra Epidor'da, Astros'ta ve Damala'da kabul edilen anayasalara saygı duyduğunu ifade etti ve nisan ayında genel bir meclis oturumunda seçmiş olduğu meclisini (Panhellinion) onaylattı. Panhellinion meclisi

¹²¹³ Kapodistrias'a Avrupalı devletlerin maddi destekleri ilk olarak Fransızların Haziran 1828'de gönderdikleri yardımlarla ulaşmış, ancak bu para da 6 ay kadar askıya alınmıştı. Rusya ise mayıs ayının sonunda Yunanistan'ı maddi olarak desteklemeye başlamıştı. Ancak bu yardımlar düzenli yapılmıyordu. Wellington ise yardım konusu bahis olunca "*Tanrıya çok şükür ki tek bir şilin bile kaptırmadık*" diyecekti. (C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.133)

¹²¹⁴ David C. Fleming, **age.**, s.17

¹²¹⁵ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes (During the War of Greek Independence 1821-1833)**, s.186

¹²¹⁶ David C. Fleming, **age.**, s.8

üç bölümden oluşurken her bölümde bir başkan ve iki sekreter dâhil 9 üye bulunuyordu. Bu başkanlar ve sekreterler bir şekilde bakanlar kurulu gibi hareket ediyorlardı. Koundouriotis, Petrobey ve Zaimis 3 ayrı bölüm için başkan seçilmişlerdi. Bu hükümette Mavrokordates ve Kolletis'e de görev verilmişti. Kapodistrias bu hükümet ile Yunan çetelerinin ve korsanlarının da desteğini almıştı. Hükümette ayrıca birçok İyonyalı ve Yunanistan'ın dışında yaşayan Yunanlı da bulunuyordu. Kapodistrias yönetiminde, Yunanistan'daki her güç odağına görev vererek onların yönetim aleyhinde hareket etmelerini engellemek ve merkezî bürokrasiyi güçlendirmek istedi. Kapodistrias, Mora'yı 7, adaları ise 6 yönetim bölgesine ayırdı. Bu bölgelere merkezden yöneticiler (bölgelerin yerlileri arasından değil) atadı. Bu yöneticiler, bölgelerin idarecilerinin belirlenmesi için yapılan seçimlere gözlemci olarak dâhil olmuşlar ve ulusal meclise katılacak üyelerin belirlenmesine çalışmışlardı. Bu bölgesel idarecilerin diğer bir görevi de yerel liderleri kontrol etmektir.¹²¹⁷ Kapodistrias ayrıca hazırladığı anayasa ile merkezî otoriteyi güçlendirmek istedi ancak bunda tam anlamıyla başarılı olamadı. Bunun nedeni yerel liderlerin ve isyancı grupların herhangi bir otoritenin güdümünde hareket etmek istemiyor olmalarıydı.¹²¹⁸

Kapodistrias malî yönden büyük devletlerden yardım görememesine rağmen Yunanistan ekonomisini düzeltmek ve borç para bulabilmek için çabalamaya devam etti. Bu çalışmaların sonunda Yunanistan'a gelmeden önce İsviçre'de (Geneva şehrinde) görüşmüş olduğu İsviçreli banker Eynard ile 1.000.000 franklık bir borç sözleşmesi imzaladı. 2-14 Şubat 1828 tarihleri arasında Yunanistan'da ulusal bir bankanın kurulması sağlandı. Kapodistrias malî işlerin yanında 1828 baharında yapılması gereken askerî harekâtları da planlamaya çalışıyordu. Kapodistrias, Avrupalı devletlerin Yunanistan için çizdiği sınırları yeterli görmeyip Atina'nın ve Misolonghi'nin Yunanistan'ın sınırlarına dâhil edilmesini istiyordu. Bunun için de daha sonraki yıllarda ters düşeceği General Church'a güveniyordu.¹²¹⁹ Kapodistrias

¹²¹⁷ Douglas Dakin, "The Formation of the Greek States Political Developments Until 1923", **Greece in Transition Essays in the History of Modern Greece (1821-1974)**, Hazırlayan: John T.A Koumoulider, Zeno Publish, London 1977, s.36

¹²¹⁸ Matthew Anderson, **age.**, s. 93

¹²¹⁹ David C. Fleming, **age.**, s.24

göreve geldikten sonra ordu ve donanmayı tekrar organize ederek pek çok yüzeysel yenilik de yaptı. Eğitim alanında ise 1828 ve 1830 yıllarında okula devam edenlerin sayısı artmış ve öğretmen sayısı da 2000'den en az 3000'e çıkarılmıştı.

Kapodistrias 23 Temmuz 1829 tarihinde dördüncü ulusal meclisi topladı. Bu meclis 236 delegenin seçimiyle açıldı. Ancak delegeler Kolokotronis'in askerî güçleri tarafından baskı altına alındılar. Bu meclis, Kapodistrias'ın kurmuş olduğu meclisi değiştirip Panhellenion diye adlandırılan meclisin yerine ilk meclislerde kabul edilen ilkeleri tekrar ortaya koymak çabası içine girdi. Bu yeni seçilen meclis de anayasanın ve uluslararası alanda Yunanistan'ın onaylanması için çalışmalara başladı. Yeni bir senato seçildi. Bu senato da Panhellenion gibi 27 üyeden oluşuyordu. Bunlardan 6 tanesi meclisten, geri kalanları ise Yunanistan'ın 3 ana bölgesinin temsilcileri arasından seçildi. Bütün sermayenin ve ulusal toprakların dağıtılması yeniden yapıldı. Bundan önceki hukuki düzenlemeler ve konular iptal edildi. Yeni düzenlemelerin ardından birçok politikacı meclisten ayrıldı. Birçoklarına göre bu uygulamalarla Kapodistrias ülkedeki anayasal uygulamaları kaldırmıştı. Bu yüzden büyük karışıklıklar çıktı.¹²²⁰

Kapodistrias, Yunanistan'daki başkanlığı sırasında Yunanistan'ın sorunlarına teorik olarak çözümler aramış, özgürlükçü ve anayasaya uygun bir yönetim kurmak için çabalamıştı.¹²²¹ Onun amacı İngilizlerin düşündüğü gibi Yunanistan'ın Rusya'nın koruması altında bir devlet olması değildi. Çünkü bu durumda Yunanistan'ın güvenliğini sağlayamazdı. Bu yüzden Kapodistrias, Rusya'yı sadece Yunanistan'ın koruyucu devletlerinden biri olarak görüyordu. Bu dönemdeki güçlü devletin İngiltere olduğunun farkındaydı. Onun niyeti Yunanistan'ı Avrupalı büyük devletlerin ortak koruyuculuğunda özerk bir devlet statüsüne kavuşturmaktı.¹²²²

Kapodistrias üç buçuk yıllık başkanlığı süresince ulusal bir ordu kurma, devlete işlevsel bir yapı kazandırma, eğitimi sisteme oturtma, ulaşım ağlarını

¹²²⁰ Dakin, "The Formation of the Greek States Political Developments Until 1923", s.36-38

¹²²¹ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes (During the War of Greek Independence 1821-1833)**, s.187

¹²²² David C. Fleming, **age.**, s.15

iyileştirme ve parçalanmış ekonomiyi düzeltme kavgası verdi. Ayrıca bölgeyi terke zorlanan Türklerden boş kalan “ulusal topraklar” sorunuyla uğraştı. Kapadistrias, köylü mülk sahiplerinin yeni devletin bel kemiğini oluşturmalarını hedefledi. Buna mukabil eldeki topraklardan olabildiği kadar büyük pay kapmaya kararlı olan çete reisleri ve Moralı kodamanların engeline takıldı.¹²²³

3-Fransa'nın Mora'ya Asker Çıkarması ve Mora'daki Askerî Faaliyetleri

Navarin baskınından sonra Osmanlı Devleti tüm kayıplarına rağmen Anlaşma Devletlerinin Londra Antlaşması'nı kabul ettirmek için yaptıkları baskılara boyun eğmemiş ve Yunanistan'da özerk veya bağımsız bir devletin kurulmasına izin vermeyeceğini elçilere defalarca beyan etmişti. Bunun yanında Sultan II. Mahmut 1827 Aralık ayında bir Cihad Beyannamesi yayımlayarak Osmanlı Devleti'nin Navarin'e karşı tepkisini gösterdi ve gerekirse Avrupalı devletler ile bir savaştan çekinmeyeceğini de ortaya koydu. Bu beyannameden ve Osmanlı Devleti'nin aldığı bazı tedbirlerden rahatsız olan Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş açmaya karar vererek İngiltere ile Fransa'nın da desteğini almak için girişimlere başladı. Rusya'nın bu girişimleri İngiltere ile Fransa'yı tedirgin ediyordu. İngiltere, Rusya'yı siyasi bir baskı ile durdurmaya çalışırken, Fransa da Mora'ya asker çıkararak Yunan meselesinde etkin olmayı düşünmekteydi. Bu hareketine sebep olarak ise Fransız askerlerinin Mora'ya çıkarılmasıyla İbrahim Paşa'nın Mora'dan ayrılmasını sağlamak maksadıyla zorlanması gerektiğini gösterdi. Bu harekâtın sonunda ise Osmanlı Devleti 6 Temmuz 1827 tarihli Londra Antlaşması'nı kabul etmek zorunda kalacaktı. Aslında Fransa bu hareketiyle Yunan isyanında lider devlet konumunda olan İngiltere'nin ve Osmanlı Devleti'ne savaş açmayı planlayarak konumunu güçlendirmek isteyen Rusya'nın yanında olaya doğrudan müdahale edip etkinlik kazanmak istiyordu. Fransa, Napolyon Savaşlarından sonra Avrupa'da güç kaybederek hayalini kurduğu Akdeniz hâkimiyetinden çok uzaklaştığından şimdi Akdeniz'de tekrar söz sahibi olmaya uğraşıyordu. Nitekim Fransa Parlamentosu 1827 yılında Fransız askerinin Mora'ya çıkması ve bu harekât için 60.000 asker gönderilmesi, ayrıca Yunanistan'a 8.000.000 frank bir borç verilmesi kararını

¹²²³ Richard Clogg, **Modern Yunanistan Tarihi**, s. 61

aldı.¹²²⁴ Bu hazırlıklar büyük ölçüde bir sorun için alarm vermekteydi. Bunun yanında 1828 yılında Baron Damas'ın yerine dışişleri bakanı olan Ferronays da Yunanlılara sempati duyduğundan Fransa'nın politikalarını Yunanlıların lehinde geliştirmesini destekliyordu.

İngiltere, Fransa'nın Mora'ya asker çıkarmak istemesinden ilk olarak 28 Nisan 1828 tarihinde Count de La Ferranays tarafından Dudley'e gönderilen mektuplar ile haberdar oldu. Dudley'in ve Wellington'un ilk tepkileri söz konusu girişimin Londra Antlaşması'nın hükümlerine uymadığı olmuştu.¹²²⁵ Wellington daha sonra açıkça Fransa'nın Mora'ya asker çıkarmasına karşı olduğunu ilan etti.¹²²⁶ Fransa ise İngiltere'den gelen tepkilere aldırmadan Temmuz ayının ilk günlerinde İngiltere'nin Londra elçisine bu kararı resmî olarak bildirdi.¹²²⁷ Fransa Kralı 10 Temmuz'da yaptığı beyanatta İbrahim Paşa'nın Mora'yı terk etmesi için askerî bir harekâtla müdahale etmenin zorunluluk haline geldiğini açıklıyordu. Eğer İngiltere askerî bir müdahaleye karşı ise Fransa bu görevi üzerine alacak ve İbrahim Paşa'nın Mora'dan çekilmesini sağladıktan sonra Fransız birlikleri geri döneceklerdi.¹²²⁸ Lord Dudley bu açıklamaların ardından, daha önce planlanan Ege adalarındaki (Korfu-Poros) konferanslara katılmak üzere Londra'dan hareket eden Strangford'a önce Paris'e uğraması ve Fransa'da olup bitenleri öğrenmesi talimatını verdi. Strangford, Paris'ten yazdığı mektubunda Fransa'nın İbrahim Paşa'nın Mora'dan ayrılması maksadıyla askerî bir harekât kararı aldığını belirterek kararında sabit olduğunu yazıyordu.¹²²⁹ İngiltere bu dönemde Fransa'ya Mora'ya asker çıkarmaması

¹²²⁴ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.107

¹²²⁵ “İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Dudley'den Fransa'nın Londra Büyükelçisi Prens Polignac'a 9 Mayıs 1828 tarihinde yazılan yazı”, Protokol No: 8 (15 Haziran 1828), Ek E, **F.O 881/6C**

¹²²⁶ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.102

¹²²⁷ “İngiltere'nin Paris Büyükelçisi Lord Granville'den Lord Aberdeen'e 7 Temmuz 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, No:209, **F.O. 421/3**

¹²²⁸ “İngiltere'nin Paris Büyükelçisi Lord Granville'den Lord Aberdeen'e (Seperate and Confidential) 10 Temmuz 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, **F.O. 421/3**

¹²²⁹ “Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 11 Temmuz 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, No:1, **F.O. 421/3**

konusunda baskı yapmış; ancak Fransa bu baskıya boyun eğmemişti. Fransa Kralı Charles da en yakın adamlarına “*Bu askerler Mora’ya gitmeli, İngilizler ile veya İngilizler olmadan*” diyecekti. Wellington bu kararlı tutum karşısında Fransa gibi bir müttefiki kaybetmeyi göze alamayıp Fransa’nın askerlerini Mora’ya göndermesine razı oldu. Mayıs 1828 tarihinde Lord Dudley’in yerine Dışişleri Bakanı olan Lord Aberdeen Fransa’nın Londra Elçisi Polignac’a İngiltere’nin Fransız askerlerinin Mora’ya çıkmasını kabul ettiğini bildirdi.¹²³⁰ İngiltere’nin yanı sıra diğer bir müttefik devlet Rusya da Fransa’nın Mora’ya çıkmasını istemiyordu. Rusya’nın İstanbul Elçisi Prens Lieven, Fransa Mora’ya tek bir asker gönderirse Rusya’nın Fransa’ya savaş ilan edeceğini söyledi. Ancak daha sonra Rusya da İngiltere gibi Fransa’nın asker çıkarmasına razı olacaktı.¹²³¹ Yunanistan Başbakanı Kapodistrias da hiçbir yabancı askerî gücün Yunanistan’a gelmesini istemiyordu. Hatta tek bir yabancı asker Yunanistan topraklarına ayak basarsa istifa edeceğini de açıklamıştı. Onun Avrupa Devletlerinden istediği sadece maddi yardım ve Ege Denizi’nde uygulanan ambargonun devamıydı. Fakat Kapodistrias’ın Anlaşma Devletlerinin aldığı bir kararın dışına çıkması da imkânsızdı. Yunanistan kurulacaksa ancak Avrupalıların yardımıyla kurulabilirdi. Kapodistrias bu gerçekleri biliyordu ve bu düşüncelerle Haziran 1828’de o da Fransa’dan asker talep ederek karara bir nevi rıza gösterdi.

Wellington’un ve Kapodistrias’ın ikna olmasından sonra Anlaşma Devletlerinin elçileri de Korfu’da yaptıkları görüşmelerde “Fransa’nın 12.000 kişilik bir askerî gücü Mora’ya göndermesini kabul etti. Londra’da da Anlaşma Devletlerinin temsilcileri 19 Temmuz 1828 tarihinde bir araya gelerek Fransız birliklerinin İbrahim Paşa’nın kuvvetlerini durdurmak amacıyla Mora’ya çıkmasına karar verdiler. Alınan kararlarda, bu birliklerin sadece Fransız askerlerinden oluşacağı, amaçlarının kesinlikle Osmanlı Devleti ile yeni bir düşmanlık başlatmak

¹²³⁰ “İngiltere Başbakanı Wellington’dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen’e 2 Ağustos 1828 tarihinde gönderilen yazı”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G., C.4**, s. 572-573

¹²³¹ . W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.107

olmadığı ve Fransız askerlerinin İbrahim Paşa'nın Mora'yı terk etmesinden hemen sonra geri dönecekleri belirtiliyordu.¹²³²

19 Temmuz'da Londra'da alınan bu kararların ardından Maison komutasındaki 10.000 piyade ve 800 süvariden oluşan Fransız birlikleri 17 Ağustos 1828 tarihinde Fransa'nın Tulon limanından Mora'ya doğru hareket ettiler. Bu hareket tarihinden on beş gün sonra 4500 piyade ve 500 süvari daha Mora'ya doğru yola çıkacaktı. Maison, komutası altında olup altmış kıta gemiyle taşınan Fransız askerlerini 29 Ağustos'da Mora'ya varır varmaz karaya çıkardı.¹²³³ Fransız kuvvetlerine Maison'un komutanlık ettiği İngiltere'de duyulduğunda Aberdeen ve Wellington endişeye kapılmışlardı. Çünkü Fransız generalin hakkında yaptıkları araştırmaların sonucunda karakterinin bu iş için uygun olmadığını düşünüyorlardı. General Maison ise Yunanistan'ı kurtaran kahraman olmak sevdasıyla yapılan antlaşmaları pek dikkate almak niyetinde değildi. Ancak Fransız hükümeti 19 Temmuz kararlarına uygun hareket edilmesi taraftarı olduğunu açıklamıştı. Zaten İngiltere, Fransızların Mora'ya asker çıkarmalarına Rusya'nın zaferinden sonra Osmanlı Devleti'ni tehdit ederek burayı da kontrol etmesi endişesiyle izin veriyor ve artık başka sorun istemiyordu.¹²³⁴

Osmanlı Devleti ise Fransa'nın Mora'ya asker çıkaracağını Hollanda elçisinin 11 Ağustos 1828 tarihinde Bâb-ı âlî'ye sunduğu beyanname ile öğrendi. Bu beyanname Fransız askerlerinin Mora'ya çıkmasının nedeninin asayişin sağlanmak istenmesi olduğu yazılmaktaydı. Fransız askerleri Mısır eyalet askerlerinin tahliyesini gerçekleştireceklerdi. Fransız askerlerinin Mora'dan ayrılması ise Mora ve adalar konusunda yapılacak antlaşmalara bağlıydı. Beyanname Osmanlı askerlerinin tahliye edildikten sonra geri dönmeleri halinde bunun Anlaşma

¹²³² “19 Temmuz 1828 Londra'da imzalanan Protokoller”, (A.P.G.Q), Part V, **F.O. 421/3**

¹²³³ Fevzi Kurtoğlu, **age.**, C.II, s. 201

¹²³⁴ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere Başbakanı Wellington'a, 15 Ağustos 1828 tarihinde gönderilen yazı”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G.**, C.IV, s. 612

Devletlerine bir saldırı anlamına geleceği de belirtilmekteydi.¹²³⁵ Bu açıkça Mora Yarımadası'nın Anlaşma Devletlerinin himayesine alındığının da bir göstergesiydi.¹²³⁶

Fransız birliklerinin Mora'ya gelme kararının alınmasından sonra İbrahim Paşa'nın Mora'da kalması artık çok zordu. Yapılan tazyikin sonucunda Mehmet Ali Paşa 6 Ağustos'da İngiliz Amiral Codrington ile İskenderiye'de bir antlaşma yaptı. Bu antlaşma gereğince İbrahim Paşa'nın ve Mısır eyalet birliklerinin Mora'dan ayrılmasına karar verildi. Bu tahliye sırasında Fransız gemileri de İbrahim Paşa'ya yardım edeceklerdi.¹²³⁷ Mısır eyalet birlikleri antlaşma uyarınca 1 Ekim 1828 tarihinde gemilere bindirilmeye başlandı. Bölgedeki halkın da üçte ikisi gemilere bindirilerek Mısır'a gönderildi. İbrahim Paşa yaralıları ile birlikte Muhafız Hasan Paşa'yı, 500 asker, bir miktar topçu ve humbaracıyla Moton Kalesi'nde bıraktı. Ancak bu kalede Mısır eyalet kuvvetlerinin elinde fazla kalamadı, bir gün sonra gelen bir İngiliz ve Fransız gemisi tarafından işgal edildi.

İbrahim Paşa'nın Mora'yı terk etmesinin akabinde harekete geçen General Maison Navarin, Moton ve Koron kalelerini ele geçirdi.¹²³⁸ Tek direniş Kastel Bölgesi'ndeki Barda Kalesi'ndeki 300 askerin Fransızlara karşı mücadele etmesiyle gerçekleşti.. Ancak Fransız askerlerinin kaleyi karadan ve denizden kuşatmaları, kale duvarlarının top atışlarına karşı koyamaması yüzünden kaledekiler teslim oldular.¹²³⁹ İbrahim Paşa'nın Mora'dan ayrılmasına, İbrahim Paşa ile Codrington'un anlaşmasına rağmen Fransız General Maison'un durmaya hiç niyeti yoktu. Öncelikle

¹²³⁵ “11 Ağustos 1828 tarihinde Bâb-ı âli'ye sunulan beyanname”, (A.P.G.Q), Part V, **F.O. 421/3**; Hollanda elçisinin 11 ağustos 1828 tarihinde Bâb-ı âli'ye sunduğu beyanname, BOA **H.H.**, nr.23493, (11 Ağustos 1828)

¹²³⁶ “Anlaşma Devletlerinin 11 Ağustos 1828 tarihinde Osmanlı Devleti'ne gönderdikleri beyanname”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No:16 (16 Kasım 1828), Ek D

¹²³⁷ “Amiral Codrington ve Mehmet Ali Paşa arasındaki 6 Ağustos 1828 tarihli antlaşma metni”, (Correspondence Relative to the Affairs of Greece, Convention of Alexandria), **Parliamentary Papers**, Protokol No 1, Ek B

¹²³⁸ “Sir Pulteney Malcolm'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 10 Ekim 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, **F.O. 421/3**

¹²³⁹ Ahmet Lütfi Paşa, **age.**, C.II, s. 317-318

Atina'yı ele geçirmek niyetinde olan Maison, Atina'yı aldıktan sonra Attica'nın ve Euboea'nın içlerine doğru da seferler yapacaktı.¹²⁴⁰ Aberdeen ise bu plan gerçekleştirildiği takdirde çok kan akacağından korkuyordu.¹²⁴¹ Buna mukabil Yunanistan Başbakanı Kapodistrias, Fransız General Maison'un ilerleme isteğini ve Church'un askerî yürüyüşünü destekliyordu. Çünkü Kapodistrias askerî harekâtın sonunda İngiltere hükümetinin Yunan sınırlarının Korent Boğazı'nın kuzeyinden geçmesini kabul edebileceğini düşünüyordu. Zaten Fransız ve Rus elçileri de Poros'taki konferanslarda bu sınırları kabul edebileceklerini beyan etmişlerdi.¹²⁴² Ancak Kapodistrias'ın umutları gerçekleşmedi. Çünkü Strangford, Londra'dan aldığı talimat gereği General Maison'un durması için Fransız elçi Guilleminet'e uyarılarda bulunarak hareketlerinin anlaşma şartlarına muvafık olmadığını dile getirdi.¹²⁴³ Lord Aberdeen de Fransa'nın Londra Elçisi Polignac'a aynı konuda birçok kez ikazda bulunmuş; fakat General Maison'un 19 Temmuz'da belirtilen şartların ve sınırların dışına çıktığını belirtmişti.¹²⁴⁴ Bu durum ise Anlaşma Devletleri arasında yapılacak olan antlaşmaların riske atılması demektir.¹²⁴⁵ İngiltere, Fransız birliklerinin Mora'nın içlerinde ilerlemesini onaylamıyordu.¹²⁴⁶ Bu baskılar sonucunda General Maison'un Atina'ya ilerlemesi Ekim ayının ortalarında durdu. Fransız birliklerinin ilerleyişinin Mora'da durması Anlaşma Devletlerinin belirlediği sınırlardan daha büyük bir Yunanistan hayal eden Kapodistrias'ı çok kızdırdı. Bu haber üzerine Kapodistrias, 20 Ekim 1828 tarihinde katıldığı Poros konferanslarından ayrılarak Egina'ya döndü.

¹²⁴⁰ "Stragford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 15 Ekim 1828 tarihinde gönderilen yazı", F.O. 78/167, No:57; "Sir Pulteney Malcolm'dan Lord Aberdeen'e 1 Ekim 1828 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q), Part V, No:7, F.O. 421/3

¹²⁴¹ "İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den Strangford'a 11 Eylül 1828 tarihinde gönderilen yazı", FO 78/64, No:22

¹²⁴² David C. Fleming, *age.*, s.23

¹²⁴³ "Stragford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 11 Ekim 1828 tarihinde gönderilen yazı", F.O. 78/167, No:50

¹²⁴⁴ "İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere Başbakanı Wellington'a 15 Ağustos 1828 tarihinde (Foreign Office) gönderilen yazı", **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G., C.4**, s. 573

¹²⁴⁵ "İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den Strangford'a 11 Eylül 1828 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q), Part V, No:22, F.O. 421/3

¹²⁴⁶ "İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den Strangford'a 18 Kasım 1828 tarihinde gönderilen yazı", FO 78/64, No:38

Kapodistrias, Avrupa Devletlerinin elçilerini Fransız generalin Mora'daki ilerlemesini önledikleri için suçluyordu.¹²⁴⁷ Kapodistrias'ın isteği General Maison'un ilerleyişini sürdürerek Mora'nın içlerine kadar gitmesi, en azından İsthmus Nehri'nin kuzeyine kadar ulaşmasıydı. Esasen Kapodistrias Yunanistan sınırlarının İsthmus Nehri'nin kuzeyine kadar büyümesi için politikalar geliştiriyordu. Ancak Maison 30 Ekim tarihinde Moton Kalesi'ne dönmek için harekete geçmişti.¹²⁴⁸ İbrahim Paşa'nın Mora'dan ayrılmasının ardından Londra'da Anlaşma Devletlerinin elçileri bir araya gelerek 16 Kasım'da bazı kararlar aldılar. Fransa, 19 Temmuz 1828 Protokolü'nde ordusuyla Yunanistan'a müdahale edeceğini açıklamıştı. Fransa müdahalesi ile Yunanistan'daki karışıklıkların durdurarak kısa sürede hedeflerine ulaştı. Artık Fransız kuvvetlerinin bölgede uzun süre kalmalarını gerektiren bir zorunluluk olmadığına göre Mora'dan ayrılmaları uygun bulundu. Ayrıca bu protokolde Mora Yarımadası ve Siklad (Cyclados) Adalarının Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında yapılacak olan antlaşmaya kadar, Anlaşma Devletlerinin garantisi altına alınmasına karar verildi. Bunun anlamı artık Mora Yarımadası'nın Anlaşma Devletlerinin himayesinde olduğuydu. Böylece Anlaşma Devletleri bu toprakların ve Yunanlıların koruyucusu olduğunu ilan ediyordu. Bu görüşmede Fransız temsilcisinin sunduğu öneri kısaca şöyleydi:

1. İlk olarak Fransa Devleti'nin Yunanistan'a yaptığı müdahalenin ardından derhal Osmanlı Devleti ile bir antlaşma zemini hazırlanmalıdır. Böylece Fransa da Yunanistan'daki görevini ifa etmiş olur.

2. Eğer yapılan barış isteği geri çevrilirse Anlaşma Devletleri Osmanlı Devleti'ne baskı yapmalıdır. Bunun için Anlaşma Devletleri Attika ve çevresini kuşatırken, İngiliz ordusu da Attika için müdahalede bulunur. General Maison Yunanistan'dan geri çekilmelidir; fakat gerekirse Attika önlerine gelmeli ve Osmanlı Devleti burada İngiltere ve Fransa ordusunu karşısında görmelidir.

¹²⁴⁷ “Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 21 Ekim 1828 tarihinde gönderilen yazı”, F.O. **78/167**, No:62

¹²⁴⁸ “Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 10 Kasım 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, No:67, **F.O. 421/3**

3. Eğer yine anlaşma gerçekleşmez ise son olarak İngiliz donanması ve Fransız ordusu Mora' da aktif operasyonlara başlar.¹²⁴⁹

16 Kasım Protokolü gerçekten Yunanistan için bir dönüm noktasıydı. Bu Protokol ile Yunanistan'da artık Osmanlı hâkimiyetinin neredeyse tamamen önü kesiliyordu. Eğer Osmanlı Mora'yı geri almak istiyorsa, Anlaşma Devletleri ile bir savaşı göze almalıydı. Protokolden kısa bir süre sonra Fransa'daki İngiliz Büyükelçisi C. Stuart, Fransız hükümetine bir başvuru yaparak Fransız askerlerinden sonra Yunan birliklerinin de Anlaşma Devletleri tarafından belirlenen sınırlara çekilmesi gerektiğini bildirdi.¹²⁵⁰ Zira Yunanlılar İbrahim Paşa'nın Mora'dan ayrılmasının ardından boşalan bütün kaleleri ve şehirleri ele geçirmek için harekete geçmişlerdi. Wellington ve Aberdeen ise buna izin vermek istemiyordu. Yunanistan sınırları küçük, Osmanlı'ya bağlı ve Rus etkisinden uzak bir devlet olarak ortaya çıkmalıydı. Bu arada Mora için Anlaşma Devletleri arasında çözülmesi gereken bir sorun daha ortaya çıktı. 16 Kasım 1828 tarihinde Londra'da imzalanan protokolde Fransız birliklerinin Mora'dan çekilme kararı alınmıştı. Ancak bu dönemde Fransızların birliklerini geri çekmek noktasında bazı endişeleri bulunuyordu. Fransızlar Mart 1829'un sonuna kadar Yunanistan'da kalmak istiyorlardı. Fransız General Maison ancak bu tarihte Tulon limanına varmayı düşünüyordu. Dolayısıyla General Maison ordunun birinci ve ikinci bölümünü Mart ayına kadar yanında bırakmaya karar vererek General Schneider komutasındaki altı bin kişilik bir kuvveti Fransa'ya göndermeyi planladı.¹²⁵¹ İngiltere, Fransız birliklerinin 16 Kasım Protokolü'nden sonra hâlâ Mora'da bulunmasından hiç memnun değildi. Fransız birlikleri görevlerini yerine getirmişler, İbrahim Paşa'nın Mora'dan ayrılması için gerekli gözdağını vermişlerdi. Şimdi Rusya'nın buraya müdahale etmesi ihtimali de yoktu. O halde Fransız askerler bir an önce Mora'dan ayrılmalıydı. Lord Aberdeen gelişen bu ortam üzerine Paris'teki elçisinden geri kalan birliklerinin ne zaman

¹²⁴⁹ “Anlaşma Devletlerinin temsilcilerinin Londra'da imzaladıkları 16 Kasım 1828 tarihli protokol”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No:16 (16 Kasım 1828), Ek A,

¹²⁵⁰ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Stuart de Rothesay'a 21 Kasım 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, No:56, **F.O. 421/3**

¹²⁵¹ “İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Stuart de Rothesay'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 3 Nisan 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, No:126, **F.O. 421/3**

Fransa'ya döneceğini Fransız yetkililerden öğrenmesini istedi.¹²⁵² Stuart bu konuda elinden gelen her türlü baskıyı da Fransız yetkililere yapacaktı.¹²⁵³ C. Stuart 14 Mayıs tarihinde Lord Aberdeen'e yazdığı yazıda General Maison'un üç bin adamı ve tüm subayları ile yola çıkmak istediğini; ancak hava şartlarının elverişli olmamasından dolayı yolculuğa çıkamadığını belirtti. Ancak General Maison'un Fransa'ya gelmesi için bütün emirleri aldığını da ilave etti. Çünkü Fransızlar 16 Kasım Protokolü'ne göre en çok iki veya üç ay süresince küçük kuvvetleri Mora'da bırakabilirlerdi.¹²⁵⁴ İngiltere'nin konuyla ilgili ısrarlarından sonuç alınmış ve Stuart, General Maison komutasında 3000 kadar Fransız askerinin 20 Haziran 1829 tarihinde Tulon'a vardığı bilgisini vermişti.¹²⁵⁵ Ancak Fransız askerlerinin hepsinin Mora'dan ayrılmaması üzerine, İngiltere'de Fransa'nın Mora'ya yerleşmek gibi bir amacının olup olmadığı tartışılmaya başlandı.¹²⁵⁶ Çünkü Paris Elçisi Stuart, 2600 Fransız askerinin henüz Mora'dan ayrılmadığını rapor etmişti.¹²⁵⁷ İngiltere'nin bu baskısına karşılık Fransa Dışişleri Bakanı Polignac İngiliz Elçisi Lord Stuart de Rothesay ile yaptığı görüşmede Fransız elçisinin 16 Kasım Protokollerinde Fransızların askerleri boşaltma süresinde bazı aksaklıkların yaşanabileceğine dair bildiri sunduğunu söyleyerek bu gecikmelerin hoş karşılanması gerektiğini belirtti.¹²⁵⁸ Lord Aberdeen de Polignac'ın bu iddiaları üzerine, 16 Kasım'da düzenlenen konferansta Fransa elçisinin Fransız askerlerinin Mora'dan çekilmesi konusunda bir öneri getirdiğini; ancak bu önerisinde bir gecikmenin olacağına dair

¹²⁵² “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Stuart de Rothesay'a 8 Mayıs 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, No:30, **F.O. 421/3**

¹²⁵³ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Stuart de Rothesay'a 8 Eylül 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, No:58, **F.O. 421/3**

¹²⁵⁴ “İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Stuart de Rothesay'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 14 Mayıs 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, No:181, **F.O. 421/3**

¹²⁵⁵ “İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Stuart de Rothesay'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 23 Haziran 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, No:245, **F.O. 421/3**

¹²⁵⁶ “İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Stuart de Rothesay'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 4 Eylül 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, No:338, **F.O. 421/3**

¹²⁵⁷ “İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Stuart de Rothesay'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 11 Eylül 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, No:347, **F.O. 421/3**

¹²⁵⁸ “İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Stuart de Rothesay'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 18 Eylül 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q), Part V, No:357, **F.O. 421/3**

bir bilginin kesinlikle bulunmadığını ifade etti. Aberdeen İngiltere'nin sabrının artık kalmadığını ve bilhassa Fransa ile Yunanistan meselesindeki iş birliğini tekrar düşünmek zorunda kalacağını da sözlerine ekledi.¹²⁵⁹ İngiltere'nin Paris Elçisi Stuart da Londra'ya gönderdiği yazılarda, Mora'daki askerleri konusunda Fransa'ya yönelik baskıların arttırılması gerektiğini belirtiyordu.¹²⁶⁰ Fransa artan baskılar sonucunda Mora'da daha fazla asker bulduramayacağını anlayınca Fransız Dışişleri Bakanı M. De Polignac, 5 Ekim 1829 tarihinde Lord Stuart'a Fransa'nın Mora'da kalan birliklerini derhal çekeceğini açıkladı.¹²⁶¹ 1829 yılının Aralık ayında Mora'da kalan Fransız askerlerinden 3000 kişilik bir grup ülkelerine geri döndü. Geri kalan son 1000 kişinin de en yakın zamanda Tulon limanına gelecekleri C. Stuart tarafından Aberdeen'e bildirildi.¹²⁶² Böylece son Fransız askerleri de Mora'dan ayrılıyordu.

İngiltere, Fransız askerlerini Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusya'nın bölgeye girememesi ve etkisinin görülmemesi için bir tampon olarak kullanmış ve tehlikenin son bulmasından sonra da Fransız askerlerinin Mora'dan çekilmesini sağlamıştı. Sözün kısası İngiltere hâlâ Yunanistan'ın kurulmasında gerçekleşen tüm olaylarda belirleyici rolü oynuyordu. Osmanlı Devleti açısından ise Fransız askerinin Mora'ya gelmesi Navarin Savaşı'ndan sonra ikinci bir askerî müdahale idi ve bu müdahale Osmanlı Devleti'nin Mora'daki hâkimiyetinin sona ermesine neden olmaktaydı. Artık Anlaşma Devletleri düzenleyecekleri konferanslarda kurulacak olan Yunanistan'ın hukuki yapısı, sınırları, kralı gibi hususları ele alacaklardı. Osmanlı Devleti yapmak istediği hamlelerinde başarılı olamadı ve bu süreci kabul etmek zorunda kaldı.

¹²⁵⁹ İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Stuart de Rothesay'e , (A.P.G.Q), Part V, No:63, **F.O. 421/3**

¹²⁶⁰ "İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Stuart de Rothesay'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 28 Eylül 1829 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q), Part V, No:378, **F.O. 421/3**

¹²⁶¹ "İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Stuart de Rothesay'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 8 Ekim 1829 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q), Part V, No:396, **F.O. 421/3**

¹²⁶² "İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Stuart de Rothesay'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 14 Aralık 1829 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q), Part V, No:504, **F.O. 421/3**

Fransız birliklerinin Mora'da buldukları süre içerisinde yeni yollar, kaleler inşa etmeleri bazı düzenlemeler yapmaları sayesinde de bütün Yunanlıların minnetini kazanmışlardı.¹²⁶³

4-Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa ile Yapılan Pazarlıklar ve Mehmet Ali Paşa'nın Yunanistan'dan Ayrılması

Anlaşma Devletleri Yunanlıları destekleme kararını aldıktan sonra Mora'da isyanı kontrol eden Osmanlı güçlerinin ve İbrahim Paşa'nın Mora'dan ayrılması için girişimlere başlamışlardı. Mehmet Ali Paşa da Avrupa'da olan gelişmeleri takip ederek en az kayıpla Yunan meselesinden kendisini kurtarmayı düşünmekteydi. Bu düşünceler içindeki Mehmet Ali Paşa 20 Ekim 1827 tarihinde Osmanlı merkez ve Mısır eyalet donanmasının Navarin'de yakılmasından sonra Osmanlı güçlerinin Mora'da artık kalamayacağına kanaat getirdi. Osmanlı Devleti de Navarin'den sonra devamlı şikâyetle bulunan Mehmet Ali Paşa'nın teklifine, İbrahim Paşa'nın Tropoliçe, Moton ve Koron kalelerini bir sene yetecek kadar erzak ve mühimmat ile takviye ettikten sonra dinlenmek için Rumeli taraflarına çekilebileceği cevabıyla karşılık verdi.¹²⁶⁴ Ancak hem İbrahim Paşa hem de Mehmet Ali Paşa Osmanlı Devleti'nin teklif ettiği çekilmeyi doğru bulmadığı gibi bilhassa İbrahim Paşa; yedi seneden beri verilen mücadeleyi hatırlatarak böyle bir geri çekilme halinin kendi elleriyle Mora'daki biçare Müslümanları yüzüstü bırakıp, düşmana teslim etme manasına geleceğini, bunca emeğin boşa gideceğini, düşmanı cesaretlendireceğini, aksine İbrahim Paşa'nın ve kalelerde mahsur kalan Türklerin bir an önce takviye edilmesi gerektiğini belirtti.¹²⁶⁵

İbrahim Paşa'nın bu açıklamalarına rağmen, Anlaşma Devletlerinin 19 Temmuz 1828 tarihinde yaptıkları bir protokol ile Fransız birliklerinin Mora'ya çıkmasına izin vermesi Mehmet Ali Paşa'yı ve İbrahim Paşa'yı büyük bir endişeye sevketti. İbrahim Paşa'nın Mora'dan çekilmediği takdirde Fransız askerleri ile

¹²⁶³ “Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Aberdeen'e 11 Eylül 1828 tarihinde gönderilen yazı”, **F.O 78/164**, No: 22

¹²⁶⁴ Fevzi Kurtoğlu, **age.**, s. 201; Ahmet Lütfi Paşa, **age.**, s. 315-316; Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 159; Meral Bayrak, **age.**, s. 208

¹²⁶⁵ Ali Fuat Örenç, **age.**, s. 159

mücadeleye girmesi kaçınılmazdı. Bu ne İbrahim Paşa'nın ne de Mehmet Ali Paşa'nın istediği bir durumdu. Mehmet Ali Paşa Navarin Savaşı'ndan önce kendisinin ve İbrahim Paşa'nın Mora'dan çekilmesi için yapılan tekliflere olumsuz cevap verip çekilmeyi reddetmişti. Arkasından Navarin faciası yaşanmış ve Mısır eyalet donanması büyük kayıplara uğramıştı. Şimdi Mehmet Ali Paşa'nın Fransızlar ile mücadeleyi göze alması zaten beklenemezdi.

Anlaşma Devletleri temsilcileri 12 Mart 1828 tarihinde Akdeniz'de bulunan donanma amirallerine Mısır eyalet ve Osmanlı merkez donanmalarının her türlü hareketinin önüne geçilmesi ve Yunan kıyılarında (Volo Körfezinden-Aspropotamos ağzına kadar olan bölgede) abluka uygulanarak Türklerin yardımlarının engellenmesi talimatını verdiler. Navarin'den sonra amiraller Yunanlı kaptanlar ile birlikte hareket ediyorlar ve bu surlarda bir otorite sağlamaya çalışıyorlardı. Bu şartlar içinde İbrahim Paşa'nın Mora'da dayanması bile çok zorken Fransız kuvvetlerine karşı en küçük bir şansı yoktu. Bu arada Anlaşma Devletleri İskenderiye'ye götürülen savaş esirlerinin özgürlüklerine kavuşmaları amacıyla İbrahim Paşa ve diğer yetkililerle görüşmek istiyorlardı.¹²⁶⁶ Yaptıkları girişimler sonucunda İbrahim Paşa ile Anlaşma Devletleri amiralleri (Fransız Amiral Rigny, Rus Amiral Heiden ve İngiliz Amiral Campbell) arasında 6 Temmuz 1828 tarihinde bir mülakat gerçekleşti. İbrahim Paşa bu mülakatta amirallere Mora'yı terk etmeye hazır olduğunu; ancak askerlerinin taşınması için yeterli gemisinin bulunmadığını belirtti.¹²⁶⁷ İbrahim Paşa'nın Mora'dan ayrılmayı kabul etmesinden sonra, 25 Temmuz 1828 tarihinde amirallerin kendi aralarında yaptıkları müzakerede İbrahim Paşa ile Mısır eyalet kuvvetlerinin Mora'yı terk ederken herhangi bir olumsuz durum yaşanılmaması için bir dizi önlemin alınmasına karar verildi. Amirallerin aldığı önlem kararları kısaca şöyleydi:

1-Mora'ya gelmek için yola çıkan Mısır eyalet gemilerinin (Bu gemiler İbrahim Paşa ve askerlerini Mısır'a geri götürecek kuvvetlerin ve araçların tahliyesi

¹²⁶⁶ “Anlaşma Devletlerinin 12 Mart 1828 tarihinde Akdeniz'de bulunan donanma kumandanlarına gönderdikleri talimatlar”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No:7, EK C

¹²⁶⁷ “İbrahim Paşa ile Akdeniz'deki Anlaşma Devletlerinin amiralleri arasında 6 Temmuz 1828 tarihinde yapılan görüşme tutanakları, (Amiral Codrington ve Mehmet Ali Paşa arasında İskenderiye'de yapılan görüşmenin Memorandumu”, **Correspondence Relative to the Affairs of Greece, Convention of Alexandria**), Parliamentary Papers, Protokol No 1, Ek B, (6 Ağustos 1828)

için yola çıkıyorlar.) yolculukları boyunca İngiliz ve Fransız temsilcilerinin Mehmet Ali Paşa ile haberleşmeye devam etmesi, ayrıca İngiliz ve Fransız savaş gemilerinin kaptanlarına gerekli emirler verilerek Mısır eyalet gemilerinin Navarin Körfezi'ne gelene kadar takip edilmesi;

2-Mora'ya uygulanan ablukanın eskisi gibi yine aynı şekilde uygulanması ve Mısır eyalet gemileri Navarin'e ulaşana kadar İbrahim Paşa ile yapılacak anlaşmalar vasıtasıyla Mısır eyalet kuvvetlerinin Mora'yı terki için gereken hazırlıkların tamamlanması.

Bu alınacak önlemler, İngiliz elçi Strangford ile Rus elçi Ribeaupierre'nin olmayışları nedeniyle Fransız elçi Guilleminot ve İyonya Yüksek Komiseri Frederik Adam'a sunulacak ve onların onayı alınacaktı.¹²⁶⁸

İbrahim Paşa'nın amirallerle anlaşmasından sonra, Anlaşma Devletleri Mehmet Ali Paşa ile de anlaşmaya karar verdiler. Wellington Navarin olayından sonra görevden aldığı Amiral Codrington'u antlaşmayı yapması için İskenderiye'ye elçi olarak göndermeye karar verdi. Codrington için kabinede yapılan tüm itirazlara rağmen, Wellington fikrini kabul ettirmeyi başardı ve onu elçi seçti. Codrington ayrıca İbrahim Paşa tarafından esir alınan Yunanlıları da Yunanistan'a getirecekti.¹²⁶⁹ Codrington görevi aldıktan sonra İskenderiye yoluna çıkarak 6 Ağustos 1828 tarihinde Mehmet Ali Paşa ile bir görüşme yaptı. Bu görüşme İngiltere'nin meclis tutanaklarında şöyle hikâye edilmektedir: *“6 Ağustos 1828 günü Amiral Codrington yanında bazı İngiliz Kaptanlar olduğu halde Mehmet Ali Paşa ile bir görüşme yaptı. Mehmet Ali Paşa bu görüşmenin yazılmamasını, sözlü gerçekleşmesini istedi. Codrington daha sonra yapılacak bir antlaşmada iki tarafın imzalarının olması gerektiğini söyleyince Mehmet Ali Paşa bu teklifi kabul etti. Amiral Codrington Mora'da bulunan İbrahim Paşa komutasındaki Mısır eyalet birliklerinin bazı problemler yaşadığını, zaman zaman isyanlara rastlandığını, birliklerin düzeninin bozulduğunu anlatan gözlemleri ile söze başladı. Mehmet Ali*

¹²⁶⁸ “Anlaşma Devletlerinin amiralleri, (Sir E. Codrington, De Rigny, Count Heyden) tarafından 25 Temmuz 1828 tarihinde Zante'de imzalanan antlaşma”, (Correspondence Relative to the Affairs of Greece, Convention of Alexandria), **Parliamentary Papers**, Protokol No 1, Ek A

¹²⁶⁹ Mariel E. Chamberlien, **age.**, s.211

Paşa Codrington'u dinledi ve söylediklerinde gerçeklik payının olduğunu belirtti. Bundan sonra Amiral, Anlaşma Devletlerinin 6 Temmuz 1827'de imzalanan Londra Antlaşması'nı uygulamak istediğini ve bunun içinde Mısır Eyalet Kuvvetlerinin Mora'dan çekilmesi gerektiğini beyan etti. Mehmet Ali Paşa bu öneriyi kabul edeceğini ve birliklerini Mısır'dan çekebileceğini söyledi. Codrington da hem Anlaşma Devletleri hem de İbrahim Paşa için Mısır eyalet birliklerin Mora'dan en kısa süre içinde çekilmesini arzu ettiğini bildirdi.

Bundan sonra Codrington sözü Mora'da Türklerin elinde bulunan kalelere getirerek bunların boşaltılmasını istedi. Mehmet Ali Paşa ise bu talebin söz konusu olamayacağını, zira Mısır eyaletinin ve Osmanlı merkez güçlerinin isyan sürecinde çok büyük kayıplar yaşadığını anlattı. Codrington bu kalelerin Türklerin elinde kalmasının imkânsız olduğunu ifade edince Mehmet Ali Paşa, Codrington'a bazı anlaşma metinleri göstererek Osmanlı Devleti'nin elçilerle yaptıkları anlaşmalar ile bu kalelerin Osmanlı Devleti'nin malı olduğunu kabul edildiğini söyledi. Codrington bu antlaşma metinlerine aldırmayıp haberi olmadığını söyledi. Codrington daha sonra Mora'dan Mısır'a götürülen esirlerin Mora'ya dönmesinin serbest bırakılmasını istediğini belirtti. Mehmet Ali Paşa da İngiliz ve Fransız gazetelerinde esir sayısının çok abartıldığını ve savaşın başından bu yana esir alınan Yunanlıların sayısının 1900 kişiyi geçmediğini söyledi. Bunların birçoğunun da devlet görevlileri ve askerlerle 2-3 yıldır evli olduğunu ifade ederek, fırsat doğdukça bu esirlerin kendi memleketlerine gönderildiklerini anlattı. Codrington bunların doğru olabileceğini belirttikten sonra, Mora'ya dönmek isteyen esirlerin serbest bırakılması talebini tekrarladı. Mehmet Ali Paşa bu isteği kabul etti. Zira Mehmet Ali Paşa elindeki esirleri Mora'ya gönderince Avrupa'da kendisi aleyhinde yürütülen büyük kampanyayı da önleyebileceğini düşünmüştü. Ayrıca karşılıklı esir değişiminin de yapılacağı konuşuldu. Mehmet Ali Paşa Trieste'de yapımı biten bir firkateynnin Mısır'a güven içinde gelmesi için yardım isteyince Amiral, diğer amirallerin onayı olmadan buna söz veremeyeceğini bildirdi. İlaveten Mehmet Ali Paşa Girit'ten Mora'ya yardım edip edilemeyeceğini sorunca Codrington ambargonun sürdüğünü; ancak bunun şu anda Korfu'da bulunan elçiler tarafından

*değerlendirilebileceğini söyledi. Bu konuşmalardan sonra görüşme sona erdi.*¹²⁷⁰

Bu görüşmenin ardından taraflar arasında imzalanan antlaşmanın maddeleri kısaca şöyleydi:

1. Mehmet Ali Paşa esir olarak alınmış olan Yunanlıların serbest bırakılması için gücünü kullanmaya söz verdi ve bu kölelerin büyük bir kısmının kurtulabileceğini ifade etti. Codrington da Yunanlıların elinde olan Mısırlı askerler ve görevlilerin serbest bırakılacağını, ayrıca Ruslar tarafından esir alınan Mısırlıların da kurtarılacağını söyledi.

2. Mehmet Ali Paşa en kısa zamanda Navarin'de bulunan bütün Mısır eyalet kuvvetlerinin Mısır'a nakli için bütün savaş ve taşıma gemilerini göndereceğine söz verdi.

3. Mehmet Ali Paşa tarafından gönderilecek savaş ve yük gemilerine Fransız ve İngiliz gemileri eşlik edeceklerdi. Bu gemiler, Navarin limanına ve Mora limanlarına İngiliz ve Fransız gemileri eşliğinde girebileceklerdi.

4. Bahsedilen Mısır eyalet gemilerine, Mora'daki askerleri alıp Navarin'den ayrıldıktan sonra İskenderiye limanına gelene kadar da Fransız ve İngiliz gemilerinin eşlik etmesine karar verildi.

5. Ne İbrahim Paşa ne de Mısır eyalet ordusundan herhangi bir komutan yanında (erkek, kadın veya çocuk) hiçbir Yunanlıyı getirmeyecekti.

6. İbrahim Paşa'nın ayrılmasından sonra Balyabadra (Patras), Kastel, Tornese, Moton, Koron ve Navarin kalelerinde yeterli sayıda Türk askeri kalarak kaleleri korumayı sürdürecektlerdi.¹²⁷¹

Ayrıca ek bir madde ile bu kalelerde kalacak asker sayısının 2000'den fazla olmamasına da karar verildi.¹²⁷²

¹²⁷⁰ “6 Ağustos 1828 tarihinde Amiral Codrington ve Mehmet Ali Paşa arasında İskenderiye'de yapılan görüşmenin Memorandumu”, (Correspondence Relative to the Affairs of Greece, Convention of Alexandria), **Parliamentary Papers**, No 1, Ek B

¹²⁷¹ Ancak İngiliz ve Fransızlar antlaşmanın bu maddesine riayet etmeyecekler ve Mora'daki hiçbir kaleyi Türklerin elinde bırakmayacaklardır.

Yapılan bu antlaşmadan sonra Mısır eyalet kuvvetleri 1 Ekim 1828 tarihinde gemilerle Mora'dan ayrılmaya başladılar. İbrahim Paşa'nın Mora'dan ayrılmasının akabinde asiler Mora'da tekrar her yere hâkim oldular ve buradaki Osmanlı egemenliğini tamamen ortadan kaldırdılar. Gerçekte bu asilerin değil, Anlaşma Devletlerinin bir başarısıydı. Mehmet Ali Paşa ile anlaşmayı imzalayan da yine bir İngiliz amiraldi. İngiltere burada da lider rolünü kaptırmamıştı.

5- Korfu ve Poros Konferansları

Navarin faciası sonrasında da Osmanlı Devleti'ni Londra Antlaşması'nın kabulü için ikna edemeyen Anlaşma Devletleri elçileri (Fransız elçi Guilleminot, Rus elçi Ribeapierre, İngiliz elçi Strangford Canning) 8 Aralık 1827 tarihinde İstanbul'dan ayrılmışlardı. Elçilerin İstanbul'dan ayrılmasından sonra, Londra'da Yunan meselesi hakkında Haziran 1828 tarihinden itibaren görüşmelere başlayan Anlaşma Devletleri temsilcileri¹²⁷³ Poros Adası'nda Yunan meselesini görüşmek ve aralarındaki bazı pürüzleri ortadan kaldırmak için bir konferans tertip etmeye karar verdiler. Bu konuda İstanbul'dan ayrılan elçilerine de 1828'in Temmuz ayında talimatlar göndererek Poros'ta buluşmalarını istediler.¹²⁷⁴ Strangford bu talimat üzerine, 8 Temmuz 1828 tarihinde Londra'dan yola çıkıp Paris'e uğradıktan sonra Korfu'ya geldi. Burada 15 gün kalan Strangford Yunanistan'daki gelişmeler hakkında bilgi topladı. Korfu'dan da Mora'ya geçen Strangford, Dragomestre de eski arkadaşı ve Yunanlıların kara kuvvetlerine komutanlık eden Richard Church ile buluşma imkânını buldu. Richard Church, Strangford'a bu görüşmede Yunanistan ve isyan konusunda geniş çapta bilgi verdi. Strangford'un müzakereler için beklediği Fransız ve Rus meslektaşlarının Poros Adası'na gelişi ise Eylül ayını bulmuştu.¹²⁷⁵

¹²⁷² “Amiral Codrington ve Mehmet Ali Paşa arasındaki 6 Ağustos 1828 tarihli antlaşma”, (Correspondence Relative to the Affairs of Greece, Convention of Alexandria), **Parliamentary Papers**, Protokol No:1, Ek B

¹²⁷³ Fransız temsilci Polignac, Rus temsilci Lieven, İngiliz temsilci Lord Dudley

¹²⁷⁴ Douglas Dakin, **The Unification of Greece**, s.58

¹²⁷⁵ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.142; Stanley Lane Poole, **age.**, s. 68; Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu**, s.90

Bu arada Anlaşma Devletleri Osmanlı Devleti'ne Londra Antlaşması'nı kabul ettirmek için zorlayıcı tedbirler almayı tasarlıyorlardı. Wellington 26 Şubat 1828 tarihinde İngiliz kabinesine sunduğu raporunda, Yunan meselesinde alınması gereken tedbirleri şu şekilde sıralamıştı:

1- Anlaşma Devletlerine ait donanmaların Ege Denizi'nde yapmış oldukları ambargonun devam ettirilmesi için derhal Korent Boğazı ile çevresindeki gerekli noktalarda önlemler alınmalıdır.

2-Mehmet Ali Paşa'ya haber gönderilerek İbrahim Paşa ile iletişiminin önleneceği kendisine bildirilmelidir.

3-Yunan hükümetinin savaş gemilerine komisyon tarafından alınan kararlar bildirilmelidir.

4-Mora'ya yardım getiren tarafsız gemilerin de Mora'ya yaklaşmaları engellenmelidir.

5-Sakız ve Girit'te yaşandığı rapor edilen çatışmalar durdurulmalıdır.

6-Yunanistan'ın batısında General Church'un, doğusunda ise Fransız General Fabvier'in bazı girişimleri bulunmaktadır. Bu mücadeleler çok dikkatli bir şekilde izlenmeli ve gerekli müdahaleler yapılmalıdır.¹²⁷⁶

Anlaşma Devletleri Mayıs 1828 tarihinde karar verdikleri Poros Konferansı'na Osmanlı Devleti'nin de katılmasını istiyorlardı. 2 Temmuz 1828 tarihinde Poros'ta bulunan elçilerine tahminlerine göre "Osmanlı yönetiminin kuvvetle muhtemel şekilde İngiltere ile iyi ilişkiler kurmaya hazır olduğunu, Osmanlı Devleti'nin ateşkes antlaşmasını onaylamak için İngiltere'nin arabuluculuğunu da kabul edebileceğini" bildiren bir yazı gönderdiler. Osmanlı Devleti ile Anlaşma Devletleri'nin mutabık kalabilecekleri bir antlaşma, Osmanlı elçileri ile ancak Korfu'da imzalanabilirdi. Ayrıca Osmanlı gibi Yunanlılar da Anlaşma Devletlerinin şartlarını kabul etmek istemiyorlardı. Yunanlılar tam bağımsızlık isterken, Anlaşma Devletlerinin bu dönemde onlara uygun gördüğü statü ise Osmanlı Devleti'ne bağlı özerk bir yapıydı. Ancak Yunanlıların, Osmanlı Devleti'ne yıllık vergi vermeye pek niyetleri yoktu. Bu yüzden İngiltere çabuk davranarak bu sorunları Korfu ve Poros'ta

¹²⁷⁶ "Wellington'un 26 Şubat 1828 tarihinde İngiliz kabinesinde sunmuş olduğu memorandum", **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington, C.4**, s. 278-279

yapacağı görüşmelerle çözmek istemişti.¹²⁷⁷ Kısacası İngiltere'nin bu konferanslardan umutlu olması dolayısıyla Strangford ve Guillemint Reisü'l-küttâb'a bir mektup yazarak Osmanlı Devleti'nin Poros görüşmelerine bir temsilci atmasını istediler.¹²⁷⁸ Bâb-ı âlî'nin elçilerin bu teklifi üzerine gönderdiği 11 Eylül 1828 tarihli cevabî mektup Poros'taki elçilerin eline 17 Eylül'de ulaştı. Mektupta, Osmanlı Devleti'nin Yunan isyanının başından bu yana tavrının belli olduğu ve kesinlikle Yunanlıların Osmanlı Devleti'nden ayrılmasının kabul edilmeyeceği tekrar belirtilmişti. Bununla birlikte Bâb-ı âlî Anlaşma Devletleri elçilerini İstanbul'a davet ediyordu.¹²⁷⁹ Osmanlı Devleti'nin konferanslara katılmamasının yanı sıra Kapodistrias'ın nasıl hareket edeceği de belirsizdi.¹²⁸⁰ Strangford da Kapodistrias'ın niyetini öğrenmek maksadıyla temsilcisi Cartwright'i Geçici Yunan hükümeti ile görüşmeye gönderdi.¹²⁸¹ Bu görüşmenin ardından Kapodistrias konferansa katılmaya karar verdiğini açıkladı.

Poros'ta başlayacak olan konferansta elçilerin cevabını bulmak istedikleri sorular ise şunlardı: 1- Yunanistan'daki gerçek durum neydi ve halkın sosyal eğilimi nasıldı? 2- Ne çeşit bir organizasyon veya devlet formu Yunanistan için en yararlı olurdu?. Avrupa'nın büyük devletleri (İngiltere, Rusya ve Fransa) Yunanlılar için en muvafık siyasi yapıyı oluşturabilirlerse yapabilecekleri en iyi yardımda bulunmuş olacaktı. 3- 6 Temmuz 1827 Londra Protokolü'nden sonra uygulanan yöntem sonuç olarak nasıl başarıya ulaştırılabilir ve 1814, 1815 ve 1818 yıllarında yapılan barış antlaşmalarının sağlamış olduğu barış ortamı nasıl devam ettirilebilirdi?.¹²⁸² Bu

¹²⁷⁷ “İngiltere Dışişleri Bakanlığı tarafından İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'a gönderilen 2 Temmuz 1828 tarihli yazı”, **F.O 881/6C**, Protokol No:9 (2 Temmuz 1828) Ek D

¹²⁷⁸ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 17 Ağustos 1828 tarihinde gönderilen yazı”, **F.O 78/165**, No: 13

¹²⁷⁹ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 22 Eylül 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), **Part V, No: 36, F.O. 421/3**

¹²⁸⁰ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 17 Ağustos 1828 tarihinde gönderilen yazı”, **F.O 78/165**, No: 13

¹²⁸¹ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 19 Ağustos 1828 tarihinde gönderilen yazı”, **F.O 78/165**, No: 39

¹²⁸² “Rusya'nın Yunanistan'daki temsilcisi Kont Bulgary'nin Rus Dışişleri Bakanı Kont Nesselrode'a 2/12 Aralık 1828 tarihinde Poros'tan gönderdiği mektup”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol 17, 22 Mart 1829, Ek C,

sorunlarla boğuşacak olan elçilere devletleri tarafından gönderilen talimatlar ise muğlaktı.¹²⁸³ Görüşülecek meselelerin başında Yunanlıların Osmanlı Devleti'ne ödeyecekleri vergi, topraklarından olmuş Türk çiftçilerine verilecek tazminat, Yunan valisinin tayininde Türklerin sahip olacakları söz hakkının nispeti, kurulacak olan devletin sınırların tespiti¹²⁸⁴ ve ülkenin maliyesi geliyordu. Bu ağır konuların çözümlenmesinde elçilere net olarak bir talimatın gönderilmemesi elçileri çok zor durumda bırakıyordu. Talimatlarda konular belirtilmişti; ancak nasıl çözüleceği ile ilgili bir hüküm yoktu. Her konunun birçok yoruma açık olması ve yerinde yapılan incelemelerin ardından en elverişli olanın seçilmesi açısından bakıldığında bu yöntem daha ehven görünüyordu.¹²⁸⁵

Bu müphem talimatları aldıktan sonra Strangford, Poros konferanslarının başladığını 8 Eylül'de Londra'ya bildirdi.¹²⁸⁶ Strangford, Ege'deki ilk mülakatını Poros Adası'na gitmeden Kalamata limanına demirleyen bir gemide Başkan Kapadistrias ile 11 Eylül 1828 tarihinde gerçekleştirdi. Kapadistrias bu mülakatta Anlaşma Devletleri tarafından çizilmek istenen sınırlara itiraz etti ve sınırların

¹²⁸³ Bu konu ile ilgili Londra'da bulunan Anlaşma Devletleri temsilcileri 24 Eylül 1828'de Poros'taki elçilere göndermek üzere bir protokole imza atmışlardı. Bu protokol kısaca şöyleydi: Öncelikle Anlaşma Devletleri, Osmanlı Devleti'nin Yunanistan üzerindeki hâkimiyetini tanıyorlar ve Sultan'a bu konuda garanti veriyorlardı. Kurulacak Yunanistan'ın özerk bir yapıda olması öngörülüyorsa da hayata geçirilmesi esasen çok zordu. Çünkü hâkimiyetin Sultan'a verilmesi hususu Yunanlılar tarafından kabul edilmek istenmiyordu. Elçiler bir yandan Osmanlı'ya bağlı bir Yunanistan kurmak isterken diğer yandan da Yunanistan'ın işlerinde bağımsız olmasını bir antlaşma ile güvence altına almak niyetindeydiler. Anlaşma Devletleri, Osmanlı Devleti ile Yunanlıları mümkün olan en kısa zamanda barıştırmayı elzem görüyordu. İkincil önemdeki mesele ise Mora'da Türklere ait olan birçok mala Yunanlılar tarafından el konulmasıydı. Bunların tazminatlarının belirlenmesi gerekiyordu. Ayrıca elçiler Yunanlıların Türklere verecekleri yıllık verginin de tespitine çalışacaklardı. Bu vergilere ilâveten devletin el koyduğu malların tazminatlarının da hesaplanması gerekecekti. ("24 Eylül 1828 tarihinde Anlaşma Devletleri temsilcileri tarafından Londra'da imzalanan protokolün kararları", (A.P.G.Q.) Part V, s-42-43, **F.O. 421/3**)

¹²⁸⁴ Dört ayrı sınır teklifinden bahsediliyordu. Bunlar 1-Volo Körfezi-Aspropotomas Dağları, 2-Thermopylae'den-Parnassus'a kadar, 3- Attica 4-Sadece Mora. Adalar ise bu sınır tekliflerinin hiç birine dâhil edilmemişlerdi. (C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.111

¹²⁸⁵ "İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 15 Ağustos 1828 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part V, No:7, s.42, **F.O. 421/3** Stanley Lane Poole , **age.**, s. 68

¹²⁸⁶ "İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 19 Ağustos 1828 tarihinde gönderilen yazı", **F.O 78/166**, No: 28

genişletilerek Ege Adalarının da Yunanistan'a dâhil edilmesi gerektiğini belirtti.¹²⁸⁷ Ayrıca eğer Yunanistan'a bir kral atanacaksa bu kralın Alman prenslerinden biri olmasını istiyordu.¹²⁸⁸ Adayı da isyanın ilk yıllarından itibaren Yunanlılara yardım eden Prens Leopold'dü. Bu görüşmenin ardından Strangford, Poros Adası'na giderek Guillemintot ve Ribeapierre ile bir araya geldi. Fransız elçi General Guillemintot klasik bir Yunan severdi. Yunanistan'daki yerlere Eski Yunan'dan kalan isimler vermekten çok mutlu olurdu. Ayrıca Fransa, Mora'ya gönderdiği askerler ile Yunanistan'ı kurtaran kahraman olmak hevesinde olduğu gibi Yunanistan'a verilebilecek en geniş sınırların verilmesini sağlayarak yine öne çıkmak istiyordu. Rus elçisi Ribeapierre ise genellikle konferansta Strangford'un görüşlerini destekliyordu. Ancak o da Yunanistan sınırlarının genişletilmesinden yanaydı¹²⁸⁹. Strangford ise Londra'dan aldığı talimatlar gereği kurulacak olan Yunanistan'ın sınırlarının mümkün olduğu kadar küçük olması için mücadele veriyordu. Çünkü İngiltere Başbakanı Wellington Yunanistan sınırlarının sadece Mora'dan ibaret olmasını istemekteydi.¹²⁹⁰ Kapodistrias ise Yunan nüfusunun çok olduğu tüm bölgelerin Yunanistan'a bırakılmasını savunmaktaydı. Preveze-Zeitouni çizgisinin güneyinde kalan bölgelerde Yunan nüfusunun fazla olduğunu bildirerek, buraların Yunanistan'a katılmasını istemekteydi. Elçiler talebine binaen Kapodistrias'ın iddialarının gerçek olup olmadığının araştırılmasını ve bu istatistiksel bilgilerin konferansa ulaştırılmasını istediler. Ancak 2 Ekim'de elçilerin eline ulaşan istatistiklerde birçok eksiğin bulunmasından dolayı dikkate alınmadı. Rus elçisi Ribeapierre de Kapodistrias'ın iddialarını destekleyerek sınırların Mora'da Hristiyan Arnavutların yaşadığı Pelion Dağı'na kadar olmasını teklif etti. Fransız elçisi

¹²⁸⁷ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 23 Eylül 1828 tarihinde gönderilen yazı”, **F.O 78/166**, No: 39

¹²⁸⁸ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 11 Eylül 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V, No:34, **F.O. 421/3**

¹²⁸⁹ Rus elçisi Ribeapierre ve Fransız elçisi Guillemintot da Yunan sınırının Korent Körfezi'nin ötesine, Mora Yarımadası'nın dışına çıkarılması gerektiğini söylüyorlardı. Strangford ise bu önerilere çekimser kalarak Londra'dan gelecek olan talimatlara göre hareket etmeyi planlıyordu. (“İngiltere'nin İstanbul elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 23 Eylül 1828 tarihinde gönderilen yazı”, **F.O 78/166**, No: 39)

¹²⁹⁰ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'a 2 Ekim 1828 tarihinde gönderilen talimatlar”, **F.O 78/164**, No:29

Guilleminot'un önerdiği sınırlar ise ilk olarak Zeytun-Arta çizgisi iken daha sonra fikrini değiştirip sınırları Arta-Volos önlerine kadar götürdü.¹²⁹¹

Kapodistrias, iddialarının ispatı için istatistiklerin hazırlanmasının gecikmesi üzerine 22 Eylül'de konferansa bir memorandum sundu. Bu memorandumda Yunanistan sınırlarının Delvino'dan Selanik'e ya da en azından Preveze'den Zeytun'a kadar uzanmasını belirtti.¹²⁹² Strangford da Yunanistan sınırlarının Zeytun-Arta veya Arta-Volos çizgisinden biri olmasını öneriyordu. Neticede konferansta Arta ve Volo körfezleri sınır olarak kabul edildi. Strangford'a göre Yunanlılara Karadeniz'de Türkler ile ticaret yapacakları uygun kıyılar bırakılmalıydı. Böylece Yunanlılar avantajlı bir ticarî imkâna sahip olacaklar ve haliyle ticaret için ihtiyaç duydukları Ruslardan da kurtulacaklardı. Bu da Yunanlılar ile Rusların aralarındaki bağları zayıflatacaktı. Yunanlılar, Osmanlı Devleti ve diğer komşuları ile ticarî ilişkilerini geliştirebilirler ve onların ürünlerini taşıyabilirlerdi.¹²⁹³

Poros Konferansı'nda Ege adalarının da kime ait olacağı büyük bir tartışma konusu oldu. Konferansta Ege adalarından Eğriboz Adası'nın kurulacak olan Yunanistan'a verilmesi uygun görüldü. Strangford bu isteğe karşı çıkmadı. İddialara göre ada halkının 25.000'i Yunanlı, 4.500'ü Türk'tü. İkinci bir adanın Sisam'ın da buna benzer iddialarla Yunanlılara verilmesi istendi. Bu adaların Yunanlılara verilmesini öneren Fransız temsilci Guilleminot'tu. Sisam Adası isyandan önce özerk bir yapıya sahip ve kendi vergisini kendisi toplayarak Osmanlı Devleti'ne veriyordu. Burada küçük bir Osmanlı birliği bulunuyordu. Türk ordusu yoktu. Ancak adada isyanın başlarında Yunanlılara karşı bir destek de görülmemişti. Hatta bazı Yunanlıların Osmanlı yönetimine girmek için istekli oldukları söyleniyordu. Yarı özerk yapı isyan yıllarında da devam etmişti. Buranın yöneticileri İstanbul'dan atanıyordu ve genelde Fenerlilerdi. Yunanlı bazı görevliler buraya gelerek milliyetçi duyguları arttırmaya çalıştılar. Buna rağmen ada kurulması düşünülen Yunanistan'a

¹²⁹¹ David C. Fleming, *age.*, s.60-61

¹²⁹² C. W. Crawley, M.A., *The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)*, s.144

¹²⁹³ "İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 11 Ekim 1828 tarihinde gönderilen yazı", *F.O 78/166*, No: 50

bağlanmadı. Sisam Adası 1912 yılına kadar özerk durumunu korudu.¹²⁹⁴ Poros Konferansı'nda en çok tartışılan ada ise Girit oldu. Kapodistrias, Girit'in kurulacak olan Yunanistan'a dâhil olmasını istiyordu. Rus elçi Ribeaupierre'de Kapodistrias'ı bu konuda desteklemekteydi. Strangford ve Guilleminot ise bu görüşe karşı çıkıyorlardı.¹²⁹⁵ İngiltere Dışişleri Bakanı Aberdeen, Strangford'a gönderdiği talimatlarda Yunan sınırlarının küçük olması gerektiğini, Girit'e uygulanan ambargonun devam edeceğini ve Girit'in kurulması düşünülen Yunanistan sınırlarına dâhil olmaması gerektiğini bildirmekteydi.¹²⁹⁶ Aberdeen'e göre Girit bütün Yunan coğrafyasından daha değerliydi. Wellington'da Kapodistrias'ın Girit'teki ısrarının Rusya'ya adayı teslim etmek için olduğunu düşünmekteydi.¹²⁹⁷ Ayrıca Girit Adası Mısır eyalet kuvvetleri için Mora'ya yapılan harekâta yardım için bir merkez olarak kullanılıyordu.¹²⁹⁸ Bu yüzden bu adaya Anlaşma Devletleri tarafından ambargo uygulanmaktaydı.¹²⁹⁹ Poros'ta Girit'in geleceği konuşulurken Mısırlı askerlerin Girit'te büyük bir katliam taptıkları haberi konferansa ulaştı.¹³⁰⁰ Bu raporun doğruluğunu kimse araştırmadı. Ancak kışın ortasında yardım göndermek çok zordu. Konferans esnasında adada zaten ambargo uygulanıyordu.¹³⁰¹ Elçilerin yapabilecekleri tek şey ambargonun devam etmesini istemek oldu.¹³⁰² Ancak

¹²⁹⁴ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.144-145; David C. Fleming, *age.*, s. 62; **The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)**, C. 2, s.100

¹²⁹⁵“İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 11 Kasım 1828 tarihinde gönderilen yazı”, **F.O 78/167**, No: 65

¹²⁹⁶ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'a 2 Ekim 1828 tarihinde gönderilen talimatlar”, **F.O.78/164**, No:29

¹²⁹⁷ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'a 28 Ekim 1828 tarihinde gönderilen talimatlar”, **F.O.78/164**, No:36

¹²⁹⁸ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 3 Ekim 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V, No: 44, **F.O 421/3**

¹²⁹⁹ “Akdeniz'deki Rus Amiral Heyden'den İngiliz Amiral Malcom'a 11 Ocak 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No 18, (21 Nisan 1829), Ek A

¹³⁰⁰ “Din görevlisi Alman Bishop of Rethmyno'dan Yunanlı Kaptan Tombazis'e 29 Ağustos1828 tarihinde gönderilen mektup”, **F.O. 78/166**

¹³⁰¹ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.147

Londra’da yapılan görüşmelerde İbrahim Paşa’nın ordusu ile birlikte Mora’dan ayrılmak için hazırlıklara başlaması üzerine Girit’e uygulanan ambargonun artık kaldırılmasına karar verildi.¹³⁰³ Bu karar Poros’taki elçilere bildirildi¹³⁰⁴ 6 Ocak 1829 tarihinde de Girit’teki ambargo tamamen kaldırıldı.¹³⁰⁵

Konferansta konuşulan konulardan biri de kurulacak olan özerk Yunanistan devletini yönetecek olan prensin belirlenmesinde Osmanlı padişahının herhangi bir yetkisinin olup olmayacağıydı. Elçiler Osmanlı Devleti’nin sadece sembolik bir yetkisinin olmasına ve prensin atanmasında yapılacak olan törende isminin zikredilmesine karar verdiler. Konferanstaki diğer tartışma konuları ise yıllık vergi ve güvence idi. Kurulacak olan Yunanistan’ın Osmanlı Devleti’ne vereceği yıllık vergiler Hristiyanların vermiş oldukları haraç veya baş vergisi ile yerleşim vergileri olacaktı. Ayrıca yıllık verginin hesaplanmasında 1/8 oranında aşar vergisi de göz önünde tutulmuştu. Bunların toplamında ise kurulacak olan Yunanistan’ın Osmanlı Devleti’ne yıllık vergi olarak 1.500.000 piastes (60.000 pound) vermesine karar verildi. Tazminatı belirlemek ise çok zordu.¹³⁰⁶ Mora’nın 2/3 toprakları Türklere aitti. Bu toprakların sahipleri Türkler buralardan ya zorla sürülmüşler ya da öldürülmüşlerdi. Bunların varislerinin kim olduğunu bulmak çok zordu. Ayrıca bu mallar Avrupa’dan alınan borçlara karşılık gösterilmişti. Bu malların kimlere ait olduğunun kurulacak karma komisyonlar tarafından belirlenmesine karar verildi.

¹³⁰² “İngiltere’nin İstanbul Elçisi Strangford’dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen’e 1 Eylül 1828 tarihinde gönderilen yazı”, **F.O 78/167**, No: 22

¹³⁰³ Girit’e uygulanan ambargonun kaldırılması kararı”, *The Blockade of Candia*, **Parliamentary Papers**, Protokol 15, Annex B, 11 Ekim 1828

¹³⁰⁴ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen’den İngiltere’nin İstanbul Elçisi Strangford’a 28 Aralık 1828 tarihinde gönderilen talimatlar”, (A.P.G.Q.), Part V, No:40, **F.O.421/3**

¹³⁰⁵ (A.P.G.Q.), **F.O./421/3**, Part V, s.54

¹³⁰⁶ İngiltere Başbakanı Wellington 9 Mart 1828 tarihinde İngiliz kabinesinde yaptığı konuşmada “*Mora’nın ve adaların sahibi Osmanlı Devleti olmalıdır. Yunanistan özerk bir yapıda olacaktır ve her yıl Osmanlı Devleti’ne 200.000 paund vergi verecektir. Yunanistan’ın Osmanlı Devleti’ne vereceği tazminatta 1.500.000 paund tutarında olmalıdır*” diyecekti. Ancak elçiler Poros’ta bu miktarların çok uzağında kararlar almışlardı. (C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.103)

Ayrıca bölgede birçok tımar, çiftlik ve vakıf arazisi vardı. Bu farklı türden mal ve mülklerin bulunması, tazminatı belirlemede çok büyük problem oluyordu.¹³⁰⁷

Poros'ta elçiler yaklaşık üç ay süren görüşmelerin ardından 12 Aralık 1828 tarihinde konferansta aldıkları karar tutanaklarını imzaladılar. Elçiler bundan sonra kararlar hakkında Kapodistrias'ın ne düşündüğünü öğrenmek istediler. Bunun için kararları onun onayına sundular.¹³⁰⁸ Kapodistrias bu kararlar karşısında ilk olarak Yunanistan'ın varlığının, sınırlarının ne olursa olsun Anlaşma Devletlerinin korumasına bağlı olduğunu dile getirdi. İkinci olarak Yunanistan'ın maddi yönden çok kötü bir durumda olduğunu paraya gereksinimi olduğunu belirtti. Ayrıca sınırların (elçileri tarafından önerilen) Yunanlılar için yeterli görüldüğünü ancak uygun şartlar oluşursa belki bu sınırların genişletilebileceğini ve Yunan devletinin Sisam ve Girit adalarının sınırları içine dâhil edilmesini umut ettiğini ifade etti. Kapodistrias önerilen yıllık vergi miktarının çok aşırı olmadığını söyledi. Yunanlılar'ın Mora'daki Türk malları için tazminat ödemeyi istemediklerini; ancak zorunda kalırlarsa bu malların değerleri üzerinden hesaplanmasını istediklerini bildirdi. Ayrıca 1821 yılından beri devletleştirilen mallar için tazminat ödemesinden belki vazgeçilebileceğini dile getirdi. Osmanlı Devleti ve Yunan hükümeti arasındaki yönetim ve bağımsızlık konusunun ise Yunan hükümetinin yönetim şeklinin tamamen belirlenmesinden sonra değerlendirilebileceğini ifade etti.¹³⁰⁹

Wellington ve Aberdeen ise Poros'ta alınan kararlar İngiltere'ye ulaştığında çok sinirlendiler. Aberdeen de belirtilen sınırları yanlış bulmuştu. Londra Antlaşması Yunanlılara bağımsızlık vermiyordu ve Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nin gücü karşısında daha küçük ve zayıf olmasını öneriyordu. Sadece Yunan ve Türk halkların birbirinden ayıracak olan sınırların belirlenmesi gerekirdi. Ancak belirlenen sınırlar kesinlikle düşünülenlerden çok büyüktü. İngiltere Girit'in sınırların içine dâhil edilmesi

¹³⁰⁷C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.150

¹³⁰⁸ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford, Fransa'nın İstanbul Elçisi Guilleminoti, Rusya'nın İstanbul Elçisi Ribaupierre'den Geçici Yunan Hükümeti Başkanı Kapodistrias'a 12 Aralık 1828 tarihinde gönderilen mektup”, **F.O 78/168**,

¹³⁰⁹ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 13 Aralık 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V, No:76, **F.O. 421/3**

düşüncesini de kesinlikle karşıydı.¹³¹⁰ Wellington'a göre de Yunanlılara kendi idarecilerini seçme hakkı verilecekse bu bir özgürlük demekti ve İngiltere Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olmasını istemiyordu. Ayrıca Yunanistan'ın sınırları küçültülmeliydi.¹³¹¹ Aberdeen, konferans sırasında Strangford'dan adaletli bir şekilde davranmasını ve kendisine verilen talimatlara kesinlikle uymasını istemişti. Ancak Strangford bu emirlere uymamış ve kendi kararlarını Londra'ya dikte ettirmeye çalışmıştı. Bu gelişmelerin ardından Londra'ya dönen Strangford¹³¹² İstanbul elçiliğinden istifa edecekti.¹³¹³

Sonuç olarak Poros Konferanslarında alınan kararlar İngiltere'yi hiç memnun etmedi. Çünkü kararlar Yunanlılara büyük kazanımlar veriyordu. Yunanistan'ın Sınırları genişletilmiş, tazminatı ve vergi meblağları çok düşük olarak belirlenmişti. Yöneticilerini Osmanlı'dan bağımsız seçmeleri onun özerk yapıda değil özgür bir yapıya yakın olduğunu gösteriyordu. Bu yüzden küçük bir Yunanistan planlayan Wellington ihanete uğradığını düşündü. Ancak Wellington istemese de bu kararlar bundan sonraki dönemde Londra ve İstanbul'da yapılacak olan toplantılar için temel teşkil edecekti. Yunanistan adım adım özgürlüğe gidiyordu.

C) 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi

¹³¹⁰ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'a 30 Haziran 1828 tarihinde gönderilen talimatlar”, **FO 18/178**, No:2; Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes (During the War of Greek Independence 1821-1833)**, s.191

¹³¹¹ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'a 28 Ekim 1828 tarihinde gönderilen talimatlar”, (A.P.G.Q.), Part V, No:35, **F.O. 421/3**

¹³¹² Strangford hatıratında Wellington'un ve Aberdeen'in Poros Konferansı'ndaki politikalarını şu şekilde not ediyordu. “... şu halde İngiliz hükümeti hangi güdünün etkisi altında böyle hareket ediyordu? Ruslar'dan korkuları, İngiliz devlet adamlarını bu yola sürüklüyordu. Kurulacak olan Yeni Yunanistan'ın tamamen Rus etkisi altına girmese bile, İngiltere'yle bundan böyle anlaşamayacağı kaygısı içlerine düşmüştü. Bunun içindir ki, Yeni Yunanistan'ın temelli bir devlet olarak kurulmasını değil, sadece Londra Antlaşması'nda yer alan kararların üstün körü yerine getirilmesini istiyorlardı. Yunanistan'ı yatıştırmak, Levant'daki kargaşaya en ucuzundan bir hal çaresi bulmak ve böylece Sultanın hoşnutluğunu kazanıp kaybettikleri itibarı yeniden kazanmaktan başka bir şey düşünmüyorlardı. Lord Aberdeen, Mora Yarımadası'nın ayrılmasını antlaşmanın doyurucu olmasa bile, en elverişli yoldan tatbiki şeklinde görüyordu. Elverişliden kastı da zevahiri kurtarmak olsa gerekti. (Stanley Lane Pool, **age.**, s. 72)

¹³¹³ **The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)**, C. 2, s.99; Stanley Lane Pool, **age.**, s. 72-73;

Navarin olayından sonra Anlaşma Devletleri elçilerinin İstanbul'u terk etmesi üzerine, Osmanlı Devleti bir savaş tehlikesi ile karşı karşıya kalabileceğini düşünerek 20 Aralık 1827 tarihinde bir beyanname yayınladı. Bu beyanname Rusya aleyhinde sözlerin sarf edilmesi ve Akkerman Antlaşması'nın sadece zaman kazanmak için yapılan bir sözleşme olduğunun belirtilmesi, Rusya'nın tepkisine sebep oldu. Rusya bundan önce birçok kez Osmanlı Devleti'ne karşı bir saldırıyı arzu ettiğini diğer müttefikleri olan İngiltere ile Fransa'ya dile getirmişti. Ama müttefiklerinin muhalefetinden dolayı Osmanlı Devleti ile bir savaşı göze alamamıştı. Ancak bu beyanname Rusya'ya istediği fırsatı verdi. Her ne kadar Sadrazâm Selim Mehmed Paşa; Rus Dışişleri Bakanı Nesselrode'a yazdığı 12 Aralık 1827 tarihli mektupta, Osmanlıların sürdürmüş oldukları iyi niyetten ayrılmayıp her zaman için barıştan yana olduğunu bildirmişse de bu açıklama Rusya tarafından pek ciddiye alınmadı. Nesselrode, 14 Nisan 1828 tarihinde Bâb-ı âlî'ye Rus Çarı'nın Osmanlı Devleti'ne savaş açmak niyetinde olduğunu, Çar'ın savaştan vazgeçmesi için öncelikle Osmanlı Devleti'nin 6 Temmuz 1827 tarihinde imzalanan Londra Antlaşması'nı kabul etmesi gerektiğini bildirdi. Ayrıca Çar Osmanlı Devleti'nin Yunan isyanını bastırmak için yaptığı harekâtlardan dolayı Rusya'nın zarar ettiğini belirtiyor ve bu zararların Osmanlı Devleti tarafından karşılanmasını talep ediyordu.¹³¹⁴

Rusya bir taraftan Osmanlı Devleti'ni savaş ile tehdit ederken diğer yandan da müttefiki olan İngiltere'nin ve Fransa'nın bu savaşa rıza göstermesi için hamleler yapmaktaydı. Kont Nesselrode bu amaçla Londra Elçisi Prens Lieven'e 25 Aralık 1827 tarihinde gönderdiği bir mektupta Anlaşma Devletlerinin Yunan meselesinde aldıkları kararların Osmanlı Devleti'ne kabul ettirilmesi için baskı yapılması gerektiğini yazmış ve gerekirse Rus ordusunun Prut Nehri'ni geçerek Osmanlı Devleti'ni antlaşmaları kabul etmesi için zorlayabileceğini belirtmişti.¹³¹⁵ Ancak

¹³¹⁴ Şerafeddin Turan, "Edirne Antlaşması", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.9, Sayı:1-2, s. 111-151, Ankara 1951, s. 114-115

¹³¹⁵ Nesselrode'un Yunan isyanında Anlaşma Devletlerinin neler yapması gerektiği ile ilgili önerileri şu şekilde idi: "Yunan isyanında Anlaşma Devletleri kabinelerinin aldıkları kararlar onaylanmalı. Anlaşma Devletlerinin politikalarına göre yaptıkları ya da yapacakları uygulamalar diğer müttefiklere haber verilmeli ve ortak hareket edilmeli. Anlaşma Devletlerinin Londra Antlaşması'nda alınan kararlardan vazgeçmesinin mümkün olmadığı, gerekirse bu anlaşmanın kabulü, ateşkesin sağlanması için anlaşma devletlerinin taleplerini Osmanlıya bildirebileceği. Osmanlı Devleti antlaşmaları kabul etmemek için inatçılık yaparsa, Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'da başarı sağlaması engellenmeli.

İngiltere Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı bir savaş açmasını istemiyordu. Rus Dışişleri Bakanı Nesselrode, İngiltere'nin bu isteksizliğine rağmen Lieven'e Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş açmak niyetinde olduğunu belirten ikinci bir mektup daha gönderdi. Nesselrode, bu mektupta Osmanlı Devleti ile savaşın kaçınılmaz olduğunu belirterek bu durum karşısında İngiltere'nin politikasının ne olacağını merak ettiğini yazmaktaydı.¹³¹⁶ Lieven, Rusya'nın Osmanlı ile savaş niyetini 9 Mart 1828 tarihinde İngiliz yetkililere bildirdi.¹³¹⁷ İngiliz yetkililerin bu durum karşısındaki politikaları gayet açıktı. İngiltere kesinlikle bir Osmanlı-Rus savaşı çıkmasını istemiyordu. Eğer bu gerçekleşirse Rusya kurulacak olan özerk bir

Osmanlı ordusu tarafından Mora'ya yapılan asker ya da malzeme yardımı durdurulmalı. Anlaşma Devletleri tarafları barıştırmak ve Osmanlı'yı razı etmek için gerekli riskleri almalı. İstanbul'da elçilerin aldıkları kararlara Osmanlı Devleti saygı duymalı. Londra Antlaşması'nın şartlarına uygun olarak Yunanistan'daki hiçbir kale Türklere bırakılmamalı. Yunanistan sınırları gelecekte genişletilmeli. Yunanistan'ı istila eden İbrahim Paşa'nın Mısır'a dönmesinin sağlanmalı. Yunanistan'a iç işlerinde ve ticaretle tam bir bağımsızlık verilmeli. Alınacak kararların uygulanması bunun için Osmanlı yönetimi zorlanmalı. Bu zorlama için Akdeniz'de bulunan anlaşma devletlerinin donanmaları harekete geçebilir ve Rus ordusu Prut'u geçerek Osmanlı topraklarına girebilir. Eğer Rusya'ya yetki verilirse Rusya hemen deniz ticaretini, dinsel uygulamaları antlaşmaya ekleyebilir. Böylece Rusya huzuru sağlar ve Avrupa'daki barışı devam ettirir. Bunun yanında Anlaşma Devletleri, Yunan Hükümetinin ihtiyaçları için ya yeni kaynaklar sağlamalı veya 2 milyon sterlinlik yardımın hemen Yunanistan'ı vermeli. (Kapodistrias bu isteğini Eylül 1828'de dile getirmişti.) Yunanistan kalelerine erzak yardımı sağlanmalı ve anlaşma devletleri İbrahim Paşa'nın Mora'dan ayrılmasını dikkatle gözlemeli. Bu organizasyonların düzeni yetkili temsilciler ile sağlanmalı. Anlaşma Devletleri Yunanistan'a antlaşmanın ek maddelerinde belirtildiği gibi konsoloslar atamalıdır." ("Rus Dışişleri Bakanı Kont Nesselrode'dan Rusya'nın Londra büyükelçisi Prens Lieven'e 25 Aralık 1827 tarihinde gönderilen mektup", (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No:7 (12 Mart 1828), Ek A)

¹³¹⁶ Rus Dışişleri Bakanı Nesselrode'un 14 Şubat'ta Lieven'e gönderdiği mektup kısaca şu şekildeydi: "1-Osmanlı Devleti'nin Boğazları kapaması. Rusya'nın Karadeniz ve kendi sınırlarının güneyindeki bölgelerde ticarete zarar veriyor ve bu hareket Akkerman Antlaşması'na aykırıdır. Osmanlı'nın bu hareketleri bölgedeki Müslümanları Rusya'ya karşı kızdırmakta kısacası Rusya antlaşmaların Osmanlı tarafından çiğnenmesinden dolayı Osmanlı ile bir savaşı dile getirmektedir ve Rus ordusu derhal Prut Nehri'ni geçebilir. 2-Rusya Osmanlı Devletini işgal etme niyetinde değildir. Sadece zarar gören ticaretini korumak, Hristiyan halklara yapılan haksızlıkları önlemektir. Rusya savaşta kayıplarına karşı tazminat talep edecektir. Bu sebepler Rusya'nın Osmanlı'ya müdahalesini mecbur kılmaktadır. 3-Rusya Devleti 4 Nisan ve 6 Temmuz Protokollerine de katılmıştır. Rusya'nın müttefikler bu bildiriye katılıp katılmadıklarını açıklamalıdır.4- Rusya bu olaylar karşısında yukarıda belirttiği önerilerinden vazgeçmeyecektir. Yunanistan meselesinin çözümünde Rusya yaşanan bu gelişmelerden sonra aynı biçimde davranacaktır. Bu ultimat Osmanlı Devleti'ne gönderilecek ve Osmanlı'nın bunları kabul etmesi en kısa süre içerisinde sağlanmaya çalışılacaktır. 5-Rusya 6 Temmuz Antlaşması'nın maddelerine uymaktadır. Rusya bütün gücü ile Londra Antlaşması'nın Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmesi için çabalamaktadır. ("Rusya Dışişleri Bakanı Kont Nesselrode'un Rusya'nın Londra Elçisi Prens Lieven'e 14/16 Şubat 1828 tarihinde gönderdiği olduğu mektup", (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London) **Parliamentary Papers**, Protokol No:7 (12 Mart 1828), Ek D)

¹³¹⁷ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.103

Yunanistan'da tıpkı Tuna vilayetlerinde (Eflak ve Boğdan) olduğu gibi büyük bir hâkimiyet kurabilirdi. Wellington bunu kabul edilemez olarak nitelemekteydi.¹³¹⁸ Bu endişeler içerisinde İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Dudley, Rusya'nın karar verdiği savaşın İngiltere, Rusya ve Fransa arasındaki işbirliğine zarar vereceğini Prens Lieven'e bildirdi.¹³¹⁹ Lord Dudley, Rusya'dan politikalarını değiştirmesini istedi ve bu savaşın Yunan meselesine zarar vereceğini belirtti.¹³²⁰ Lord Dudley bu fikirlerini Fransız elçisi Polignac ile Fransa'ya da bildirdi. Lord Dudley 5 Nisan'da Polignac'a gönderdiği mektubunda İngiltere ve Fransa'nın neler yapması gerektiğini sıralıyordu. Dudley'e göre Osmanlı Devleti Anlaşma Devletlerinin önerilerini kabul etmeye hazırdı, çünkü Rus tehdidi ile karşı karşıyaydı. Anlaşma Devletleri bu durumdan yararlanmalıydı.¹³²¹ İngiliz parlamentosuna da Rusya'nın bu kararından sonra büyük bir endişe hâkim oldu. Parlamente Earl Grey 25 Mart 1828 tarihinde parlamentoda söz alarak Doğu Avrupa'daki gelişmelere dikkat çekti. Osmanlı ve Rusya arasındaki bir çatışmanın sonuçlarının İngiltere için olumsuz olacağını ifade ederek hükümetten bu bölgedeki gelişmelerin neler olduğunu anlatmasını istedi.¹³²² Lord Dudley, bu

¹³¹⁸ “İngiltere Başbakanı Wellington'dan Fransa Dışişleri Bakanı Ferronays'a 26 Şubat 1828 tarihinde Londra'dan yazılan yazı”, **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G.**, C.4, s. 274

¹³¹⁹ “İngiltere dışişleri Bakanı Lord Dudley'den Rusya'nın Londra Elçisi Prens Lieven'e 7 Mart 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V, **F.O. 421/3**

¹³²⁰ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Dudley'den Rusya'nın Londra Büyükelçisi Prens Lieven'e 25 Mart 1828 tarihinde gönderilen yazı”, **F.O 881/6C**, Protokol No:8 (15 Haziran 1828) Ek A

¹³²¹ Lord Dudley, Polignac'a Anlaşma Devletlerinin Yunan sorununun çözümü için neler yapması gerektiğini şu şekilde ifade ediyordu: “İngiltere ve Fransa ilk olarak Osmanlı-Rus savaşının çıkmasını engellemeliydi. Bu savaş 6 Temmuz 11827 tarihinde yapılan antlaşmayı olumsuz yönde etkileyecekti. Bundan sonra Anlaşma Devletlerinin çözmesi gereken dört önemli konu vardı. Bu konulardan ilki Yunan devletinin sınırlarının belirlenmesiydi. Dudley, İngiltere'nin fikrinin Yunan devleti için Mora'da ve Mora'ya bitişik adalardan oluşan sınırlar çizilmeliydi. Bu sınırlar çok büyük tutulmamalıydı. Çünkü Yunan devletinin sınırları iyi belirlenmezse ve çok geniş tutulursa devletin geleceği Yunanlıların içindeki kıskançlıkları ile tehlikeye düşebilir ve Yunanistan'da büyük çatışmalar yaşanır. Sınırların çiziminde sınırların kolayca korunabilmesine dikkat edilmeliydi. İkinci olarak Türk malları için ödenmesi gereken toplam tazminattan Yunanlıların lehine vazgeçilebilirdi. Eğer tazminat kabul edilirse malların değerleri seöilecek komisyon tarafından belirlenmeliydi. Üçüncü olarak belirtilen yıllık vergi miktarı İngiltere'ye göre eğer geriye doğru yıllık vergiler istenecekse bu ortalama 7 yıl öncesinden başlamalıydı. Dördüncü olarak Yunanistan'ın yöneticisinin seçiminde anlaşma devletleri Yunanlıların da razı olacağı uygun bir aday bulmalıydı. Yöneticinin tek başına Osmanlı Devleti tarafından seçilmesi doğru değildi. (“İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Dudley'den Fransa'nın Londra büyükelçisi Prens Polignac'a 5 Nisan 1828 tarihinde gönderdiği yazı”, **F.O 881/6C**, Protokol No: 8 (15 Haziran 1828), Ek B)

¹³²² “25 Mart 1828 tarihinde Earl Grey İngiliz Parlamentosunda yapmış olduğu konuşma”, **Parliament Debates (1 Mayıs-19 Temmuz)**, C. XVIII, s. 1333-1334

soru üzerine Rusya ve Osmanlı Devleti arasında bir savaş tehlikesinin bulunduğunu, İngiltere'nin bu savaşı önlemek için çaba sarf ettiğini söyledi.¹³²³ Parlamentoda söz alan diğer bir parlamenter R. Wilson ise Londra Antlaşması'ndan sonra pek çok olayın yaşandığını ifade ederek, Londra Antlaşması'nın Rusya'nın toprak arzularına ve Avrupa'nın genel barışının korunmasını sağlamak için yapıldığını, ancak buna rağmen bu antlaşmanın bunları sağlayamadığını dile getirdi.¹³²⁴ R. Wilson'un Londra Antlaşması'nın başarılı olamadığını ifade etmesinden sonra kabinede görevli bakanlardan Peel her ne kadar Londra Antlaşması eleştirilse de İngiltere'nin şu anda bu antlaşmaya uyduğunu ancak ileride yaşanacak olaylara göre İngiltere'nin politikasının şekillendirilebileceğini belirtti.¹³²⁵ İngiliz parlamenterler Rusya'nın müttefikleri ile beraber hareket etmemesine kızıyorlardı. Bu konu parlamentoda nisan ve mayıs aylarında da konuşmaya devam edildi. Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı açmış olduğu savaşın İngiltere-Rusya, İngiltere-Osmanlı devletleri arasındaki ilişkilerde nasıl bir etkisinin olacağı tartışıldı. İngiliz hükümeti, bu savaşlarda İngiltere'nin tarafsız kalacağını ve savaşın, taraflarla ilişkilerin sürdürülmesinde Yunan meselesinin dâhil edilemeyeceğini ifade etti.¹³²⁶ İngiltere, Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne açtığı savaşı önleyememiş bunun üzerine politika değiştirerek Rusya'nın Londra Antlaşması'nın kabulünü bahane ederek başlattığı savaşın, Yunan meselesinden ayrı tutulması gerektiğini savunmuştu. Rusya'nın savaş kararı almasının ardından Yunanistan'da kesinlikle özgür bir devletin kurulmasını istemeyen Wellington Rus tehlikesi karşısında düşüncelerini değiştirdi ve Türklerin bir daha Mora'ya gelmemesi gerektiği fikrini kabul etmek zorunda kaldı. Böylece Yunanlılar bağımsızlığa bir adım daha yaklaşıyorlardı. İngiltere Rusya'ya bağımlı özerk bir Yunanistan'dan çok bağımsız bir Yunanistan'ı çıkarlarına daha uygun

¹³²³ “İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Dudley’in 25 Mart 1828 tarihinde İngiliz Parlamentosunda Yapmış Olduğu Konuşma”, **Parliament Debates (1 Mayıs-19 Temmuz)**, C. XVIII, s.1334

¹³²⁴ “İngiliz Parlamenter Sir R. Wilson’un 24 Mart 1828 tarihinde İngiliz Parlamentosunda yapmış olduğu konuşma”, **Parliament Debates (1 Mayıs-19 Temmuz)**, C. XVIII, s. 1301-1302

¹³²⁵ “İngiliz Hükümetinin bakanlarından Mr. Peel’in 24 Mart 1828 tarihinde İngiliz Parlamentosunda yapmış olduğu konuşma”, **Parliament Debates (1 Mayıs-19 Temmuz)**, C. XVIII, s. 1302-1304

¹³²⁶ “İngiliz Parlamentosunda 22 Nisan -28 Temmuz arasında yapılan görüşmelerde İngiliz parlamenterler tarafından sunulan görüşler”, **Parliament Debates**, C. XIX

görüyordu.¹³²⁷ Anlaşma Devletlerinin diğer müttefiki Fransa’da Rusya’nın Osmanlı Devleti ile savaşmasına karşıydı. Çünkü her iki devlet de Rusya’nın ileri harekâta başladıktan sonra Osmanlı güçlerinin Mora’yı terk etmesine rağmen durup durmayacağından emin değildiler.¹³²⁸

Rusya müttefiklerinin onay vermemesine rağmen Osmanlı ile savaş fikrinden vazgeçmedi. Çar I. Nikola 26 Nisan 1828 tarihinde Osmanlı Devleti’ne karşı bir savaş beyannamesi yayınlarak Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etti. Rusya bu beyannamede savaştaki niyetinin Osmanlı Devleti’ne Londra Antlaşması’nı kabul ettirmek olduğunu belirtiyordu.¹³²⁹ Bu beyannamenin ardından Rus orduları harekete geçerek 7 Mayıs’ta Prut Nehri’ni geçtiler ve Anapa Kalesi’ni kuşattı.

Rusya’nın fiilen savaşa başlaması üzerine Osmanlı Devleti 20 Mayıs’ta bir meşveret meclisi topladı. Bu mecliste savaşa girmek veya girmemek fikri tartışıldı. Görüşmelerin sonunda Osmanlı Devleti savaşa girmesi uygun görüldü. Meşveret Meclisinde savaşın aleyhinde olan bazı devlet görevlileri de sürgün edildi.¹³³⁰ Mecliste savaş lehinde karar çıkmasına rağmen aslında Osmanlı Devleti kesinlikle Rusya ile bir savaşa hazır değildi. Yeniçeri ordusu kaldıralı iki yıl olmuştu ve bu kısa süre içerisinde düzenli bir ordunun kurulması imkânsızdı. Askerî teşkilatta birçok sorun vardı. Osmanlı donanması Navarin’de yakılmış ve bu yüzden bir Osmanlı deniz gücünden bahsetmek imkânsızdı. Ekonomisi Yunan isyanından dolayı çok kötü bir durumdaydı. Kısacası savaşın zamanı değildi. Ancak bu kötü duruma rağmen Osmanlı Devlet adamları savaşa girmenin kaçınılmaz olduğunu düşünüyorlardı. Reisü’l küttâb Pertev Efendi savaşa girme mecburiyetini şu sözlerle dile getiriyordu “ *Eğerçi Moskofluya galebe ümit olunmaz. Lakin bilâmuhârebe Mora Krallığı kabul olunur ise yol olur ve pek çok mahallere sirayet eder.*

¹³²⁷ **The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)**, C. 2, s. 99

¹³²⁸ “İngiltere’nin Paris Elçisi Lord Granville’den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Dudley’e 25 Şubat 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V, **F.O. 421/3**

¹³²⁹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.5, TTK, Ankara 1983, s.119

¹³³⁰ Ahmet Lütfi Paşa, **age.**, s. 215-216

Binanealeyh vüs 'umuzu sarfettikten sonra bil-mecburiye eylessek düşman her vakit bu kadar teklifi iltizâm eyleyemez"¹³³¹

Osmanlı Devleti bu zor şartlara rağmen savaş hazırlıklarına başladı. Acil olarak gönüllülerden toplanan askerler Serdâr-ı Ekrem olarak atanan Sadrazam Selim Mehmed Paşa komutasında, Rumeli cephesine sevk edildi. Bu arada Rusların ilerleyişi de devam etmekteydi. Ruslar Tuna'yı¹³³² geçerek 8 Haziran 1828'de bu bölgenin en güçlü kalesi olan İbrail'i aldılar. Savaşın ilk günlerinde Rusların başarıları arka arkaya geliyordu. Osmanlı devleti bu saldırıları karşılayamamıştı. Henüz 1828 yılının Haziran ayı sona ermeden, Dobruca'nın en önemli mevkiilerini, Maçin'den Hirşova'ya, Kuzgun, Köstence ve Mangalia'ya kadar olan tüm bölgeyi Ruslar ele geçirmişti.¹³³³ Anadolu cephesinde de Rusların ilerleyişi devam ediyordu. Ruslar, bu cephede de Ağustos ayının sonlarına kadar Anapa, Kars ve Ahıska'yı ele geçirdiler. Rusların bu başarılarına rağmen Osmanlı ordularının direnme gücünü tam olarak kıramamışlardı. Ayrıca Rus ordularında baş gösteren veba ve dizanteri salgını büyük kayıplara neden oldu. Bu durum Rusların Avrupa Devletleri elçileri aracılığıyla barış teklifinde bulunmalarına sağladı.¹³³⁴ Ancak barış gerçekleşmedi ve 1828 yılı yaz aylarında biraz duraklayan savaş yeniden başladı. 1828 yılının son günlerinde Osmanlı birliklerinin direnişi kırıldı ve Rusların saldırıları şiddetlendi. Ruslar 1 Temmuz 1829'da Silistre'yi kuşattılar ve Şumnu Kalesi'ne hâkim oldular. Rusların Külefçe Bölgesi'nde Sadrazam Mehmed Reşit Paşa komutasındaki Osmanlı ordusuna karşı büyük bir zafer kazanmaları savaşın gidişatının tamamen Rusların lehinde değiştirdi. Rus komutan Diebitsch komutasında yirmi bin kadar askerle 23 Temmuz 1829 tarihinde Balkanları aşarak Edirne üzerine yürüdü ve 22 Ağustos 1829 tarihinde bu önemli şehri ele geçirdi. Aynı gün Ruslar Kırkkilise (Kırklareli) ve

¹³³¹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.5, s. 119;

¹³³² İngiltere Rusya'yı bu savaşta Tuna nehrinin kuzeyinde tutmayı hedeflemiş ve onun Eflak ve Boğdan'ı işgal etmesine rıza göstermemişti. Ancak Rusya'nın ilerlemesi ile birlikte İngiltere'nin bu planları da suya düştü. ("İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Granville'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Dudley'e 29 Şubat 1828 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.) Part V, **F.O. 421/3**)

¹³³³ Ahmet Lütfi Paşa, **age.**, s. 218-222; Meral Bayrak, **agt.**, s. 212

¹³³⁴ Şerafeddin Turan, "Edirne Antlaşması" s.116

Lüleburgaz'ı da ele geçirdiler.¹³³⁵ Edirne'nin Ruslar tarafından ele geçirilmesi ile birlikte Rus ordusu ilk defa Balkanları aşmış ve İstanbul'u tehdit eder bir duruma gelmişti.

Savaş kara bölümünde bu şekilde seyrederken Akdeniz'de de ilginç gelişmeler yaşanmaktaydı. İngiltere ve Fransa, Rus donanmasının Londra Antlaşması gereği Akdeniz'de bir saldırı yapmasını istemiyordu. Codrington İngiltere'nin bu konudaki isteğini Rus meslektaşısı Heyden'e bildirerek onu bu konuda uyardı.¹³³⁶ Ruslar aynı şekilde bir uyarıyı da Fransızlardan aldılar.¹³³⁷ Rusya müttefiklerinin istememesine rağmen Çanakkale boğazına abluka uygulamak istiyordu.¹³³⁸ Rus Elçisi Prens Lieven Rusya'nın bu isteğini Lord Dudley'e bildirdiği zaman Dudley, "Rusya İmparatoru, Osmanlı devletine savaş ettiği zaman bu kesinlikle antlaşma devletleri ile bağlantılı bir durum değildir ve İngiltere savaş durumunda da Rusya'nın Londra Antlaşması (6 Temmuz 1827) maddelerine kesinlikle uymasını istemektedir. Akdeniz'de bulunan Anlaşma Devletlerinin donanmaları tarafsız kalacaklardır. Ayrıca bu savaşın Akdeniz ticaretine zarar vermemesi için önlemler alınmalıdır. Anlaşma Devletlerinin donanmaları her ne olursa olsun Mora'ya karşı tarafsız olmalıdır." cevabını verdi.¹³³⁹ İngiltere, Rusya'nın Çanakkale Boğazı'na ambargo uygulamasını kesinlikle istemiyordu. Zaten İngiltere, Yunan isyanından dolayı ortaya çıkan korsanlık faaliyetlerinden dolayı ticarete zarar etmişti. Şimdi de Akdeniz'de yaşanacak bir Osmanlı-Rus mücadelesinden zarar etmek istemiyordu.¹³⁴⁰ Bu yüzden

¹³³⁵ Meral Bayrak, **agt.**, s. 205; Şerafeddin Turan, "Edirne Antlaşması" s.122; Ali Fuat Örenç, **age.**, s.179

¹³³⁶ "Mr. Huskisson'dan Sir E. Codrington 'a 23 Mart 1828 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part V, **F.O. 421/3**

¹³³⁷ "İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Granville'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Dudley'e 19 Mayıs 1828 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part V, No:152, **F.O. 421/3**

¹³³⁸ "30 Eylül 1828 tarihinde Anlaşma Devletleri tarafından Londra'da imzalanan protokol", (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No 14, 30 Eylül 1828, Ek D

¹³³⁹ "İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den Rusya'nın Londra Büyükelçisi Prens Lieven'e 30 Eylül 1828 tarihinde yazılan yazı", (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol 14 (30 Eylül 1828), Ek B

¹³⁴⁰ "İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin St. Petersburg elçisi Lord Heytesbury 'e 2 Ekim 1828 tarihinde gönderilen yazı", **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, Sayfa: 383-384

İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen Akdeniz'deki İngiliz ve Fransız amirallere birer yazı yazarak Akdeniz'de yaşanan tüm olayların çok iyi takip ve rapor edilmesini istedi.¹³⁴¹ Ancak tüm bu uyarılara rağmen Rus amiral 18 Ekim 1828 Çanakkale boğazına ablukayı ilan etti.¹³⁴² Bu abluka üzerine İngiltere'nin St Petersburg elçisi Heytesbury Rus Dışişleri Bakanı Nesselrode'a başvurarak ona Rusya'nın uyguladığı ambargonun Levant ticaretini olumsuz etkilediğini bildirdi. Ayrıca bazı İngiliz ve İrlanda gemilerinin abluka başladığında İstanbul'dan mallarını aldıklarını bu malların Akdeniz'deki başka limanlarda boşaltılacağını bu gemilerin bu ablukadan etkilenmemesinin gerektiği ve bu konuda İngiltere'nin resmi bir güvence istediğini bildirdi.¹³⁴³ Nesselrode ise Heytesbury'nin bu başvurusunu reddetmemiş ancak bu kararı verebilmesi için St. Petersburg'un onayını alması gerektiğini belirtmişti. İngiltere Rus donanmasının Akdeniz'de herhangi bir harekâta bulunmaması için kararlıydı. Çünkü Osmanlı Rus savaşı başladığından anlaşma devletleri Mehmet Ali Paşa ile Mora'nın boşaltılması konusunda anlaşmalar yapmakta ve bu anlaşma gereği Mora'yı terk edecek Mısır eyalet askerlerinin güvenliğini sağlama endişesindeydi. Bu bağlamda Rus donanmasının Akdeniz'deki bütün hareketleri çok önemliydi. Rusya Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş olsa da müttefiklerinin Mehmet Ali Paşa ile yapmış oldukları anlaşmalara riayet etmek zorundaydı. Bu bağlamda Rus donanmaları Mora'yı terk eden Mısır eyalet askerlerine herhangi bir saldırıda bulunmadı. Buna örnek olarak 24 Nisan 1829 tarihinde İngiltere'de yapılan bir konferansta Rusya'nın Osmanlı devleti ile savaşta olduğu halde Rus gemilerinin (Akdeniz filosu) Girit adası civarında demirledikleri bazen Osmanlı merkez veya Mısır eyalet gemileriyle karşılaştıklarını ancak Rus

¹³⁴¹ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiliz ve Rus donanma komutanlarına 11 Ekim 1828 tarihinde gönderilen talimatlar”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol 15, (11 Ekim 1828)

¹³⁴² “İngiltere'nin Akdeniz'deki filo komutanı Sir Pulteney Malcolm'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 17 Kasım 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V, No:10 **F.O. 421/3**

¹³⁴³ “İngiltere'nin St. Petersburg Elçisi Lord Heytesbury'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 20 Ekim 1828 tarihinde gönderilen yazı”, **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s. 387

filosunun antlaşmalara uyarak bu gemilere saldırmadığını raporları konuşuluyordu.¹³⁴⁴

1828 yılı Yunan meselesi için çok önemli gelişmelerin yaşandığı bir yıl olmuştu. Bu yılda Osmanlı-Rus Savaşı başlamış, Anlaşma Devletlerinin elçileri Poros'ta bir konferans düzenleyerek gelecekte kurulacak olan Yunanistan hakkında önemli kararlar almışlardı. Fransız askerleri Mora'ya çıkmış ve İbrahim Paşa'nın Mısır eyalet birlikleri ile birlikte burayı terk etmesini sağlamışlardı. Anlaşma Devletlerinin temsilcileri de Londra'da dönem dönem toplantılar yaparak gelişmeleri değerlendiriyorlar ve kurulmasına karar verilen Yunanistan'ın geleceğini çizmeye çalışıyorlardı.

D) Londra Görüşmeleri ve Yunanistan'ın Bağımsızlığının İlan Edilmesi

1-Yunan Özerk Devleti'nin Kurulma Çalışmaları ve Sınırlar

Osmanlı-Rus Savaşının başlamasından ve arka arkaya gelen Rus başarılarından sonra İngiltere ve Fransa endişeye kapılarak, 1829 yılının Şubat ayında Londra'da bir dizi konferans tertip etmeye karar verdiler. İki devlet de Rusya'nın kazanacağı zafer ile Yunan meselesini kendi lehine çözmesinden korkuyordu. Düzenlenen konferanslarda konuşulanların ve üzerinde anlaşılanların temelinde Poros Konferansı'nda alınan kararlar olacaktı.¹³⁴⁵ Şubat ayında başlayan bu konferanslarda Anlaşma Devletleri temsilcileri 22 Mart 1829 tarihinde Yunanistan devletinin kaderinde çok etkili olacak bir protokole imza attılar. Bu protokolde temsilciler tarafından alınan kararlar öncelikle kurulacak olan Yunanistan'ın sınırları ile ilgiliydi. Yunanistan sınırlarının ilk belirlenmesinde Rusya'nın 1824 yılında verdiği bir teklif söz konusuydu. Bu teklif ile Rusya Yunanistan'ın sınırlarını Makedonya Dağlarına kadar uzatıyordu. Daha sonra 6 Temmuz 1827 Antlaşması yapılmış ve Yunanistan'ın sınırları Arta Körfezi'nden Volo Körfezi'ne kadar olacak şekilde belirlenmişti. Yunanlı isyancılar Aralık

¹³⁴⁴ “Anlaşma Devletleri temsilcilerinin 24 Nisan 1829 tarihinde Londra'da yaptıkları tutanaklar”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No 18, (21 Nisan 1829)

¹³⁴⁵ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.155

1827'de Akdeniz'de bulunan Anlaşma Devletleri amirallerine gönderdikleri (Egina'dan) bir nota ile sınırlarını Hallyanon ve Verohussa nehirlerine kadar genişletmek istediklerini bildirmişlerdi. Osmanlı Devleti ise Londra Antlaşması'nda (6 Temmuz 1827) çizilen sınırların küçültülmesini istiyordu. Kısacası sınır meselesi taraflar arasında ciddi bir tartışma konusuydu. Bu görüşler üzerinden temsilciler, Osmanlı Devleti'ne önermek için 22 Mart 1829 tarihinde Yunanistan sınırlarını şu şekilde belirlediler. Yunanistan sınırları, Volo Körfezi'nin girişinden Othryx tepelerine kadar çıkarak, Agrapha'nın doğusuna kadar dağ sıralarını takip edecek ve Pindus Sıra dağlarına kadar uzanacaktı. Ayrıca zirveden Asprogotanas Vadisi'ne girerek Leontites'un sınırına kadar devam edecekti. Karşı tarafta da Macrinos Sıra dağları sınır olacaktı. Arta Ovası ve Ambraciot Körfezi de yeni kurulacak Yunanistan'ın sınırları içinde yer alacaktı. Bu taslakta sınırlar Mora'nın kuzeyine taşıyordu. Genişleyen bu kara sınırlarına ilaveten, Mora'nın etrafında bulunup daha önce yapılan 16 Kasım Protokolü ile Anlaşma Devletlerinin himayesi altına bırakılan birçok irili-ufaklı ada da Yunanistan'a dâhil edilmekteydi. Uzaktan Selanik Körfezi'ne bakan Skiatos, Skopellos, Allanisos, Pelagos, Yioura ve Pipperi gibi 80 adadan oluşan Kuzey Sporad Adaları da Yunanistan'a verilmekteydi. Mora ve Attika çevresindeki Spienza, Kitra, Suluca, Çamlıca ve EGINE gibi diğer adalar da Mora Yarımadası'nın doğu uç uzantısı olarak kabul edildiğinden Yunan sınırlarında kaldı. En önemlisi büyük oranda Türk'ün yaşadığı ve stratejik önemi bulunan Eğriboz'un Yunan sınırlarına dâhil edilmesi idi. Yunanlılar her yıl Osmanlı Devleti'ne 1.500.000 kuruş vergi vermeleri de hükme bağlandı. Bu konudaki tartışmaları önlemek için de bu değerın İspanyol doları olarak hesaplanmasına karar verildi. Ayrıca 6 Temmuz Londra Antlaşması'nın 2. maddesinde işaret edildiği gibi Yunanistan'da kalan Müslümanların kişisel mallarının değerleri hesaplanacak ve Müslümanlar kendi mallarını değerleri üzerinden satabileceklerdi. Vakıflar ve camiler Türkler tarafından yönetilecek, bunlara ait malların değerleri Türklerin ve Yunanlıların birlikte oluşturacakları komisyonlarca belirlenecekti. Kurulacak olan Yunanistan iç işlerinde bağımsız olmasının yanında dinî ve ticarî özgürlüğe de sahip olacaktı. Yunanistan için monarşik bir yönetim kurularak, Anlaşma Devletleri ve Osmanlı Devleti tarafından ortak şekilde kabul edilen Hristiyan bir yönetici (kral) tarafından yönetilecekti. Bu yöneticinin Hristiyan bir prens veya şef olması öneriliyordu. Babadan oğla geçecek, bu yönetici mevkiinde büyük çocuğun tahta geçme kuralı

uygulanacaktı. Prens Anlaşma Devletlerinin hanedanları arasından seçilmeyecek, Osmanlı Devleti bu prensin resmî olarak atanmasını onaylayacak; ancak kendisi seçemeyecekti. Osmanlı Devleti genel bir af ilan ederek, kurulcak olan Yunanistan'ın sınırları içindeki Hristiyan ve Müslümanların güvenliğini sağlayacaktı. Osmanlı Devleti sınırları içindeki Yunanlıların kendi arzularıyla ülke sınırlarını terk etmelerine izin verecek, bu kişilerin mallarını bir yıl gecikmeli de olsa satmasına imkân sağlayacaktı. Yunan hükümeti de aynı hak ve özgürlükleri Türklere tanıyacaktı. Temsilciler, Yunanlılar ile Osmanlı Devleti arasında bir ateşkes sağlanmasını ve bunun sürdürülmesini istemekteydiler. Yunan hükümeti düşmanlıktan ve çatışmalardan imtina edecek ve askerlerini Anlaşma Devletlerinin garantisi altında olan bölgelere çekecekti. Bu taslak İngiltere ve Fransa temsilcileri tarafından hazırlanmış ve Rus temsilci tarafından da kabul edilmişti.¹³⁴⁶

İngiliz temsilci bu kararların dışında toplantıda bir de memorandum sundu. Bu memorandumda Londra Antlaşması'nın şartlarına göre belirlenen Yunan topraklarının Anlaşma Devletlerinin garantisi altında olduğunu belirtip adalarında bu garanti kapsamında olduğunu beyan etti. Bu esnada Mora'da bulunan Fransız birlikleri de herhangi bir ilerleme veya işgal göstermeyeceklerdi. Yunanlıların geleceği üzerine Osmanlı Devleti ile işbirliği yapılacaktı. Yunan birliklerinin herhangi bir yeri Avrupalı devletlerin yardımı olmaksızın işgal etmeleri çok zordu. Bazı girişimleri olmuştu; ama bunlar dağınık ve düzensizdi. Mora sınırları içerisinde düzeni sağlamak yolunda Anlaşma Devletlerinin desteği gerekiyordu. İngiliz elçi memorandumda mütemadiyen kurulacak olan devletin sınırlarının ne olması gerektiği üzerinde çalıştığını ve bazı coğrafi incelemeler yaptığını belirtip bu konu ile ilgili raporlarını da sundu. İngiltere'nin fikri kolay korunabilecek bir sınır hattı çizmekti. Esasen Anlaşma Devletlerinin de bu konuyu göz ardı etmemeleri gerekiyordu.¹³⁴⁷

¹³⁴⁶ “Anlaşma Devletleri elçileri tarafından 22 Mart 1829 tarihinde Londra'da yapılan protokolde alınan kararlar”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No 17

¹³⁴⁷“İngiliz Elçisinin 22 Mart 1829 tarihindeki toplantıda sunmuş olduğu memorandum”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No 17, (22 Mart 1829)

22 Mart kararları, 12 Aralık 1828 tarihinde Anlaşma Devletleri elçilerinin Poros'ta almış oldukları kararların genişletilmiş haliydi. Bu antlaşma ile Yunanistan devletinin kurulması ve toprakları Avrupa Devletleri tarafından garanti altına alınıyordu. Bu kararlar aslında İngiliz Başbakan Wellington'un düşüncelerine hiç uygun değildi. Çünkü Wellington sınırları daha küçük, Mora'dan ibaret olan bir Yunanistan hayal ediyordu. Ayrıca bu devletin sınırları bir İngiliz toprağı olan Korfu ve İyonya Adalarına da kesinlikle komşu olmamalıydı. Wellington adaların Yunanistan tehdidinden uzak olmasını istiyordu.¹³⁴⁸ Zira büyük ve özgür bir Yunanistan'a karşıydı. Ancak İngiltere'de herkes Wellington gibi düşünmüyordu. Wellington'un savunduğı bu fikirler hâlâ parlamentoda olan ve George Canning'in politikalarını destekleyen liberaller tarafından hiç hoş karşılanmamaktaydı. Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen de bu liberal düşünceli politikacılar arasındaydı, Wellington ile çalışmasına rağmen iyi bir Yunansever olarak biliniyordu.¹³⁴⁹ Yunan meselesi yüzünden İngiliz parlamentosunda pek çok kez tartışmalar yaşanmış ve gerginlikler olmuştu. Bu gergin ortamda bazı liberal parlamenterlerin parlamentodan istifaları gündemdeydi. Öyle ki Yunanistan'ın devlet yapısının ne olacağı meselesi İngiltere'de bir siyasi kriz haline gelmişti. Liberaller Londra Antlaşması'nı ve Yunan bağımsızlığını desteklerken, Wellington'un başını çektiğı muhafazakârlar ise Osmanlı himayesinde bir Yunanistan kurulmasını istemekteydiler.¹³⁵⁰

Londra'da 22 Mart kararlarının alınması sırasında Yunanistan'da da farklı gelişmeler yaşanıyordu. Yunanlılar ve Başkan Kapodistrias Anlaşma Devletlerinin çizmiş oldukları sınırları yetersiz gördüklerinden genişletmek uğruna çabalıyorlardı. İngiltere diğer Anlaşma Devletleri ile birlikte almış olduğu kararlar neticesinde, 1828

¹³⁴⁸ Mariel E. Chamberlien, *age.*, s.216

¹³⁴⁹ Lord Aberdeen, 44 yaşında Dışişleri Bakanı oldu ve bu mevkide 17 ay kaldı. Lord Aberdeen Yunanlıları Türklere tercih eden bir Yunanseverdi ve Yunanistan için mücadele etme azmindeydi. (Lucille Iremonger, **Lord Aberdeen**, s.111-113)

¹³⁵⁰ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.108

yılıının Eylül ayında E.J. Dawkins'i Yunanistan'a temsilci olarak atadı.¹³⁵¹ Dawkins burada İngiltere'nin politikalarının takipçisi olacaktı.

Yunanistan'ın topraklarını genişletme isteği üzerine Yunan kara kuvvetlerinin İngiliz komutanı General Church, Navarin Savaşı'ndan 6 hafta sonra 1000 adamı ile Batı Yunanistan'da Drangomestre'nin iki bölgesinden karaya çıktı. Church harekâtın ilk günlerinde başarılı olamadıysa da 29 Aralık 1828'de Hastings'in toplarının yardımıyla ve 300 adamı ile birlikte Anatolika'ya saldırdı. Ancak daha sonra Hastings ve Church arasında bir anlaşmazlık çıkmış ve bu girişimlerinde başarılı olamamışlardı. Church'un niyeti Anatolika ve Misolonghi'yi alarak Makrinoras Dağlarına ulaşmak ve Epir'e doğru yol bulmaktı. Bu ise doğal olarak Akarnia'daki Türklerin ikmal yollarını kesmek demektir. Fakat Yunanlı şefler Yunan donanmasının Arta Körfezi'ni eline geçirmesine kadar herhangi bir harekette bulunmamışlardı. Kaptan Hastings kendi cebinden denizcilerine 2000 dolar ödeme yapmıştı. Ayrıca ordu için sadece 14.000 frank bir kaynak vardı. Haliyle bu şartlarda Misolonghi'ye saldırmak da imkânsızdı. Church Yunanlı isyancılar ile birkaç kez görüşmüş; ancak onları tek yönetim altında toplayamamıştı.¹³⁵² Yunanlıların Batı Yunanistan'da yaptıkları bu saldırılar, Wellington'un görüşlerine çok zıttı. Çünkü Wellington İyonya sınırlarına yakın bir Yunanistan sınır istemiyordu.¹³⁵³ Misolonghi ve Anatolika ise Türklerin elindeydi. Aberdeen ve Wellington Yunanlıları sık sık büyük hayallere kapılmamaları için uyarıyorlardı.¹³⁵⁴ Aslında 22 Mart 1829 Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, Yunanlıların İsthumus'un arkasına çekilip düşmanlıkları bırakmaları ve çatışmaların durması gerekiyordu. Ancak Yunanlılar birliklerini geri çekmek konusunda çok istekli değillerdi. Lord Aberdeen, Mr. Dawkins'e bir yazı yazarak Osmanlı Devleti'nin 10 Eylül 1828 tarihinde ateşkese karar verdiğini

¹³⁵¹ "İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin İstanbul Elçisi Strangford'a 20 Eylül 1828 tarihinde gönderilen yazı", **FO 78/64**, No: 25

¹³⁵² C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.127-132

¹³⁵³ "İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere Başbakanı Wellington'a 24 Eylül 1829 tarihinde gönderilen yazı", **Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G., C.VI, s. 356**

¹³⁵⁴ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s. 158

bildirerek Yunan birliklerinin 16 Kasım'da imzalanan antlaşma uyarınca belirlenen sınırlar içerisine çekilmesini istedi. Dawkins İngiltere'nin bu isteğini Başkan Kapodistrias'a bildirerek savaşın durdurulmasını sağlamaya çalışacaktı. Ayrıca İngiltere, Mora'da ve adalarda uyguladığı ablukayı kaldırmaya karar vermişti.¹³⁵⁵ Fakat bu karara General Church itiraz ederek, ablukanın kaldırılması yerine Preveze Körfezi'ne kadar genişletilmesini istedi. Bunun üzerine İngiltere hükümeti İyonya Adaları Yüksek Komiseri Frederick Adams'a bir talimat göndererek ablukanın genişletilmesinin mümkün olmadığını General Church'a tebliğ edilmesi gerektiğini bildirdi. Çünkü abluka İngiliz ve İyonya ticaretine zarar verebilirdi.¹³⁵⁶ Frederick Adams aldığı emir üzerine 12 Mayıs'ta General Church'a yazdığı yönergede 30 Nisan'da İngiltere'den gelen talimat gereğince Yunanistan ve adalarda herhangi bir ablukanın yapılmayacağını bildirdi ve kendisinden bu kararlara uymasını ısrarla istedi. İngiltere'nin ve İyonya Adalarının ticareti kesinlikle tehlikeye atılmamalıydı.¹³⁵⁷ General Church da bu emre cevaben hiç bir şekilde İngiliz veya İyonya Adalarına ait bir gemiye zarar vermeyeceklerini bildirdi.¹³⁵⁸ Ancak bu cevapta Yunanlıların ablukayı kaldırdıklarına dair bir işaret yoktu. Bunun üzerine Akdeniz'de görev yapan İngiliz Kaptan Spencer Yunanlı Kaptan Miauslis'e Anlaşma Devletleri tarafından alınan kararlar gereği, Leponto Körfezi ile Misolonghi ve Anotolica limanlarının tüm uluslara ticaret için açık olduğunu ve aynı zamanda Rumeli ve Arnavutluk kıyılarında da bir ambargonun bulunmadığını bildirerek; eğer buralarda veya diğer kıyılarda İngiliz veya İyonya ticaretine herhangi bir müdahale olursa kendisinin de bu müdahaleleri durdurmak için güç kullanacağını ifade eden bir yazı gönderdi. Amiralden herhangi bir olayın olmaması için de ricada bulunup

¹³⁵⁵ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'e 29 Nisan 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V, No:6 **F.O. 421/3**

¹³⁵⁶ “İngiliz Hükümeti yetkililerinden Sir George Murray'den İyonya Adaları Yüksek Komiseri Sir Frederick Adams'a 30 Nisan 1828 tarihinde gönderilen yazı”, **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s.433

¹³⁵⁷ “İyonya Adaları Yüksek Komiseri Frederick Adams'dan Yunanistan Kara Birlikleri Komutanı General Church'a 12 Mayıs 1830 tarihinde gönderilen yazı”, **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s.434

¹³⁵⁸ “Yunanistan Kara Birlikleri Komutanı General Church'dan İyonya Adaları Yüksek Komiseri Frederick Adams'a 15 Mayıs 1829 tarihinde gönderilen yazı”, **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s.436

Yunanlılar ile bir çatışmaya girmek istemediğini bildirdi.¹³⁵⁹ İngiltere bu uyarıları yaptıktan sonra 14- 15 Mayıs 1829 tarihinde Prevesa'daki ve Missolonghi'deki ablukayı kaldırdı. Dawkins de bu kararı Geçici Yunan Devleti'ne bildirdi.¹³⁶⁰ İngiltere aynı kararını Frederick Adams'a da göndererek kesinlikle Yunanistan'da bir abluka istemediğini ve Yunanlıların 22 Mart Protokollerinde belirlenen sınırlara çekilmesi gerektiğini yazdı.¹³⁶¹ Adams zaten bu kararları 30 Nisan'da Geçici Yunan Devleti'ne bildirmişti.¹³⁶² Yunanlılar ise İngiltere'nin bu isteklerine karşı bazı şikâyetlerde bulundular. 22 Mart 1829 tarihinde imzalanan protokollerde Yunanlıların çizilen sınırların dışındaki bölgelerde bulunan birliklerini geri çekmesi emrediliyordu. Ancak Yunanlılar bunun imkânsız olduğunu, bu sınırların dışında büyük bir Yunan nüfusunun yaşadığını, Atina'da bulunan Türk garnizonunun ve kalelerdeki Türk askerlerinin burada kalmasının çok zor görüldüğünü iddia ediyorlardı. Diğer yandan 22 Mart protokolündeki tazminat maddesine karşı çıkıyor ve Osmanlı Devleti'nin Yunan hükümeti üzerindeki hâkimiyetini de istemiyorlardı.¹³⁶³ Esasında Yunanlılar maddi olarak çok zor durumdaydılar ve yaşadıkları yerleri terk eden birçok Yunanlı geri dönmek istiyordu. Bunun için İngiltere'den bir yardım beklentileri de vardı.¹³⁶⁴ İngiltere gelen şikâyetler üzerine temsilcisi Dawkins'den Yunanistan'daki siyasi durum hakkında bir rapor düzenlemesini istedi. Dawkins, Egina'ya vardıktan sonra Yunanistan'daki durumu anlatan bir raporu Lord Aberdeen'e gönderdi. Rapora göre Yunanistan'da devlet

¹³⁵⁹ “İngiliz Kapatan Spencer'dan Yunanlı Kaptan Miaulis'e 4/16 Mayıs 1829 tarihinde gönderilen yazı”, **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s.440

¹³⁶⁰ İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 28 Mayıs 1829 tarihinde gönderilen yazı, (A.P.G.Q.), Part V, No:35, **F.O.421/3**

¹³⁶¹ “İngiliz Hükümeti yetkililerinden Sir George Murray'den İyonya Adaları Yüksek Komiseri Frederick Adam'a 1 Haziran 1829 tarihinde gönderilen yazı”, **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s.445

¹³⁶² “İyonya Adaları Yüksek Komiseri Frederick Adam'dan İngiliz Hükümeti yetkililerinden Sir George Murray'e 30 Nisan 1829 tarihinde gönderilen yazı”, **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s. 445

¹³⁶³ “İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 1 Haziran 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V, No:38, **F.O.421/3**

¹³⁶⁴ “Bölgesel Yunan Hükümetinin 21 Mayıs 1829 tarihinde İngiltere'nin Yunanistan Elçisi Mr. Dawkins'e gönderdiği Memorandum”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No:21 (12 Eylül 1829), No:24

yönetimi yerine, bölgesel güçlerin bulunduğu bir yapı vardı. Kapodistrias devlete tam hâkim olamamıştı. Her bölgenin temsilcisi denilebilecek şahıslar kendi başlarına hareket ediyorlardı. Bir birlik ve ortak hareket söz konusu değildi. Kıskançlık ve düşmanlık çok yüksekti. Ayrıca Yunanistan’da kral olarak kimin atanacağı konusunda da büyük fikir ayrılıkları vardı.¹³⁶⁵ Bu durumda yine bütün mesuliyet Anlaşma Devletleri temsilcilerinin ve elçilerinin omuzlarındaydı.

Osmanlı Devleti ise bu dönemde kendi toprakları için yapılan pazarlıkları ve antlaşmaları uzaktan seyretmek zorunda kalmıştı. Çünkü Navarin Savaşı’ndan sonra Anlaşma Devletleri elçileri İstanbul’u terk etmişlerdi. Wellington 6 Ağustos 1828 tarihinde Reisü’l-küttâb’a bir mektup yazıp Osmanlı ile ilişkilerin askıda olmasından duyduğu üzüntüyü dile getirerek, Osmanlı Devleti Londra Antlaşması kararlarını kabul etmediği sürece ilişkilerde bir değişiklik olmasının çok zor görüldüğünü sözlerine ekledi.¹³⁶⁶ Reisü’l-küttâb Wellington’dan aldığı bu mektup üzerine yazdığı cevabî mektupla; Yunan meselesinin çözümü için Anlaşma Devletleri elçilerini İstanbul’a davet etti. Böylece iki devletin dostane bir şekilde Mora meselesinin çözümünde başarılı olabileceğini umduğunu belirtti.¹³⁶⁷ Reisü’l-küttâb elçilerin İstanbul’a gelmesi ile Yunan meselesini daha yakından takip edebileceğini düşünüyordu. İngiltere bu davet üzerine 16 Kasım tarihindeki görüşmede, Rusya’ya Yunanistan ile ilgili sorunların İstanbul’daki Fransız ve İngiliz temsilcilerinin yapacakları görüşmelerle sonuca ulaştırılmasını önerdi. Bu elçiler Osmanlı Devleti’ne Londra Protokolü’nün maddelerini kabul ettireceklerdi. Fransa da aynı öneriyi Rusya’ya iletmişti.¹³⁶⁸ Rusya bu teklif üzerine İngiliz ve Fransız elçilerinin İstanbul’daki görüşmeleri yapmasını kabul etti.¹³⁶⁹ Bu gelişmelerin ardından Fransa

¹³⁶⁵İngiltere’nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins’dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen’e 20 Aralık 1829 tarihinde gönderilen yazı, (A.P.G.Q.), Part V, No:12, **F.O. 421/3**

¹³⁶⁶ “İngiltere Başbakanı Wellington’dan (Osmanlı Devleti Dışişleri Bakanı) Reis Efendi’ye 6 Ağustos 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V., Ek C, **F.O. 421/3**

¹³⁶⁷ “(Osmanlı Devleti Dışişleri Bakanı) Reis Efendi’den İngiltere Başbakanı Wellington’a 11 Eylül 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V., **F.O. 421/3**

¹³⁶⁸“İngiltere’nin Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen’den İngiltere’nin St. Petersburg Elçisi Lord Heytesbury’e 25 Kasım 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V, No:25, **F.O. 421/3**

¹³⁶⁹ “İngiltere’nin St. Petersburg Elçisi Lord Heytesbury’den İngiltere’nin Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen’e 2 Ocak 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V, No:1, **F.O. 421/3**

elçi olarak M. Jaubert'i İstanbul'a gönderdi. M. Jaubert, 1 Ocak 1829 tarihinde İstanbul'a ulaştı. Osmanlı Devleti Rusya temsilcisinin Yunanistan meselesini görüşmek için İstanbul'a gelmemesinde ısrarcı olmuş ve izin vermemiştir.¹³⁷⁰ İngiltere'de ise İstanbul Elçisi Strangford Şubat 1829'da istifa edince yerine Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'in kardeşi Sir Robert Gordon getirildi. Robert Gordon Türklere yakınlık duyuyor; Rusları ve Yunanlıları sevmiyordu.¹³⁷¹ Robert Gordon 10 Haziran'da İstanbul'a vardı ve 24 Haziran'da Fransız elçisi ile birlikte Bâb-ı âlî'ye bir bildiri vererek, Yunanistan'da yaşanan sorunların çözümlenmesi için görüşmelere başlamak istediklerini Reisü'l-küttâb'a bildirdi. Reisü'l-küttâb bu başvuru üzerine Osmanlı Devleti'nin görüşmelere başlamaya hazır olduğunu belirtti.¹³⁷²

Anlaşma Devletlerinin elçilerinin İstanbul'a gelmesinden sonra Yunanlılar, İngiltere'nin İstanbul elçisi Gordon'a müracaat edip, Osmanlı Devleti ile Yunan toplumu arasında aşağıdaki maddeler için aracılık yapmasını rica ettiler. Bu taleplerden en dikkati çeken Yunan toprağında Müslümanlardan bir tek ferden bile kalmaması amacıydı. Türklerin bölgede emlak ve gelire sahip olmaları da istenmiyordu. Zira Yunanlılar, bütün bu yaşananlardan sonra iki milletin bir arada yaşamalarının imkânsızlaştığını düşünmekteydi. İkinci husus ise Yunan sınırları dâhilinde ve topraklarında bulunup, halen Müslümanların elindeki kalelerin bir an önce tahliyesiydi. Üçüncü talep de Osmanlı Devleti'nin Rumların iç idaresine ve papazların atanmasına hiçbir şekilde müdahale etmemesiydi. Dördüncü talep, Yunanlıların memleketleri dâhilinde güvenlik için yeterli miktarda asker ve ticaretlerini himaye için yine yeterli miktarda savaş gemisi bulundurma hakkıydı. Beşinci olarak, bütün Yunan eyaletlerine, yani daha önce silahlanıp Yunan Hükümetine katılan Akdeniz Adaları, Girit, Eğriboz'un da Mora'nın sahip olacağı hukuktan ve imtiyazlardan yararlandırılması isteğiydi. Altıncı şart da bu maddelerin İngiliz Elçisi tarafından ve üç devletin konuya dair diğer toplantılarında değiştirilmemesiydi. Yedinci istek, Yunanlıların kendilerine mahsus bayraklarının

¹³⁷⁰“Lord Cowley'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 18 Şubat 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V, No:28, **F.O. 421/3**

¹³⁷¹ Lucille Iremonger, **age.**, s. 263

¹³⁷² “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Robert Gordon'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 26 Haziran 1829 tarihinde gönderdiği yazı”, (A.P.G.Q.), Part V, No:2, **F.O. 421/3**

olmasıydı. Yunanlılar kendilerine ait para basabilme talebini sekizinci şart olarak belirledi. Dokuzuncu talepte, Osmanlı tarafına verecekleri verginin sınırlı ve muayyen olması, ayrıca yıllık ve taksitsiz olarak tahsil edilmesi isteniyordu.. Onuncu madde de mevcut durumda bir mütareke olması, Osmanlı bu şartları kabul etmediği takdirde ise Avrupalıların aracılık etmesine dairdi.¹³⁷³ Haziran'ın onuna kadar taraflar arasında birçok görüşme gerçekleşti. Görüşmeler sırasında iki ülkenin elçilerinin takdim ettikleri yazıda, 6 Temmuz 1827 anlaşmasına atıf yapılarak tarafsızlıkları vurgulanıyordu. Meselenin bütün Avrupa'nın asayişini ilgilendirdiği, yapacakları tekliflerin bu yönde ele alınması gerektiği ifade ediliyordu. Anlaşma Devletleri elçileri 22 Mart 1829 Protokolü'nün kararlarını 9 Temmuz'da resmî olarak Bâb-ı âlî'ye bildirdiler. Bununla birlikte kararlar konusunda herhangi bir tartışmaya girmediler. İki elçinin 22 Mart protokollerini dikkate alarak hazırladıkları ve Reisü'l-küttâb'a sundukları Mora nizam teklifi beş maddeden oluşuyordu. Bunlar deniz ve kara sınırları, vergi, tazminat ve suçluların iadesi, nakil ve iskân hususlarıydı. Kurulacak olan Yunanistan'ın deniz sınırı Golos Körfezi'ne ulaşan mahallin önünden başlayarak, Österik Tepesi'nden Agrafe'nin batısında bulunan Mücve Dağları'na bitişik olan tepeye ve oradan aşağı doğru Leontitos adlı yere güney tarafındaki Astropotamos Deresi'ne indiğinde, bu yerlerin dışında kalan alan Müslümanlara ait olacaktı. Sınır, bahsi geçen tepeden Makrinos Dağları'nın içinden geçip Narda tarafından gelen Makrinos Derbendi'ni aşarak, Ayvar Körfezi'nde denizde son bulacaktı. Bu sınır hattının Güney tarafında kalan bütün kaza ve kasabalar yeni Yunan Hükümeti sınırlarına dâhil olacaktı. Deniz sınırları Mora civarındakiler ile Eğriboz ve Siklad adalarından oluşuyordu. Yunanlıların senelik vergisi 3 bin kese akçe olacaktı ve taksitle ödenecekti. Teklifin üçüncü maddesi ise Londra Antlaşması'nın ikinci maddesinde yazılı Türk emlakinin tazmini hususuna ayrıldı. Buna göre, önce Yunan memleketini oluşturacak sınırlar dâhilinde bulunan İslam emlak ve arazisi, ikinci olarak timar-zeamet ve bu sınırlar dâhilinde bulunan camilere bağlı emlak ve arazi ile vakıflarının tazmini için bir sene konuluyordu. Söz konusu malların satılabilmesi için sağlam tapularının olması gerekiyordu. Ancak, Türk emlakinde rehinli olanlar öncelikle bu rehini kaldıracaklardı. Eğer bir sene

¹³⁷³ Ali Fuat Örenç, *age.*, s. 174-175

zarfında Türk emlakinin satışı yapılamazsa, geriye kalanların kıymetleri memurlar tarafından belirlenerek bu malların ederi Yunan Hükümeti tarafından zaman içinde ödenecekti. Bu emlakın tahkiki ve değerinin takdiri İslam ve Yunanlılar tarafından eşit sayıda memurlarca yapılacaktı. İsyân sırasında zayi olmuş olan emlak için genel kurallar belirlenip, ilgililere ilan edilecekti. Dördüncü maddede ise özerk Yunan Hükümeti'ne atanacak Prens'in özellikleri belirlenmekteydi. Yönetim büyükten büyüğe veraset yoluyla intikal edecekti. Teklifin beşinci maddesinde, Osmanlı Devleti adına, Yunanlılara yönelik genel bir af ilanı öngörülmüştü. Yunan Hükümeti de Yunan sınırı dâhilinde bulunan Hristiyan ve İslamlara bu hususta teminat verecekti. Osmanlı Devleti Yunan vatandaşlarından Osmanlı topraklarını terk etmek isteyenlere emlak ve eşyalarını satmaları için bir sene süre verecek ve hiçbir müdahalede bulunmayacaktı. Yunan Hükümeti de sınırları içindeki Yunan ahalisinden Osmanlı topraklarına yerleşmek isteyenlere engel olmayacaktı. Ancak ticaret muameleleri bunların dışında tutulacaktı.¹³⁷⁴ Bu teklife karşılık Reisü'l-küttâb'da yaşanan gelişmelerin ne kadar yorucu ve endişe verici olduğundan bahsettikten sonra cevap olarak bir Hatt-ı şerif verdi. Bu Hatt-ı Şerifte Osmanlı Devleti'nin elçilerden talepleri yer alıyordu. Osmanlı Devleti; Mora'nın içindeki veya dışındaki bütün kalelerin kendisine verilmesini, Türklere ait olan malların tamamının iadesini, Yunanlılara ait olan mallarında iade edileceğini, Osmanlı Sultanı'nın genel bir af ilan edeceği ve bütün reyhanın güven içinde olacağı, onlara nazik ve hoşgörülü davranılacağı, geçmişte yaşanan olaylardan dolayı kimsenin rahatsız edilmeyeceği, gelecekte çıkacak karışıklıkların önlenmesi için her türlü tedbirin alınacağı, herkesin can ve mal güvenliğinin eşit bir şekilde korunacağı, herkese dostça davranılacağı, Yunanlıların kendi yöneticilerini (Piskoposlarını) seçebilecekleri, bu bölgedeki vergilerin 7 yılda bir yine Yunanlılar tarafından toplanıp Osmanlıya teslim edileceği, bu bölgelerin iki temsilci ile Bâb-ı âlî'de temsil edileceği, bir yöneticinin atanacağı bu yöneticini Napoli di Romania'da veya Tripoliçe'de oturacağı maddeleri yer alıyordu. Elçiler bu öneriyi onaylamamışlardı. Reisü'l-küttâb konuşma yapılırken bir

¹³⁷⁴ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Robert Gordon'dan İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 17 Temmuz 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.) Part V, No: 5, **F.O. 421/3** ; Ali Fuat Örenç, **age.**, s.176-177

anda bu belgeyi ortaya çıkarmıştı. Robert Gordon bu önerinin Avrupalı devletler tarafından büyük bir ihtimalle kabul edilmeyeceğini ifade etmişti.¹³⁷⁵

Robert Gordon bu görüşmenin ardından 17 Temmuz'da Lord Aberdeen'e gönderdiği raporunda Osmanlı Devleti yetkililerinin kendilerine görüşmeler hakkındaki düşüncelerini aktardıklarını belirtti. Raporda Osmanlı devletinin adaletli bir şekilde davranılmasını istediğini ve Osmanlı'nın Yunan meselesinde şimdiye kadar sürdürdüğü politikalarından kesinlikle bir sapma göstermek niyetinde olmadığını yazıyordu. Osmanlı Devleti Mora'daki hâkimiyet hakkından ve Yunanlıların verecekleri yıllık vergiden kesinlikle vazgeçmek istemiyordu. Ayrıca Türk yetkililer Yunanistan'a atanacak yöneticinin kendileri tarafından belirlenmesini de istemekteydi.¹³⁷⁶ Robert Gordon'a göre bir anlaşma yapmak zor görünüyordu. Gordon, 26 Temmuz'da Reisü'l-küttâb'a kendilerine sunulan Hatt-ı Şerif'i kabul etmediklerini ve 22 Mart'ta imzalanan protokolü temel aldıklarını belirtti.¹³⁷⁷ Robert Gordon'a göre Osmanlı Devleti'nin en büyük korkusu Yunanlıların Mora ve adalarda isyan etmeleri üzerine bunun diğer Hristiyan toplulukları da olumsuz etkilemesi ve onlarında isyan etmek istemeleriydi.¹³⁷⁸ Robert Gordon ve Fransız elçi Guilleminot 3 Ağustos ve 5 Ağustos'ta Reisü'l-küttâb ile iki görüşme daha yaptılar. Bu görüşmelerde Reisü'l-küttâb Mora'da Türklerin elinde olan kalelerdeki topların ve mühimmatın buralardan çıkarılmak istendiğini; ancak bunun kalelerden vazgeçmek anlamına gelmediğini söyledi. Ayrıca Reisü'l-küttâb Yunanlı korsanların denizde ve karada yaptıkları saldırıları durdurmaları gerektiği ve yıllık vergi miktarının belirlenerek bunun eşitinin hazineye verilmesini talep etti.¹³⁷⁹ Yunanistan devletinin kurulması ile ilk olarak büyük fikir ayrılıkları ile başlayan görüşmeler

¹³⁷⁵ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Robert Gordon'dan İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 17 Temmuz 1829 tarihinde gönderilen yazı”, **F.O. 78/180**, No:5

¹³⁷⁶“İngiltere'nin İstanbul Elçisi Robert Gordon'dan İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 17 Temmuz 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.) Part V, No: 6, **F.O. 421/3**

¹³⁷⁷“İngiltere'nin İstanbul Elçisi Robert Gordon'dan İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 26 Temmuz 1829 tarihinde gönderilen yazı”, **F.O. 78/180**, No:13

¹³⁷⁸ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Robert Gordon'dan İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 7 Ağustos 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.) Part V, No: 16, **F.O. 421/3**

¹³⁷⁹ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Robert Gordon'dan İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 7 Ağustos 1829 tarihinde gönderilen yazı”, **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s.445

gittikçe uyumlu bir hale geliyordu. Ancak bunun en büyük sebebi o sırada süren Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusya'nın büyük başarılar kazanması ve İstanbul'u tehdit etmeye başlamasıydı. Bu ne Osmanlı Devleti ne de İngiltere ve Fransa için istenilen bir durum değildi. Robert Gordon, 12 Ağustos'ta Aberdeen'e gönderdiği mektubunda Reisü'l-küttâb ile özel bir görüşme yaptığını yazıyordu. Bu görüşmenin konusu kurulacak olan Yunan devletinin seçilecek yöneticisi hakkındaydı. Osmanlı Devleti yöneticilerinin yeni kurulacak olan devlete yönetici olarak Osmanlı Devletine bağlı asil Yunan ailelerinden (Fenerliler kastediliyor) birinin seçilmesini önerdiğini belirtiyordu. Reisü'l-küttâb, prensin makamının babadan oğla geçen bir kalıtsal miras olarak bırakılmasına da karşıydı.¹³⁸⁰ Reisü'l-küttâb'ın kızdığı diğer bir konu da 16 Kasım 1828 Protokolü ile Mora'nın Siklad (Cyclades) Adalarının büyük devletlerin garantisi altına alınmasıydı. Reisü'l-küttâb bu kararın gayri adil bulunduğunu ve protesto ettiğini de belirtiyordu.¹³⁸¹ Ayrıca kurulacak bir Yunanistan'ın kesinlikle savaş gemisi olmamalı ve asker sayısına sınırlamalar getirilmeliydi. Yapılan bu görüşmelerin ardından Osmanlı Devleti 15 Ağustos 1829 tarihinde 22 Mart protokolünü kabul ettiğini elçilere bildirdi.¹³⁸² 26 Ağustos'ta İngiltere'nin İstanbul Elçisi Robert Gordon, Aberdeen'e Temmuz ayındaki olumsuz havanın dağıldığını ve artık Yunanistan'ın kurulmasından umutlu olduğunu bildiriyordu. Bu haber üzerine Aberdeen, 27 Ağustos'da Rusya'nın Londra Elçisi Lieven ve Rus Çarı

¹³⁸⁰ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Robert Gordon'dan İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 12 Ağustos 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.) Part V, No: 22, **F.O. 421/3**

¹³⁸¹ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Robert Gordon'dan İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 17 Ağustos 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.) Part V, No: 25, **F.O. 421/3**

¹³⁸² Bâb-ı âlî Londra Antlaşması'na bağlı olarak İngiliz ve Fransız elçilerinin barış antlaşması girişimlerine karşı 15 Ağustos'taki görüşmede bu anlaşmanın bazı prensipler ortaya konularak yapılması gerektiğini ifade etti. Bu prensipler, Yunanistan sınırlarının Mora ve Siklad (Cyclades) adalarından ibaret olduğu, Yunanlıların Türklere verecekleri yıllık vergi miktarının kayıplar düşünülerek hesaplanabileceği, şu anda Yunanistan'daki kalelerde bulunan Osmanlı ordusuna ait silah ve cephanelerin güvenli bir şekilde tahliyesinin sağlanması, yeni savaş gemileri inşa edilmemesi ve halkın güvenliğini sağlayacak kadar Osmanlı askerinin Yunan topraklarında bulunması, askerlerin sayısı arttırılmaması ve Yunanistan kurulduktan sonra Osmanlı yönetimindeki topraklarda yaşayan Yunanlıların buraya göç etmesinin önlenmesi idi. (“Osmanlı Devleti ile anlaşma devletleri elçileri arasında 15 Ağustos 1829 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşmenin tutanakları”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No:7 (12 Mart 1828), Ek A; Şerafettin Turan, **agm.**, s. 119; W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.162

tarafından özel temsilcisi olarak atanan Matuscewitz¹³⁸³ ile görüştü. Bu görüşmelerin sonunda Aberdeen, Rusya'nın Mora ve Attika'yı sınırları içine alan bir Yunanistan'ın kabul edeceğini düşünmüştü. Fransızlar'da belki bunu kabul edebilirdi.

1829 yılının Şubat ayında başlayan görüşmeler Ağustos ayında artık iyice olgunlaştı ve kurulacak Yunanistan'ın şartları konuşulmaya başlandı. Osmanlı Devleti Rusya karşısında aldığı yenilgiden ve İstanbul'u kaybetme korkusunda dolayı Yunanistan'ın özerk bir yapıda kurulmasını kabul ediyordu. İngiltere ve Fransa da İstanbul'u ve Yunanistan'ı Rusya'ya kaybetmemek için Osmanlı Devleti ile anlaşmak için ellerinden gelen bütün çabayı gösteriyorlardı. Eğer Osmanlı, Yunan devletini tanırsa Rusya'nın uğrunda savaştığını ilan ettiği sorun, Yunan sorunu ortadan kalkacak, savaş sona erecek ve Rus tehlikesi Akdeniz'den uzaklaşacaktı.

2- Edirne Antlaşması ve Yunan Prensiğinin İlanı

1828-1829 Osmanlı Rus harbinde Rus birlikleri batıda Edirne'yi alarak (22 Ağustos 1829) İstanbul'u tehdit eder bir konuma yükselirken, doğuda da Erzurum'u ele geçirerek Anadolu'nun kapısını açmışlardı. Rusların bu başarıları Osmanlı askerlerini çok zor durumda bırakmış ve Bâb-ı âli'yi pazarlıksız bir antlaşmaya mecbur etmişti. Bunun yanında Rus ordusunda salgın hastalıkların baş göstermesi ve birçok kayıpların yaşanması, Edirne'yi ele geçiren Rus General Diabetsch'in Osmanlı Devleti'ne bir barış talebinde bulunmasına sebep oldu. Bu barış talebi üzerine Sultan II. Mahmut bir meşveret meclisi kurarak bu durumun değerlendirilmesini istedi. Kurulan meşveret meclisinde daha önce anlaşma devletlerinin yaptıkları barış tekliflerinin kabul edilmemesinin yanlış olduğu konusunda bir fikre varılarak, öncelikle anlaşma devletleri tarafından Mora hakkında yapılan tekliflerin kabul edilmesine karar verildi.¹³⁸⁴ Bu karar üzerine o sırada

¹³⁸³ Rus Çarı, Osmanlı ile savaşa karar verdikten sonra bozulan İngiliz ve Rus ilişkilerinin düzeltilmesi için 1828 yılında Matuscewitz'i özel bir temsilci olarak Londra'ya göndermişti. Çünkü Rusya'nın Londra Elçisi Prens Lieven ile Wellington bir türlü anlaşamıyorlardı. Yeni elçi Londra'ya ulaştıktan hemen sonra İngiliz-Rus ilişkilerinde arayış bulmak için Poros Konferansı kararlarını kabul etmiş ve elçilerin İstanbul'a dönmelerini onaylamıştı. (C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.151)

¹³⁸⁴ Ahmet Lütfi Paşa, **age.**, s. 377-379; Bahsedilen kararlar Londra Antlaşması (6 Temmuz 1827) ve 22 Mart 1829 protokolleri. Osmanlı Devleti bu iki belgeyi de 15 Ağustos'da kabul etmişti.

Osmanlı ile görüşme halinde olan İngiliz, Fransız ve Prusya elçileri bir araya gelerek Mora ve Osmanlı Rus savaşını nasıl sonuçlandırabileceklerine dair görüşmeler yapmaya başladılar. Anlaşma devletleri de bu iki ülke arasında bir barışın sağlanmasından yanaydılar. Ancak bu antlaşmanın Rusya'ya büyük kazançlar sağlamasını da istemiyorlardı.¹³⁸⁵ Bu görüşmelerin sonunda elçiler barış görüşmelerinde temel alınmasını istedikleri maddeleri Bâb-ı âlî'ye sundular. Elçilerin Osmanlı-Rus barışı için öne sürdükleri şartlar şunlardı:

1 – Osmanlı Devleti, Anadolu ve Rumeli'de, harpten önce kendilerine ait olup da Ruslar tarafından işgal edilen bütün yerleri geri alacaklar.

2 - Eski antlaşmaların (Akkerman Antlaşması) şartları tamamen tatbik edilecek.

3- Yunanistan hakkındaki 22 Mart 1829 tarihli Londra Antlaşması, prensip itibariyle kabul edilmekle beraber, bu esaslar üzerinde müzakereler yapılacak.

4 - Osmanlı istiklâline ve topraklarının bütünlüğüne halel getirmemek şartıyla, Rus ticaret gemilerinin Karadeniz'de serbestçe gidip gelmeleri temin edilecek.

5 - Rus ve Osmanlı tüccarlarının, savaştan dolayı gördükleri zararlara karşılık istedikleri tazminat, İstanbul'da yapılacak müzakerelerle halledilecek.¹³⁸⁶

Osmanlı-Rus Savaşı'nda barış görüşmelerinin başlanacağını elçiler ülkelerine bildirmişlerdi. Tüm Avrupa yaşanacak olan gelişmeleri yakından takip etmekteydi. Özellikle İngiltere bu savaşa başından beri onay vermiyor ve kesinlikle Rusların ileriye giderek İstanbul'u tehdit etmesini istemiyordu. İngiliz Parlamentosu'nda 13 Ağustos 1829 tarihinde yapılan kabine toplantısında Osmanlı-Rus Savaşı görüşülmüş ve artık savaşa müdahale etmenin zamanının geldiği kararı alınmıştı. Bu kararlar arasında en dikkat çekici olanı ise, eğer Rusya sürekli olarak

¹³⁸⁵ “İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Stuart de Rothesay'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 26 Aralık 1828 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V, No:250, **F.O. 421/3**

¹³⁸⁶ Edirne antlaşması metni için bakınız, Nihat Erim, **age.**, s. 279-286; Şerafeddin Turan, **agm.**, s. 121

Osmanlı başkenti İstanbul'u işgal ederse İngiltere bunu bir savaş sebebi saymasıydı.¹³⁸⁷ Rusya'nın başarıları Wellington'u ve Dışişleri Bakanı Aberdeen'i endişelendiriyordu. İngiltere'nin St. Petersburg elçisi Heytesburg bu dönemde Rusya'nın bölgesel bir hırsının olmadığını ve barış yapacağını iddia ediyordu. Ancak kimse Rusya'nın Edirne'yi aldıktan sonra İstanbul'a saldırmayacağına ihtimal vermiyordu.

Wellington 1829'da Osmanlı Devleti'nin savaşı sürdürmesinden çok teslim olmasının daha iyi olacağını düşünmekteydi. Bu yılın Ağustos ayında Wellington'un İngiltere'deki güvenilirliği de azalmış ve otoritesi sarsılmaktaydı. Her şey yanlış gitmişti ve hiçbir planı tutmamıştı. İngiltere Osmanlı-Rus Savaşı'nın önlemeyi planladı. Ancak bunu başaramadı. Fransızlar, Ruslar kadar Yunanistan'ın kurulmasında etkin olmuşlardı. İyonya Adaları tehdit altındaydı ve burada bağımsızlık fikirleri yayılıyordu. Ruslar belki birkaç hafta içinde İstanbul'da olacaklardı.¹³⁸⁸ Bunların yanı sıra denizlerde de durum aynıydı. İngiltere'nin tüm uyarılarına rağmen Çanakkale abluka altına alınmış¹³⁸⁹ ve Rus donanmasının Akdeniz'deki saldırganlığı kontrol edilememişti.¹³⁹⁰ İngiltere'nin İstanbul Elçisi Robert Gordon Londra'ya gönderdiği mektuplarında eğer Rusya, İstanbul'u işgal ederse, buradaki İngiliz nüfusunu ve İngiliz mallarını korumak için donanmasının yardıma gelmesi gerektiğini yazmıştı.¹³⁹¹ Wellington Osmanlı Devleti'ne Rus tehlikesinin İstanbul'a yaklaşmasından önce Londra Antlaşmasını ve 22 Mart 1829 Protokolü'nü kabul ettirememişti. Bunun için Metternich'ten de yardım istenmiş ancak hiçbir sonuç alınamamıştı.¹³⁹² İngiltere bu başarısız teşebbüslerinden sonra

¹³⁸⁷ David C. Fleming, *age.*, S.102

¹³⁸⁸ Mariel E. Chamberlien, *age.*, 217

¹³⁸⁹ İngiltere'nin Viyana Elçisi Lord Cowley'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 17 Aralık 1828 tarihinde gönderilen yazı, (A.P.G.Q.), Part V, No:238, **F.O. 421/3**

¹³⁹⁰ İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Stuart de Rothesay'a 21 Ekim 1828 tarihinde gönderilen yazı", (A.P.G.Q.), Part V, No: 46, **F.O. 421/3**

¹³⁹¹ Mariel E. Chamberlien, *a.g.e.*, s.219

¹³⁹² "İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin Viyana Elçisi Lord Cowley'e 26 Aralık 1828 tarihinde yazılan yazı", (A.P.G.Q.), Part V, No:36, **F.O. 421/3**

sadece Rusların Osmanlı Devleti'yle yapacakları antlaşmada büyük üstünlükler kurmasının önüne geçmeyi deneyebilirdi.

Osmanlı Devleti ile Rus yetkililer arasındaki ilk barış görüşmeleri 29 Ağustos'ta gerçekleşti. General Diabetsch Osmanlı temsilcilerine Çar Nikola'nın ve kendisinin barışseverliklerinden bahsederek, Rumeli'deki Rus askerlerinin, buldukları yerlerden ileri gitmemeleri için emir verdiğini, fakat Anadolu tarafının, başka bir Generalin (Gnl. Paskievitsc) kumandasında olduğu için o tarafa karışamayacağını, Rus işgalinde bulunan yerlerdeki müslüman halkın ve reayanın, eskisi gibi huzur ve sükûn içinde olduğunu ve bu iyi muameleye karşılık olmak üzere, Osmanlıların da, Ruslarla aynı mezhebe sahip olan (Yunanlıların) kabahatlerini affedeceklerini umduğunu söyledi. Osmanlı Devleti temsilcileri de Generalin bu teklifini olumlu karşıladılar. Bu görüşmeden iki gün sonra 31 Ağustos'da Rusların yapılacak antlaşma için teklifleri Osmanlı temsilcilerine ulaştı. Rusya'nın antlaşma için sunduğu şartlar şunlardı:

1 - Osmanlı Devleti, Yunanistan'ın, kendi himayesinde, fakat işlerinde tamamen müstakil olması hakkındaki 22 Mart 1829 tarihli Londra Antlaşmasını kabul edecek.

2 - Rusya'ya, 10 milyon Macar altını harp tazminatı verilecek.

3 - Akkerman anlaşmasının VI. maddesinde de yazılı olduğu gibi, Rus tüccarlarının, 1806 Harbi'nde ve 1821'den sonra Yunanistan hâdiseleri dolayısıyla uğramış oldukları zararlar ödenecek.

4 - Harp tazminatı tamamıyla ödeninceye kadar, Eflâk-Boğdan'dan başka Silistre Kalesi, rehin olarak Rus işgalinde kalacak.

5 - İbrail ve Yerköy kaleleri yıkılarak Eflâk arazisine katılacak.

6 - Esasında 20 milyon Macar altını olarak hesaplanmış olan Rus harp masraflarının yarısına karşılık olmak üzere, Anadolu cihetinde Anapa, Faş (Poti), Ahıska ve Ahılkelek kaleleri Rusya'ya verilecek.

7 - Sırbistan'dan ayrılmış olan "6 nahiye", Sırp ülkesine katılacak.

8 - Ruslar, Karadeniz’de tam bir ticaret serbestîsine nail olup, Karadeniz ve Boğazlar, Osmanlılarla harp halinde bulunmayan bütün devletlerin ticaret gemilerine açık olacak.¹³⁹³

Rusya’nın öne sürdüğü bu maddeler Osmanlı Devleti için kabul edilmesi mümkün olmayan isteklerdi. Osmanlı Devleti çok zor bir durumda kalmış ve başkenti tehlikede iken ne yapması gerektiğine karar verememişti.¹³⁹⁴ Bâb-ı âlî bunun üzerine İstanbul’da bulunan İngiliz, Fransız ve Prusya elçilerinden yardım istedi. 9 Eylül 1829 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşmelerde elçiler bu tekliflerin ağırlığı karşısında şaşkına döndüler. Özellikle Karadeniz’in bütün devletlerin gemilerine açık olması İngiltere’yi kuşkulandırmıştı. İngiliz elçisi Robert Gordon, bu görüşmelerde Mora meselesinin daha sonra Londra’da görüşülmek üzere antlaşma taslağından çıkarılmasını teklif etti. Diğer Rus tekliflerine gelince elçiler, tazminattan Rus yetkililerin vazgeçmeyeceklerini düşündüklerini belirterek bu meselede Rus Çarı’nın iyi niyet göstermesinin istenebileceğini belirttiler.¹³⁹⁵ Ayrıca elçiler bundan sonraki görüşmelerde Prusya elçisi Royer’in de Osmanlı temsilcileri ile birlikte Edirne’ye giderek görüşmelere katılmasına karar verdiler.¹³⁹⁶ Ancak alınan kararlar Ruslar tarafından kabul görmedi. Bunun üzerine Osmanlı devlet adamları tekrar Rusların isteklerini ve elçilerin önerilerini tartıştılar. Sonuçta Osmanlı yetkilileri Rusya ile bir savaşı göze alamadıklarından dolayı Rusların bu ağır hükümlerini kabul etmeye karar verdiler.

12 Eylül tarihinde Osmanlı delegeleri ile Rus temsilciler tekrar Edirne’de bir araya gelerek görüşmelere başladılar. Osmanlı delegelerinin, Mora sorununun, daha sonra Londra’da çözülmesi şeklindeki anlaşma devletlerin kararının uygulanmasına dair teklifi üzerine Ruslar bunun imkânsız olduğunu yinelediler. Rus delegeler savaşın sebebinin Yunan meselesi olduğunu bu yüzden Mora hakkında alınacak kararların ertelenmesinin söz konusu olamayacağını bildirdiler. Bu şekilde

¹³⁹³ Şerafettin Turan, **agm.**, s. 123-125

¹³⁹⁴ “İngiltere’nin İstanbul elçisi Robert Gordon’dan İngiltere’nin Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen’e 10 Eylül 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V., No:41, **F.O. 421/3**

¹³⁹⁵ Şerafettin Turan, **agm.**, s. 128-129

¹³⁹⁶ Nicholas Jorga, **age.**, s. 293

diğer konular üzerinde yapılan müzakerelerden sonra taraflar 14 Eylül 1829 tarihinde Edirne Antlaşması'nı imzaladılar. Bu antlaşma imzalandıktan 10 gün sonra Sultan Mahmut tarafından imzalanarak yürürlüğe girdi. Edirne antlaşması 16 madde ve 4 ek mukaveleden oluşuyordu. Antlaşmanın onuncu maddesi Yunan isyanı ile ilgiliydi. Osmanlı Devleti bu madde ile Yunanistan hakkında, İngiltere, Fransa ve Rusya arasında Londra'da yapılmış olan 6 Temmuz 1827 tarihli antlaşmayı ve bunun tatbikine dair 22 Mart 1829 tarihli antlaşmayı kabul ediyordu. Yunanistan hakkındaki düzenin tatbik edilmesi için de, antlaşmanın tasdikli nüshalarının mübadelesinden sonra, İngiltere, Fransa ve Rusya temsilcileri ile birlikte çalışmak üzere delege tayin edecekti.¹³⁹⁷

Osmanlı Devleti bu antlaşma ile artık 1821 yılından bu yana silahlı mücadelede bulunduğu Yunanlıların özerkliğini kabul ediyordu. Rusya hayallerine¹³⁹⁸ yaklaşmıştı. Tuna vilayetleri (Eflak ve Boğdan) gibi kendisine bağlı özerk statüde bir prenslik daha kurduruyordu. Yunanistan Rusların yardımıyla kurulduğundan dolayı Rus etkisini kabul edebilir ve Rusya'da bu prenslikle Akdeniz'e açılabilirdi. Yunanlıların özerkliğini uluslararası bir antlaşma ile tüm dünyaya ilan ediliyordu. Rusya, bu antlaşma ile Yunan davasında ilk defa İngiltere'nin önünde bir konumda yer almayı başarmıştı.

Avusturya elçisi Edirne Antlaşması'nı “*Galip bir devletin zayıf bir düşmana bugüne kadar akdetmeye zorladığı en ağır ve en küçük düşürücü*” antlaşma olarak niteliyordu. Elçiye göre bu antlaşmadan sonra Osmanlı devleti bağımsız devletlerarasında sayılamazdı. Avusturya Başbakanı Metternich de Osmanlı Devleti'nin bundan sonra varlığını sürdürebileceğinden şüpheli olduğunu belirtiyordu.¹³⁹⁹

¹³⁹⁷ “İngiltere'nin İstanbul Elçisi Robert Gordon'dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 1 Ekim 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V., No:52, **F.O. 421/3** Ahmet Lütfü Paşa, **age.**,C.II-III, s. 390-400; Şerafettin Turan, **agm.**, 130-150; Ali Fuat Örenç, **age.**, s.181; Maral Bayrak, **agt.**, s. 220

¹³⁹⁸ Rusya'nın bu dönemdeki hayali ve amacı Asya içlerinde genişlemek, Akdeniz'e çıkmak ve ortadaki Hristiyanlar üzerinde egemenlik kurmaktı. (C.W. Crawley, **The New Cambridge Modern History**, C.IX, s.551)

¹³⁹⁹ Nicholale Jorga, **age.**, s. 294

İngiltere’de ise Rusya’nın 1829 yılındaki zaferi ve Edirne Antlaşması’nı imzalanması büyük bir kızgınlığa sebep oldu. Avusturya ve Fransa kralları Rusya’yı kutlarken İngiliz Kralı bu antlaşmadan sonra sessiz kalmayı tercih etti.¹⁴⁰⁰ Bu antlaşma Wellington’un politikalarının sonu anlamına geliyordu.¹⁴⁰¹ Wellington ve Aberdeen Rusya’nın ilerlemesini durdurmak için çabalamışlardı. Onların davranışı ve methodları büyüyen kızgınlık, kızgın tehditler, sonuna kadar dayanma ve birden 180 derecelik bir dönüş ve anlaşmayı.¹⁴⁰² Ancak Rusya tehditlere kulak asmamış ve İngiltere’nin savaş sebebi olarak nitelediği İstanbul’u işgal¹⁴⁰³ etmemiştir. Wellington, Yunanistan’ın Rusların eline düşmesinden önce bağımsız bir Yunanistan kurulmasından söz etmeye başladı. 11 Eylül 1829’da Aberdeen’e gönderdiği yazıda İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının dâhil olduğu sınırları Tuna’nın dağlarına kadar uzanan bir Yunan İmparatorluğundan bahsediyordu.¹⁴⁰⁴

Sonuçta Osmanlı Devleti kendisine bağlı özerk bir Yunanistan’ı kabul etmişti. Ancak bunun Rusya tarafından Osmanlı Devleti’ne kabul ettirilmiş olması, İngiltere’yi ve Fransa’yı rahatsız ediyordu. İngiltere, isyanın ilk yıllarından itibaren meseledeki liderlik rolünü kaybetmek üzereydi. Bu da yıllardır sürdürdüğü Rusya’yı Akdeniz’den uzak tutmak politikasının iflası anlamına geliyordu. Rusya’nın Akdeniz’de olması demek, İngiltere için en büyük zenginlik kaynağı Hindistan yolunun tehlikede olması demektir. İngiltere dünyadaki birinci devlet hüviyetini korumak istiyorsa bundan sonraki hamlesinde tüm bunların önüne geçmeyi başarabilecek şekilde bir strateji geliştirmeliydi.

3- Yunan Devleti’nin Bağımsızlığını Kazanması

¹⁴⁰⁰ Lucille Iremonger, *age.*, s.159

¹⁴⁰¹ Mariel E. Chamberlien, *age.*, s. 215

¹⁴⁰² W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.155

¹⁴⁰³ Aslında 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Rusya, İstanbul’u ve tüm Osmanlı Devleti’ni işgal edebilecek durumdaydı. Ama bu girişime düşmanları kadar Avrupalı dostlarının da karşı çıkacağını bildiğinden dolayı bunu yapmadı. Çar, Osmanlı Devleti’nin bütünlüğünün korunmasından yanaydı. Ancak ileride Rus etkisinin yayılmasını engelleyemeyecek ya da bir Rus saldırısına karşı koyamayacak ölçüde zayıf olmalıydı. Edirne Antlaşması işte bu şartlar ve düşünceler doğrultusunda imzalanmıştır. (Stanford J. Shaw, *age.*, s.60)

¹⁴⁰⁴ David C. Fleming, *age.*, s. 105

Edirne Antlaşması ile Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne özerk bir Yunanistan'ın kurulmasını kabul ettirmesi, Rusya'nın müttefikleri olan İngiltere ve Fransa'yı büyük bir endişeye sevk etti. İngiltere, Yunanistan'daki özerk devlet yapısının Rusya'nın silah gücüyle kabul edilmesini istememiş ve isyanın ilk yıllarından itibaren sürdürmüş olduğu liderlik pozisyonunu kaybettiği kaygısına kapılmıştı. İngiltere, kâbusu olan Rus kontrolünde kurulacak özerk bir Yunanistan ile karşı karşıyaydı. İngilizler isyanın ilk yıllarından bu yana Rusların Osmanlı'ya karşı savaş açmasını istememişler ve bunu engellemeyi başarmışlardı. Rusların 1828 yılında savaş ilanından sonra ise Mora'yı korumak için Fransızların Yunanistan'a asker çıkarmasına izin vermişler ve böylece Yunanistan'ı bir Rus istilasından ve etkisinden kurtarmayı düşünmüşlerdi. Ancak bu iki çabada şimdi Edirne antlaşmasından sonra beyhude görünüyordu. İngiltere, Akdeniz'de kesinlikle bir Rus varlığına tahammül edemezdi. Bunu önlemeli ve Yunanistan'ı Rusya'nın vassalı olmaktan kurtarmalıydı.

İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen ilk olarak Rus ordusunun Edirne'yi aldığını ve İstanbul'a yaklaştığını öğrenince bunun sultan üzerinde büyük bir baskı kuracağını düşündü. Aberdeen, Osmanlı ile Rusya arasında yapılacak Edirne antlaşmasında da Yunanistan ile ilgili maddelerin geçeceği haberini almış ve bu gelişmelerden huzursuz olmuştu. İngiltere yıllardır Osmanlı-Rus mücadelesini Yunan meselesinden ayrı tutmak için çabalamaktaydı. Bu şartlar altında artık Wellington'un küçük ve özerk Yunanistan politikası gerçekçi görünmüyordu. Rusya'nın savaşı kazanmasından sonra istekleri artabilirdi. Aberdeen bu düşüncelerle Wellington ile görüşerek onu Yunanistan konusunda mantıklı bir antlaşma yapmaya razı etti. Çünkü Rus orduları İstanbul'a girer ve Rus donanması Çanakkale Boğazı'nı kontrol ederse bu Yunan meselesinin sona ereceğini ve Osmanlı devletinin varlığının bittiğini gösterirdi. Bu konuda yapılacak en iyi hamle bir İngiliz Fransız ortaklığıydı. Bu iki devlet beraber hareket ederlerse Rusya'nın yayılmacı politikasını durdurabilirlerdi. Aberdeen, bu düşüncelerinin ışığında Rusya'nın güdümünde bir Yunanistan yerine İstanbul'da, Akdeniz'de ve Tuna ağzında bir Yunan İmparatorluğu kurmanın daha akıllıca olduğuna karar verdi. Eğer İngiltere ve Fransa bağımsız bir Yunanistan'ı kurup, Rusya'yı da kurulacak olan bağımsız Yunanistan'dan uzak tutmayı başarabilirse Rusya'nın etkisini Akdeniz'de yok

edebilirlerdi.¹⁴⁰⁵ Aberdeen'in bu düşüncelere sahip olmasının bir nedeni de İngiltere'nin S.t Petersburg elçisi Heytesbury'den gelen raporlardı. Heytesbury Rusların bağımsız bir Yunanistan istemediğini ve bundan korktuklarını ifade ediyordu. Eğer Rusya bağımsız bir Yunanistan'ı rakip görüyorsa, Yunanistan sınırlarını mümkün olduğunca geniş tutulmalı ve ona bağımsızlık verilmeliydi.¹⁴⁰⁶ Lord Aberdeen bu dönemde kardeşi olan İstanbul elçisi Robert Gordon'a yazdığı bir mektubunda “ *savaşta yaşananların birçok şüpheyi gösterdiğini, Osmanlı Devleti'nin şu andaki durumunun Rus çarı Nichola'yı çok mutlu ettiğini düşündüğünü belirterek, biz belki bu gerçeği değiştirmeye kalkışabiliriz diyordu. Osmanlı Devleti'ndeki bozulmayı engellemeyi deneyebiliriz ve belki başarılı da olabiliriz fakat biz hiçbir zaman zayıf ve istikrarsız olan Yunanistan'ı kendimiz işgal edemeyiz ve bu ülkeyi boş yere restore etmeye ve var etmeye çabalarız*”. Aberdeen şimdi işgal edemeyeceğini düşündüğü Yunanistan'ın sınırlarının genişletilmesini ve bağımsızlığını savunuyordu. Rusya kontrolünde bir Yunanistan İngiliz çıkarları için tehlikeliydi. Wellington, Dışişleri Bakanı Aberdeen'in bu fikirlerine ilk duyduğunda onaylamamış ve destek vermeyi düşünmemişti. Wellington, Yunanistan'ın Osmanlı Devletine alternatif bir güç olarak görülmesini küçümsüyordu.¹⁴⁰⁷ Ona göre 6 Temmuz 1827 Antlaşması Yunanistan'ı işgal etmek veya Osmanlı Devleti'nden değerli bir bölgeyi ele geçirmek ya da tam bağımsız bir Yunanistan kurmak için yapılmamıştı.¹⁴⁰⁸ Ancak Wellington Aberdeen'in fikrine ve Aberdeen gibi düşünenlerin baskılarına çok fazla dayanamadı. O da diğer İngiliz devlet adamları ve kral gibi Edirne Antlaşması'ndan sonra Yunanistan'ı Rusya'ya kaybetmekten çok korkuyordu. İngiltere şimdi bütün politikasını değiştirmeliydi. Her zaman savunduğu özerk ve küçük bir Yunanistan kurulmasından vazgeçerek, sınırları korunabilir bağımsız bir Yunanistan kurulmasını sağlamalıydı. Kısacası Edirne antlaşmasından sonra Rusya'nın Yunanistan'a hâkim olacağı korkusu, Yunanlılar için bağımsızlığın kapısını aralayan bir etmen olmuştu. Bağımsız Yunanistan, Yunanlı isyancıların

¹⁴⁰⁵ Mariel E. Chamberlien, *age.*, s.218

¹⁴⁰⁶ *A.g.e.*, s. 222

¹⁴⁰⁷ Lucille Iremonger, *age.*, s.245

¹⁴⁰⁸ Despatches Correspondence and Memoranda of Field Marshal Arthur Duke of Wellington K.G., C.4, s.542-544

kahramanlıkları ile değil Avrupalı büyük devletlerin çıkarlarının çatışmasından ortaya çıkıyordu. Yıllar sonra Edirne Antlaşması'nı ve Yunanistan'ın bağımsızlığını değerlendiren ünlü İngiliz siyasetçi Palmerston, 1854 yılında İngiliz Parlamentosunda bu konu ile ilgili şunları söylemekteydi: “*Edirne Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin bekası için o kadar zararlı görünmüş ve Avrupaca, bize o merteye korku ve endişeyi mucip olmuştu ki, mes'ele-i mühimme (Yunan mes'ele-i) hakkında o zamana kadar İngiltere devleti tarafından ittihaz olunmuş olan meslek birdenbire değiştirilmiştir. O zamana kadar, Yunanistan'a serbest bir hükümet gözü ile bakılmamış, Eflâk-Boğdan memleketleri gibi, yani Osmanlı Devleti'ne bağlı ve ona cizye verir bir idare şekli durulabileceği reyinde bulunulmuş idi. Ancak, Edirne Antlaşması'nın imzalandığı haberi gelince, Osmanlı Devleti'nin bekası o derece şüpheli görünmeğe başladı ki yeniden teşkili düşünülen Yunanistan hükümet idaresini, kendi bekasından emin olmıyan diğer bir hükümete (Osmanlılar) bağlamak, hükümet kaidesine aykırı sayılmış ve Lord Wellington (o zamanki İngiltere Başbakanı) da, bu düşünceye tamamıyla ¹⁴⁰⁹ iştirak etmiş olduğundan, Yunanistan idaresi, Osmanlı devletine tâbi edileceğine, bağımsız bir devlet mertebesine yükseltilmesini müttefik devletlere (Fransa ve Rusya) teklife müsaraat eylemiş idik. Bu da doğrudan doğruya Edirne Antlaşması'ndan dolayı bizi istilâ etmiş olan korku ve endişeden ileri gelmiştir”*

İngiltere bu düşüncelerinden ve kararından sonra hemen harekete geçerek müttefiki Fransa ile birlikte 1829 yılının son günlerinde Londra'da Yunan meselesini çözümü için görüşmelerin yapılmasına karar verdi.¹⁴¹⁰ Bu görüşmelerde İngiltere'yi Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen, Fransa'yı elçi Polignac, Rusya'yı elçi Lieven temsil edecekti. Taraflar görüşmelere başladılar ve 3 Şubat 1830 tarihinde Yunanistan'ın kaderini etkileyecek ve ona bağımsızlığını verecek antlaşmaya imza attılar.

3 Şubat günü toplantıya İngiltere elçisi Edirne Antlaşması'nın 10. maddesine dikkat çekerek başladı. Bu maddenin antlaşma devletleri için her hangi bir sorun teşkil etmediğini ve bundan önce yapılan antlaşmaların kararlarına karşı

¹⁴⁰⁹ Şerafettin Turan, *age.*, s. 145, Dipnot 149

¹⁴¹⁰ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin İstanbul Elçisi Sir. Robert Gordon'a 10 Kasım 1829 tarihinde gönderilen yazı”, (A.P.G.Q.), Part V, No: 28, **F.O. 421/3**

olmadığını belirtti. Bundan sonra İngiliz ve Fransız elçilerinin 9 Eylül 1829'da İstanbul'da Osmanlı yetkilileriyle görüşüklerini ve Osmanlı'nın Londra Antlaşması kararlarını kabul ettiğini ve ateşkesin imzalandığını belirterek¹⁴¹¹, bu tarihten sonra Türkler ve Yunanlılar arasındaki çatışmalar bittiğini dile getirdi.¹⁴¹² Osmanlı devletinin zaten bu antlaşma ile Yunanistan'ın tam bağımsızlığını kabul ettiği ifade edildi. 3 Şubat günü imzalan ilk protokolde ise özetle şu kararlar alındı:

1. Bu antlaşma ile Yunanistan'ın her türlü siyasi, ticarî ve idari serbestiyete sahip tamamen bağımsız bir devlet olduğu kabul ediliyordu.

2. Bu toplantıda Yunanistan sınırlarının Aspropotamos Nehri'nin ağzından başlayarak nehre paralel şekilde Angele (Karlili) gölüne kadar uzanması, gölün çevresinden dolaşarak Vrachori ve Saurovitza'yı içine alarak Artotina Dağı'na kadar devam etmesi, Oxas Dağı'nın eteklerinden Calouri (Kalveri) Vadisi ve Zeitoun (Zeytin) Körfezi'ne kadar olan hattın kabul edilmesi isteniyordu. Bu sınırların güneyinde bulunan ve Londra Protokolü ile hazırlanan haritada işaretli her nokta Yunanistan Devletine ait olacaktı. Ayrıca Eğriboz (Negropant) Adası, Şeytan Adaları, İskoros (Skyras) Adaları ve Siklad (Cyclades) Adaları ile Amorgo Adası, 36 ve 39 kuzey paralelleri ile 26. doğu meridyenleri arası Yunanistan'ın yeni sınırı olarak kabul edilmesine karar verildi.

3. Yunanistan'ın monarşik bir yönetime sahip olacağına ve kralın çocukları arasından en büyük erkek çocuğun tahtın valisi olduğu belirtiliyordu. Ayrıca Yunan prensi 6 Temmuz 1830 Londra Antlaşması'nı imzalayan devletlerin hanedanları arasından seçilmeyecekti.

4. Yunanistan ve Osmanlı Devleti birbirlerinin bağımsızlık haklarına saygı duyacaklardı.

¹⁴¹¹ “İngiliz, Fransız ve Rus temsilcilerin 3 Şubat 1830 tarihinde yaptıkları görüşme tutanakları”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No: 23, Ek A

¹⁴¹² “İngiliz, Fransız ve Rus temsilcilerin 3 Şubat 1830 tarihinde yaptıkları görüşme tutanakları”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No: 23, Ek D

5. İki ülke tarafından genel af ilan edilecekti ayrıca Yunanistan'da bulunanlara ait mallar korunacaktı.

6. Osmanlı İmparatorluğu topraklarını terk etmek isteyen Yunanlılara izin verecek ve Osmanlı yönetiminde yaşayan Yunanlılar mallarını serbestçe istedikleri gibi satabilecekler bu işlemler için bir yıl süreleri olacaktı.

7. Yunan donanması ve Yunan ordusu belirtilen sınırları dışında bulunan bütün askerlerini hudutları içine çekecek ve sınır dışında işgal etmiş olduğu bütün adaları, kaleleri boşaltacaktı. Aynı şekilde Osmanlı Devleti de sınırları dışındaki askeri güçlerini geriye çekecekti.

8. 6 Temmuz 1826 Londra Antlaşması'nda alınan kararlar bu antlaşmayı imzalayan devletlerin garantisi altındaydı.

9. Sınırlar belirlenirken Osmanlı ve Yunanlı heyetleri arasında herhangi bir anlaşmazlık sonunda çatışmaya imkân vermemek için İngiliz, Fransız ve Rus sınır komisyonu üyeleri tartışmalı sınırlar için yardımcı olacaklardı. Sınır komisyonları çalışmalarını 6 ay içinde bitireceklerdi.

10. Bu antlaşma maddeleri derhal Osmanlı hükümetine ve üç Anlaşma Devleti elçilerine bildirilecekti.

11. Fransa, İngiltere ve Rusya tarafından hazırlanan bu antlaşma Londra'da imzalanacaktı.¹⁴¹³

Aynı gün imzalanan ikinci protokol ile Yunanistan devletine kral olarak Saxe-Cobourg Hanedanından Prens Leopold'un geçmesi oy birliği ile kabul edildi. Ayrıca Leopold'un yönetiminde Yunanistan anlaşmaya imza koyan üç devlet tarafından korunacaktı.¹⁴¹⁴ Prens Leopold'un oy birliği ile Yunanistan'a kral seçilmesinden sonra Fransız elçisi bir istekte bulundu. Fransa, Osmanlı Devleti'nin

¹⁴¹³ “İngiliz, Fransız ve Rus temsilcilerin 3 Şubat 1830 tarihinde yaptıkları görüşme tutanakları”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No: 23

¹⁴¹⁴ “İngiliz, Fransız ve Rus temsilcilerin 3 Şubat 1830 tarihinde yaptıkları görüşme tutanakları”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No: 24

yönetimi altında yaşayan Katoliklerin hamisi durumunda idi. Yunanistan ve adalarda birçok Katolik vardı. Fransa yeni kurulacak olan bu devletteki katoliklerin inançlarının ve mallarının korunması gerektiğini dile getirdi. Bu teklif üzerine temsilciler. Katolik Hristiyanların Yunanistan'da rahatça ibadet edebileceklerini mallarının garanti altında olacağını, din görevlisinin eylemleri hakları ve ayrıcalıkları Fransa kralının koruması altında olacağına dair üçüncü bir protokole imza attılar. Ayrıca Yunanistan'da Fransız görevlilere ait olan mallar yine onlara ait kalacak ve buna saygı duyulacaktı.¹⁴¹⁵

Londra'da imzalanan ve Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan eden bu antlaşmanın şartları 8 Nisan tarihinde Yunanistan'da Argos'ta bulunan Anlaşma Devletlerinin elçileri tarafından Yunan hükümeti başkanı Kont Kapodistrias'a bildirildi. Kapodistrias'ta bu şartları Yunan senatosuna sundu. Anlaşma Devletlerinin elçileri şartları sunduktan 4 gün sonra 12 Nisan 1830'da Kapodistrias'tan bir not aldılar. Kapodistrias bu notunda elçilere antlaşma ile ilgili sorular soruyor ve açıklamalar istiyordu. Kapodistrias'ın dile getirdikleri şunlardı:

1. Bu protokollerde Yunanistan'a zarar verebilecek herhangi bir gizli maddenin bulunup bulunmadığı.

2. Protokollerde bahsedilen genel affın genişletilerek sadece anlaşma maddeleri ile tahahüt edilen malların değil aynı zamanda el konulan malların da (haciz edilen) bu kapsama dâhil edilip edilmeyeceği.

3. Katolik inancının güvenliğinin özellikle anlaşma maddelerinde geçtiği ancak Yunanistan'da sadece Katolik inancına değil bütün inançlara aynı derecede saygı duyulmasının gerektiği.

4. Yunanistan'daki milli kurumların yaşananları sessizce gözlemlediği, bu kurumların ülkenin gelecekteki kaderinin belirlenmesinde etkisinin olabileceğinin görülememiş olduğu, bu kurumların bölgesel Yunan hükümetinin zorunluluklarının

¹⁴¹⁵ İngiliz, Fransız ve Rus temsilcilerin 3 Şubat 1830 tarihinde yaptıkları görüşme tutanakları, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No:25

karşılanmasında yeterli olamayacağı bildiriliyordu. (Devletin kamu kurumlarının zayıflığı)

5. Borçların sadece ordunun ihtiyaçlarının karşılanması için istendiği ancak ülkenin diğer sorunlarının çözümünde kullanılmadığı ve herhangi bir maddi yardımın yapılıp yapılamayacağı soruluyordu.

Kapodistrias'ın bu açıklamaları karşısında Anlaşma devletleri elçileri (Yunanistan'daki) kendisine şu şekilde cevap verdiler.

1. Elçiler protokollerde gizli bir maddenin bulunmadığını belirterek Yunanistan'a sadece anlaşma devletlerinin garantisi ile ilgili maddelerin ve Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında Sisam ve Girit adaları için yapılacak arabuluculuk durumunun bildirilmediğini söylediler.

2. Genel af konusunda devletlerinin herhangi bir açıklamasının kendilerine ulaşmadığını ancak bu konu üzerinde derhal hükümetleri ile temasa geçeceklerini ve Yunanlıların isteklerini bildireceklerini söylediler.

3. Katolik inancının ve bu inanca sahip olanların korunması maddesinin kesinlikle diğer inançlara karşı bir üstünlük durumunu ortaya koymadığını, Yunan kilisesine karşı bir ön yargının bulunmadığı dile getirildi.

4. Kamu kurumlarının durumunda ise elçilerin Yunanistan'daki kamu kurumlarının maddi olarak desteklenmesinde herhangi bir açıklamayı yapmayacaklarını bu problemlerin gelecekte Yunanistan'ı gözetecek Prens Leopold ve Yunanlılar arasında yapılacak toplantılar ile çözümlenebileceği ifade edildi.

5. Elçiler borçlar konusunda ise Fransız ve Rus temsilcileri herhangi bir talimat almadıklarını bildirdiler. Kişisel olarak fikirlerinin ise borçların protokollerde belirlenen tarihlerde ödeneceğini düşündüklerini ifade ettiler.

Bu cevaplardan sonra Kapodistrias elçilerden Yunanistan'da görev yapan bazı senato üyeleri ile gizlice iletişime geçmelerini istedi. Böylece anlaşmanın senato tarafından daha kolay kabul edileceğini düşünüyordu. Bunları gerçekleştirdikten

sonra Senato üyeleri Anlaşma devletlerine şükranlarını ifade ettiler.¹⁴¹⁶ Bu şükran ifadelerine rağmen senato üyeleri ve Kapodistrias çizilen sınırların yeterli olmadığını ve tekrar düzenlenmesi gerektiğini düşünmekteydiler. Yunanlılar sınırlarını kuzeye doğru genişletmek istiyorlardı. Onlara göre Kuzeyde sınırların Oxas Dağı'na kadar uzanması gerekiyordu. Ancak elçiler Kapodistrias'a bunun kabul edilemez olduğunu belirttiler.¹⁴¹⁷ Kapodistrias bu yazışmalardan sonra 16 Nisan'da Yunanistan deniz ve kara güçlerine gönderdiği yazıda anlaşma devletleri ile Osmanlı devleti arasında bir antlaşmanın gerçekleştiğini bildirerek, 1830 sonbaharından bu yana süren barışın devam etmesi gerektiğini yazdı.¹⁴¹⁸ Aynı tarihte Kapodistrias Yunan hükümetinin 3 Şubat Protokolü'nü kabul ettiğini Anlaşma Devletleri elçilerine bildirdi.¹⁴¹⁹

Osmanlı Devleti'ne de 3 Şubat kararları 8 Nisan 1830 tarihinde takdim edildi.¹⁴²⁰ Osmanlı'ya verilen bu takdim yazısında Yunanlılara ait kararların ayrıntısına geçilmeden, üç devletin ittifak yapmalarına zemin hazırlayan maksat ve bundan umulan sonuç genel olarak açıklamaktaydı. Buna göre anlaşma devletleri, çaresiz memleketleri tahrip eden ihtilallere son vermek suretiyle, insanlığın bir görevini ifa ettiklerine inanmaktaydılar. Ayrıca, ticaret ile denizlerde ortadan kalkan emniyetin iadesi ile ihtilal ateşinin yayılarak Avrupa'nın genel asayişine zarar verme korkusunun ortadan kaldırılması sayesinde barış ve asayiş temin edilmiş oluyordu. Bu barış ve asayiş Osmanlı Devleti'nin istikrarına hizmet edecek ve sağlamlaştıracaktı. Bu amaçların, üç devletin tereddütsüz ittifakına sebep olduğu ifade edilmekteydi. Yunan'a dair bahsedilen taleplerin daha önce Osmanlı tarafından

¹⁴¹⁶ İngiltere'nin Yunanistan'daki temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 20 Nisan 1830 tarihinde yazılan yazı, (Abstract of Correspondence on Greek Affairs (A.C.G.A.)), Part VI, No:25, **F.O. 421/4**

¹⁴¹⁷ "İngiltere'nin Yunanistan'daki temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 20 Nisan 1830 tarihinde yazılan yazı", (A.C.G.A.), Part VI, No:27, **F.O. 421/4**

¹⁴¹⁸ "Geçici Yunun Hükümeti Başkanı Kapodistrias'ın Yunanlı kara ve deniz kuvvetlerine göndermiş olduğu talimatlar", (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol 29 (14 Mayıs 1830), Ek G

¹⁴¹⁹"İngiltere'nin Yunanistan Elçisi Mr. Dawkins'den Lord Aberdeen'e 20 Nisan 1830 tarihinde gönderilen mektup", (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No:29 (14 Mayıs 1830), Ek E

¹⁴²⁰"Anlaşma Devletlerinin temsilcileri tarafından 14 Mayıs 1830 tarihinde Londra'da imzalanan protokolün tutanakları", (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No: 29

kabul ve tasvip edildiği ise bir kere daha hatırlatılmaktaydı. Osmanlı devletine takdim edilen bu antlaşma maddeleri Osmanlı adamları tarafından değerlendirildi. Bu antlaşma maddeleri birbirinden ağırdı. Uzun görüşmeler neticesinde 3 Şubat kararları karşısında devletin iki yol takip edebileceğine karar verildi. Birinci yol, bu maddelerin itirazsız ve kesin olarak kabul edilmesiydi. İkincisi ise elçilerden protokolün tadili için görüşme talep edilmesi, eğer bu görüşmelerden bir sonuç alınmazsa o vakit protokolün kabulüydü. Bu şıklardan hangisinin yararlı olacağı hususunda toplanan ilk mecliste bir karar alınamadı. Bunun üzerine antlaşma maddelerini tartışmak için ikinci bir meclis daha toplandı. Mecliste, Mora maddesi hakkında 8-9 seneden beri devletin her türlü gayreti gösterdiği, ancak, *takdiri ilahi* sonucu başarılı olunamadığı dile getirildi. 3 Şubat Protokolü'nü duyuran resmî yazı ile ekinde bulunan ve sınırları belirten haritanın tartışılmasına geçildi. Mecliste bazı memurlar isyanın ilk günlerinden beri devletin her şeyi göze alarak mücadele ettiğini, hatta Rusya ile savaşa bile bu mesele yüzünden girildiğini, ancak başarı sağlanamadığını, Avrupalıların tutumunun hadiseyi bu noktalara getireceğinin zaten bilindiğini dillendirildi. Protokolün diğer maddelerinin daha sonra müzakere edilmesi kararlaştırıldı. Sultan Mahmud bir an önce meselenin halli için elçilerle görüşülmesini ve bir *ehveni* şer yolun bulunmasını istemekteydi.¹⁴²¹

1821 yılında başlayan ve gayet cılız, düzensiz olan Yunan isyanı aradan dokuz yıl geçtikten sonra meyvesini vermiş ve 3 Şubat 1830 Antlaşması ile bağımsız bir Yunanistan kurulmasını sağlamıştı. Bu süreçte Avrupalı devletlerin ve özellikle İngiltere'nin rolü çok büyüktü. İngiltere George Canning yönetiminde ilk olarak Yunanlı isyancıları tanıyan ve onların isyanı sürdürmesinde en büyük sivil yardımın yapılmasına göz yuman devletti. Bu isyan boyunca Edirne antlaşması dışındaki bütün gelişmelerde öncü rolü oynayarak süreci yönetmişti. Osmanlı Devleti İbrahim Paşa ile bu isyanı bitirmek seviyesine gelmiş ancak Avrupalı devletler Mora'da bir Mısır devletinin kurulmasından çekindikleri için Navarin saldırısını yaparak Osmanlı merkez ve Mısır eyalet donanmasını yakmışlar ve büyük kayıpların verilmesine sebep olmuşlardı. Navarin'den sonra Fransız askerlerinin Mora'ya çıkmasıyla da İbrahim Paşa Mora'yı terk etmek zorunda kalmıştı. Antlaşma Devletleri bu isyan

¹⁴²¹ Ali Fuat Örenç, *age.*, s. 190-191

sürecinde, birlikten yoksun açgözlü Yunanlı isyancıların başarıya ulaşması için siyasi antlaşmalara ve protokollere imza atarak, bunların kabul edilmesi için Osmanlı Devleti'ni zorladılar. Osmanlı Devleti kendi aralarında Akdeniz'e ve güneydoğu Avrupa'ya hâkim olmak isteyen bu güçlerin karşısında direnemedi ve sonunda Yunanistan'ın bağımsızlığını kabul etmek zorunda kaldı. Aslında Edirne Antlaşması'na kadar Avrupalı Yunanseverlerin ve İngiltere'de George Canning'in politikalarını savunan bazı politikacıların dışında hiç kimse bağımsız bir Yunanistan devletinin kurulmasını düşünmüyordu. Ancak düşünülen özerk Yunanistan'ın Rus silahları ile Osmanlı'ya kabul ettirilmesi ve Rus etkisinde kalması korkusu Yunanistan'ı bağımsız bir devlet yapmıştı. İngiltere bu süreçte Rus kontrolünde bir Yunanistan yerine bağımsız bir Yunanistan'ı tercih etti ve bu fikrini müttefiklerine kabul ettirmeyi başardı. Yunanistan bağımsızlığını İngiltere'ye borçluydu. İngiltere bundan sonraki süreçte kurulacak olan Yunanistan'ın yöneticisinin ve sınırlarının ne olacağına karar vermek için çalışmalara başlayacak, kendi düşünceleri doğrultusunda Yunan geçici hükümeti yetkililerini ve anlaşma devletlerini ikna etmeye çalışacaktı.

4- Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'ı Resmen Tanıması

Osmanlı Devleti 3 Şubat kararlarının 8 Nisan'da kendisine tesliminden sonra İstanbul'da bulunan Anlaşma Devletlerinin elçileri ile görüşerek, kendisi için zararlı olduğunu düşündüğü maddeleri değiştirmek için çalışmalar yapmaya başladı. Özellikle bu dönemde Reisü'l küttâb Pertev Efendi Rus elçisi ile bazı görüşmelerde bulunmuştu. Bu görüşmelerin ilki 3 Nisan 1830 tarihinde Bebek Kasrı'nda gerçekleşti. Bu görüşmede Rus elçi, Osmanlı'nın menfaatleri için çalışacağını, ancak 3 Şubat protokolünün tek harfinin bile değiştirilmesi konusunda küçük bir ihtimalin bile olmadığını dile getirdi. Pertev Efendi, görüşmede 3 Şubat kararlarını bildiren yazıda anlaşılmayan bazı maddelerin olduğunu söyledi. Pertev Efendi'nin belirttiği maddelerden biri protokolün beşinci maddesinde ifade edilen, Osmanlı memleketlerinin tamamında hiçbir Yunan emlakinden mahkûm olmayacağını ilanı talebiydi. Bu talebin sadece geleceğe yönelik mi, yoksa geçmişi de mi kapsadığı merak ediliyordu. Eğer bu maddeye açıklık getirilmezse, bundan böyle Yunanlılardan bir şahsın bir suç işlediğinde cezalandırılmasının ve isyan döneminde işlediği suçların ortaya çıkması durumunda yapılacakların birçok soruna neden olacağı ifade edildi. Görüşmede yeni devletin sınırları içinde kalmak isteyen

Müslümanların durumu hakkındaki endişeler de anlatıldı. Müslümanların sahibi oldukları emlakın bedellerinin ne olacağı soruldu. Rus elçisi, bu hususta bir sıkıntı yaşanmayacağını belirtip örnek olarak kendi ülkesini gösterdi Rusya’da birçok Müslüman olduğunu, camilerin açık ve ibadetlerin rahatlıkla yapılabildiğini, Rusya’nın adeta bir İslam memleketi gibi olduğunu ifade etti. Bu ifadeler üzerine Reisü’l küttâb, geçmişte yaşanan acı tecrübeleri anarak Müslüman memleketinde ikamet eder gibi mi Kırım’daki usul gibi mi denilmek isteniyor?” diye sordu. Elçi Müslümanların her hususta Rumlarla eşit olacağını belirtti. Görüşmede Rumlara bırakılacak yerlerdeki ve kalelerdeki mevcut mühimmat tartışıldı. Yergöğü Kalesi örneği üzerinde durularak, kaledeki mühimmat alınıp, kalenin yıkılması şartıyla teslimi teklifi benimsendi. Elçilerin resmi yazılarının Altıncı maddesinde bir yıl içinde Osmanlı’daki Rumların emlaklerini satmaları ve nakil isteme haklarının bulunması en çok itiraz edilen hususlardan biriydi. Perteve Efendi, şu an için Tersane’de 1.500 kadar Çamlıcalı Rum’un çalıştığını bu maddeye muhakkak Mora ve yeni devletin sınırlarına dâhil olan adalar tabirinin açıkça eklenmesi gerektiğini söyledi. Bu maddenin bütün Osmanlı Rumları birleşik şekilde anlaşılması kesinlikle istenmiyordu. Bu konuşulanların yanında görüşmede Rus Elçisi şaşırtan bir teklifte bulundu. Bu teklife göre Osmanlı Devleti 3 Şubat Protokolü kararlarını kabul ederse, Rusya, savaş tazminatında bir milyon Macar altını indirim yapacaktı. Perteve Efendi bu teklife cevap vermedi, ama Rus Elçisi’ne güvenini göstermek için protokole dair hazırlanan cevabı notanın esaslarını kendisine gösterdi.¹⁴²² Reisü’l küttâb Perteve Efendi’nin Rus elçi ile ikinci görüşmesi 17 Nisan 1830’da kendi evinde gerçekleşti. Perteve Efendi bu görüşmede Yunanistan’ın bağımsızlığının her ne kadar İngiltere ve Fransa tarafından kabul edilmiş olsa da bunun Osmanlı tarafından kabul edilmesinin çok zor olduğunu belirtti. Bunun üzerine elçi bu protokolün İngiltere tarafından hazırlandığını Fransa Devleti’nin de bunu kabul ettiğini ve Rusya’nın her ne kadar bu antlaşmayı tasvip etmek istemese de kabul etmek zorunda kaldığını anlattı. Bu yüzden herhangi bir değişikliğin yapılmasının söz konusu olmadığını söyledi. Elçi Rusya’nın savaş tazminatı olarak alacağı meblağdan bir milyon Macar altını kadar bir indirim yapabileceğini ancak bunun onbeş gün içinde Osmanlı Devleti tarafından

¹⁴²² Ahmet Lütfi Paşa, *age.*, s. 467-472; Ali Fuat Örenç, *age.*, s. 193

kabul edilirse olabileceğini belirtti. Pertev Efendi bundan sonra 3 Şubat kararlarının Osmanlı ve Rusya Devletleri tarafından yapılan Edirne Antlaşmasına aykırı bazı kararlar içerdiğini söyledi ve bu antlaşma ile İngiltere'nin diğer müttefiklerine göre daha güçlü bir konuma yükseleceğine işaret etti. Rus elçi bu antlaşmanın Londra'da imzalandığını ve kendilerine takdim edildiğini belirterek bir müdahalenin söz konusu olamayacağını söyledi. Pertev Efendi elçiye Çar Nikola'nın bu antlaşmayı imzalayarak Osmanlı Devleti'ne haksızlık yaptığını söylemesi üzerine, Rus Elçisi, Mora meselesinin 8-10 seneden beri Osmanlı Devleti'nin kontrolünden çıktığını kendi gözleriyle gördüğünü, Yunan'a bırakılan yerlerin taşlık mahalleler olduğunu, daha önce ahali 400 bin iken şimdi yarı nispetinde azaldığını, kalanların da Avrupalıların yardımlarıyla geçindikleri, bunlardan on sene fayda sağlanamayacağını dile getirdi. Elçi, Mora'da görüştüğü bazı Yunanlıların bağımsızlık hususundaki kesin kararlılığını Pertev Efendi'ye anlattı. Bunların tamamını kılıçtan geçirmeden Osmanlı'ya bir faydası olmayacağını örnek vererek açıkladı. O tarihlerde Osmanlı ile bir anlaşma yapmak için uğraşan Amerika Devleti'nin, aslında İngiltere'nin reayası iken 40-50 sene önce isyan edip, İngiltere'yi 3-4 sene uğraştırarak bağımsızlığını kazandığını hatırlattı. Pertev Efendi, başından beri Osmanlı'nın amacının Mora reayasını kırmak değil, eşkijasını bastırmak olduğunu, bu ayırımı sürekli yaptığını, isyanın başladığı ana kadar hiçbir sorunun yaşanmadığını belirtti. Reisü'l-küttâb, Amerika işinin Mora maddesiyle kıyaslanamayacağını, o dönemde İngiltere'nin işine diğer devletlerin müdahale etmediğini, anlaşma imzalanıp İngiltere'nin kabulü için de baskı yapılmadığını söyledi. Elçinin taşlık dediği mahallerin her taş başına devletin 100 kez akçe harcadığını, bu kadar masraf yapılmış, bunca nüfus telef olmuş iken, işlerin bu hale gelmesinin Osmanlı'nın ağına gittiğini vurguladı.¹⁴²³ Bu görüşmenin ardından 23 Nisan 1830'da bir görüşme daha yapıldı. Bu görüşmeye üç Anlaşma Devletinin elçileri de katılmışlardı. Görüşme Reisü'l küttâb Pertev Efendi'nin evinde gerçekleşti. Pertev Efendi bu görüşmede elçilere 3 Şubat Protokolü imzalanırken Osmanlı Devleti'nin taleplerinin alınmamasının yanlış olduğunu söyledi. Bir devletin içişlerine karışmanın yanlış olduğunu belirtti. Bu görüşmenin ana kurulacak olan Yunanistan sınırlarında kalacak mal ve emlakın ne

¹⁴²³ Ahmet Lütüfi Paşa, *age.*, s. 475-480, Ali Fuat Örenç, *age.*, s. 194; Meral Bayrak, *age.*, s. 224

olacağı konusu idi. 3 Şubat kararlarında bunların satışı bir yıl içinde gerçekleşecek deniyordu. Ancak bu çok yüzeysel bir tanımdı. Çünkü birçok farklı emlak söz konusuydu. Pertev Efendi özellikle vakıflar konusu üzerinde durarak bu emlakın özel şahıslara ait olmadığını dile getirdi ve bunların tahsis edildikleri camilere, medreselere ait olduklarını anlattı. Elçiler, Pertev Efendi'ye bu konu hakkında çok bilgilerinin olmadığını söylediler ve bu konudaki eksikliklerini belirttiler.¹⁴²⁴ Bu görüşmelerin ardından Osmanlı yetkilileri 3 Şubat kararlarını kabul ettiğini bildiren notayı hazırladılar ve 24 Nisan günü elçilere verdiler.

Osmanlı Devleti bu cevabi notası ile bağımsız Yunanistan'ı tanıdığını resmen ilan ediyordu. 1821 yılından bu yana dökülen kanlar ve gözyaşları heba olmuştu. Bütün isyan boyunca merkezi yönetim kurmayı bile başaramayan Yunanlı isyancılar Avrupalı Devletlerinin çatışan politikaları ve stratejik hedefleri sebebiyle başarıya ulaştılar ve bağımsızlıklarını kazandılar.

Kurulan Yunanistan bu antlaşma ile bir Ege devleti olarak doğdu. Şimdi Yunanistan'ın sınırları daha da belirginleşmişti. 3 Şubat Protokollerine göre Eğriboz Adası ile Sporad ve Siklad adalarının bir kısmı Yunanistan'a bırakıldı. Antlaşmada bu adaların isimleri zikredildi. Bu paylaşıma göre 39 derece kuzey enleminin kuzeyindeki adalar ile 26 derece doğu boylamanın doğusunda kalan bütün adalarda mutlak Osmanlı hâkimiyeti devam etmekteydi. 1830 Antlaşmasına göre Yunanistan'a bırakılıp isimleri kayıtlara geçirilen adalar şunlardı: Sporadlar grubundan Çamlıca, Suluca, Şira, İstandil, İşkinos, İşkilos, İşkiros, Santorin, Andre, Nakşa, Amurgos, Para, Miknos, Mürted, EGINE, Şeytan, Poros, Kırlangıç, Güvercin, Kardaşlar, Belko, Yarasu, Zora, Osuda, İskandil, Pir, Yılan, İstoporya, Delos, Caros, Uzuncal Nepale, Aya Yorga, Polikondros, Gümüş, Polino, Değirmenlik, Küçükdeğirmenlik, İpsara, Kalori, (Kaya), Zenari (Kenari), Yaban, Keçi ve İstifalya adalarıydı.¹⁴²⁵

E) Yunanistan'ın Yeni Kralının ve Sınırlarının Belirlenmesinde Yaşanan Gelişmeler

¹⁴²⁴ Ahmet Lütfi Paşa, *age.*, s. 480-484

¹⁴²⁵ Ali Fuat Örenç, *age.* s.199

1- Yunanistan Tahtı için Adaylar ve Prens Leopold

Edirne Antlaşması ile Yunanistan devletinin özerk yapısının Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmesinden sonra Anlaşma Devletleri için Yunanistan'ın yeni kralının kim olacağı konusu çözüme kavuşturulmalıydı. Ancak kral adayını belirlemek anlaşma devletleri için zor bir görevdi. Devletlerarasında yapılan protokollere göre seçilecek adayın üç Anlaşma Devleti hanedanları ile bir ilgisi olmamalıydı. Adaylık konusunda kıskançlıklar vardı ve bu yüzden adayın kesinlikle tarafsız olması en tercih edildi. İsyân süresince birçok aday ismi ifade edilmişti. Yunan tahtı için ilk aday İngiliz Hesse Hanedanından Prens Philip idi. Avusturyalılar onu tavsiye etmişlerdi ve Prens Philip Ortodoksluğu kabul edebileceğinin ifade edilmesi ona bir üstünlük sağlıyordu. Ancak bu adaya Fransızlar karşı çıkmışlardı. Fransızlara göre Metternich bu adaylığın arkasında olabilir ve prensi ileride yönlendirebilirdi. Yunan krallığı için diğer aday ise Bavyera'dan Prens Charles'dı. Ancak Charles aday gösterildiğinde İngiliz Dışişleri Bakanı Aberdeen buna karşı çıkarak Philip'de ısrar etti. Ancak bu sefer Ruslar Fransızlara Philip için itirazda destek verdi. Yunan kralının seçimi için Londra'da yapılan konferans yaklaşık iki hafta sürdü ve anlaşma devletlerinin elçileri herhangi bir karara varamadı. Kasım 1829'da ise iki isim tartışıldı. Este hanedanından Prens Maximilion ve Orange Hanedanından Prens Frederich, Fransa bu adaylara yine itiraz etti. Birinci isim Avusturyalı ikinci isim ise Protestandı. Fransa Katolik bir adayda ısrar ediyordu. Bu dönemde Fransa'nın adayı Katolik olan Saxony Hanedanından Prens John'du. Anlaşma Devletleri arasında bu görüşmeler devam ederken dindar olan Yunanlılar ise Ortodoks Hristiyan olan bir milletin başına Katolik bir prens getirmenin felaket olduğunu düşünmekteydiler. Çünkü onlara göre Katolikler Türklerden biraz iyi sayılırdı. Bu adaylar arasından son olarak Anlaşma Devletleri Orange Hanedanından Prens Frederich'e tahtı teklif ettiler. Ancak Frederich bu teklifi biraz gecikmeyle olsa da reddetti.¹⁴²⁶

3 Şubat 1830 Protokollerinde Yunan krallığı için ismi anılan Leopold'ün ismi ise bu süreçte her zaman zikredilmekteydi. Ancak onun İngiliz Kraliyet Ailesi

¹⁴²⁶ C. W. Crawley, M.A., *The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)*, s.175; Mariel E. Chamberlien, *age.*, s.223

ile akrabalıđı¹⁴²⁷ olduğundan dolayı Aberdeen onun ismini belirtmiyordu. 13 Kasım 1829 tarihinde Aberdeen Strangford'a " Eğer Rusya ve Fransa Leopold'un ismini önerirse biz itiraz etmeyelim demişti." 20 Kasım da Fransa kralı X. Charles Saxony hanedanından Prens John'u desteklemekten vazgeçmiş ve yeni bir aday belirlemek için çalışmalarına başlamıştı. İsmi zikredilen Leopold ise Yunan tahtına adının geçtiğini duyunca 24 Kasım 1829'da İngiltere'ye geldi. İngiltere'nin adayı ise hala Prens Federich'ti. Wellington için Leopold aslında en az istenen adayların başında geliyordu. Ona göre Leopold'un adaylığı İngiltere için bir utanç kaynağı olabilirdi. Çünkü Prens Leopold İngiltere de liberal partiye (Whig) yakın biriydi ve bu yüzden iktidarda olan muhafazakârlar (Tory) tarafından sevilmiyordu. Fakat Wellington Kasım 1829 da İngiltere'de Yunan meselesi yüzünden sarsılan imajını düzeltmek için bir karar verdi ve kabineyi güçlendirmek için liberal partinin lideri Lord Grey ile görüşmelere başladı. Prens Leopold ismi belki bu iki partiyi birleştirebilirdi. Yani Leopold ismi sadece Yunanistan için birleştirici olmayacak İngiltere'deki hükümet için de muhalif kanadın desteğini kazanmak için bir enstürman olacaktı. Bu açıdan bakıldığında İngiltere, Leopold ile hem dış siyasette hem de iç siyasette kazanacaktı. Aslında Leopold ismi Yunanistan için yeni bir isim değildi. Daha 1825 yılının Eylül ayında Strangford onun ismini zikretmişti ancak o dönemde Leopold'un İngiliz Kraliyet Ailesinin bir üyesi olmasından dolayı kabul edilmesi imkânsız görünüyordu. Buna rağmen Poros konferanslarında Strangford Leopold'un ismini anlaşma devletlerinin elçilerine kabul ettirmeyi başarmıştı. Leopold güçlü bir adaydı Roman Katolik değildi hem Yunanlılar hem de Anlaşma Devletleri tarafından kabul edilebilirdi. Ayrıca onun adaylığı İngiltere'ye Yunanistan meselesinde güç katardı. Diğer yandan Kapodistrias ise Leopold'un İngiliz kraliyet ailesi ile yakın ilişkilerini kullanarak Sisam ve Girit'i Yunanistan'a katabileceğini hayal etmekteydi.

1829 Mart protokollerinden sonra prens Leopold, Charles Stockmar adında bir elçiyi Kapodistrias ile görüşmesini için Yunanistan'a gönderdi. Leopold Yunanlıların kral adaylığı hakkında ne düşündüklerini öğrenmek istiyordu. Stockmar mayıs ayında Yunanistan a geldi ve Kapodistrias ile bir görüşme gerçekleştirdi. Bu

¹⁴²⁷ Prens Leopold İngiliz Kralı IV. George'un damadı idi. (Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes (During the War of Greek Independence 1821-1833)**, s. 193)

görüşmede Kapodistrias Leopold'e mutlaka Sisam ve Girit'in Yunan topraklarına katması gerektiğini söyledi. Eğer Leopold bunu başaramazsa Yunan meclisinden onay alması çok zordu. Leopold bu haberden sonra Girit in krallığın bir parçası olması gerektiği konusunda ikna oldu ve bunun için mücadele etmeye karar verdi. Kapodistrias'ın Leopold'e diğer bir önerisi de Ortodoks olmasıydı.

Leopold İngiltere'ye geldiğinde resmi olarak kral adaylığı kendisine teklif edilince 1829 yılının aralık ayında İngiltere başbakanı Wellington ile bir araya geldi. Bu görüşmede Leopold un şartları konuşuldu. Yunanistan'ın sınırları pek dile getirilmedi. Ancak Leopold'ün Yunanistan'a kral olmadan önce çözmesi gereken bir sorunu vardı. Bu sorun da İngiliz kraliyet ailesi ile olan aile bağları idi. Leopold'ün Yunanistan kralı olması için ileride İngiltere tahtındaki bütün haklarından ve bağımsız parlamentodan aldığı yıllık maaştan feragat etmesi gerekiyordu. Leopold'ün adaylığındaki diğer problem ise İngiliz kral IV George'un onun krallığına sert bir şekilde karşı koymasıydı. Kral IV. George başka bir Alman prensini Dük Mecklenburg Strelitz'in oğlunu Yunan tahtı için destekliyordu. IV. George aileden başka birinin kral ismini almasından nefret ederdi. Bu yüzden Yunanistan kralı sözü hükümdarı ya da hâkimi sözünün geçmesini istedi. Daha sonra yapılan görüşmelerde Kral George Leopold'un yıllık maaşından vazgeçmesi şartı ile onun adaylığına razı oldu.¹⁴²⁸

İngiltere bağımsızlığını verdiği Yunanistan için şimdi İngiliz Kraliyet Ailesine mensup bir kralda bulmuştu. Planlar işliyordu. 3 Şubat Protokolü'nden önce Yunanistan'ın bağımsız olması ve Rusya'nın buradan uzak tutulması planlanmıştı. Leopold Rusya'nın uzak tutulması için iyi bir adaydı. Ayrıca o dönemde Leopold'ün Fransız bir prenses ile evlenmesi söz konusu idi.¹⁴²⁹ Bu yüzden Fransa'da Leopold'ün krallığına tam destek veriyordu. Leopold'ün adaylığına kesin gözü ile bakılırken Prens, 31 Ocak 1829'da Lord Aberdeen'e gönderdiği bir mektubunda Girit adasının yeni kurulacak Yunanistan'a dâhil edilmezse Yunan tahtından feragat

¹⁴²⁸ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s. 177-179

¹⁴²⁹ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes (During the War of Greek Independence 1821-1833)**, s. 193

edeceğini yazdı. Lord Aberdeen bu mektuba şaşırılmış ve Prens Leopold'un hükümdarlıktan feragat etmesini saygıyla karşılayacağını ancak Girit¹⁴³⁰ meselesinin Yunanistan'ın bağımsızlık meselesinden tamamen farklı bir durum olduğunu cevap olarak bildirmişti. Lord Aberdeen bu talebi kabul edilemez buluyordu.¹⁴³¹ Leopold ise bu cevaba karşılık Lord Aberdeen'e yazdığı mektubunda Ocak ayında yapılan görüşmelerin sınırlar konusunda kesin hükümler içermediğini bu yüzden değiştirilebileceğini belirtti.¹⁴³² Leopold bu mektubundan bir gün sonra gönderdiği mektubuna da 22 Mart ve 3 Şubat protokollerinde gösterilen sınır haritalarını ekleyerek sınırlar arasındaki farklılıkları göstermeye çalıştı.¹⁴³³ Lord Aberdeen bu ısrarlara rağmen Girit meselesine değinmeden Yunanistan'daki diğer sorunlar çözümü için ellerinden geleni yapacaklarını ve çözeceklerini Leopold'e yazdı.¹⁴³⁴ Leopold Aberdeen'den Girit meselesinde olumlu bir cevap alamayınca bu sefer başbakan Wellington'a bir mektup göndererek Girit hakkında ki düşüncelerini ve anlaşma devletlerinden beklentilerini belirtti. Leopold İngiltere'nin Girit'i ve Yunanistan'ı ayrı tutan bir politikasının olduğundan bahsederek bunun kendisini gizli bir ilginin olabileceği konusunda korkuttuğunu yazdı. Girit'in Yunanistan'ın çok güçsüz olacağını, Türklerin tehlikesini sürekli hissedeceklerini ve sayısız zorluklarla karşı karşıya kalacaklarını dile getirdi. Girit mutlaka Yunanistan'a bağlanmalıydı. Girit'in dışında Leopold'ün mektubunda maddelediği konular şunlardı: 1- Leopold Yunan meselesinde ard arda yapılan antlaşmaları onaylıyordu.2- Yeni kurulan devletin tüm Avrupalı devletleri tarafından tanınacağı konusunda bazı şüpheleri vardı. 3-Yeni kurulacak devletin anlaşma devletlerinin garantisini altında olduğunu ancak bunun kısmen verildiğinin ve kendisinin isteğinin ve beklentisinin gelecekteki

¹⁴³⁰ Girit'in 27 Ocak 1830 tarihinde Anlaşma Devletleri tarafından Londra'da yapılan görüşmelerde bağımsız kalmasına karar verilmişti. ("Lord Aberdeen'den Prens Leopold'e 31 Ocak 1830 tarihinde gönderilen mektup", **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s. 453)

¹⁴³¹ "İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den Prens Leopold'e 31 Ocak 1830 tarihinde gönderilen mektup", (A.C.G.A.), Part VI., **F.O. 421/3**

¹⁴³² "Prens Leopold'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 3 Şubat 1830 tarihinde gönderilen mektup", **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s. 455

¹⁴³³ "Prens Leopold'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 3 Şubat 1830 tarihinde gönderilen mektup", **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s. 458-459

¹⁴³⁴ "İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den Prens Leopold'e 4 Şubat 1830 tarihinde gönderilen mektup", (A.C.G.A.), Part VI., **F.O. 421/3**

Yunanistan'ın varlığı için de verilmesiydi. 4- Yunanistan mutlaka askeri yönden desteklenmeliydi. 5-Yunanistan'ın dış tehditlere karşı korunmalıydı. 6- Yunanistan'ın maddi olarak yardıma ihtiyacı vardı. Yunanistan'ın bu ekonomisi ile ayakta kalması çok zordu.7- İngiltere'nin gelecekte kurulacak olan yeni Yunanistan'a karşı politik tavrı ne olacaktı. Ayrıca Yunanlılar için Osmanlının genel af ilan etmesinden emin olmak istediğini ve Yunanistan'ın kuzey sınırının tam olarak belli olmadığını da eklemişti.¹⁴³⁵ Leopold, Yunanistan'a krallık teklifini kabul etmeden önce Yunanistan'ın destekleneceğine dair garanti almak istiyordu. Wellington Leopold'ün bu isteklerine 10 Şubat'ta cevap verdi. Wellington mektubunda: 1- Bundan önceki yapılan antlaşmaların Anlaşma devletleri ve Osmanlı Devleti arasında yapıldığını ve bunların maddelerinin Yunan Devletinin yöneticisi tarafından da onaylanması gerektiği belirtti. 2-Yeni kurulacak devletin Avrupa Devletleri tarafından Osmanlı Devleti ile anlaşılır anlaşılmaz tanınacağını ifade etti. 3-Yunan Devletinin Avrupa Devletleri tarafından tanınması konusunda, Anlaşma Devletleri Temmuz 1827 Antlaşması ile bu bölgenin kendi garantileri altında olduğunu zaten açıklamışlardı. Diğer Avrupalı devletler de bu antlaşmaya kabule çağırılacaklardı.4- Bu protokollerle üç devletin rızası olmadan hiçbir anlaşma devletinin Yunanistan'a tek başına asker göndermesinin söz konusu olmadığı belirtildi. Yunanistan devletinin güvenliğini, iç karışıklıklarını yöneticinin değerlendirmesi ve çözüm bulması gerekiyordu. 5- Yunanistan'ın sınırlarının antlaşma devletlerinin garantisi altında olduğunu ve başka bir ülkenin saldırılarına karşıda korunacağı dile getirdi. 6- Şu andaki İngiliz Hükümetinin (Wellington Hükümeti) Yunanistan'a bir maddi yardımda bulunmasının söz konusu değildi. 7- İngiltere'nin Yunanistan üzerinde bundan sonraki politikasının ne olacağı sorusuna Wellington, İngiltere'nin Yunanistan ile komşuluk ilişkilerini, arkadaşlık ilişkilerini ilerletmek istediğini; Ayrıca Yunanistan'ı iç politikalarında barışın, mutluluğun sağlanması için destekleyeceğini söyledi. Girit meselesinde de yapılan antlaşmalarda alınan kararlarda geçerliydi.¹⁴³⁶ Leopold, Wellington ile yazışmasında aldığı

¹⁴³⁵ “Prens Leopold'den İngiltere Başbakanı Wellington'a 9 Şubat 1830 tarihinde gönderilen yazı”, **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s. 459-462

¹⁴³⁶ “İngiltere Başbakanı Wellington'un Prens Leopold'e 10 Şubat 1830 tarihinde göndermiş olduğu memorandum”, **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s 462-466

cevaplardan tatmin olmayınca bu seferde Londra’da bulunan Anlaşma Devletleri elçilerine bir telgraf çekerek bazı konularda açıklamalar istedi. Öğrenmek istediği konular şunlardı: 1-Kurulacak Yunanistan devletinin güvenliği nasıl sağlanacaktı 2-Girit ve Sisam adalarındaki yerleşimcilerin durumlarının iyileştirilmesi ve buranın garantörlük kapsamının alınıp alınmayacağı. 3-Yeni sınırların belirlenmesi ile ilgili problemler vardı. Leopold sınırlarla ilgili olarak yeni devletin batı sınırlarının Aspropotamos Nehri’nin sol kıyısından kuzeye Vlochos eyaletine kadar uzanabileceğini, doğudaki doğal sınırlarında Eta Dağlarına kadar ulaşması gerektiğini belirterek bunun yeni kurulacak devletin güvenliği için çok önemli olacağını iddia ediyordu. 4. Yeni kurulacak devletin maddi olarak desteklenmesi gerekiyordu. 5-Yunanistan’ın kendi ordusu kurulana kadar bir kısım askeri birliklerin Yunanistan’da kalması gerektiğini ve bunun mümkün olup olmadığını öğrenmek istedi.¹⁴³⁷ Anlaşma Devletleri elçileri de Leopold’ün istediği bu açıklamalar üzerine 20 Şubat 1830 tarihinde bir araya gelerek Leopold’ü ikna etmek için şu cevapları hazırladılar. 1-Kurulacak olan Yunan devletine Londra Antlaşmasını imzalayan devletler tarafından garanti veriliyordu. Diğer devletlerde bunu kabule davet ediliyordu. 2- Girit ve Sisam adalarının kime ait olacağına dair çalışmalar vardı. Bunlar şu anda Osmanlı devletinin yönetimi altındaydı ancak Yunanistan devleti kurulduktan sonra bunların hakimiyeti üzerinde anlaşılacaktı. Anlaşma devletleri tarafsız görünmeye çalışıyorlardı. Anlaşma devletleri henüz resmi olarak Prens Leopold’ün krallığını açıklamamışlardı. Bunun için Leopold’un Anlaşma Devletlerinin şartlarını kabul ettiğini açıklamaları gerekirdi. Anlaşma Devletleri Girit ve Sisam’daki yerleşimcilerin güvenliği ile ilgileniyorlar ve Osmanlı Devleti ile anlaşarak buradaki insanların herhangi bir saldırıya uğramaması için çabalıyorlardı. 3-Sınırlar taraflar arasındaki anlaşmalara ve kurulacak olan komisyonlara göre düzenlenecekti. 4-Anlaşma Devletleri elçileri (Wellington’un aksine) Yunanistan’ı maddi olarak destekleyeceklerini garanti ediyorlardı. Gerekli borçları verecekler ve prensin kendi ordusunu kurması için ona yardım edeceklerdi. 5-Fransız elçisi şu anda ortaya çıkan sorunların çözümü için Fransız kuvvetlerinin bir yıl süre ile Prens

¹⁴³⁷“ Prens Leopold’dan Londra’daki Anlaşma Devletlerinin elçilerine 11 Şubat 1830 tarihinde gönderilen yazı”, (Papers Relative to the Affairs of Greece, Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No: 26 (20 Şubat 1830)

kendi ordusunu kurana kadar, Yunanistan'da kalabileceğini İngiliz ve Fransız elçilerine teklif etti.¹⁴³⁸ Aynı gün elçiler Girit ve Sisam ile ilgili bir protokol daha imzalayarak bu iki ada hakkında çalışmaların devam ettiğini Girit ve Sisam adalarının yeni kurulacak Yunanistan'ın sınırları içinde olmadığını bu yüzden bu iki adanın bağımsız olduğunu ifade ettiler.¹⁴³⁹ Leopold Yunanistan ile ilgili alınan bu kararları Kapodistrias'a yazdı ve ona bu konular hakkında düşüncelerini aktardı.¹⁴⁴⁰ Bunun yanında Leopold elçilerin Yunanistan'ın maddi yönden destekleneceği yönündeki garantisini üzerine hemen harekete geçerek bu konuyu Lord Aberdeen ile paylaştı ve Yunanistan'a hangi şartlarda ve ne zaman borç verileceğini öğrenmek istedi.¹⁴⁴¹ Bunun üzerine Lord Aberdeen Prens Leopold'a İngiltere'nin Yunanistan'a vereceği maddi yardımların parlamentoda karara bağlandığını ve aşağıdaki şekilde bir ödeme planının hazırlandığını bildirdi. İngiltere Yunan devletine 500.000 sterlin borç vermeyi garanti ediyordu.¹⁴⁴²

Borçlar:

1830	80.000
1831	70.000
1832	70.000
1833	70.000
1834	70.000
1835	70.000

Toplam= 500.000

¹⁴³⁸ “Londra’da bulunan Anlaşma Devletleri elçilerinin 20 Şubat 1830 tarihinde yapmış oldukları görüşmede aldıkları kararlar”, (Papers Relative to the Affairs of Greece, Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No: 26

¹⁴³⁹ “Londra’da bulunan Anlaşma Devletleri elçilerinin 20 Şubat 1830 tarihinde yapmış oldukları görüşmede aldıkları kararlar”, (Papers Relative to the Affairs of Greece, Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No: 27

¹⁴⁴⁰ “Prens Leopold’dan Yunanistan Geçici Hükümeti Başkanı Kont Kapodistrias’a 28 Şubat 1830 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A.), Part VI, **F.O. 421/4**

¹⁴⁴¹ “Prens Leopold’dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen’e 17 Mart 1830 tarihinde gönderilen mektup”, **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s. 476-477

¹⁴⁴² “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen’den Prens Leopold’e 24 Mart 1830 tarihinde gönderilen mektup”, **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s.479

Wellington hükümeti şimdi politikasını değiştirmiş ve Yunanistan'a maddi yardım yapmayı kabul etmişti. Bu fikir değişikliğinin sebebi ise Yunanlılara borç vererek gelecekte Yunanistan üzerinde söz sahibi olmak istenmesiydi. Bu dönemde Yunanlılar sadece İngilizlerden değil Fransız ve Ruslardan da kolayca borç bulabileceklerdi.

Leopold, Londra'da başına geçeceği Yunanistan için büyük bir mücadele gösterirken Yunanistan'dan sevindirici bir haber aldı. Yunan senatosu kendisinin krallığını kabul etmişti.¹⁴⁴³ Kapodistrias 6 Nisan'da Prens Leopold'e yazdığı mektubunda, prensin mümkün olan en kısa zamanda Yunanistan'a gelmesini istiyordu. Çünkü Yunanistan'ın kaderinin belirlenmesinde yalnız kalmıştı. Kapodistrias Yunanistan için belirlenen sınırların yetersiz olduğunu bunun Yunan meclisinde ve Yunanistan'da büyük krizlere sebep olacağını, karışıklıkların durulmasında belirlenen sınırların etkili olmadığını belirtiyordu. Ayrıca Leopold'a kendisini çok sıkı çalışmaya hazırlamasını istiyordu. Leopold'un Yunanistan'ın fakirliğini ve sıkıntılarını paylaşacağını eğer bunlarla mücadeleyi göze almazsa ve kendini bunun için hazırlamazsa başarılı olmasının çok zor olduğunu altını çizmekteydi.¹⁴⁴⁴ Kapodistrias'ın bu dönemde Leopold'e gönderdiği mektuplar, Yunanistan için karamsar bir tablo çizmekteydi. Kapodistrias, Prens Leopold'un Yunanistan'a geldikten sonra anayasal yönetimin kaderinin ne olacağı hakkında bilgi almak istedi. Leopold, Kapodistrias'a Yunanistan'da kendisinin krallığı döneminde de anayasal düzenin devam edeceğini bildirdi. Kapodistrias Leopold'e yazdığı mektuplarında Yunanistan'ın en az bir milyon franka ihtiyacı olduğunu ve bu paranın orduya ve kamu giderlerine harcanacağını belirtiyordu.¹⁴⁴⁵ Ayrıca Anlaşma Devletlerinin imzaladıkları protokollerde Yunanistan'ın tazminat ödemesi gerektiği belirtiliyordu. Tazminat meselesi zaten çok kötü olan Yunan ekonomisini tamamen

¹⁴⁴³ “Bölgesel Yunan Devletinin Yunanistan'daki Anlaşma Devletleri elçilerine 10 Nisan 1830 tarihinde gönderdiği yazı”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol 29, Ek F, (14 Mayıs 1830)

¹⁴⁴⁴ “Yunanistan Geçici Hükümeti Başkanı Kont Kapodistrias'dan Prens Leopold'e 6 Nisan 1830 tarihinde gönderilen mektup”, (A.C.G.A.), Part VI., **F.O. 421/4**

¹⁴⁴⁵ “Yunanistan Geçici Hükümeti Başkanı Kont Kapodistrias'dan Prens Leopold'e 22 Nisan 1830 tarihinde gönderilen mektup”, (A.C.G.A.), Part VI., **F.O. 421/4**

çıkmaza sürükleyecekti.¹⁴⁴⁶ Kapodistrias bu mektupları ile Leopold üzerinde müthiş olumsuz bir baskı oluşturdu. Bu baskılar altında kalan Leopold Aberdeen'den Osmanlı Devleti'nin 24 Nisan'da 3 Şubat Protokollerini kabul ettiğini bildiren bir yazı aldı. Bunun anlamı Osmanlı Devleti'nin de Leopold'un krallığını razı olduğuydu.¹⁴⁴⁷ Bu haber üzerine Leopold Kapaodistrias'ın da baskısıyla Londra'da görüşmeleri sürdüren temsilcilere Yunanistan'daki zor durumdan bahsederek bu durum için temsilcilerin Yunanistan'ın meselelerinin çözebilecek bazı kararlar almalarını istedi.¹⁴⁴⁸ Elçiler bu başvuru üzerine 17 Mayıs'ta toplanarak Leopold'a Yunanistan'ın şu andaki durumundan dolayı çok üzgün olduklarını, kendilerinin Yunan hükümetine bütün protokoller hakkında bilgi verdiklerini, mevcut durumdaki Yunanistan ve Osmanlı Devleti arasındaki çok ciddi problemlerin olmadığını dile getirdiler. Ve bu iki tarafında Anlaşma Devletlerinin yapmış oldukları antlaşmaları kabul ettiklerini açıkladılar. Sınır konusunda bazı problemlerin yaşandığını ancak kendilerinin bir sınırları değiştirmekten kaçındıklarını yazdılar. Şu anda konferansta alınacak kararların diğer kararları destekleyecek mahiyette olduğunu ve bu kararların bütün zorlukları ortadan kaldırmak için alınmaya çalışıldığını belirttiler.¹⁴⁴⁹

Leopold bu başvurusundan da tatmin edici bir sonuç alamadı. Leopold kral olarak ifade edildikten sonra Anlaşma Devletlerinden alabileceği en yüksek miktardaki arazi ve para istiyordu. Anlaşma Devletleri ise başta İngiltere olmak üzere Leopold'e fazla ödün vermekten çekiniyordu. Zaten Leopold borçlar için anlaşma devletlerinden garanti almıştı. Yunanistan içindeki bütün sorunların o anda çözülmesi imkânsızdı. Bu şartları Leopold'un kabul etmesi bekleniyordu. Ancak Leopold Kapodistrias'ın çizmiş olduğu kötü tablodan son derece etkilenmişti ve onun Girit ısrarından bunalmıştı. Bu ısrarlar bir süre sonra Leopold için de olmazsa olmaza dönüşmüştü. Leopold bu duygular içinde istifa etmeyi düşünüyordu. Lord

¹⁴⁴⁶“Yunanistan Geçici Hükümeti Başkanı Kont Kapodistrias'dan Prens Leopold'e 24 Nisan 1830 tarihinde gönderilen mektup”, (A.C.G.A.), Part VI., **F.O. 421/4**

¹⁴⁴⁷ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den Prens Leopold'e 12 Mayıs 1830 tarihinde gönderilen mektup”, **British and Foreign Office State Papers (1829-1830)**, s.486

¹⁴⁴⁸ “Prens Leopold'dan Londra'da görüşmelerde bulunan Anlaşma Devletlerinin temsilcilerine 15 Mayıs 1830'da gönderilen mektup”, (A.C.G.A.), Part VI., **F.O. 421/4**

¹⁴⁴⁹ “Londra'da görüşmelerde bulunan Anlaşma Devletlerinin temsilcilerinden Prens Leopold'a 18 Mayıs 1830 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A.), Part VI., **F.O. 421/4**

Aberdeen Leopold'ün istifa edeceğini duyunca onu bundan vazgeçirmek için 18 Mayıs'da bir mektup yazarak kendisinin Yunanlılar tarafından benimsendiğini hatırlattı.¹⁴⁵⁰ Aberdeeen İngiltere'ye yakın bir Yunan kralını kaybetmek istemiyordu. Ancak bu çabalar sonuç getirmedi ve Leopold 21 Mayıs 1830 tarihinde Yunan krallığından feragat ettiğini açıkladı.¹⁴⁵¹ Anlaşma devletleri elçileri bu istifa karşısında herhangi bir açıklama yapmamışlar derhal yeni bir kral arayışına girişmişlerdi. Lord Aberdeen Prens Leopold'un istifasından sonra Yunanistan'daki temsilcisi Mr. Dawkins'e bazı talimatlar göndererek Kapodistrias ile görüşmesini ve yaşanan olayların Yunanistan'daki etkilerini öğrenmesini istedi.¹⁴⁵² Prens Leopold'un istifasını Yunanistan'a ulaşmasından sonra Kont Kapodistrias bir bildiri yayımlayarak kendisinin Leopold'un ikna edilmesi sürecinde yetersiz kaldığını açıkladı. Prese bazı raporlar yazdığını bu raporların sonucunda bu tahlisiz olayın yaşandığını belirtti.¹⁴⁵³ Bu istifadan sonra Yunanistan'da bulunan Rus ve Fransız yetkililer hemen harekete geçerek Yunan senatosunu etkileri altına almak için girişimlere başladılar. Anlaşma devletleri seçilecek Yunan kralını belirlemek için tekrar bir mücadeleye girmişlerdi.¹⁴⁵⁴

Prens Leopold aslında kral olacağı açıklandığında anlaşma devletlerinin çizdiği sınırları biliyordu ve bunlara göre hükümdarlığı kabul etmişti. Ancak daha sonra elçiler ile iletişime geçerek sınırların genişletilmesi için taleplerde bulundu. Elçiler bu talepler karşısında bu konuları tartışmaya yanaşmadılar. Anlaşma Devletleri Yunanistan'a tam bir bağımsızlık vermişler ve Yunanlıların yıllık vergiden muhaf tutmuşlardı. Yunanistan'ın batı kesimleri iade edilmiş aynı zamanda Türklerin Eğriboz'dan ve Attika'dan çıkarılmasına karar verilmişti. Bu bölgelerde herkesin

¹⁴⁵⁰ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den Prens Leopold'a 18 Mayıs 1830 tarihinde gönderilen mektup”, (A.C.G.A.), Part VI., **F.O. 421/4**

¹⁴⁵¹ Prens Leopold'den Londra'da bulunan Anlaşma Devletleri temsilcilerine 21 Mayıs 1830 tarihinde gönderilen yazı, (A.C.G.A.), Part VI., **F.O. 421/4**

¹⁴⁵² İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'den İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'e 7 Haziran 1830 tarihinde gönderilen yazı, (A.C.G.A.), Part VI., No:10, **F.O. 421/4**

¹⁴⁵³ İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 30 Haziran 1830 tarihinde gönderilen yazı, (A.C.G.A.), Part VI., No:42, **F.O. 421/4**

¹⁴⁵⁴ İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e 7 Ağustos 1830 tarihinde gönderilen yazı, (A.C.G.A.), Part VI., No:56, **F.O. 421/4**

güvenliği sağlanmış ve genel olarak bir af ilan edilmişti. Anlaşma devletlerinin bu kararlarına Yunanlılar razıydı ve Leopold'ün de razı olması gerekirdi. Ancak Prens tamamen Kapodistrias'ın etkisiyle istifa etmiş ve Yunan krallığını elinin tersiyle itmişti.

2- Kapodistrias'ın Ölümü ve Yunanistan'da Yaşanan Anarşi Dönemi

Yunanistan için belirlenen kral adayı Prens Leopold'ün istifası üzerine Avrupalı devletler nezdinde Yunanistan'ın yöneticisinin kim olacağı sorunu tekrar ortaya çıktı. Bu dönemde Fransa'da Temmuz devrimi yaşandı ve Kral X. Charles ülkeyi terk etmek zorunda kaldı. Fransa'da liberal bir monarji kuruldu.¹⁴⁵⁵ İngiltere'de de hükümet değişti ve Kral William 15 Kasım 1830 tarihinde Lord Grey'i başbakanlığa, Palmerston'u da dışişleri bakanlığına atadı. Müttefik iki devletin iç siyasetinde yaşanan bu değişimler Yunan meselesinin kısa bir süre askıya alınmasına sebep oldu. Avrupa'da gelişmeler yaşanırken 1827 Martından bu yana Kapodistrias tarafından yönetilen Yunanistan'da da büyük düşmanlıklar ve kargaşalıklar yaşanıyordu.¹⁴⁵⁶

Kapodistrias, iktidara geldiğinde aralarında Kolokotrones'in de bulunduğu askeri komutanlarca yönetilen "Rus Partisi"nin desteğinden ve halkın, adalılar, Moralılar ve askerler arasındaki çatışmalardan duyduğu bitkinlikten de yararlanarak kişisel bir diktatörlük kurmaya çalışmıştı. İktidara geldiğinde yapmak için söz verdiği seçimleri mümkün olduğunca erteledi. Bu da halk arasında büyük bir hoşnutsuzluğa sebep oldu.¹⁴⁵⁷ Onun döneminde Yunanistan'daki en temel sorunlardan biri daha önceki yıllarda Türklere ait toprakları köylülere dağıtmak konusuydu. Bunu başaramadı. Toprakların yarısı Yunanistan'daki çete reislerinin ve soyluların eline geçti. Yunan köylülerin altıda beşi topraksız kaldı ve toprak sahiplerinin hizmetine girdi.¹⁴⁵⁸ Bir anayasa hazırladı, Yunanistan'da merkezi ve

¹⁴⁵⁵ Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes (During the War of Greek Independence 1821-1833)**, s.200

¹⁴⁵⁶ **The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)**, C.II, s. 103

¹⁴⁵⁷ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.136

¹⁴⁵⁸ Nikos Svoronos, **age.**, s. 45

bürokratik bir devlet mekanizması kurmaya çalıştı. Merkezîyetçi politikaları, başlangıcından beri isyanda önemli bir rol oynayan toprak sahiplerinin, armatörlerin, papazların yani soyluların kendi bölgelerindeki geleneksel güçlerin, otoritesini ortadan kaldırmaya çalışıyordu.¹⁴⁵⁹ Kapodistrias diplomatik açıdan azımsanamayacak başarılar elde etmesine rağmen, uyguladığı baskıcı yöntemlerle ve Yunanlıların kendilerini yönetmeye yeterli olmadıkları doğrultusundaki inancıyla, toplumda sözü geçen kimselerin tepkisini çekti. Yunan toplumunun seçkin tabakasını küçük gördüğünü gizlemedi. Başpiskoposlara “Hristiyan Türkler”, askeri komutanlara “soyguncular”, aydın sınıfına “aptallar” ve Fenerlilere “Şeytanın çocukları” diyerek onları dışladı.¹⁴⁶⁰

İngiltere’de Kapodistrias’ın yönetiminden memnun değildi. Çünkü Kapodistrias, 22 Mart ve 3 Şubat protokolleri ile belirlenen Yunanistan’ın sınırlarını genişletmek için sürekli bir çaba içerisindeydi. İngiltere birçok kez Fransa ile Kapodistrias’ın durumunu konuşmuş ve onun yapılan protokollere uyması için zorlanması gerektiğini savunmuştu. Ancak Fransa İngiltere’nin bu uyarılarını pek dikkate almadı. İngiliz devlet adamlarının kafasında her zaman Kapodistrias’ın Yunanistan’ı Ruslara teslim edeceği konusunda bir şüphe bulunuyordu. Bu yüzden hiçbir zaman İngiliz devlet adamlarınca Kapodistrias’a karşı tam bir güven sağlanamadı.¹⁴⁶¹ Diğer yandan Yunanistan’da Kapodistrias’ın yönetimine karşı duyulan hoşnutsuzluğu uzun süre saklamak imkânsızdı. 1829 yılından beri anlaşmazlıklar büyüyor ve genişliyordu. Değişik zamanlarda gönderilen yardımlar ile bölgesel devlet destekleniyordu. Yunanistan’daki Anlaşma Devletleri’nin temsilcileri barışı korumak için var gücüyle çabalamaktaydılar. Fakat yeni yılın başlamasıyla (1831). Mora yarımadasının güneyinde bulunan Manya bölgesinde bazı büyük aileler Petrobey’in (Mavromichalis) yönetiminde birleştiler ve bir yerel yönetim kurdular. Kurulan bu yerel yapı merkezi yönetimden ayrı olarak hareket etmeye başladı. Manyotlar, Kapodistrias’ın otoritesini kendi bölgelerinde yok etmişlerdi. Manyotlar’dan sonra Çamlıcalılar (Hydralılar) da Kapodistrias’ı ve yönetimini yasa

¹⁴⁵⁹ Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu**, s. 90-93

¹⁴⁶⁰ Richard Clogg, **Modern Yunanistan Tarihi**, s. 62-63

¹⁴⁶¹ **Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G.**, s. 118-123

dışı olarak ilan ettiler. Anayasayı tanımıyorlardı. Rumeliotlar, Argos'ta toplandılar onlarında isyan etmeye hazırlandıkları rapor ediliyordu. Asıl endişe verici olan ise hükümete bağlı düzenli birlikler arasındaki kargaşaydı. Düzenli birliklerin de hükümetten çok diğer gruplara yaklaşımlarından korkuluyordu.¹⁴⁶² Bu arada Suluca adasının da Çamlıca adasındaki gibi isyan etmek istediği haberleri Yunan hükümetine ulaştı. Kapodistrias bu son olaylardan sonra Yunanistan'da popularitesini tamamen kaybetmişti. Manyotların lideri Petrobey, Mani bölgesinde otoritesini kurdu.¹⁴⁶³ Yunan hükümeti bağımsız hareket eden Mani bölgesine Rumeli askerlerinden oluşan Rumeliotları göndererek isyanı bastırmak istedi. Rumeliotlar, Manyotlar ile 21 günlük bir ateşkes imzaladılar. Daha sonra iki kez daha anlaşmayı tekrarladılar. Ancak sorunun bitmesinde başarılı olamadılar. Kapodistrias, Rumeliotların isyanı tam olarak bastıramaması üzerine bu birliklerin yerine Girit'ten gelen mültecilerden bir ordu kurmak istedi. Bu da Rumeliotların büyük bir tepkisini çekti. Kapodistrias, bundan sonra Manyot Bölgesi'nde bulunan Kalamata'ya giderek bazı Manyot beyleri ile görüştü. Bu görüşmeler devam ederken bir yandan da Çamlıcalılar ile bir antlaşma imzaladı. Ancak bu antlaşmanın ardında Akdeniz'de bulunan Rus amiralinin Çamlıcalıları tehdit etmesi vardı. Kapodistrias, Çamlıcalılara isyan sürecinde kaybettiklerine maddi kazançlarına karşılık, devlete ait olan büyük toprakları vermeyi teklif etti. Çamlıcalılar, Kont Kapodistrias'ın bu teklifine karşılık kendilerinin paragöz olmadıklarını, eski yaşamlarını istediklerini bildirdiler. Adalıların diğer bir isteği de Yunanistan'daki basına saygı duyulmasıydı.¹⁴⁶⁴ Çamlıcalılar özgür basın istiyorlardı. Kapodistrias, gazetelerde dinsel, moral bozucu ve mevcut hükümetle ilgili kötü haberlerin olmamasını istiyordu. Bu arada Çamlıca ve Suluca adalarından sonra İpsara adası da Yunan devletinin kendi seçimlerine

¹⁴⁶² “İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a, 12 Şubat 1831 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A), Part VI, No:13, **F.O.421/4**

¹⁴⁶³ “İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a, 12 Şubat 1831 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A), Part VI, No:14, **F.O.421/4**

¹⁴⁶⁴ Avrupa basını isyanın ilk yıllarında Yunanlıların özgürlüğü için büyük kampanyalar yürütüyorlar ve çabalıyorlardı. Birçok akademisyen Yunanistan'ın bağımsızlığı için yazılar yazıyordu. 1830 yılında ise bir İngiliz Yunansever olan Stanhope tarafından Yunanistan da gazeteler çıkarılmaya başlandı. Bu gazeteler ilk olarak edebi yazılar ile yayın hayatına başladılar. Daha sonraki sayılarında ise Kapodistrias'ı ve onun yönetim biçimini eleştiren yazılarda yazdılar. Bu da Kapodistrias'ı çok sinirlendirdi.(C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.192)

karışmasını istemediğini ilan etti. İpsaralılar, bir elçi göndererek gerekirse silahlı güçler ile Mora'ya doğru yürüyüşe geçeceklerini hükümete bildirdiler.¹⁴⁶⁵ Yunan hükümetine bağlı birlikler ise bu kargaşada Manyotların lideri Petrobey'i yakalamayı başardılar ve onu Anabolu kalesine hapsedtiler.¹⁴⁶⁶ Bu olaydan sonra Kapodistrias, Kalamata'da Manyotların liderleri ile bir görüşme yaptı. Ancak bu görüşmelerden bir sonuç alamadı. Manyotlar, liderlerinin hapsedilmesine çok sinirlendiler ve Kapodistrias'ın yönetimden çekilmesini istediler. Başkan bu görüşmelerin ardından Anabolu'ya döndü ve basına karşı baskı oluşturacak bazı kanunları senatoya kabul ettirmeye çalıştı.¹⁴⁶⁷ Yunanistan'da Kapodistrias'ın başkanlığı tehlikedeydi. İngiltere Yunanistan'da bir ihtilalin gerçekleşerek çok kanlı bir iç savaşın çıkmasını istemiyordu. Bunun için İngiltere Yunanistan'daki karışıklıkları durdurmak ve bir darbeyi önlemek için Temmuz 1830 Protokollerine dayanılarak temsilcisi Mr. Dawkins'e bazı talimatlar gönderdi. Mr. Dawkins'e verilen talimatlar, yönetimde bulunan Yunan hükümetinin moral olarak düzeltilmesi ve onun Yunanistan'daki durumunun güçlendirilmesiydi. Fakat aynı zamanda Kapodistrias'ın sistemini ya da yönetimini değiştirmesi öneriliyordu. Çünkü belli bölgelerde yönetimi çok güç kaybetmişti.¹⁴⁶⁸ İngiltere, Kapodistrias ile Yunanistan'daki sorunlar için haberleşirken onun Paris'e gönderdiği bazı bilgileri ele geçirdi. Kapodistrias, Fransa'dan Anlaşma Devletlerinin donanmalarının kendi hükümetine destek için direkt olarak müdahalelerini istemişti. Mr. Dawkins ona yönetim sisteminde küçük bazı değişiklikler yapmasını önerdi, onun asıl probleminin Yunanlılar tarafından artık çok sevilmediği olduğunu ima etmeye çalıştı. Özellikle son olarak Mora'daki köylülere işkence ettiği iddia edilen Kalokotrones'e görev vermesi herkesin tepkisini çekmişti. Kapodistrias yaptıkları ve söyledikleri ile Yunanistan'daki gruplar arasında düşmanlıkları bitirmeliydi. Ama o bunun için gerekli hamleleri yapmamak için

¹⁴⁶⁵ “İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a, 19 Nisan 1831 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A), Part VI, No:31, **F.O.421/4**

¹⁴⁶⁶ “İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a, 13 Mart 1831 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A), Part VI, No:19, **F.O.421/4**

¹⁴⁶⁷ “İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a, 16 Mayıs 1831 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A), Part VI, No:19, **F.O. 421/4**

¹⁴⁶⁸ “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'dan İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'e 8 Haziran 1831 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A), Part VI, No:5, **F.O. 421/4**

direniyor gibiydi.¹⁴⁶⁹ Kapodistrias yüzyıllarca krallık rejimi ile yaşamış ve demokrasi bilincinden yoksun bir halkı anayasal bir güç ile yönetmek için çabalıyordu. Bunu başarması çok zordu.¹⁴⁷⁰ Bu şartlar altında anlaşma devletlerinin Yunanistan'daki temsilcileri kargaşalıkları bitirmek ve tarafları barıştırmak için müdahale etmeye karar verdiler. Temsilciler, Yunan yerel liderlerden Mavrocordotos ve Çamlıcalıların lideri M. Konduriottes ile bir görüşme yaptılar. Bu görüşmede Yunanlı liderler hükümetlerine karşı olmadıklarını söylediler. Çamlıcalı Konduriottes, bu görüşmede Kapodistrias'ın ticaret yapan Çamlıcalı ve Sulucalı kaptanların ticaret izinlerini iptal edeceğini duyduklarını ve bunun adalılar arasında büyük bir endişeye sebep olduğunu dile getirdi.¹⁴⁷¹ Ayrıca Kanduriottes savaşta çok büyük kayıplarının olduğunu söyleyerek bunun telafisi için kendilerine yüklü miktarda tazminat ödenmesini de istedi. Yunan hükümeti onun büyük tarlalarına İrlandalı Yunansever Stevenson'un fikri doğrultusunda patates ekmek için herhangi bir ödeme yapmadan el koymuştu. Adalılar isyandan önce müreffeh bir hayat sürüyorlardı. Bütün istedikleri tekrar bu standartlara ulaşmaktı.¹⁴⁷² Çamlıcalıların bu isteklerinin dışındaki taleplerini ise Kanduriottes şu şekilde maddeledi: "1-Çamlıcalılar kendi yöneticilerini kendileri seçmek istiyorlardı. 2-Bağımsız mahkemeler istiyorlar ve yenilerinde kurmak için istekleri vardı. 3-Mallarına ve kişisel güvenliklerinin sağlanmasını istiyorlardı. 4-Hükümet görevlilerinin sorumsuzluklarından şikâyetçiydiler. 5-Argos'ta kongrede milli devlet toprakları ve parasal kaynaklar hakkında alınan kararlara uymayacaklardı. 6-Basına özgürlük istiyorlardı."¹⁴⁷³

Kapodistrias Anlaşma Devletlerinin Yunanistan'daki karışıklıklara müdahale etmesi üzerine 21 Temmuz 1831 tarihinde Palmerston'a bir mektup

¹⁴⁶⁹ "İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a, 19 Temmuz 1831 tarihinde gönderilen yazı", (A.C.G.A), Part VI, No:45, **F.O. 421**

¹⁴⁷⁰ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.189

¹⁴⁷¹ "İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a, 19 Temmuz 1831 tarihinde gönderilen yazı", (A.C.G.A), Part VI, No:45, **F.O. 421/4**

¹⁴⁷² C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.190

¹⁴⁷³ "İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a, 19 Temmuz 1831 tarihinde gönderilen yazı", (A.C.G.A), Part VI, No:45, **F.O. 421/4**

yazarak yaşanan olaylarda hiçbir suçunun olmadığını dile getirdi.¹⁴⁷⁴ Ancak bunun artık bir anlamı yoktu. Çünkü Çamlıca'da Kapodistrias'a karşı olanlar bir ihtilal için ayaklanmaya başlamışlardı. İsyancılar Kapodistrias'ın Smyra Adası'na bir operasyon yapmak için Poros'ta hazırlandığını duydular. Bunun üzerine adalılar, Smyra Adası'nın korumak için birleştiler ve 26 Temmuz 1831'de Porosluların katılımıyla, Poros limanını ele geçirdiler. Buradaki Yunan hükümetine ait gemilere el koydular. Çamlıcalı korsan Amiral Mioulis derhal Anabolu'dan ayrılarak adalılara katıldı ve isyan bayrağını çekti. Birçok Yunanlı kaptanda onu takip etti. Amiral Çamlıcalılardan yardım almıştı ve sonuna kadar burayı savunacaktı. Artık barış için son alternatiflerde yok oluyordu. Akdeniz'de bulunan Rus Amiral Poros'ta yaşananların üzerine Yunan hükümetine başvurarak İngiliz, Fransız ve Rus gemileri ile birlikte Yunan hükümetine karşı isyan edenleri barışa mecbur etmeyi ve onlara karşı güç kullanmayı teklif etti. Kapodistrias ve hükümeti Rus Amiralinin bu teklifini reddetti. Başkan, sadece moral olarak destek istediğini ifade etti. Rus Amiral bu reddedilmeyi protesto etti ve Yunanistan'a yapacağı yardımları sınırlamaya karar verdi. Ayrıca barışı sağlamak için gerekirse Londra konferanslarını gerekçe göstererek güç kullanacağını açıkladı.¹⁴⁷⁵ Rus amiralin operasyon isteği İngiltere ve Fransa tarafından protesto edildi.¹⁴⁷⁶ Ancak Rus amiral Poros'a karşı operasyon yapmak için direndi. Amiral 13 Ağustos'ta Poros'a saldırmak için hazırlandı. Bu bölgede olan Miaulis'in gemilerinin bir kaçını batırdı. Amiralin bu harekâtından kısa bir süre sonra Yunan hükümetine ait birlikler Poros adasına gelmiş ve adayı kontrolleri altına almışlardı.¹⁴⁷⁷ İngiliz ve Fransız temsilciler ise Rus donanmasının Çamlıca Adası'na herhangi bir saldırı yapmaması için yaşananlara razı oldular.¹⁴⁷⁸ Bu yaşananlarda İngiltere herhangi bir müdahalede bulunmadı. Çünkü İngiliz devlet

¹⁴⁷⁴ “Yunan hükümeti başkanı Kapodistrias'tan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a 21 Temmuz 1831 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A), Part VI, **F.O. 421/4**

¹⁴⁷⁵ “İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a, 11 Ağustos 1831 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A), Part VI, No:50, **F.O. 421/4**

¹⁴⁷⁶ “İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a, 12 Ağustos 1831 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A), Part VI, No:51, **F.O. 421/4**

¹⁴⁷⁷ “İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a, 16 Ağustos 1831 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A), Part VI, No:52, **F.O. 421/4**

¹⁴⁷⁸ “İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a, 18 Ağustos 1831 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A), Part VI, No:54, **F.O. 421/4**

adamları Kapodistrias'ın Rus kontrolünde olan bir devlet adamı olduğuna inanıyorlardı. Ona karşı yapılan harekâtlarda sözlü ihtarlarda bulunmuşlar ancak Ruslar gibi askeri bir müdahaleden kesinlikle kaçınmışlardı. Kapodistrias bu çatışmalardan sonra artık olayları kontrol etmesinin imkânsızlığını gördü ve 20 Eylül'de Argos'ta yeni Yunan meclisinin toplanacağını ilan etti.¹⁴⁷⁹ Ancak Kapodistrias'ın bu ilanı artık çok geçti 9 Ekim 1831 yılında Kapodistrias Anabolu'da bir kiliseye giderken George ve Constantine Mavromichalis (Petobey'in oğulları) kardeşler tarafından öldürüldü.¹⁴⁸⁰ Yunanistan bu suikastten sonra daha da kötü bir duruma düştü. İoannis Kapodistrias'ın ölümünden sonra senato onun kardeşi Agostino Kapadistrias'ı başkan olarak atadı. Ancak Agostino abisi kadar yetenekli ve güçlü bir lider değildi ve Rus taraftarı olduğunu açıkça ifade ediyordu.¹⁴⁸¹ 19 Aralık 1831'de Argos'ta yeni bir meclis toplandı. Burada iç savaşın ilk sinyalleri verildi. Rumeliotların lideri Kolletis hükümeti devirmeye kalkıştı. Agostino, General Schneider'in Fransız birliklerinden yardım istedi. 6 Nisan 1837'de hükümet yanlıları Argos'ta asayiş sağladı. Bunlar yaşanırken 7 Mart 1832'de Londra'da Anlaşma Devletleri Agostino'yu desteklediklerini açıkladılar. Ancak bu açıklama savaşı sona erdirmeyi. 10 Nisan 1832'de hükümet yanlıları Anabolu'ya yürüdüler. Rumeliotlar bütün Mora'yı yağmalamaya başladılar ve Mora'daki bu karışıklıklar 1833 yılına kadar devam etti.¹⁴⁸²

3- Bavyera Prensi Otho'nun Yunan Kralı Olması

Prens Leopold ün istifasından sonra Yunanistan tahtı için anlaşma devletleri tarafından belirlenen iki aday kalmıştı. Bunlar daha önce reddetmesine rağmen Orange Hanedanından Prens Frederich ve Bavyera Prensi Otho idi. Bavyera Kralı Ludwig isyan döneminde Yunanlılara çok büyük yardımlarda bulunmuş ve Eski Yunan'a büyük hayranlık duyan biriydi. Klasik arkeolojiye bayılırdı. Onun 17

¹⁴⁷⁹ “İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a, 18 Ağustos 1831 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A), Part VI, No:53, **F.O. 421/4**

¹⁴⁸⁰ Hasan Demirhan, *age.*, s. 30

¹⁴⁸¹ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.194

¹⁴⁸² Douglas, Dakin, **British and American Philhellenes (During the War of Greek Independence 1821-1833)**, s.201

yaşındaki oğlu Yunanistan için iyi bir kral adayı olabilirdi. Ancak Rusya ilk görüşmelerde buna karşı çıktı. Bu itiraz yüzünden Londra’da 1831 Eylül’üne kadar süren toplantılarda Yunanistan kralının kim olacağı belirlenemedi. Anlaşma Devletleri için ikinci toplantılar Şubat 1832’de başladı ve 7 Mayıs 1832 Antlaşması’na kadar sürdü. Bu antlaşma ile Bavyera Prensi Otho’nun Yunanistan Kralı olmasına karar verildi. Bu antlaşma sonunda Roman Katolik olan Prens Otho’nun din değiştirerek Ortodoks olması isteniyordu. Ancak Kral Ludwig gözlemci olarak katıldığı bu antlaşmada buna karşı çıktı ve oğlu Otho’nun Katolik kalacağını ilan etti.¹⁴⁸³ Prens Otho’nun Yunan Kralı olduğu antlaşma maddeleri kısaca şu şekildeydi: “1-İngiltere, Fransa ve Rusya Yunanistan krallığını Bavyera Prensi Otho’ya teklif ediyorlardı. 2-Bavyera Kralı bu teklifi oğlu Frederick Otho adına kabul etti. 3-Otho Yunanistan Kralı ünvanını aldı. 4-Prens Otho’nun yönetimindeki Yunanistan Anlaşma Devletlerinin garantisi altındaydı. Monarşik bir yapıya sahipti ve bağımsızdı. 3 Şubat 1830 Protokolü’nün kararları geçerliydi. 5-Yeni kurulan devletin sınırları İngiltere, Fransa ve Rusya’nın Osmanlı Devleti ile yaptığı antlaşmalar ile belirlenen sınırlardan ibaret olacaktı. 6-Anlaşma Devletleri önceden 3 Şubat 1830 protokolünde bazı değişikliklere gitmeye kararlıydılar ve kesin bir antlaşma ile Yunanistan’ın sınırlarını belirleyeceklerdi. 7-Anlaşma Devletleri bu andan itibaren Prens Otho’nun Yunanistan’ın Kralı olarak tanınması için girişimlerde bulunacaklardı. 8-Krallık babadan oğla geçecekti. Eğer Otho bir oğlu olmadan hayatını kaybederse tahtın varisi erkek kardeşiydi. Hiçbir surette Yunan kralı ile Bavyera kralı birleştirilmez aynı kral tarafından yönetilemezdi. 9-Prens Otho’nun Yunan Kralı olabilmesi için (rüştünü tamamlaması) 20 yaşını doldurması gerekiyordu. Bu tarihte 1 Temmuz 1835’idi. 10-Prens Otho reşit olana kadar Yunanistan’daki yönetim işleri Bavyera Kralı’nın atayacağı üç danışman tarafından idare edilecekti. 11-Prens Otho, Bavyera’daki hükümdarlık haklarından tamamen vazgeçiyordu. Bavyera Kralı, Prens Otho’ya Yunanistan’daki pozisyonunu güçlendirene kadar her türlü yardımı yapacaktı.12-Anlaşma Devletlerinin 20 Şubat 1830 tarihinde imzaladıkları protokole dayanarak Yunanistan’ın borçlarındaki garantörlükleri Prens Otho yönetimindeki Yunanistan için de geçerliydi. a. Antlaşma

¹⁴⁸³ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.195-202

Devletleri toplamda Yunanistan'ın borçları için garanti verdikleri miktarın 60.000.000 frankı aşmaması konusunda anlaştılar. b- Bu borç 20.000.000 frank taksitler şeklinde verilecekti. c- Antlaşma kuvvetlerinin her biri ödenecek yıllık miktarın 3te 1'nin tedarik edilmesinden sorumluydu. d- İkinci ve Üçüncü taksitler Yunanistan devletinin zorunluluklarına göre antlaşma devletleri ve Yunanistan kralı tarafından yapılan antlaşmadan sonra ödenecekti. İkinci ve Üçüncü taksidin ödenmesinde ilk taksit tutarında olduğu gibi üç antlaşma devletinin her biri sorumluydu. f-Yunanistan yönetici ve devleti antlaşma devletleri tarafından garanti edilen ve yapılan ödemeleri değerlendirirken, ilk olarak devletin gelirlerini ve hazinesini ülkenin borç ödemeleri için kullanacak, diğer amaçlar için kullanmayacaktı. Dönemin borç ödemeleri antlaşma devletleri tarafından güvence altına alınmadan antlaşma devletlerinin son maddede belirtilen kararın başarıyla uygulanıp uygulanmadığını gözlemleyeceklerdi.13-Osmanlı devletine verilecek olan tazminat miktarı Antlaşma devletlerinin İstanbul'da Yunanistan'ın sınırlarının kesin olarak belirleneceği görüşmelerde belirlenmeliydi. Bundan önceki madde de belirtilen borçların Antlaşma devletleri tarafından ne kadarının üstlenileceği bu antlaşmaya bırakılıyordu. 14-Bavyera kralı tarafından Prens Otho'ya yardım amacıyla gönderilecek adam sayısı 3500 kişiyi geçmeyecekti. Yunanistan kralına hizmet edecek bu birliklerin silahları ve diğer bütün ihtiyaçları Yunanistan devleti tarafından karşılanacaktı. Bu askerler Yunanistan'daki olaylara Antlaşma devletlerinin birlikleri yerine müdahil olacaklar ve bu birliklerin Yunanistan'a ulaşmasından hemen sonra Antlaşma devletleri birlikleri Yunanistan'ı destekleyeceklerdi. 15-Bavyera kralı aynı zamanda Prens Otho'nun Yunanistan milli ordusunu oluşturma sürecinde Otho'ya yardım için belli bir sayıda subay gönderecekti. 16-Bu antlaşmanın imzalanmasından hemen sonra Prens Otho'ya yardım etmek için Bavyera Kralı tarafından seçilen danışmanlar göreve başlayacaklardı. 17- Üç Antlaşma Devleti Prens Otho'nun Yunanistan'ın yeni kralı olduğunu ve Prens Otho'nun Antlaşma Devletleri tarafından desteklendiğini hep birlikte açıklayacaklardı. 18-Bu antlaşma onaylanacak, bu onaylanma Londra'da 6 hafta içerisinde ya da mümkün olan en kısa zamanda gerçekleşecekti.¹⁴⁸⁴

¹⁴⁸⁴ Antlaşma Devletleri temsilcilerinin 7 Mayıs 1832 tarihinde Londra'da imzaladıkları antlaşma tutanakları, **British and Foreign Office State Papers (1831-1832)**, s.33-41

Yunanistan nihayet 1832 yılında yapılan bu antlaşma ile kralını buluyordu. Anlaşma devletleri bağımsızlığını verdikleri Yunanistan'ın kim tarafından yönetileceğini de belirlemişlerdi. Kurulan Yunanistan anlaşma devletlerinin garantisi altına alınmıştı. Artık Yunanistan için yapılacak tek şey sınırlarının kesin olarak belirlenmesiydi.

4- 21 Temmuz 1832 İstanbul Antlaşması ile Yunanistan Devleti'nin Sınırlarının Belirlenmesi

Anlaşma Devletleri yaptıkları askeri ve siyasi müdahalelerin sonucunda Osmanlı Devleti'ne kabul ettirdikleri 3 Şubat 1830 protokolü ile birlikte Yunanlı isyancılara bağımsız bir devlet kurmayı başardılar. Şimdi sıra bu bağımsız devletin sınırlarının belirlenmesindeydi. Daha önceki bölümlerimizde ifade ettiğimiz gibi taraflar arasında sınırlar konusunda büyük ihtilaflar yaşanıyordu. Yunanistan Devlet Başkanı Kapodistrias, 22 Mart 1829 ve 3 Şubat 1830 tarihleri arasında yapılan protokoller ile belirlenen Yunan sınırlarının genişletilmesini istemekte ve Yunan devletinin protokollerle belirlenen sınırlar ile yaşamasının imkânsız olduğunu savunmaktaydı.¹⁴⁸⁵ Osmanlı devleti ise bu protokoller ile belirlenen sınırları kabul etmiş ancak o da yapılacak olan görüşmelerde bu sınırların daraltılmasını istiyor ve antlaşmalar ile birlikte Yunanlılara çok fazla toprak verildiğini iddia ediyordu.¹⁴⁸⁶ Anlaşma Devletlerinin arasında sınırların tespitinde etkili olan devlet İngiltere'ydi. Başbakan Wellington'un isteği İyonya Adalarından uzak, bağımsız ve küçük bir

¹⁴⁸⁵ “İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e, 20 Nisan 1830 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A.), Part VI, No:27, **F.O. 421/4**

¹⁴⁸⁶ Londra'da Anlaşma Devletleri elçilerinin 14 Mayıs 1830 tarihinde yaptıkları toplantıda Osmanlı Devleti'nin kurulan Yunanistan devletinin sınırların daraltılması isteği üzerine 22 Mart'ta çizilen sınırlarda bazı düzeltmeler yapılmasına karar verildi. Sınırlar Osmanlı Devleti'nin isteği ile biraz geriye çekiliyordu. Bu görüşmede sınırlar Aspropotamas Nehri'nin ağzından başlayarak nehir boyunca devam ediyor ve Angelo Castro Gölü'ne kadar uzanıyordu. Bu gölü çevreledikten sonra Vrachori ve Saurovitza'yı içine alarak Artolina Dağı'na kadar uzanıyordu. Artolina Dağı'ndan Oxas dağ sıralarını takip ediyor. Calouri Vadisi'ni içine alarak Zeitoun Körfezi'ne kadar dağ sıralarını takip ederek uzanıyordu. Bütün bu sınırlar güney sınırı Yunanistan'a ait kuzeyi Osmanlı topraklarıydı. (“Anlaşma Devletleri elçilerinin 14 Mayıs 1830 tarihinde yaptıkları görüşmelerin tutanakları”, (Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London), **Parliamentary Papers**, Protokol No: 29 (14 Mayıs 1930))

Yunanistan'ın kurulmasıydı. Ancak 15 Kasım 1830'da İngiltere'deki kabine değişikliği ile iktidara gelen başbakan Lord Grey ve Dışişleri Bakanı Lord Palmerston, Yunan sınırlarının yapılan protokollerin aksine genişletilmesini savunmaya başlamışlardı.

Yunanistan'a bağımsızlığını veren 3 Şubat 1830 Antlaşması'na göre Yunanistan'ın sınırlarının belirlenmesi için taraflar 6 ay içerisinde sınır memurlarını seçecekler ve bu görevliler görüşmelere başlayacaklardı. Osmanlı Devleti bunun için Hacıgândan İstanbul Cizyedarı Nayab Efendi'yi Yunanistan sınırlarının belirlenmesinde Osmanlı Devleti'ni temsil etmesi için seçti. Nayab Efendi görevi aldıktan sonra 1830 yılının ortalarında Eğriboz'a ulaştı ve Yunan temsilcisi ile Anlaşma devletlerinin sınır komisyonunda görevlendirecekleri temsilcileri beklemeye başladı.¹⁴⁸⁷ Ancak Anlaşma Devletleri elçileri sınırların tespiti için başlanması gereken görüşmelere, antlaşma maddelerince belirlenen süre içerisinde gelmediler. Sınır görüşmelerinin başlaması ancak İngiltere'nin yeni Dışişleri Bakanı Palmerston'un, Strangford'u İstanbul elçiliğine tekrar ataması ile başlayabildi. Strangford 1831 sonbaharında İstanbul'a geldi.¹⁴⁸⁸ Aslında sınır konusundaki görüşmelerin gecikmesinin sebebi Londra'da 3 Şubat kararlarında belirlenen sınırlar üzerinde bazı tadilatların yapılmasının istenmesiydi. İngiltere'de yeni hükümet ile birlikte Dışişleri Bakanlığı'na oturan Palmerston, Yunan sınırının genişletilmesini istiyordu. Palmerston'a göre Yunan sınırları tekrar 22 Mart 1829 tarihinde belirlenen Arta-Volos çizgisine çekilmeliydi.¹⁴⁸⁹ Palmerston Londra'da Anlaşma Devletlerinin elçilerini ikna etmek için çabalıyordu. Fransa Palmerston'un bu teklifini kabul etmiş;¹⁴⁹⁰ ancak Rus temsilci St. Petersburg'dan bu konuda herhangi bir talimat

¹⁴⁸⁷ Ahmet Lütfi Efendi, *age.*, s. 327

¹⁴⁸⁸ Stanley Lane Poole, *age.*, s. 73

¹⁴⁸⁹ Lord Palmerston'un Yunanistan sınırı için çizdiği hat şu şekilde idi. Yunanistan'ın kuzey sınırı Zagora burnundan başlayarak aynı isimle dağlardan geçerek Volos körfezinin dağ sıralarını takip edecekti. Burada Othryx (Otrix) dağı ile birleşecekti. Kuzeye doğru sınırın genişletilmesinden dolayı Gouravouni Varibova, Hellovo'dan Sumocovo'ya ve son olarak Arta Körfezi'nin alt bölümleri Agrabpa ve Voltas bölgeleri Yunanlılara bırakılacaktı. Bu sınır çizgisinin güneyi Yunanlıların kuzeyi ise Osmanlı Devleti'nin olacaktı. ("İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'dan İngiltere'nin St. Petersburg elçisi Lord Heytesbury'ye, 31 Aralık 1830 tarihinde gönderilen yazı", (A.C.G.A.), Part VI, No:3, **F.O. 421/4**)

¹⁴⁹⁰ "İngiltere'nin Paris Elçisi Lord Granville'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a, 14 Ocak 1831 tarihinde gönderilen yazı", (A.C.G.A.), Part VI, No:13, **F.O. 421/4**

almadığını belirterek bu teklifi red etmişti. Bunun üzerine Palmerston, St. Petersburg Elçisi Heytesbury'ye İngiltere'nin yeni sınır teklifini Rusya'ya sunmasını ve bunun Rus yetkililerin kabul etmesi için her türlü çabayı göstermesini bildiren bir yazıyı 31 Aralık 1830 tarihinde gönderdi.¹⁴⁹¹ Ayrıca Palmerston, Mr. Dawkins'e bir talimat göndererek Kapodistrias'ın sınırların tespiti için yapılan görüşmeleri uzatmasını, 3 Şubat Protokolleri ile Osmanlı'ya bırakılan yerlerin boşaltılmasını geciktirmesini istediğini bildirdi.¹⁴⁹² Kapodistrias da bu haberden sonra Osmanlı'ya verilen bölgelerdeki Yunanlıların tahliyelerini geciktirmiş¹⁴⁹³ ve görüşmelerde en büyük sorun olarak ortaya çıkan vakıflar konusundaki her türlü karara itiraz ederek komisyon çalışmalarını mümkün olduğunca uzatmaya çabalamıştı. Anlaşma Devletleri elçileri ve Yunanlı temsilciler vakıf müessesesinin ne olduğunu anlamakta zorlanıyorlardı. Osmanlı devlet adamları vakıfların bölgelerdeki Müslümanların özel mülkiyeti sayıldığını, bu yüzden kamulaştırılmasının söz konusu olamayacağını dile getirerek vakıfların vakfedildikleri hayır kurumlarının emlakı kalması için çabalıyordu.¹⁴⁹⁴ İngiliz devlet adamlarının Yunanistan sınır ile ilgili olarak sınırların genişletilmesinin yanında özellikle üzerinde durdukları konu seçilen sınır hattının kolay korunabilir olmasıydı. Bu yüzden Yunanistan sınırları belirlenirken bir doğal engel olması isteniyordu. İngilizlerin isteğini yerine getirmek isteyen sınır komisyonu bazen Yunanistan sınırlarını yüksek bir dağ sırasına kadar Osmanlı

¹⁴⁹¹ “İngiltere'nin St. Petersburg Elçisi Lord Heytesbury'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a, 21 Ocak 1831 tasrihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A.), Part VI, No:8, **F.O. 421/4**

¹⁴⁹² “İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'dan İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'e, 28 Aralık 1830 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A.), Part VI, No: 14, **F.O. 421/4**

¹⁴⁹³ İngiltere'de Dışişleri Bakanı Palmerston'dan önce görevde bulunan Lord Aberdeen ise 3 Şubat Protokolü'nden sonra Yunanlıların ve Türklerin antlaşma maddelerince birbirlerine bıraktıkları yerlerin hemen boşaltılmasını isteyen bir politika takip ediyordu. Şimdi İngiltere'nin politikası tamamen zıt bir durum arz etmeye başlamıştı. (“İngiltere'nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins'den İngiltere Başbakanı Lord Aberdeen'e 29 Ağustos 1830 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A.), Part VI, No: 71, **F.O. 421/4**)

¹⁴⁹⁴ “İngiltere'nin İstanbul elçisi Robert Gordon'dan İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Lord Aberdeen'e, 11 Kasım 1830 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A.), Part VI, No: 90, **F.O. 421/4**

Devleti'nin aleyhinde genişletiliyor bu da Osmanlı sınır komisyonu üyelerinin itirazına sebep oluyordu.¹⁴⁹⁵

Diğer yandan İngiliz Elçisi Strangford, İstanbul'a geldiği andan itibaren Yunanistan'ın sınırları konusunda anlaşma devletlerinin elçilerini yönlendiren kişi oldu. Strangford'un tecrübesi ve Yunan isyanının ilk gününden itibaren yaşanan süreçler hakkındaki bilgisi onu diğer elçilere göre bu görüşmelerde daha önemli kılıyordu. İngiltere nasıl Yunanistan'ın bağımsızlığına tek başına karar vermiş ve bunu kabul ettirmiş ise şimdi kurulacak olan Yunanistan'ın sınırlarının da belirlenmesinde en büyük rolü oynayacak ve bunu antlaşmanın tüm taraflarına kabul ettirecekti. Ancak Strangford'un tüm bu bilgisine ve tecrübesine rağmen işi zordu. Çünkü tüm devletler gibi Osmanlı Devleti de herhangi bir toprak parçasını kaybetmek istemiyordu.¹⁴⁹⁶ Strangford, Osmanlı Sultanı'nı ikna etmek için Sultan'ın mutlaka baskı altına alınmasını ve buna zorlanması gerektiğine inanıyordu. Strangford'un beklediği fırsat görüşmeler sürerken Mısır'da ortaya çıktı. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın isyanı ona istediği kozları verdi.¹⁴⁹⁷ Strangford, İstanbul'da kaldığı süre içerisinde Palmerston'dan aldığı talimatlar gereği olarak Yunanistan'ın sınırlarının Arta-Volos hattı olarak çizmeyi Bâb-ı âlî'ye kabul ettirmeye çalıştı. Ancak Osmanlı Devleti bu sınırları kabul etmedi ve Şubat protokollerinde belirlenen bölgelerin dışında her hangi bir toprak parçasını terk etmeye razı olmadığını bildirdi.¹⁴⁹⁸ Strangford'un ilk tur görüşmeleri olumlu neticelenmemişti. Bunun üzerine İngiliz elçi İstanbul'daki görüşmelerinin ardından gelişmeleri özetlemek ve bundan sonraki sınır görüşmelerinde nasıl bir yol izleyeceğini öğrenmek için 1831 yılının Eylül ayında İngiltere'ye döndü. Yapılan ilk görüşmelerde Osmanlı Devleti Arta-Volos hattını kabul etmek istemiyor ve Yunanistan'da kalacak vakıfların Müslümanlara ait olması gerektiğini savunuyordu. Kapodistrias ise Yunanistan

¹⁴⁹⁵ “Anlaşma Devletleri temsilcilerinin Londra’da 1 Temmuz 1830 tarihinde yaptıkları görüşme tutanakları ve imzalan protokol”, (A.C.G.A.), Part VI, **F.O. 421/4**

¹⁴⁹⁶ “İngiltere’nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins’den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston’a, 8 Mart 1831 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A.), Part VI, No: 17, **F.O. 421/4**

¹⁴⁹⁷ Stanley Lane Poole, **age.**, s.75

¹⁴⁹⁸ “İngiltere’nin İstanbul elçisi Mr. Dawkins’den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston’a 7 Mart 1831 tarihinde gönderilen yazı”, (A.C.G.A.), Part VI, No: 16, **F.O. 421/4**

sınırlarında kalan vakıf emlaklarının Yunanistan devletine ait olması konusunda ısrarcıydı.¹⁴⁹⁹ Strangford, Londra’da gerekli görüşmeleri yaptıktan sonra 28 Ocak 1832 tarihinde üçüncü kez İstanbul’a geldi.¹⁵⁰⁰ Strangford’un İstanbul’a gelmesiyle birlikte anlaşma devletinin elçileri ve Osmanlı yetkililerince sınır meselesinin halledilmesi için görüşmelere tekrar başlandı. Taraflar arasındaki ilk görüşme yeni Reisü’l küttâb Hamdi Efendi’nin konağında gerçekleşti. Bu görüşmelerde Strangford ve diğer elçiler Osmanlı Devleti’nden Arta-Volos hattını sınır olarak kabul etmesini ısrarla istediler. Reisü’l küttâb Hamdi Efendi ise Osmanlı Devleti’nin görüşmelerde birçok kez iyi niyetinin suistimal edildiğini ifade ederek, Anlaşma Devletleri elçilerinin söz verdikleri ve imzaladıkları antlaşmalardan dönmek istemelerinin kabul edilemez olduğunu dile getiriyordu. Bunun anlamı bundan önce taraflar arasında yapılan antlaşmaların geçersiz olduğuydu. Ayrıca tarafların görüşmelerde kullandıkları haritalar arasında da bir uyumsuzluk vardı. Haritanın birinde dağ olarak gösterilen bir yapı diğerinde tepe olarak işaretlenmişti. Strangford ise Osmanlı temsilcilerinin bu itirazlarına karşılık olarak Yunanistan’daki asayişin ve emniyetin sağlanması için sınır meselesinin çözümlenmesi gerektiği üzerinde duruyordu ve antlaşmanın bir an önce imzalanması için baskı yapıyordu. Bu ilk toplantıda görüşülen diğer konular ise vakıflar ve Karlılı sancağının bedelinin ne olacağı meselesiydi. Yapılan bu ilk görüşme sonunda taraflar herhangi bir sonuca varamadılar ve meselelerin çözümünü diğer görüşmelere bıraktılar. Bu görüşmenin ardından Yunanistan sınırının kabul edildiği 21 Temmuz 1832 tarihli antlaşmaya kadar taraflar arasında üç görüşme daha gerçekleşti. Bu görüşmelerde ilk görüşmelerin bir tekrarı gibiydi. Osmanlı Devleti bu görüşmelerde de 3 Şubat protokolleri ile çizilen sınırların değişmesini ve bu antlaşmanın dışında belirtilen hiçbir toprağı Yunanlılara terk etmeye razı olmak istemedi.¹⁵⁰¹ Ancak İstanbul’da bu görüşmeler devam ederken Mısır’da ortaya çıkan isyan Osmanlı Devleti için ciddi bir tehlike arz etmeye başladı. Osmanlı Devleti bu şartlar altında Strangford’un ve diğer

¹⁴⁹⁹ İngiltere’nin Yunanistan temsilcisi Mr. Dawkins’dan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Palmerston’a, 17 Mart 1831 tarihinde gönderilen yazı, (A.C.G.A.), Part VI, No: 22, F.O. 421/4

¹⁵⁰⁰ C. W. Crawley, M.A., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, s.202

¹⁵⁰¹ Ahmet Lütfi Paşa, **age.**, s. 562-600

elçilerin baskılarına daha fazla dayanamadı ve 21 Temmuz 1832 tarihinde Yunanistan'ın sınırlarını belirleyen antlaşmaya imza attı. Bu antlaşma 27 Temmuz 1832 tarihinde Osmanlı Devleti'nin temsilcisi Süleyman Necip Bey tarafından imzalanınca resmîyet kazandı.¹⁵⁰² Süleyman Necip Bey 21 Temmuz gecesi bu antlaşmayı imzalamaktansa sağ elimi kesip atarım ifadesini kullanmıştı. Ancak 16 saatlik bir görüşmenin ardından yine kendi ifadesi ile Allah'ın belası dediği bu antlaşmayı imzaladı.¹⁵⁰³ Antlaşmanın maddeleri şu şekilde idi:

1- İki ülke sınırının Doğu tarafı, Gradica/Graditza Köyü önünden akan Küçük Nehir ağzından ayrılacaktı. Sınır hattı bu küçük nehrin membına kadar çıktıktan sonra, Otrix (Othrix) Dağ silsilesine ulaşacaktı. Buradaki Kalamo (Klomos) geçidi Yunan'a bırakılıyordu. Bahsi geçen dağ silsilesinin tepesinden aşılıp öteye geçilmeyecek, o mevkiden Batı yönünde silsilenin tepesi ve özellikle Varipiyo (Varibobo) adlı mahal boyunca gidilecekti. Bu noktadan memleketin üç adet büyük dağ silsilesinin kesiştiği yer olan Veloki (Veluchi) Dağı zirvesine ulaşacaktı. Bahsi geçen hat takip edilirken memleketin temayüz etmiş eserleri izlenecek ve Aspiropotamos Deresi'nden geçilip, Narda Körfezi'ne ulaşacaktı. Sınır, körfezdeki Koprena ve Menidi adlı mahaller arasındaki mevkide son bulacaktı. Her durumda Tatarina Köprüsü, Makrinos Derbendi ve kulesi Yunan sınırı içinde kalacaktı. Korakos Köprüsü ve Koprena Tuzlaları ise Osmanlı'nın olacaktı. Böylece sınır hattında nehir sularının ulaştığı mahallin Kuzey ve Batı tarafında bulunan Narda Körfezi sahili Osmanlı'da, aynı körfezin Güney ve Batı tarafı sahili Yunan hakimiyetinde bulunacaktı. Bu bölgedeki Punta Kalesi müstesna tutulmak şartıyla, yarım saatten az ve bir saatten fazla olmamak üzere bir daire şeklindeki yerler eskisi gibi Osmanlı'ya ait olacaktı. Üç devlet elçilerinin Sperkhios (İsperke) Nehri'nin sol tarafında bulunan İzdin Kazası nahiyelerinin terkine dair Osmanlı'nın gösterdiği iyi niyete karşılık olarak, Londra Andlaşması'nda belirli olan tazminatta gecikme yaşanmaması sağlanacaktı. Doğu tarafında sınır hattı, Sperchius Nehri ağzından başlayacak, bu nehir sahilinin sol tarafı boyunca İzdin ve Badracık kazalarının kesiştiği mahale kadar çıkacaktı. Sınır, oradan bu iki kazanın ortak sınırları üzerinden

¹⁵⁰² Ali Fuat Örenç, *age.*, s. 224

¹⁵⁰³ Stanley Lane Poole, *age.*, s.76

ilerleyerek, Otri (Othrix) Dağ silsilesinin tepesine kadar ulaşacaktı. Bu müşterek sınır Otri Dağ silsilesinin tepe noktasından son bulmaz ise bu durumda en doğru hat üzerinden gidilecek, yukarıdan bahsedildiği gibi, Narda Körfezi'ne birleşerek burada son bulacaktı.

2- Tazminat maddesi: Sperchius Nehri'nin sol tarafında bulunan İzdin kazası nahiyeleri, imzalanacak Londra Protokolü kararıyla kesin olarak Yunan Hükümetine verilmesi durumunda 40 milyon ve eğer buna aykırı olarak Londra Protokolü kararı gereği İzdin kazasının nahiyeleri eskiden olduğu gibi Osmanlı Devleti'ne ait olması gerektiği durumunda, Osmanlı'nın alıp kabul edeceği tazminat tutarı 30 milyon kuruş olacaktır.

3- Üç devlet memurları, karar verilen sınırın çizilmesine başlayacaklarından Osmanlı tarafından da bu iş için bir memur belirlenip tayin edilecekti. Ancak, bu sınır tespiti yapacak memurlardan birinin veya ikisinin gıyabında veya başka sebeplerden dolayı çizim işinde kesinlikle ertelemeye meydana verilmeyecekti. Yunan Hükümeti de bu işe bir memur tayin ederek çizime eşlik edebilecekti. Bu sınır tahdidi uygulaması, imza günden itibaren 6 ay zarfında tamamlanacaktı. Sınıra görevli memurlar arasında görüş ayrılığı olursa bu durumda meseleler hak ve insaf ölçüleri üzere oy çokluğu ile verilen karara göre halledilecekti.

4- Bu sefer karar verilen düzenleme gereğince Osmanlı tarafından ödenmesi gereken tazminat, 1832 senesinin 31 Aralık gününün bitiminde ödenecekti. Aşağıdaki maddeye göre, Yunan Hükümetine verilen bütün arazinin istisnasız tahliyesi bu ödemeden önce gerçekleşmemiş ise 31 Aralık gününde bütün Osmanlı asker ve memurları bölgeden tahliye edilmiş olacaktı. Tazminat ödemesi, İstanbul'da bu senedin imzası tarihinde rayiç olan kambiyoğa göre Londra, Petersburg, Paris ve Viyana (Beç) şehirlerinden birinde, Osmanlı Devleti'nin onayıyla o mahale poliçe edilerek gerçekleştirilecekti. 31 Aralık 1832 günü ödenmek üzere bu senette yazılı maddelerin resmi tasdiki ile birlikte bu husus içinde resmen haber verilecekti.

5- Bu düzenlemenin mevzuu olan ve daha önceki Osmanlı sınır tasdikine Yunan'a verilmiş bulunup, ancak şu anda fiili olarak Osmanlı zabtı altında olan arazi, istisnasız olmak üzere 31 Aralık 1832'de, mümkünse daha önce, Osmanlı memur ve askerince tamamen tahliye edilecekti.

6- Yukarıda beyan edildiği gibi, Preveze'nin karşısında bulunan Punta Kalesi, Preveze'nin muhafazası sağlanmak ve ticari güvenliğini en iyi şekilde

sağlamlaştırmak için Osmanlı tarafında kalacaktı. Ancak, buranın içinde sadece bu savaş mevkiinin zabtına ve idaresine yeterli sayıda askeri muhafız bulundurulacaktı. Ayrıca, Osmanlı memurları tarafından Yunan gemilerinin gelişine hiçbir şekilde engel olunmayacak, gemiler Punda, Preveze ve Nardı Körfezi'nde bulunan diğer Osmanlı iskelelerine yanaştıkları zaman, Osmanlı'ya verilmesi zorunlu olan gümrük ve diğer vergilerden başka başka geçiş için hiçbir şey talep olunmayacaktı.

7- Bu düzenlemenin konusu olan araziye terk etmek ve emlakini satmak isteyen ahaliye sınır tahdidi işinin bitimi gününden itibaren 18 ay süre verilecekti. Bu 18 ay süre bazı özel sebepler ve şu an akla gelmeyen durumlar ortaya çıkması halinde birkaç ay uzatılabilecekti. Ortaya çıkacak sorunların makul olup olmadığı sınır tahdidi memurları tarafından karara bağlanacaktı. Memurlar emlakın adaletli ve insaf ölçülerinde, değeriyle satılması için yardımcı olacaklardı. Bahsi geçen kolaylık Eğriboz Adası ve Atina ahalisi ile halen bu arazide meydana gelen ürünlerini almakta olan İstefe emlak sahiplerine sağlanacaktı. Eğer İstefe, 3 Şubat 1830 tarihinde Osmanlı'nın daha önceki Yunan nizamına dair muvafakat verdiği anda Türk askerinin kontrolü altında bulunuyor idiyse, o gibi emlak sahipleri de bu haktan yararlanacaklardı. Bu kararlar, sahipliği Yunan Hükümeti'ne geçen vakıflara gerek normal usullerde ve gerek emanet yolu ile mütevellî ve cabisi tarafından ve gerek irsen atadan müdürü olarak aitlik haklarını satmaya razı olacaklardı.

8- Yunan Hükümdarı'nın Hükümeti, eski belirlenen şartlar gereğince Osmanlı ile ticaret ve seyrüsefain muamelelerini, mütekabiliyet usulüne göre düzenlemek için müzakereye yetkili olacaktı. Tarafların birbirleri nezdinde itibara şayan memurlarının, Osmanlı ve Yunan limanlarında vergi mevzuatına uygun olarak iş görmeleri sağlanacaktı. Şöyle ki, Osmanlı vatandaşlarının Yunan memleketinde diledikleri gibi ticarete hakkı olacak, Yunanlılar da Osmanlı liman ve iskelelerine gidip gelmeleri için yabancı devlet himayesine ihtiyaç duymayacaklardı.¹⁵⁰⁴

Ancak taraflar arasında imzalanan 21 Temmuz 1832 tarihli bu antlaşma sınır tespiti için bir son olmadı. Görüşmeler taraflar arasında 1835 yılına kadar devam etti.

¹⁵⁰⁴ “Antlaşma Devletleri elçileri ve Osmanlı Devleti temsilcileri arasında 21 Temmuz 1832 tarihinde yapılan antlaşma”, **British and Foreign State Papers (1831-1832)**; Ali Fuat Örenç, *age.*, s. 225-228

Bu antlaşmaya göre Ege Denizi'ndeki paylaşım ise şu şekilde oldu. Batı Ege adaları Yunanistan ve Osmanlı Devleti arasında paylaşıldı veya paylaştırıldı. Bu paylaşım coğrafi olarak mantıklıydı. Batı ve Doğu Ege Adaları Avrupa ve Asya kıtalarının doğal uzantılarıydı. Başka bir söyleyişle, Batı Ege adaları Avrupa kıtasının veya Balkan Yarımadası'nın kıyılarında uzanmakta, doğudakiler ise, Asya yani Anadolu Yarımadası'nın uzantısı durumunda bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasındaki sınırı belirleyen Anlaşma Devletleri, Batı Ege Adaları'nı Yunanistan'a Doğu Ege adalarını da Osmanlı Devleti'ne bıraktılar. Anlaşma devletleri bu ayrımı yaparken adaların stratejik ve ekonomik önemlerini göz önüne almışlardı. Bu nedenle Osmanlı Devleti ile pazarlık ettikleri halde, hiçbiri Ege'de üstünlük sağlamak için uğraşmadı, adaları işgale çalışmadı. Ege'nin bir denge denizi olması görüşünde birleştiler. Bu deniz, Avrupa ile Asya'yı ve Karadeniz ile Akdeniz'e bağlayan Türk Boğazlarına uzandığı için Ege'ye dokunmamışlardı. Eğer burada kazançlı çıkan bir devlet olursa denge bozulur, Avrupa barışı yıkılırdı. Bu nedenle Ege'deki statükonun korunmasına özen gösterdiler. Aynı şekilde, özgür Yunanistan'ı desteklemelerine rağmen, Balkanlar'da da politik şartların değişmesine göze alamadılar.

Yunanistan 1832 Antlaşması ile belirlenen sınırlar içinde sekiz yüz bin nüfusa sahip küçük bir krallık olarak kuruldu.¹⁵⁰⁵ Osmanlı Devleti sınırlarında yaşayan Yunanlı sayısı ise bu rakamdan çok daha fazlaydı. Yunanistan kurulduğu andan itibaren sınırlarını genişleterek Yunan nüfusunun bulunduğu alanlara doğru büyümeyi politikası olarak benimsedi. Yıllar sonra tekrar Bizans devletini kurma hayallerine kapıldıklarında sınırlarını genişletme arzularını Megala İdea (Büyük ülkü) diye adlandıracaklardı. Başta İngiltere olmak üzere Fransa ve Rusya yeni bir Akdeniz devletinin kurulmasını sağlamışlar ve Osmanlı Devleti'ni de diğer Hristiyan azınlıkların bağımsızlık istekleriyle karşı karşıya bırakmışlardı. Regas ve Koreas'ın bağımsızlık şiiirleri ile başlayan, Avrupalı Yunanseverlerin yardımlarıyla büyüyen ve Avrupalı devletlerin gerek siyasi gerekse askeri müdahaleleri ile sonuca varan Yunan isyanı artık bağımsız bir devlet olarak inşa edilmişti. Bu isyanın her sürecinde lider rolünü oynayan İngiltere ise bundan sonraki yıllarda da Yunanistan üzerindeki

¹⁵⁰⁵ Meral Bayrak **agt.**, s. 230-232

hâkimiyetini bırakmayacak, kurduğu Yunanistan'ı yıllarca Akdeniz'de bir karakol gibi kendi çıkarları için kullanacaktı.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında yaklaşık beş asır boyunca rahat ve huzur içinde yaşayan Yunanlılar on sekizinci yüzyılın ilk yıllarından itibaren Avrupa'da görülen aydınlanma felsefesinin liberal ve özgürlükçü düşüncelerden etkilenmeye başlamışlardı. Osmanlı hâkimiyeti altında ticaret yaparak zenginleşen ve daha sonra Avrupa'nın birçok şehrinde ticaret kolonileri kuran Yunanlılar buralarda Aydınlanma çağı filozoflarının kitaplarını okudular ve bağımsız bir Yunanistan kurma fikrine kapıldılar. Yunanlıların bağımsızlığı düşüncelerinde onları

destekleyen önemli bir etken de Avrupalı aristokrat ailelerinin almış oldukları klasik eğitimin sonucunda antik Yunan'a duyulan büyük saygıydı. Avrupalılar medeniyetlerinin temellerini Antik Yunan'a dayanırken on dokuzuncu yüzyılda yaşayan Yunanlılara da onların torunları olarak saygı gösteriyorlardı. On altıncı yüzyıldan itibaren Antik Yunan kalıntılarını ziyaret eden Avrupalılar yazdıkları gezi kitapları ile Avrupa'da Antik Yunan'a ait ilgiyi arttırdılar ve her yıl buraların Avrupalılarca ziyaret edilmesini sağladılar. Avrupa'daki antik Yunan'a ve Yunanlıya büyük bir ilgi olmasına karşın; bu yüzyıldaki Yunanlıların eski ataları ile ne bir kan bağı ne de bir kültür bağı bulunuyordu. Nitekim Mora Yarımadasındaki Yunan nüfusu geçmişlerini Avrupalılardan öğrenecek ve isyandaki milliyetçi kimliğini Avrupalılardan kazanacaktı.

Yunan isyanının örgütlemeye çalışan asilerin başarıya ulaşmasında diğer bir etkende Fatih Sultan Mehmet'in Katoliklere karşı koruyup desteklediği Ortodoks kilisesinin faaliyetleriydi. Fener Ortodoks kilisesi Ortodokslar arasında Yunanlılar dışında Balkanlardaki diğer milletlere (Sırp- Bulgar-Ulah vb) baskı yapmış Yunancanın ve Yunanlılığın yok olmasını engellemişti. Fener Ortodoks kilisesinin etkisiyle 19. yüzyıla gelindiğinden Balkanlarda Yunan kültürü baskın bir karakter arz ediyordu.

Yunanlılar tüm bu gelişmelerin etkisiyle bir araya gelmek, örgütlenmek ve sonuçta bağımsızlıklarını kazanmak için Avrupa'da bazı dernekler kurmaya başladılar. Bu dernekler arasında 1814 yılında Rusya'nın Odesa şehrinde kurulan Filiki Eteryay, isyan sürecinde çok önemli bir yere sahip olacaktı. Filiki Eteryay masonik bir yapıdaydı ve kurucuları arasında daha önce mason localarında kayıtlı kişiler bulunuyordu. Filiki Eteryay üyeleri Yunanlılar arasında bağımsızlık fikrini yaymak için çalışmalar yaptılar ve kısa süre içerisinde binlerce Yunanlıya ulaşarak isyanın fikri alt yapısını oluşturmayı başardılar. Ancak şu da unutulmamalıdır ki Yunan isyanı Osmanlı Devleti yönetiminde yaşayan bütün Yunanlılar tarafından kabul görmemişti. Osmanlı yönetiminden memnun olan birçok Yunanlı isyana katılmadı. Bunun en büyük sebebi de Osmanlı ülkesindeki rahat bir yaşamları ve kazandıkları statüydü. Buna en iyi örnek İstanbul'da Fener semtinde yaşayan ve Fenerliler olarak isimlendirilen bir gruptu. Bu ailelerin bazıları isyana katıldıysa da büyük bir çoğunluğu isyanda yer almamıştı.

1821' e gelindiğinde Filiki Eteryaya'nın örgütlediği isyancılar şartların olgunlaştığına inanarak isyanı başlatma kararı aldılar. İlk isyan hareketi Rus Çarı'nın hizmetinde görevli olan Filiki Eteryaya'nın lideri Aleksandr İpsilantis'in Prut Nehri'ni geçerek Boğdan topraklarına girmesiyle başladı. Ancak bu isyan hareketi çok büyümeden Osmanlı kuvvetlerince bastırıldı. Bu ilk isyan teşebbüsünde Filiki Eteryaya'nın hesapları tutmamıştı. Çünkü Eteryacılar Tuna prensliklerinde başlayacak olan bir isyan bölge halkının ve Rus Çarının destek verebileceğini düşünmüşlerdi. Ancak Fenerli voyvodaların yönetiminde hoşnut olmayan Eflak ve Boğdan halkı destek vermemiş ve bu ilk isyan hareketi çok cılız kalmıştı. Bu isyan hareketine Avrupalıların da herhangi bir desteği olmadı. Çünkü o dönemde Avrupa'da Napolyon savaşlarından sonra bir denge siyaseti kurulmaya çalışılıyordu. Bu çalışmaların başını çeken Avusturya Başbakanı Metternich Avrupa'da liberal düşüncelerin ve isyanların desteklenmemesi için Avrupa'nın büyük devletleri arasında bir ittifak kurmayı başarmıştı. Rus Çarı Aleksandr'da bu ittifakın bir üyesiydi. Bu yüzden Aleksandr İpsilantis'i desteklemesinin bir imkanı yoktu. Böylece Yunanlıların isyan öncesindeki planları tutmamış ve destek bekledikleri Rusya tarafından yalnız bırakılmışlardı.

Eflak ve Boğdan'da bu isyanın bastırılmasıyla birlikte aynı tarihlerde Mora'da bir din adamı olan Germanos'un (6 Nisan 1821) Kalamata'da başlattığı isyan ise kolayca bastırılmayıp kısa sürede hızla yayıldı. Bunun en büyük sebebi ise aynı dönemde Tepedelenli Ali Paşa'nın da Yanya bölgesinde isyan etmesiydi. Bu yüzden Osmanlı devlet adamları Mora'da başlayan isyana ilk günlerde önem vermeyerek ve isyanın yaygınlaşmasına dolaylı şekilde izin vermişlerdi.

Mora'da başlayan Yunan isyanı aslında bir plan ya da program dahilinde gelişen ve büyüyen bir isyan özelliği göstermiyordu. İsyancılar birkaç hafta içinde oluşturdukları çetelerle Mora'daki Müslüman-Türk köylerini basarak buradaki nüfusun mallarını yağmalamakla kalmamış, on binlercesini de acımasızca katletmişlerdi. Zaten isyanı başlatan Germanos'un ağzından dökülen "*Hristiyanlara barış, konsoloslara saygı, Türklere ölüm*" sloganı isyancıların niyetlerini tamamen ortaya koyuyordu. Şunu da özellikle belirtmek gerekir ki Eflak ve Boğdan'da

başlayan isyan daha çok Ortodoksların Müslümanlara karşı bir isyanı niteliğinde ve dinî bir kimlik ortaya koyuyordu. Ancak Mora ve çevresinde isyan edenler için Yunan milliyeti daha önemliydi. Zaten o dönemde Mora ve çevresinde isyancılar tarafından hazırlanan beyannamelerde ve Avrupalı devletlere gönderilen mektuplarda da Yunan ismi kullanılıyordu. Buna rağmen yine de bazı Ortodoks grupların desteğini almışlardı. Bunların başında Suliot olarak nitelenen Hristiyan Arnavutlar geliyordu.

Tezimizin ana konusu olan İngiltere'nin Yunan isyanına bakış açısı ve politikaları ise yönetime gelen Başbakanların ve Dışişleri Bakanlarının düşüncelerine göre dönem dönem değişiklikler gösteriyordu. İsyan başladığında İngiliz dış politikasını yönlendiren Castelreagh Yunan isyanına herhangi bir müdahale yapılmasına kesinlikle karşı çıkıyordu. Castelreagh'ın isyan sürecindeki en büyük korkusu Rusya'nın Yunan isyanına müdahale ederek burada da Eflak ve Boğdan'da kurduğu gibi kendisine bağlı bir özerk yapı kurması idi. Ayrıca İngiltere en büyük zenginliği olan Hindistan'a giden yolda, yani Akdeniz'de kesinlikle bir Rus etkisi istemiyordu. Bu yüzden kurulması istenen Yunanistan'ı Rusya'nın eline bırakamazdı.

Castelreagh'dan sonra İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na oturan George Canning (22 Eylül 1822) ise Yunan isyanındaki İngiliz politikasını tamamen değiştirdi. Zira Canning, iyi bir Yunanseverdi ve almış olduğu klasik eğitimin etkisiyle Avrupa medeniyetinin temelini Antik Yunan kültürüne dayandıranlar arasındaydı. George Canning'in ilk hamlesi 1823 yılında Yunanlı isyancıları savaşçı olarak tanımak olmuştu.

George Canning devlet olarak Yunanlı isyancılara bir yardım yapmadığını ve İngiltere'nin tarafsız olduğunu belirtse de kendisi gibi düşünen İngiliz devlet adamlarının ve aristokratların kurduğu Yunan komiteleri ile isyanı desteklemelerine izin verdi. İngiltere sivil toplum kuruluşlarını kullanarak isyanı maddi ve manevi yönden destekliyordu. Bu yardım dernekleri ile birlikte şair Lord Byron gibi birçok ünlü Avrupalı Yunan isyanına katılmış ve Yunanistan'ın bağımsızlığı için savaşmaya Mora'ya gitmişlerdi. George Canning bir yandan Rusya'nın Yunanistan'a müdahalesini önlemek için çabalarken diğer yandan el altından Yunanlı isyancıları

destekleyerek kurulacak bir Yunanistan'da en büyük söz sahibi olmak amacındaydı. George Canning'ın dışişleri bakanlığında ve başbakanlığında İngiltere Yunan isyanını yönlendiren birinci devlet oldu. George Cannig'in bu konudaki en büyük destekçisi İngiltere'nin İstanbul elçisi olan yeğeni Strangford Canning idi. George Canning etkin dönemide Rusya'nın isyana müdahale etmek için 1824 ve 1825 yılında yapmak istediği St. Petersburg konferanslarını geçersiz kılmış ve Rusya'nın elini kolunu bağlamıştı. Ancak Rus Çarı Aleksandr'ın 1825 yılında ölmesinden sonra Çarlık koltuğuna oturan Nikola'nın Osmanlı Devleti ile savaş tehdidi karşısında 1826 yılındaki St. Petersburg Konferansına izin vermiş ve kendisinden sonra İngiltere'de başbakanlık koltuğuna oturacak Wellington'u St. Petersburg'a Rusya ile bir antlaşma yapması için göndermişti. İngiltere bütün isyan boyunca Akdeniz'de kurulması düşünülen bu devletin İngiltere dışında başka bir Avrupa devletinin etkisinde kalmaması için çalıştı ve hiç kimseye bu şansı vermedi.

İngiltere ve Rusya temsilcileri 4 Nisan 1826'da St. Petersburg Konferansında Yunan meselesi hakkında bazı kararlar aldılar ve bir antlaşma metni imzaladılar. Bu antlaşma ile Avrupalı devletler Yunan isyanını Osmanlı Devleti'nin bir iç sorunu olmaktan çıkarmış ve soruna uluslararası bir boyut kazandırmışlardı. Osmanlı Devleti Yunan meselesinde imzalanan bu metin kendisine sunulduğunda sert bir tepki vermiş ve bunun kabul edilemez olduğunu ifade etmişti. Osmanlı'nın bu antlaşmayı reddetmesinden sonra İngiltere ve Rusya Fransa'yı da dahil ederek İngiltere'nin başkentinde Yunan isyanının konuşulacağı bir konferans tertip etmeye karar verdiler. Üç devlet arasında yapılan görüşmelerin ardından 6 Temmuz 1827'de Londra antlaşması imzalanmış ve özerk bir Yunanistan'ın kurulma kararı alınmıştı. Bu antlaşmanın gizli maddelerinde ise üç devletin alınan kararları Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmek için gerekirse güç kullanabileceğinden bahsedilmekteydi.

Avrupalı devletlerin Yunan meselesi ile ilgili süreçte yaptıkları bu toplantılar sırasında Osmanlı Devleti ise Mora'da çıkan isyanı bastırmak için Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemiş ve Paşa da 1825 yılında oğlu İbrahim Paşa'yı Girit valiliğinin kendisine verilmesi şartıyla Mora'ya göndermişti. İbrahim Paşa Mora'da kaldığı yaklaşık iki yıl zarfında isyanı bastırmış ve Mora'da Osmanlı idaresini yeniden tahsis etmeyi başarmıştı. İbrahim Paşa'nın bu başarıları Yunanlı isyancıları ve Yunan isyanına yardım eden Yunansever Avrupalıları umutsuzluğa itti.

Bölük pörçük çete savaşları ve yağmalarla isyanı büyüten asiler İbrahim Paşa'nın düzenli Cihadiye birlikleri karşısında yenildiler ve dağlara kaçarak canlarının derdine düştüler. Mora'da isyan bitmek üzereyken İbrahim Paşa'nın bu başarılarıyla Yunanlıların ve Avrupalı Yunan severlerinin attıkları yalanlar ve asilerin yardım çılgınlıkları bütün Avrupa gazetelerinde yayınlanmaya başladı. Bu asilerin ve Avrupalı Yunan severlerin iddiası İbrahim Paşa'nın bütün Yunanlıları köle yaparak Mısır'a götürdüğü ve Mısır'dan Arapları getirerek Mora'nın nüfusunu tamamen değiştirmek istediği olmuştu. Aslında bu asılsız şayiaların arkasında Akdeniz'de güçlü bir devlet istemeyen başta İngiltere olmak üzere diğer Avrupa Devletleri vardı. Yunan isyanının bastırılması ve Osmanlı Devleti'nin yapılan tüm siyasi baskılara rağmen Yunanistan'ın kurulmasını kabul etmemesi üzerine Avrupalı devletler askeri bir müdahaleye karar aldılar ve Osmanlı donanmasını 20 Ekim 1827 tarihinde Navarin limanında yaktılar. Bu savaş ile Mora'da otoritesini kuran İbrahim Paşa'nın Mısır'a geri dönmesi sağlanıyordu.

Navarin savaşında müttefik devlet donanmasının komutanı isyanın başından bu yana tarafsız olduğunu iddia eden İngiliz Akdeniz filosu komutanı Edward Codrington idi. Şunu da belirtmek gerekir ki 1825 yılından sonra Yunanlı isyancıların kara ordusunu bir İngiliz General Richard Church donanmasını da yine bir İngiliz Amiral Lord Cochrane üstlenmişti. Ancak 1819 yılında İngiltere'de çıkan (Foreign Enlistment) kanuna göre hiçbir İngiliz başka bir milletin ordusunda savaşamazdı. Ancak İngiltere bu kanuna rağmen bu komutanlar hakkında bir tutuklama ya da onları cezalandırma yoluna gitmemişti. Bu da İngilizlerin isyana desteklerinin başka bir boyutuydu. Yunanlı isyancıların güçlerine İngiliz komutanlar komuta ediyorlardı.

Navarin'den sonra artık Anlaşma Devletleri (İngiltere, Fransa ve Rusya) isyana askeri olarak dahil olmuşlardı. Bundan sonra Osmanlı Devleti'ne baskılarını daha da arttırmaya başladılar. 1828 yılında Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesi İngiltere'de büyük tartışmalara sebep oldu. İngiltere Yunan isyanının başından bu yana önlemeye çalıştığı bir Osmanlı-Rus savaşı ile karşı karşıyaydı. Bu sırada İngiltere'de başbakanlık görevini Wellington yürütmekteydi. Wellington'un politikaları ile George Canning'in politikaları birbirinden farklıydı. Wellington Yunanlıların desteklenmesine karşıydı ve bu isyanın bir an önce bitirilmesi

gerektiğini savunmaktaydı. Ancak kendisinden önce imzalanan antlaşmalara ve Navarin'in sonuçlarını da inkar etme şansı yoktu. Bunun üzerine Wellington kurulacak olan Yunanistan'ın özerk ve coğrafi olarak küçük olmasını savunmaya başladı. Wellington'un en büyük korkusu kurulacak özerk ve büyük Yunanistan'ın Rus etkisine girmesiydi. Wellington'un diğer bir isteği de kurulacak olan Yunanistan'ın İngiltere toprağı olan İyonya Adalarına uzak bir coğrafyada kurulmasıydı.

Rusya'nın 1828-1829 yıllarında Osmanlı Devleti ordularını yenmesi ve Edirne'yi alarak İstanbul kapılarına gelmesi İngiltere'de büyük bir panik yaşanmasının sebebi oldu. İngiltere bu dönemde sert mesajlar vererek Rusya ile Osmanlı Devleti arasında bir barışın sağlanmasını istedi. Bu dönemde İngiltere'nin ikinci hamlesi de Fransız ordularının Mora'ya çıkmasına izin vermek oldu. İbrahim Paşa'nın Mora'dan ayrılmasından sonra Fransız askerlerinin Mora'da olması, Rusya'nın Mora'ya karşı askeri bir müdahale yapmasına bir engel olarak düşünülmüştü. Ayrıca İngiltere, Rus donanmasının Akdeniz'de Osmanlı Devleti'ne karşı bir askeri harekât yapmasını engelledi. İngiltere Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne açmış olduğu savaşın bahanelerinden biri olan Yunan isyanına rağmen, bu iki olayın birbirinden farklı değerlendirilmesini sağlamayı bilmiş ve Rusya'nın Mora'yı ve Yunanlıları etkilemesine izin vermemişti.

Osmanlı Rus Savaşı'nın sonunda imzalanan Edirne Antlaşması ile Osmanlı Devleti özerk bir Yunanistan'ın kurulmasını kabul ediyordu. Bu antlaşma İngiltere'de büyük bir şaşkınlığa sebep oldu. Çünkü eğer Edirne Antlaşması dikkate alınırsa kurulacak olan özerk Yunanistan Rusya'nın müdahalesi sonucu kurulacak ve bu özerk yapı üzerinde de Tuna vilayetleri olan Eflak ve Boğdan'daki gibi bir Rus nüfuzu sürecekti. İngiltere bunun önüne geçmeli ve Rusya'nın Akdeniz'e çıkışını engelleyerek Kral Yolu dediğı Hindistan yolunu güvence altına almalıydı. Bu düşünce ile İngiltere müttefik devletlerin temsilcilerini tekrar Londra'da bir konferansa davet etti. Yapılan görüşmeler ardından İngiltere özerk ve Rusya etkisinde bir Yunanistan yerine, bağımsız bir Yunanistan'ın kurulmasını diğer devletlere de kabul ettirdi. Böylece 3 Şubat 1830 tarihinde imzalanan Londra antlaşmasıyla Yunanistan bağımsız bir devlet oluyordu. Osmanlı Devleti bu anlaşmayı 24 Nisan 1830 tarihinde acziyetinden dolayı kabul ediyordu.

İngiltere 1821 yılında başlayan ve 1830 yılında sonuçlanan Yunan isyanındaki bütün süreçlerde en etkin olan Avrupalı devlet oldu. Politikaları gereği Rusya'nın veya Fransa'nın bu önemli stratejik bölgede kurulacak olan Yunanistan üzerinde söz sahibi olmalarını engellemiş özerk bir Yunanistan kurmayı başaran Rusya'nın etkisinden Yunanistan'ı ona bağımsızlığını vererek kurtarmıştı. Plansız, başıbozuk ve tamamen yerel liderlerin yağma amacıyla başlattıkları isyan başta İngiltere ve diğer Avrupa devletlerinin yardımlarıyla sonuca ulaşmıştı. Bundan sonraki süreçte de Yunanistan yine Avrupalı ağabeylerinin ya da garantör devletlerinin etkisinden kurtulamayacak onlar için Akdeniz'de bir karakol görevini sürdürecekti.

BİBLİYOGRAFYA

KAYNAKLAR

A- ARŞİV VESİKALARI

1-BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

1-Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hattı Hümayun Tasnifi

(Belge numaraları dipnotlarda belirtilmiştir)

2-PUBLIC RECORD OFFİCE

FOREIGN OFFİCE (FO)

FO 78

FO 421

FO 881

(Belge numaraları dipnotlarda belirtilmiştir)

3- BRITISH AND FOREIGN OFFICE STATE PAPERS (1821-1832)

4- BRITISH PARLIAMENTARY PAPERS

1-Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London

2-Protocols of Conferences Held at Constantinople, Between The Representatives of Great Britain, France, and Russia

3- Protocol Relative of Greece, Signed at St. Petersburg, April 4 1826

4- Treaty for the Pacification of Greece, Signed at London, July 6

5-BRITISH PARLIAMENT DEBATES (1821-1832)

B-ARAŞTIRMA, İNCELEME VE DİĞER YAYINLAR

1- KİTAPLAR

Abbott, G.F., **Turkey Greece and Great Powers**, Robert Scott Roxburghe House Paternoster Row, E.C., London, 1916

Ahmet Cevdet Paşa, **Tarihi-i Cevdet**, Matba-i Osmaniye, İstanbul, 1301

Ahmet Lütfi Efendi, **Vak'anüvîs Ahmet Lûtfî Efendi Tarihi**, Tarih Vakfı-Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Aralık, 1999

Akçura, Yusuf, **Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri (18.ve 19. Asırlarda)**, TTK, Ankara, 2010

Anderson, Matthew Smith, **Doğu Sorunu**, Çev: İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001

Angelomatis, Helen-Tsougarakis, **The Eve of The Greek Revival**, Routledge, London and New York, 1990

Armaoğlu, Fahir, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, TTK, Ankara, 2003

Arslan, Ali, **Osmanlı'dan Cumhuriyete Rum Basımı**, Truva Yayınları, İstanbul, 2005

Arslan, Ali, **Balkanların Anahtarı, Önemi Bilinmeyen Ada Taşöz**, İstanbul, 2005

Athanassoglou, Nina-Kallmyer, **French Images From The Greek War of Independence 1821-1830**, Yale University Press, New Haven And London, 1989

Avcı, Halil Ersin, **İngiliz Ermeni İttifakı**, Paraf Yayınları, İstanbul, 2010

Bernal, Martin, **Kara Atena (Eski Yunanistan Uydurmacısı Nasıl İmal Edildi? 1785-1985)**, Çeviren: Özcan Buse, Kaynak Yayınları, Haziran, 1998

Bourne, Kenneth, **The Foreign Policy of Victorian England 1830-1902**, Clarendon Press, Oxford, 1970

Bridge, F.R., Bullen Roger, **The Great Powers and The European States System 1815-1914**, Longman Group Ltd., London, 1986

British and Foreign Office State Papers (1820-1821), London, 1830

Campbell, John-Sherrard, Philip, **Modern Greece**, Frederick A. Praeger, New York, 1969

The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919), Cambridge University Press, Cambridge, 1923

Castellen, George, **Balkanların Tarihi**, Çev: Ayşegül Yaraman-Başbuğu, Milliyet Yayınları, İstanbul 1993

Chain, P.J., **Economic Foundations of British Overseas Expansion 1815-1914**, The Macmillan Press Ltd, Hong Kong, 1980

Chamberlien, Mariel E., **Lord Aberdeen (A Political Biography)**, Longman Group Limited, New York, 1983

Chamberlien, Mariel E., **Pax Britannica? British Foreign Policy 1789-1914**, Longman Group, Londra, 1988

Checkland, Sydney, **The Elgins 1766-1917**, Aberdeen University Pres, Great Britain, 1988

Clair, William St., **That Greece Might Still be Free**, Oxford University Press, Newyork-Toronto, 1972

Clogg, Richard, **Modern Yunanistan Tarihi**, Çev:Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991

Clarke, John, **British Diplomacy and Foreign Policy 1782-1865**, Unwin Hyman, London, 1996

Crawley, C. W., **The Question of Greek Independence (A Study of British Policy in the Near East, 1821-1833)**, Cambridge University Pres, Cambridge, 1930

Crawley, C.W., **The New Cambridge Modern History, C.IX**, Cambridge University Press, Cambridge, 1965

Dakin, Douglas, **British Intelligence of Events in Greece, 1824-1827, A Documentary Collection**, Atina, 1959

Dakin, Douglas, **The Unification of Greece (1770-1923)**, Ernest Benn Ltd., Londra 1972

Dakin, Douglas, M.A., **British and American Philhellenes (During the War of Greek Independence 1821-1833)**, Selanik,1955

Danışmend, İsmail Hami, **İzahlı Osmanlı Tarih Kronolojisi, C.IV**, İstanbul, 1971

Demirhan, Hasan, **Yunanistan'da Emperyalist Kavga (1914-1918)**, İdil Yayıncılık, İstanbul, 2012

Despatches Correspondence and Memoranda of Arthur Duke of Wellington K.G, Hazırlayan: His Son, Cilt 1, Yayın Evi: John Murray, London, 1867

Dixon, Peter, **Canning Politician and Statesman**, Weidenfeld and Nicolson, London, 1976

Dontas, Donma N., **The Last Phase of the War of Independence in Western Greece (December 1827 to 1829)**, Institute for Balkan Studies, Selanik, 1966

Epstein, M., **The Early History of the Levant Company**, George Routledge & Sons Limited, London, 1908

Erim, Nihat, **Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri**, C. 1, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, TTK Basımevi, 1953

Fahrettin-Seyfi, **1820-1827 Mora İsyanı**, İstanbul Askeri Matbaası, İstanbul, 1934

Fleming, David C., **John Capodistrias And The Confence Of London (1828-1831)**, Institute For Balkan Studies, Selanik, 1970

Finlay, George, **History of the Greek Revolution and of the Reign of King Otho**, Zeno Press, Londra 1971

Gallant, Thomas W., **Modern Greece**, Oxford University Press, New York, 2001

Gennadius, Joannes, **Correspondence of Commodore Hamilton during the Greek War of İndipendence**, The Anglo Hellenic League, London, 1930

George Canning and His Friends, Hazırlayan: Josceline Bagot, John Murray, London 1909

Goffman, Daniel, **Osmanlı İmparatorluğu'nda İngilizler 1642-1660**, Çev: Ayşe Başçı-Sender , Sabancı Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2001

- Graves, Philip P., **İngilizler ve Türkler**, (Çev: Yılmaz Tezkan), 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 1999
- Gürel, Şükrü S., Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993), Ümit Yayıncılık, Ankara, 1993
- Hatipoğlu, M.Murat, **Türk Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1988
- Halikarnas Balıkcısı, **Anadolu'nun Sesi (Tarih ve Helenizm)**, Bilgi Yayınevi, Aralık, 1982
- Hinde Wendy, **George Canning**, Collins, London, 1973
- Hobsbawm, Eric J., **1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik "Program, Mit, Gerçeklik"**, (Çev. Osman Akinhay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995
- Hobsbawm, Eric, **Devrim Çağı Avrupa 1789-1848**, (Çev: Bahadır Sina Şener), Ankara, 1998
- Howarth, David, **The Greek Adventure (Lord Byron and Other Eccentrics in the War of İdependence)**, New York Atheneum, 1976
- Lucille Iremonger, **Lord Aberdeen**, Collins Ltd., London, 1978
- Jelavich, Barbara, **Balkan Tarihi C.1**, Küre Yayınları, İstanbul, 2006
- Jelavich, Charles, Barbara Jelavich, **The Establishment of The Balkan National States 1804-1920**, Washington Press, Washington, 1977
- Jelavich, Barbara, **Russia and Greece During The Regency of King Othon 1832-1835**, Balkan Studies İnstitute, Selanik, 1962
- Jenks, Leland H., **The Migration of British of Capital to 1875**, Nelson's University Press, Great Britain, 1983
- Jorga, Nicole, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)**, Çev: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009

- Karal, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, TTK, Ankara, 1983
- Karpat, Kemal H., **Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk**, Çev: Recep Boztemur, İmge Kitabevi, İstanbul, 2004
- Karpat, Kemal H., **Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji**, Timaş Yayınevi, İstanbul, 2009
- Kenanoğlu, M. Macit, **Osmanlı Millet Sistemi (Mit ve Gerçek)**, Klasik Yayınevi, İstanbul, 2004
- Kocabaş, Süleyman, **Tarihte ve Günümüzde Türk-Yunan Mücadelesi**, İstanbul, 1988
- Kocabaş, Süleyman, **İngiliz Tuzağı (Osmanlı'nın Yaşatılması ve Yıkılmasında İngiltere'nin Rolü)**, Vatan Yayınları, İstanbul, 2003
- Koliopoulos John S., Thanos M. Veremis, **Modern Greece**, Wiley-Blackwell, London, 2010
- Kurat, Akdes Nimet, **Türk İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi (1553-1560)**, TTK, Ankara, 1953
- Kurat, Akdes Nimet, **Rusya Tarihi**, TTK, Ankara, 1999
- Kurat, Akdes Nimet, **Türkiye-Rusya**, Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990
- Kurtoğlu, Fevzi, **Yunan İstiklal Harbi ve Navarin Muharebesi, C.1**, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, 1944
- Kutlu, Sacit, **Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007
- Kütükoğlu, Mübahat S., **Osmanlı-İngiliz İktisâdî Münâsebetleri (1580-1538)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1974
- Leake, William Martin, **Greek Revolution**, John Murray, London, 1826

Legg, R. Keith-John M. Roberts, **Modern Greece (A Civilization on the Periphery)**, Westview Pres, Colorado, 1997

Linner, Sture, **W.H. Humphreys' First "Journal of The Greek War Independence"**, Almqvist&Wiksell, Stockholm, 1967

Mackenzie, Molly, **Turkish Athens**, Ithaca Press, Berkshire, 1992

Malarite, Karl, **Mr. Gladstone and The Greek Question**, Yayınevi: Richard Bentley Son, London, 1879

McCarthy, Justin, **Ölüm ve Sürgün**, , Çev: Bilge Umar, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1995

Millas, Herkül, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar Dil ve Din Kimlikleri**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003

Millas, Herkül, **Yunan Ulusunun Doğuşu**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006

Miller, William, **A History of Grek People (1821-1921)**, Methuen Ltd., London, 1922

Miller, William, **The Ottaman Empire and Its Successors 1801-1913**, Cambridge University Pres, Cambridge, 1934

Modern Greece (Nationalism and Nationality), Edited: Martin Blankhorn and Thanos Veremis, Sage-Eliaep, London, 1989

Navarino, The Anglo Hellenic League, Londra, 1928

Ortaylı, İlber, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, Hil Yayınları, İstanbul, 1987

Örenç, Ali Fuat, **Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan**, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2009

Parla, Jale, **Efendilik, Şarkiyatçılık, Kölelik**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010

Pappas, Paul Constantine, **The United States and the Greek War for Independence (1821-1828)**, CoLombia University Pres, New York, 1985

Parliament Debates, Hansard Press, London, 1823

Pavlowitch, Stevan K., **History of The Balkans 1804-1945**, Addison Wasley Longman Ltd., New York, 1999

Penwith, Lord Courtney, **Nationalism and War in The Near East**, Clarendon Pres, Oxford, 1915

Petrie, Charles, **Diplomatic History 1713-1933**, Hollis and Carter Ltd., London, 1947

Petrie Charles, **George Canning**, Eyre&Spottiswoode, London,1930

Phillips, W.Wilson M.A, **The War of Greek İndependence 1821 to 1833**, Smith Elder Co., London, 1897

Platt, D.C.M, **Finance, Trade and Politics, British Foreign Policy 1815-1914**, Clarendon Press, Oxford, 1968

Poole, Stanley Lane, **Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları**, Çev.:Can Yücel, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999

Pratt, Michael, **Britain's Greek Empire**, Yayınevi: Rex Collings, London, 1978

Prousis, Theophilus C., **Russian Society and the Grek Revolution**, Northern İllinois Üniversity Pres, Dekalb, 1994

Psomiades, Harry, J., **The Eastern Question: The Last Phase**, Institute for Balkan Studies, Selanik,1968

Rich, Norman, **Great Power Diplomacy 1814-1914**, McGraw-Hill, London,1992

Roberts, Elizabeth, **Freedom, Faction, Fame and Blood" British Soldiers of Conscience in Greece, Spain and Finland**, Sussex Academic Press, Brighton, 2010

Römeran, Gabriyel, **Tepedelenli Ali Paşa** , Çev: Ali Kemal Aksüt, İstanbul, 1936

Schroeder, Paul W., **The Transformation of European Politics 1763-1848**, Clarendon Press, Oxford, 1994

Selahattin Sâlışik, **Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Etnik-i Eterya**, Kitaş Yayınevi, İstanbul, 1968

Shaw Stanford J.-Ezel Kural Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, C.2, Çev: Mehmet Harmancı, E Yayınları, İstanbul, 2000

Skilleter, S.A., **William Harborne and the Trade with Turkey**, The British Acedemy, London, 1977

Sofuoğlu, Adnan, **Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri**, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1996

Stapleton, Augustos Granville, **George Canning and His Times**, John W. Parker and Son, West Strand, London, 1859

Stapleton, Edward J., **Some official Correspondence of George Canning**, Longmans, Green, and Co., London ,1887

Stavrinos, L.S., **The Balkans Since 1453**, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1958

Svoronos, Nikos, **Çağdaş Hellen Tarihine Bakış**, Çev: Panayot Abacı, Belge Yayınları, İstanbul 1988

Şahin, M. Sureyya, **Fener Rum Patrikhanesi ve Türkiye**, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1996

Şimşir, Bilal N., **Ege Sorunu Belgeler C.1 (1912-1913)**, TTK, Ankara, 1989

Tekin, Oğuz, **Eski Yunan Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002

Temperly, Harold, **The Foreign Policy of Canning (1822-1827)**, Frank Cass Co. Ltd., London, 1966

- Tuncer, Hüner, **19. Yüzyılda Osmanlı Avrupa İlişkileri**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2000
- Tuncer, Hüner, **Metternich'in Osmanlı Politikası (1815-1848)**, Ankara, 1996
- Türsan, Nurettin, **Yunan Sorunu**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1980
- Uçarol, Rıfat, **Siyasi Tarih**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1985
- Urquhart, David, **The Spirit of the East**, Henry Colburn Publish, London, 1838
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi, C.4**, TTK, Ankara 1982
- Waddington, George, **Visit to Greece (1823 and 1824)**, John Murray, London 1825
- Webster, M.A., **The Foreign Policy of Castelreagh 1815-1832**, G.Bell and Sons Ltd., London, 1925
- Wood, Alfred C., **A History of The Levant Company**, Oxford University Pres, Oxford, 1935
- Woodhouse, C. M., **The Battle of Navarino**, Hadder ve Stoughton Limited, London, 1965
- Woodhouse, C.M., **The Philhellenes**, Fairleign Dickinson University Pres, New Jersey, 1971
- Woodhouse, C. M., **The Greek War of Independence**, William Brendon and Son Ltd, London, 1952
- Woodhouse, C. M, **Capodistria**, Oxford University Press, London,1973
- Woodward, E.L., **The Age of Reform 1812-1870**, Clarendon Press, Oxford 1938
- Yaşar, Filiz **Yunan Bağımsızlık Savaşı'nda Sakız Adası**, Phoenix Yayınları, Ankara 2006

Yücel, Yaşar- Ali Sevim, **Türkiye Tarihi**, C.4, TTK, Ankara 1992

MAKALELER

Afyoncu, Erhan, “Osmanlı İdaresinde Yunanistan”, **Balkanlar El Kitabı**, C.1, KaraM/Vadi, Ankara 2006, s.331-337

Akyılmaz, Gül, “Şark Meselesi Kavramı ve Günümüzdeki Yansımaları”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Aralık 2004, Sayı 2, s 43-54

Anderson, Matthew, “Russia and the Eastern Question 1821-1841”, **Europe’s Balance Power 1815-1848**, Edited: Alan Sked, The Macmillan Pres Ltd., London 1979, s.79-98

Arıkan, Zeki, “1821 Yunan İsyanının Başlangıcı”, **ATB**, , Sayı: 22, 1987, Ayrı Basım

Arıkan, Zeki , “1821 Ayvalık İsyanı”, **Bellekten**, Cilt LII, Ağustos 1988, s.571-600

Balta, Evangelia, “Osmanlı Devleti’nde Rum Millet ve Ekonomik Gelişmişlikleri”, **Osmanlı Devleti’nde Din ve Vicdan Hürriyeti**, Eser Neşriyat, İstanbul 2000, s.229-248

Bayrak, Meral, “Osmanlı Arşivleri Işığında Rum İsyanı sırasında Avrupa Devletlerinin, Tutumu”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, s.71-88

Baysun, M. Cavid, “Ali Paşa, Tepedelenli (1744-1822)”, **İslam Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C.1, İstanbul 1995,s.343-348

Bilim, Cahit, “Tercüme Odası”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)**, Sayı 1, Ankara 1990, Sayfa 29-43

Bostan, İdris, “Navarin”, **İ.A.**, C.32, Türk Diyanet Vakfı, İstanbul 2006, s. 441-443

Burian, Orhan, “Türk Görüntüsünün Rönesans Dönemi İngiliz Edebiyatına Yansıması”, **Bellekten**, C. LVI, Sayı: 216, Ağustos 1992, TTK, Ankara 1992, s.567-589

Burian, Orhan, “Byron ve Türkler”, **Cumhuriyet Halk Partisi Konferansları**, Ankara Halkevi, 18.05.1938, s. 43-46

Çoban (Çakıcıoğlu), Raziye, “Levanten kavramı ve Levantenler Üzerine Bir İnceleme”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Güz 2007, s. 337-356

Dakin, Douglas, “The Formation of the Greek States Political Developments Until 1923”, **Greece in Transition Essays in the History of Modern Greece (1821-1974)**, Hazırlayan: John T.A Koumoulider, Zeno Publish, London 1977, s156-182.

Yasemin Demircan, “Ege Adaları’nda Osmanlı Hakimiyeti”, **Türkler**, C.9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.670-689

Delant, Denis, “Romanian Society in the Danubian Principalities in the Early 19 th. Century”, **Balkan Society in the Age of Greek Independence**, Editör: Richard Clogg, The Macmillian Pres Ltd., London 1981, s.229-249

Dimaras, Alexis, “The Other British Philhelenes”, **The Struggle for Greek Independence (Essays to mark the 150 th. Anniversary of the Greek war of independence)**, Hazırlayan: Richard Clogg, The Macmillan Press Ltd., Bristol 1973, s.200-221

Doğru, Halime, “Osmanlı Devleti’nin Rumeli’de Fetih ve İskan Siyaseti”, **Türkler**, C.9, Yeni Türkiye Yayınları, s.302-326

Dördüncü, Muharrem, “1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1841 Londra Sözleşmesine Kadar Boğazlar Meselesi”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Haziran 2001, Cilt III, Sayı 1, s.73-90

Duran, Tülay, “Rusların Orta Asya ve Yakın Doğu İstilasını Uygulayamadıkları << Greek Projesi>>”. **Belgelerle Türk Tarih Dergisi**, Sayı:27, Aralık 1969, s.17-30

Ekinci, İlhan, “XIX. Yüzyılda Osmanlı Deniz Ticaretinde Değişim ve Tepkiler”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Aralık 2006, Cilt 21, s. 35-76

ERCAN, Hikmet Yavuz, “Fener ve Ortodoks Patrikhanesi”, **Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 5, Sayı 8, Ankara 1967, Sayfa 411-438

Ercan, Yavuz, “Türk Yunan İlişkilerinde Rum Patrikhanesi’nin Rolü”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri (Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri 20 Temmuz 1974’e kadar)**, Gnkur. Basımevi, Ankara 1986, s. 195-209

Erendil, Muzaffer, “Yunanlıların Kökeni ve Yunan Milletiyle (Greklerle) İlgili Kavram ve Deyimler”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri Semineri Bildirileri (20 Temmuz 1974’e Kadar)**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1986, s.102-111

Ertan, Tülay, “Fener”, **D.İ.A.**, C.12, Türk diyanet Vakfı, 341-342

Frangos, George D., “The Philika Eteria: A Premature National Coalition”, **The Struggle Greek for Independence of War**, Edited: Richard Clogg, The Macmillan Pres Ltd., 1973, s.87-104

Feyzioğlu, Hamiyet Sezer, “Yunan İsyanı Sırasında Sırp Yunan İlişkileri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 27, sayı 44, Ankara 2008, s. 67-75

Feyzioğlu, Hamiyet Sezer, “19. Yüzyıl Başlarında Arnavutluk’taki İktidar Mücadelesi”, **Ü.D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi**, 2003,C.XXVIII/36, Ankara 2004, s.103-116.

Grimstead, P.K., “Capodistrias and “ A New Order” For Restoration. Europe: The “Liberal Ideas” of a Russian Foreign Minister, 1814-1822”, **The Journal of Modern History**, Bölüm 40, Sayı 2, June 1968, s.166-192

Gülsoy, Esin, “XVI-XVII. Yüzyıllarda Akdeniz’de Osmanlı Hakimiyeti”, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.589-598

Gündüz, Şinasi, “Misyonerlik”, **İ.A.**, C. 30, Türk Diyanet Vakfı, İstanbul 2005, s.193-199

İpek, Nedim, “Rum İsyanı ve Sonrasında Türk-Yunan Nüfusu Meselesi”, **XII. Türk Tarih Kongresi Ankara 4-8 Ekim 1999 Kongreye Sunulan Bildiriler, TTK 2002, Ayrı Basım**, s. 471-786

Jelavich, Barbara, “The Balkans and The Greek War of İdependence”, **Hellenism And The First Greek War of Liberation (1821-1830 Continuity and Change**, Edited: Nikiforos P. Dizmondouros, John P. Anton, John A. Petropulos, Peter Topping, Balkan Studies, Selanik 1976, s. 155-158

Kalelioğlu, Oğuz, “Türk Yunan İlişkileri ve Megali İdea”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, sayı 41, Mayıs 2008, s.105-123

Karal, Enver Ziya, “Yunan Adaları’nın Fransızlar Tarafından İşgali ve Osmanlı Rus Münasebetleri (1797-1802)”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri Dergisi (İÜEFTSD)**, Sayı 1, İstanbul 1937

Karataş, Ali İhsan, “Osmanlı Devleti’nde Gayrimüslimlere Tanınan Din ve Vicdan Hürriyeti”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 15, Sayı 1, 2006, s. 267-284

Karpat, Kemal H., “Balkanlar”, **İslam Ansiklopedisi**, C.V, Türk Diyanet Vakfı, İstanbul 2005, s.25-32

Keleş, Erdoğan, “Rusya’nın Pansilavizm Politikasının Balkanlarda Uygulanmasına Dair Bir Layiha”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İlke)**, Güz 2008, Sayı 21 s.123-140

Koca, Salim, “Türklerin Göçleri ve Yayılmaları”, **Türkler Ansiklopedisi**, C.1, YenAnkara 2002, s. 992-1015

Koyuncu, Aşkın, “Yunanistan’da Bağımsız Devlet”, **Balkanlar El Kitabı** ,C1, KaraM/Vadi Yayınevi, (Der. O. Karatay-B. A. Gökdağ), Ankara 2006, s.488-496

Kurat, Akdes Nimet, “Türk İngiliz Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1553-1952)”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları**, Ankara 1952, Ayrı Basım, s.1-16

Kütükoğlu, Mübahat, “Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları ve Sonuçları”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri (Türk Yunan İlişkileri, 20 Temmuz 1974’e Kadar)**, Gnkur. Basımevi, Ankara 1986, s.133-161

Loules, Dimitris, “Fransız Devriminin Yunanistan Üzerindeki Etkisi”, **Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Çev: Selda Kılıç, Cilt 15, Sayı 6, Sayfa 291-296

Maden, Fahri, “Yunan Bağımsızlık Düşüncesinin Gelişmesi ve Mora İsyanı (1821)”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 39, Aralık 2007, s. 163-177

Mango, Cyril, “The Phanaroits and Byzantine Tradition”, **The Struggle Greek War for Independence War**, Edited: Richard Clogg, The Macmillian Press, London 1973, s.41-67

Mert, Özcan, “Âyan”, **DİA**, Türk Diyanet Vakfı, C.4, s.195-198

Ortaylı, İlber, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Millet Sistemi”, **Türkler Ansiklopedisi**, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.245-254

Ortaylı, İlber, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Parçalanışı”, **Çankaya Üniversitesi Gündem**, Sayı 22, Temmuz 2005, s.17-23

Ortaylı, İlber, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Milliyetçilik”, **XIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ayrı Basım, Ankara 2002, Sayfa 1-15

Ozansoy, Esin, “Lord Byron Yunanistan’da: Byron’un 19. yüzyıl Çağdaş Yunan Kültürü Etkisi”, **Litera**, Sayı: 15, İstanbul 2003, s. 21-38

Özcan, Abdülkadir , “Boğdan”, **DİA.**,C.6, Türk Diyanet Vakfı,s. 269-271

Özcan, Abdülkadir “Halet Efendi (1760-1822)”, **DİA.**, Türk Diyanet Vakfı, s.249-251

Özkaya, Yücel, “1821 Yunan (Eflak-Buğdan) İsyanları ve Avrupalıların İsyan Karşısındaki Tutumları”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974’e Kadar)**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1986, s. 114-132

ÖZTÜRK, Necdet, “Rumeli’ye Çıkışımız”, **Türklerin Rumeli’ye Çıkışının 650. Yıl Dönümü Sempozyumu Bildirileri**, İstanbul 2002, İstanbul 2002, s.39-47

Parry, Vernon J.: “Osmanlı İmparatorluğu, 1566-1617”, Çev: Necmi Ülker, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, IV, , Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1998, s. 456-476

Polat, İlknur, “Türk Yunan İlişkileri Çerçevesinde Rum Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Yeri ve Önemi”, (**Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri (Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri -20 Temmuz 1974’e Kadar)**), Ankara 1986, s.440-453

Prinççi, Ferhat, “Yunan Ulusal Kimliği’nin Oluşumu Sürecinde İçsel ve Dışsal Parametrelerin Analizi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi**, Ankara 2006, Sayı: 46, s.53-78

Pul, Ayşe, “Osmanlı-Fransız Diplomasinin İki Mühim Evresi: Girit ve Mısır Seferleri”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi ve Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)**, Ankara 2007, Sayı 22, s. 159-176

Sertoğlu, Mithat, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Azınlık Meselesi”, **Belgelerle Türk Tarih Dergisi**, Sayı:25, Ekim 1969, s. 44-52

Sezer, Hamiyet, “Batılıların Gözüyle Türkler”, **Türkler Ansiklopedisi**, C. 11, s. 394-397

Sezer, Hamiyet, “Tepedelenli Ali Paşa’nın Çiftlikleri üzerine Bir Araştırma”, **Bellekten**, C. LXII/233 (Nisan 1998), s.75-107

Sezer, Hamiyet, “Mora İsyanı ve Yunanistan’ın Bağımsızlığı (1821-1829)”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.2, Ankara 1999, s. 87-93

Sezer, Ayten, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e; Misyonerlerin Türkiye’deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: Özel, Ankara 1999, s.169-183

Ayten Sezer, “Osmanlı Döneminde Misyonerlik Faaliyetleri”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.II, Ankara 1999, s. 182-192

Sked, Alan, “The Metternich System, 1815-1848”, **Europe’s Balance Power 1815-1848**, The Macmillan Press Ltd., London 1979, s.98-121

Skiotis, Dennis N., “The Greek Revolution: Ali Pasha’s Last Gamble”, **Hellenism and the First Greek War of Liberation (1821-1830): Continuity and Change**, Hazırlayanlar: Nikiforos P. Diamondouros, John P. Anton, John A. Petropulos, Peter Topping, İnstitute for Balkan Studies, Selanik, 1976, s. 97-109

Sonyel, Salâhi R., “Yunan Ayaklanması Günlerinde Mora’daki Türkler Nasıl yok Edildiler”, **Bellekten**, C. LXII, S. 233, Nisan 1998, s.107-120

Sonyel, Salahi R.; "Büyük Devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'nu Parçalama Çabalarında Hıristiyan Azınlıkların Rolü", **Bellekten**, XLIX, 195, (Aralık1985), s. 647-663

Şahin, M. Sureyya, “Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi”, **İslam Ansiklopedisi**, C.XII, Türk Diyanet Vakfı, 342-348

Şahin, Hasan, “Şark Meselesi Çerçevesinde Osmanlı-İngiliz İlişkilerine Genel Bir Bakış”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Erzurum 2006, Sayı 29, s. 213-237

Şenel, Şennur, “19. ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar”, **Balkanlar El Kitabı, C.I**, KaraM/Vadi, Ankara 2006, s. 399-413

Taştan, Yahya Kemal, “Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri”, **Balkanlar El Kitabı**, KaraM/Vadi Yayınevi, Ankara 2006, s.413-446

Toprak, Serap, “1821 Mora İsyanı”, **Uluslar arası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2011, Sayı 6, s.317-328

Tukin, Cemal, “Girit” **İA.**, Türk Diyanet Vakfı, s.85-93

Turan, Ömer, “ 19. Yüzyıl Osmanlı Tarihinin Kaynaklarından İngiliz ve Amerikan Protestan Misyonerlik Cemiyetleri Arşivleri “, **XIII. Türk Tarih Kongresi**, C. III – Kısım III, TTK Yay., Ankara 2002,

Turan Mustafa-Gürbüz Musa, “Yunan Bağımsızlık Düşüncesinin Tarihi Temelleri ve Tropolice Katliamı”, **Uluslar arası Suçlar ve Tarih Dergisi**, Sayı:1, Ankara 2006, s. 9-43

Turan, Şerafettin, “ Edirne Antlaşması”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.9, Sayı:1-2, s. 111-151

Turan, Şerafettin, “Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hakimiyetinden Çıkışı”, **Bulleten**, C. XXIX/113, 1965, s.131-144

Turan, Şerafettin, “Geçmişten Günümüze Ege Adaları Sorunu Boyutlar, Taraflar”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri (Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri -20 Temmuz 1974'e Kadar)**, Ankara 1986 s. 35-53

Türkmen, Zekeriya, “ Girit Adasını Osmanlı İdaresinden Ayırma Çabaları: Yunan İsyanını Takip Eden Dönemdeki Gelişmeler (1821-1869)”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)**, Sayı 12, Ankara 2001, Sayfa 219-244

Üçok, Çoşkun, “Osmanlı İmparatorluğu ve Rum Ortadoks Kilisesi”, **Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri**, ATESE Yayınları, Genkur. Basımevi, 1986, s.189-193

Veliman, Valeriu, “Osmanlı Devleti ve Romen Prenslüklerinde 1821 Senesi Olayları”, **IX. Türk Tarih Kongresi’nden Ayrı Basım**, TTK Yayınevi, Ankara 1988, s. 967-975

Woodhouse, C. M., “Untoward Event” **Balkan Society in the Age of Greek Endependece**, Edited: Richard Clogg, Macmillan Press, London 1981, s.1-18

Yannouloupoulos, Yannis, “Greek Society on the Eve of Independence” **Balkan Society in the Age of Greek İndependece**, Edited: Richard Clogg, Macmillan Press, London 1981, s.18-40

Yannouloupoulos, George, “State and Society in the Ionian Islands (1800-1830)” **Balkan Society in the Age of Greek Endependece**, Edited: Richard Clogg, Macmillan Press, London 1981, s. 40-63

Yavuz, Nuri, “Şark Meselesi Açısından Ortadoğu’da Gelişmeler”, **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 23, Sayı 3, Ankara 2003, s.89-98

Yetim, Fahri, “Osmanlı Devleti’nin Dağılma Sürecinde Balkan Milliyetçiliği ve Büyük Güçler”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 25, 2011, s. 285-296

Yıldız, Netice, “İngiliz Yaşamında Türk İmgesi ve Etkileri”, **Türkler Ansiklopedisi**, C.11, Yeni Türkiye Yayınları, s. 921-93

TEZLER

Bayrak, Meral, **1821 Mora İsyanı ve Yunanistan’ın Bağımsızlığı**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Eskişehir 1999

Demir, İlker, **Tepedelenli Ali Paşa And the West: A History Of His Relations with France and Great Britain 1798- 1820**, Adlı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümü, Aralık 2007, Ankara , s.37)

Köse, Ertan, **Yunanistan'ın Türkiye Ve Balkanlar Üzerindeki Stratejik Hedefleri**, T. C. Gebze İleri teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, Gebze, 2005

Yararcan, R. Taylan, **An Eamination of Balkans in İnternational Politics from Past and Present**, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2009, s. 27

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Kırklareli'nde doğdu. İlk-Orta ve Lise tahsilini Kırklareli'nde yaptı. Üniversite'yi Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tarih Bölümünde 1999 yılında tamamladıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığında öğretmenliğe başladı.

Yüksek Lisansını İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Tarih Bölümü'nde (Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı) 2008 yılında bitirdi. Yüksek lisans tezinde “1914-1918 Yılları Arasında Yunanistan'da Yaşanan Gelişmeler” konusunu çalıştı. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü, (Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı) doktora programına başladı. Prof. Dr. Ali Arslan danışmanlığında başladığı “İngiltere'nin Balkan Politikası ve Yunanistan” adlı tezini 2013 yılında tamamladı. Araştırmacının ayrıca “Yunanistan'da Emperyalist Kavga” ve Prof. Dr. Ali Arslan- Prof. Dr. Halil Bal ile birlikte yazdığı “ Tarihi ve Stratejik Boyutlarıyla Ermeni Meselesi” adlı iki kitabı da bulunmaktadır.